

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri

Program Kodu: 1001

Proje No: 217K184

Proje Yürütücüsü:

Doç. Dr. Lütfi Sunar

Araştırmacı(lar):

Doç. Dr. Cengizhan Yıldırım

Dr. Öğretim Üyesi M. Fevzi Esen

Bursiyer(ler):

Merve Akkuş Güvendi

Melike Toprak

Melike Tozlu

ARALIK 2020

İSTANBUL

ÖNSÖZ

Sosyal hareketlilik toplumsal yapıya dair analizler yapabilmek için ihtiyaç duyulan temel bileşenlerden birisidir. Dünyada sosyal hareketliliği anlamak ve açıklamak, takip edip analiz etmek üzere çok sayıda birbirine alternatif teori, model ve yöntem geliştirilse de Türkiye’de konuyla alakalı henüz yeterince sayıda ve derinlikte araştırmının yapıldığını söylemek güç görünüyor. Bu araştırma projesi bu eksiği gidermek ve sosyal hareketliliği analiz edilebilir hâle getirmek üzere geliştirildi ve uygulandı. Araştırma ile sürekli eksikliği hissedilen bir modelin oluşturulmasıyla Türkiye’de sosyal bilim çalışmalarına önemli bir katkı sağlamanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Türkiye’de yakın bir zamana kadar istatistiksel olarak geçerli tüm ülkeyi kapsayan bir sosyoekonomik statü endeksi bulunmamaktaydı. Bizim 2014-2015 yıllarında TÜBİTAK desteğiyle geliştirdiğimiz Türkiye SES Endeksi (TÜSES) bu anlamda hem sosyal araştırmalara önemli bir zemin sağlamış hem de hareketlilik çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için bir zemin oluşturdu. Bu endeks kapsamında oluşturduğumuz ve daha sonra 2020 yılında güncellediğimiz Mesleki İtibar Skalası da ayrıca sosyal yapının anlaşılması ve analiz edilmesinde önemli bir zemin oluşturdu. Geliştirilen bu endeks ve skalayı kullanarak sosyal hareketliliğe dair araştırmalar yapmak artık mümkün hâle gelmişti. Bu araştırmada önceki araştırmaların sağladığı teorik ve ampirik zemini kullanarak Türkiye için önemli bir ihtiyaç olan sosyal hareketliliği çözümlemek üzere gerekli kuramsal temellere sahip bir model geliştirdik.

Bu araştırma kapsamında geliştirilen model ile akademisyenlerden, eğitim planlamacılarına, sivil toplum kuruluşlarından uluslararası kuruluşlara, yerel yönetimlerden merkezi hükümet birimlerine, kanun yapıcılardan politika geliştiricilere kadar çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki aktörlerin ihtiyaç duyduğu teorik bütünlüğü olan, pratik ve kolay uygulanabilir bir analiz aracı sağlamaktadır. Araştırma çıktıları önümüzdeki dönemde daha fazla yayımlanacak ve yayılacaktır.

TÜBİTAK 1001 projeleri kapsamında desteklenen *Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi* nicel ve nitel metotların birlikte kullanıldığı karma bir metodolojiye dayalı olarak yürütüldü. Böylece sosyal hareketliliğin hem yapısını hem de örüntülerini analiz etmiş olduk. Proje kapsamında görev alan ve 27 ay boyunca yoğun bir şekilde çalışan araştırmacı ve bursiyer arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Türkiye’nin sosyal yapısının anlaşılması ve açıklanmasına bir adım daha yaklaşmış olmanın mutluluğu ile müreffeh ve mutlu yarınlar diliyorum.

Doç. Dr. Lütfi Sunar
Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLO VE ŞEKİL LİSTELERİ	vi
Tablolar.....	vi
Grafikler	viii
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
1.1. Temel Kavram ve Tanımlar	1
1.2. Sosyal Hareketliliği Ölçmek	3
1.3. Dikey Hareketlilikte Eşitsizlik	4
1.4. Araştırmanın Önemi ve Değeri	6
1.5. Raporun Planı	8
2. SINIF, TABAKALAŞMA VE TOPLUMSAL HAREKETLİLİK	10
2.1. Tanımlar ve Yaklaşımlar	10
2.1.1. Sosyal Hareketliliğin Değişen Biçimleri	11
2.1.2. Sosyal Hareketlilik Çalışmalarında Dönemler ve Trendler	13
2.2. Dünya’da Sosyal Hareketlilik Araştırmaları.....	18
2.2.1. Britanya’da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	18
2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	19
2.2.3. Hollanda’da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	22
2.2.4. Almanya’da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	23
2.2.5. Fransa’da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	24
2.2.6. İtalya’da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları.....	25
2.2.7. İsveç’te Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	26
2.2.8. Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Hareketlilik Çalışmaları	26
2.2.9. Japonya’da Sosyal Hareketlilik Araştırmaları	27
2.2.10. Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Hareketlilik Çalışmaları	28
2.3. Türkiye’de Sosyal Hareketlilik Çalışmaları.....	31
2.3.1. Eğitim ve Sosyal Hareketlilik	33

2.3.2.	Kırdan Kente Göç'ün Sosyal Hareketliliğe Etkisi	38
2.3.3.	Mekân, Yerleşim, Konut ve Sosyal Hareketlilik	41
2.3.4.	Ekonomi Politikalarının Hareketliliğe Etkisi.....	44
2.3.5.	Orta Sınıf Hareketliliği.....	46
2.4.	Hareketliliği Etkileyen Unsurlar	47
2.4.1.	Eğitim ve Sosyal Hareketlilik	47
2.4.2.	Mesleki Hareketlilik	51
2.4.3.	Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hareketlilik	57
2.4.4.	Etnisite ve Sosyal Hareketlilik.....	63
2.4.5.	İrk ve Sosyal Hareketlilik	64
2.4.6.	Göç ve Sosyal Hareketlilik.....	66
2.5.	Nesillerarası Sosyal Hareketlilik Araştırmalarında Yöntemsel Yönelimler	71
3.	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	79
3.1.	Nicel Araştırma Modeli.....	80
3.1.1.	Araştırmanın Dizaynı	81
3.1.2.	Örneklemin Yapısı	83
3.2.	Nitel Araştırma Modeli: Gömülü Teori.....	88
3.2.1.	Araştırma Dizaynı	90
3.2.2.	Araştırmanın Uygulanması	94
3.2.3.	Verilerin Analizi	95
4.	TÜRKİYE'DE SOSYAL HAREKETLİLİĞİN YAPISI	97
4.1.	Hanelerin ve Kişilerin Üç Kuşak Sosyoekonomik ve Demografik Analizi	98
4.1.1.	Görüşülen Kişilerin Demografik Görünümü	98
4.1.2.	Görüşülen Kişilerin Çalışma Hayatına Dair Bilgiler	103
4.1.3.	Önceki Kuşağın Demografik Bilgileri	111
4.1.4.	Önceki Kuşağın İşteki Konum Bilgileri.....	116
4.1.5.	Öznel Hareketlilik Algısı.....	119
4.2.	Sosyal Hareketlilik Düzeylerinin Betimsel Analizi	123
4.2.1.	Erkeklerin Hareketlilik Skorlarının Alt Gruplara Göre Dağılımı	128
4.2.2.	Kadınların Hareketlilik Skorlarının Alt Gruplara Göre Dağılımı.....	138
4.3.	Çapraz Tablolar	146
4.3.1.	<i>Kuşağı Sosyal Hareketlilik Seçilmiş Çapraz Analizler</i>	<i>146</i>
4.3.2.	<i>Kuşaklararası Sosyal Hareketlilik Seçilmiş Çapraz Analizler</i>	<i>154</i>

4.4.	Sosyal Hareketlilik Bileşenleri.....	164
4.5.	Sosyal Hareketlilik Modelleri.....	174
5.	TÜRKİYE'DE SOSYAL HAREKETLİLİĞİN BİÇİMLERİ.....	177
5.1.	Yapısal Unsurlar	178
5.1.1.	Yapısal Koşullar.....	178
5.1.2.	Dönemsel Koşullar	182
5.2.	Faktörler.....	190
5.2.1.	Eğitim.....	190
5.2.2.	Meslek	203
5.2.3.	İş, Çalışma Hayatı ve Girişimcilik	215
5.2.4.	Evlilik	229
5.3.	Bağdaştırıcılar.....	236
5.3.1.	Aile.....	236
5.3.2.	Göç.....	246
5.3.3.	Sosyal Çevre	255
5.3.4.	Şahsi Nitelikler: Kişilik ve Karakter	263
5.3.5.	Değerler ve İnançlar	270
5.3.6.	Düşüş Etkenleri	277
5.4.	Sosyal Hareketliliğin Tezahürleri	283
5.4.1.	Hareketlilikte Kırılma Noktaları	283
5.4.2.	Hareketliliğe Etki Eden Sosyoekonomik Etkenler.....	292
5.5.	Hareketlilik Stratejileri	299
5.5.1.	Sınıfsal Farkındalık.....	299
5.5.2.	Hareket Farkındalığı	300
5.5.3.	Hareketlilik Algısı	303
5.5.4.	Yükselme ve Konum Koruma Stratejileri	305
5.5.5.	Sosyal Konumun Sonraki Nesle Aktarımı.....	311
5.6.	Değerlendirme	312
6.	SONUÇ	318
6.1.	Fırsat Penceresi (1950-1980).....	319
6.2.	Genişleyen Yollar Daralan Şeritler (1980-2000).....	322
6.3.	Merdivenin Kırılan Basamakları (2000'ler).....	326
	KAYNAKÇA.....	329

EKLER	350
Ek 1. Nicel Araştırma Anket Formu	350
Ek 2. Nitel Araştırma Soru Protokolü.....	374
Ek 3. Nitel Araştırma Çalışma Grubu Görüşme Detayları	380
Ek 4. Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler	384

TABLO VE ŞEKİL LİSTELERİ

Tablolar

Tablo 1. Örneklemin İllere Göre Dağılımı	83
Tablo 2. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	92
Tablo 3. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun İllere Göre Dağılımı	93
Tablo 4. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Hareketlilik Biçimi ve Etkenlerine Göre Dağılımı	94
Tablo 5. Kişilerin İlk İşe Başlama Yaşı	103
Tablo 6. Görüşülen Kişilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu	104
Tablo 7. Görüşülen Kişilerin Hayatları Boyunca Ücretli Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu	105
Tablo 8. Görüşülen Kişilerin Çalışmama Nedeni	105
Tablo 9. Görüşülen Kişilerin Son Beş Yılda Üç Aydan Uzun Süre İşsiz Kalma Durumu	106
Tablo 10. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşyerinin Statüsü	106
Tablo 11. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşteki Konumu	107
Tablo 12. Görüşülen Kişilerin Önceki İşlerindeki Konumu	108
Tablo 13. Görüşülen Kişilerin Düzenli İlk İşindeki Konumu	109
Tablo 14. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyeri Büyüklüğü	110
Tablo 15. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyerinde Emirlerinde Çalışan Kişi Sayısı	111
Tablo 16. Görüşülen Kişilerin Annesinin Eğitim Düzeyi	112
Tablo 17. Görüşülen Kişilerin Babasının Eğitim Düzeyi	113
Tablo 18. Görüşülen Kişilerin Dedesinin Eğitim Düzeyi	114
Tablo 19. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Doğum Yeri	115
Tablo 20. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer	116
Tablo 21. Görüşülen Kişilerin Babasının En Temsil Edici İşindeki Konumu	116
Tablo 22. Görüşülen Kişilerin Babasının İlk İşindeki Konumu	117
Tablo 23. Görüşülen Kişilerin Babasının 40 Yaşından Sonraki Sürekli İşindeki Konumu	118
Tablo 24. Görüşülen Kişilerin Dedesinin (babasının babası) İlk İşindeki Konumu	119
Tablo 25. Görüşülen Kişilerin Annesinin İşindeki Konumu	119
Tablo 26. Görüşülen Kişilerin Ebeveynleriyle (anne-baba) Kendi Sosyal Konumunu Karşılaştırması	120
Tablo 27. Görüşülen Kişilerin Geçmişe Göre Bugünkü Konumunu Kıyaslaması	121
Tablo 28. Görüşülen Kişilerin Gelecekteki Konumunun Nasıl Olacağına Dair Görüşü	122
Tablo 29. Görüşülen Kişilerin Çocuklarının Gelecekteki Sosyal Konumuyla Kendi Konumunu Karşılaştırması	122
Tablo 30. Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu	123
Tablo 31. Genel Hareketlilik Ortalamaları	125
Tablo 32. Hareketlilik Skorlarının Farklı Etkenlere Göre Dağılımı	126
Tablo 33. Erkeklerin Hareketlilik Skorlarının Farklı Etkenlere Göre Dağılımı	128
Tablo 34. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Eğitim Düzeyi Çapraz Tablosu	146

Tablo 35. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Yaş Çapraz Tablosu	148
Tablo 36. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu	150
Tablo 37. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu	152
Tablo 38. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu	153
Tablo 39. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Eğitim Düzeyi Çapraz Tablosu	155
Tablo 40. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yaş Çapraz Tablosu	156
Tablo 41. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu	157
Tablo 42. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu	158
Tablo 43. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Kardeş Sayısı Çapraz Tablosu	159
Tablo 44. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Eğitim Durumu Çapraz Tablosu	160
Tablo 45. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu	161
Tablo 46. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu	162
Tablo 47. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Kardeş Sayısı Çapraz Tablosu	163
Tablo 48. Erkeklerin İş Konumlarının Korelasyonları	164
Tablo 49. Erkeklerin İş Konumları Arası Regresyon Analizi	165
Tablo 50. Erkeklerin İş Konumları ve Eğitim Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar	165
Tablo 51. Erkeklerin Kuşakıçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları	166
Tablo 52. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları	167
Tablo 53. Erkeklerin Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları	168
Tablo 54. Erkeklerin Üç Kuşak Hareketliliği Regresyon Sonuçları	168
Tablo 55. Kadınların Kuşakıçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları	169
Tablo 56. Çalışan Kadınların Kuşakıçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları	170
Tablo 57. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları	171
Tablo 58. Kadınların Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları	172
Tablo 59. Kadınların Üç Kuşak Hareketliliği Regresyon Sonuçları	173
Tablo 60. Erkeklerin Sosyal Hareketliliği Adımsal Regresyon Sonuçları	174
Tablo 61. Kadınların Sosyal Hareketliliği Adımsal Regresyon Sonuçları	175
Tablo 62. Kuşakıçi Sosyal Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler	384
Tablo 63. Üç Kuşak Sosyal Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler	533

Grafikler

Grafik 1. Örneklemin İBBS II Bölgelerine ve İllere Göre Dağılım	83
Grafik 2. TSH Örnekleminin Cinsiyet Dağılımı	84
Grafik 3. TSH Örnekleminin Yaş Dağılımı.....	84
Grafik 4. Örneklemin Medeni Durumları.....	85
Grafik 5. Örneklemin Eğitim Düzeyi Dağılımı	85
Grafik 6. Örneklemin Hane Büyüklüğü Dağılımı	86
Grafik 7. Örnekleminin Toplam Hane Gelirinin Dağılımı	87
Grafik 8. Örneklemin Etnik Kökenleri	87
Grafik 9. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	92
Grafik 10. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun İllere Göre Dağılımı	93
Grafik 11. Görüşülen Kişilerin Doğum Yeri	98
Grafik 12. Örneklemin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer	99
Grafik 13. Görüşülen Kişilerin Göç Etme Durumu.....	99
Grafik 14. Görüşülen Kişilerin Göç Etme Nedenleri	100
Grafik 15. Görüşülen Kişilerin Kendisi Dahil Kardeş Sayısı	100
Grafik 16. Kişilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğu	101
Grafik 17. Görüşülen Kişilerin Lise Türü	102
Grafik 18. Görüşülen Kişilerin Yabancı Dil Bilgisi.....	102
Grafik 19. Görüşülen Kişilerin İlk İşe Başlama Yaşı	103
Grafik 20. Görüşülen Kişilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu.....	104
Grafik 21. Görüşülen Kişilerin Hayatları Boyunca Ücretli Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu.	104
Grafik 22. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşyerinin Statüsü.....	106
Grafik 23. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyeri Büyüklüğü	109
Grafik 24. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyerinde Emirlerinde Çalışan Kişi Sayısı.....	111
Grafik 25. Görüşülen Kişilerin Annesinin Eğitim Düzeyi.....	112
Grafik 26. Görüşülen Kişilerin Babasının Eğitim Düzeyi	113
Grafik 27. Görüşülen Kişilerin Dedesinin Eğitim Düzeyi	114
Grafik 28. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Doğum Yeri.....	115
Grafik 29. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer	115
Grafik 30. Görüşülen Kişilerin Ebeveynleriyle (anne-baba) Kendi Sosyal Konumunu Karşılaştırması	120
Grafik 31. Görüşülen Kişilerin Geçmişe Göre Bugünkü Konumunu Kıyaslaması	121
Grafik 32. Görüşülen Kişilerin Gelecekteki Konumunun Nasıl Olacağına Dair Görüşü	121
Grafik 33. Görüşülen Kişilerin Çocuklarının Gelecekteki Sosyal Konumuyla Kendi Konumunu Karşılaştırması	122

Grafik 34.Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu	123
Grafik 35.Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu	124
Grafik 36.Genel Hareketlilik Ortalamaları.....	125
Grafik 37.Yaş Gruplarına Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri.....	130
Grafik 38.Doğum Yerine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri	131
Grafik 39. Eğitime Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri	131
Grafik 40. Lise Türüne Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri	132
Grafik 41. Yabancı Dil Bilgisine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri	133
Grafik 42. İş Yerinin Türüne Göre Sosyal Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri.....	133
Grafik 43. Babanın Eğitime Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri.....	134
Grafik 44. Annenin Eğitime Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri	135
Grafik 45. Dedenin Eğitime Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri.....	136
Grafik 46. Çocuk Sayısına Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri.....	136
Grafik 47. Kardeş Sayısına Göre Erkeklerin Sosyal Hareketlilik.....	137
Grafik 48. Kardeş Sıralamasına Göre Erkeklerin Sosyal Hareketlilik.....	138
Grafik 49. Yaş Gruplarına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	139
Grafik 50. Doğum Yerine Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	140
Grafik 51. Eğitim Durumuna Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	140
Grafik 52. Lise Türüne Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	141
Grafik 53. Yabancı Dil Bilgisine Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği	142
Grafik 54. İş Yeri Statüsüne Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği	142
Grafik 55. Baba Eğitime Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	143
Grafik 56. Anne Eğitime Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	144
Grafik 57. Çocuk Sayısına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği.....	144
Grafik 58. Kardeş Sayısına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği	145
Grafik 59. Kaçınıcı Çocuk Olduklarına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği	146
Grafik 60. Eğitim Düzeyi ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri.....	148
Grafik 61. Yaş ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	150
Grafik 62. Mezun Olunan Lise Türü ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	151
Grafik 63. Yabancı Dil Bilgisi ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri.....	153
Grafik 64. Çocuk Sayısı ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	154
Grafik 65. Erkeklerin Eğitim Düzeyi ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	156
Grafik 66. Erkeklerin Yaşı ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri..	157
Grafik 67. Erkeklerin Mezun Olduğu Lise Türü ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	158
Grafik 68. Erkeklerin Yabancı Dil Bilgisi ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	159

Grafik 69. Erkeklerin Kardeş Sayısı ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	160
Grafik 70. Kadınların Eğitim Durumu ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	161
Grafik 71. Kadınların Mezun Oldukları Lise ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	162
Grafik 72. Kadınların Yabancı Dil Bilgisi ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	163
Grafik 73. Kadınların Kardeş Sayısı ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri	164

ÖZET

Sosyal hareketlilik toplumsal yapıya dair analizler yapabilmek için ihtiyaç duyulan temel bileşenlerden birisidir. Bu araştırma projesi kapsamında Türkiye’de sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini ortaya çıkarmaya böylece toplumsal yapının değişiminin özel bir bileşeni olan sosyal hareketlilik analiz edilebilir hâle getirdik. Böylece sürekli eksikliği hissedilen bir modelin oluşturulmasıyla Türkiye’de sosyal bilim çalışmalarına önemli bir katkı sağladık.

Dünya’da sosyal hareketlilik çalışmaları çok eski bir geçmişe sahiptir ve ciddi bir biçimde gelişmiştir. Ancak ne var ki sosyal hareketlilik konusu Türkiye’de yeterince ele alınmış değildir. Yapılan çalışmalar da tekil alan incelemesi veya yerel düzeydedir. Bu anlamda Türkiye için geçerli bir sosyal hareketlilik modeline ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu araştırma ile gerekli kuramsal temellere sahip bir model geliştirilmiştir. Bu araştırma kapsamında geliştirilen model sahada yeni araştırmaların, çalışmaların ve uygulamaların geliştirilmesine ileri düzeyde bir katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi nicel ve nitel metotların birlikte kullanıldığı karma bir metodolojiye dayalı olarak yürütülmüştür. Araştırma birbiri üzerine bina edilmiş üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada tarihsel ve güncel bir biçimde literatür taramalarına ve odak grup çalışmalarına dayalı olarak bir taslak hareketlilik modeli şeması geliştirilmiştir. İkinci aşamada TÜİK’ten alınan 2250 hanelik Türkiye örnekleme bir anket çalışması uygulanmıştır. Üç kuşaktaki hareketlilik verilerinin elde edildiği bu nicel araştırma ile genel bir hareketlilik modeli geliştirilmiştir. Bu model içinde hareketliliğin yapısal unsurları çözümlenmiştir. Üçüncü aşamada ise sosyal hareketliliğin biçimlerini ve örüntülerini ortaya çıkarmak maksadıyla bir nitel araştırma uygulanmıştır. Nitel araştırmada katmanlandırılmış ve çeşitlendirilmiş bir teorik örnekleme oluşturulmuş 100 kişiden müteşekkil bir çalışma grubu ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu analizler neticesinde Türkiye’de kuşakiçi ve kuşaklararası sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimleri ortaya çıkartılmış ve analiz edilmiştir.

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi’nin Türkiye’de toplumsal analizlerin geliştirilmesine bir kartopu etkisi sağlayacağı düşünülmektedir. Zira bu model kullanılarak standart, karşılaştırılabilir ve şeffaf bilgi üretmek daha kolay hâle gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hareketlilik, sosyal konum, sosyoekonomik statü, sınıf, tabakalaşma, toplumsal eşitsizlik, toplumsal değişme.

ABSTRACT

Structure and Types of Social Mobility in Turkey

Social mobility is one of the necessary components to make analyses about social structures. In this research, structure, and types of social mobility in Turkey were analyzed. In this way, a long-needed model was created.

There is a long a detailed research experience on social mobility in the world. Research on social mobility has been developed especially in US and Britain followed by other European and Asian sociologies. This research developed a model that has the necessary conceptual bases to analyze and solve social mobility issues – which is a significant need for Turkey as of now.

This project, *Structure and Types of Social Mobility in Turkey*, was conducted with a mixed methodology of qualitative and quantitative methods utilized together. The research was conducted on three consecutive phases. In the first phase, a draft scheme of mobility model has been developed based on historical and current literature reviews and focus group discussions. In the second we have taken a sample of 2250 households in Turkey from TUIK (Turkish Statistical Institute) and conducted a wide and detailed questionnaire with them. With this quantitative research, mobility data of three generations was extracted and therefore a general intragenerational and intergenerational mobility model was developed. In the third phase, a qualitative methodology was followed on a sample of 100 layered and diversified households through conducting semi-structured in-depth interviews; and specific mobility types was analyzed accordingly. These households were chosen according to sub-patterns that we had from the result of the quantitative research.

The *Structure and Types of Social Mobility in Turkey* project aims to pave the way for social analysis in Turkey to be developed in an accumulative way. By using this model, it will be more feasible to produce standardized, comparative, and transparent knowledge in the field.

Keywords: Social mobility, socioeconomic status, class, stratification, social inequality, social change.

GİRİŞ

1.1. Temel Kavram ve Tanımlar

Sosyal hareketlilik bireylerin ya da grupların, toplumsal yapı içinde fiziksel mekân ya da toplumsal konumları (tabaka, sınıf ve statü) açısından yer değiştirmeleridir. Sosyal hareketlilik hareketin yönü ve düzeyi bakımından dikey hareketlilik ve yatay hareketlilik olmak üzere ikiye ayrılır. Dikey hareketlilik bireyin saygınlık sırlaması (hijerarşik düzen) bakımından bir toplumsal tabakadan diğerine yükselmesi ya da düşmesidir. Yatay hareketlilik ise bireylerin ekonomik şartlarında ve yaşam biçimlerinde fazla bir değişiklik olmaksızın fiziksel mekân veya aynı tabaka içinde konum değiştirmelerine denir. Aslında her yatay hareketlilik küçük de olsa bünyesinde bir dikey hareketlilik barındırır ve benzer şekilde her dikey hareketlilik yatay hareketlilik örüntülerinin bir bileşkesidir. Bu sebeple aslında sosyal hareketliliğin temel örüntüsü çapraz hareketliliktir.

Sosyal hareketlilik gerçekleştiği zaman bakımından da kuşak içi hareketlilik ve kuşaklararası hareketlilik olmak üzere ikiye ayrılır. Bir kişinin kendi yaşamı içerisinde gösterdiği sosyal hareketliliğe kuşak içi hareketlilik denir. Bir kişinin ebeveynlerine göre gösterdiği sosyal hareketliliğe ise kuşaklararası hareketlilik denir. Bu iki hareketlilik biçimi birbirinden kopuk olmamakla birlikte birbirini beslemektedir.

Kuşaklararası sosyal hareketlilik en çok tartışılan ve araştırılan sosyal hareketlilik biçimidir. Sosyal hareketlilik denilince, genellikle ve çoğunlukla kuşaklararası dikey mesleki hareketlilik anlaşılmaktadır. Bu bağlamda;

- (1) Ebeveyn ile çocukların statüleri karşılaştırma birimi olarak kullanılmaktadır.
- (2) Ebeveyn ile çocukların eğitim ve gelir düzeyini, siyasal iktidarını, mesleği ve öteki özelliklerini birleştirip bir belirleme ve ölçme endeksi oluşturulabilmektedir.
- (3) Kuşaklar arasındaki dikey sosyal hareketliliği çözümleyerek ölçmede ve karşılaştırmada, araştırmaların hemen hepsi değişmez bir ölçü ve birim olarak mesleği veya işteki konumu kullanmaktadır.

Kuşaklar arasındaki hareketliliğin yoğunluğu, genellikle, kuşakların kendi aralarındaki uzaklıkla doğru orantılı olarak artma eğilimi gösterir. Kuşaklar arasındaki uzaklık arttıkça, mesleki veya konumsal kalıtım oranları azalmakta ve daha sonra gelen kuşakların toplumsal tabakalaşma hijerarşisi içinde aldıkları yolun uzunluğu artmaktadır. Toplumsal bağlama veya kuruma göre

değişik sosyal hareketlilik biçimlerinden söz edilebilir. Genel bir sosyal hareketliliğin yanı sıra, mesleki, eğitimsel, ekonomik ve siyasal hareketlilik türleri de belirlenebilir.

Sosyal hareketlilik toplumlar arasında ve bir toplumda zamana göre farklılıklar gösterebilir. Bu bakımdan sosyal hareketlerin yoğunluğu ve yaygınlığına göre çeşitli farklılaşmalar ortaya çıkar. Sosyal hareketliliğin yoğunluğu belirli bir süre içinde kişilerin veya toplumsal grupların tabakalaşma evreninde aldıkları yolun uzaklığına göre belirlenir. Dikey sosyal hareketlilik bakımından, kişilerin veya toplumsal grupların aldıkları yolun uzaklığı veya değiştirdikleri tabakaların sayısı, bir toplumdaki sosyal hareketliliğin yoğunluğunun ölçüsü olarak alınabilir. Sosyal hareketliliğin yaygınlığı ise bir toplumda hareket eden kişi veya grupların toplam nüfus içindeki oranıyla ölçülür. Özellikle dikey hareketlilik bakımından ele alındığında, tabakalarını değiştiren kişilerin veya toplumsal grupların toplam nüfusa oranları, bir toplumda belirli bir süredeki sosyal hareketliliğin yaygınlığının ölçüsünü verir.

Sosyal hareketliliğin yoğunluğu ve yaygınlığına göre toplumlar kapalı-açık olarak nitelenirler. Bu anlamda genel sosyal hareketlilik ölçülerindeki farklılıklar, fırsat eşitliğinin ve genel toplumsal eşitliğinin dereceleri bakımından da kaba birer gösterge olarak alınabilir. Kapalı toplumlar sosyal hareketliliklerin yoğunluğunun ve yaygınlığının az olduğu toplumlardır. Açık toplumlar ise sosyal hareketliliğin yoğunluğunun ve yaygınlığının görece daha fazla olduğu toplumlardır. Aslında bütünüyle kapalı veya tam açık bir toplum yoktur. Her toplumdaki hareketlilik göreceli olarak diğerlerinden farklılaşır. Tüm toplumlarda hareketlilik görülür. Lipset ve Bendix'e (1966) göre, bütün toplumlarda hareketliliğin görülmesinin temel nedenleri şöyledir:

- (1) Meslek yapısındaki değişmelere bağlı olarak işgücü içindeki meslek gruplarının oranlarının değişmesi büyük bir hareketlilik dalgası yaratır.
- (2) Üreme oranlarındaki ve doğurganlıktaki farklılık, yukarı doğru dikey sosyal hareketliliğin önemli etkenlerinden biridir.
- (3) Kısa süreli dönemler içinde belli olmamakla birlikte, bazı mesleklerin saygınlıkları ve değerlerinde uzun sürede değişimler olur.
- (4) Çağdaş endüstri toplumlarında kalıtsal konumların sayılarının giderek azalması sosyal hareketliliği artırmaktadır.
- (5) Modern demokratik toplumlarda potansiyel fırsatlara ilişkin yasal kısıtlamaların kaldırılmış olması sosyal hareketliliği artırmaktadır.
- (6) Zeka ve öteki yeteneklerle birlikte, güdülenmenin de sosyal hareketliliği etkilediği görülmektedir.

Sosyal hareketliliğin bir başka özelliği de genel toplumsal statüdeki bir değişimin nesnel ve öznel yönleri arasındaki ayırmadır. Nesnel yöndeki değişmeye örnek olarak gelirdeki artma veya azalma ya da iktidar ve nüfuz derecesindeki değişme verilebilir. Öznel yöndeki değişme, kişinin ve toplumsal çevrenin bu değişme konusundaki duyguları, düşünceleri, tutum ve değerlendirmeleriyle ilgilidir. Kişi nesnel yöndeki değişmeyi durumunda bir iyileşme ve istenilen bir durum olarak görüp değerlendirerek bu yönde çaba gösterebilir.

Çocuklar kendilerini ebeveynleri ve özellikle de daha önceki kuşaklarla karşılaştırdıklarında yukarı doğru yükselmiş oldukları duygusuna kapılırlarken, akranlarıyla karşılaştırdıklarında onlardan çok geride kaldıkları duygusuna kapılabilirler. Nesnel bakımdan yukarı doğru bir yükselme olarak görünen hareketlilik, öznel bakımdan yerinde sayma veya gerileyip aşağı doğru bir hareketlilik olarak değerlendirilebilir.

Bütün bu tanımlar kapsamında sosyal hareketlilik toplumsal yapının analiz edilmesinde çok temel bir bileşendir. Dünyada sosyal hareketlilik araştırmaları bir sonraki bölümde detaylı bir biçimde ele alınacağı üzere uzun ve zengin bir tarihe sahiptir. Hareketliliği analiz etmek üzere birbirinden çok farklı modeller geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Ancak Türkiye’de konunun yeterince ilgi çektiğini söylemek güç görünmektedir. Bu güne kadar ulusal çapta müstakil bir sosyal hareketlilik araştırması yapılmadığı gibi mevcut veri setlerinden hareketle bu tür analizler de gerçekleştirilmemiştir. Son yıllarda gelişen ilgi de daha çok tekil meseleler ve yerel alanlar ile ilgilidir. Hâlbuki sosyal hareketlilik çözümlenmezse pek çok toplumsal mesele hakkında analiz yapabilmek daha zordur. Bu araştırmanın amacı sosyal hareketlikle ilgili bir model geliştirmek ve alanını Türkiye’de çalışılabilir bir hâle getirmektir.

1.2. Sosyal Hareketliliği Ölçmek

Sosyal hareketliliği ölçmek kolay değildir ve ölçme meselesi her zaman ciddi tartışmalara ve sorunlara sahiptir. Bu bakımdan tabakalaşmayı ölçme ile ilgili öncelikle akla şu tip sorular gelmektedir:

- (1) Sosyal hareketliliğin hangi yönleri (ekonomik, siyasal, eğitimsel veya mesleki saygınlık) ölçülecektir?
- (2) Hareketlilik birimi olarak ne (kişi, aile veya tabaka) seçilecektir?
- (3) Karşılaştırma birimleri (ör. baba-oğul, dede-torun, gruplar veya tabakalar) hangileri olacaktır?
- (4) Başlangıç noktaları olarak hangi dayanaklara (ilk iş, en çok çalışılan iş, son yapılan iş veya en iyi iş) başvurulacaktır?

- (5) Sosyal hareketlilik nasıl tipeştirilip sınıflandırılacaklardır? (Örneğin, meslekler nasıl sınıflandırılacaklar; kaç gelir dilimi yapılacak; eğitim düzeyleri kaç a ayrılacaktır?)
- (6) Genel bir sosyal hareketlilik ölçüsü bulabilmek için sağlanan bu sonuçlar nasıl birleştirilecektir?
- (7) Toplumsal, hareketliliğin hem nesnel boyutu ve hem de öznel boyutu incelemeye alınacaksa, bunların bileşiminde hangi ölçüler kullanılacaktır?

Bu anlamda çağdaş sosyolojideki modeller içerisinde işteki konum sosyal hareketliliği ölçmek için en uygun araçlardan birisi olarak öne çıkmaktadır. Zira Wilbert Moore'un (1966) da dile getirdiği gibi "endüstri toplumlarında hareketliliğin miktarının olduğu kadar, yaygınlık ve yoğunluğunun da hemen hemen tüm nedeninin -fırsat ve motivasyon dağılımından daha çok- mesleki yapıdaki değişimlerdir." Benzer şekilde Fox ve Miller (1966) mesleki yapı ve ondaki değişimlerin hareketliliği etkileyip belirleyen temel faktör olduğunu dile getirmektedirler. Ülkemizde konu ile ilgili ilk araştırmalarda bulunan Eyüp Kemerlioğlu (1996) ise mesleği "kuşaklar arasındaki hareketliliğin oranlarının belirlenmesi istatistiksel işlemler ve simgelerle gösterilmesi ve sonuçların karşılaştırılması gibi alanlarda" karşılaşılan bazı sorunlara çözüm olarak önermektedir.

Dolayısıyla mesleklerin tezahürü olan işteki konumun modern toplumda sosyal hareketliliği ölçmek ve gözlemlemek bakımından çeşitli kolaylıklar sunduğunu belirtebiliriz. Zira;

- (1) Modern toplumsal yaşam toplumsal yaşamda kişiye mesleği (iş) üzerinden bir konum ve rol vermektedir.
- (2) Modern toplum meslekler etrafında örgütlenmiştir?
- (3) İş konumları diğer sosyal etkenlere göre daha nesnel; görülmesi, gözlenmesi, ölçülmesi ve kategorize edilmesi kolay değişkendir.
- (4) İşteki konum diğer sosyoekonomik etkenleri (eğitim, gelir, otorite) bünyesinde barındıran onları da yansıtan bir değişkendir.
- (5) Meslekler kişilere mahsus bir nitelik olsa da ayrıca mesleki yapının, iş ve çalışma hayatının makro düzeyli yapısal özellikleri toplumsal hayatı şekillendirir. Kuşaklar arasındaki hareketliliğin ölçülerini toplumdaki meslek yapısının özellikleri de belirler.

1.3. Dikey Hareketlilikte Eşitsizlik

Sosyal hareketliliğin toplumdaki eşitsizlikleri azaltan bir etken olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Bu bağlamda modern toplumda özellikle endüstrileşme sürecinde yaygınlaşan eğitime dayalı

artan bir dikey hareketliliğin olduğu dile getirilmektedir. Eğitim kurumlarının yaygınlaşması, eğitimde fırsat eşitliğinin artması, eğitime bağlı olarak dikey sosyal hareketliliğin görece olarak artması ve böylece toplumun “açık”lık düzeyinin yükselmesi söz konusudur. Buradan hareketle modern toplumun bir boyutuyla meritokratik olarak görülebileceği de belirtilmektedir.

Ancak yine de yapılan araştırmalara göre dikey hareketlilikte bir eşitsizlik söz konusudur. Burada sosyal ve sınıfsal arka plan erişilen eğitimin niteliğini etkileyerek hareketlilik fırsatını farklılaştırmaktadır. Ayrıca aynı eğitim sürecine girilse bile sosyal sınıf kökeni bireylerin eğitim olanaklarını ve eğitim başarısını etkilemektedir. Üst sınıfta yer alanlar hala bu sosyal ve iktisadi konumun yeniden üretildiği iktidar ağlarına daha ayrıcalıklı erişime sahiptirler.

20. yüzyıl boyunca eğitim fırsatlarının genişlemesi, çalışan sınıf (working-class) için fırsatların gelişmesine, iyileşmesine yol açmakla birlikte görece olarak söz edildiği gibi orta sınıf çocukları, avantajlarını korumakta ve sürdürmektedir. Böylece eğitim, iş-meslek başarısı için daha önemli olduğunda sınıf farklılıklarının anlamı daha az değil, daha çok olmaktadır (Crompton, 2000, s. 221).

Araştırmalar birçok toplumda sınıf ve eğitim arasındaki karşılıklı ilişkilerdeki uzun süreli değişimlerin seyrek olduğunu ortaya çıkarmaktadır (özellikle bk. Shavit ve Blossfeld, 1994). Kuşaklararası görece sınıf hareketliliği oranları, uzun zaman içerisinde değişmez ve sabit kalmaktadır (Erikson ve Goldthorpe, 1992, s. 3).

Örneğin İngiltere’nin durumunda en azından 4 bağımsız çözümleme, 20. yüzyıl süreci üzerindeki bütün oranlar, küçük değişimleri ortaya çıkarmakta ve kesinlikle daha büyük akıcılığın (*greater fluidity*) asla olmadığını göstermektedir (Goldthorpe ve Hope, 1972; Goldthorpe, Llewellyn ve Payne, 1980a, ss. 3, 7; Marshall, Swift ve Roberts, 1997). Daha çok meritokratik sosyal seçim oluşturulduğunda eşit sınıf hareketliliği şansları yaratıldığına ilişkin çok az gösterge vardır (Marshall ve diğerleri, 1997, s. 57). David Glass’ın (1998) 1949’da İngiltere’de yaptığı bir araştırmada yukarı doğru sosyal hareketlilikle ilişkili faktörler farklı sınıflardan gelen kişilere göre şu şekilde anlaşılmaktadır. Farklı sınıf kimliklerine sahip bütün sosyal sınıf üyeleri, çok-sıkı çalışmanın, iyi eğitimin, yüksek yeteneğin ve güçlü kişiliğin yukarı doğru dikey sosyal hareketliliğe yol açtığını ileri süren meritokratik düşünceleri desteklemeyi çekici bulmaktadır. Kendilerini çalışan sınıf olarak belirleyen el emeğine dayalı işlerde çalışanlar, başarı ile ilişkili olarak çok-sıkı çalışma ya da yetenekten çok eğitimi büyük olasılıkla daha çok vurgulamaktadır. Çok-sıkı çalışmanın ve motivasyonun rolünü vurgulayan orta sınıflarla karşılaştırıldığında kendilerini çalışan sınıf olarak tanımlayanlar, açıkça eğitimin değeri içinde meritokratik inançları kabul etmektedir. Yine de her iki grup, eğitimsel nitelikler kazanarak ya da iş ahlakı, doğru tutumlar göstererek kendilerine yardım edebilen bireylere inanmaktadır. Kendilerini çalışan sınıf olarak görenlerin çok azı, yukarı doğru dikey sosyal

hareketlilik başarısını etkilemede bağlantının iletişimin (%16 oranı) ve paranın (%12 oranı) rolünden söz etmektedir. Bireyler, başarı elde etme anlamında yukarı doğru dikey sosyal hareketlilik olasılığına ve ödül sisteminin yasallığına ve haklılığına inanmaktadır.

1987’de yine İngiltere’de yapılan başka bir araştırma da benzer sonuçlar vermektedir. Bireyler, maddi açıdan iyi duruma gelmek ve iş yaşamında ilerlemek için önemli gördüğü faktörleri belirtmektedir. %72 oranı eğitime, %84 oranı çok-sıkı çalışmaya işaret ederek en popüler cevapları vermektedir. 1987’de yetenek, sıralamada daha az yüksekte yer alırken bir şeyi elde etme ve başarma tutkusu, biraz daha çok vurgulanmaktadır. Glass’ın (1998) araştırması, özellikle İngiltere’nin “açık” bir toplum olmadığını, yani alttan en üst sınıfa ya da en üst sınıftan alt sınıfa doğru gerçekleşen uzun alanlı hareketliliğin görece biçimde az olduğunu ortaya çıkarmaktadır. İngiliz toplumunda yüksek düzeydeki “elit” konumlar, kendi sınıf kökenlerinden olan bireylerle devamlılıklarını sağlamaktadır. Sosyal hareketlilik kısa alanlı olma eğilimlidir. İş-meslek hiyerarşisi içerisinde el emeğine dayalı işlerde çalışan işçi sınıfından şefliğe ya da memurluğa, düşük düzeyde yöneticiliğe doğru az ya da çok birbirine yakın konumlar arasında sosyal hareketlilik görülmektedir. Özellikle sosyal hareketlilik, sınıf yapısında temel bir bölünme çizgisi olarak kabul edilen el emeğine dayalı ve el emeğine dayalı olmayan zihinsel meslekler arasındaki sınırdan bir taraftan diğer tarafa ise büyük olasılıkla birbirine yakın sınıflar arasında olmaktadır. Örneğin, beceri gerektiren el emeğine dayalı işlerden-mesleklerden daha el emeğine dayalı olmayan düşük düzeydeki zihinsel işlere veya mesleklere geçiş, sınıf yapısının “tampon bölgesi” olarak tanımlanmaktadır (Glass, 1998; ayrıca bk. Goldthorpe, Llewellyn ve Payne, 1980b; Goldthorpe ve diğerleri, 1980a).

1.4. Araştırmanın Önemi ve Değeri

Sosyolojideki pek az kavram sosyal hareketlilik kadar merkezi bir yer tutmaktadır. İster makro düzeydeki sınıf, tabakalaşma, hareketlilik gibi konularda; isterse sosyal sermaye, eğitim, sağlık ve kentleşme gibi mikro konularda sosyal hareketlilik toplumsal incelemede önemli bir rol oynar. Bu sebeple hareketlilik konusu “toplum” ile ilgilenen tüm bilimsel alanların analizleri için ihtiyaç duydukları zemini oluşturmaktadır. Zira hareketlilik incelemesi toplumun yapısına dair ciddi bir bilgiyi bizlere vermektedir.

Sosyal hareketliliği anlamak için günümüze kadar çok farklı teoriler geliştirilmiştir. Sorokin’in 1927’de yazdığı eser, bu konuda ortaya konmuş ilk geniş kapsamlı teorik çalışmadır. Sorokin’i takiben, onun kavramsallaştırmalarını sürdüren ve Marx’ın ve Weber’in toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik konusundaki düşüncelerini temel alan farklı kuramlar geliştirilmiştir. 1970’lere kadar işlevselci teori ve ona getirilen eleştiriler literatüre hakimken, sonrasında konu ile ilgili yapılan ampirik çalışmaların sayısı artmış ve tartışmalar canlanmıştır. Liberal teori, endüstriyel

toplumlarda, endüstri öncesi toplumlara nispeten daha yüksek bir hareketlilik hızı olduğunu ve yukarı doğru dikey hareketliliğin ağır bastığını iddia etmektedir. Marksistler liberalizmin bu “açık toplum” iddiasına karşı çıkarak kapitalist toplumlardaki emek sömürüsü ve proleterleşme meselelerine dikkat çekse de iddiaları ampirik olarak yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte, sosyal hareketliliği sadece endüstriyelleşme ile bağlantılı olarak gören tek boyutlu liberal görüş eleştirilmiş; ülkelerin kültür ve siyasetleri de hareketliliği belirleyen etkenler olarak ele alınmıştır.

Erikson ve Goldthorpe’un 1992 yılında yazdıkları *Constant Flux* adlı eseri ise endüstrileşmiş toplumlardaki sosyal hareketlilik konusunda yapılmış en etkili ampirik çalışmalardan biridir. Kitapta hareketliliğe dair geliştirilmiş bütün teoriler incelenmiş ve farklı ülkelerden elde edilen veriler kullanılarak bu teoriler ampirik bir teste tabi tutulmuştur.

Türkiye’de ise sosyal hareketliliği araştıran ampirik çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Kemerlioğlu’nun Erzurum’da, Korkmaz’ın Malatya’da, Şengönül’ün ise İzmir’de veri toplayarak yaptığı çalışmaları bunlardan en önemlileridir. Ancak konunun etraflıca ele alındığını ve sosyal hareketliliği incelemek üzere bir model oluşturulduğunu söyleyebilmek güç görünmektedir.

Dünya sosyoloji literatüründeki sınıf, tabakalaşma ve hareketliliğe dair canlılığın aksine bu alanlar Türkiye sosyolojisinde en az gelişen alanlar olmuşlardır. Kuramsal çalışmaların azlığı ve ampirik çalışmaların kıtlığı dolayısıyla Türkiye’de hareketlilik araştırmalarının yeterince gelişmediğini görmekteyiz. Türkiye’de henüz genel kabul görmüş standart bir hareketlilik modeli bulunmamaktadır. Daha da önemlisi Türkiye’de hareketlilik kısa vadeli mesleki ve mekânsal değişimlerle karıştırılmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’nin toplumsal yapısını anlamak ve açıklamak için bu araştırmanın çok önemli katkılar sağladığını düşünmekteyiz. Takip eden sayfalarda okuyacağınız *Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri* araştırması ile Türkiye’de sosyal hareketlilik çalışmalarının gelişmesi için eksikliği hissedilen temel bir çerçeve genel bir model geliştirilmiştir.

2018-2020 arasında gerçekleştirdiğimiz *Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri* isimli bu araştırma ile Türkiye için ilk defa bir sosyal hareketlilik modeli oluşturulmuştur. Elbette halihazırda sosyal bilimlerde Türkiye’de sosyal hareketlilik ile ilgili bazı temel kabuller bulunmaktadır. Örneğin Türkiye’de sosyal hareketliliğin en temel etkeninin eğitim, meslek ve göç olduğuna dair bazı yaygın kanaatler bulunmaktadır. Bu araştırma ile bu varsayımlar test edilmiş ve sistematik bir biçimde bir model geliştirilmiş olacaktır.

Bu araştırma neticesinde geliştirilen zengin bir teorik ve kavramsal bir arka plana yaslanan *Türkiye Sosyal Hareketlilik Modeli*, incelenmek istenilen alanın gerektirdiği veri zenginliği ve

çeşitliliğine sahip olarak kurulmuştur. Bu çerçevede model üç kuşak için alınan meslek, eğitim, gelir, evlilik, iş ve göç verileri üzerine bina edilmektedir. Bu çerçevede Sunar ve arkadaşları tarafından (2016) daha önce geliştirilen *Türkiye Sosyo-Ekonomik Statü Endeksi ve Mesleki İtibar Ölçeği* araştırmanın temel hareket noktasını ve analiz çerçevesini oluşturmaktadır. Böylece modele çok önemli bir derinlik kazandırılmıştır.

Bir model çalışmasında en önemli etken oluşturulacak kategorilerin analitik şeffaflığıdır. Bu çerçevede *Türkiye Sosyal Hareketlilik Modeli* kapsamında yöntem başlıklı ikinci bölümünde anlatıldığı üzere tüm dünyada uygulanan modeller incelenerek uygun bir istatistiki model geliştirilmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen nitel analiz ile hareketliliğin örüntüleri belirlenmiş ve biçimleri ortaya çıkarılmıştır. Her iki araştırmada da hareketlilik araştırmalarında sıklıkla kullanılan yöntemler eleştirel bir gözle değerlendirilerek uyarlanmıştır.

1.5. Raporun Planı

Elinizdeki araştırma raporu 2018 Haziran 2020 Ağustos ayları arasında 26 aylık süre zarfında tüm Türkiye’de gerçekleştirilen nicel ve nitel araştırmanın verileri üzerine bina edilmiştir. Rapor giriş ve sonuç hariç dört bölümden oluşmaktadır.

Girişin peşinden gelen birinci bölümde dünyada ve Türkiye’de hareketlilik çalışmalarının gelişimini ele alan ve değerlendiren literatür tartışması yer almaktadır. Konu hakkında Türkçe literatür yeterince oluşmadığı için bu bölüm bilinçli olarak biraz geniş tutulmuştur. Bu bölümde sosyolojide hareketlilik araştırmalarının gelişimi, dünyada ve Türkiye’de yapılan araştırmaların karşılaştırmalı bir biçimde incelenmesi, farklı etkenler çerçevesinde yürütülen sosyal hareketlilik çalışmaları ve son olarak da hareketlilikle ilgili yöntemsel eğilimler ele alınmaktadır. Böylece araştırma için kavramsal ve kuramsal bir arka plan oluşturulması amaçlanmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın metodolojisi tartışılmış, verilerin yapısı tanıtılmış ve uygulanan analizler anlatılmıştır. Bu bölümde öncelikle araştırmanın yürütülme sürecinden bahsedilmektedir. Akabinde ayrı ayrı nicel ve nitel araştırmanın metodolojisi ele alınmaktadır. Bu bölümde seçilen yöntemlerin uygulanma tercihleri ile araştırmanın üzerine bina edildiği verilerin tartışılmasına özel bir önem verilmiştir.

Üçüncü bölümde nicel araştırmanın verileri ve analizleri paylaşılmış ve kapsamlı bir biçimde tartışılmıştır. Bu bölümde Türkiye’de sosyal hareketliliğin genel yapısını analiz etmek üzere bir istatistik modelleme yapılmıştır. Bu bölümde yapılan betimsel analizler, çarpaz analizler ve ileri analizler verilmiş ve sonuçta ele edilen model sunulmuştur.

Dördüncü bölümde ise nitel araştırma ile elde edilen veriler değerlendirilmiş ve detaylı bir biçimde tartışılmıştır. Bu bölümde Türkiye’de sosyal hareketliliğin biçimleri ve örüntüleri ele

alınmaktadır. Böylece hareketliliğin özel görünümleri ve biçimleri anlamacı ve yorumlamacı bir perspektifle ortaya konmuştur. Betimsel bir anlatımın ötesinde analitik bir kavramsallaştırmanın de yer aldığı bölüm Türkiye’de hareketliliğin örüntülerinin zengin bir görüntüsünü sunmaktadır.

Türkiye’de sosyal hareketliliğin anlaşılması ve analiz edilmesi toplumsal yapı araştırmalarına büyük katkı sağlayacaktır. Sonuç bölümünde genel değerlendirme ve çıkarımlar kadar bir tasnif dahilinde detaylı tahliller de gerçekleştirilmiştir.

2. SINIF, TABAKALAŞMA VE TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

2.1. Tanımlar ve Yaklaşımlar

Sosyal hareketlilik toplumsal yapı içinde kişilerin ve grupların konumlarındaki değişimdir. Toplum içinde gruplar hiyerarşik olarak konumlanırlar ve bireyler bu uzamda dikey, yatay ve çapraz hareketlilik yaşarlar. Sosyal hareketlilik konusu sınıf, tabakalaşma, eşitsizlik gibi konularla doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda meslek, eğitim, göç, etnisite, ırk, toplumsal cinsiyet gibi bir dizi alanla da yakından ilişkili bir konudur. Sosyal hareketlilik bir taraftan toplumsal değişimi işaret ederken bir taraftan da sosyal yapının niteliği hakkında bize bilgi verir. Sosyal hareketlilik zamansal bakımdan genellikle nesil içi ve nesiller arası bir perspektifle ele alınır. Kişilerin kendi yaşamındaki konum değişimleri kadar, ebeveynlerine göre yaşadıkları değişimler de bir toplumdaki hareketlilik düzeyini, yaygınlığını ve ölçeğini anlamak bakımından önemlidir. Nesiller arası hareketlilik araştırmalarında son zamanlarda üç kuşak konum değişimini ele almak yaygın bir yaklaşıma dönüşmektedir.

Bir toplumsal yapıda hareketliliğin veya hareketlilik ihtimalinin düşük ya da yüksek olması toplumun açıklık düzeyini gösterir. Açık toplumlarda fırsat eşitliği fazla olduğu için hareketlilik imkânı da fazladır (Matras, 1975, s. 8). Hareketliliğin yön ve boyutu bir toplumdaki hareketlilik imkanlarına ve ekonomik büyümeye bağlıken, aynı zamanda bireysel nitelikler de etkilidir. Bireylerin sosyoekonomik arka planları, bireysel deneyim ve başarıları, belli bir grupla ilişkileri hareketlilikleri konusunda etkilidir. Bu noktada atfedilen / verili konum ile erişilen konum arasındaki ilişkiye değinmekte yarar gözükmektedir. Zira sosyal hareketlilikte belirli bir konumdan diğerine ulaşmak hususundaki temel belirleyiciler arasında aile arka planı gelmektedir. Sosyal statü, aile yapısının nasıl olduğuyla doğrudan bağlantılı olduğu gibi, akrabalık bağları, aile içindeki cinsiyet ilişkileri, ailede otorite faktörü ve rollerin biçimi, yapısı, farklılaşmaları, hane içindeki ekonomik işbölümü ve işbirliği gibi etmenlerin her biri kişinin sahip olduğu konumu etkilemektedir. Aile arka planının yanı sıra, şahısların bireysel özellikleri, atfedilen ve erişilen statüler arası mesafeyle ilişkilendirilir. Varılmak istenen konum, varılmak istenen statüyle bulunulan yer arasındaki etkileşim ve erişilen konumun korunumu gibi durumların her birinde; hem toplumsal özellikler, sosyal arka plan gibi büyük ölçekli faktörler, hem kişiye ait nitelikler ve elbette ki kişinin eğitim, gelir düzeyi, sahip olduğu meslek, yaptığı iş, kariyerinde elde ettiği başarı gibi özelliklerin etkisinden bahsetmek mümkündür. Bütün bu sıraladığımız durumlar düşünüldüğünde, sosyal hareketlilik konusunun olabildiğince katmanlı

bir çalışma alanı olduğundan bahsetmek ve bütüncül bir yaklaşımla toplum, hane, aile, şahıs, yaşanılan yer, eğitim, meslek, yapılan iş gibi çok sayıda faktörü ele almak gerekir.

Sosyolojide pek çok konuda olduğu gibi toplumsal yapı ve hareketlilikte de Marx ve Weber'in yaklaşımları belirleyicidir. Marx toplumsal yapıyı üretim araçlarının mülkiyeti çerçevesinde sınıf kavramı etrafında inceler ve hareketliliği de bir sınıf değişimi olarak ele alır. Buna mukabil Weber'e göre bireylerin sosyal konumları yalnızca üretim araçlarının mülkiyeti ile açıklanamaz, bunun yanında meslek, aile kökeni ve yaşam alanından gelen sosyal statü ve siyasal ilişkiler ve güç de dikkate alınmalıdır.

Günümüzde hareketlilik çalışmalarında Marxist ve Weberyen tema ve çerçevenin sentezlendiğini görmek mümkündür (Matras, 1984). Bu sentezlemeyi yapanların başında gelen Giddens'in (1973) sınıf yapılaşması kavramı toplumun sınıflar olarak yapılandırılmış olduğunu varsayar. Ancak Giddens aynı zamanda sınıf içi katmanlaşma ve farklılaşmalara da dikkat çekmektedir. Sınıf ve hareketlilik çalışmalarında kuramsal bir arka plan oluşturan bir başka isim olan Erik Olin Wright (1996), sınıfın kavramsal olarak hem büyük sosyal sistem dahilinde düşünülebilecek bir makro düzeyi, hem de bireysellikler özelinde tanımlanabilecek mikro düzeyi olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Wright (1997, s. 15), her iki durumda da sınıf kavramını ekonomiyle ilişkilendirse de mülkiyetin sonuçları, topluma yansımaları noktasında Weberyen analize yaklaşır.

Günümüzde tabakalaşmayı yapısal veya ilişkisel modeller dahilinde ele alma konusu tartışılmaya devam etmektedir. Bu tartışmalar sınıfı ekonomik konumlara göre değerlendirmek ile mesleki konumlara göre değerlendirmek arasında bir tercih alanı oluştururlar. Åberg (1979, s. 253) bedensel ve zihinsel işlerin belirsizleşen sınırları karşısında sosyal hareketliliğin politik sonuçlarını araştırmalara dahil etmeyi önermektedir. Sınıfın bu heterojen yapısını merkeze almak, sınıf ile hareketlilik çalışmaları arasındaki köprünün kurulmasını sağlaması açısından anlamlıdır.

2.1.1. Sosyal Hareketliliğin Değişen Biçimleri

Bir toplumda normal şartlarda diğer her şey sabitken aşağı ve yukarı hareketlilik oranlarının birbirine eşit olması beklenmektedir. Sosyal hareketliliğin bir toplumda artış gösterip göstermediğinin saptanması bu oranların toplam miktarına bakılarak mümkündür. Hareketlilik örüntüsünde karşılaştırmalı analiz yapmak için kullanılan kavram ve modelleri aktardığı çalışmasında Breen (1985, s. 101), tekil hareketlilik tabloları oluşturulması gereğinden bahseder. Buna göre sosyal hareketlilik yapısal ve mütekabil / karşılıklı olmak üzere iki ayrı şekilde ifade edilmektedir. Herhangi bir nüfustaki hareketlilik tekil tablolar üzerinden ölçülebilirken, toplumsal yapıdaki değişiklikler yapısal hareketlilik, bireylerin katmanlar arası

karşılıklı geçişlerini gösteren hareketlilik örüntüleri ise müteakıl hareketliliği ortaya koyar; aşağı ve yukarı hareketlilik miktarının eşitliği, toplumsal yapıda herhangi bir uzun dönem değişiklik olmadığı takdirde toplumun hareketsizleştiği anlamına gelmektedir. Sanayileşmiş toplumlarda hareketlilik olanağı azalırken, gelişmekte olan toplumlarda hareketliliğin yükselmesinin altında yatan temel sebep budur. Ekonomideki büyük ölçekli değişiklikler kadar, tarihsel olaylar ve politik dönüşümlerin sosyal yapıya etkisi bu bağlamda hareketlilik düzeyini şekillendirir. 20. yüzyıl ikinci yarısının hareketliliğin “Altın Çağı” olarak tanımlanmasının sebebi savaş sonrası genişleyen ekonomi, yayılan refah ve kamu hizmetlerine erişimin artmasıdır. Bu dönemde Dahrendorf’un (1959, s. 222) dile getirdiği gibi toplumdaki hareketliliğin yüksek olması sınıf çatışmalarını azaltmış ve sosyal entegrasyonu artırmıştır. Ona göre hareketlilik arttıkça, bireyler arası rekabetin yerini grup dayanışması almaya başlamıştır. Böylece aslında hareketlilik salt bireysel veya grupsal bir özellik olmaktan çıkarak toplumsal bir nitelik kazanmaktadır. Aile yapılarından eğitime, iş piyasalarından firma yapılarına kadar sosyal etkenlerin arkasında hareketlilik düzeyi ve biçimi bulunmaktadır.

Bu altın çağı ele alan Goldthorpe ve Erikson (1992) *The Constant Flux, A Study of Class Mobility in Industrial Societies* isimli eserlerinde, Sorokin’e referansla endüstrileşmeyle artan hareketliliğe değinir, ardından 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan uluslardaki sınıf hareketliliğine ilişkin yaklaşımları merkeze alırlar. Erikson ve Goldthorpe, genel olarak sınıfsal hareketliliğe ilişkin yaklaşımları liberal teori, Marksist yaklaşım, uluslararası çeşitliliğe bağlı hareketlilik teorileri, herhangi belirgin bir eğilime dayanmaksızın uluslararası benzerlik neticesinde meydana gelen hareketlilik biçimleri olarak dört ayrı başlıkta irdeler. Liberal teoriye göre, tıpkı Sorokin’in (1927) de ifade ettiği gibi, endüstriyel toplumda endüstri öncesi toplumlara nazaran hareketlilik imkânı fazladır. Erikson ve Goldthorpe (1992, s. 5) endüstriyel toplumlarda ortaya çıkan değişiklikler karşılaştırmalı olarak şöyle sıralarlar:

- Sosyal hareketlilik oranı yükseldiği gibi yukarı hareketlilik imkanı artmış, avantajlı sosyal pozisyonların sayıca artması gereği, yukarı hareketlilik aşağı hareketliliği baskılamıştır.
- Hareketlilik fırsatı görece eşittir; farklılaşan sosyal kökenlerden gelen bireylerin belirli hedefler için rekabet etme durumları nispeten eşit koşullarda gerçekleşir.
- Hem hareketlilik oranı hem fırsat eşitliği artma eğilimindedir.

Onlara göre bireysel özgürlüğü merkeze alan anlayışa göre, sınıflar arası önyargı yerini eşitliğe bırakmaktadır, toplumsal seçim evrenselleşmekte, fırsatların artışı ve koşullarda eşitlik söz konusu olmaktadır (Erikson ve Goldthorpe, 1992, s. 366). Marksist yaklaşıma göre, geleneksel kutuplaşma anlayışını mevcut gruplar arasında irdelemek mümkündür; vasıfsız işçiler, el emeğine dayalı olan veya olmayan işlerde çalışanlar eşdeğer görülmektedir. Uluslararası

karşılaştırmalı çalışmalar ise, diğer iki temel anlayışa göre daha özgül içeriklere sahiptir. Çeşitliliği baz alan teoriler, ulusların kültürel farklılıklarını ve siyasi konjonktürün topluma yansımalarını göz önünde bulundurmaktadır. Erikson ve Goldthorpe (1992, s. 371) bu hususta Amerika toplumunu “yeni ulus” olarak tarif ederken, Japonya için “fırsatlar ülkesi” ifadesini kullanarak, dönemin siyasi/kültürel etkilerinin hareketliliğe yansımalarının önemine vurgu yapar. Diğer uluslararası karşılaştırmalara dayanan benzerliklere bağlı teorilerde ise, farklı uluslardaki sınıflar arası karşıtlıkların benzerliğine dikkat çekilir. Endüstrileşme sürecinin aşamalarına bağlı olarak, hemen her ulusta tarım, endüstriyel işçi sınıfları ve hizmet sektörüne mensup grupların varlıklarından bahsetmek mümkündür. Lipset ve Zetterberg’in (1956) LZ hipotezi olarak bilinen yaklaşımları ulusların endüstrileştikçe hareketlilik oranlarında artış görüldüğünü varsaymaktadır. Sonraki çalışmalarda Sorokin’in ve Lipset ve Zetterberg’in yaklaşımları sıklıkla tartışılmıştır. Ancak Erikson ile Goldthorpe, ele aldıkları yapıtlarında, LZ hipotezinin Batılı toplumları merkeze alması bakımından sınırlılığının altını çizerek, bu nedenler Avrupa dışı toplumlara ilişkin analizlerini ayrı iki başlık altında tarif ederler; bunların ilki ABD ve Avustralya’yı kapsar, ikincisi ise Japonya’nın durumunu içermektedir.

2.1.2. Sosyal Hareketlilik Çalışmalarında Dönemler ve Trendler

Ganzeboom, Treiman ve Ultee (1991) sosyal hareketlilik çalışmalarının üç aşamada geliştiğini belirtirler. Buna göre ilk kuşak araştırmalar savaş sonrası dönemde hareketliliği görece basit istatistikî tekniklerle ölçümlerler; ikinci kuşak çalışmalar eğitim hayatının önem kazandığı, eğitim ve mesleki konumların baskın modelleri belirlediği dönemi kapsarken, 1980 sonrası yaygınlaşan üçüncü kuşakta mesleki hareketliliğin loglineer modellerinin yaygınlık kazanmıştır. Onların, yaptıkları bu sınıflandırma verilerin toplanması, ölçümü, analitik modellemeler ve geliştirilen hipotezlerin biçimine dayanmaktadır. Bilhassa üçüncü son kuşak hareketlilik çalışmaları metodoloji, veri toplama ve ölçme teknikleri ve veri analizi, problemin tanımlanması ve temel hipotezlerin belirlenmesi bakımından öncekilerden hayli ayrılmaktadır.

1927-1959 sürecini kapsayan ilk kuşak hareketlilik çalışmaları, Sorokin’in (1964) 1927’de yazdığı *Social Mobility* kitabında detaylandığı liberalizmin ve Marksizmin çizgisel, evrimci tabakalaşma ve hareketlilik teorilerine eleştirilerine dayanmaktadır. Sözü edilen çalışma, sınıf, toplumsal konum ve statü konularını hareketlilik kavramıyla birlikte yorumlayan ilk önemli eserdir. Bu eser dönemi göz önünde bulundurulduğunda yenilikçi bir anlayışla sosyal hareketliliği kültürel ve mesleki hareketlilikle birlikte düşünmeyi önermektedir. Sırasıyla tabakalaşmanın sürekliliği, tabakalaşma içinde hareketliliğin imkânı, farklı katmanlarda yer alan grupların demografik özellikleri, tabakalaşmayla birlikte dikey hareketliliğin olası nedenleri, “bugünün” hareketli toplumunun özellikleri ve hareketliliğin sonuçları konularının işlendiği eserinde Sorokin; modern Batılı toplumlarda sosyal hareketliliğin yüksek olduğunu,

hatta hareketlilik hızının yükselmeye eğilimli olabileceğini kabul eder. Fakat sürekli ve sonsuz bir dikey hareketlilik fikrine karşı çıkarak, bazı toplumların hareketliliğinin bazı dönemlerde artıp bazılarında azalacağını iddia eder. Bir başka deyişle, aşağı ya da yukarı doğru giden, belirli ve daimî bir eğilim yoktur; var olan şey hep aynı yöne gitmeyen bir dalgalanma halidir. Sorokin'e (1964) göre, modern dönemde hareketlilik konusunda hukuki ve dini birtakım engeller ortadan kalksa da mesleki beceri ya da eğitimin belirleyiciliği gibi yeni engeller ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç boyunca ilerleyen anlatı, kast sistemi ve feodal yapıdaki sınıfsal kökenden 20. yüzyıl dünyasının değişen mesleki yapısındaki niteliklere bir hattı izlemektedir. Sorokin'e göre (1964, s. 136), din, politika, aile, meslek gibi etmenlere bağlı olan yatay hareketlilik kişisel düzlemde belirleyiciyken; atfedilen (verili, mevcut) ve elde edilen (kazanılan, erişilen) statülere bağlı olarak şekillenen dikey hareketlilik, sosyal yapının dönüşümünü içermektedir. Bu noktada kuşakîçi ve kuşaklararası ayrımın yanı sıra, yatay ve dikey hareketlilik sınıflandırması da önemlidir. Gerek Ganzeboom ve meslektaşlarının çalışması gerek Lipset ve Zetterberg'in öncül çalışmalarından günümüze uzanan sosyal hareketlilik literatüründe ağırlıklı dikey hareketlilikten, sınıfsal konum değişiminden, yani aşağı ve yukarı sınıf veya statü kazanç yahut kayıplarından söz edilmektedir. Buna mukabil statünün kaybı ve kazanımı yerine korunumunun söz konusu olduğu, ancak sınıf içi çapraz geçişlerin görül yatay hareketlilik söz konusudur. Aslında bu durum genişleyen bir orta sınıfın varlığı ile de ilişkilidir. Bu anlamda Sorokin'in öngördüğü gibi zamanla dikey hareketliliğin hızının, sıklığının ve boyutunun azalması endüstrileşmiş toplumlarda durağanlık ve kapalılık olduğu yönünde bir bakışı da doğurmuştur.

Seymour Martin Lipset ve Reinhard Bendix (1959) *Social Mobility in Industrial Society* isimli eserlerinde bütün toplumun orta sınıflaşmasını ele alırlar. Modern endüstrileşmiş toplumlarda, kapitalizmin erken döneminde olduğu gibi eşitsizlik karşısında yükselen mücadele artık görünmez, bunun yerine mevcut toplumsal ayrım ve eşitsizlikler kendi özgün halleriyle varlıklarını sürdürmektedir. Toplumsal uzlaşının sağlandığı ve Marksist teorilerdeki sınıf kutuplaşması yerine sınıf içerisinde kurulan ortaklıklar, statülerdeki farklılaşmaların merkeze alındığı literatürün toplumsal ve tarihsel olarak kaynağı esasında tam da toplumların refah düzeylerindeki artıştır; savaş ve ekonomik kriz gibi büyük toplumsal dönüştürücü olayların olmadığı dönemlere bakıldığında, yaşam standartlarının toplumdaki her kesim için yükselmesi dikkati çekmektedir.

Yaşam standartlarında yükselme, toplumun alt tabakalarında dahi alım gücünün artışı gibi konular yakın dönem hareketlilik çalışmalarında oldukça dikkat çekicidir. Fırsat eşitliği ve sosyal adalet kavramları üzerinden hareketlilik olanaklarının artışına değinen Swift (2004), 2000'li yıllarda doğanların önceki kuşaklara nazaran hayat şanslarının yüksek olmasını, aile

arka planlarının benzerleşmesiyle açıklar. Sınıf kökenlerindeki dağılımın eşitlendiği düşüncesine dayanan bu anlayış, Lipset ve Bendix'in (1959) çalışmasında görülen toplumun orta sınıflaşması görüşüyle de örtüşmektedir. Ancak toplumların özgün yapıları ve son yıllarda yükselen ekonomik ve toplumsal bunalımlar, savaş, göç ve mültecilik konularının günümüzdeki yeni biçimleri ve bunların farklı coğrafyalar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, hareketlilik, tabakalaşma ve eşitlik / eşitsizlik konularında genel geçer anlayışların yanlış değerlendirmelere yol açacağı ihtimalini göz önünde bulundurmamak elzemdir.

Ganzeboom, Treiman ve Ultee'nin (1991) dönemselleştirme girişimine dönecek olursak, ilk kuşak çalışmaları teorik olarak Sorokin'le şekillense dahi, yöntemsel olarak David Glass'a sıklıkla referans verildiği görülür. Glass'ın (1954) İngiltere ve Galler için 1949 tarihinde elde edilmiş verilere dayanarak hazırladığı monografi sınıf ile tabakalaşma arasında köprü kuran ilk dönem çalışmaların başında gelmektedir. *Social Mobility in Britain* başlıklı bu çalışma, Britanya toplumunun kapalı olması ve hareketlilik olanağının düşüklüğü nedeniyle, sınıf kavramının karışıklık (antagonizm) üzerinden tanımlanmasına, dolayısıyla tartışmaların sınıfsal yapıyla bağlı kalmasına neden olmuştur. Mutlak ve göreceli hareketlilik tanım ve ayrımları yine bu dönemki çalışmalar içerisinde yer almaktadır. Kısaca belirtecek olursak mutlak hareketlilik mevcut hareketlilik miktarıyla ilgilenirken, göreceli hareketlilikte aynı toplumsal tabaka içindeki insanlara kıyasla ya da kuşakların birbirine göreceli konumlarının karşılaştırıldığını söylemek mümkündür. Yani hem kuşakiçi hem kuşaklararası hareketlilikte mutlak ya da göreceli hareketlilikten bahsedilebilir; ancak göreceli hareketlilik denildiğinde akla daha çok baba – oğul arasındaki toplumsal farklılaşma ihtimalinin olup olmaması gelmektedir. Kuşaklararası hareketliliği ölçümü anlamına gelen bu konuda yapılan çalışmalarda, toplum yapısı ve yapısal hareketlilik kavramlarıyla iç içedir. Sosyal hareketlilik çalışmalarını karşılaştırmalı olarak ele alan Brotz (1960), Lipset ve Bendix'in endüstrileşmiş toplumlara odaklandıkları eserlerini değerlendirirken, farklı toplumlarda hareketlilik olanağının yüksek ya da düşük olmasını karşılaştırmalı olarak irdelerken toplumların tarihsel geçmişine değinir. Brotz'un aktarımıyla, sosyal hareketliliğin öncül isimleri olarak Lipset ile Bendix, çalıştıkları Amerika toplumuyla Avrupa'yı karşılaştırarak, Avrupa toplumunun feodal geçmişinin yarattığı eşitsizlik durumunun aşılması karşısında Amerika'nın aldığı göç ile toplumsal yapısının değişmesini vurgularlar.

İlk dönem çalışmalarının akabinde sosyal hareketlilik konusu mesleki hareketlilikle ilgili bir şekilde çalışılmaya başlanmıştır. Lipset ve Zetterberg'in (1956), on ayrı ülke için kuşaklararası hareketliliği ölçtükleri tablolarda ikili ve üçlü mesleki gruplandırmalar dikkati çekmektedir. LZ Hipotezi olarak bilinen modellerinde Batılı endüstriyel toplumların neredeyse tamamında sosyal hareketlilik modelinin aynı olduğu, hareketlilik hızında ise sürekli bir eğilim olmadığını iddia eden Lipset ve Zetterberg, ilk kuşak hareketlilik çalışmalarının son aşaması olarak kabul

edilir. Endüstrileşme ile hareketlilik arasındaki ilişkiye vurgu yapan Lipset ve Zetterbetg, endüstriyel toplumların endüstri öncesi toplumlara göre daha yüksek bir hareketlilik hızına sahip olmalarını “eşik etkisi” kavramlarıyla açıklar. Öte yandan endüstrileşme düzeyi ile hareketliliğin şiddeti arasında bir ilişki olduğu düşünülmez; bu bağlamda, LZ hipotezi liberal teoriden ciddi bir şekilde ayrılır. Tabakalaşma ve hareketliliğin tarihçesi üzerine yazan van Leeuwen ile Maas’ın (2010, s. 435) ifadesiyle, endüstrileşmiş toplumlarda kuşaklararası hareketliliğin ekonomik büyümeyle artışı LZ hipotezinde belli ölçüde mevcut olmakla beraber, Lipset ve Zetterberg aynı zamanda işçilerin modern dünyanın değerlerini sahiplenmeleri, yukarı hareketlilik fırsatına tutunmaları, çocuklarının eğitimlerine önem göstermeleri gibi konulara değinir. Dolayısıyla sınıfsal hareketlilik neticesinde yüksek tabakalara erişen bireylerin yaşam biçimleri, toplumsal değerleri, kültürel örüntülerindeki farklılıkların önemsendiği bu anlayışın, hareketlilik çalışmalarının bu erken döneminde dahi mevcut olduğu söylenebilir.

1960’ların ortalarından itibaren sosyal hareketlilik çalışmalarının ikinci kuşağı belirginleşmeye başlar. Featherman, Jones ve Hauser (1975), LZ hipotezini yeniden formüle etmişlerdir. FJH hipotezi olarak anılan modele göre, ülkelerin hareketlilik hızlarındaki benzerlik gözlenebilir mutlak hareketlilik hızlarına değil, bu hızların temelinde yatan bağıl hareketlilik modellerine uygulanabilir. Söz konusu gözlenebilir hareketlilik hızı, toplumsal işbölümü ve sürekli değişen ekonomik, teknolojik, demografik durumdan önemli ölçüde etkilenir. Fakat hareketliliği bu etkilerin ağı olarak düşünürsek, ülkelerin hareket hızlarındaki benzerlik daha olası hâle gelir.

Leeuwen ve Maas’ın (2010, s. 435) belirttiği gibi FJH hipotezinin LZ hipotezinden ayrıldığı birinci önemli nokta hareketliliğin toplamı yerine hareketlilik akışına odaklanmasıdır. FJH hipotezine göre, akışkan hareketlilik ya da diğer ifadesiyle göreceli hareketliliğin açıklığı, çocukların (sonraki kuşağın) farklı sosyal arka plandan gelip belirli mesleki sınıflara erişimlerine imkân tanınmasıdır. FJH hipotezinin ikinci ayırıcı özelliği ise, endüstriyel toplumların Batılı tipleri ile piyasa ekonomisinin ya da çekirdek aile sisteminin eksikliği içindeki diğer toplumların karşılaştırılmasının LZ hipotezine nazaran yeterli olmasıdır. FJH hipotezini test eden pek çok çalışma endüstrileşmiş toplumların analizlerinden hareketle bu toplumlar arasındaki ülkesel farklılıkları baz alarak geliştirilmiş, genişletilmiştir. Erikson ve Goldthorpe’un *Constant Flux* yapıtları ile Ganzeboom’un büyük ölçekli çalışmaları bunlara örnek olarak verilebilir.

Blau ve Duncan’ın 1967 tarihli *The American Occupational Structure* isimli çalışmaları aslında hareketlilik çalışmalarının ikinci kuşağının başlangıcı sayılabilir. Kuşaklararası ve kuşakiçi hareketliliğin eşzamanlı olarak ele alınması, kuşakiçi hareketlilik ölçümü için şahıslara ilk mesleklerinin ne olduğunun sorulması, mesleki kariyerin mesleki hareketlilik ve sosyal

hareketlilik bağlamında değerlendirilmeye alınması bu çalışmasından sonra yaygınlık kazanmıştır. Kohort analizlerde ayrıca tarihsel trendlere bakılarak hedef pozisyon ya da statüye erişim kavramı yine bu süreçte gündeme gelen ve 1970'li yıllarda yapılan çalışmalar boyunca yaygınlaşan araştırma konuları arasındadır. İlk kuşak araştırmalardaki mesleklerin gruplandırılmasına dair girişimler, ikinci kuşakta artık yerini mesleki itibar ölçeklerine bırakır. Benzer şekilde Blau ve Duncan'ın (1967) çalışmasında 3 basamaklı sınıflandırma sistemi, Sosyo-ekonomik statü ölçeklerine (SEI) dönüşür. Bu araştırmalarda statü kazanım modelleri geliştirilirken, bireylerin aile arka planları ve aldıkları eğitim üzerinde durulur. Köken-eğitim-hedef (Origin – Education – Destination, OED) modellerinin öncülünün de bu çalışmalar olduğu söylenebilir. Sosyal köken ile hedef arasındaki mesafenin ölçümüyle yapılan hesaplamalar üçüncü kuşak çalışmalarda, Comparative Analysis of Social Mobility in Industrial Nations (CASMIN) ve Erikson Goldthorpe Portocarero (EGP) modellerinde de karşımıza çıkmaktadır. Yani esasında her bir hareketlilik çalışmaları döneminin bir önceki kuşak üzerine inşa edildiğini söylememiz mümkündür.

Ulusal itibar ölçeklerinin yanı sıra, Treiman'ın 1977 tarihli çalışması yine ikinci kuşaktaki belirleyici çalışmalar arasındadır; International Occupational Prestige Scale (IOPS), uluslar arası standartlardan yola çıkılarak hazırlanmış mesleki itibar ölçeklerinden oluşturulan tabakalaşma analizleri olarak sosyoekonomik statü ile hareketlilik çalışmaları arasındaki bağlantıyı gösteren eserlerin başında gelmektedir. Ganzeboom ve Treiman (1991, s. 283) Amerika'da yapılan çalışmalarda kuşaklararası hareketliliğin baba mesleği ile kişinin ilk mesleği arasındaki toplam korelasyon değerlendirilmeye alındığını belirtirler. Meslekler arasındaki ilişkilerin anlamlılığı hususunda eğitim değişkeni üzerinde durulmaktadır. Eğitimin net etkisi, doğrudan ya da ilk mesleğin kazanımı üzerinden anlaşılmakta, Amerika'da eğitim faktörünün hareketliliğe %43 oranında etki ettiğinden bahsedilmektedir. Mesleki statü, baba mesleğine nazaran eğitimle ilgilidir. Yani önceki çalışmalarda aile arka planına kıyasla eğitim belirleyici değişken haline gelmiştir. Sosyal köken ve eğitim, birinci kuşak çalışmalarda aynı oranda etkili görülse de Ganzeboom ve Treiman sosyal hareketlilikte eğitimin ana rol oynadığını saptarlar (1991, s. 284). Aynı zamanda eğitim, toplumsal yeniden üretimi sağlamakta, toplumsal yeniden üretimin ana aracı olmaktadır.

Ganzeboom ve Treiman (1991) ilerleyen çalışmalarında da ülkeler arası farklılıklara değinirler. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde ebeveynlerin toplumsal statüleri doğrudan etkiliyken, daha az gelişmiş ülkelerde ebeveynlerin mevcut mesleklerinin etkisi görece düşüktür. Endüstrileşmenin etkisinin yanında ülkeler arası karşılaştırmalarda politik yapının önemi üzerinde de durulmaktadır. Komünist ve sosyal demokrat ülkelerde, muhafazakâr toplumlara nazaran, babanın meslek ve eğitiminin etkisi hareketliliğe yüksek oranda etki etmektedir. İkinci

kuşak çalışmalar meslek ve eğitimin etkisinin önemi, itibar ölçekleri ve statü kazanımına etki eden diğer faktörler hattından ilerlerken, aynı zamanda yaşam tarzı kavramı etrafında biçim kazanır.

Üçüncü kuşak çalışmalar öncekilerden yöntemsel olarak da farklılaşır. Çok değişkenli lineer regresyon modelleri bu çalışmaların yöntemsel merkezinde yer alır. Hauser'in (1992, 1998) çalışmalarında CASMIN ve EGP modellerinin yorumlarına rastlamak mümkündür. CASMIN çekirdek modeli meslekler hiyerarşisine olduğu kadar çalışılan sektörleri de hesaba katar. İlk meslek ile şimdiki mesleki konum / sınıf etkisinin incelenmesi yine kuşakçı hareketlilik çalışmalarında dikkate alınır. Önceki kuşaklara nazaran kadınların işgücüne katılımının yüksekliği, kadın hareketliliğinin görece yukarı olmasına yol açmıştır ve üçüncü kuşak çalışmalarda kadın statüsü de dikkat alınır. Ancak hane bazlı çalışmalarda kadının belirleyici etkisi azdır; çünkü ailenin hayat şansları düşünüldüğünde erkeğin konumu kadına nazaran daha etkilidir.

2.2. Dünya'da Sosyal Hareketlilik Araştırmaları

Dünya genelinde gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde Britanya gibi sanayileşme sürecini erken bir zamanda tecrübe etmiş ülkelerdeki çalışmaların öncü olduğu görülür. Avrupa'da savaş sonrası sosyal yapının değişimi, post-kolonyal dünyada endüstrileşmeyle yaşanan hareketlilik artışı araştırmalara da yansımıştır. Buna ek olarak, 1990'lardan itibaren doğu blokunun dağılmasıyla birlikte sosyalist rejimden kapitalist bir ekonomiye geçilmesi ile sosyal hareketlilik ve konu hakkındaki ilgi artmıştır (Andorka, 1989, s. 13; Domanski, 1997, s. 268). Dünyada toplumsal tabakaların çeşitlenmesi de hareketlilik araştırmalarına zamanla yeni bir boyut katmıştır.

2.2.1. Britanya'da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Britanya'da sosyal hareketlilik araştırmaları 1950'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Güncel analizlerin yanı sıra özellikle tarihsel veri setleri kullanılarak yapılan araştırmalar da dikkat çekicidir (Stone, 1966, ss. 51-52). Farklı araştırmacıların Britanya'da yaptığı sosyal hareketlilik çalışmalarına bakıldığında, sosyal hareketliliğin sabit olmadığı, toplumun hareketliliğe açık bir yapıda olduğu sonuçlarına varılmıştır.

David Glass'ın 1954 yılında yayınladığı *Social Mobility in England* çalışması, Britanya'da sosyal hareketlilik alanında temel oluşturan çalışmalardan biri olmuştur. Glass, bu çalışmada London School of Economics'ten bir grup arkadaşıyla 10.000 kişinin verilerinin değerlendirmiştir. Glass tarafından gerçekleştirilen bu araştırma çeşitli eleştiriler almıştır (Payne, Ford ve Robertson, 1977; Saunders, 2010). Bu eleştirilerin başında araştırmanın eski

verilere dayanması gelir. Dolayısıyla bu veriler ile güncel sosyal hareketliliği anlamının zor olduğu ve istatistiksel hataların fazla olduğu ileri sürülmüştür. Glass'ın verilerinde olmasa da yönteminde görülen bir diğer eksiklik ise kadınlara ait sosyal hareketliliğin yeterince analiz edilmemiş olmasıdır. Erken dönem diğer çalışmalarda da kadınların sosyal hareketliliği çok fazla yer almamıştır.

Britanya'da, sosyal hareketlilik alanında diğer bir önemli eser John Goldthorpe, David Lockwood, Frank Becchoffer ve Jennifer Plant (1968) tarafından yazılmış olan *The Affluent Worker: Political Attitudes and Behavior* kitabıdır. Bu araştırmada, işçi sınıfının maaş, sağlık sigortası, çalışma koşulları, politik görüşleri gibi çeşitli değişkenler anlaşılmaya çalışılmıştır. İçinde bulundukları çalışma koşullarının işçileri burjuvallaştırarak orta sınıfa ait olma durumu kazandırıp kazandırmadığı kitapta tartışılan ana konudur. Goldthorpe ve Lockwood ve Platt'in (1972) ilerleyen yıllarda gerçekleştirdiği *The Oxford Mobility Study* araştırması hem hareketliliği hem de sosyoekonomik statüyü analiz etmek üzere yeni şemalar geliştirmiştir. Goldthorpe, Llewellyn ve Payne'in (1980) geliştirdiği ve zamanla güncellediği sınıf şeması birçok sosyal hareketlilik çalışmasına temel teşkil etmiştir (Erikson ve Goldthorpe ve Portocarero, 1979; Erola ve Moio, 2007; Grusky ve Hauser, 1984; Rose ve O'Reilly, 1997). Goldthorpe son elli yılda hem Britanya'daki hem de dünyadaki sosyal hareketlilik araştırmalarına öncülük eden isim olarak karşımıza çıkar.

Britanya'da sosyal hareketlilik araştırmaları zamanla hem derinleşmiş hem de çeşitlenmiştir. Bartley ve Plewis'in (1997) sosyal hareketlilik ile sağlık; Saunders'ın (1997) sosyal hareketlilik ve çocukların başarısı; Dex ve Bukodi'nin (2012) ve Goldthorpe ve Payne'in (1986) kadınların sosyal hareketliliği konulu araştırmaları bu çeşitlenmeye örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak, sosyal hareketlilik araştırmalarında Britanya'nın öncü bir rolü olduğu söylenebilir. Özellikle Glass ile başlayan ve Goldthorpe ile devam eden araştırmalar diğer ülkelere örneklik teşkil etmiştir.

2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

ABD'deki sosyal hareketlilik de kapsamlı incelemelere konu olmuştur. Blau ve Duncan'ın araştırmalarıyla başlayan ve zamanla çeşitli araştırmacıların katkılarıyla zenginleşen sosyal hareketlilik literatürü, ABD'de çok farklı etkenlerin sosyal hareketliliğe katkısı olduğunu göstermiştir. ABD'de gerçekleştirilen sosyal hareketlilik araştırmaları incelendiğinde Lipset ve Bendix'in (1966) *Class, Status and Power: Social Stratification in Comparative Perspective*, C. Wright Mills'in (1956) *White Collar: The American Middle Classes* ve Blau ve Duncan'ın (1967) *The American Occupational Structure* gibi çalışmaların öncü rolü göze çarpar. Genel olarak

ABD’de sosyal hareketlilik meslek nosyonu etrafından incelendiği görülmektedir (Hauser ve arkadaşları, 1975, s. 597; Lenski, 1958, s. 520).

Lipset ve Bendix’in (1953, s. 502) Oakland’da gerçekleştirdikleri araştırma ABD’de hareketliliğin yapısını ölçmede önemli bir etki oluşturur. Araştırma 1950’li yılların mesleki trendlerini ve buna bağlı olarak hareketlilik örüntülerini ortaya çıkarır. 1965’te çok büyük değişiklikten yeniden yayımlanan bu araştırmada Lipset ve Bendix (1953), ülkeler arasındaki sosyal hareketlilik farklılıklarının kentleşme ve sanayileşme hızıyla bağlantılı olduğunu ileri sürdüler. Ülkelerin gelişmiş bir sanayileşme (kalkınma) sürecine "girdiklerinde", kurumsal organizasyonlarında ve sosyal sistemlerinde daha karşılaştırılabilir olma eğiliminde olduklarını varsayan yakınsamacı bir kalkınma kılavuzu söz konusudur. Lipset ve Bendix’e göre açık sistemler, özellikle “meritokratik” (pozisyonların eğitim sistemi kanalıyla dağıtıldığı liyakate dayalı) olmaları ile karakterize edilir.

1950’li yıllarda C. Wright Mills’in *White Collar: The American Middle Classes* ve *The Power Elite* isimli kitapları da sosyal hareketlilik çalışmaları kapsamında önem taşımaktadır. Mills (1956), *The Power Elite* kitabında, ABD’de değişen güç dengelerinden, askeri, siyasi ve sosyal alanda üst sınıflarda olan bireylerin gücü kullanım çeşitlerinden ve ekonominin farklı güçler arasında değişmesinden bahsetmiştir. Zamanla, ekonominin yerleşik hâle gelmesi ve “olgunlaşmasıyla” birlikte, alt sınıftan üst sınıfa doğru olan hareketlilik, özellikle çiftçi sınıfından iş adamlarına doğru olan, azalmıştır (Bendix ve Hawton, 1957, s. 358). ABD’de sosyal hareketliliğin bir diğer dinamiği de sınıflar arasındaki hareketlilikte uzun mesafe kat edilebilmesidir (Kappelhoff ve Teckenberg, 1987, s. 45). Ayrıca, iş ekonominin oturması, iş alanlarının belirlenmesiyle birlikte zamanla farklı mesleki kariyer alanları da oluşmuş ve çalışanların hareketliliği de bu ölçüde yeni konseptlere yaklaşmıştır (Kim, 2013, s. 861). ABD’de gerçekleşen sosyal hareketlilik çalışmaları incelendiğinde ailenin ve çocukların eğitimi, ailenin mesleği, ailenin sahip olduğu sınıf, ırk, meslek grubu gibi değişkenlerin bireylerin sosyal hareketliliğine etkisi olduğu görülmektedir. Mills (1951) *White Collar: The American Middle Classes* adlı kitabında tarımda çalışan bireylerin çocuklarının artık bu alanda istihdam edilmesinin zor olduğunu ve eğitim gibi farklı değişkenlerin de etkisiyle üst tabakalara kayarak orta sınıfı oluşturacaklarını belirtmiştir.

1960’ların ortasından itibaren Blau ve Duncan’ın *The American Occupational Structure* isimli çalışması ABD’de hareketlilik çalışmalarına yeni boyutlar eklemiştir (Kerckhoff, 1984, s. 139). Erikson ve Goldthorpe’un yedili sınıflandırma sistemine benzer bir biçimde Blau da ABD için on yedi kategorilik bir mesleki sınıflandırması geliştirmiştir. Blau’nun (1965, s. 476) 1962 yılında 20.700 erkekle yaptığı sosyal hareketlilik araştırmasında, bireylerin babalarının mesleği, ilk meslekleri ve şu anki meslekleri arasındaki nesiller arası farklılık araştırıldığında,

erkeklerin çalışma alanı olarak endüstriyel değişim gerçekleştirme yerine aynı endüstride beceri seviyesi değişimi gerçekleştirdikleri görülmüştür. Çalışmada nesiller arası bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, çiftçilerin, inşaat işçiliği hariç çiftçilik dışı meslek grubuna yönelmeleri çiftlik işçileriyle kıyaslandığında daha düşüktür. Buna ek olarak, üretim alanı dışında çalışan teknisyenlerin erkek çocuklarının birçoğu üst düzey yönetici olabilirken üst düzey işlerde çalışan bireylerin çocukları büro işlerinde çalışabilmektedir (Blau ve Duncan 1965, s. 482). Genel olarak çalışmadaki farklı bulgular değerlendirildiğinde bir meslek grubunun gelecek nesilde farklı mesleki gruplara iş gücü sağlayıp sağlayamamasının nedenleri olarak ailelerin doğurganlığı, mesleki mirasın yayılma derecesi ve çocukların geniş bir mesleki alana yayılmaya olan eğilimi belirtilebilir (Blau ve Duncan, 1965, s. 483). Ayrıca nesiller arası hareketlilik incelendiğinde, alt seviyede çalışan çocukların babalarının seviyesine yakın bir seviyede işe başladıkları ve birçoğunun genel olarak yukarı doğru hareketlilik gösterdiği, yukarı düzeyde bulunan erkek çocukların ise babalarından biraz daha alt düzeyde işe başladıkları ve ilerleyen zamanlarda babalarının seviyesine yaklaştıkları görülmüştür (Blau ve Duncan, 1965, s. 485).

ABD’de hareketlilik çalışmaları her bakımdan önemli bir konu çeşitliliği göstermektedir. Rekabetçi ve bireyci sosyal yapısından ötürü ABD farklı araştırmacılar tarafından hareketliliğin bireysel etkenlere dayandığı bir ülke olarak tanımlanmıştır (DiPirete vd., 1997, s. 321; Chudacoff, 1982, s. 104). Ayrıca etnisite ve ırkın hareketliliğe etkisi ABD’de yürütülen araştırmalarda önemli bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır (Blau ve Duncan, 1967; Duncan, 1968; Chetty vd., 2014; Corcoran, 1995). Bir göçmenler ülkesi olarak nitelendirilen ABD’de göçün genel ve özel etkilerinin yoğun bir biçimde çalışıldığını görürüz (Bean vd., 2004; Flippen, 2004; Salorzano vd., 2005). Sobek’in (1996) teknolojinin etkisi, Hout’un (1988), Chase’in (1975) ve Featherman ve Hauser’in (1976) toplumsal cinsiyet, Breen ve Johnsson’ın (2005) aile temelli hareketlilik modeli bu alanda yapılan çalışmalardan bazılarıdır.

Genel olarak ABD’de gerçekleşen sosyal hareketlilik çalışmalarını incelediğimizde, sosyoekonomik faktörler, eğitim, cinsiyet, ırk, göçmenlik gibi farklı etkenlerin hem bireysel hem sosyal hareketliliği etkilediği görülmüştür. Nesiller arası hareketlilikte öne çıkan en önemli iki faktör eğitim ve ekonomik birikimin aktarılması olarak görülmüştür. Yukarıda belirtilen farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, Amerika’da sosyal hareketliliğin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.2.3. Hollanda'da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Hollanda sosyal hareketlilik alanında Ganzeboom ve DeGraaf gibi önemli araştırmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Hem bu sebeple hem de Hollanda'nın sosyal yapısının hareketliliğe daha açık olması sebebiyle hareketlilik araştırmaları gelişmiştir (Dijk ve arkadaşları, 1984).

1940-1980 yılları arasında Hollanda'nın sosyal hareketliliğini incelendiğinde genel olarak hareketlilik trendi artma eğilimindeyken, 1975-1980 yılları arasında düşüş gözlemlenmiştir. 1990'lı yıllarda bireylerin doğdukları ve bulundukları sınıf arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüş hatta bu ilişkinin 1970'li yıllarla karşılaştırıldığında 3 kat daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Ishida, 2007, s. 405-407).

Ganzeboom ve Luijkx (1989, s. 21) Hollanda'da sosyal hareketliliğin zamanla artış gösterdiğini belirtmektedir. 1982-1996 yılları arasında gerçekleştirilen 8 sosyal anketin analizi ile oluşturulan *International Stratification and Mobility File (ISMF)* sosyal hareketliliği anlamak adına önemli bir veri kaynağı olmuştur (Ganzeboom ve Treiman, 1996). Yapılan bu araştırma Dessens ve arkadaşları (2003) tarafından ileriye alınarak, Blau ve Duncan'ın tabakalaşma modeline ek olarak başka bazı parametreler eklenmiş, babanın eğitiminin kız ve erkek çocukların eğitim ve iş alanındaki hareketliliğe etkisi tartışılmıştır.

Nesiller arası hareketlilik araştırmalarında da Hollanda önde gelen bir ülkedir. Hendricx ve Ganzeboom (1998), sosyal hareketlilikte babanın etkisini ele almıştır. Buna göre babaların sosyal konumu özellikle erkek çocuklarının hareketliliğine net bir şekilde etki yapmaktadır. De Graaf ve Kaljmin (2001, s. 65) de yürüttükleri araştırmalarda kadınların babalarından aktarılan ekonomik statü etkisinin erkeklere kıyaslandığında daha az olduğunu göstermektedirler. Ayrıca, babanın okullaşma dolayısıyla sahip olduğu statünün kız çocuklarının hayatında azalan bir etki göstermektense arttığı görülmüştür. Bu da babanın ekonomik statüsünün değil kültürel birikiminin kız çocukları üzerinde daha etkili olduğunu göstermektedir. Başka bir araştırmaya göre, ailenin eğitiminin çocukların sahip olduğu sosyal statüye ve mesleki hareketliliğe etkisi Hollanda'da %40-50 oranında görülmektedir (Barone ve Schizzerotto, 2011, s. 338). Güveli ve De Graaf (2007, s. 190), Erikson ve Goldthorpe'un sınıflandırmasının dışına çıkarak yeni bir tasnif önererek Hollanda toplumunun hareketliliğini sekiz farklı sınıfa dayalı şekilde incelemişlerdir.

Sosyal hareketliliğin etkenleri hususunda Hollanda toplumu ile ilgili zengin bir tartışma vardır. Eğitim (Andersen & Van De Werfhorst, 2010; van de Werfhorst, 2011), meslek seçimi (Hendricx ve Ganzeboom, 1998, s. 400), aile kökeni (De Graaf ve Kaljmin, 2001, s. 51), toplumsal cinsiyet (Verbakel ve De Graaf, 2007, s. 89) gibi etkenlerin sosyal hareketlilik açısından araştırıldığını görmekteyiz.

Genel olarak bakıldığında, Hollanda endüstrileşme gelişimini 19. yüzyıl boyunca tamamlayan bir ülkedir. Hollanda'nın bu niteliği hareketliliğin yapısını da etkileyen bir durumdur. Açık ve rekabetçi toplumsal yapısından ötürü Hollanda'da nesiller arası hareketlilik çalışmaları öne çıkmakta buna ek olarak eğitim ve göç etkenleri çerçevesinde araştırmalar yürütülmektedir.

2.2.4. Almanya'da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Almanya'da gerçekleştirilen sosyal hareketlilik çalışmaları, Britanya ve ABD ile karşılaştırıldığında daha sınırlıdır. Janovitz (1958, s. 6), 1920'lerde sosyal tabakalaşma konusunda ilk çalışmaların Marksist yaklaşımla yapıldığını belirtmiştir. Kaelble'nin (1978, s. 442) aktardığı gibi 1906-1913 ve 1949-1953 yılları arasında Daheim'ın Köln'de evlenme ruhsatlarını baz alarak yaptığı araştırma sosyal hareketlilik alanında Almanya'da gerçekleştirilen ilk araştırmalardan biri olarak görülmektedir.

1950'lerden sonra Almanya'da önem kazanan sosyal hareketlilik konusu, sosyal anketlerin ve nüfus sayımı verilerinin kullanılmasıyla çeşitlenmiştir (Gundert ve Mayer, 2012; Janovitz, 1958; Kaelble, 1978; König ve Müller, 1986). 1950-80 arası dönemde yapılan araştırmalarda hareketlilikte ekonomik yapı ve eğitime vurgu yapılmaktadır (Gundert ve Mayer, 2012; König ve Müller, 1986). Son olarak, işçi göçlerinden ötürü konu Almanya'da özel olarak göçmenlerin sosyal hareketliliği bağlamında ele alınmıştır (Bauder ve Jarayaman, 2014, s. 185; Seifert, 1997, 5; Kanas vd., 2012, s. 702; Algan vd., 2010, s. 25; Riphahn, 2003, s. 726-728).

Almanya'da eğitim sisteminin getirdiği eşitsizlik sosyal hareketliliği etkileyen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaöğretimde ortaya çıkan ve öğrencilerin ilk okuldan sonra alt düzey orta okul, orta düzey ortaokul ve üst düzey ortaokul gibi üç farklı ortaokula ayrılmasıyla oluşturulan eğitim sistemi eşitlik ve hareketlilik anlamında problemli görünmektedir. Schindler (2011, s. 31), katı bir yapıya sahip Alman eğitim sisteminin 1970'li yıllarda gerçekleştirilen reformlarla biraz daha esnetildiğini ve geçişlerin daha yumuşak ve hareketliliğe müsait bir hâle getirildiğini belirtmiştir. Kadınların eğitime katılımının artması da sosyal hareketliliği adına önemli bir sonuçlar doğurmuştur (Minello ve Blossfeld, 2014, s. 80).

Doğu Blokunun dağılması ile iki Almanya birleşmiştir. Bu birleşme Almanya'daki pek çok sosyal meselede olduğu gibi sosyal hareketlilik araştırmalarında da merkezi bir öneme sahip olmuştur. Bu anlamda Doğu ve Batı Almanya'nın hareketlilik bakımından karşılaştırmalarına tanıklık edebiliriz (Uunk, Mach ve Mayer, 2005, s. 404; Gundert ve Mayer, 2012, s. 72).

Sonuç olarak, Almanya'da sosyal hareketlilik düşük ve az çalışılan bir konudur. Simkus'un (1996, s. 60) 24 ülkeyi karşılaştırarak yaptığı analizde de Almanya 1970'li yıllardan itibaren analizlerde yer almakta ve hareketlilik anlamında alt sıralarda bulunmaktadır. Almanya'da hareketlilik özellikle eğitim ve göç çerçevesinde ele alınmaktadır.

2.2.5. Fransa'da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Fransız sosyologlar, Fransa'da sosyal hareketliliğin son yıllarda arttığını fakat yapısal olarak sabit kaldığını vurgulamışlardır (Vallet, 2001, s. 13). Erikson ve Goldthorpe (1979) ve Seeman'a (1977, s. 777) göre farklı Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında Fransa sosyal hareketlilikte ayrık bir özellik göstermez. Fransa'yla ilgili münhasır çalışmalar yapan farklı sosyologlar (Erikson ve Goldthorpe, 1979; Garnier ve Hazelrigg, 1974; König ve Müller, 1986; Vallet, 2001) diğer ülkelerde olduğu gibi gerçekleştirilen sosyal anketleri kullanmışlar ve nesiller arası hareketlilik modellerini anlamaya çalışmışlardır. Erikson ve Goldthorpe'a (1979, s. 23) göre 1953–1993 yılları arasında gerçekleştirilen sosyal anketlerin analizlerine bakılırsa, 1970'lerden sonra önemli bir hareketlilik mevcuttur. LeFranc ve Trannoy (2005, s. 58) da 1977-1993 yılları nesiller arası gelir eşitliği azalsa da hareketliliğin sabit kaldığını gözlemlemiştir.

Fransa nüfusunun %11'i göçmenlerden oluşan (INSEE, 2018) bir ülke olduğu için göçmenlerin sosyal hareketliliği önemli bir ilgi ve araştırma konusu olagelmıştır. Fransa'da göç ve sosyal hareketlilik konusunda yapılan araştırmalar göçmenlerin Fransız toplumuna uyum sağlayıp sosyal piramitte yukarılara tırmanmalarının çok güç olduğunu göstermektedir (Attias-Donfut ve Dimova, 2011, s.59; Rygiel, 2005, s. 92). Fransa'da göç açısından sorunlu bir görünüm arz eden hareketlilik alanı toplumsal cinsiyet açısından ise daha pozitif görünmektedir. Araştırmalarda Fransız toplumunda kadınların sosyal hareketlilik bakımından diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında daha ileri bir durumda oldukları görülmektedir (König, 1987, s. 70; Portocarrero, 1985, s. 154; Bonneuil ve Rosetal, 1999, s. 64).

Son zamanlarda Fransa'da yürütülen araştırmalarda Pierre Bourdieu'nün *Ayrım*'da (2015) ortaya koyduğu teorilerin etkisini görmek mümkündür. Bourdieu'nün *habitus* ve *sermaye* kavramları sosyal hareketlilik alanında özellikle nesiller arası değişen sosyal hareketliliği anlamakta sıklıkla kullanılmıştır (Paulson, 2018; Schneider & Lang, 2014; Tait, 2016). Bourdieu'ya göre Fransız toplumunda tabakalar arası hareketlilik ve geçişliliği şekillendiren katı bir kültürel arka plan mevcuttur. Bourdieu'ya (1984, s. 170) geçmişten ve sosyal çevreden gelen anlayış ve bakış açıları yani kültürel sermaye ya da *habitus* bireyin toplumsal uzamda alacağı yolu ve yol alma biçimini etkilemekte ve bir eşitsizliğe yol açmaktadır. Statünün nesiller arası aktarımı ve değişimi büyük ölçüde kültürel sermayenin aktarımı ve değişimiyle gerçekleşmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2014).

Sonuç olarak Fransa'da gerçekleştirilen hareketlilik çalışmalarına bakıldığında, bazı Batı ülkeleriyle hareketlilik desenleri arasında farklılık gözlemlenirken bazılarıyla da benzerlikler olduğu görülmüştür. Göç eğitim ve toplumsal cinsiyet alanlarında yoğunlaşan araştırmalar, son zamanlarda Bourdieu'nün etkisiyle kültürel ve ekonomik sermayenin nesiller arası aktarımı konusunda yoğunlaşmaktadır.

2.2.6. İtalya'da Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Livio Livi'nin 1949 yılında 636 kişilik bir örnekleme İtalya'nın sosyal hareketliliğini ölçme çabası ilk araştırma olarak kayda geçmiştir. Örneklemin sınırlı olması sebebiyle bu araştırma çeşitli eleştirilere uğramıştır (Lopreato, 1996, s.311). Daha sonra gerçekleşen çeşitli araştırmalar (Lopreato, 1996; Zuanna, 2006; Bison, 2011) nesiller arası hareketliliği ölçmeye çabalamaktadır. İtalya'nın yoğun göç alması göz önünde bulundurulduğunda araştırmalar da zamanla buraya yönelmiştir (Triandafyllidou ve arkadaşları, 2016; Puppa ve Sredanovic, 2017; Mussino ve Strozza, 2011).

İtalya'da düşük doğum oranları ve hem ülke içi hem ülke dışından gerçekleşen göç hareketleri, sadece İtalya'nın demografik düzeni üzerinde değil aynı zamanda sosyal hareketlilik üzerinde de etkili olmuştur (Zuanna, 2006, s. 188-189). Zuanna'nın (2006, s. 201) araştırması göçmenlerin hareketliliğinin kısıtlı olduğunu göstermektedir. Benzer bir durum işçi kökenlerden gelenler için de geçerlidir (Bison, 2011, s. 497; Barone ve Schizzerotto, 2011, s. 338).

İtalya'nın son dönemde içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar toplumda sosyal sınıfların değişmesine sebep olmuş ve eşitsizlikte artış başlamıştır (Dagnes ve arkadaşları, 2018, s.189). İtalya'nın 1990'lı yıllara kadar Almanya ve İsveç gibi sosyal eşitliği teşvik eden bir pazar ekonomisine sahipken 2000'li yıllarda eşitsizliklerin daha fazla görüldüğü liberal Britanya ve ABD modeline benzemektedir (Dagnes ve arkadaşları, 2018, s. 177). Ayrıca ABD ve diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, İtalya'da kadınların meslek hayatında az bulunduğu, özellikle birinci veya ikinci çocuklarının doğumu gerçekleştirdikten sonra iş hayatından çekildikleri görülmüştür (Andreotti ve arkadaşları, 2013, s. 620). Sosyal eşitsizlikler ve sınıfsal dağılım İtalya'da eğitim alanında da etkili olmuştur. Öğrencilerin bulundukları sınıflar ile eriştikleri meslek grubuna bakıldığında, üst sınıflarda bulunan bireylerin akademik anlamda daha başarılı oldukları, işçi sınıfından gelen kişilerin ise mesleki eğitim yapan okullara yönelerek teknik alanda ilerlemeleri eşitsizlik ve eğitim sınıfı arasındaki bağlantıyı göstermektedir (Panichella ve Traventi, 2014, s. 671).

Diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında İtalya'da sosyal hareketliliğin daha az olduğu iddia edilmektedir (Barone ve Schizzerotto, 2011, s. 332). Dolayısıyla, ekonomik kriz gibi değişimlerin toplum üzerindeki negatif etkisi, eğitim sisteminde bulunan eşitsiz uygulamalar, iş hayatında ilerlemek için eğitimden çok gelinen sınıfın etkisinin olması sosyal hareketliliğin az düzeyde olma sebepleri olarak görülebilir. Ayrıca, göç sebebiyle oluşan demografik değişiklikler, işçi sınıfında göçmenlerin baskın olmasına yol açmıştır.

2.2.7. İsveç'te Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Uzunca bir süre sosyal demokrasinin ve refah devletinin ana vatanı olarak görülen İsveç'te gerçekleştirilen sosyal hareketlilik araştırmalarında mesleki sınıf farklılığına dayalı çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. İsveç üzerine yapılan araştırmalar sanayileşmenin sosyal hareketliliği olumlu yönde etkilediği fikri öne çıkmaktadır (Dribe ve Svensson, 2008, s. 136; Maas ve van Leeuwen 2002, s. 191). İsveç farklı Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, hareketliliği yüksek olan bir ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Carlsson'ın (1958) *Social Mobility and Class Structure* isimli kitabı 1950'li yıllardan sonra hız kazanan sosyal hareketlilik araştırmalarının ilklerindendir. Bu araştırmada İsveç'in 1950'den sonra yüksek düzeyli hareketliliğini koruduğu tespit edilmiştir. Breen ve Luijckx, (2004, s. 48) de takip eden dönemde bu yüksek düzeyli hareketliliğin devam ettiğini gözlemlenmiştir.

İsveç'te bireylerin eğitim seviyesindeki farklılıklar, sosyal hareketlilikte büyük rol oynamaktadır (Jonsson, 1993, s. 25). Eğitim durumuna ek olarak, sanayileşme biçiminin de İsveç'te gerçekleşen sosyal hareketlilikle ilişkisi bulunduğu savunulmaktadır (Di Pirete ve arkadaşları, 1997, s.339). Erikson ve Goldthorpe, (1979, s. 438) hareketliliğin yönünün sanayiden hizmet sektörüne doğru olduğunu belirtir. Ancak İsveç eğitim sistemi bu hareketliliği zorlaştırıcı bir etkiye sahiptir (Li ve Singelmann, 1998, s. 322). Toplumsal cinsiyetin hareketlilikteki yeri ve rolü pek çok araştırmaya konu olmuştur (Portocarero, 1989, s. 360; Bihagen, 2007, s. 426). İsveç kadınların iş gücüne katılma oranları açısından önde gelen ülke olsa da (Breen ve Luijckx, 2004, s. 62) kadınların iş yaşamında yüksek konumlara gelme erkeklerle göre dezavantajlara sahip oldukları görülmektedir.

İsveç'te gerçekleştirilen hareketlilik çalışmaları incelendiğinde, İsveç'in geç sanayileşmeden sonra özellikle yukarı doğru gerçekleşen hareketlilik düzeyinde artış gösterdiği ve Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında hareketliliğinin yüksek oranlarda olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesinin yüksek olması, kadın istihdamının diğer ülkelere kıyasla yüksek oranda görülmesi, sanayileşme sonrasında artan yukarı doğru hareketlilik, refah devletinin farklı politik uygulamaları İsveç'i hareketlilik anlamında diğer ülkelerden ayıran etkenlerdir.

2.2.8. Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Sosyalist rejimler altındaki sosyal hareketlilik farklı araştırmacılar tarafından merak edilmiştir (Andorka,1990; Domanski,1997; Simkus, 1996). Kapitalist ülkelerin ile sosyalist ülkelerin karşılaştırılması ve sonrasında da rejim değişikliği sosyal hareketliliğe etkisi bu araştırmalarda sıklıkla ele alınmaktadır. Buna ek olarak, sosyal hareketliliğin ülkelerde var olan politik sistemin çöküşünde etkisinin olup olmadığı da tartışma konusu olmuştur (Domanski, 1997).

Ülkelerin hem kendi içlerinde hem kendileri arasında karşılaştırmalar yapıldığında Polonya ve Macaristan'ın kendine has hareketlilik tipi olduğu gözlemlenmiştir. Polonya'da üst düzeyde kategorize edilen entelektüeller sınıfıyla alt düzeyde kategorize edilen işçi sınıfı arasında katı bariyerlerin bulunmadığı (Goldthorpe ve Erikson, 1992, s.101) ancak Macaristan'da¹ da bu konuda yüksek bariyerlerin bulunmadığı gözlemlenmiştir (Domanski, 1998, s. 314; Milic, 1965). Domanski'nin (1997, s. 272) araştırmasında 1983-88 ve 1988-1993 yılları aralığında altı ülkede sosyal hareketliliği incelenmiş ve hareketliliğin en fazla olduğu ülkenin Çek Cumhuriyeti, en düşük olduğu ülkenin ise Rusya olduğu görülmüştür. 25 kapitalist ülkeyi 56 farklı tablo kullanarak sosyalist ülkelerle karşılaştıran Simkus (1996, s.60), 1960'larda Çekoslovakya, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın hareketlilik oranının (%55) neredeyse Japonya ile aynı olduğunu; Macaristan'ın sosyal hareketliliğinin ise ABD ve Fransa'dan daha düşük olduğunu gözlemlemiştir. Ancak 1970'lere gelindiğinde, Tayvan ve Japonya'da hareketlilik yükselirken Bulgaristan, Çekoslovakya'da daha düşük seyretmiştir (Simkus, 1996, s. 60).

Kapitalist rejimin Doğu Avrupa ülkelerinde kendini göstermesiyle, sosyal hareketlilik oranlarında artış gözlemlenmiştir. Özellikle, bazı ülkelerde uygulanan kolektif tarım ve ekonomi politikalarının aşılmasıyla, bireyler kendi işlerinin sahibi olmuşlardır ve bu durumun ışığında sosyal hareketlilikte artış gözlemlenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sosyalist rejim altındaki Doğu Avrupa ülkelerinin hareketlilik oranı, Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok farklı değildir. Ancak 1980 sonrasında kapitalist ekonominin kendisini göstermesi ile hareketlilik düzeyi değişmese de yapısı büyük oranda değişmiştir.

2.2.9. Japonya'da Sosyal Hareketlilik Araştırmaları

Geleneksel toplumdan modern topluma geçerken pek çok bakımdan özgün nitelikler arz eden Japonya tabakalaşma ve sosyal hareketlilik bakımından da farklılıklar barındırmaktadır. Japonya'nın sosyal hareketliliği incelenmek istendiğinde öncelikle toplumsal tabakalaşma konusu ele alınır (Ishida ve arkadaşları 1991, s. 957; Newell,1976). Japonya'da 1960'lardan sonra gelişen bir orta sınıf ortaya çıkmıştır ve bu sınıfın gelişimi sosyal hareketliliğin gelişiminde de etkili olmuştur. Buna ek olarak, birçok ülkede olduğu gibi sanayileşmeye geçilen süre, çalışılan şirket tipi, ailenin çocuklarına aktardığı sosyal ve ekonomik birikim, eğitim sisteminin öğrencilerin gelecekteki meslekleri üzerine yaptığı etki gibi farklı sebepler Japonya'nın hareketliliğini etkilemiştir (Matras, 1960, s. 169).

¹ Macaristan'daki sosyal hareketliliğin özel incelemesi için bk. Andorka (1971) ve Keller (2011)

Japon toplumunda sınıfların tanımlanması Goldthorpe'un uyguladığı sınıf şemasına Erikson ve arkadaşları tarafından farklı alt kategoriler eklenerek gerçekleştirilmiştir. Zira Japon toplumunda bireylerin bulunduğu sınıfların belirlenmesinde şirketlerin etkisi büyüktür. Ishida ve arkadaşları (1991, s. 957) diğer ülkelere uygulanan şekilde sınıf şemasını uygulamamış, Japonya'ya özgü bir kategorizasyon gerçekleştirmişlerdir. İş hayatının ve iş yeri seçimlerinin bireylerin hayatında önemli bir yer edindiğini söylemek Japon toplumu için yanlış olmaz (Newell, 1976, s. 1568). Bu anlamda Japonya'da eğitimin sosyal hareketliliğe olan etkisi tartışmalıdır. Ishida ve Jones Japonya'da bireylerin aldığı eğitimin ilk işlerinde etkisinin olduğunu fakat gelecek yıllarda hareketliliğe etkisinin düştüğünü belirtirler (Ishida, 1993; Jones ve arkadaşları, 1994, s. 792). Şirketlerdeki kıdemli olma durumunun bireylerin hareketliliklerine eğitimden daha fazla etkisi olduğu görülmüştür. Bunda yukarıda belirtildiği gibi Japonya'nın geleneksel iş yaşamı ve firma yapısı etkilidir.

Sanayileşme döneminde Japonya'da Batılı endüstriyel ülkelerdekinden düşük seyretmiştir (Lefranc ve arkadaşları, 2014, s. 130; Yun, 1994, s. 262). Japonya'da sınıflar arası bariyere bakıldığında özellikle alt sınıftan üst sınıflara geçiş için bariyerlerin bulunduğunu ve çiftçi sınıfının mesleki mirasının en yüksek oranda olduğu görülmüştür (Yun, 1994, s. 271, Yasuda, 1964, s. 17). Özellikle Tayvan ve Güney Kore gibi Asya ülkeleriyle karşılaştırıldığında sınıflar arası bariyerin Japonya'da daha katı olduğu söylenebilir (Yun, 1994, s. 279). Toplumda 1990'lı yıllarda büyük bir eşitsizlik olduğu farklı yazarlar tarafından belirtilmiştir (Chiavacci, 2008, s. 5; Lee ve Shin, 2017, s. 2). Ancak sanayi sonrası dönemde toplumsal yapı firma yapılarından ve teknoloji düzeyinden ötürü hareketlilik düzeyi Avrupa ülkeleri kadar düşmemiştir (Ishida, 2001). Bunda önceki dönemde oluşan geniş bir orta sınıfın bulunması da etkilidir (Chiavacci, 2008, s. 6). Sonuç olarak, Japonya'da sosyal hareketliliğin nicelik olarak olmasa da nitelik olarak ayrık yapıyı önemli ölçüde dikkat çekmektedir.

2.2.10. Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Hareketlilik Çalışmaları

Hareketlilik çalışmalarında farklı ülkelerin karşılaştırılması önemli bir yer tutmaktadır. Ülkeler arasında farklı toplumsal değişkenlerin etkisiyle, sosyal hareketlilik çalışmaları da farklı yönelimlere sahiptir. Genel olarak ülkelerde görülen eğilim, eğitim seviyesinin artmasıyla nesiller arası hareketliliğin arttığı yönündedir. Bu duruma ek olarak, kültürel ve ekonomik sermayenin nesilden nesile aktararak gelişmesi de sosyal hareketliliğin ülkelerde aktif olmasını sağlamıştır. Çeşitli Avrupa ülkeleriyle Amerika ve Uzakdoğu ülkeleri karşılaştırıldığında, benzer noktaların dışında farklılıklar da görülmektedir. Bu farklılıklar, kimi zaman kültürel değerlere dayalı kimi zaman da ülkelerin eşitsizlik düzeyleri, sınıf oluşumları gibi değişkenlere dayanmaktadır.

Öncelikle, farklı ülkelerin sosyal hareketliliği karşılaştırıldığında nesiller arası araştırmalarda hem ailelerin eğitiminin hem de çocukların eğitiminin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Amerika, Brezilya, Britanya ve Avusturalya gibi farklı gelişim düzeylerindeki ülkeleri karşılaştıran Havighurst'ün çalışmasında Amerika ve Brezilya'nın sosyal hareketliliği yüksek olan bir ülke olarak görüldüğü, Avusturalya ve Britanya'nın ise daha düşük hareketlilik düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Bu farlılıkta Havighurst'a (1958, s. 175-176) göre eğitime katılım ve üniversiteleşme oranlarının etkisi göze çarpmaktadır.

ABD ve Britanya'nın karşılaştırıldığı başka bir araştırmada, Britanya'da ailenin sosyoekonomik durumunun eğitim konusunda etkisi yüksektir. ABD'de de başarı durumuna bağlı bir hareketlilik gözlemlenmektedir. Örneğin, Britanya'da eğitim sisteminin ilk senelerinde öğrenci iyi bir okulda eğitim almışsa, gelecek senelerde de eğitim alma şansı artmaktadır (Turner, 1960). Kerckhoff ve arkadaşlarının çalışması incelendiğinde, Havighurst'un aksine bu çalışmada Britanya'da Amerika'ya göre daha üst düzeyde bir nesiller arası devamlılık görülmektedir (Kerckhoff ve arkadaşları, 1989, s.164).

Britanya'nın diğer Avrupa ülkelerinin karşılaştırıldığı çalışmalar da mevcuttur. Britanya, Fransa ve İsveç'te gerçekleştirilen araştırmada bireyler EGP modeline göre sınıflara ayrılarak analiz edilmiştir (Erikson, Goldthorpe ve Portocarero, 1979). Üç ülkenin hareketliliği genel olarak karşılaştırıldığında en yüksek hareketlilik düzeyi olan ülke İsveç, ikincisi Fransa üçüncüsü ise Britanya olarak görülmektedir. Bu sıralamada işçi çocuklarının sınıf atlama örüntüleri etkilidir (Erikson, Goldthorpe ve Portocarero, 1979, s. 437-438).

Başka bir araştırmada ise 1966-67 yıllarında gerçekleştirilen sosyal anketler baz alınarak Fransa ve ABD karşılaştırılmıştır (Seeman, 1977). Bu araştırmaya göre Fransa'nın sınıfsal yapı daha "geçişsiz" Amerika'da ise daha geçişlidir (Seeman, 1977, s. 765-767). İki ülke için de hareketlilik "bireysel başarı" ekseninde işlemektedir.

Britanya ile İsveç'in karşılaştırıldığı bir çalışmada, her iki ülkedeki hareketlilik düzeyleri 1960'ların sonundan 1980'lere kadar olan dönemde incelenmeye çalışılmıştır (Jonsson ve Mills, 1993). İsveç'in Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde çok yüksek bir hareketliliğinin olduğunu, özellikle 1960-1970'lerde kadınların iş gücüne katılımıyla kadınların toplumsal hareketliliğinin Britanya'den önde olduğu belirtilmiştir (Jonsson ve Mills, 1993, s. 231). Buna ek olarak, erkekler için bedensel olarak çalışan ve bedensel olarak çalışmayan bireyler arasındaki bariyerin Britanya'da daha fazla olduğu ve aileden gelen özelliklerin daha belirleyici olduğu belirtilmiştir (Jonsson ve Mills, 1993, s. 242).

Doğu Avrupa ülkeleri belli bir zaman süresince komünist rejim altında yönetilmiş olsalar da her birinde gerçekleşen uygulamalar farklıdır ve bu uygulamalar ülkelerdeki sosyal hareketlilik

oranlarını da etkilemiştir. Domanski (1997), altı Doğu Avrupa ülkesi ve Rusya'yı karşılaştırarak komünizm sonrasında kapitalizme geçişte değişen hareketlilik modelini anlamaya çalışmıştır. Komünizme geçişte devlet eliyle genişletilen tarım ve sanayi çalışmaları sayesinde sosyal hareketliliğin özellikle Macaristan ve Polonya'da yüksek olduğu görülmüştür (Domanski, 1997, s. 267-68). Ayrıca, Polonya'da zihinsel emek ile tarım işçileri arasındaki bariyer neredeyse yokken Macaristan'da da bu bariyerler hayli yüksektir (Domanski, 1997, s. 268). Domanski'nin (1997, s. 267) çalışmasında hareketliliği en düşük ülke Rusya, en yüksek ülke ise Çek Cumhuriyeti olarak görülmektedir. Son olarak yazar, kapitalizme geçişte farklı iş alanlarının açılması özellikle bankacılık ve finans sektörünün gelişmesi, mesleki eğitim kurslarının açılmasıyla birlikte, hareketlilik oranının 1990'lı yıllarda daha da arttığını belirtmiştir (Domanski, 1997, s. 282).

Ishida (1993), Japonya'daki hareketliliği Avrupa ülkeleri ile kıyasladıkları araştırmalarında batı ülkelerinde sanayileşme sonrasında gerçekleşen tarımdan, bedensel olmayan işçi seviyesine geçilen hızlı artışla kıyaslandığında Japonya'da tarımdan bedensel olmayan işçiliğe geçiş oranının az olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebebi olarak, İngiltere ve İskoçya gibi erken endüstrileşen toplumlara oranla Japonya'nın geç sanayileşmesinin oluşturduğu teknolojik olarak en gelişmiş olan sisteme sahip olma avantajını kullanmış olması yatmaktadır. Karşılaştırmalı araştırmalar Japonya'da sanayileşme ile beklenen hareketliliğin düşük olduğunu ancak sanayi sonrasında bu düşüklüğün bir istikrara yol açtığını belirtmektedir (Lefranc vd., 2012).

Genel olarak dünya genelinde gerçekleştirilen ve karşılaştırmalı olarak ülkeleri analiz eden hareketlilik çalışmaları göstermiştir ki, İskandinav ülkelerinde sosyal hareketlilik genel olarak yüksek oranlarda görülmektedir. Geçmişte, komünist rejimin bulunduğu ülkeler incelendiğinde kapitalizme geçiş süresinde de ve öncesinde hareketlilik oranlarının üst seviyelerde seyrettiği görülmüştür. Farklı dönemlerdeki karşılaştırmalar ele alındığında, kimi zaman Avrupa'da kimi zaman Britanya'nın hareketliliği diğer ülkelere göre daha üst seviyede seyretmekteyken kimi zaman düşüş yaşadığı görülmüştür. Avrupa ülkeleriyle Amerika Birleşik Devletleri karşılaştırıldığında, genel olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyal hareketlilik seviyesinin daha üstte olduğu görülmüştür. Zamanla artan orta sınıf, farklı sınıfların oluşması, beyaz yakalılar gibi sonradan oluşan sınıfların da farklı kategorilere ayrılması, ülkelerin hareketliliklerinin değişmesinde ve karşılaştırılmasında etkili olmuştur. Son yıllarda, ülkelere genel olarak görülen eğilim, eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte yükselen mesleki statü olmuştur. Ayrıca, ailelerin ve geline sınıfların sosyoekonomik düzeyi, eğitim değişkenini de etkilediği için sosyal hareketliliğin oluşmasında genel olarak her ülkede etkili bir faktör olarak öne çıkmıştır.

2.3. Türkiye’de Sosyal Hareketlilik Çalışmaları

Türkiye’de sosyal hareketlilikle ilgili yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda daha çok yerel düzeyde çalışmalar söz konusudur ve Türkiye’deki hareketlilik örüntülerine dair bir çalışma söz konusu değildir.

Türkiye’de sosyal hareketliliğin kaynağı olarak üç faktör öne çıkmaktadır: Köyden kente göç, eğitim ve ekonomideki gelişme dinamikleri. Bunlar arasında 1950’lerden itibaren yoğunlaşan kırdan kente göç önemli ve yaygın bir hareketlilik kaynağıdır. İnsanlar kırdan kente geldiklerinde hem meslekleri, hem de hanenin sosyoekonomik özelliklerini gösteren diğer hususiyetleri ciddi bir biçimde değişime uğramaktadır. Dolayısıyla göç hem kuşakıçi hem de kuşaklararası hareketliliğin önemli bir unsuru olagelmıştır. Kalaycıoğlu ve arkadaşları (2000) da yürüttükleri araştırmada bu konuya vurgu yapmışlardır. Ancak son yıllarda azalan göç dinamikleri ve göçün değişen biçimi kırdan kente göçü sosyal hareketlilikte ana kaynaklardan birisi olmaktan çıkarmaya yönelmiştir.

Benzer şekilde eğitim de yukarıda dile getirildiği gibi modern toplumlar için sosyal hareketliliğin esas dinamiklerinden birisini teşkil etmektedir. Osmanlı’dan devralınan toplumsal yapıda da eğitim bir hareketlilik kaynağı olarak görülmektedir. Osmanlı’dan itibaren fakir bir köylü çocuğu askeri eğitim veya medrese kanalıyla sosyal hiyerarşide yukarılara tırmanabilme olanağına sahiptir. Bu yönelim Cumhuriyet idaresinde de korunmuştur. Erken Cumhuriyet döneminde genç devlet kendi elitini yatılı eğitimler yoluyla kırsaldaki en yoksul kesimler arasından çıkarmayı bir politika haline getirmiştir. Aynı şekilde süreç içerisinde ekonominin değişen biçimi, kamu yaşamının yeni formel tarzı beklendiği üzere eğitimi belirli meslekleri elde edebilmenin tek yoluna dönüştürmüştür. Dolayısıyla uzunca bir zaman eğitim sonradan edinilen konumlara erişebilmek için temel dayanak olmuştur. Eğitimin bu şekilde hareketlilikte eşitleyici özelliği elbette mutlak değildir; kentliler, zenginler ve eğitilmiş aile mensupları eğitim imkanlarına erişmede ve eğitimle elde edilen konumlara ulaşmada daha avantajlı konumda bulunmuşlardır. Özellikle günümüzde eğitimin geçmişteki kadar belirgin bir hareketlilik kaynağı olmadığı düşünülmektedir. Ancak bu konu mutlaka araştırılmaya muhtaçtır.

Öte yandan hareketliliğin bir diğer kaynağı da ekonomide yaşanan değişimlerdir. Bazı iktisadi sistemler yapılarından ötürü hareketliliğe daha açıkken başkaları görece daha kapalı olabilirler. Türkiye ekonomisinin büyümesi, sektörel olarak farklılaşması ve dünyaya açılması girişimciliği başlı başına bir sosyal hareketliliğe dönüştürmüştür. Ekonominin yapısal boyutu çok öne çıkmadığı ve kurallar çok yerleşmediği için Türkiye’de yeni yatırımlar yapmak ve farklı iş kollarında girişimlerde bulunmak kolay olmuştur. Dolayısıyla ekonominin bu düzensiz yapısı bir imkana dönüşmüştür. Ancak son yıllarda bu imkanın da azaldığını söylemek mümkündür.

Zira ekonomide gittikçe artan miktarda kurallar, kayıtlar gündeme gelmekte ve sermayenin yoğunlaşması ile birlikte yatırım ve girişim sahibi olmak geçmişe göre zorlaşmaktadır. Dolayısıyla buna bağlı olarak gelişen sosyal hareketlilik imkanları da kısıtlanmaktadır.

Yukarıda Türkiye’de tabakalaşma araştırmalarında olduğu gibi hareketlilik araştırmalarında da bir kısırlık olduğunu belirtmiştik. Eyüp Kemerlioğlu’nun 1970’lerde Erzurum’da yürütmüş olduğu meslekler ve sosyal tabakalaşma araştırması konu ile ilgili bir başlangıç teşkil etmişse de bu başlangıç sonrasında geliştirilmemiştir. Bu araştırmaya göre, araştırmaya katılanlardan babalarıyla aynı mesleki statüde bulunanların oranı % 38 olmasına karşılık, dedeleriyle aynı mesleki statüde bulunan torunların oranı % 18’dir. Kemerlioğlu (1973) bu hareketlilik eğiliminin tüm toplumlarda görülen genel bir eğilim olduğunu dile getirmektedir.

Türkiye’de sosyal hareketlilik konusu yüksek lisans ve doktora tezlerinde 1992 yılından itibaren çalışılmaya başlayan, ancak sosyolojinin diğer konularına göre nadir çalışılan araştırma alanlarından biri olmuştur. Özellikle 2010 sonrasında önem kazanmaya başlayan konunun, nesiller arası hareketlilik, dikey hareketlilik, mekânsal hareketlilik, mesleki hareketlilik, konut hareketliliği ve eğitim hareketliliği alt başlıklarında incelendiği görülür. 1992 yılında Usta’nın “*Sosyal Hareketlilik ve Din*” başlıklı doktora tezi Türkiye’de bu konuda yapılan ilk çalışma olmuş, bu çalışmayı 1996’da “*Mühendisler ve Sosyal Hareketlilik: İzmir ve Hinterland*” adlı araştırması ile Tatlıcan ve 1997 yılında “*Sanayileşme ve Sosyal Hareketlilik*” adlı çalışmasıyla Önür izlemiştir. Her üç çalışma da hareketliliği farklı konularla ilişkilendirerek ele almış, tekil çalışmalar olarak kalmış, 2007 yılına kadar bu konu bir daha çalışılmamıştır.

Bilhassa 2010 yılı sonrasında yeniden önem kazanmaya başlayan hareketlilik konusunda tez çalışmalarının sayıca ve kapsam olarak genişlediğini görmekteyiz. Şengönül’ün (2007) doktora tezi İzmir üzerinden eğitim yoluyla dikey hareketliliği incelemektedir. Kurtul’un (2010) “*Ankara Kent İçi Hareketlilikte Konut ve Yer Tercihinin Aktör ve Yapı Dinamikleri*” başlıklı araştırması konut tercihi ve mekânsal hareketlilik arasındaki ilişki bağını incelemektedir. Bu tezden sonra özellikle 2011-2014 yıllarında sosyal hareketlilik konusu büyük bir ivme kazanarak popüler olmaya başlamış, Çiçek (2011), Özbolat (2011), Baştürk (2011), Yıldırım (2011), Kamacı (2012), Hatipoğlu (2013), Akcan (2013), Köse (2013), Uyarer (2014), Gülle (2014) ve Yazgan (2017) tarafından sosyal hareketliliğin konusu içerisine giren tezler kaleme alınmıştır. Yapılan çalışmaların çoğunda mülakat ve anketin en çok kullanılan metot olduğu, dikey hareketlilikten sonra en çok ele alınan konunun eğitim yoluyla hareketlilik olduğu, Bourdieu’nin sermaye, kültürel yeniden yapılanma ve aktör-yapı ilişkisi kuramlarının metodolojik olarak çalışmaları beslediği tespit edilmiştir. Usta (1992) ve Akcan’ın (2013) teorik araştırmaları haricinde genelde tezlerin bir mekânla sınırlandırılmış, nicel araştırmalar olduğu görülmüştür. Bu çalışmada incelenen tezler üzerine bir genelleme yapıldığında, 1980’lerden

sonra kırdan kente doğru göçü deneyimleyen Türkiye’de, başlangıçta hareketlilik hızının yüksek olduğu, özellikle orta sınıfın büyüdüğü (Yıldırım, 2011), yoksul kesimde eğitim yoluyla dikey hareketlilik yaşama oranının yüksek olduğu (Baştürk, 2011; Şengönül, 2007), ancak büyüyen orta sınıfa rağmen mevcut tablonun yanılsamalı bir görüntü olduğu, sınıflar arasında kutuplaşmanın arttığı (Hatipoğlu, 2013) ve kişinin bulunduğu sınıftaki statüsünü yükseltebilmesinin bir yerde tılandığı (Akcan, 2014), yönünde değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir.

Yapılan tezlere daha detaylı girmek için konu, eğitim ve sosyal hareketlilik, kırdan kente göçün sosyal hareketliliğe etkisi, sosyal hareketlilik, konut hareketliliği ve sosyal hareketlilik, mekânsal ve sosyal hareketlilik, ekonomi politikalarının sınıflar ve hareketlilik üzerine etkisi, şeklindeki başlıklar hâlinde incelenecektir.

2.3.1. Eğitim ve Sosyal Hareketlilik

Eğitim yoluyla bireylerin sosyal hareketliliğinin incelendiği çalışmalar, insanların sahip olduğu aile geliri ve meslek durumlarıyla hareketlilik yaşaması durumunu daha adil ve her sınıfa kapsayan bir ilişki olarak gördüğünden, Türkiye’de de dikkat çeken ve çalışmalarda değinilen bir yaklaşım olmuştur.

Türkiye’de 2010 öncesinde sosyal hareketlilik alanında yapılmış az sayıdaki ampirik çalışmalardan birisi de, Abdullah Korkmaz’ın (2005) Malatya kent merkezinde hane halkı temelinde veri toplayarak yaptığı araştırmasıdır. Bu araştırmanın temel amacı, “eğitimin dikey hareketlilik vasıtası olduğu ve meslek yapısındaki değişmelerle hareketlilik arasında doğrusal ilişki olduğu” varsayımlarını sorgulamaktır (Korkmaz, 2005, s. 87). Anketten elde edilen veriler, 2000 yılı nüfus sayım istatistikleri ile birlikte kullanılarak, kuşaklar arasında meslek ve eğitim seviyesindeki farklılaşmalar hareketlilik olarak değerlendirilmiştir. Ankette okur-yazar olmayan ya da okuryazar olup hiçbir okulu bitirmemiş olanların çocuklarının da eğitim seviyesinin düşük olduğu gözlenmiştir; bununla beraber yüksek öğrenimli deneklerin ebeveynlerinin yüksek öğrenimli olma oranı düşüktür. Bu verilerden yola çıkılarak, eğitimin merkezi bir sosyal hareketlilik faktörü olmadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, Malatya kent çevresine meslek esasına dayalı bir yatay ve dikey hareketlilik yaşandığı gözlenmiştir. Özellikle serbest meslek grubunda yer alanların babalarının %55’inin işçi ya da memur olduğu görülmektedir ve bu da meslek esasına dayalı yukarı doğru bir hareketlilik olduğunu göstermektedir (Korkmaz, 2005, ss. 90–91). Öte yandan da, Korkmaz’a göre, şehirde ticari potansiyelin yüksek olması ve kentin ekonomik bakımından yeterliliği sosyal hareketlilik, özellikle de dikey hareketlilik motivasyonunun düşüklüğüne sebep olmaktadır.

Bu konuda üretilen tezlerde eğitim meslek ilişkisi, ailenin kültürel sermayesi, maddi durumu ve etnisite farklılığının eğitime olan etkisi ve ortaya çıkan tabloda bireylerin hareketliliği üzerinde durulduğu görülmüştür. Başlıға uygun olarak değinilecek ilk çalışma Turhan Şengönül'e aittir. Şengönül, 2007 yılında kabul edilen doktora tezinde, İzmir'de profesyonel meslek sahibi bireyler üzerine araştırma yapmış ve bu araştırmada eğitimin dikey sosyal hareketliliğe olan etkisini incelemiştir. Araştırmada, deneklerin köken aile yaşamları ile bugünkü aile yaşamları karşılaştırıldığında deneklerin mesleki konumunun farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Anne ve babanın mesleğine göre, deneklerin mesleki konumu değişmektedir. Şengönül'e göre, belirli sosyal sınıf kökeninden gelen denekler, belirli konumlara hareket etmekte ve ulaşmaktadır ve bu Weberci kuramda dikey sosyal hareketlilik olarak tanımlanmaktadır (Şengönül, 2008, s. 191). Deneklerin %76.2 oranla büyük çoğunluğu, memur, işçi, çiftçi, esnaf-zanaatkar ya da serbest çalışan babalarıyla karşılaştırıldığında doktorluk, mühendislik, avukatlık ve öğretmenlik gibi profesyonel mesleklere sahiplerdir ve onlara göre daha üst mesleki konumlara ulaşmışlardır (Şengönül, 2008, s. 192). Bununla birlikte, denekler ve babaları arasında eğitim-öğrenim düzeyi ölçütü bakımından da değişme görülmektedir. Deneklerin %71.3 oranla büyük çoğunluğu babalarına kıyasla daha üst düzey eğitim-öğrenime sahiptir. Denekler, mesleki konum bakımından anneleriyle karşılaştırıldığında yine dikey sosyal hareketliliğin olduğu dikkat çekmektedir. Annelerin %81,7'si ev hanımı, %1.7'si memur, %3.8'i çiftçi ya da işçidir. Deneklerin %92,1 oranla büyük çoğunluğu annesine göre daha üst mesleki konumda bulunmaktadır. Eğitim-öğrenim ölçütü bakımından da %91.7 oranla annelerine göre üst konumdadırlar (Şengönül, s.2008, 192). Mesleki konum ve eğitim düzeyindeki farklılıklara paralel olarak, deneklerin bugünkü aile yaşamları köken aile yaşamlarıyla kıyaslandığında maddi-ekonomik yaşam düzeylerinin de geliştiği gözlenmiştir. Çalışma yaşamlarının başında mal varlığı olmayan pek çok denek, yıllar içinde üretim araçlarına sahip olmuştur. Ayrıca, deneklerin % 87.5 gibi büyük bir çoğunluğu konut, %76.6'sı araba edinmiştir. Bununla birlikte, deneklerin yarısı sosyal konum ya da sınıf değiştirmedini söylerken, diğer yarısı ise aşağıdan yukarıya doğru sosyal konum ya da sosyal sınıf değiştirdiğine inanmaktadır. Bunlardan %34.2'si alt sınıftan orta sınıfa ya da orta tabakaya geçtiğini, %14.2'si ise alt sınıftan orta sınıfın üst kesimine ya da üst sınıfa geçtiğini söylemektedir (Şengönül, 2008, s. 198).

Baştürk'ün (2011) Türkiye'de elit üniversite öğrencilerinin yükseköğretim eğitimine ulaşmasında ailelerin sosyal sermayelerinin etkisini ölçmeye çalıştığı araştırmasıdır. Çalışmada sosyal hareketlilik ve sosyal sermaye kavramları Bourdieu ve Coleman perspektifinde ele alınmış, bununla birlikte araştırma boyunca sosyal hareketlilik kavramı yukarı doğru hareketlilik kavramı yerine kullanılmıştır. Araştırmada eğitimin Türkiye'de dezavantajlı gruplar açısından bir zenginleşme stratejisi olduğu ve bunun kaynaklara ulaşmayı eşit görmeyen kitle için bir dengeleme siyaseti olarak kullanıldığı ifade edilmiştir.

Elit okuldaki öğrencilerin ve velilerin statüleri incelendiğinde okullardaki toplumsal statü grupları arasında bir homojenliğin olmadığı görülmüştür. Üst ve üst-orta sınıftaki bireylerin bu okullarda yoğunlaşmadığı, öğrencilerin babalarının eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen aylık gelirlerinin kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun farklı kentlerden gelen, önceki neslin ikinci kuşağı, orta sınıfa ait bireyler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk eğitim sistemini, seçicilik ilkesinin temelde yer aldığı bir sistem olarak ifade eden Baştürk, elit okullardaki öğrencilerin başarıya göre seçilen anadolu ve fen liselerinden gelen öğrencilerden oluştuğu sonucuna varmıştır. Araştırmada elit okuldaki dezavantajlı öğrencilerin, ailenin dayanışmacı yönü ve akrabalık ağları açısından avantajlı gruplara göre farklılaştıkları görülmüştür. Dezavantajlılarda ailenin dayanışmacı gücü daha belirgin ve akrabalık ağları da daha sıkıdır.

Çalışmanın diğer bölümünde öğrencilerin maddi olarak dezavantajlı-avantajlı olarak ayrılmasının yanında GANO'ya göre 2.50'nin altındakilere başarısız ve üstündekilere başarılı denilerek yeni bir tasnif yapılmıştır. Bu başarı ve başarısızlığın sebepleri ailenin, annenin, babanın ve akrabalığın ilgisi, yaşanılan yer, anne ve baba desteği, lise türü ve ikamet biçimi ile ilişkilendirilmiştir. Elde edilen sonuçlarda anne ve baba ilgisinin her iki grupta da pek farklı olmadığı, babanın ilgisinin iki grupta da az olduğu görülmüştür. Genel olarak ailenin ilgisi başarıyla karşılaştırıldığında avantajlılar için bu faktörün başarıyı etkilediği, ancak dezavantajlılar için böyle bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Kültürel sermayenin vermiş olduğu destek sonucunda ortaya çıkan karşılık bekleme (karşılıklık) dezavantajlılarda başarıyı artırırken, avantajlılarda azaltmıştır. Dezavantajlı öğrenciler duygusal olarak karşılık bekleyen kitleye karşı görev haliyle başarılı olurken, avantajlılardaki bireysellik bu durumu bir baskı unsuru olarak görebilmektedir. Mekânsal hareketliliğin başarı ile ilişkisi kurulduğunda, aynı yerde ikamet etmenin başarıyı arttırdığı özellikle avantajlı grup üzerinden görülmüş, dezavantajlılar için de başarı oranını arttırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmanın en ilginç bulgularından biri de aile niteliklerinden kardeş sayısının başarı ile olan ilişkisi bölümündedir. Anket sonucunda dezavantajlı gruplarda kardeş sayısı arttıkça başarı oranı artarken, avantajlı grup içindekilerin başarı oranı azalmaktadır. Baştürk (2011, s.199) dezavantajlılar için bu durumun, kardeşler içerisindeki üniversite okuyan kardeşin, diğerlerine rehberlik etmesiyle ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Nitekim orta ve alt sınıftaki çok çocuklu ailelerde en küçüğün sermayeden en çok yaralanan olduğu bunun da diğerlerine göre okuma oranını arttırdığını bilinmektedir.

Her iki grup için de annenin çalışmaması, babanın doğum yerinin kent olması ve dedenin profesyonel bir mesleğe sahip olması başarıyı arttıran faktörler olmuştur. Diğer bir ölçüt ise öğrencilerin eğitim süreçlerinde aldıkları burslardır. Dezavantajlılar bu tür ek kaynaklara

ulaştıklarında başarı oranları artarken, avantajlılarda olumlu bir ilişki bulunmamıştır. Özetle çalışma sosyal hareketlilikle ilgili araştırmalarda kişilerin kültürel sermayesi olan sosyal ağlar ve eğitim seviyesinin avantajlı ve dezavantajlı bireylerin yukarıya doğru hareketliliğini, nasıl etkilediğini incelemeye çalışmıştır.

Diğer bir çalışma eğitim yoluyla nesiller arası hareketliliği Türkiye'deki farklı gruplar üzerinden inceleyen Uyarer'in (2014) araştırmasıdır. Araştırma Türkiye'de nesiller arası eğitim seviyesi farklılığını, cinsiyet, dindarlık seviyesi ve etnisite üzerinden incelemektedir. Çalışmada merkezileştirilmiş ve zorunlu kılınmış eğitime rağmen Türkiye'de bireylerin eğitim seviyesini belirleyen en önemli şeylerden birinin, ailenin arka planı olduğu görülmüştür. Türkiye'de ailenin eğitim seviyesinin etkisi, ABD ve İtalya gibi ülkelere daha yüksektir. Bireylerin eğitim durumunu şekillendiren ailenin etkisinin cinsiyete göre fark ettiği, kadınların eğitime daha az devam ettiği, ancak babanın eğitim durumunun yüksek olduğu durumunda, ailenin cinsiyetler üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada eğitim durumunu şekillendiren diğer bir etkenin bireylerin dindarlık seviyesi olduğu görülmüştür. Dindar insanların, sadece inanan ya da inanmayan birine göre kategorinin altında kalma ihtimalinin daha yüksek ve ileri eğitim alma ihtimalinin daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Ek olarak dindar kadınların dindar erkeklerden eğitim durumu kategorisinde çok daha alt seviyede olma ihtimali yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte dindarlık seviyesinin eğitim üzerindeki etkisinin zaman geçtikçe azaldığını, genç dindarların, dindar ebeveynlerine göre yukarı kategoride yer alma ihtimalinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada nesiller arası hareketi ölçmek için kullanılan parametrelerden bir diğeri olan etnisite konusunda bulgular dindarlık seviyesine benzer çıkmıştır. Kürtlerin, Türklere göre eğitim durumu bakımından alt kategoride yer aldıkları, Türk ve Kürt babaların eğitim arka planını arasında yaklaşık 8 kat fark olduğu, bununla birlikte bu olumsuz etnisite etkisinin genç Kürtler için gittikçe azaldığı sonucuna varılmıştır. Bu veriler ışığında Uyarer (2014, s. 86), literatürde daha önce de tartışıldığı gibi, merkezileştirilmiş Türk Eğitim Sistemi'nin ırklar arasında aynı eğitimi elde etme şansını sağlamadığı tezine ulaşmıştır. Kürtler hakkındaki diğer bir çarpıcı sonuç etnisite ve mezhep verilerinin birleştirilmesi ile elde edilmiş, araştırmaya göre Kürt Alevi bireylerin, Kürt Sünni bireylerden daha iyi eğitilmiş olma ihtimali yüksek çıkmıştır. Uyarer, Türkiye'de belirli grupların kuşaklararası eğitim hareketliliğini cinsiyet, dindarlık seviyesi ve etnisite parametreleri üzerinden inceleyen, ancak kuşaklararası hareketlilik konusunda sadece eğitim verilerinin yeterli olmayacağını aynı zamanda gelir ve mesleğin de bilinmesi gerektiğini bildiren bir araştırma olmuştur.

Eğitim ve sosyal hareketlilik ilişkisine etki eden, bu ilişki güçlendiren ya da zayıflatan etkenlerden biri de hükümetin uyguladığı politikalar. Bu konuyu ele alan Hatipoğlu'nun

(2013) çalışması, Ankara'nın Demetevler semtinde bireylerin eğitim olanaklarına, ailenin sermayesi ve hükümet politikalarının etkisini, sosyal hareketlilik üzerinden anlamaya çalışmaktadır. Araştırmanın başlığında geçen mekânsal sıkışma terimiyle, neoliberal politikalar sonucunda doğuştan fakir bireylerin, sosyoekonomik statü bakımından benzer bireylerle aynı yerde yaşamaya zorlanması ve şehir içindeki belirli yerlerde bir yığılmanın oluşması betimlenmektedir. Eğitimin dezavantajlı gruplara yukarı doğru hareketlilik imkânı tanıdığı bilinse de bu çalışma eğitimin yeterli olmadığını, şehirlerde kutuplaşmanın ve ayrışmanın arttığını bunun da aynı statüdeki insanların ortak mekânları kullanmaya mecbur ettiğini, böylelikle de sosyal hareketliliğe sebep olan kanalların sınırlandırıldığını ifade etmektedir.

Çalışmanın teorik arka planında Bourdieu'nün kültürel yeniden yapılanma düşüncesi ve eleştirel pedagoji literatüründen yararlanılmıştır. Çalışmaya göre birbirleri arasında 250 m mesafe bulunan her iki okulda benzerliklerle beraber ciddi farkların olduğu görülmüştür. Okulların fiziki şartları, akademik başarısı ve öğrencilerin akademik profili benzer olmasına rağmen sonuçlar farklı çıkmıştır. Demetevler ve Şentepe'deki gecekonducular arasında yer alan Oğuzlar İlköğretim Okulu'ndaki öğrencilerin (Grup 1), eğitim hayatına devam etme oranının %40-30 olduğu, mezunların genelde okumaya devam etmeyip hizmet sektöründe ve vasıfsız işlerde çalıştığı görülmüştür. Yeni Mahalle merkezine daha yakın, öğrenci kitlesinin genelde sitelerde yaşadığı Abdi İpekçi İlkokulu'ndan mezun olanların (Grup 2) ise bir süre daha okumaya devam ettiği, bu oranın önceki okula göre fazla olduğu gözlemlenmiştir. İki öğrenci grubunun babaları üzerinden nesiller arası hareketlilik oranlarına bakıldığında, her iki grubunda yukarıya doğru hareketlilik yaşadığı, ancak Grup 2'nin hareketlilik oranının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuç verilerine göre, sosyal varış yeri üzerinde sosyal köken etkili olduğu için, yoksul mahallelerdeki bireyler, gelecekte meslekler edinerek onları ileriye götürecek eğitimsel ihtimallerden yoksun olabilirler. Neoliberalizmin yapısal uyum politikalarının sosyoekonomik karşıtlığı derinleştirdiği ve yoksul-zengin arasındaki boşluğu genişlettiği, bunun sonucunda da fakir gençlerin eğitimsel kazanımları almayıp, niteliksiz ve fakir iş gücünü temsil ederek kaldığı sonucuna varılmıştır.

Toplumumuzda eğitimin dikey hareketliliğe etkisini İzmir üzerinden inceleyen ve başlığı itibariyle toplum hakkında bir varsayım elde etmeyi amaçlayan diğer bir araştırma Şengönül'e (2007) aittir. İzmir'deki profesyonel eğitim almış, doktor, öğretmen, mühendis ve avukatların eğitim yoluyla sosyal hareketliliğini inceleyen bu çalışmada elde edilen veriler Marx ve Weber'in eğitilmiş işgücüne bakış açılarıyla yorumlanmıştır. Araştırmada, eğitilmiş diplomalı kişilerin %92'sinin diplomaya sahip olmasına rağmen üst ya da orta boyutta üretim araçlarına sahip olmadıkları görülmüştür. Marksist tabakalaşma kuramına göre kişilerin dikey hareketlilik

yaşaması durumunda, çalışma yaşamının başlangıcındaki ekonomik durumu ile meslek yoluyla elde edilen gelir düzeyi ve üretim araçları miktarı bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma verilerine göre deneklerin sadece %8'i dikey hareketlilik yaşamıştır. Ancak toplumsal sınıfların özelliklerini pazar karşısındaki durumuna göre belirleyen Weberci kurama göre aynı kitlenin %80'i anne-babalarının yaşam standartlarına oranla, daha gelişmiş şartlara kavuşmuş, dikey sosyal hareketlilik yaşamışlardır. Köken aile yaşamına göre maddi ekonomik yaşam düzeyi sektörlerle göre ayrıldığında, gelişen avukatların oranının % 73,3, öğretmenlerin % 76,7, mühendislerin % 80, doktorlar ise % 88,3 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dikey hareketlilik yaşayan kitlenin bir önceki nesline bakıldığında deneklerin %54,6'sının baba mesleği el emeği gerektiren çiftçilik, işçilik, esnaf-zaanatkârlık gibi meslekler olduğu tespit edilmiştir. Baba mesleği bu şekilde olanların oranı doktor, avukat, mühendis ve öğretmenlerde birbirine yakın olduğu, arada anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Çalışmanın ulaştığı diğer bir sonuç ise, İzmir üzerinden Türkiye'deki eğitim almış bireylerin meslek ve iş yaşamı süresi ne kadar uzun ise dikey hareketliliğinin o kadar kalıcı ve büyük çapta olduğudur. Şengönül bu sonuca üretim araçlarına sahip olanların %73,3'ünün 46 yaşından büyük olmasıyla ulaşmıştır. Weberci tabakalaşma ölçütü temelinde ve yaşam biçimi boyutunda dikey sosyal hareketliliğinin göstergelerinden biri olarak kabul edilen konuta sahip olma durumu incelendiğinde, çalışma yaşamının başlangıcında güvence sayılabilecek mal varlığı olmayan deneklerin % 85,7 oranla büyük çoğunluğunun bugün en az bir konuta sahip olduğu görülmüştür. Şengönül bu göstergenin de meslek ve işte çalışma süresinden etkilendiğini, 46 yaş üstü insanların %65'inin ikiden fazla konuta sahip olduğunu ifade etmektedir. Özetle bu veriler ışığında Şengönül Marksist kurama göre Türkiye'de bireylerin eğitim yoluyla dikey bir hareketlilik yaşamadığı, ancak Weber'in tabakalaşma ölçütüne göre eğitim yoluyla insanların nitelikli ve saygın meslekleri tercih ederek dikey hareketlilik yaşadığı ve hareketliliğin uzun bir sürede gerçekleştiği sonucuna varmıştır.

2.3.2. Kırdan Kente Göç'ün Sosyal Hareketliliğe Etkisi

Tarımda makineleşme ile köyün fiziki açıdan nüfusun ihtiyacını karşılayamaması ve büyük şehirlerin çekiciliği ile 1950'lerde başlayan kırdan kente göç hadisesi, 2000'lerin başına kadar Türkiye'deki büyük şehirlerin önemli problemlerinden biri olmuştur. Bu hareketle başlayan gecekondulaşmayla, sosyoekonomik açıdan farklı bir nüfus birikmeye başlamış, böylelikle mekânda nüfusun genelinden kolayca ayrılabilen bu tür grupların hareketliliğini sorgulayan çalışmalar diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de rağbet görmüştür. Örneğin Çiçek'in (2011) Malatya şehir merkezi ile gecekondu bölgelerindeki nüfusun nesiller arası hareketliliği üzerinden sosyoekonomik özelliklerini karşılaştırdığı araştırma bunlardan biridir. Araştırma,

hızlı kentleşme ve sanayileşme ile bir dönüşüme giren Malatya şehrinde bu hareketin mesleklere ve sosyal hareketliliğe etkisini incelemeye çalışır.

Araştırmada Çiçek (2011) sanayileşme ile Malatya'da meslek yapısının değişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 1980-2008 yılları arasında Malatya'daki fabrika sayısının 74'ten 749'a çıktığı, özellikle tarım, hayvancılık vb. mesleklerle uğraşanların oranı 1980–2000 yılları aralığında %43,6'dan %34,76'ya gerilediği, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranının %19,5'den 2005 %27'ye yükseldiği görülmüştür. Cinsiyet ve meslek tercihi arasındaki ilişki incelendiğinden her iki grubun da bir meslekte öncelediği en önemli şeyin mesleki itibar olduğu tespit edilmiştir. İkamet edilen bölge ve meslek tercih ölçütü sıralaması arasındaki ilişki ise bölgeler arasındaki sosyoekonomik durumun tercihlere etkisini açığa vurmuştur. Nitekim Malatya merkez ve çevresinde ikamet edenler seçilen meslekte aranan ölçüt için ilk sırada mesleki itibarı işaretlerken, sanayileşme sonrası kurulan, gelir seviyesi düşük geçiş bölgesinde bu soruya mesleğin yüksek gelir getirmesi şeklinde yanıt vermişlerdir.

Meslek ve kuşaklararası sosyal hareketlilik arası ilişki için erkek ve kadın katılımcıların mesleki statüleri, babalarınınkini ile karşılaştırıldığında, çoğunun statü bakımından daha üst bir meslekte bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca eğitim durumu ve babanın mesleği arasında, babanın eğitim seviyesi arttıkça çocukların da eğitim gerektiren mesleklerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu veriler ışığında Çiçek'in (2011), "sanayileşme hızlandıkça, meslek yapısı farklılaşacak ve sosyal hareketlilik artacaktır" varsayımı doğrulanmıştır. Malatya'da sanayileşmeyle birlikte, tarımla uğraşan nüfusun bir bölümü sanayi ve hizmet sektörüne kaymış, eğitim gerektiren yeni meslekler ortaya çıkmış, eğitimi teşvik eden bu durum sayesinde okur yazarlık oranının artmasıyla orantılı olarak sosyal hareketlilik artmıştır.

Kırdan kente göç ve yeni varış noktasında bireylerin hareketliliğini inceleyen diğer bir araştırma Gülle (2014) tarafından Ankara'nın Mamak ilçesi üzerine yapılmıştır. Kırdan kente göç, yeni iş imkanlarının doğuşu, eğitim kurumlarının sayısal artışı gibi sebepler Türkiye'de nesiller arası sosyal hareketliliğin sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan incelendiği bu çalışmada, 1930'lardan beri göç alan Ankara'nın Mamak ilçesi çalışma evreni olarak seçilmiştir.

Mamak'ta göç edip gelen bireylerin kente uyumu ve sosyal ağların dönüşümüne bakıldığında ilk neslin kentte güvence elde ettikten sonra kıra gitme sıklığının azaldığından ikinci ve üçüncü neslin ise kıra ait olan eylemlerin karakterlerine yakıştırmadıklarından, kendilerini kentli olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ilk neslin ölüm, evlilik, bayram gibi ziyaretlerde kırsal alana ziyaretlerde bulunmasının ikinci ve üçüncü nesle aktarılmadığı ve sosyal sermaye bakımından kentte kurulan ilişkilerin akraba ilişkilerinden daha önemli görüldüğü, bunun da ilişkilerin sıklığını azalttığı görülmüştür.

Kırdan kente göçün nesiller arası mesleki hareketliliği incelendiğinde, göç eden kitlenin genelde yatay hareketlilik yaşadığı, ekonomik birikimi olan ve borçlanma gibi cesur girişimleri yaşayan çok az kitlenin de yukarıya doğru hareketliliği tecrübe ettiği tespit edilmiştir. Yatay hareket yaşayanlar göçün ilk evresinde marjinal işlerde çalışmış, bu kişilerden orta okul ve lise mezunları sonradan kamu kurumları ya da fabrikalara işçi olarak girebilmiştir. Ancak okuma yazma bilmeyenlerin uzun süre marjinal işlerde kaldığı, çok sık iş değiştirdiği ve bu durumun ikinci nesle de aktarıldığı gözlemlenmiştir.

Mamak'a göç eden kitlenin 1960-1970 arasındaki tarımda sanayileşme ile genelde İç Anadolu'nun şehir, ilçe ve köylerinden gelmiş göçmenler, genelde ailelerine yakın yerlere yerleşmişlerdir. Zamanla sermaye birikimi yapan sonraki neslin mekânsal hareketliliği artmış, bunların ekserisi kent merkezine yakın yerlere ya da Keçiören ve Demetevler semtlerine yerleşmiştir. Durumu iyi olmayan ve bugün hala gecekonduarda oturanların mekânsal hareketliliği en az yaşanan kitle olduğu, zamanla gecekonduaları apartmana dönüşen ekonomik durumu iyi olmayan insanların da apartmanları kiraya vererek yine civar mahallelerde yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma alanında kadınların sosyal hareketliliğini en çok etkileyen şeyin üç nesilde de evlilik olduğu, bununla birlikte son nesildeki kadınların okuma oranlarının artmasının, bireysel anlamda hareketliliğe sebep olduğu görülmüştür.

Türkiye'de göç eden toplumların ekonomik sermayelerini nasıl biriktirdikleri ve sürdürdükleri üzerine yapılan Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Kılıç'ın (2000) araştırma sonuçlarının bu çalışmadakiyle benzer olduğu ileri sürülmüştür. Mamak'ta hane halkının gelirini temin eden erkek işsiz kaldığında ya da tek maaş yetmediğinde, aile içerisindeki herkesin seferber olduğu ya da geniş ailenin çekirdek aileye destek olarak bu durum karşısında tampon görevi yaptığı tespit edilmiştir. Çalışmada ekonomik sermayeyi takiben bireylerin kültürel sermayesi de incelenmiştir. Hala gecekonduada yaşayan insanların akrabalık ilişkilerinin, apartmanda yaşayanlara göre daha sıkı olduğu, ortamdaki kültürel sermayenin homojen olduğu, ancak 3. nesildeki en küçük çocuğun bu homojen ortamda, önceki nesle göre daha fazla okuyarak kültürel sermayesini arttırdığı ve ailesinden farklılaştığı tespit edilmiştir. Çalışma alanındaki ailelerin geneli sosyal statülerinin artması için çocuklarının okumasının önemini anlamakta ancak bu konuda rehberlik edecek yada yönlendirebilecek durumda değildir. Bu ailelerin yükseköğretimde okuyan çocuklarının okuduğu bölümün adını bilmediği ve zamanla bu çocukların kültürel sermaye olarak okul ve meslek arkadaşlarını tercih ettiği, akrabalık bağlarının azaldığı görülmüştür.

Ailelerin nesil içi ve nesiller arası sosyal hareketlilik stratejilerini Bourdieu'nün sermayeler kuramı açısından ele alan bu çalışmada Türkiye'nin hızlı sanayileşmesi sonucu meydana gelen kırdan kente göçün duraklarından biri olan Mamak'ta bireylerin nesiller arası hareketliliği

incelenmiştir. Araştırma sadece işçilerin nesiller arasını hareketliliğini incelemek amacıyla yapılmasa da mülakat yapılan kitlenin bu sektörde yoğunlaşması çalışmanın da seyrini etkilemiştir. Çalışma sonucunda okuma oranının artması, kentin dönüştürücü etkisi ve sermayelerin evriminin, bireylerin nesiller arası hareketliliğini farklılaştırdığı ancak genel olarak ailenin hâlen dayanışma ve savunmacı rolünü yerine getirdiği tespit edilmiştir.

2.3.3. Mekân, Yerleşim, Konut ve Sosyal Hareketlilik

Türkiye’de sosyal hareketlilik başlığı altında az çalışılan konulardan biri olan konut hareketliliği, belirli bir bölgede yapılan mekânsal hareketliliğin kişilerin statüsüne ve sosyal hareketliliğine etkisini araştırmayı hedefler. Bu tema içerisinde değinilecek ilk çalışma Kurtul’un (2010) aktör-yapı ilişkisi bağlamında “Ankara’da bireylerin yaşam tarzını kentin yapısı mı etkiler yoksa bireylerin tercihleri ve eylemleri mi kenti değişime zorlar?” sorusuna cevap aradığı çalışmasıdır. Bunun için kentsel gelişmede önemli yer tutan Or-An ve Mesa Koru Sitesi çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu yerleşim yerindeki bireylerin, kent içi hareketliliklerinde etkili olan sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeleri ile kentsel yapının oluşum ve dönüşümleri karşılıklı olarak sorgulanmıştır. Çalışmada kentsel alanla bağlantı kurulan ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye formları Bourdieu’dan alınmış, bu yönüyle çalışmanın teorik yönünü en çok Bourdieu’nün beslediği görülmüştür. Çalışmada ilk önce Bourdieu’nün aktör-yapı tartışması, sermaye kuramı, mekân ve konuta dair görüşlerine yer verilmiş, ardından Ankara’nın cumhuriyetten sonraki kentsel gelişimi, planlardaki değişim ve yerleşimlerin son haline değinilmiştir. Çalışmanın altyapısı bu şekilde oluşturulduktan sonra Or-An ve Koru Sitesi’ndeki bireylerin yaşam tarzının sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye ile ilişkisi ayrı başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Bu sitelerde yaşayanların ekonomik sermayeleri incelendiğinde, sitelerin kuruluş tarihleri ve o dönemdeki ekonomi politikasının sitede bulunanları etkilediği tespit edilmiştir.

Araştırmada, aktör-yapı ilişkisi açısından bakıldığında seçimlerin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yapıldığı, konut tercihlerinin karmaşık vakalardan etkilendiği sonucuna varılmıştır. Tıpkı Or-An Sitesi’ndeki gibi çeşitli sermaye birikimleriyle yer seçimi yapan Koru Sitesi sakinleri gidilen yerin fiziki özelliklerine bakarak bir tercih yapmışlardır. Oysa Or-An sitesi sakinleri önceki yerleşmelerinden memnun olmadıklarından bir kaçış içerisine girip, bu arayışa karşılık siteyi tercih etmişlerdir. Bu ilişkiye binaen, kent içi hareketlilikte ortaya çıkan örüntülerin tek yönlü bir biçimde aktör ya da yapı kavramları ile açıklanamadığı, tıpkı Bourdieu’nün dediği gibi tercihlerin ne tümüyle yapının belirlemesiyle ne de tümüyle bireylerin sahip olduğu sermaye etkileşimleri doğrultusunda oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurtul'un çalışmasına göre hareketliliği daha soyut ve kapsayıcı olarak ele alan diğer araştırma Kamacı (2012) tarafından yapılmıştır. Kamacı yaptığı tezle, 1980-2000 yılları arasında İstanbul'da meydana gelen kent içi hareketliliği, hızlı kentleşme üzerinden okuyarak, Türkiye'deki şehir çalışmalarında çok az değinilen kent-içi hareketlilik konusunu gündeme getirmiştir. İstanbul şehri sakinlerinin verilerinin kullanıldığı çalışmada sadece bu şehirdeki hane halklarının kent-içi hareketliliğine değil Türkiye kentleşmesine dair bir çıkarım yapmak da çalışmanın amaçlarından birisi olmuştur. 1995-2000 yılları arasında İstanbul'da yaşayan insanların iskan bilgilerinden yola çıkarak, 2000 yılında 9.2 milyon olan İstanbul nüfusunun yaklaşık 2 milyonunun son 5 yıl içerisinde yer değiştirdiği, bu yer değiştirmenin yarısının bir önceki ikamet yerinin İstanbul olmadığı, yarısının da İstanbul'da oturup ilçeler arasında yer değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu konut hareketliliğine sebep olan etkenin ne olduğu ve göç edenlerin sosyoekonomik durumunun nasıl olduğu çalışmanın soruları arasındadır.

Çalışmanın bulgularına göre 1990-2000 yılları arasında üst sınıfı temsil eden genç, iyi eğitilmiş ve evli hane halklarının, alt ya da fakir sınıfı temsil eden yaşlı, düşük eğitilmiş ve bekar hane halklarına göre daha hareketli olduğuna ulaşılmıştır. 1980 ve 2000 yılları arasındaki hareketin büyük bir kısmının şehrin etrafındaki banliyölere doğru olduğu görülmüştür. Kamacı bunun sebebini Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprülerinin ve metroların açılmasıyla bu hatların etrafının yerleşmeye açılmasına bağlamış, hareketin eski yerleşim yerlerinden yeni yerlere doğru olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda diğer bir bulgu da İstanbul'da konut hareketliliği ve konutun yaşı arasında olumsuz ilişkinin var olmasıdır. İlçelerdeki yapıların eskimesi, ilçe sakinlerini Büyükçekmece ve Maltepe gibi yeni yapılmış yerleşimler yerlerine doğru sürüklemiştir. Özellikle 1980'lere kadar göçmenlerin tercih ettiği şehirlerin kenar bölgesi olan bu yerler, D-100 ve TEM gibi yolların yapımıyla zenginler tarafından da tercih edilmiştir.

Diğer ülkelerde sıklıkla coğrafyacıların çalışmalarında görülen mekânsal ve sosyal hareketlilik ilişkisi Türkiye'de çeşitli göç türleri üzerinden okunmuştur. Bu konuda değinilmesi gereken ilk örnek Köse'nin (2013) 16-18. yüzyıllar arasında İçel sancağındaki toplumun mekânsal ve sosyal hareketlilik biçimini araştırdığı çalışmadır. Tarihi kaynaklar üzerine yapılan bu çalışma İçel sancağında oldukça etkin olan ayanların bulunduğu bir toplumda taşra ve merkez arasındaki sosyal hareketlilik ve sancak içerisinde göçün sebep olduğu yatay hareketlilik incelenmiştir. Bu hacimli çalışmada ilk önce ayanların aile tarihleri, kaynaklara yansıyan vakaları ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, ardından son bölümde sosyal hareketlilik konusuna giriş yapılmıştır. Ayanların sosyal hareketliliğinin işlendiği bölümde servet edinme yolları bakımında ayanların genelinin, kendi kalabalık hane ve kapı haklarının ihtiyacını karşılayacak çiftliklere sahip olmanın yanında, vergi tahsildarlığı, subaşılık, mütesellimlik gibi mesleklerde görevli oldukları ve böylece maddi-manevi güç elde ettikleri ifade edilmiştir. Ayanların çiftlik,

bağ, bahçe, değirmen ve idari müdürlüklerden elde ettiği taşınabilir sermayelerin bir sonraki nesle aktarılmadığını, ancak taşınmaz mülklerin 19. yüzyıldaki kayıtlarda bile aynı soya ait kişilerin üzerine kayıtlı olduğu ve bu grubun gücünü o devirde de sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

Çalışmada ayanların dikey yükselmeleri özellikle mutasarrıflık, subaşılık, vergi tahsildarlığı, mütesellimlik gibi meslekler üzerinden okunmuş, 1690-1800 yılları arasında ayanlardan sancak içerisindeki en üst merteye olan mutasarrıflığa (valilik) Sunullah Paşazadeler ve Ali Oğulları'nın ulaşabildiği, diğer ayanları üst sınıfa atlamak için dönem dönem mütesellimlik ve subaşılık meslekleriyle uğraştıkları ifade edilmiştir. Çekişmelerin şiddetli olduğu İçel sancağında ayanların sahip olduğu gücü sürdürmek ve daha da artırmak için birbirleriyle mücadeleye girdiği, bu mücadeleler sırasında baskın gelen tarafın diğerini vergi, idam ve sürgün gibi cezalarla bastırabildiği belirtilmiştir. Ayanların asker ve tebaa arasında askeri grubu temsil ettiği, insanların bu makama vergi ödememek için ulaşmaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Sosyal hareketliliğin işlendiği bölümde Osmanlı toplumunun hareketliliği ile alakalı olarak, toplumda alimler, askerler, esnaflar ve çiftçilerin oluşturdukları sınıflar arasında geçişin çok katı olmadığı alıntılardan istifade edilerek anlatılırken, İçel sancağındaki ayanların sosyal hareketliliği üzerine net ifadeler kullanmaktan kaçınılmıştır. Toplumun sosyal hareketliliği için, bu üst sınıfın konumu sürdürebilmek için halktan fazla vergi topladığı, haksızlık yapabildiği, kötü güç kullanımının ise idam ve cinayetle sonuçlanabildiği belirtilmiştir. Hareketlilik konusunda diğer bir çıkarım ise ayanların ulaşabildikleri konumları öldükten sonra, genelde kendi akrabalarına bıraktığı yönündedir.

Çalışmada, 17. yüzyıl itibarıyla güç kazanmaya başlayan ve 18. yüzyılın ortalarında devlet tarafından konumları resmileştirilen ayanlık ve ayanlığın sosyal hareketliliği nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. İçel kazasında ayanların durumunun Osmanlının genelindeki gibi olmadığı, zaten buradaki ayanların konumunun 17. yüzyılda da aynı olduğu, bulundukları toplumun en üst tabakasını temsil eden bu toplum şemasında üst düzey görevlerin ayan aileler arasında döndüğü, zaman zaman ayanların kapı kullarındaki haneler üzerinde vergiyi kullanarak zulme sebep verdiği, bunun da Yörüklerin yatay hareketliliğini desteklediği ifade edilmiştir. Bununla birlikte bölgenin iklimi sebebiyle yatay hareketliliğin sadece Yörükler tarafından değil idari merkezlerin taşınmasına kadar vardığı, ayanların haneleriyle beraber bu harekete katıldığı ancak bu hareketin bireylerde sosyoekonomik değişikliğe sebebiyet vermediği, zenginliğin aile üyeleri arasında kaldığı belirtilmiştir.

Köse'nin tarihin belirli bir döneminde yaşayan topluluk için yaptığı bu çalışma haricinde mekânsal ve sosyal hareketliliğin beraber ele alındığı diğer bir tez Özbolat (2011) tarafından kaleme alınmıştır. Tezde bireylerin gerçekleştirdiği yatay ve dikey eksenli hareketliliğin, onların dini pratiklerine, inançlarına ve tutumlarına olan etkisi, din sosyolojisi bakış açısıyla

araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışma, Adana ilinde bulunan Gerdibi köyünde coğrafi hareketlilik ve eğitim hareketliliği ile köylülerin dindarlık seviyesi arasında ilişkiyi incelemektedir. Çalışmada sosyal hareketlilik ve mekânsal hareketlilik terimlerinin birbirleri yerine kullanıldığı gibi, Gerdibi köyünde mekânsal hareketliliğe dahil olmayanların sosyal harekete maruz kalmayanlar olarak sınıflandırıldığı görülmüştür. Çalışmada sosyal hareketlilik sürecinde olmayanlar GG (Gerdibi'ndeki Gerdibili'ler), sosyal hareketlilik sürecinde olanlar AG (Adana'daki Gerdibili'ler), AG kategorisi kendi içinde coğrafi hareketlilik yaşayanlar CHG ve okumuş olanlar OG olarak kavramsallaştırılmış, Özbolat bu tip bir kategorik kavramsallaştırmanın, ilk defa bu çalışmada yapıldığını ifade etmiştir (2011, s. 122).

Anket çalışması sonucunda üç kategoride yer alan Gerdibi'lilerin öznel dindarlık algısının farklılaşmadığı tespit edilirken, dindarlığın inanç, ibadet ve toplumsal etki boyutlarında mekânsal hareketliliğin ve eğitimin bireyler arasında bir farklılaştırma yarattığı tespit edilmiştir. Kaderin değiştirilip değiştirilemeyeceğine dair sorulan soruya gelen cevaplara bakıldığında, değiştirilemeyeceğine inananların oranının en fazla Gerdibi'nde yaşayan köylülerde, değiştirilebileceğine dair inanç oranının en fazla olduğu grubun ise eğitim amaçlı hareketlilik (OG) yaşayan kitle olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, yatay hareketlilik olarak coğrafi hareketlilik ve dikey hareketlilik olarak eğitim yoluyla hareketlilik sürecinin Gerdibi köylüleri örneğinde dindarlığın inanç, pratik ve toplumsal etki boyutlarında farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür. Gerdibi köyü yerlileri için coğrafi hareketlilik ve eğitimsel kazanım dindarlığı etkilemiştir. Şehir hayatı ve eğitimsel statü, toplumsal çevreyi değiştirirken, hayata bakışını da değiştirmiştir. Özellikle öğrenim sürecinin zihniyet oluşturma boyutu, sekülerleşme, bireyselleşme, rasyonelleşme, dinin toplumsal alandan bireysel alana kayması sonucunu doğurmuş, kurumsal/toplumsal dindarlıktan bireysel dindarlığa yönelim gerçekleşmiştir (Özbolat, 2011, s. 204).

2.3.4. Ekonomi Politikalarının Hareketliliğe Etkisi

1980 sonrasında ihraç temelli ve neoliberal bir ekonomi politikası izlemeye başlayan Türkiye'de toplumdaki çeşitli sınıfların nitelik ve oran açısından değiştiği bir döneme geçilmiştir. Bu ortamdaki dönüşüm her sınıfta ayrı olarak incelenebileceği gibi, sanayinin içerisinde yer alan belirli meslek gruplarında da görünür olmuştur. Bu temaya uygun olarak Türkiye'de yapılan tezlerden ilki, sosyal hareketlilik konusunun ilk örneklerinden olan Tatlıcan'ın (1996) araştırmasıdır. Türkiye'nin sanayileşme süreci ile toplumdaki mühendislerin sosyal hareketliliğini inceleyen bu çalışma yapısal, nesiller arası ve kuşak içi hareketlilik üzerine durmuştur. 1980'de değişen ekonomik ve sosyal politikanın mühendislerin sosyal hareketliliğine etkisini amaçlayan çalışmada etkinin branşlara göre değiştiği gözlemlenmiştir.

Yeni ihraç temelli politikanın toplumda artan işsizliği önlemek için planlandığını, bununla beraber ekonomik kriz nedeniyle ilk 5 yıl boyunca mühendislerin az maaş almalarına rağmen işsizlik korkusuyla yer değiştirmeden çalışmaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Mühendislerin kültürel arka planları araştırıldığında ODTÜ, Bilkent ve Boğaziçi üniversitelerinden mezun mühendislerin yarısının baba mesleğinin üst düzey yönetici ya da bürokrat olduğu, diğer yarısının da öğretmen gibi değişik memurluklarda görev yaptığı, babası küçük çiftçi olanların hiçbirinin ise sayılan okullardan mezun olmadığı görülmüştür. Bu bakımdan üniversite mezuniyetinin sosyoekonomik kökenden etkilendiği dile getirilmiştir. Sosyoekonomik kökenin etkilediği diğer unsur daha avantajlı ve kazanılması zor olan bölümlerdir. Babası üst düzey yönetici ya da bürokrat olan öğrencilerin bu bölümleri kazanma olasılığının, memur çocuklarına göre daha yüksek olduğu, yine daha geçmişte meslek lisesinden okuyanların kolej mezunlarına göre daha az avantajlı bölümlere yerleştiği tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda ithal ikameci birikim rejiminin yaşadığı tıkanıklık ve krizleri aşmak için uygulamaya sokulan ihraç ikameci birikim rejiminin Türkiye’de mühendislerin aleyhine sonuçlandığı, eğitim kalitesi ve sosyoekonomik kökenin etkisinin mühendislerin kariyerindeki etkisinin arttığı, bu durumdan olumlu etkilenen az sayıda mühendisin durumlarının gittikçe iyileştiği, ancak sayıca fazla olan diğer mühendislerin bu durumdan çalışma ve yaşam koşullarında olumsuz etkilendiği (1996, s. 306-307) gözlemlenmiştir.

Tatlıcan’ın araştırmasına göre daha yeni ve kapsadığı süre açısından daha hacimli diğer bir tez, Yıldırım’ın (2011) 1980-2010 yılları arasında ekonomi politikalarının sınıflara ve dolaylı olarak sınıflar arasındaki hareketliliğe olan etkisini incelediği çalışmadır. 1980 sonrası neoliberal döneme geçiş yapan Türkiye’de bu durumun orta sınıfa etkisini, mesleklere dayalı ve gelir dağılımına dayalı analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamıştır. Yıldırım neoliberal dönemi 1980-1989 Özal dönemi, 1989-2002 kriz dönemi ve 2002-sonrası AKP dönemi şeklinde ayırmıştır. Bu yıllar arasındaki kişi başına düşen gelir 1980 yılında 1560\$ iken 1990 da 2784 \$’a, 2001 yılında 3000 \$’a nihayetinde 2010 yılında 10.000 \$’ın üzerine çıkmış böylelikle Türkiye Dünya Bankası sınıflandırmasına göre üst orta gelirli ülkeler arasına girebilmiştir. Özellikle 2002 yılından sonra orta sınıfın büyüdüğü, bunun da güçlü bir iktisadi sistemin ön şartlarından biri olduğu, Türkiye’nin üst-orta sınıf ligine girerek aşması gereken basamaklardan birini daha çıktığı ifade edilmiştir. 1980-2000 yılı arasında enflasyonist bir ülke olarak damgalanan Türkiye, bu imajını 2005’ten sonra enflasyonun gerilmesiyle düzeltmiş, bu durum da orta ve alt sınıf işine yaramıştır. Yıldırım (2011, s.129) yüksek enflasyonun gelir dağılımını bozduğunu, bunun da en çok alt ve orta seviyedeki insanları etkilediğini ifade etmiştir.

Orta sınıfın mesleklere göre analizi için ilk önce bir orta sınıf tanımı yapmak gerektiğinden, ancak Türkiye’de herkesin kabul ettiğİ bir “orta sınıf” tanımlamasının yapılmadığını bildiren Yıldırım, bu problem için Goldthorpe’un sınıf semasını kullanmıştır. Ardından nüfus sayımlarından elde edilen meslekler Ganzeboom, De Graaf ve Treiman (1992) ve Ganzeboom ve Treiman (1996) çalışmalarına bağılı kalınarak şemanın içerisine yerleştirilmiştir. Bu veriler kullanılarak 1980-2000 yılları arasında orta sınıf mesleklerinin %85 arttığı, bu artışın en çok işçi istihdam eden küçük mal sahipleri ve zanaatçı grupta, en az ise işçi istihdam etmeyen küçük mal sahipleri ve zanaatçı grupta yaşandığı tespit edilmiştir. 2000 yılı sonrasında TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçtiğinden veriler 2004-2010 yıllarını kapsamıştır. 2004-2010 yılı arasında orta sınıf mensuplarının genel toplam içindeki payının %35,52’den %38,01’e yükseldiğı yani orta sınıf mensuplarının %23,14 artış yaşadığı tespit edilmiştir.

Çalışma Türkiye gibi tarım sektöründen sanayiye evrilen iktisadi topluma sahip bir ülkede, çiftçilerin fabrikalarda çalışan işçilere ya da proletaryalara döndüğü bir ülke olması gerekirken, neoliberal politikalarla orta sınıfta büyüme yaşayan, üst-orta sınıf ligine giren bir ülke olmuştur. İthalatçı ekonomiden ihracata odaklanan, özelleştirmeyi teşvik eden ve yatırım alanlarında devletin kontrolünü azaltmayı amaçlayan bu yeni dönemde, özellikle 2002 yılından sonra kalkınma göstergelerinde görelİ bir iyileşme yaşandığı, orta sınıf mesleklerinin sayısının arttığı, gelir dağılımında nispi düzelme yaşandığı ve yoksulluk oranının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.5. Orta Sınıf Hareketliliğı

Türkiye’de sosyal hareketlilik konusunda yapılmış tezler yukarıda belirli başlıklar altında toparlanmıştır. Ancak bu başlıklar altına almakta zorlanılan, diğİer tezlere göre müstesna kalan bir araştırma Akcan (2013) tarafından yapılmıştır. Tez, toplumdaki orta sınıfın yanılısamalı yükselişini ve emek sürecinde bu yükselişle eşlik eden mitleri Ankara ve İstanbul’daki plaza çalışanları üzerinden okumaya çalışmıştır. Bütün toplumların emek ve sermaye olarak iki sınıftan oluştuğı temel dayanağıyla (Akcan, 2013) hazırlanan bu çalışma, soyutlanma düzeyi aşağı çekildiğinde ortaya çıkan “yeni orta sınıf” hareketliliğini incelemektedir. Araştırmada yanılısamalı bir sınıf pozisyonu olduğı düşünölen yeni orta sınıfın, emek sürecindeki konumuna odaklanılmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde “görüş dışı olmayan sosyal hareketlilik” ve “yanılısamalı sınıf pozisyonu” kavramları yer almaktadır. Yanılısamalı sınıf pozisyonu olarak yeni orta sınıf, genellikle gelirleri, meslekleri, çalıştıkları yerlerdeki konumları, seçtikleri kentsel alan, tüketim alışkanlıkları, beğenileri ve zevkleri ile farklılaşan bir kesim olarak ifade edilmektedir (Akcan, 2013, s. 31). Araştırmada, kitle iletişim araçlarıyla servis edilen bu yeni sınıfta kalmak isteyen bireylerin daimi bir performans sergilemeleri gerektiğı ve bu performansın çoğı zaman gösterilmeyerek sadece sonuç noktası üzerinden yanılısamalı bir mit oluşturulduğı vurgulanmıştır.

Üniversite mezunu, özel sektörde profesyonel çalışan ya da yönetici olan katılımcılara başarı uğraklarının başında gelen eğitimin önemine dair sorular sorulduğunda, onlar gibi ailelerinin de eğitim düzeyinin yüksek olduğu ve bireylerin bu sınıfa erişebilmelerinde sadece çalışma ve başarıları değil gömülü ekonomik ve kültürel sermayelerinin de etkili olduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda katılımcıların yükseldiklerine inandıkları görülmüş ancak bu inanış Akcan tarafından, ne kadar çalışırsa çalışsın çok uluslu bir şirketin CEO'u olamayacağını bilen katılımcının yükselme mitine kapıldığı şekliyle yorumlanmıştır. Yazar bu çalışmada günümüz sınıflarını ve onların içerisinde gerçekleşen hareketliliği, Marx'ın metinlerindeki sınıf ve hareketlilik anlayışıyla kıyaslayarak, sınıf atlama çabalarını aslında efsaneye inanan kitlelerin yorucu serüvenleri olarak görmüştür. Bu açıdan özel şirkette çalışan ve yükseldiğine inanan katılımcıyı, Marksist bağlamda işçinin iş veren olma yolundaki yükselişiyle kıyaslayıp bu yükselişi görüş dışı olmayan sosyal hareketlilik olarak tanımlamıştır.

Araştırmadaki diğer bir bulgu yeni orta sınıf olan katılımcıların hesaplanabilir risk almak üzere ortak bir fikre sahip olduğudur. Çalışmaya göre kariyer eğitiminden geçen bu bireyler kendi iş yerini açmak gibi tehlikeli ve hesaplanamayan riskler almaktansa, daha az riskli olan çok uluslu bir şirkette işçi olarak çalışmayı tercih etmişlerdir. Tüm bu sonuçlardan yanılısamalı sosyal hareketlik yaşayan yeni orta sınıfların hareketliliğini daimi kılmasının performatif olduğu, kırılgan olan bu sosyal akışkanlığa sosyal hayatta mitler ve efsanelerin eşlik ettiği sonucuna varılmıştır.

2.4. Hareketliliği Etkileyen Unsurlar

2.4.1. Eğitim ve Sosyal Hareketlilik

Endüstrileşme ile mesleklerin yapısında meydana gelen değişim, zorunlu olarak aynı işin gerektirdiği nitelik tanımlamalarını değiştirmiş, işçilerin ve metodun bilimsel ilerlemeyi takip edebilmesi durumunda sektörden verim elde edilebileceği anlaşılmıştır. Eğitimin piyasa için önem kazanması hükümetlere eğitim kurumlarını genişletme ve niteliğini artırma yönünde baskı oluşturmuş, aynı zamanda bireylerin eğitimi bir geçim kaynağı olarak görmeye başlamasıyla eğitim hiç olmadığı kadar önem kazanmaya başlamıştır. Öncesinde bireyin sosyal pozisyonunu birikmiş zenginlik, üstün zekaya sahiplik, güzellik ya da yakışıklılık, kişisel başarı etkilerken, günümüzde eğitim yukarı doğru hareketlilik için en çok tercih edilen ve rağbet gören yönleme dönüşmüştür (Mulligan, 1952). Sosyoekonomik ve kültürel mirasın aksine eğitim Sorokin (1927), Blau ve Duncan (1967), Featherman ve arkadaşları (1974) ve Featherman & Hauser (1978) gibi araştırmacılar tarafından da belirtildiği gibi yukarı doğru hareketlilik için kişinin potansiyelini en çok etkileyen faktördür. Aynı zamanda, daha az imtiyaz

sahibi çocukların, ait olduğu toplumsal kökenin ötesine geçebileceği ve daha avantajlı durumlara talip olabileceği toplumsal bir merdivendir.

Eğitimin yukarı doğru hareketlilikteki konumu zamana ve mekâna göre değişse de genel olarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren eğitimin hareketlilik araçlarında ilk sıraya yerleştiği, ancak zamanla bu işlemin fırsatlar eşitsizliğiyle engellendiği görülmüştür. Literatürde eğitim hareketliliği konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde ilk örneklerin, iki Dünya Savaşı arasında sosyal hareketlilik çalışmaları içinde yer aldığı, münhasıran bu başlığa yer ayıran araştırmaların ise 1950 sonrasında görülmeye başladığı tespit edilmiştir. Eğitim sosyolojisi, sosyal hareketlilik ve sosyal tabakalaşma alanlarında araştırma yapan kişilerce ağırlık verilen konunun öneminin süreç içerisinde azalmadığı, 1990'a kadar hareketlilik konusunda yapılan araştırmaların, eğitim kurumlarının genişlemesi ve imkanların artmasıyla ilişkilendirildiği, ancak 1990 sonrasında eğitim hareketliliği konusunun eşitsizlik bağlamıyla beraber alınmaya başladığı görülmüştür. Her ne kadar eğitimde eşitsizlik konusu 1960'lardan sonra çalışılmaya başlasa da konunun popülerlik kazanması 1990 sonrasında görülen bir hadisedir.

Eğitim hareketliliği çalışmalarının zemininde iyimser ve adalete önem veren işlevselçi yaklaşımın yer aldığı (Brown, Reay, & Vincent, 2013) görülmekle beraber esasında eşitlik, elitizm ve meritokrasi yaklaşımlarının yapılan araştırmaların çerçevesini oluşturduğu görülmüştür. Eğitimin toplumda uygulanışına göre farklı koşulların ortaya çıktığını fark eden Jonsson'a göre (1993) eğitim yoluyla hareketlilik sürecinin etkileyen, eğitim, köken ve varış noktası olan üç durak vardır ki, bu duraklar arasındaki etkileşimin farklılaşmasına göre 6 modelden/yaklaşımdan bahsedilebilir. Bu modeller eşit imkanlar toplumu, aristokratik toplum, neoliberal toplum, sınıf toplumu, meritokrasi toplumu ve eşit olmayan başarı toplumdur. Eşit imkanlar toplumunda varış noktası, köken ve eğitim arasında hiçbir ilişki yoktur ve her bir unsur bağımsızdır. Hareketlilik oranı yüksek olmasına rağmen bu olay eğitim aracılığıyla gelişmez, yani toplumun yeniden üretiminde eğitimin önemi yoktur. Aristokrasi toplumunda köken hem eğitimi hem de varış noktasını etkilemekte, alınan eğitim ise mesleki varış noktası üzerinde bir etkiye sahip olmamaktadır. Neoliberal toplumda eğitim ve köken eşit düzeyde varış noktasını etkilemekte, kökenin eğitime bir etkisi bulunmamakta, dolayısıyla eğitimin toplumu yeniden üretme sürecinde kısmen bir önemi olmaktadır. Bu yüzden neoliberal toplumlarda hareketlilik seviyesi oldukça yüksek seviyededir. Sınıf toplumunda ise köken hem eğitimi hem de mesleki varış noktasını etkilemekte, eğitimin de varış noktasında etkili olduğu bu toplumda asıl etkili faktör toplumsal köken olmaktadır. Dolayısıyla eşitsizlik nesilden nesile geçmekte, hareketlilik oranı neoliberal bir topluma göre geride kalmaktadır. Meritokrasi modelinde köken ne eğitimi ne de varış noktasını etkilemekte, eğitim ise asıl belirteç olup mesleki varış noktasında söz sahibi olan etken durumundadır.

Ancak Young'ın (1958) bu ütöpik toplumunda eşitsizlik zaten hiç olmadığından mevcut durumda hareketlilik oranı önceden olduğu gibidir, dolayısıyla hareketlilik açısından durağan bir toplum söz konusudur. Eşit olmayan başarı toplumu ise kökenin eğitimi, eğitimin de varış noktasını etkilediği, dolayısıyla eğitimin toplumu yeniden üretme işleminde önemli rol oynadığı toplumdur. Genel hatlarıyla Jonsson'ın (1993) şematize ettiği toplum modellerinin eğitim hareketliliği çalışmalarında müşahade edilebileceği, bununla birlikte çalışmaların yürütüldüğü mekânlarda ölçeğin geniş tutulmasıyla eğitim yoluyla hareketlilik oranlarının eğitim reformları ile farklılaşıp modelden sapabileceği söylenilebilir.

Eğitim yoluyla hareketlilik araştırmalarında başlıca yazarlar ve onların araştırma konuları incelendiğinde bu konuda değinilecek ilk araştırma Mulligan'ın (1952) 1950'li yıllarda ABD'de yüksek öğretime katılanların sosyoekonomik arka planını analiz ettiği çalışmadır. Araştırmada 1870'ten itibaren Amerika'da yüksek öğretime gidenlerin sayısında daimî bir artış gözlemlenmiş, bu artıştan eğitimi toplumsal bir merdiven olarak kullanan daha az avantajlı öğrencilerin yararlanma düzeyi incelenmeye çalışılmıştır. Farklı toplumsal tabakalaşma gruplarında yer alan öğrencilerin eğitim kurumlarındaki dağılımlarını inceleyen benzer çalışmalar Neelsen (1975), Hurd ve Johnson (1967), Shavit ve arkadaşları (2007) ve Breen (2010) tarafından da yapılmıştır.

Nelseen araştırmasında (1975), ABD, Birleşik Krallık, Hollanda, İsviçre ve Fransa'da ortaokul ve üniversiteye giden öğrenci sayısında ve okulların kalitesinde büyük bir ilerleme kaydedilse de öğrenci tabakasında meydana gelen değişiminin az olmasının nedenlerini; Hurd ve Johnson (1967), Gana'da modernleşme çabalarıyla artan eğitim kurumlarının sayısına rağmen eğitim yoluyla sosyal hareketlilik oranlarının değişmemesinin sebeplerini; Shavit ve arkadaşları (2007) genel olarak toplumlarda ilk ve ortaokul seviyesinde eğitim kurumlarındaki sayıca artışa paralel olarak eğitim imkanlarında eşitliğin sağlanabilirken, söz konusu ön lisans ve lisans programlarına katılmak olduğunda toplumda kalıcı eşitsizliğin ortaya çıkmasını; Breen (2010) ise sosyologlarca kabul edilen eğitim kurumlarının genişlemesiyle hareketlilik ihtimalinin artacağı varsayımını Almanya, İsveç ve Britanya'da test ederek, ülkelerin akışkanlık seviyelerini ve eğitim reformlarını incelemiştir. Girod ve Tofigh (1965), H.H (1966), Singh (1980) Buchmann ve Hannum (2001), Breen ve Jonsson (2005) ve Mok'un (2015) yaptıkları araştırmalarda ise tabakalaşma ve hareketlilik ilişkisi baz alınarak farklı sınıfların hareketliliğinin önündeki engellere odaklanılmıştır. Girod ve Tofigh'in (1965) Cenevre'de yürütmüş oldukları araştırma işçi sınıfında yer alan genç erkeklerin mesleki kariyerini etkileyen okuma oranı, aile geçmişi ve yaşam düzeyi faktörlerinin önem derecesinin araştırmaya çalışmıştır. Benzer şekilde H.H (1966) tarafından yapılan araştırma Sovyetler dönemi Rusya'sında sınıflar arasındaki eğitim alma imkanlarını konu edinirken, Singh (1980) Malay,

Çinli ve Hintli vatandaşların bir arada yaşadığı Malezya'da eğitim düzeyindeki farklılaşmayı hem ırksal hem de ırkların kendi içindeki sınıfsal tabanda incelemeye çalışmıştır. Buchmann ve Hannum (2001) ise eğitimsel tabakalaşma konusunu Doğu Asya, Latin Amerika ve Sahra Altı Afrika'daki gelişmekte olan ülkelere odaklanarak yeniden değerlendirmeyi amaçlamıştır. Breen ve Jonsson (2005) ise 1990-2005 yılları arasındaki bireylerin aile kökenine önem veren ve imkanlar eşitsizliğine değinen araştırmaları yeniden değerlendirmiştir. Eğitim yoluyla hareketlilik sürecini etkileyen faktörler çeşitli araştırmaların konusu olmuş, ancak bu konu aşağıda ayrı bir başlık altında değerlendirildiğinden, burada sadece bu konuda çalışma yapan araştırmacıların adlarına değinme gereği duyulmuştur. Mulligan (1952), H.H. (1966), Hurd ve Jonsson (1967), Fisher (1972), Kershaw (1992), Buchmaan ve Hannum (2001), Havemann ve Semeeding (2006), Impicciatore ve Zuana (2006), Saar (2010) ve Halsey (2013) çalışmalarında birbirinden farklı faktörlerin eğitim hareketliliğini etkilediğini tespit etmektedirler.

Sosyal hareketliliğin en önemli araçlarından biri olan eğitim söz konusu olduğunda, eğitimin hareketliliğe olan etkisine bakış açısının zamanla değiştiği görülmüştür. Sorokin (1927), Blau ve Duncan (1967), Hausser ve Featherman (1973,1977) gibi araştırmacılar eğitimi bireyin yukarı doğru hareketliliği için en önemli faktör olarak adlandırırken, eğitimde imkanlar eşitsizliğine odaklanan Bourdieu ve Passeron (1977), eğitim kurumlarını toplumda nesiller boyunca var olan sınıf pozisyonunu yeniden üretmekle bağdaştırmıştır. Hükümetlerin bu konuda katı düzenlemeler yapmadığı sürece küresel olarak hoş görülen eğitimin ticarileşmesi ve özelleştirilmesi süreciyle, toplumun her kesiminin eşit oranda ve nitelikte yararlanabileceği eğitim şartları yaratılması neredeyse imkansız olmaktadır. Nitekim eğitimin tüm kurumlar için zorunlu olduğu sanayileşmiş ülkelerde artık eğitim yoluyla kalıcı eşitsizliğin meşrulaştırılmasından (Shavit vd., 2007) bahsedilmektedir. Eğitim hareketliliği konusunda yapılan araştırmalar, eğitim sistemindeki uygulamaların toplumsal verimlilik, eşitlik, elitizm ve liyakat yaklaşımlarına göre şekillendiğini ortaya koymuştur. Toplumsal verimlilik yaklaşımının savunulduğu bir ülkede işlevselciliğin amaçlandığı, eşitliğin benimsendiği ülkede demokrasinin gözetildiği, elitizmin yaklaşımının savunulduğu yerlerde liberal politikaların hüküm sürdüğü, liyakat yaklaşımının benimsendiği ülkelerde ise toplumun geneline uygulanan politikalar yerine daha adil uygulamaların yürürlüğe konulduğu görülmüştür. Genel olarak Türkiye'de de müşahade edilebileceği gibi, çeşitli ülkelerde eğitim sisteminin belirli evresinde eşitliğin sağlayabildiği, bununla birlikte diğer evresinde ise rekabetin zorunlu olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Eğitim hareketliliği üzerine yapılan araştırmaların merkezinde eğitimsel eşitsizlik, eğitimsel tabakalaşma ve eğitimsel genişleme konularının yer aldığı gözlemlenirken, öğrencinin hedefleri, üniversite deneyimleri, mesleki varış noktasında hareketlilik oranlarının değişimi ya da varış noktasında aile kökeninin etkisi gibi başlıkların eğitim hareketliliği çalışmalarında göz önünde bulundurmadağı sonucuna varılmıştır.

2.4.2. Mesleki Hareketlilik

Mesleki hareketlilik, sosyal hareketlilik kavramına benzer bir şekilde bireylerin veya grupların mesleki statülerinin zaman içinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Mesleki hareketlilik, eğitim, sağlık, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü, itibar, medeni hal ve yerel/göçmen olma durumu gibi faktörlerin etkisindedir. Farklı ülkelerde gerçekleştirilen mesleki hareketlilik araştırmaları özellikle Sanayi Devrimi sonrasında tarım işçilerinin birçoğunun beden gücüyle fabrikalarda çalışan işçi seviyesine evrilmesiyle dikkat çeken bir çalışma alanı olmuştur. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen demografik dengeler mesleki hareketliliğin farklı alanlarda şekillenmesine sebep olmuştur. Sosyal hareketlilik çalışmalarında ön planda olan Sorokin, Duncan, Mills, Lipset ve Bendix araştırmacıların çalışmaları mesleki hareketlilik üzerine de eğilmiş ve farklı toplumlardaki mesleki hareketlilik düzeyleri incelenmiştir. Genel olarak mesleki hareketlilik çalışmalarına bakıldığında nesiller arası mesleki sınıf değişimi, cinsiyet farklılıkları, eğitim, sosyoekonomik statü gibi değişkenlerin mesleki hareketliliği tanımlama ve analiz etme biçiminde etkili olduğu görülmüştür.

Sınıfsal statü farklılıklarından dolayı oluşan mesleki hareketlilik düzeyleri ölçülmek istendiğinde hem Goldthorpe veya Duncan gibi araştırmacıların uyguladığı modeller kullanılmış hem de farklı araştırmacıların kendi oluşturduğu modeller kullanılmıştır. Farklı araştırmalardan örnek vermek gerekirse, Londra’da gerçekleştirilen çalışmada mesleki durumun belirlenmesinde sınıfın, sosyal çevrenin ve eğitimin önemli olduğu belirtilmiştir (Baines ve Johnsson, 1999). Baba-oğul arasında çok ciddi farklılıklar görülme de nesiller arasında, mesleki hareketlilik anlamında değişiklikler gözlemlenmektedir (Baines ve Johnsson, 1999, s.703). Alt sınıflarda bulunan bireyler daha erken yaşta çalışmaya başlarken üst sınıfta bulunan bireyler daha geç yaşta çalışmaya başlamışlardır. Geç yaşta başlayan bireyler üst sınıfa mensup oldukları için potansiyel olarak önemli bir farklılık göstermişlerdir alt sınıfta olan bireylerle karşılaştırıldığında. Ayrıca, eğitim hayatlarında da daha uzun süre kalmaları veya daha net fayda almaları sayesinde böyle bir durum gerçekleşmiştir (Baines ve Johnsson, 1999, s. 707). Londra’da gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre, işçi sınıfında olan bireyler 1930 öncesindeki dönemde daha homojen bir grup olarak karşımıza çıkmaktayken, savaş sonrası dönemde daha bireysel olmuş ve dinamikleşmiştir (Baines ve Johnsson, 1999, s. 710-12). Makalenin yazıldığı zamanlarda gerçekleştirilen anketlere göre nesiller arası mesleki devamlılığın olduğu ve sosyal hareketlilik düzeyinin düşük olduğuna dair az veri bulunduğuna işaret etmiştir (Baines ve Johnsson, 1999, s. 712). Mesleki hareketlilik ve tatmin seviyelerinin mesleki sınıf farklılıkları ve nesiller arası mesleki sınıf değişimlerine göre inceleyen araştırmalar mevcuttur.

1967'de Bonjean ve arkadaşları tarafından Amerika'nın Michigan eyaletinde gerçekleştirilen araştırmada, bilek gücü ile çalışan bireylerin bulunduğu sınıflarda nesiller arası hareketliliğin analizinde, nesiller arası hareketliliğin iş tatminiyle yakından ilişkili olduğu iddia edilerek farklı hipotezler ortaya atılmış ve bu hipotezler test edilmiştir (Bonjean vd., 1967). 225 kişiyle mülakat yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmada, mesleki tatmin soruları sorulmuş ve likert ölçeği şeklinde bireylerin iş tatmini seviyelerini puanlandırmaları beklenmiştir. İşçi sınıfındaki bireyler terfi alabileceklerine dair olan düşünceleri sorulduğunda %57 oranında, "yeterince çalışırlarsa alabileceklerini" belirtmişlerdir (Bonjean vd., s. 495). İşçi sınıfının durumu yönetici sınıfıyla karşılaştırıldığında ise ters orantılı bir terfi düşüncesi görülmektedir. İşçi sınıfındaki bireylere terfi bekleyip beklemedikleri sorulduğunda %75.3'ü terfi beklemediğini belirtmiş, yöneticiler ise çalıştıkları işte terfi olacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir (Bonjean vd., s. 495). Bilek gücü ile çalışan işçilerin %63.1'i ise terfiyi hak ettiklerini düşündüklerini belirtmiştir (Bonjean vd., s. 495). Ayrıca bilek gücüyle çalışan işçiler incelendiğinde, nesiller arası hareketlilik ve iş tatmini arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Prestij anlamında iki farklı mesleki sınıf incelendiğinde, hareketlilik beklentileri düşük olan bireylerin babaları ve kardeşlerinin mesleki pozisyonlarıyla ilişkisinin daha sıkı olduğu görülmüştür (Bonjean vd., s. 497-98). Kardeşlerine göre daha yüksek prestijli işlerde çalışan ve hareketlilik beklentileri düşük olan bu bireylerin iş tatmini daha yüksektir (Bonjean vd., s. 499). Mills'in işçi sınıfı ve genişleyen orta sınıf odak noktası olarak gerçekleştirdiği araştırmalarda, işçi sınıfının zaman içinde orta sınıf pozisyonlarına kaymasıyla Amerika'da değişen çalışma hayatı dengelerini, ekonominin gelişmesiyle üst sınıfa doğru yükselen bireylerin gücü kullanma araçlarından bahsedilmiştir (Mills, 1951, 1956) . Özellikle eğitim ve göç yoluyla İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen dengelerin Amerika'da orta sınıfın genişlemesinde etkili olduğu söylenebilir. Nesiller arası mesleki hareketlilik ve mesleki statünün zamanla değişimi dışında etkili olan önemli bir faktör de ailenin sosyal anlamda mesleki hareketlilik ile ilişkisidir.

Aile ile mesleki hareketlilik ilişkisi incelendiğinde eşlerin hem kendi içlerinde hem de ailenin diğer bireyleriyle olan iletişimlerinin mesleki hareketlilikle bağlantılı olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, ailenin sosyoekonomik statüsü, mesleki anlamda kadın-erkek eşitliğinin 1970'li yıllardan sonra sağlanmaya başlanması gibi etkenler de mesleki hareketlilik-aile ilişkisinde önemlidir. Eşlerin aileleriyle veya sosyal geçirdikleri zamanla, mesleki hareketliliği inceleyen Adams ve Butler, 1960'lı yıllarda gerçekleştirdikleri çalışmada, işçi sınıfında olan bireylerin daha çok akrabalarıyla zaman geçirdiğini, üst düzey profesyonel ve beyaz yakalı bireylerin genel olarak ailece alışveriş yaparak zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Buna ek olarak, orta sınıfta bulunan bireylerin kiliseye gitme oranlarının işçi sınıfından daha fazla olduğu görülmüştür (Adams ve Butler, 1967, s. 504). İşçi sınıfına mensup olmasalar da memur olarak çalışan- teknik eleman olarak çalışan çiftler, akraba ziyaretlerinin sıklığı ve ikamet istikrarı

sebebiyle işçi sınıfı karakteristiği gösterirler (Adams ve Butler, s.507). Gerçekleştirilen bu çalışmada mesleki pozisyon farklı çift davranışlarının bir göstergesi olarak görülmüştür. Farklı mesleki sınıfların farklı sosyalleşme alanları olduğu ve aynı mesleki sınıfta bulunan bireylerin benzer sosyalleşme kalıpları olduğu saptanmıştır.

Ayrıca, erken yaşta evlenmek ve çocuk sahibi olmak ekonomik anlamda ailelerin hareketliliğini olumsuz etkilemektedir çünkü her iki durum da masraflı olduğu için ailelerin birikim yapma oranını düşürmektedir. Geç yaşta evlenmek ve çocuk sahibi olmak ise bireylerin yukarı doğru hareketliliğinin fazla olmasına sebep olmaktadır. Buna ek olarak Sorokin'in belirttiğine göre, üst tabakada bulunan bireyler alt tabakada bulunan bireylere göre daha az çocuk sahibi olduğundan ilerleyen zamanlarda üst sınıflarda bir boşluk oluşur ve bu boşluk alt sınıflardan gelen bireyler aracılığıyla kapatılır (aktaran Korkmaz, s. 82). Geç yaşta gerçekleşen evlilikler veya çocuk sahibi olma durumu, kariyeri olumlu etkilemektedir bu durum da mesleki hareketliliğin yüksek ve yukarı yönlü olmasına sebep olmaktadır (Findlay ve arkadaşları, 2009, s. 871). Ailelerin hareketliliği incelendiğinde, evli ve mesleki hareketliliği yüksek olan kadınların, aileleriyle, akrabalarıyla, mahallelerinde yaşayan kişilerle ve gönüllülük kuruluşlarıyla ilişkilerinin daha az olduğu görülmüştür (Stuckert, 1963, s. 306-307). Buna ek olarak, anneleri vasıfsız işçi olarak çalışan kız çocuklarının, anneleri farklı işlerde çalışan veya çalışmayan kız çocuklarına göre daha dezavantajlı konumda oldukları görülmüştür (Carmichâlel, 2000, s. 393). Kadınların mesleki hareketliliği ile sağlık durumları arasındaki ilişkinin anlaşılmaya çalışıldığı bir araştırmada, öncelikle kadınların 1970'li yıllardan sonra mesleki hayata uzun süreli olarak katılmaları, anne olarak sorumluluklarının devam etmesi, aile düzeninin kadınların da iş hayatına uzun vadeli girmesi ile değişmesi (örneğin sadece kadınların ailenin reisi olduğu aile sayısının çoğalması) gibi çeşitli durumların kadınların sağlıkları üzerindeki etkisi tartışılmıştır. (Wilkinson ve arkadaşları, 2012). Aynı zamanda, sağlık durumlarının oluşturduğu elverişsizlikten dolayı iş gücüne katılamayan kadınlar da araştırmanın kapsamı içindedir. Amerika'nın Güney kısmında çalışan kadınların yukarı doğru hareketliliğinin Kuzey'dekilere göre daha düşük olduğu görülmüştür ve sağlık durumunun da daha zayıf olduğu belirtilmiştir (ibid, s.445). Sağlık ve mesleki hareketlilik ilişkisi genel çerçevede ele alındığında, yukarı doğru mesleki hareketliliğin kadınların sağlığı üzerinde negatif bir etkiye sahip olmadığı fakat orta yaşta bulunan kadınlarda sağlık sorunlarından dolayı aşağı doğru hareketlilik olduğu gözlemlenmiştir (ibid, s. 446). Portekiz'de mesleki hareketlilik ve cinsiyet ilişkisi incelendiğinde sadece mesleki seviyenin değişmesi değil sahip olunan meslekten ayrılma veya iş bulma gibi değişkenler farklılık göstermektedir (Crespo vd., 2014, s. 461). Buna ek olarak, hem kadın hem erkeklerde ortak olarak görülen eğilimler, evliliğin mesleki hareketliliği azalttığı, yaş artışının aşağı doğru hareketlilik üzerinde etkili olduğu fakat yukarı yönlü hareketlilik üzerinde etkili olmadığı, Portekiz'de mesleki hareketliliğin zaman içinde değişiminin periyodik olmadığı belli

bir trendi takip etmediği, mesleki hareketlilik değişiminde eğitimin önemli bir rolü olduğu belirtilmiştir (Crespo vd., s. 478). Batı Almanya'da 1975-2001 yılları arasında doğan bireylerin genç sayıldıkları dönemde mesleki hareketlilikleri incelendiğinde ilk yıllarda derin bir ücret farklılığı ve mesleki hareketlilik farklılığı bulunmaktayken son yıllarda bu durum azalmıştır. Cinsiyetler arasında oluşan maaş farklılığının sebebinin cinsiyet ayrımcılığı olduğu, bu durumun mesleki hareketlilik üzerinde etkisinin görüldüğü ve kadınların özellikle 1975-90 yılları arasında belirli bir mesleki sınıf içinde sıkıştığı, herhangi bir değişimin olmadığı görülmüştür (Fitzenberger ve Kunze, 2005, s. 393-94). Amerika'da mesleki ve sosyal hareketlilikle ilgili yapılan çalışmalarda, araştırmacıların ana sorusu fırsatlar eşitliğiyle ilgili sorgulamalar taşırken, Avrupa'da kurulan ana sorular genel olarak öz farkındalık ve toplumsal hareketler üzerine şekillenmektedir (Breen & Jonsson, 2005; Jonsson & Mills, 1993; Haveman & Smeeding, 2006; Grusky vd., 2015). Fakat yukarıdaki araştırmaların detaylarında görüldüğü gibi zaman içinde Avrupa'da da kadın-erkek eşitsizliği kapsamında gerçekleştirilen değerlendirmelerde fırsat eşitliği ön plana çıkarılmıştır.

Mesleki hareketliliğin önemi bir yandan da yaşam fırsatlarının farklı mesleki statüdeki bireylere nasıl sunulduğunu ve kalıtsal olarak aktarılıp aktarılmadığını göstermesidir. Jonsson ve arkadaşlarına göre, kalıtsal olarak mesleğin nesilden nesle aktarımının genel olarak farklı mesleki sınıflarda görülebilen bir olgu olduğunu belirtmişlerdir (Breen & Jonsson, 2005). Almanya'da sınıfların yeniden üretiminin yüksek düzeyde olduğunu söyleyen araştırmada, mesleki eğitim sisteminin bireylerin ailelerinden farklı meslek gruplarına sahip olmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Sanayi devrimi sayesinde yukarı doğru hareketliliğin olduğu tezini destekleyen Jonsson ve arkadaşları, yazlık işçi olarak farklı evlerde çalışan ailelerin çocuklarının sanayi devrimi sayesinde üretim ve ticarete yönelmeleriyle yukarı doğru hareketliliğin arttığını söylemişlerdir (2011, s. 101). 1930-1960 yılları arasında İskoçya'da iş gücüne katılan bireylerin katıldıkları alanlar incelendiğinde, beden gücü gerektirmeyen mesleklerdeki hareketlilik %18 oranında artmıştır. Özellikle 1950 ve sonrasındaki dönemde işe hayatına katılan bireyler incelendiğinde, bu bireylerin beden gücü gerektirmeyen işlerde çalışma oranı zaman içinde %40'a kadar ulaşmıştır (Payne ve Payne, 1983, s. 77). 1950'lerde işe başlayan bireylerin hareketliliğinin fazla olma sebebi olarak savaş sonrası endüstriyel gelişim gösterilebilir. Nesiller arası mesleki hareketliliğin yön değiştirmesinde, sanayi devriminin önemli bir etken olduğunu bu örnekten de görebiliriz. Bu durumun tersi olarak, orta sınıfta bulunan ve tarımla ilgilenmeyen bireylerin çocukları, ailelerinin sahip olduğu konumu muhafaza etmişlerdir veya sosyal hareketlilikleri aşağı yönlü olarak değişmiştir. Mazumder ve Acosta'nın (2015) gerçekleştirdiği çalışmaya göre, zaman içinde bir noktada ölçülen mesleki hareketlilik değeri, birkaç yıl boyunca ölçülmüş bir mesleki hareketlilik değerine göre daha sınırlı sonuçlar verebilmektedir. Örneğin, baba-çocuk arasındaki nesiller arası mesleki

hareketlilik durumu incelendiğinde, babaların kariyerinin sonlarına doğru nesiller arası sebatın daha yüksek çıktığı, çocuklarda ise kariyerlerinin orta noktalarına geldiklerine ölçümlerin yapılmasının statü açısından daha sağlıklı veriler elde edildiği belirtilmiştir (ibid, s. 178).

Lipset ve Bendix'in (1952) Kaliforniya'da gerçekleştirdiği araştırmaya göre beden gücüne dayalı çalışan işçiler, genel olarak öncesinde bilek gücü gerektirmeyen işlerde çalışmamışlardır. Bu durumun zıttı olarak, beden gücü gerektirmeyen işlerde çalışan bireyler de kariyerlerinin başlangıcında beden gücü gerektiren işlerde çalışmışlardır. Ayrıca, mesleki hareketlilik modelleri genel olarak incelendiğinde, çiftçi sınıfından geçişler genel olarak beden gücü gerektiren işlerde çalışan bireylerde görülmektedir. Beden gücüyle çalışan işçi grubundan ise beyaz yakalı profesyonellere geçiş görülmektedir. Ayrıca, işçilerin sosyal hareketliliği, mesleki hareketliliği ve iş hareketliliğini karşılaştıran tablolar ortaya koymuşlardır. Bu tablolarda, üç farklı hareketlilik tipinin zaman içinde değişimleri ve benzeştikleri/ayrıştıkları noktalar gösterilmiştir. Toplamda 935 kişiyle gerçekleştirilen araştırmada, bireylerin ne kadar süredir iş gücü içinde oldukları, iş gücünde farklı mesleklerde ve mesleki sınıflarda geçirdikleri süreler hesaplanarak hareketlilik değişimleri ölçülmeye çalışılmıştır. Fazla iş değişimlerini olduğu bireyler, iş hareketliliğinin yüksek olduğu bireyler olarak nitelendirilmiştir. Beklenileceği üzere, vasıfsız işçi kategorisinde çalışan bireylerin kariyer belirsizliği beyaz yakalı veya vasıflı işçi olarak çalışan bireylere göre daha yüksektir. Profesyonel olarak çalışan bireylerin çalıştıkları iş alanı dışında başka bir alanda çalışma süreleri düşükken vasıfsız işçilerde bu durum yüksektir. Mesleki hareketlilik ve iş hareketliliği arasındaki tanımsal fark, iş hareketliliğinin bireylerin şu an içinde bulundukları işten farklı bir işte çalışıyor olmaları, mesleki hareketliliğin ise bireylerin şu an çalıştığı işten mesleki sınıf olarak farklı bir işte çalışıyor olmalarıdır. Kaliforniya'da gerçekleştirilen araştırmada iş hareketliliği düşük ve orta düzeyde bireylerin genel olarak mesleki hareketliliklerinin de düşük ve orta düzeyde olduğu hatta üst düzeyde mesleki hareketlilik oranının görülmediği belirtilmiştir. Mesleki hareketlilikleri orta düzeyde olan bireylerin ise iş hareketliliğinin orta düzeylerde yüksek olduğu görülmüştür. Beden gücü sarf ederek çalışan bireylerde en dikkat çekici nokta, çalışma hayatlarının %20-61'i arasında beden gücü sarf etmeyerek çalıştıklarıdır. Buradan da görüleceği üzere, beden gücü sarf etmeyerek çalışan bireylerin mesleki hareketliliğinin yüksek olmasının sebeplerinden biri de alt kategorilerde işe başlamış olup zaman içinde yükselmeleridir. Kısaca, mesleki hareketlilik bireylerin sahip olduğu yeteneklerle ilişkilidir ve iş değiştiren kişilerin mesleki hareketlilikleri yüksek düzeydedir.

Mesleki hareketlilik araştırmalarında farklı sosyolojik teorilerin veya yöntemlerin yardımıyla kullanılarak toplumlardaki mesleki değişim durumu açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal statü ve Marx'ın ortaya attığı anomiyani, toplumsal düzensizlikten dolayı ortaya çıkan bunalım, kavramı

arasında ilişki olup olmadığı tartışılmıştır. Buna ek olarak, gelişmekte olan ülkelerde modern yöntemlerin kullanılmasıyla birlikte çiftçiliğin ve geleneksel yöntemlerin bırakılması esnasında olan düzen değişiminde de toplumsal bunalımın ortaya çıkmasının beklendiği söylenmiştir (Simpson, 1970, s. 1005). Bu bunalımdan en çok etkilenen kesimin ise alt sınıfa mensup bireyler olacağı belirtilmiştir. Alt sınıfa mensup olan bireylerin en çok etkilenmesinin sebebi sosyal ve ekonomik kapitallerinin alt düzeylerde olması olarak gösterilebilir. Mesleki sınıf ve kurlsızlık, mesleki sınıf ve güçsüzlük ilişkileri incelendiğinde, alt sınıflara doğru Amerika'da kurlsızlık ve güçsüzlük seviyeleri de artmıştır (Simpson, 1970, s. 1008). Ülkelerdeki kadın erkek ayrımına bakıldığında, Meksika'da beyaz yakalı çalışma geçmişi olan ve hareketliliği bulunmayan kadınların, kurlsızlığa daha yatkın oldukları belirtilmiştir. Ayrıca Meksikalı kadınların ailelerinden itibaren içinde bulundukları sınıf ve sosyal statü hareketliliğin ölçümünde önemli bir etken olarak görülmüştür. Genel olarak Latin Amerika ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri karşılaştırıldığında, Amerika'da mesleki hareketlilik ile kurlsızlık arasında ters bir orantı görülmekteyken, Latin Amerika ülkelerinde doğru bir orantı olduğu görülmüştür (Simpson, 1970, s. 1008-1012). Latin Amerika ülkelerinde beyaz yakalı ve mavi yakalı ayrımında derin bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebepten dolayı beyaz yakalı ve mavi yakalı bireylerin arasındaki mesleki hareketlilik farklarının yüksek olacağı beklenmektedir. Gerçekleştirilen başka bir araştırmada "mesleki kümelenmede belirgin olan sınıf sınırlarının belirlenmesi amacıyla kariyer hareketliliğinin örüntüleri" incelemiştir. Kadın ve erkeklerin farklı mesleki hareketlilik biçimlerinin olması farklı sosyal sınıflara mensup olduklarının göstergesi olabilmektedir (Snipp, 1985, s. 490). Hareketlilik parametrelerinin değerlendirilmesiyle kümeleme analizi gerçekleştirilerek mesleki grupları genelde beden gücü gerektiren ve gerektirmeyen olarak iki bölüme ayıran ve daha sonra bu iki bölümden toplamda 17 tane mesleki sınıf çıkaran Snipp (1985), bu mesleki sınıfların yakınlığını kümeleme analizinin sonuçlarına göre değerlendirmiştir.

Mesleki hareketlilikte önemli olan bir diğer kavram da işçilerin emek göçü ile farklı ülkelere giderek çalışmasıdır. Bazı ülkelerde işsizlik oranı yüksek ve iş alanı dar olduğu için çeşitli devlet kurumları veya özel ajanslar bireyleri farklı ülkelerde çalışmaya yönlendirmekte, aracı olmaktadır. Özellikle, Doğu Asya ülkelerinden Batı'ya doğru görülen bu emek göçü, genellikle vasıfsız işçilerin göçünden oluşmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 243-44). Cinsiyet ayrımı olmaksızın gerçekleşen bu göç, kadınların daha çok ev hizmetlerinde, çocuk veya yaşlı bireylerin bakımında erkeklerin ise hizmet ve inşaat sektöründe çalışmalarına yol açmaktadır. Bu duruma ek olarak gerçekleştirilen araştırmalarda bir ülkede yaşayan yerel insanların göçmenlere göre mesleki hareketlilik fırsatlarının daha yüksek olduğu ve yukarı doğru hareketliliklerinin de yüksek olarak görüldüğü gözlemlenmiştir (Fitzenberger ve Kunze, 2005; McCollum ve arkadaşları, 2018). Uluslararası göç ağlarıyla bir sene içinde Londra'ya göç eden

bireylerin sayısının 125.000 olduğu belirtilmiştir. Literatürde uluslar arası ağlar aracılığıyla işe giren bireylerin daha çok yeni oluşan hizmet sektörlerinde çalıştıkları belirtilmiştir. Coğrafi hareketlilik ile mesleki hareketlilik arasında ilişki olduğunu belirten Findlay ve arkadaşları, iş imkânı açısından daha kenarda kalmış yerlerden daha merkezi yerlere çıkıldıkça, mesleki hareketliliğin arttığını belirtmiştir (2009, s. 865). İskoçya ve Londra'nın karşılaştırıldığı çalışmada, İskoçya'nın farklı bölgelerinden Londra'ya göç eden bireylerin hareketliliği tartışılmıştır. İskoçya'da yaşayan bireylerin eğitim seviyelerinin yüksek olması, mesleki hareketliliklerinin yüksek olmasını etkilemektedir (2009, s. 872-73). Genel kapsamda Britanya'da bireylerin gerçekleştirdiği mesleki hareketlilik düzeyleri incelendiğinde, özellikle erkeklerin hareketliliğinin babalarının sosyal statüsüne ve ekonomik durumuna bağlı olduğu görülmüştür. Bu duruma ek olarak, göç etmiş erkeklerin mesleki statülerinin göç etmemiş bireylere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir (Carmichael, 2000, s. 393). Göç faktörüne ek olarak, mekânsal faktörlerin bireylerin mesleki hareketliliğine olan etkisini inceleyen McCollum ve arkadaşları, İskoçya'da Edinburgh ilini incelediklerinde bireylerin mesleki hareketliliklerinin yüksek olması için sadece mesleki bilgi birikiminin fazla olması değil ayrıca lokasyon olarak farklı yerlerde çalışmış olmalarının da önemli olduğunu belirtmişlerdir (2018, s. 1621).

Genel olarak gerçekleştirilen mesleki hareketlilik çalışmaları incelendiğinde, sınıf statüsü, eğitim, cinsiyet, aile gibi çeşitli faktörlerin mesleki hareketlilik üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ülkelerin veya bölgelerin değişen dinamikleri, bu farklılaşmayı daha net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Örneğin Britanya'da nesiller arası mesleki aktarım üst düzeyde görülmekteyken Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde eğitim ve mesleki kazanım ön plana çıkmaktadır. Göçmenler ve yerel bireylerin içinde bulundukları ülkelerde değişen dinamikleri incelendiğinde, gelir ve statü açısından mesleki çeşitliliğin fazla olduğu görülmüştür. Yerel bireyler tarafından doldurulmayan iş alanlarına göçmenlerin talebinin yüksek olması ülkelerin demografik açıdan değişimine sebep olmuştur. Göçmenlerin eğitim durumları ve birikimlerine göre göç edilen ülkede statülerinin değişimi de mesleki hareketlilik seviyeleri üzerinde etkilidir.

2.4.3. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hareketlilik

Kadınların ve erkeklerin iş hayatına katılımları, eğitim durumları, ailelerinin statüsü, elde ettikleri gelir mesleki ve sosyal hareketliliklerini etkileyen önemli faktörlerdir. 1970'li yıllardan sonra kadınların dünya genelinde iş gücüne katılımlarının arttığı görülmüştür. Bu katılım durumu, kadın-erkek eşitliğinin iş hayatında özellikle de maaşların dağılımında nasıl bir etkisi olduğu tartışılmıştır. Bu alanda Blau ve Kahn (1994, 1996, 1997), Weichselbaumer ve Winter-Ebmer (2005, 2006), Kard ve Dinardo (2002) önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu araştırmaların ortak noktası, çeşitli ülkelerde gerçekleşen gelirin cinsiyet farklılığına eşitsizliğini vurgulamış olmalarıdır.

1970'li yıllarda kadınların iş hayatına katılımlarında olan artıştan sonra kadınların ve erkeklerin mesleki grupları farklı araştırmacılar tarafından incelenmiş ve cinsiyet farklılığına göre kimlerin hangi kategoride bulunduklarına dair incelemeler gerçekleştirilmiştir. Genel kanı, kadınların daha alt kategoride bulunan mesleklerde çalıştığı üzerine olsa da zamanla bu durum 20. yüz yılda üst seviyelerde kadınların rolünün artmasıyla azalmıştır. Fakat günümüzde kadınların iş gücüne katılımı farklı sınıflar bazında incelendiğinde, üst seviyede bulunan mesleki sınıflarda, kadın oranının düşük olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca kadınların aile içinde gelirlerinin değerlendirilmemesi veya hane halkı ile gerçekleştirilen araştırmalarda, kadınların gelirinin etkisini erkeklerin gelirinin yanında “görünmez” olması, hareketlilik araştırmalarını kadınların bireysel olarak değerlendirilmesi yönünde teşvik etmiştir. Kadınların aile ekonomisine yaptıkları katkının araştırmalarda göz ardı edilmesi veya hane halkıyla gerçekleştirilen araştırmalarda, mesleki statüsü yüksek olan bireyin ön planda olması araştırmacıları bu yöne itmiştir. Buna ek olarak, değişen ve gelişen iş hayatında, kadınlar sadece tam zamanlı değil yarı zamanlı iş alanlarında da istihdam edilmektedirler.

Genel olarak, kadınların çocuk bakımı ve gelişimini ailede üstlenmeleri sebebiyle iş hayatından belirli bir süre uzak kalmaları da mesleki hareketliliklerini etkileyen sebeplerden biridir. Cam tavan etkisi olarak adlandırılan ve kadınların çeşitli sebeplerden dolayı (çocuk sahibi olduğu için iş yerinden bir süre uzak kalma, seçilen mesleğin daha “erkeksi” olarak algılanması gibi) üst seviyedeki konumlara erişiminin azalmasını belirten etki de birçok ülkede kendini göstermektedir. Birleşmiş Milletler Kadın Kurulu’nun belirttiğine göre kadınların geride bıraktığımız son on yılda iş gücüne katılımının farklı bölgelerde genel olarak durgunlaştığı ve kadın-erkek arasında oluşan gelir eşitsizliğinin devam ettiği belirtilmiştir (UN Women, 2015).

Kadınların ve erkeklerin istihdam durumu çeşitli mesleklere veya sürelerle göre karşılaştırıldığında, kadınların yarı zamanlı çalışma oranlarının erkeklere kıyasla daha düşük olduğu dünya genelinde göze çarpmaktadır (OECD, 2018). Kadınların “kadın tipi” işlerde çalıştıklarını söyleyen ve erkek egemen mesleklerde kadınların oranının az olduğunu belirten çalışmalar (Acker, 1990; England, 2005, s. 270; Mandel ve Semyonov, 2006, s. 1920) kadınların mesleki anlamda eşitsizlik döngüsü içinde olduklarını vurgulamıştır. “Kadın tipi” olarak adlandırılan meslekler daha çok devlet memurluğu, öğretmenlik, hemşirelik, ev bakım hizmeti görevlileri olarak belirtilmiştir. Bu eşitsizlik döngüsünün özellikle mesleki alanda yaşanan sıkıntılarda görülmesi sosyal hareketlilik araştırmalarının da cinsiyet çalışmalarıyla birlikte ilerlemesini sağlamıştır. Kadın ve erkeklerin mesleki prestij skorlarının hesaplanması, farklı eğitim düzeyindeki bireylerin çeşitli mesleklere bakış açıları araştırmalarda kadın ve erkekler arasındaki mesleki farklılıkları göstermektedir. Buna ek olarak, farklı cinsiyetlerin meslek hayatının aileden gelen değerlerle nasıl şekillendiği de araştırmacıların ilgisini

çekmiştir. Örneğin, çocukların meslek seçiminde anne ve babaların etkisi, kız çocukları ve erkek çocukları üzerinde hangi ebeveynin daha etkili olduğu gibi sorular nesiller arası araştırmaların incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Mesleki hareketliliğin ölçümünde ilk etapta sadece erkeklerin araştırmalarda yer alması ve hanede hem kadın hem erkek iş hayatında aktif rol almasına rağmen erkeğin mesleki rolünün ön plana çıkması mesleki hareketlilik araştırmalarında eleştiri alan bir unsur olmuştur.

Duncan ve Goldthorpe'un ilk etapta sadece iş gücünde bulunan erkeklerle gerçekleştirdikleri çalışmaları inceleyen Murgatroyd (1984, s. 477), araştırmaların sadece erkek iş gücünü baz alarak ilerletilmesinin sakıncalı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, kadınların bireysel olarak değil hanenin genelinin baz alınarak incelenmesi, kadın ve erkeğin birlikte iş gücüne katılım gösterdiği evlerde bile erkeğin iş alanının ön plana çıkması bilimsel anlamda da veriyi yorumlama konusunda zorluk oluşturmaktadır. Ayrıca, bu konuda yazarın belirtmek istediği noktalardan biri de kadınların prestijinin eşlerinin sosyoekonomik statüsü vasıtasıyla ölçülmesinden dolayı oluşabilecek olan yanlış ölçüm yöntemleridir. Zaman içinde bu ölçüm yöntemleri geliştirilerek, kadınların da mesleki hareketlilik ölçümlerinde yer alması ve sağlıklı sonuçlar alması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Mesleki anlamda cinsiyetin içinde bulunulan sınıf statüsünü etkilediği, sosyal durumu, yaşam tarzını belirleyen bir etken olduğu için cinsiyetin sosyal hareketlilik tartışmalarında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiştir. Kadınların mesleki sınıflandırmasının farklı olarak incelenmesi gerektiğini savunan Murgatroyd, kadınların mesleki sınıflandırması adına geliştirdiği modeli 1971 yılında Britanya'da gerçekleştirilen sosyal anketin verilerine uyguladığında, erkekler üzerinden sosyoekonomik statünün değerlendirilmesinden daha sağlıklı sonuçlar aldıklarını belirtmiştir. Örneğin yazar, kişisel servis diye belirtilen bir mesleki sosyal sınıf olduğunu ortaya koyarak erkeklerin daha yoğun olarak çalıştığı benzer bir kategori olan memuriyet veya üretimde çalışanlara göre farklı bir sosyal statüde değerlendirildiğini belirtmiştir (Murgatroyd, 1984, s. 491).

İrlanda'da gerçekleştirilen bir sosyal anket üzerinden kadınların sosyal hareketliliğinin anlaşılmasına çalıştığı araştırmada öncelikli olarak literatür taraması gerçekleştiren Jonsson ve Mills (1993) farklı ülkelerdeki aile yapılarında etkin olan ebeveynleri bulmaya çalışmıştır. Örneğin, Britanya'da babadan oğla geçen mesleki statü özellikle en üst ve en alt sınıflarda yüksek oranlarda görülmektedir. Annelerin baskınlığı ise siyahî ailelerde ve Kanadalı ailelerde daha yüksek olarak ölçülmüştür (Jonsson ve Mills, 1993, s. 623). Mesleki olarak ise babaların aktif olarak iş hayatında rol alması hem kız hem erkek çocuklarını olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca İrlanda'da annelerin eğitim durumunun çocukların eğitim hayatında etkisinin önemli derecede yüksek olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak, eski verilerin ışığında İrlanda'da

kadınların iş gücüne katılım oranının düşük olduğu belirtilse de İrlanda İstatistik Ofisi'nin verilerine göre 2016 yılında kadınların %59.5'i iş gücüne aktif olarak katılım göstermektedir. Britanya'ya ek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde de buna benzer bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Beller (2009), 1994 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde nesiller arası hareketlilik çalışmalarında, katılımcılara yöneltilen sorularda annenin mesleki durumunun sorulmamasının büyük bir eksiklik olduğunu belirtmiştir. Baltimore'da 1972 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada farklı eğitim ve mesleki düzeydeki kadın ve erkeklerin birbirlerinin sahip olduğu meslekleri nasıl değerlendirdiğini anlamaya çalışmıştır (Bose ve Rossi, 1983). Kadınlar ve erkeklerin mesleki kategorilere ayrılarak katılımcıların bu kategorileri puanlamasıyla itibar skorlarının hesaplandığı araştırmada, hem Baltimore eyaletinde bulunan farklı hanelerle hem de üniversitede okuyan öğrencilere anket gerçekleştirilmiştir. Kadınların ve erkeklerin farklı mesleki kategorilere göre puanlanmasında amaç insanların iş hayatında kadın-erkek eşitliğini, kadınların ve erkeklerin farklı mesleklerdeki pozisyonlarını ve mesleklerin cinsiyete göre nasıl algılandığını anlamaya çalışmaktır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin ve hane halkıyla gerçekleştirilen anketlerin arasında farklı cinsiyetlere yaklaşım açısından kadın üniversite öğrencilerinin kadın-erkek arası mesleki farkı yüksek görmediği yani kadınların çalışmasını erkeklerin çalışmasından daha altta veya üstte konumlandırımadığı görülmüştür.

Bu tarihten biraz daha geriye gidildiğinde 1910'lu yıllarda gerçekleşen sosyal anket sonuçlarına göre nesiller arası mesleki hareketliliğe dair değerlendirmeleri Amerika Birleşik Devletleri'nde görmek mümkündür. Babaların ve çocukların sosyoekonomik durumlarının karşılaştırılması amacıyla gerçekleştirilen araştırmada, cinsiyetler arası farklılığın sosyoekonomik duruma ve statüye ilişkin karşılaştırması da incelenmiştir. Veri kaynağı olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1910 yılında gerçekleştirilen sosyal anket kullanılmıştır. Anket sonuçlarının analizinde dikkat çeken birkaç nokta olarak, farklı cinsiyete sahip kardeşlerin babalarının sosyoekonomik durumu, etnik kökenleri, ailede büyük veya küçük çocuk olmaları dolayısıyla iş hayatına katılımlarının farklılaşması örnek gösterilebilir. Öncelikle, bekar, ailesiyle yaşayan, iş gücünde bulunan kız ve erkek çocukların sosyoekonomik durumları babalarıyla karşılaştırıldığında, kızların babalarından daha sosyoekonomik olarak daha üst düzeyde bulunduğu, erkeklerin ise babalarıyla aralarında bir farkın bulunmadığı gözlemlenmiştir (Sassler ve White, 1997, s. 333). Kadınların yüksek sosyoekonomik durumunun sebebi olarak yazar, mesleki olarak daha yüksek statüde işlerde çalışmaları olduğunu belirtmiştir. Kadınların daha yüksek statüde çalışmalarının sebebi makalede belirtilmemiş olsa da, eğitim düzeyi önemli bir sebep olarak gösterilebilir. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet ve etnik kökenin ilişkisinin de kız ve erkek çocukların hareketliliğinin karşılaştırılmasında önemli bir yer tuttuğu söylenmiştir (Sassler ve White, 1997, s. 336).

Özellikle farklı etnik kökenlerden gelen bireylerin farklılaşması ve babalarının göç edilen ülkelerde vatandaşlığa sahip olması çocukların hareketliliğini etkilemektedir. Ayrıca, fazla kardeşli ailelerde özellikle yaşça büyük olan erkek çocukları iş gücüne erken yaşta katıldıkları için mesleki skaladaki skorları ve sosyoekonomik düzeyleri daha düşük olmaktadır (Sassler ve White, 1997, s. 337). Genel kapsamlı olarak, yaş ilerledikçe kız ve erkek çocuklarının sosyoekonomik indeks skorları artmaktadır fakat kız çocuklarının indeksi erkeklere kıyasla daha az artış gösterdiği için zaman içinde aradaki fark açılmaktadır (Sassler ve White, 1997, s. 343). İki ebeveynli ailelerde sadece erkeklerin sosyal statüsünü ve ekonomik durumunu göz önünde bulundurmak nesiller arası hareketliliği anlamak adına sağlıklı değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1994-2002 yılları arasında, iki senede bir gerçekleştirilen bir araştırmada kadınların sosyal sınıflarının, kültürel ve ekonomik kapitallerinin erkekler kadar etkili olduğu belirtilmiştir (Beller, 524). Ayrıca bu araştırmanın sonucuna göre cinsiyet fark etmeksizin baba-çocuk hareketsizliği, ailede sadece baba çalıştığı zamanlarda daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir (Beller, 521).

Dünya genelinde sosyal hareketliliği en yüksek olan ülkelerin İskandinav ülkeleri olduğu çeşitli araştırmalarda görülmüştür (OECD, 2018; Mandel ve Semyonov, 2006). Bu durum üzerinde İskandinav ülkelerinin uyguladığı sosyal refah devleti politikaları etkilidir. Refah politikaları, kadınların içinde bulunduğu mesleki konumun zaman içinde değişmesinde ve mesleki hareketliliğin yönünde etkili olmuştur. Öncelikle, kadınların mesleki hareketlilikte yönetici konumunda oldukları alanların az olması ve servis sektörünün refah devleti ülkelerinde gelişmesiyle kadınların genel olarak bu sektöre girmesi mesleki hareketlilik çalışmalarında iki cinsiyetin farklılaştığı alanlardan birisidir. 22 ülkenin refah devleti politikaları indeksi adı altında incelendiği çalışmada, İsveç, Danimarka gibi sosyal devlet politikası uygulayan ülkelerin refah devleti politikaları indeksinde yüksek sonuçlara sahip olduğu görülmüş, liberal ekonomilerin ise en altta yer aldığı görülmüştür (Mandel ve Semyonov, 2006, s. 1923). Ayrıca araştırmada, genel olarak kadınların iş gücüne katılımı ile annelerin iş gücüne katılımı karşılaştırılmıştır. Bazı ülkelerde annelerin iş gücüne katılım oranının kadınları geçtiği görülmüştür ki bu ülkeler genel olarak İskandinav ülkeleridir. Aynı şekilde, İskandinav ülkeleri kadınların iş gücüne katılımı konusunda da üst düzeylerde seyretmektedir (Mandel ve Semyonov, 2006, s. 1924). Yarı zamanlı işe katılım durumu da kadınların iş gücüne katılımında önemli rol oynayan bir çalışma şeklidir. Hollanda'da iş gücüne katılan kadınların %58.7'sinin yarı zamanlı olarak çalıştığı görülmüştür (OECD, 2018). Hollanda'yı İsviçre, Avustralya, Birleşik Krallık takip etmektedir. Kadınların kadın tipi işlerde çalışma oranları en fazla Birleşik Devletler ve İskandinav ülkelerinde yüksek görülmekteyken, bu durumun tam tersi düşük oranlar Belçika, Çek Cumhuriyeti, İrlanda ve İsviçre'de görülmektedir (Mandel ve Semyonov, 2006, s. 1930). Kadınların iş gücüne katılım oranlarının İskandinav ülkelerinde yüksek olmasının sebebi,

kadınların talep ettiği iş alanlarının veya çalışma şeklinin kendilerine daha yakın buldukları diğer alanların yüksek olmasından kaynaklı olabilir. Yarı-zamanlı çalışma oranları incelendiğinde İskandinav ülkelerinde kadınların yarı-zamanlı çalışma oranının düşük olduğu gözlemlenmiştir (İsveç, %17.5; Danimarka, %25.3; Norveç, s. %26.7) (OECD, 2018).

Kadınların çocuk sahibi olduktan sonra mesleki hareketliliğinin aşağı yönlü olarak değiştiği bilinmektedir (England, 2005; Abendorth ve arkadaşları, 2014). Öte yandan kadınların aşağı yönlü hareketliliği her meslek grubunda benzer veya aynı şekilde olmadığı görülmektedir (Dex, vd., 2007). Kadınların genel olarak aile yaşamı ve ev işleriyle özdeşleştirilmesi sonucunda özellikle anne olduktan sonra kadınların mesleki hareketliliği bu düşünce tarzından etkilenmiştir. Kadınların çocuk sayısına bağlı olarak mesleki hareketliliklerinde de azalma görülmüştür. Örneğin, hiç çocuğu olmayan kadınların mesleki hareketliliği yukarı doğru artış gösterirken, bir çocuk sahibi olan kadınların mesleki hareketliliği çocuk sahibi olmayanlara kıyasla düşüş göstermiş, ikinci kez çocuk sahibi olan kadınlar ise bir çocuk sahibi olan kadınlara göre daha aşağı seviyede mesleki hareketlilik düzeyine sahip olmuşlardır (Abendroth ve arkadaşları, 2014, s. 1005). Ücretli hamilelik izni, süt izni gibi kadınların özellikle de annelerin iş hayatına katılımını destekleyen farklı sosyal haklar bulunmaktadır. Kadınların mesleki hayata katılımının devamlılığı için bu sosyal hakların varlığı büyük bir öneme sahip olsa da, uzun izin sürelerinden dolayı kadınların iş yerinde bulunmaması iş verenlerin kadınları işe almak konusundaki motivasyonlarını zedelemekte ve bu durum da erkeklerle eşit olamamalarına sebep olmaktadır (Mandel ve Semyonov, 2006: 1914). Aslında bu durum cam tavan etkisinin önemli kanıtlarından birisi olarak görülebilir. Çocuk sahibi olduktan sonra iş yeri dışında geçirilen belirli bir süre ve bunun ardından kadınların mesleki anlamda yükselişlerinin sınırlandırılması, erkeklerin biyolojik farklılıktan dolayı iş yerinde öne çıkmaları bir çeşit cam tavan etkisi olarak görülmektedir. Evli kadınların iş gücüne katılım oranının 1890'da %4 iken 2003'te %61 olması önemli bir gösterge olsa da, medeni durum ve cinsiyet eşitliği açısından da gelir eşitsizliği durumu değerlendirilmelidir. Örneğin, bekar erkeklerin ve kadınların maaş farkı arasında önemli bir miktar görülmezken (%10'dan daha az) evli kadın ve erkekler için bu durumun böyle olmadığı, artan bir oranın olduğu (%40) gözlemlendiği belirtilmiştir (Polachek ve Jiang, 2014, s.2). Evli olma durumuyla birlikte artan eşitsizlikler, kadınlar çocuk sahibi olduktan sonra da devam etmiştir. Baum'un araştırmasına göre, çocuk sahibi olduktan sonra kadınların mesleki statüsünün zarar gördüğünü belirtmekle birlikte, çocuk sahibi olma sebebiyle işi bırakmanın başka sebeplerden dolayı bırakmakla aynı etkiyi gösterdiğini belirtmiştir (Baum, 2002, s. 29). Buna ek olarak, farklı modeller denendiğinde, kadınların doğumdan önceki iş yerlerine döndükten sonra negatif etkilerin ortadan kalktığı da belirtmiştir (Baum, 2002, s. 29).

Sonuç olarak, evlilik ve ocuk sahibi olmak kadınların iş hayatını bölen etkenler olduğu için, kadınların iş gücüne katılımını hem kısa hem de uzun vadede etkilemektedir. Her ne kadar evlilik hem kadın hem erkekler için aynı derecede gelir eşitsizliğini etkileyecek bir unsur olarak düşünülse de zamanla evli erkekler ve kadınlar arasındaki gelir farkı artmaktadır. ocuk sahibi olduktan sonra çeşitli ev sorumluluklarının da sadece kadınlara aitmiş gibi görülmesi, kadınların mesleki hareketliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Çeşitli şirketler ve ülkeler toplumsal cinsiyete bağlı gelir eşitsizliğini çözmek, ocuk sahibi ve çalışan kadınlara çeşitli haklar vermek için çalışsa da, kat edilebilecek yolların fazla olduğu araştırma sonuçlarında elde edilen eşitsizlik verilerinden de anlaşılmaktadır. Son dönemde, kadın ve erkek arası gelir eşitsizliğinin artması, mesleki hareketlilik ve toplumsal cinsiyet kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların ana eksenini oluşturmaktadır.

2.4.4. Etnisite ve Sosyal Hareketlilik

Etnisite ve ırk sosyal hareketliliğin önemli bir unsurudur. Etnik köken ve ırk tarihsel veya güncel ayrımcılıklar sebebiyle sosyal konumda ve hareketlilikte önemli bir etkindir. Sosyal hareketlilik araştırmaları, farklı etnik ve ırksal kökene sahip bireylerin mesleki, eğitimsel, nesiller arası hareketliliklerinin nasıl şekillendiğini, nasıl farklılaştığını çeşitli metotlar kullanarak araştırmaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi göçmenlerin oluşturduğu ve birçok etnik kökeni içinde barındıran ülkelerde araştırmalar genellikle beyaz bireylerin sosyal hareketlilikte daha st seviyede olduklarına işaret etmektedir (Sassler ve White, 1997; Peach, 2005).

Heath ve McMahon (2005), Birleşik Krallık'ta farklı etnik kökenlerin sosyal hareketliliğinin nasıl şekillendiğini anlamak için Genel Hane halkı Anketi'nin 1986-1992 yılları arasındaki verileri kullanarak, sosyal hareketlilik hakkında analiz yapmaktadır. Bu araştırmada farklı etnik kökenden gelenlerin farklı hareketlilik örüntülerine sahip olduğu gösterilmektedir. Bu araştırmaya göre göçmenler kültürel sermaye ile ilişkili olarak genellikle aşağı doğru hareketlilik yaşamaktadırlar. Ayrıca eğitim ve mesleki denklik anlamında sıkıntılar yaşanması da göçmenlerin hareketliliğini etkilemektedir. Heath ve McMahon'un (2005) alışmasına ek olarak (Robinson ve Valeny'in (2005) araştırmaları da göçmen gruplarının sadece yerli Britanyalılarla değil kendi aralarında da hareketlilik bakımından eşit olmadığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre eski sömürgelerden gelen etnik kökenliler (rneğin Hindistanlılar, Çinliler gibi) mesleki tabakalaşmada genelde diğerlerine (İrlandalılar, Yahudiler, İtalyanlar gibi) göre daha alt düzeydedir. Benzer bir durum ABD'de yapılan bir araştırmada da tespit edilmektedir (Kasinitz, 2008, s. 255).

Hollanda’da TIES projesinin veri seti kullanılarak gerçekleştirilen araştırma en büyük etnik azınlık grubu olan Faslı ve Türkiyeli göçmenlerle gerçekleştirilen bir araştırma eğitimin hareketlilikte önemli etkilerini göstermektedir (Slootman, 2017, s. 134). Almanya’da gerçekleştirilen bir araştırma (Luthra, 2013) da iş gücü piyasasında farklı kökenlerden gelen göçmenlerin aktifliğinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Böylece aslında göçmenlerin hareketlilik şansı azalmaktadır. Pott (2001, s. 181) ise aksine, farklı etnik kökenden gelen bireylerin mesleki hareketlilik, politika, popüler kültür gibi alanlarda hareketliliklerinin daha yüksek olabileceğini belirtmiştir.

Kanada göç ile kurulan, etnik köken bakımından zengin, çok kültürlü ve katılım teşvik eden bir ülke olarak bilinmektedir. Nitekim Kanada’da farklı etnik kökene sahip bireylerin zamanla daha iyi işlerde çalıştıkları, yerli bireylerle aralarındaki farkı kapattıkları gözlemlenmiştir (Dorroch, 1979). Porter’ın mesleki değişim tablolarını kullanan Dorroch (1979, s. 9) benzeşmezlik indekslerinin İtalyan, Yahudi ve Asya kökenli gruplar arasında en yüksek olduğunu tespit etmiştir. Fakat zamanla benzeşmezlik indeksi düşmüştür. Benzer bir biçimde Toronto’da araştırma gerçekleştiren Isajiv ve arkadaşları (1993, s. 191) da, mesleki hareketliliğin etnik köken etkisini zamanla örttüğünü belirtmişlerdir.

Bazı araştırmalar ise etnisitenin sosyal hareketlilikte dezavantaj oluşturduğu gibi bir dayanışma ağı ve motivasyon çemberi oluşturarak bazen de olumlu etkiler meydana çıkardığını göstermektedir (Borjas, 2006). Lee ve Zhou (2015) *The Asian American Paradox* isimli kitaplarında Asyalıların eğitime daha fazla önem verdiği için sonraki nesillerin sosyal hareketliliklerinin daha yüksek olduğunu belirtirler. Fakat araştırmalarda bahsedildiği gibi her Asyalı göçmen yukarı doğru hareketliliği benzer şekilde tecrübe etmemektedir. Özellikle, eğitim düzeyi düşük olan Asyalıların hareketlilikleri daha sınırlıdır (Shah, 2007, s. 29).

2.4.5. Irk ve Sosyal Hareketlilik

Sosyal hareketliliği etkileyen önemli faktörlerden birisi de ırksal farklılıklardır. Çeşitli ırkların bulunduğu ülkeler incelendiğinde, eğitim, gelir, cinsiyete göre sosyal hareketlilik seviyeleri farklılık göstermektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’ne göç yoluyla gelen çeşitli ırklardan bireylerin bulunması ırksal zenginliği sağlamakta ve karşılaştırmalı sosyal hareketlilik araştırmalarına zemin oluşturmaktadır. ABD’de uzun bir zaman süren ırksal ayrımcılıktan ötürü Afro-Amerikalıların sosyal hareketlilik seviyeleri çok düşüktür. Özellikle, eğitim alanında ayrımcılığa maruz kalan Afro-Amerikalıların 1980’lerden itibaren hem eğitim hem de iş hayatına katılımı yükselmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen ABD’nin ileri düzeyde ayrılmış sınıfsal yapısı ırksal ayrımcılığın etkisini artırmaktadır (Teles, Mickey ve Ahmed, 2005, s. 525). Irksal köken nedeniyle önceki nesillerde ayrımcılığa uğrayan bireyler sonraki kuşaklara iktisadi

ve sosyal bir sermaye aktarımı yapamamakta ve böylece hareketlilikte dezavantajlı bir grup ortaya çıkmaktadır (Dufur ve arkadaşları, 2016).

1900-1960 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde doğmuş bireylerin zaman içinde ırksal farklılıklara dayalı olarak sosyal hareketliliklerinin ölçüldüğü bir araştırmada siyahi bireylerin okullaşma oranlarında önemli bir artış görülse de eğitime katılımının diğer gruplara nazaran daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kalmijn ve Kraaykamp, 1996, s. 22, 27, 33). Ayrıca bu araştırma siyahi ailelerin çocuklarına kültürel sermaye aktarımının da bir dezavantaj oluşturduğunu tespit etmektedir. Eğitimin nesiller arası hareketliliğe olan etkisini inceleyen çalışmalarda (Ferrare, 4; Mazumder, 2014) Afro-Amerikalıların eğitime katılımda ve eğitime dayalı sosyal hareketlilikte eşitsiz oldukları görülmektedir (Solorzano, 1992).

Son zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nde artan ırkçı söylemlerin ışığında, siyahi bireylerin nesiller arası hareketliliğine etkisi olan faktörleri belirlemek adına bir araştırma gerçekleştirmiştir. 2003 yılında gerçekleştirilen ulusal anketin sonuçlarına göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde eşitsizliğin tek sebebi ırktan kaynaklanan farklılıklar değil, ayrıca sınıfsal farklılıklardır (Assari, 2018, s. 7). Britanya'da yakın zamanlarda gerçekleştirilen bir araştırmada ise siyahi kökenli bireylerin üniversitelere kabul oranının çok az olduğu hatta 2010'lu yıllarda, Oxford ve Cambridge gibi üniversitelerin sınırlı sayıda siyahi öğrenci almasının toplumda tartışılan bir konu haline geldiği belirtilmiştir (Shiner ve Noden, 2018, s. 1171). Her ne kadar araştırma sosyal sermayeyi etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirtmese de, genel olarak beyaz bireylerin eğitim hayatından edindikleri sosyal sermayenin, siyah bireylere göre fazla olması, eğitim hayatında önceki araştırmalarda da bahsedilen ayrımcılığa işaret etmektedir.

Okul ve aile hayatında edinilen sosyal sermayeye ek olarak akademik gelişim ve değişimler bireylerin okul sonrası mesleki kariyerine etki etmektedir. Böylece mesleki hayatta siyahi ve beyaz bireyler arasındaki ayrışmanın fazla olduğu, mesleki kırılmaların yaşandığı görülmüştür. Girişimcilik ve kendi işlerini kurabilmeyi ele alan bir araştırma Afro-Amerikalılar kendi işlerini kurma konusunda daha zayıf kaldıklarını göstermektedir (Bogan ve Darity, 2007, s. 2001). Bu araştırmada Asyalı göçmenlerin Afro-Amerikan bireylerden daha fazla firma sahibi olduğunu da gösterir. Bir başka araştırmada da Afro-Amerikalıların iş bulma ve yüksek prestijli işlere girme oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir (Morrison, 2011, s. 74).

1967-1996 yılları arasında gerçekleştirilen Gelir Çalışma Anketi verilerinden hareketle yapılan analizde nesiller arası gelir farkının siyahi bireylerde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Hertz, 2009, s. 15). Ebeveynlerin geliri daha düşük olduğu için sonraki kuşakta siyahi bireylerin bir gelir artışı yaşadığı görülmektedir. Bu anlamda bakıldığında siyahi bireyler daha hızlı bir yukarı doğru hareketlilik yaşamaktadır. Ancak salt bu karşılaştırmadan bakmak yanıltıcı olacaktır. Zira her ne kadar, yukarı ve aşağı doğru hareketlilik hem siyahi hem beyaz

gruplarda görülse de beyaz bireylerin yukarı doğru hareketlilik oranları özellikle üst seviye meslek gruplarında daha yüksektir (Davis, 1995, s. 126). İyi bir eğitime bağlı olarak elde edilen işler dikkate alındığında beyaz bireylerin az eğitim seviyesine sahip olsalar da iyi mesleki pozisyonlara gelebildikleri görülmüştür, siyahi bireylerde ise bu durumun tersi söz konusudur.

İrk ve sosyal hareketlilikle ilgili yapılan araştırmalar ırksal eşitsizliğin toplumsal cinsiyet, girişimcilik, eğitim, suç gibi alanlardaki eşitsizlikleri tetiklediğini ve toplamda bir etkiye yol açtığını göstermektedir (Harris, 2008; Wilson ve arkadaşları, 2013; Acker, 2006). İrkların farklılıklar bazen yumuşasa da sosyal hareketlilik bakımından neredeyse aşılmaz bir sınır teşkil etmektedir (Wilson, 2012; Porter, 1974, s. 310; Bloome ve Western, 2011; Chetty ve arkadaşları, 2020).

Genel olarak, geçmişten günümüze gelen ırk ve sosyal hareketlilik araştırmalarının ortak noktası, eğitim alanında cinsiyet bazlı olarak inceleme yapıldığında beyaz ve siyah bireylerin eğitime katılım kapsamında farklılaştığıdır. Özellikle, kadınların eğitime katılım oranı ve isteği yüksekken, erkeklerde ırk fark etmeksizin bu oran düşüktür. Fakat beyaz ve siyah kadınların eğitim yoluyla oluşturdıkları hareketlilik arasındaki fark, erkeklere göre daha azdır. Mesleki anlamda ise, Amerika Birleşik Devletleri gibi farklı ırklardan bireylerin bulunduğu bir coğrafyada, farklılık mozaığının çoğunluğunu oluşturan İspanyol kökenli bireylerin, beyazların sosyal hareketlilik trendlerine benzer bir model sergilemesi de zaman içinde değişen toplumsal yapının etkilerinden birine işaret etmektedir. Geliştirilen modeller, daha çok eğitim ve mesleki hareketlilik düzeyindeki farklılıklara odaklanmakla birlikte, literatürün bu konular dışında farklı alanlarda genişlemeye de ihtiyacı vardır. Literatür her ne kadar zaman içinde nesiller arası hareketliliği odak alarak, büyük veri setlerini yeniden yorumlayarak gelişse de, araştırılan konu kapsamında genişlemeye ihtiyaç vardır. Özellikle, tarihsel araştırmalar yapılarak kadınların sosyal hareketliliği ile ilgili araştırmalar yapılarak ırklar arası farklılıkların eğitim yoluyla mesleki hareketliliğe nasıl etki ettiğini tartışılabilir.

2.4.6. Göç ve Sosyal Hareketlilik

Göç çalışmaları ve sosyal hareketlilik araştırmaları, birbirleriyle ilişkili olmakla birlikte literatürde özellikle nesiller arası ve mesleki hareketlilik göç kapsamında incelenmiştir. Göçmenlerin değiştirdikleri şehirde veya ülkede sadece kendilerinin değil, gelecek nesillerin de eğitim hayatlarının, ekonomik düzeylerinin nasıl değiştiği nitel ve nicel metotlar kullanılarak analiz edilmek istenmiştir. İstekli veya zorunlu göç çerçevesinde ülkelerinden ayrılan bireylerin, göç ettikleri ülkede hareketliliklerini etkileyen faktörler olarak etnik köken, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, birikim, sosyal çevre, göç edilen yerin kır veya kent olması, göç ettikleri ülkenin gelişmişlik durumu, medeni hal ve çocuk sahibi olup olunmaması sıralanabilir. Hem kırdan

kente göçün incelendiği çalışmalarda hem de ulus ötesi göç hareketlerini inceleyen çalışmalarda sosyal hareketliliğin farklı şekillerde incelendiği görülmüştür. Ulus ötesi göç yazınında, Avrupa'ya işçi gönderen ülkelerin vatandaşı olan bireylerin, göç edilen ülkede yaşadıkları hareketlilikle ve çocukları olan ikinci neslin yaşadığı hareketlilik düzeyleri önemli ölçüde literatürde bulunmaktadır. Buna ek olarak, farklı etnik kökenlerin göç hareketleri ve göç edilen ülkede yaşadıkları mesleki, sosyal hareketlilik incelendiğinde göç edilen toplumdan farklı bir etnik kökene sahip olmanın oluşturduğu dezavantajlardan bahsedilmiştir. Aynı etnik gruba sahip bireylerin, göç edilen ülkede kurdukları bağlar ve oluşturdukları bağlantılar aracılığıyla hareketliliklerinin nasıl değiştiği de taranan literatürde öne çıkan konulardan biridir. Birinci ve ikinci nesil göçmenlerin nesiller arası hareketlilik düzeylerinin incelendiği araştırmalar daha çok eğitim üzerinden değişen hareketliliğe vurgu yapmışlardır. Eğitim dolayısıyla artan, değişmeyen veya azalan hareketlilik düzeylerinin mesleki hayata nasıl etki ettiği de vurgulanan konulardan biridir. İkinci neslin, göç edilen ülkeye adaptasyon problemlerinin olduğu da sosyal hareketlilik araştırmalarında göçmenlerin hayatını anlamak adına incelenen bir bölüm olsa da, literatür taramasında bu konunun detaylarına inilmemiştir. Genel olarak, hem nicel hem nitel çalışmalarla zenginleştirilmiş göç ve sosyal hareketlilik ilişkisinin tartışıldığı araştırmalarda, ampirik çalışmaların çeşitlendirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle, birinci nesil ile ikinci neslin hatta üçüncü neslin mesleki ve eğitim anlamında hareketliliğini çok sayıda kişiye erişerek gerçekleştiren araştırmaların sayısı, göç ve hareketlilik ilişkisinin daha iyi açıklanması bakımından gereklidir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde, başta kırdan kente olmak üzere ülke içinde göç hareketleri yaşanmaktadır. Farklı sebeplerden dolayı meydana gelen iç göç, bireylerin sosyal hareketliliğini etkilemektedir. Evlilik, eğitim ve iş hayatına katılım iç göçün yaşanmasını tetikleyen faktörlerdendir. Buna ek olarak, iç göçün ne zaman, hangi yaşta, nereye ve nasıl yapıldığı, göç eden kişinin cinsiyeti, medeni durumu gibi etkenler göçmenlerin kalıcı veya geçici olmasında etkilidir. Örneğin, araştırmalarda çocuk sahibi olan ailelerin göç etme potansiyelinin daha az olduğu belirtilmiştir (Bruegel, 2000). Fakat iç veya dış göç gerçekleştiren ebeveynlerin, çocuklarını büyükanne veya büyükbabalarına bırakması da zaman zaman görülen bir modeldir (Zhang ve arkadaşları, 2016, s. 69). Gerçekleştirilen literatür taramasında, çeşitli ülkelerdeki iç göç sebepleri/sonuçları ve sosyal hareketlilik düzeyleri incelenmiş ve tartışılmıştır. Avrupa içinde gerçekleştirilen hareketlilik oranları incelendiğinde, 2000-12 yılları arasında, Güney'den Kuzey'e gerçekleştirilen bir düşüş olduğu görülmüştür (Batsaikhan ve arkadaşları, 2018, s. 51). Ayrıca, araştırmada dikkat çeken önemli bir nokta, 2008-12 yılları arasında önemli bir ekonomik sıkıntı olsa da, Güney ülkelerine geri dönüşün devam etmesidir (Batsaikhan ve arkadaşları, 2018 s. 51-2). İç göç veya dış göç kararı veren bireylerin, ülkelerin sosyoekonomik durumu fark etmeksizin, birçok ülkede görüldüğü ve

özellikle iç göçün, şehirlere doğru artan bir trende sahip oldukları araştırmalarda öne çıkan noktalardan biridir. Özellikle, gönüllü olarak gerçekleşen göçlerde, ekonomik kazanım ve mesleki hareketliliği arttırmak ön plandadır.

Bireylerin, mesleki hareketlilik sağlamak için iç ve dış göç gerçekleştirdiği göz önünde bulundurulursa, özellikle ülke içinde büyük şehirlere doğru gerçekleşen göç hareketleri, bireyler tarafından mesleki prestij arttırmanın bir yolu olarak görülmüştür. Prestij arttırma yolu olarak gerçekleştirilen mesleki göç hareketleri, genel olarak dış göçte, göç edilen ülkenin vatandaşları tarafından, toplumun alt tabaka olarak tanımladığı meslek gruplarında çalışma ile başlar. Mesleki göç hareketlerinin çoğu, göç edilen toplumlarda, sosyal sıralama olarak en alttaki meslek dallarından başlamaları olarak görülmektedir (Pajo, 2007, s. 1). Alınan göç kararı, göç edilen yer ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olup olmama gibi etkenler, göçün bireylerin hareketliliği üzerinde etkili olmuştur.

Bruegel (2000), mesleki hareketlilik ve göç arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve yaş kapsamında değerlendirmiştir. Araştırmaya göre profesyonel ve uzmanlık mesleklerinin Londra'da daha fazla olması hareketlilik motivasyonlu göçü beslemektedir. Venturini ve Villosio, (2006; 2008) İtalya'da, Rye (2006) Norveç'te ve Rao (2014) Bangladeş'te eğitime bağlı olarak elde edilen niteliklere uygun iş bulma motivasyonun iç göçe neden olduğunu gösterir. Ülke içinde farklı bölge ve şehirlerdeki farklı sosyal hareketlilik imkanları ve ihtimalleri iç göçü etkileyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkar. Türkiye, Meksika, Kore, Hindistan, Şili'de kırsal kesimden büyük şehre göç eden kişiler ile büyük şehre dışarıdan göç eden kişiler arasındaki ilişkiyi inceleyen Koo (1978) sosyal konum kazanmak üzere kırdan kente doğru eğitim amaçlı göçü detaylı bir biçimde gösterir. Kwon ve Jun (1990, s. 127) Kore için ve Son (2016, s. 124) da Çin için Koo'nun araştırmasına benzer sonuçlar bulmaktadır. Büyük şehirlere doğru göç her ne kadar çeşitli sosyal hareketlilik imkanları doğursa da öteden beri büyük kentte yerleşik olanların bu husustaki avantajları da devam eder. Türkiye'de köyden kente gerçekleşen iç göç dinamiklerinin sebeplerini ve sonuçlarını inceleyen Kentel ve Öztürk (2017, s. 200) köyden kente göç eden bireyler, özellikle mesleki durumlarına bağlı olarak gelirlerini arttırmayı hedeflediğini göstermektedir. Özellikle eğitimsel ve mesleki genişleme bu göçü tetikleyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulus ötesi göç ve sosyal hareketlilik konusu, kendi ülkelerinin dışında farklı ülkelere zorunlu veya gönüllü biçimde göç eden bireylerin, göç ettikleri ülkede veya geri döndüklerinde kendi ülkelerinde sahip oldukları hareketlilik seviyelerini öğrenmek adına çeşitli araştırmaların öznesi olmuştur. Günümüzde dünya genelinde, Güney'den Kuzey'e doğru (Afrika ve Ortadoğu'dan Avrupa'ya; Güney Amerika ve Meksika'dan ABD ve Kanada'ya) bir uluslararası göç zinciri mevcuttur (Montanari ve Cortese, 1993). Bu anlamda Avrupa'ya yaşanan işçi göçü, dünyadaki

politik karmaşalardan, eşitsiz ekonomik gelişme ve orantılı olmayan istihdam olanaklarından kaynaklanan sosyal hareketliliği amaçlayan bir uluslararası göç örüntüsü mevcuttur. Günümüzde özellikle küreselleşme ortamında uluslararası göç yepyeni bir dinamik kazanmıştır (Castles, 2004). Genel olarak emek göçü amacıyla gerçekleştirilen istekli ulus ötesi göçe dayalı sosyal hareketlilik araştırmaları literatürde bulunmaktadır. Göçmenlerin nesiller arası sosyal hareketliliğine odaklanan araştırmalar, ev sahibi ülkelerde göçmenlerin durumunun nasıl değiştiğine ışık tutmaktadır.

Sosyal hareketliliğin üzerinde etkisi olan faktörler göç eden bireylerin, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, etnik statüsü ve ekonomik birikimi olarak belirtilebilir. Fielding (1995) Britanya’da 1971-81 arasındaki on senede göçmen grupların genellikle hizmet sektöründe yoğun olarak çalıştığını, işsizliğin zaman içinde arttığını ve beyaz yakalı mesleklere geçmede önemli bir azalmanın olduğunu göstermektedir. Remennick (2012, s. 1540) ise Sovyet Rusya’dan İsrail’e göç etmiş olan Yahudi ailelerde ikinci neslin eğitime katılımlarının ve dolayısıyla sosyal konum elde etmenin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada birinci neslin sosyoekonomik düzeyinin ve eğitim seviyesinin ikinci neslin sosyal konum elde etmesini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Remennick, 2012, s. 1546). Ailenin kendi kökeni kadar göç edilen ülkenin ekonomik kalkınma ve eğitimsel imkanları da önemli bir etkidir. Borjas (2006) farklı ekonomik kalkınmışlık seviyesine sahip ülkelere gelen göçmenlerin geldikleri ülkede sosyal konum edinmede farklılıklarını göstermektedir. Ayrıca Schneckbaum ve arkadaşları (2016) göçmen kadınların sosyal hareketliliğinin hem erkeklere göre hem de göçle ayrıldıkları toplumlardaki hem cinslerinden daha düşük olduğunu bulmaktadır. Zira onlar için göçmenliğin dezavantajına eklemlenen bir entegrasyon sorunu da söz konusudur. Vierea’nın (2017) ABD’deki Meksikalılar ve Moret’nin (2016) Avrupa’ya göç eden Somalililer örneklerinde gösterdiği gibi uluslararası göç aynı zamanda göç eden bireylerin aktardığı sermaye dolayısıyla geride kalan aile fertleri için de bir hareketlilik imkânı sunmaktadır.

Göç ve sosyal hareketlilik bakımından önemli bir tartışma ve araştırma konusu göçmen işçilerin zaman içinde iş, meslek ve eğitim konumlarındaki değişimle ilişkilidir. 1960 yılından itibaren çeşitli Avrupa ülkelerinde hızlı bir şekilde yaşanan işçi göçü sosyal konum değişimi açısından önemli veriler sunmaktadır. Özellikle, Türkiye’den Almanya’ya olan emek göçü, araştırmacıların bu göç hareketiyle ilgili sorularını cevaplamak adına çeşitli bilimsel araştırmalar gerçekleştirmeye itmiştir. Almanya’daki göçmenlerin sosyal ve ekonomik hareketliliği, ikinci ve üçüncü neslin eğitim hayatında yaşadığı zorluklar ve edindikleri hareketlilik modelleri araştırmalara konu olmuştur (Sayarı, 1986, s. 90). Burada bireylerin itibar kazanma ve yükseltme algısı genel kapsamda ekonomik ve çocukların eğitime dayalı olduğu

görülmektedir (Sayarı, 1986, s. 90). Günümüzde, Almanya'da yaşayan özellikle ikinci ve üçüncü nesil göçmenlerin hareketliliğinin birinci nesille karşılaştırıldığı araştırmalar yaygındır.

Çağlar'ın (2010) araştırmasında Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin yaşadığı hareketlilikte en önemli etken olarak sosyal ve kültürel sermaye olarak tespit edilir. Özellikle, Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin günlük hayatta oluşturdukları stratejilerin incelendiği araştırmada, Almanyalı ve Türkiyeli işçilerin ekonomik sermaye bakımından farklılaşma göstermediği fakat bazı Türkiyelilerin kendi işlerinin sahibi olarak, yukarı doğru hareketlilik gösterdiği de belirtilmiştir (Çağlar, 2010, s. 310). Lindo (2000, s. 206) Hollanda'da göçmenlerin eğitime katılımında ve dolayısıyla sosyal konum edinmede yaşadıkları dezavantajları özetlemektedir.

Güveli ve arkadaşlarının (2016) araştırması Avrupa'ya göç eden Türklerin üç nesilde değişen hareketlilik nesiller arası hareketlilik örüntülerini göstermektedir. Göç, yeniden göç ve geriye göç ile şekillenen bu hareketlilik örüntüsü Türkiye'de kalanlar ve geriye dönenler ile karşılaştırıldığında uluslararası emek göçünün etkisini sınırlı göstermektedir. Bu anlamda Pott'un (2001) tartıştığı gibi eğitime özellikle de üniversite eğitime katılım özel bir önem arz etmektedir. Pott'a göre bireysel başarı, sosyal gelişim, yüksek eğitim almak gibi yukarı doğru hareketliliği tetikleyen faktörler arttıkça, kişilerin etnik kökeninin önemi azalmaktadır (Pott, 2001, s. 176). Ne var ki Avrupa'ya göç eden bireylerin çocuklarının eğitim eğitimi başarısının düşük olduğu görülmüştür (Schnell, 2014). Dolayısıyla göçmen işçilerin ve çocuklarının sosyal konum hareketliliği sınırlı düzeyde kalmaktadır. Rezai (2017) sınırlı düzeyde de olsa sosyal sermayenin bu dezavantajı telafi edici bir unsur olduğunu tespit etmektedir. Göçmenler edindikleri çevre aracılığıyla, zamanla daha iyi konumlara gelme fırsatı yakalayabilmektedirler (Rezai, 2017, s. 111). Ayrıca, kişilerin sosyalleşme yeteneği, profesyonel ortamda bulunmak için gösterdikleri talep ve çaba gibi etkenler de sosyal çevre edinmeyi kolaylaştıran, iş hayatında iyi konumda olmanın önünü açan etkenlerdir. Araştırmacı bu durumu üç aşamalı bir sosyalleşme zinciri olarak ele almıştır. İlk aşamada, yetkinlik, mücadeleci ve hırslı olma gibi kişisel özellikler yer alırken, ikinci aşamada güvenilirlik ve sevimlilik olma durumlarının gerekliliğinden bahsetmiş ve son olarak, edinilen çevre ile elde edilen sosyal sermayenin aktif hâle dönüştürülmesi sağlanmaktadır (Rezai, 2017, s. 113).

Sonuç olarak çeşitli göç modelleri ve sosyal hareketlilik ilişkisi incelendiğinde, gerçekleştirilen göçlerin genel olarak ekonomik imkanlara erişmek, daha iyi bir işe sahip olmak ve meslek edinmek üzere gerçekleştiği görülmektedir. Önemli bir araştırma sahası olan nesiller arası sosyal hareketlilik, göçmenlerin hayat standartlarının nasıl değiştiğini anlamak adına araştırmacılar tarafından farklı ülkelerde, farklı sahalarda çalışılmıştır. Gerçekleştirilen literatür taramalarının ışığında, üç başlığa ayrılan göç ve hareketlilik literatüründe hem nitel hem nicel çalışmalar ele alınmıştır. Özellikle, göçmenlerin sosyal hareketliliğini sadece mesleki ve

eğitime bağlı olmadan ele alan nitel çalışmalar, yapılan nicel çalışmaların eksik yanlarını kapatmakla birlikte, sosyal hareketliliğin sadece maddi değişkenlere bağlı olmadığını da ne sürmüştür.

Ulus tesi g yazınında, Avrupa'ya göç eden misafir işçilerle gerçekleştirilen araştırmalar, nesiller arası sosyal hareketlilik çalışmalarının zenginleşmesini sağlamış olmakla birlikte, farklı nesillerin göç edilen ülkeye bakış açılarıyla ilgili fikir sahibi olunmasını sağlamıştır. Bu araştırmalarda da, benzer biçimde hem nitel hem nicel yöntemlerin kullanılması, her iki yöntemin birbirleriyle benzer veya farklı sonuçlar oluşturması, gerçekleştirilen çalışmaların zenginleşmesini sağlamıştır. Cinsiyet, yaş, birinci, ikinci veya nc nesil göçmen olma durumu, ekonomik, sosyal ve kültürel birikim, köken ülkenin gelişmişlik düzeyi gibi faktörler, göçmenlerin sosyal hareketliliğinin şekillenmesinde direk etkiye sahiptir. Tabii, bu faktörlere ek olarak, ev sahibi ülkelerin uyguladığı adaptasyon politikaları da göçmenlerin özellikle nesiller arası hareketliliğinin farklılaşmasında rol oynamıştır. Literatürde bakıldığında, ampirik çalışmaların az olması, zorunlu göç sebebiyle ülke içi veya ülke dışı g hareketi gerçekleştirmiş bireylerin hareketliliğine dair araştırmaların olmaması ne çıkan önemli eksikliklerdendir. Buna ek olarak, ikinci ve nc nesil göçmenlerle ilgili hem nitel hem nicel araştırmaların çeşitlendirilmesi sosyal hareketlilik ve g literatürü arasındaki bağı güçlendirerek, çalışma sahalarının çeşitliliğinin vurgulanmasını sağlayacaktır.

2.5. Nesillerarası Sosyal Hareketlilik Araştırmalarında Yöntemsel Yönelimler

Bizim de araştırmamızın önemli bir odağı olan nesiller arası sosyal hareketliliği anlamak adına gerçekleştirilen çalışmalar, ekonomik kapsamlı refahın dağılımını, refahın sürdürülebilir olması veya yoksulluğın sürmesini incelemiştir (Hauser, 1998, s. 2). Buna ek olarak, nesiller arası sosyal hareketlilik çalışmaları daha çok eğitim, kazanç, kadın-erkek arasında oluşan kazanç farklılıkları, kalıcı gelir, ailelerin medeni durumu ve ocuk yetiştirme tarzları, ailelerin politik görüşleri etrafında şekillenmektedir. Kalıcı gelir kavramı bazı çalışmalarda ana değişken olarak bazı çalışmalarda ise yan değişken olarak kullanılmıştır. Kalıcı gelir teorisi, bireylerin uzun vadede elde ettikleri ortalama gelir doğrultusunda harcama yapacaklarını belirtmektedir. Uzun vadede elde edilen, beklenen bu gelir kalıcı gelir seviyesi olarak adlandırılmaktadır. Nesiller arası gerçekleştirilen sosyal hareketlilik araştırmalarında, metodolojik farklılıklar gözlemlenmiştir. Göreceli hareketlilik ve mutlak hareketlilik değerlerinin incelenmesi de araştırmalarda görülen bir diğer farklılıktır. Göreceli hareketlilik, bireyin sosyal hareketliliğinin sınıfın diğer kalıtsal sosyal hareketliliğiyle kıyaslandığında olan ölçümü olarak tanımlanırken mutlak hareketlilik ise ailenin geliriyle bireylerin gelirini karşılaştırmaktadır. Farklı araştırmalarda genel olarak log-lineer metodlar kullanılmıştır. Ganzeboom'un (1991, s. 286-

287) sınıflandırmasına göre bu çalışmalar 3. Nesil sosyal hareketlilik araştırmalarının kapsamına girmektedir. Genel olarak log-lineer modeller uygulansa da bu modellere ek olarak analizleri gerçekleştirirken regresyon, uyum derecesi, geçiş matrisi, sıradan en küçük kareler yöntemi, benzeşmezlik indeksi gibi metotlar da kullanılmıştır.

Mesleki, ekonomik veya eğitimsel hareketlilik kapsamında incelenen nesiller arası hareketlilik çalışmalarında yöntemsel olarak farklılıklar gözlemlenmektedir. Araştırmacıların farklı yöntemler uygulayarak nesiller arası hareketliliği ölçmektedir. Örneğin, Pakistan'da gerçekleştirilen baba ve oğullar arasındaki nesiller arası hareketliliği incelemek adına yapılan çalışmada, geçiş matrisi ve regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır (Javed ve Irfan, 2014). Geçiş matrisinde çocuğun iş durumunun babasının iş durumuna göre karşılaştırılması sağlanırken, regresyon analizinde babanın ekonomik durumunun çocuğun ekonomik durumuyla olan ilişkisi değerlendirilmiştir (Javed ve Irfan, 2014, s. 179). Sıradan en küçük kareler yönteminin kullanıldığı araştırmada, erkek çocukların ve babalarının logaritmik gelirlerinin regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Javed ve Irfan, 2014, s. 179). Pakistan'da gerçekleştirilen bu araştırma değerlendirildiğinde, eğitim düzeyi ve ailenin ekonomik birikiminin nesiller arası sosyal hareketlilikte önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Ekonomik olarak üst sınıflarda yer alan ailelerin çocuklarının en alt düzeye düşme oranı az olsa da orta sınıfa düşme oranları daha yüksektir. Ayrıca, eğitime erişim imkanlarında da ekonomik düzeylere göre farklılık olabileceği için, ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocukları yine aynı döngü içinde kalmak zorunda olacaktır.

Amerika'da gerçekleştirilen bir çalışmada ise bireylerin yaşamları boyunca en fazla kazancı elde ettiği dönemde oluşturdukları hareketlilik, nesiller arası hareketlilik ve ekonomik olarak % birlik dilimde kalıcılık oranları tartışılmıştır. 1987-1996 yılları arasında toplanan vergilerin analiziyle bireylerin sınıflarının nasıl değiştiğini analiz eden bu çalışmada, kişilerin genellikle alt sınıflardan yukarı doğru hareketlilik gösterdiği hatta, içinde bulundukları sınıftan bir veya iki yüzdelerlik dağılım olarak yukarı çıktıkları görülmüştür (Auten ve arkadaşları, 2013, s. 894). Vergi ödeyen kişiler incelendiğinde, 1987'de 35-40 yaşındaki bireylerin %92'si vergi öderken 55-60 yaşına geldiklerinde bu kişilerin %98'inin vergi ödediği görülmüştür. Ayrıca gelir düzeyinde %1'lik sınıfta olan bireylerin %30'unun 20 sene sonra da aynı seviyede olduğu görülmüştür (Auten ve arkadaşları, 2013, s. 896). Yüzdelik dilim olarak vergi ödemesine dayalı gelir düzeyleri sınıflandırılıp incelendiğinde, % birlik en üst sınıfta olan bireylerin geliri 1987-2007 arasında %19 oranında artmıştır (Auten ve arkadaşları, 2013, s. 898). Araştırmada elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda, her ne kadar bireylerin 20 senede yukarı doğru hareketlilik sergiledikleri görülse de çıkılan üst sınıfta tutunma oranının az olduğu, ayrıca bazı dönemlerde vergi ödemelerinde negatif sayılara düşüldüğü, iş kayıplarının yaşandığı da

görülmüştür. Nesiller arası hareketlilik incelendiğinde, aileleri gelir anlamında düşük yüzdeler dilimde olan bireylerin zamanda üst seviyelere çıktıkları görülmüştür.

Üç neslin sosyal hareketliliğinin incelendiği çalışmalarda, nesiller arası sosyal hareketliliğin yukarı doğru olduğu görülmüştür. Amerika'da gerçekleşen nesiller arası sosyal hareketlilik düzeyleri incelendiğinde, genel olarak literatürde yukarı doğru hareketliliğin yüksek olduğundan bahsedildiği ve bu durumun sebebinin bireylerin sahip oldukları sınıflardan ayrılarak daha üst sınıflara yerleşmesi olduğu belirtilmiştir. Biblarz ve arkadaşları (1996) tarafından yürütülen bir çalışmada araştırma modeli bireylerin hangi jenerasyonda olduğu, cinsiyeti, nesiller arası mesleki ilişki durumu, bireylerin ve babalarının mesleği değişkenlerine göre kurulmuştur. Ayrıca, her ne kadar iş imkanlarının 1960'lardan sonra geliştiği, özellikle bedensel olmayan işlere yönelimin azaldığı görülsede iş imkanlarına erişimde eşitlik görülmemektedir. Araştırmaya göre ailelerin çocuk yetiştirme tarzları, çocukların sosyal hareketliliğini etkilemektedir. Örneğin, Iowa'da çiftçi ailelerle gerçekleştirilen bir araştırmanın sonucunda, ailelerin evlilik durumları ve çocuklarını yetiştirme şekillerinin, çocukların çiftçilikten uzaklaştırdığını belirtmiştir (Biblarz ve arkadaşları, 1996, s. 190). Bunun yanı sıra, ekonomik değişiklikler, mesleki grupların farklılaşması gibi etkenler de nesiller arası hareketliliğe etki etmektedir. Iowa'da çiftçilerle gerçekleştirilen çalışmada, ailesi çiftçi olan çocukların %33'ünün ekonomik değişiklikler yüzünden mecburi olarak farklı iş alanlarına yöneldiği görülmüştür (Biblarz ve arkadaşları, 1996, s. 190). Nesiller arası mesleki hareketlilik incelenirken ayrıca kadın-erkek eşitsizliği de göz önünde bulundurulmuştur. 1970-1990 yılları arasında kadın-erkek arasındaki maaş farklılığı ve kadınlara karşı olan mesleki ayrımcılık azalmıştır (Biblarz ve arkadaşları, 1996, s. 191). Nesiller arasında kadın-erkek farklılığına bakıldığında, ilk nesilde bu ayrım en fazlayken, ikinci nesilde bu ayrımın etkisi azalmış, üçüncü nesilde ise zayıflamıştır. Gerçekleştirilen çalışmada birinci nesilde olan bireylerin 16-26 yaş arasında bulunan torunlarına, çocuklarına ve kendilerine gönderilmiştir. Nesiller arası farklılık ölçümüne bakıldığında, mesleki statünün aktarım oranı nesilden nesle azalmıştır. Bu farkın azalmasında eğitim etkeninin önemli bir değişken olabileceği belirtilmiştir. Buna ek olarak, ailenin büyüklüğü, ailede ebeveynlerin birlikte yaşayıp yaşamadığı gibi etkenlerin de önemli olabileceği belirtilmiştir (Biblarz ve arkadaşları, 1996, s. 197). İlerleyen nesillerde, annenin mesleki pozisyonu ve çalışma durumu da babanın çalışma durumu kadar etkili olmuştur.

Nesiller arası sosyal hareketlilik ölçümlerinde meslek, eğitim ve ekonomik durum gibi etkenler kullanılmaktadır. Bir nesilden diğer nesle hareketliliğin nasıl değiştiğini anlamak için farklı modeller ve parametreler kullanılmıştır. Bu modeller incelendiğinde, babanın (veya hane reisinin) ve çocuğun geliri, babanın ve çocuğun yaşı gibi etkenler logaritmik değişkenlerle

formül haline getirilerek nesiller arası hareketlilik düzeyi ölçülmek istenmiştir. Blanden'in (2009, s. 9) araştırmasında nesiller arası hareketlilik gelir düzeylerine göre ölçülmek istenmiştir.

Di Paolo ve arkadaşları (2013, s. 953), nesiller arası hareketliliğe metodolojik olarak yeni bir yaklaşım getirdiklerini ileri sürmektedirler. Bu yaklaşım, nesiller arası elastikiyet katsayısını, nesiller arası hareketlilik regresyon katsayısıyla birleştirmişlerdir. Ayrıca, anne ve babanın eğitim durumunun ağırlıklı olarak ortalamasının alınmasıyla iki ebeveynin nesiller arası hareketliliğe etkisi ölçülmüştür. Ayrıca yazarlar, bu yöntemi kullanarak Avrupa'da elde edilen verilerle birlikte eğitimdeki hareketliliği incelemişlerdir. 2005 yılında Avrupa Birliği'nin gerçekleştirdiği Avrupa Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi'nin verileri alınmıştır. Bu verinin alınmasının sebebi, veri tabanında, araştırmaya katılan bireylerin 14 yaşındayken geçmişe yönelik bilgilerinin bulunmasıdır. 12 ülkenin verilerinin değerlendirilmesiyle oluşturulan, 1940-1980 yıllarında doğmuş bireylerin beşer senelik periyotlara bölünerek hareketliliğin incelendiği araştırmada, eğitim hareketliliği en yüksek olan grup İskandinav ülkeleri olarak görünmektedir. Buna ek olarak, 12 ülkede genel olarak ortak görülen trend eğitimde hareketliliğin artması ve babaların eğitim hareketliliğinin çocukların üzerine olan etkisinin annelerinkinden daha fazla olmasıdır.

İspanya'da nesiller arası sosyal hareketliliği eğitim kapsamında analiz etmeye çalışan bir araştırmada, bireyler çeşitli kategorik değişkenlere ayrılmıştır (Hernandez ve arkadaşları, 2017). Bunlar doğdukları dönem, sosyal kökenler, eğitim ve ulaşılan sınıftır. Bu değişkenlerin istatistiki olarak çapraz çizelge yöntemiyle çizilmesiyle, değişkenler arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada yazarlar O-E-D (Origin – Education – Destination) (Köken – Eğitim – Varış) üçgeni olarak bilinen, Treiman, Goldthorpe, Breen ve çeşitli araştırmacıların zaman içinde geliştirdiğini belirtmişlerdir. Fakat, O-E-D üçgeninde üç alan arasındaki ilişkinin anlaşılmasında her bir parçanın etkisini analiz edebilecek olan bir yöntem log-linear sistemde zor olduğunu fakat karşı olgusal (counterfactual) sistem sayesinde bu ilişkinin daha rahat anlaşılabilceğini belirtmişlerdir. Verilerin istatistiki olarak sağlıklı olmasını sağlamak için uyum derecesi (goodness-of-fit) ve benzeşmezlik (dissimilarity) indeksi kullanılmıştır. Bu verilerin kullanılmasının amacı değişkenler arasındaki ilişkinin açık biçimde anlaşılması ve herhangi bir uyumsuzluk olduğunda bu uyumsuzlukların gözlemlenmesidir. İspanya'da elde edilen verilerle O-E-D üçgeni karşı olgusal (counterfactual) analiz yöntemiyle incelendiğinde, eğitime erişimde fırsat eşitsizliğinin hem kadınlar hem de erkekler için zamanla azaldığı, alınan eğitim ve varılan sınıf arasındaki farkın kapandığı görülmüştür. Bunlara ek olarak, başlangıçta ve sonda olunan sınıf arasındaki sosyal fark küçük burjuvazi sınıfları için değişmemiş olsa da hizmet sektöründe çalışmaya başlayan ve ailelerinin eğitimsel/mesleki kökenlerinden kopan kadınlar için bu mesafe artmıştır (Hernandez ve arkadaşları, 2017, s. 24).

Son olarak, “eğitimin bilişimsel etkisi” olarak adlandırılan başlangıç-bitiş sınıfı ve eğitim arasındaki ilişkiyi analiz eden değişim incelendiğinde, bu ilişkinin üniversite mezunu kadınlarda daha düşük olduğu, daha çok meritokratik seçimin uygulandığı belirtilmiştir (Hernandez ve arkadaşları, 2017, s. 24).

Erikson, Goldthorpe ve Portocarero’nun (1979) Britanya, İsveç ve Fransa’yı karşılaştırdıkları çalışmasında kullandıkları ölçüm yöntemi bağıl ve net hareketlilik yöntemidir. Berman’ın (2018, s.1) belirttiği gibi bağıl hareketlilik, gelir dağılımında çocukların ebeveynlerine göre daha farklı bir konumda olma eğilimini ölçerken, net ölçümler ebeveynlerinden daha yüksek gelire sahip olma eğilimini ölçer. Üç ülkenin karşılaştırıldığı Erikson, Goldthorpe ve Portocarero’nun (1979) araştırmasında 9 mesleki sınıfa ayrılan EGP şeması ve bağıl hareketliliğin farklı doğum senelerine bağlı yüzdeleri karşılaştırılmıştır. Bireyler doğum senelerine bağlı olarak farklı gruplara ayrıldığında, farklı sayılarda vakalar ortaya çıktığı için, hareketli ortalamalar yöntemi analizlerde kullanılmıştır. Buna ek olarak, elde edilen veriler ışığında benzeşmezlik indeksi kullanılarak ülkelerin farklı dönemlerdeki hareketlilikleri karşılaştırılarak genel hareketlilik kapsamında yorumlar yapılmıştır. Bu üç ülke karşılaştırıldığında Britanya ve Fransa’nın sosyal hareketlilik oranları ve biçimleri arasında benzerlik olabileceği fakat İsveç’in bu iki ülkeden ayrıldığı söylenebilir.

Abramson’un (1972) gerçekleştirdiği sosyal hareketlilik çalışmasında, çocukların babalarının oy verdiği siyasi partiye oy verme oranları, politik anlamda nesiller arası hareketliliğin ölçümü gerçekleştirilmiştir. Yukarı doğru hareketliliği yüksek olan bireylerin daha çok muhafazakar partiye oy verdikleri, yukarı doğru daha az hareketliliğe sahip bireylerin ise muhafazakar partiye oy verme oranlarının az olduğu görülmüştür. Aşağı doğru hareketliliğe sahip olan bireylerin çoğunlukla orta sınıftaki bireylerle karşılaştırıldığında İşçi Partisi’ne oy verdikleri görülmüştür. Aşağı yönlü sosyal hareketliliği olan bireylerin %8’i Muhafazakar Parti’ye oy vermektedir. Bu bireyler hem işçi sınıfından olan hem de Muhafazakar Parti’ye oy veren bireylerin %20’sini oluşturmaktadır (Abramson, 1972, s. 1294). Sosyal hareketliliği yüksek olan bireylerin, doğdukları sosyal sınıfın ve özellikle babalarının siyasi görüşlerini destekledikleri görülmüştür (Abramson, 1972, s. 1294). Ayrıca ilginç olarak, içinde bulundukları sınıfın desteklediği politik görüşü desteklemeyen bireylerin de sosyal hareketliliğe sahip bireyler olduğu görülmüştür. Yukarı doğru hareketliliği olan bireylerin %12’si ve orta sınıfın %75’i İşçi Partisi seçmenini oluşturmaktadır. Yazar, Butler ve Stokes’un araştırmasında kullandığı veriyi alarak, önceden gerçekleştirilen çalışmada kendince hatalı bulunduğu yönleri yeniden revize ederek analiz yapmaktadır. Örneğin hatalı bulunduğu yönlerden biri, sosyal hareketliliğin kısıtlı düzeyde tanımlanmasıdır. Bireylerin kendilerini sosyal olarak hareketli görmeleri için öncelikle hem kendilerinin ve babalarının sosyal hareketliliğe sahip bireyler olması, hem de kendilerini

sosyal olarak hareketli şeklinde tanımlamaları gerekmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen bir tanımlama da farklı grupları izole etmektedir. Sosyal hareketlilik değerlerini ve siyasal görüşleri tablo haline getirerek karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Hauser (1992) nesiller arası hareketliliğin eğitim, mesleki grup, gelir ve birikim yoluyla aktarılabileceğini ve her birinin ölçümünde farklı yollar izlenebileceğini belirtilmiştir. Hauser'ın Amerika verisini temel alarak gerçekleştirdiği sosyal hareketlilik araştırmasında, nesiller arası gelir elastikiyeti baz alınmıştır. Elastikiyetin nesiller arası ekonomik sürdürülebilirliği görmek açısından önemli bir etken olduğunu belirten Hauser (1992, s. 25), hareketlilik modellerini anlamak için ise çok fazla bilgi vermediğini belirtmiştir. Metodolojik olarak bu çalışmada bireylerin % 25'lik dört dilime bölünerek hangi gelir grubunda olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sosyal anketlerden alınan veriler kullanılarak, bireyler doğum yıllarına göre ayrılmış ve hareketlilik durumları gözlemlenmiştir. Bu çalışmada öne çıkan sonuçlardan biri ise 1970 yılından itibaren kadınların da iş gücüne katılmasıyla ev ekonomisine sadece erkeğin değil kadının da katkısının olması hareketliliği ve gelecek nesillere aktarılan birikimi etkileyen bir unsurdur.

Blanden ve arkadaşlarının yukarıda bahsedilen sosyal hareketliliği ölçmeye dayalı olarak oluşturduğu formüle benzer bir biçimde ekonomistler de ailelerin ve çocukların gelirleriyle ilişkili oluşturulan bir formül kullanmışlardır. Bu formülde, ailelerin geliri ile çocukların geliri arasındaki farklılaşma ele alınmıştır. Nesillerarası karşılıklı ilişkiler incelenmek istendiğinde, babanın sosyal konumu, ailenin ve çocukların daimî gelirleri, babaların sosyal konumundan bağımsız olarak elde edilen gelir olarak söylenebilir. Farklı değişkenlere bakıldığında, çocukların kalıcı gelirini en az etkileyen unsurun babalarının bulunduğu sosyal sınıf, en fazla etkileyen unsurun ise artan kalıcı gelir olduğu görülmüştür (Blanden ve arkadaşları, 2013, s. 546). Yine bu çalışmada, ailelerin gelirleriyle çocukların gelirlerinin ilişkisinin karşılaştırıldığı bir matris hazırlanmıştır. Britanya'da gerçekleştirilen iki farklı sosyal araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde, ailelerin aktardığı gelir bireyler doğum yıllarına göre kategorize edildiğinde birinci kategoride olan bireylerde bu aktarımın ikinci kategoriye göre daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Hindistan'da orta düzeyde bir kasabada gerçekleştirilen bir çalışmada bireylerin üç nesildeki sosyal hareketlilikleri, kasabadaki bireylerin dini seçimlerine göre ayrılarak analiz edilmiştir (Jain, 1969). Kasabada çoğunluk olarak Müslümanlar, azınlık olarak ise Hindular yaşamaktadır. Yapılan analizlerde Müslümanların nesiller arası hareketliliğinin Hindulara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada farklı hanelerden toplanan bilgilerle, üç nesil prestije göre dört sınıfa ayrılmıştır ve çapraz olarak ebeveyn-çocuk, büyük baba – torun şeklinde mesleki karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir. Müslümanların %75.7'si babalarıyla aynı

sosyal sınıfta kalırken, %24.3'ü aşağı veya yukarı yönlü olmak üzere yer değiştirmiştir. Hindularda nesilden nesle aktarımın Müslümanlara göre daha az olduğu görülmüştür. Yazar, Müslümanların hareketliliğinin daha fazla olmasının sebebinin, kasabada görülen mesleki düzenden kaynaklandığını belirtmiştir.

Maas ve Leeuwen (2002) de İsveç'te sanayileşmenin etkilerinin sosyal hareketlilik üzerinde olan etkisini incelemek için bir çalıştırma gerçekleştirmişlerdir. Endüstrileşme sonrası toplumlarda hareketliliğin artacağına dair oluşturulan tezin tartışıldığı çalışmada sanayileşme ile ilk aşamalarda sosyal hareketliliğin arttığı, sanayileşmenin son dönemlerinde ise azaldığı belirtilmiştir. Sanayileşmiş ve sanayileşmemiş toplumlar karşılaştırıldığında, sanayileşmiş toplumların göreceli hareketlilik oranı incelendiğinde, sanayileşmeden önceki toplumlardan çok farklı olmadığı görülmüştür (Maas ve Leeuwen, 2002, s. 180). Bu duruma ek olarak yazarlar, şehirleşmenin ve modernleşmenin etkisiyle bireyler aileye güvenmek yerine kendi yeteneklerine göre kariyer yapmaya zorlanmakta olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşe karşı olarak ailenin aktardığı sermayenin korunarak diğer nesillere iletilildiğini ve üst tabakadaki sınıfların kendilerini aynı seviyede böyle muhafaza ettiğini belirtilmiştir. İsveç'te farklı araştırmacıların farklı dönemlerde topladığı verilerin ışığında genel olarak analizler gerçekleştirildikten sonra yazarlar 19. Yüzyılda bir kasabadan toplanmış ve veritabanına işlenmiş olan veriden yola çıkarak sanayileşme öncesi ve sonrası hareketliliği anlamak istemişlerdir. 27 yaşına erişmiş veya daha büyük olan 11.464 erkekle gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda, endüstrileşme sonrası bölgede sosyal hareketliliğin değiştiği, az sayıda beyaz yakalı işçinin olduğu ve vasıfsız işçi sayısının arttığı belirtilmiştir (Maas ve Leeuwen, 2002, s. 186). Bu analizler yapılırken, 1800-1889 yılları arasında hareketlilik ölçümleri bireylerin 7 sınıfa ayrılarak sosyal hareketliliklerinin incelenmesi, farklı periyotlardaki sosyal hareketliliğin istatistiki olarak L^2 , df ve BIC (Bayesian Information Criterion) gibi uyum testinin parçaları analiz edilmiştir. Bu tablolardan elde edilen bilgilerin sonucunda, göreceli hareketlilik düzeyinin sanayileşme öncesi dönemde değişmediği, sanayileşme sırasında hareketliliğin eşitlenmesine dair bariyerlerin bazen arttığı bazen azaldığı gözlemlenmiştir. Yazarların ilk başta bahsettiği gibi babaları kendi işlerinin sahibi olan çocuklar bu işlerde çalışma oranı daha azdır. Ayrıca, genç erkek çocukların babalarından daha farklı bir sınıf seviyesinde olmaları daha da zorlaşmıştır (Maas ve Leeuwen, 2002, s. 190). Eğitim sisteminde gerçekleştirilen reformlar ve mesleki eğitimin önem kazanması da İsveç'in sanayileşme sonrası hareketliliğini arttıran etkenlerden biridir. Genel olarak gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, nesiller arası sosyal hareketliliğin ölçümü sosyal anketlerden veya önceden toplanarak veri tabanında saklanan verilerin işlenmesiyle, bireylerin mesleki sınıflara ayrılarak log-linear modellerle hareketliliklerinin hesaplanmasıyla ve uyum testinin gerçekleştirilmesiyle oluşmuştur.

Norveç'te savaş sonrası nesiller arası sosyal hareketliliği incelemek isteyen Ringdall (1994, s. 273), 1957-89 arasında gerçekleştirilen Norveç Seçim Çalışmaları verilerini kullanarak log-linear ve log-multiplicative modeller kullanmıştır. Bu verilerin seçilmesinin sebebi bireylerin mesleki pozisyonlarının geçmişe yönelik mülakatlarla belirlenmesidir. Ayrıca çapraz karşılaştırmaları yapmak da bu araştırmada mümkün olmuştur. Örneğin 1945 yılında doğmuş bireylerin bilgileri 1960 yılındaki ankette toplanmış ve 1980 yılındaki ankette tekrardan hem kendilerine hem çocuklarına sorarak mesleki bilgilerin geçerliliği ve tazelenmesi sağlanmıştır. Buna ek olarak yazar, farklı veri tabanlarındaki (örneğin askeri kayıt sistemindeki veriler) verileri de kullanarak karşılaştırmalar gerçekleştirmiştir. Yazar, Ganzeboom'un Norveç'i de kapsayan bağıl hareketliliğe dayalı olan çalışmasını eleştirerek, hareketlilikteki pozitif veya negatif eğilimlerin istatistiksel olarak sıkıntılı olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçtan sonra çalışmanın araştırma sorusu olarak Norveç'te bağıl hareketliliğin sanayileşme hipotezinde olduğu gibi sınıf düzeninde yüksek bir açılmaya mı yoksa Sorokin'in "eğilimsiz dalgalanmalar" adını verdiği, bağıl hareketliliğin sabit olduğu alanda mı gerçekleştiğini sormaktadır. Bu sorunun cevabını aramak için kullandığı yöntemler önceden de belirtildiği gibi log-linear ve log-multiplicative modellerdir. Çalışmanın modelleme yöntemleri incelendiğinde, bir I ve J hareketlilik tablosunda, menşe ile hedef arasındaki ilişki için $(I-1)(J-1)$ serbestlik derecesi olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre 1969 yılına kadar başlangıç ve varış sınıfı arasındaki ölçeklenmiş ilişki artarken, eğri daha sonra aşağı yönelimli olmuştur. Ayrıca 1965 yılından itibaren baba-oğul ilişkisi incelendiğinde, negatif bir korelasyon görülmüştür. Bu durum da liberal teoriyi destekler niteliktedir. Bir yandan da 1957 yılında gerçekleştirilen çalışmada eğilimin lineer olmaması bu durumla çatışmaktadır.

Genel olarak nesiller arası sosyal hareketliliği inceleyen çalışmalarda ailenin eğitimi, genel ekonomik yapı ve gelişme, siyasi istikrar ve düzenliliğin etkili olduğu tespit edilmiştir. Tüm etkenlerin aynı anda ölçümü mümkün görünmemektedir. Nesiller arası etkileşimin farklı ülkelerde farklı dinamiklerde gerçekleşmekte olduğu görülmektedir. Ancak gerçekleştirilen çalışmaların ortak noktası, nesiller arası hareketliliği anlarken log-lineer yöntemlerin kullanılmış olmasıdır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi 2018-2020 yılları arasında karma yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma kapsamında hareketliliğin yapısını ölçmek üzere nicel bir ölçme aracı geliştirilerek Türkiye örnekleme uygulanmıştır. Ayrıca hareketliliğin biçimlerini belirlemek için katmanlı bir şekilde bir çalışma grubu ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Projede özellikle üç kuşaktaki sosyal hareketliliğin dinamiklerini açıklamak üzere farklı hane tiplerinden katmanlı verilerin toplanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında Türkiye örnekleme uygulanan bir anket aracılığıyla bir sosyal hareketlilik araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu anket soru kâğıdı TÜİK’ten elde edilen 2500 hanelik temsili Türkiye örnekleme uygulanmıştır. Araştırmanın örnekleme TÜİK tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) veri tabanına dayalı olarak, hane birimi üzerinden TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması ikinci derece (IBBS-II) kapsamında bulunan 26 ili kapsamaktadır.

TÜİK örneklem belirlerken, verilen sosyoekonomik parametreler kapsamında tüm yerleşim yerlerini kapsama dâhil etmekte, yalnızca nüfusu toplam nüfusun %1’ini geçmeyecek şekilde yeterli örnek hane sayısına ulaşamayacağı düşünülen yerleşim yerlerini (küçük köyler, oba, mezra vb.) kapsam dışında bırakmaktadır. Araştırmada toplam nüfusun yaklaşık %2’sini oluşturan kurumsal nüfus (okul, yurt, çocuk yuvası, huzurevi, hastane vb.) da kapsam dışında bırakılmıştır. Örneklem belirleme yöntemi olarak çok aşamalı tabakalı küme örneklem yöntemi kullanılmıştır. Yerleşme yeri birimine göre tabakalandırma için “kent/kır” değişkenleri kullanılmıştır. Ancak günümüzde uygulanan büyükşehir yazsası pek çok köyü mahalle olarak tanımladığı için maalesef araştırmalarda kır kent farklılığını yeterince yansıtmak kolay değildir. Ancak TÜİK’in araştırmalarında artık kümeli örneklem değil genel örneklem alması temsiliyet düzeyini artırmaktadır.

Ankete cevap veren katılımcılara hanenin demografik ve sosyoekonomik durumuna dair standart sorular ve ardından hem kadın hem de erkeğin önceki iki kuşak eğitim, meslek, işteki konum gibi sosyoekonomik statü bilgilerinin toplandığı standart bir soru formu uygulanmıştır. Ayrıca çalışmada farklı bileşenleri ortaya çıkarmak maksadıyla çeşitli sosyoekonomik, sosyo-kültürel konuları kapsayan sorulara da yer verilmiştir.

Nicel araştırma ile elde edilen verilerin yorumlanması ile ortaya çıkan taslak modelin derinliğini oluşturmak ve değişik hareketlilik modellerinin prototiplerini tespit etmek üzere gömülü teori modeli çerçevesinde amaçlı ve katmanlı ve bir biçimde oluşturulmuş 100 kişilik bir çalışma grubu ile yarı yapılandırılmış mülakatlara dayalı nitel araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu iki araştırma nihayetinde genel hareketlilik modeli ve özel hareketlilik şemaları oluşturulmuştur. Yürütülecek nicel araştırmaya dayalı olarak geliştirilen genel hareketlilik modeli Türkiye’de toplumsal yapıdaki hareketlilik düzeyini ve bu hareketlilikte etkili olan sosyal unsurların etkinlik derecelerini ortaya koymaktadır. Temelde nitel araştırmaya dayalı olarak ise her bir hareketlilik unsuru için hareketlilik biçimleri ve örüntüleri tespit edilmiştir. Böylece eğitim, meslek, girişim, göç gibi hareketlilikte etkili olduğu düşünülen (varsayılan) unsurların her birinin sosyal hareketlilikteki örüntüleri ortaya çıkarılmıştır.

3.1. Nicel Araştırma Modeli

Sosyoekonomik avantajın nesilden nesile aktarımının incelenmesi sosyolojideki temel sorunlardan biridir. ABD ve Avrupa’da uzunca bir zamandan beri bu konuyla ilgili ampirik veriler toplanmıştır. En baştan beri, uluslararası ve zamanlararası karşılaştırmaların merkezi bir rolü olmuştur. Zira bu tür karşılaştırmalar, nesiller arası geçiş avantajının toplumsal örgütlenmenin diğer yönlerine ne ölçüde ve hangi yollarla bağımlı olup olmadığını ve sonuçlarının neler olduğunu belirlemenin önemli bir unsurudur.

Ganzeboom, Treiman, & Ultee’nin (1991) belirttiği gibi kuşaklararası tabakalaşma araştırmasının üç aşaması vardır. Birinci aşamada (ikinci dünya savaşı sonrası) nispeten basit istatistiksel teknikler kullanılmaktadır. İkinci aşamada hareketlilik, eğitim ve mesleki statü kazanımı çok yollu (multi path) modellerle ölçülmektedir. Üçüncü aşamada ise nesil ve mesleki hareketlilik log lineer modeller tarafından ölçülmektedir. Sosyal hareketlilik araştırmalarının bu üç kuşağı (a) veri toplama yöntemleri, (b) ölçüm işlemleri ve (c) veri analizi yöntemleri bakımından büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Aynı zamanda (d) araştırma problemlerinin tanımı ve (e) büyük hipotezlerin spesifikasyonu açısından gelişme daha kademeli olmuştur. Biz de araştırmamızı üçüncü nesil araştırmalardaki metodolojileri kullanarak gerçekleştirdik.

Loglinear ve ilgili modeller hareketlilik yapısını tanımlamaya yararlar, ancak normal biçimlerinde bu yapıyı açıklayabilecek kovaryantları içermezler. Bu anlamda Featherman (1975; 1978) ve Hauser’in.(1983; 1988) farklı çalışmaları bunun güzel bir örneğidir. Bununla birlikte, son yıllarda hareketlilik araştırmacıları, bu modelleri toplam düzeydeki eşdeğerlikleri içerecek şekilde geliştirmişlerdir. Örneğin, modelin nesiller arası hareketliliğe yönelik bir uygulamasında, Micheal Hout (1984), ilgili değişkenlerin hücre ortalamalarını kullanmaktadır. Daha sonra bu metodolojiyi geliştiren Hout, farklı çalışmalarında yapısal hareketliliğin gittikçe daha yatay bir hâle büründüğünü ortaya koymuştur (Hout, 1988; Hout ve Hauser, 1992).

İkinci model olan logistik ve probit regresyon modelleri, bireysel ve yapısal (muhtemelen sürekli) kovaryantları kolayca içerebilen nitel bağımlı değişkenler için en yaygın olarak bilinen modellerdir. Logistik regresyon modelleri logit modelleri ile yakından ilişkilidir ve bu modeller

log-lineer modellerle yakından ilişkilidir. Logit modelleri ikiden fazla kategoriye sahip bağımlı değişkenleri işlemek için çok terimli logit modellerine genelleştirilebilir (Fienberg, 1980).

Sosyolojik literatürde sosyal hareketlilik çalışmalarında nicel araştırmalarda iki metodolojik yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Birincisi, bireysel düzeydeki kaynakları ve yükümlülükleri ya da bağlamsal faktörleri ölçebilen kovaryantların bir fonksiyonu olarak tek bir niceliksel katmanlandırma boyutundaki sonuçları modellemek için lineer regresyonu kullanmaktadır. Statü kazanımı modelleri ve kazanç fonksiyonları bu analizin bir neticesidir. İkinci yaklaşım, sınıflar veya meslek grupları gibi tabakalaşma kategorileri arasında hareketliliği incelemek için kategorik veriler için loglineer ve ilgili modelleri kullanmaktadır. Sosyal hareketliliği analiz etmede bu iki analiz modeli büyük katkılar sağlamıştır.

Ancak Thomas A. DiPrete (1990) bu iki istatistiksel modelin önemli eksikliklerinin bulunduğunu ileri sürerek yeni bir analiz modeli önerir. Ona göre lineer regresyon modelleri katmanlamanın çok boyutlu karakterine duyarsız iken, loglineer modeller bağımsız değişkenleri kolayca birleştirememektedir. DiPrete (1990) sosyal hareketlilik çalışmalarında metodolojik olarak bu iki yaklaşım arasındaki boşluğu birleştirmek üzere kısıtlanmış multinomial logit modellerini önermektedir. DiPrete'nin belirttiği bu kısıt önemli olmakla birlikte onun önerdiği detaylı analizlerin yapılabilmesi için ülke düzeyinde süreklilik arz eden veri setlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye'de ise bu tür veri setleri henüz mevcut değildir. Dolayısıyla bu araştırmada hareketliliğin yapısını ancak lineer modeller kullanarak analiz etmek durumunda kaldık.

3.1.1. Araştırmanın Dizaynı

Araştırma modelinin dizayn edilmesinin ilk aşamasında sosyal hareketlilik ilgili dünyadaki ve Türkiye'deki benzer yapılmış araştırmaların hareketliliği etkileyen değişkenlerine odaklanarak ele alındı. Yapılan çalışmalar neticesinde araştırmada beş temel alanın bulunması kararlaştırılmıştır:

- (1) Demografik bilgiler
- (2) Hane sosyoekonomik statü değişkenlerine (eğitim, meslek, gelir) dair bilgileri
- (3) Erkek hane mensubunun üç kuşak iş, meslek, çalışma ve hareketlilik bilgileri
- (4) Kadın hane mensubunun üç kuşak iş, meslek, çalışma ve hareketlilik bilgileri
- (5) Hanenin yaşam tarzı ve tüketim soruları

Bu alanlardan gelen bilgiler ile hanenin demografik ve sosyoekonomik durumuna, hanedeki hem kadın hem de erkeğin önceki iki kuşak sosyoekonomik statü bilgilerine ulaşılabilmiştir.

Ayrıca sosyoekonomik, sosyokültürel konuları kapsayan bilgilerle hareketliliğin farklı bileşenlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Araştırmada yer alacak temel alanlar belirlendikten sonra bu alanlarda elde edilmesi planlanan bilgileri sağlayacak sorular oluşturulmuş ve araştırma ekibi tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde bu sorular sayı, kapsam ve yaş bakımından sınırlandırılmıştır. Nesiller arası sosyal hareketliliğin sağlıklı bir şekilde takip edilebilmesi için anket hane reisinin 30-50 yaş aralığında olduğu hanelerde uygulanması uygun bulunmuştur.

Araştırmada kullanılacak soru formuna son hali verildikten sonra değişik disiplinlerden benzer çalışmalar yapmış akademisyenlere gönderilerek her bir alan ve soru ile ilgili değerlendirmeleri alınmıştır. Uzmanlar soruların soruluş biçiminden yerine, şıklarından ifadeler kadar pek çok konuda besleyici öneriler sunmuşlardır. Geliştirilen taslak soru kağıdı uzman değerlendirmesiyle son biçimini aldıktan sonra yeniden saha araştırmasında uzman kişilerle görüşmeler yapılarak özellikle uygulamada bu soruların biçimi ve yeri ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirmeler neticesinde pek çok sorunun ifadesi, yeri ve biçimine son hali verilerek ankete geliştirme alışması sonlandırılmıştır. (Bk. Ek 1. Nicel Araştırma Anket Formu)

Anket son halini alıp, araştırmayı yürütecek firma belirlendikten sonra İstanbul, Ankara, Antep'te 250 kişi üzerinde pilot araştırma uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın soru formunun kesinleştirilmesi kapsamında 2 ayrı pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama neticeleri analiz edilerek ankete son hali verilmiştir. Birinci pilot uygulamada soruların anlaşılabilirliği test edilmiş ve gerekli geri bildirimler alınarak düzeltmeler yapılmıştır. İkinci pilot uygulamada ise yapılacak analizlerin işleyip işlemeyeceği test edilmiştir. Bazı soru setlerinin ve düzeylerinin farklılaştırılması gerektiğine karar verilmiş, böylece soru formunun geliştirilmesi tamamlanmıştır.

Anketin saha uygulaması için anket veri yapısı yazılarak küçük bir kitapçık haline getirilmiştir. Böylece hem anketörlere rehber olacak, hem araştırma analizinde standardizasyonu sağlayacak hem de ilerleyen zamanlarda benzer araştırmalara rehberlik edebilecek bir bilgi zemininin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kitapçığa ek olarak ise anketin uygulanması sürecinde anketörlerin karşılaşılabilecekleri sorulara cevap verebilmeleri için bir anket uygulama rehberi hazırlanmıştır. Rehberin tanıtımı ve araştırmanın nitelikli yapılabilmesi için araştırma şirketinin değişik bölgelerdeki araştırma ekibinden formatör anketörler İstanbul'da bir günlük bir eğitime tabi tutulmuşlardır. Bu eğitimde araştırmanın amaçları ve hedefleri, soruları, veri yapısı ve uygulama sistematigi anlatılmıştır. Bu formatör anketörler de kendi bölgelerindeki anketörlere aynı eğitimi aktarmışlardır.

3.1.2. Örneklem Yapısı

Araştırmanın ilk etabında TÜİK tarafından NUTS2 düzeyinde sağlanan Kır-Kent örneklemini kullanılmış ve 26 ilde 2500 kişiyle yüz yüze görüşülerek saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması kapsamında elde edilen anketlerin %30'u telefon yoluyla doğrulanmıştır. Bu süreçte doğrulanmayan ya da eksik, hatalı veya tutarsız olan anketler elenmiş ve neticesinde 2250 hanede anket tam ve sorunsuz olarak analiz sürecine dahil edilmiştir. Bu tür bir eleme oransal olarak kabul edilebilir düzeydedir. Zira nihayetinde örneklemimiz yaş, cinsiyet, eğitim, yerleşim yeri gibi değişik sosyoekonomik değişkenler bakımından değerlendirildiğinde ana kitle ile (Türkiye nüfusunun gösterdiği özelliklerle) uyumludur.

Araştırmada kır-kent dağılımı gözetilmiştir. Ancak büyükşehir yasası sonrasında Türkiye’de büyükşehirlerdeki köylerin mahalle olarak görünmesinden ötürü kır kent verisinin sağlıklı olduğu söylenemez. Örneklemde kır ve kent dağılımı Türkiye reel verilerine uygun bir biçimde gerçekleşmiştir. Araştırma NUTs 2 düzeyinde Türkiye’de yer alan 26 bölgeden her birinden bir ilde yürütülmüştür. Örneklem illere göre dağılımı da aşağıda verilmiştir. Bu dağılımda İstanbul (606), Ankara (249), İzmir (207), Bursa (126), Antalya (108) gibi büyük şehirlerin ağırlıkları bulundurdıkları nüfus yoğunluğu dikkate alınarak belirlenmiştir.

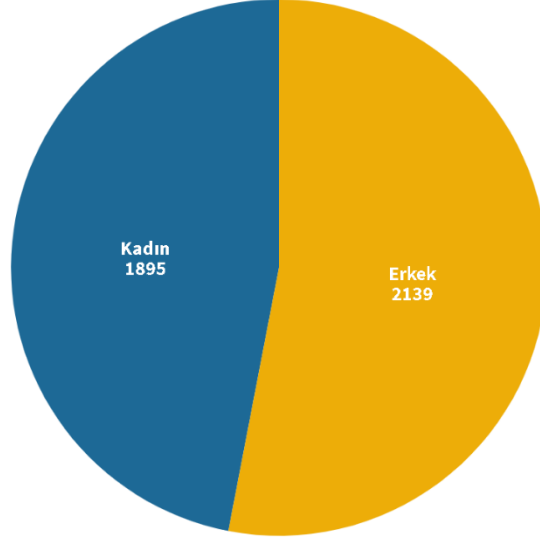
Tablo 1 Örneklem illere göre Dağılımı

İl	Sayı	İl	Sayı	İl	Sayı	İl	Sayı
Adana	84	Bursa	126	Kastamonu	18	Samsun	51
Ağrı	6	Diyarbakır	45	Kayseri	54	Tekirdağ	42
Aksaray	12	Erzurum	24	Kocaeli	78	Trabzon	36
Ankara	249	Gaziantep	69	Konya	87	Van	30
Antalya	108	İstanbul	606	Malatya	30	Zonguldak	18
Aydın	54	İzmir	207	Manisa	66		
Balıkesir	60	Kahramanmaraş	42	Mardin	24		

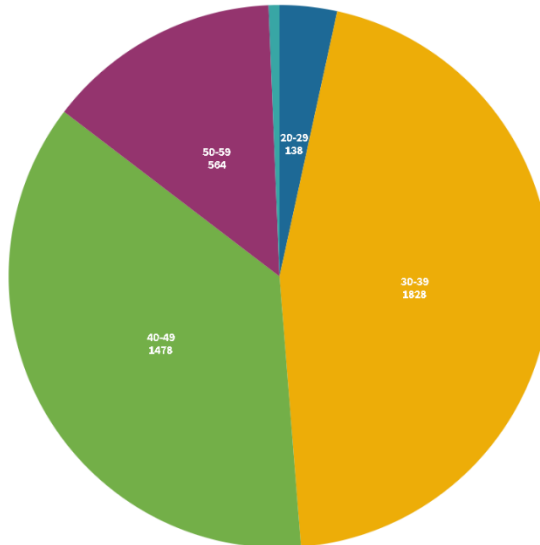
Grafik 1. Örneklem İBBS II Bölgelerine ve İllere Göre Dağılım

Örnekleme kadın erkek dağılımının da dengeli bir biçimde gerçekleştiği görülmektedir. Örnekleminiz hane temelli olduğu gibi evli çiftlerin yaşadığı 1895 hanede hem erkek hem de kadınla görüşme yapılmıştır. Böylece toplam görüşülen ve veri elde edilen kişi sayısı aslında 4034 kişidir. Görüşülen kişilerden 1895'i (%47) kadın, 2139'u (%53) erkektir.

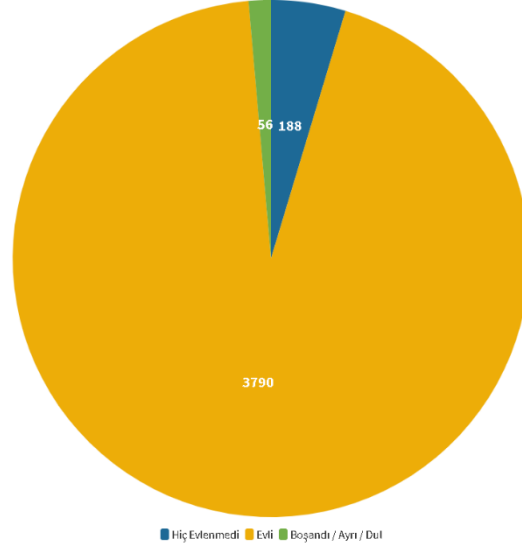
Grafik 2. TSH Örnekleminin Cinsiyet Dağılımı

Yaş dağılımları da yine benzer şekilde ulusal rakamlara yakındır. Araştırmaya katılanların 138'i (%3,4) 20-29 yaş aralığında 1828'i (%45,3) ise 30-39 yaş aralığındadır. 40-49 yaş aralığında 1478 kişi (%36,6), 50-59 (%14,0) yaş aralığında ise 564 kişi vardır. Son olarak, 60 yaş üzeri örneklemin %0,6'sına tekabül eden 26 katılımcı vardır. Örneklemin yaş ortalaması ise 40,4'tür. Nesiller arası sosyal hareketliliğin sağlıklı bir şekilde takip edilebilmesi için öngördüğümüz 30-50 yaş aralığı örnekleme 33 ve 48 yaş aralığındaki ortalamanın değiştiği görülmektedir. Örnekleme kadın ve erkek oranının da Türkiye demografik yapısına uygun olduğu görülmüştür.

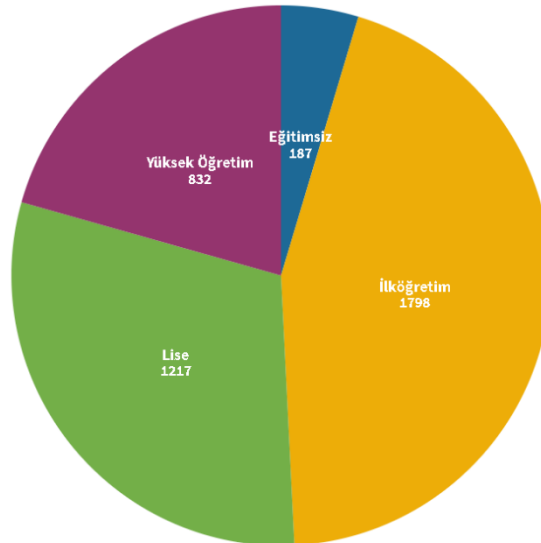
Grafik 3. TSH Örnekleminin Yaş Dağılımı

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında, 188 kişinin (%4,7) hiç evlenmediği; bununla beraber 3790 kişinin (%94,0) evli, 7 kişinin dul (%0,2), 47 kişinin (%1,2) ise boşanmış olduğu 2 kişi (%0,0) ise boşandığı ama ayrı yaşadığı görülmektedir. Evli ve boşanmış olan kişilerin yaş durumlarının Türkiye örnekleminde farklı olması araştırma için seçilen yaş aralığından kaynaklanmaktadır. 30-50 yaş arası kadın ve erkeklerin seçildiği örnekleme evli olanların oranı bu nedenle yüksektir.

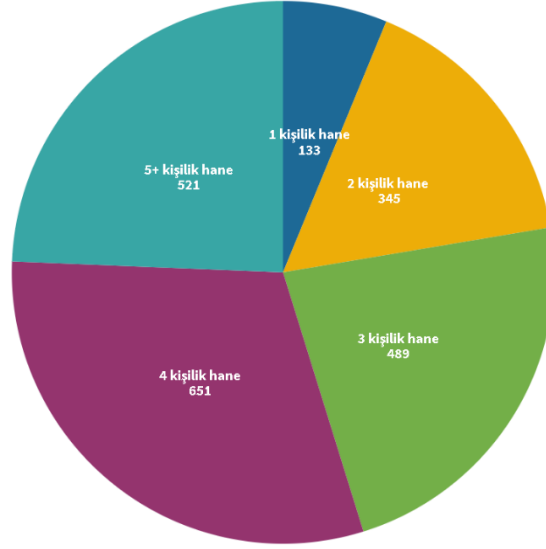
Grafik 4. Örneklemin Medeni Durumları

Araştırmaya katılanların eğitim durumlarına bakıldığında Türkiye dağılımına yakın bir sonuç görülebilir. Araştırmaya katılanların 187'si (%4,6) eğitimsiz olarak gruplandırabileceğimiz okuryazar olmayan veya ilkokul bitirmemiş kişilerden, 1798'i (%44,6) ilkokul ve orta okul mezunlarından, 1217'si (%30,2) lise mezunlarından, 832'si (%20,6) yükseköğretime devam eden üniversite ve lisansüstü eğitime sahip kişilerden oluşmaktadır.

Grafik 5. Örneklemin Eğitim Düzeyi Dağılımı

Araştırmanın gerçekleştirildiği örnekleme hanede yaşayan kişi sayısı aşağıda verilmiştir. Hane büyüklüğü ağırlığının 4 ve 5+ kişilik üzerindeki hanelerde olduğu görülmektedir. Araştırmada tek kişilik hanelerin oranı (%6,22) dikkate değerdir. 3 (%22,86) ve 4 (%30,43) kişilik hanelerin oranı ise tek başına oldukça yüksek oranlardır. Örnekleme kapsamında yer alan hane halkının ortalama büyüklüğü 3,67'dir. TÜİK 2018 yılında Türkiye'deki ortalama hane halkı büyüklüğünü 3,35 olarak açıklamıştır.

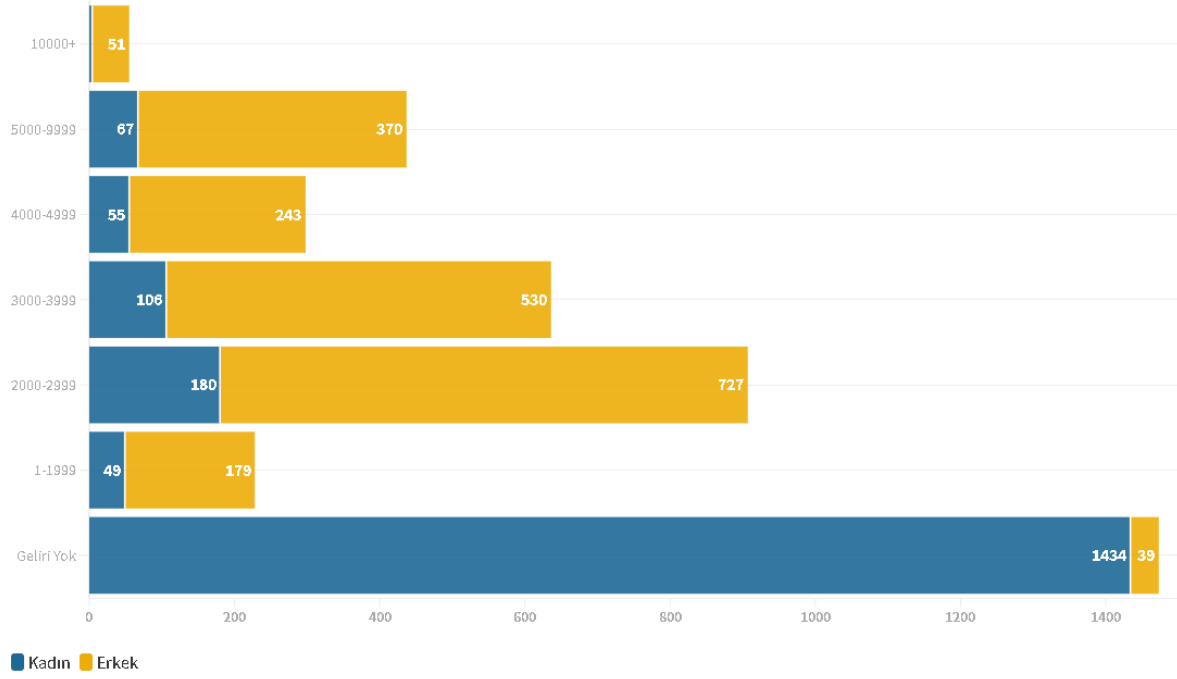

Grafik 6. Örneklemin Hane Büyüklüğü Dağılımı

Hanelerdeki gelir durumuna baktığımızda hanelerin gelir durumuna göre dağılımının orta gruplarda toplandığı görülmektedir. Araştırma içerisinde toplam 1473 kişinin (%36,51) geliri yoktur. Alt gelir grubu olarak belirtebileceğimiz 228(%5,65) hanenin geliri 2000 TL altında iken 907 (%22,48) hanenin geliri ise 2000-2999 arasındadır. Orta gelir grubu olarak ise 636 hanede (%15,77) aylık toplam gelir 3000-3999 TL, 298 hanede ise (7,39) 4000-4999 arasındadır. Aynı şekilde toplam geliri 5000-9999 TL arasında olan hanelerin sayısı 437 (%10,83); geliri 10000 üzerinde olanların sayısı ise 55'dir (%1,36).

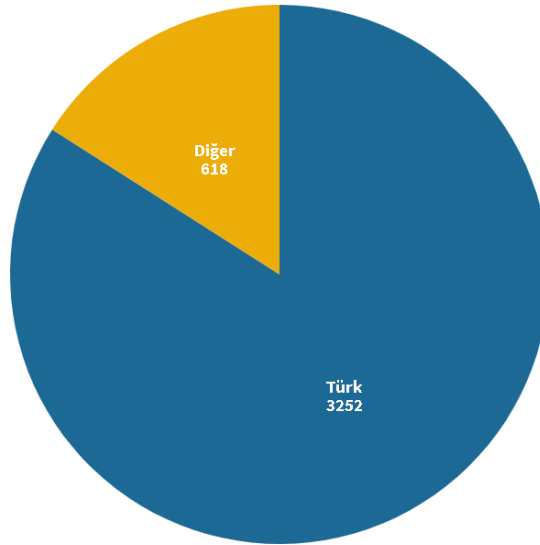
Haneden farklı olarak kadın ve erkeğin gelir durumlarına bakıldığında gelir durumları arasındaki farklılık görülmektedir. Kadınların %75,67'sinin (1434 kişi) geliri yoktur. Türkiye'de kadının istihdama katılımının %29,4 (TÜİK, 2019) olduğu düşünüldüğünde bu oran şaşırtıcı değildir. Erkeklerde ise bu oran %1,8'dir (39 kişi). Kadınlar içerisinde 49 kişinin (%2,59) geliri 1-1999 TL arasında iken gelir sahibi olan kesimin 2000-2999 TL (180 kişi, %9,50) ve 3000-3999 TL (106 kişi, %5,59) arasında gelirinin olduğu görülmektedir. Aynı şekilde geliri 4000-4999 arasında olan kadınların sayısı 55 (%2,90); 5000-9999 (%3,54) arasında olanların sayısı ise 67'dir. Son olarak toplam hane geliri 10000 TL ve üzerinde olanların sayısı ise 4'tür (%0,21). Erkeklerin gelirinin ise 2000-2999 TL (727 kişi, %34,0) ve 3000-3999 TL (530, %24,8) arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşmayı 5000-9999 TL (370 kişi, %2,4) olan

kişiler takip etmektedir. Geliri 4000-4999 arasında olan 243 kişi (%11,4), 10000 TL üzerinde olan ise 51 kişi (%2,4) bulunmaktadır.

Grafik 7. Örnekleminin Toplam Hane Gelirinin Dağılımı

Araştırma katılımcılarına ebeveynlerinin hanelerinde Türkçe haricinde konuşulan bir dil varsa belirtmelerini istedik. Bu soru ile örneklemin etnisite durumunun da görülmesi amaçlanmıştır. Böylece hareketlilikte etnisite faktörünün etkisi incelenmek istenmiştir. Bu soruya verilen cevaplara göre 3252 kişinin (%84,0) Türk olduğu, 681'inin ise (%16,0) diğer etnik kökene sahip olduğu görülmüştür.

Grafik 8. Örneklemin Etnik Kökenleri

3.2. Nitel Araştırma Modeli: Gömülü Teori

Yukarıda belirtilen bağlamda sosyal hareketliliğin örüntülerini ortaya koymayı amaçlayan nitel araştırma gömülü teori yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilecektir. Zira yukarıda dile getirildiği gibi Türkiye’de sosyal hareketlilik konusundaki sosyolojik araştırmalar henüz yeterince zengin ve derinlikli değildir.

Mil’in (2007, s. 47) dile getirdiği gibi belirli bir teori açıklamanın bulunmadığı durumlarda, gömülü teori yaklaşımı kullanılarak ve elde edilen verinin altında yatan bulgulardan yararlanılarak daha zengin ve konsantre bilgiler elde edilebilir ve bunların sistematik bir biçimde yorumlanmasından sosyal desenleri ortaya çıkaran bir teori geliştirilebilir. Yine Mil’e göre “gömülü teori, gözlemlenen bilgiler temel alınarak elde edilen konuların ve bunların analizlerinden hareketle yeni konuların ve olguların ‘keşfedilmesi’ yöntemidir.” Bu yaklaşımda, kurucularının dile getirdiği gibi bir tümevarım aracılığıyla araştırmacının verilerin içinde gömülü olan kuramı ortaya çıkartması ve araştırma boyunca yeni kavram ve kuramlara ulaşması hedeflenmektedir (Glaser ve Strauss, 1967, ss. 238-39). Araştırmacı, araştırmasına genel bir gözlemle başlar ve analitik sürecin devam etmesi ile çalışmanın sorularını açıklayan kavramsal kategoriler yaratır. Gömülü teoride bir teorinin türetilmesinde literatürdeki veriler ve kuramlarla mukayese de kullanılır. Bizim araştırmamızda nicel aşamada elde edilen veriler nitel araştırmanın yürütülmesine rehberlik etmiştir.

Gömülü teori yaklaşımı Barney G. Glaser ve Anselm L. Strauss isimli iki sosyal bilimci tarafından geliştirilmiştir. Onlar 1965’te *Awareness of Dying* başlığıyla yayımlanan araştırmalarında gömülü teorinin ilk uygulamasını yapmışlar ve ardından 1967’de *The Discovery of Grounded Theory* isimli eserleriyle yaklaşımın metodolojik olarak geliştirmişlerdir (Glaser ve Strauss, 2005, 1967). Glaser ve Strauss, nitel yöntemin genelde titizlikten yoksun olduğu, sistematik olmadığı, sadece tanımlamalar ürettiği, veri toplama ile analizini kopardığı gibi tezlere ve teorik ve ampirik araştırmalar arasındaki yapay ayrımlara karşı çıkmaktadırlar. Onlar nitel araştırmanın daha titiz olan nicel araştırmaya göre sadece yalnız araştırma öncesi bir alan tanıma eylemi olabileceğine dair tezlerle mücadele ederek nitel araştırmanın teori geliştirmede meşru bir yöntem olarak gündeme gelmesini sağlamışlardır.

Sonrasında, Glaser’ın (1978) *Theoretical Sensitivity* isimli kitabı gömülü teori tekniklerini daha açık bir hâle getirmiş; Strauss’un (1987) *Qualitative Analysis for Social Scientists* adlı kitabı gömülü teoriyi daha ulaşılabilir kılmıştır. Bu tarihten sonra Glaser ve Strauss gömülü teoriyi yaklaşımlarında ihtilafa düşmüşlerdir. Bu tarihten sonra Strauss, Juliet Corbin’le (1990, 1994) birlikte kendi analiz teknikleri ile ilgili daha detaylı bir bakış açısı ortaya koymuşlardır. Glaser (1992), *Basics of Grounded Theory Analysis: Emergences vs Forcing* isimli kitabında gömülü

teorinin yorumcu, anlamacı bir biçimini ortaya koymuştur. Biz de araştırmamızda metodolojik olarak gömülü teorinin bu anlamacı biçimi kullandık.

Gömülü teori araştırılan konudaki örüntü ve süreçleri ortaya çıkarmaya yöneldiği için araştırılan sosyal olgunun sınırlarını ve algılanmasını ortaya koyabilmek için uygun bir yaklaşımdır. Sosyal veriye yakın ve onda gömülü olan örüntüyü (deseni) açığa çıkarmaya odaklandığı için sosyal kategorileri anlamada kolaylık sağlamaktadır. Burada araştırmanın amacı örüntüleri oluşturan kategorilerin keşfetmektir. Kategorilerin oluşturulması da teorinin açıklama gücünü belirlemektedir.

Gömülü teoriyi uygulamanın kendine özgü birtakım süreçleri vardır. Bunlar, araştırmanın ve soruların belirlenmesi, bilgiyi toplama, verileri sınıflara ayırma, veriyi analiz etme, karşılaştırma ve teoriyi oluşturmaktır. Gömülü teoride veriler nitel yöntemlerle ve görüşme tekniği ile elde edilir. Görüşmede diğer nitel yöntemlerde de olduğu gibi bazı hassasiyetlere uyulması ve görüşülen kişinin anlatımlarının olduğu gibi yansması istenmektedir. Gömülü teorinin olgun modelinde elde edilen bu veriler üç aşamalı bir biçimde analiz edilir. Bunlar, açık (open) kodlama, odak (axial) kodlama ve seçici (selective) kodlamadır. Bu kodlamalar ham verinin işlenmesi ve belirli kategoriler dahilinde anlamlı hâle getirilmesi anlamına gelmektedir. Biz görüşmeleri yorumlarken ses kayıtlarını deşifre ettikten sonra açık kodlama, odak kodlama ve seçici kodlama aşamalarını stratejik bir biçimde kullanarak sosyal hareketliliğin temel unsurlarını, bağdaştırıcılarını ve tezahürlerini ortaya çıkardık.

Araştırmada görüşülecek kişiler gömülü teori yaklaşımına göre teorik örneklem yöntemine göre seçildi. Zira Charmaz ve Bryant'ın (Charmaz ve Bryant, 2008, s. 375) dile getirdiği gibi bir araştırmanın teorik kategorilerine dair bilgiler sağlayabilecek örneklem kümesini bulması anlamına gelen teorik örneklem gömülü teorinin en ayırt edici yönünü teşkil etmektedir. Bu yönüyle temsili örneklemden ciddi bir biçimde ayrılmaktadır. Teorik örnekleme oluştururken öncelikle temel kategorileri belirledik ve ortaya çıkan filtrelemlere göre tayin edilmiş bir çalışma grubunu oluşturduk. Bu şekilde bir analiz van den Hoonaard'ın belirttiği gibi (van den Hoonaard, 2008, s. 874) bize mevcut kavram ve bakışlar geliştirme imkânını sundu. Bu anlamda gerçekleştirdiğimiz nicel araştırmada ortaya çıkacak model bize nitel araştırma aşamasındaki teorik örnekleme seçmek için kategorileri belirlemede bir zemin oluşturdu. Proje hazırlama aşamasında gerçekleştirilen ön çalışmalarda bu örneklemin 100 civarında olmasının yeterli olacağını tespit etmiştik. Süreç içerisinde bu sayının yeterli olduğunu gördük. Araştırma kapsamında toplam 100 mülakat farklı illerde belirlenen örneklem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (EK 2).

3.2.1. Araştırma Dizaynı

Nitel araştırmanın ilk etabını soru protokollerinin hazırlanması oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın çerçevesini ve odağını netleştirmek, görüşmelerde kullanılacak soru protokollerini hazırlamada bir zemin oluşturmak üzere literatür taraması ve değişik alanlardan on uzmanın katılımı ile bir odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Odak grup neticesinde araştırmada yer alan beş temel alan ve nicel araştırmada ortaya çıkan kategoriler kapsamında yarı yapılandırılmış mülakat soruları şekillendirilmiştir. Bu kapsamda mülakat sorularında kişinin (1) ailesi, (2) kendi hikayesi ve (3) çekirdek ailesinin oluşumu ve etkileri izleği oluşturulmuştur. Bu sorulara ek olarak ise kişiye özel sosyal hareketlilik örüntüsünü detaylandırabilmek için soru grupları hazırlanmıştır. Kişinin ailesi hakkında hazırlanan sorularda ebeveynler hakkında genel bilgi, ulusal/uluslararası göç yaşama durumu ve miras soruları oluşturulmuştur. Kişinin kendi hikayesi kapsamında ise eğitim hayatı, çalışma yaşamı, mesleki durumu, girişimcilik ve siyaset/sivil toplum soruları hazırlanmıştır. Kişinin çekirdek ailesinin oluşumu ve etkileri kapsamında ise evlilik hikayesi ve ailenin yapısıyla ilgili soru hazırlanmıştır. Özel sosyal hareketlilik soruları kapsamında ise hapse düşme, iflas yoluyla kayıp yaşama, boşanma sebebiyle mali ve sosyal konum kaybı yaşama, sağlık sorunları sebebiyle işten meslekten uzaklaşma, girişimcilik denemesi olarak maaşlı bir işten kendi işini kurma, devlet işinden özel sektöre (daha yüksek konuma) geçiş, siyasal ilişkilerle özel yükselme yaşama, kişinin kendisinin veya ailesinin sivil/cemaatsel ilişkileriyle özel bir yükselme yaşama başlıklarında soru grupları oluşturulmuştur.

Oluşturulan soru formlarıyla kişinin kendi hikayesi ve özel sosyal hareketlilik örüntüsü sorularıyla daha detaylı analize imkân sağlayacak sorular hazırlanmıştır. Böylece kişinin hareketliliğine imkân sağlayacak geçişler, hayatındaki kırılma noktaları ve bunların hayatındaki etkileri görülebilmesi hedeflenmiştir (Bk. Ek 2. Nitel Araştırma Soru Protokolü).

Soru formunun oluşturulmasının ardından saha çalışması öncesi araştırmanın soru formunun kesinleştirilmesi kapsamında proje ekibi ile birlikte pilot uygulama gerçekleştirmiştir. Farklı illerde farklı niteliklere sahip 6 isimle gerçekleştirilen pilot mülakatlar sonrasında bazı soruların ve düzeylerinin farklılaştırılması gerektiğine karar verilmiştir. Böylece soru formunun geliştirilmesi tamamlanmıştır.

Araştırmada görüşülecek kişilerden müteşekkil çalışma grubu, gömülü teori yaklaşımına göre teorik örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Teorik örneklemde önce anahtar kategoriler belirlenir örneklem ise bu kategorilere göre belirlenir. Bu anlamda proje kapsamında yürütülen nicel araştırmada ortaya çıkan model nitel araştırma aşamasındaki teorik örneklemi seçmek için bir zemin oluşturmuştur.

Araştırmada çalışma grubu seçilirken teorik örneklem aşağıdaki nitelikler çerçevesinde oluşturulmuştur.

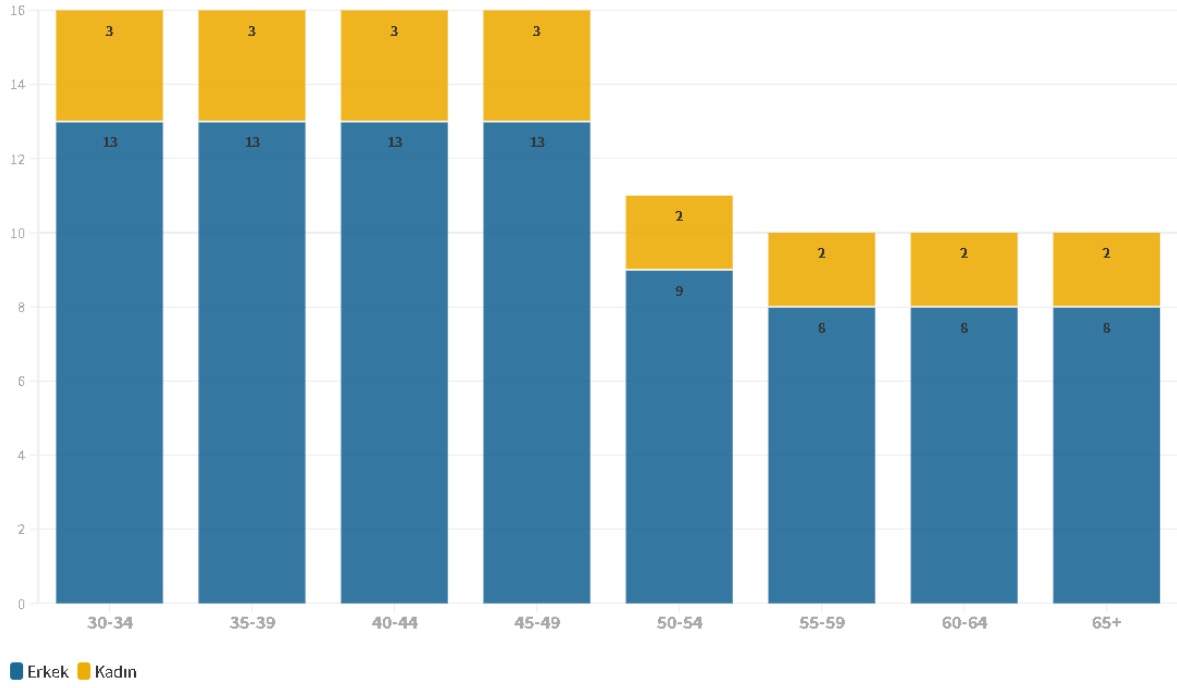
- i. Hareketliliğin yönü:* Örneklem belirlenirken hareketliliğin yönü önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda aşağıdaki kriterlere göre seçim yapılmıştır.
 1. Yükselme
 2. Düşme
 3. Hem yükselme hem düşme
- ii. Hareketlilik etkeni:* Örneklem belirlenirken hareketlilik yaşamayı sağlayan etkene göre teorik modelin gerektirdiği bir seçim yapılmıştır.
 1. Eğitim
 2. Meslekte yükselme
 3. Girişim
 4. Evlilik
 5. Boşanma
 6. Özel beceri
 7. İflas
 8. Hastalık
 9. Suç/hapis
 10. Bağımlılık
 11. İç/dış göç
- iii. Cinsiyet*
 1. Erkek
 2. Kadın
- iv. Yaş:* Örneklem yaşı dağılımında ise 30-65 yaş arası esas alınmış, hareketliliğin yaşanma zamanı düşünülerek oransal olarak 30-49 yaş arasına ağırlık verilmiştir.
 1. 30-34
 2. 35-39
 3. 40-44
 4. 45-49
 5. 50-54
 6. 55-59
 7. 60-64
 8. 65+

Türkiye kapsamında gerçekleşmesi planlanan mülakatlarda farklı bölgelerden hareketlilik temsili oluşturabilecek 13 farklı ilden Türkiye'deki hareketlilik yaşama ihtimalleri ve örüntüleri

düşünülmüş olarak %30 kadın ve %70 erkek olacak şekilde 110 kişilik yedekli bir görüşme listesi oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda toplam 100 kişi ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Yaş Göre	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Toplam	19	10	16	9	19	14	9	4
Erkek	15	4	11	6	14	8	9	4
Kadın	4	6	5	3	5	6	0	0

Grafik 9. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

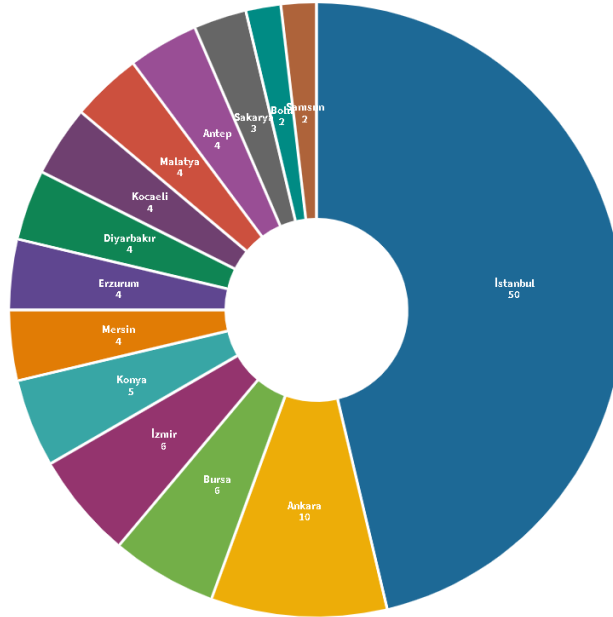
Çalışma grubunun bu şekilde oluşturulmasında cinsiyet oranındaki farklılığın temel nedeni Türkiye geneline erkeklere oranla kadınların eğitim hayatına daha kısıtlı katılımı ve devamında ise iş yaşamında aktif bulunmasının görece daha düşük olmasıdır. Proje kapsamında belirlenen eğitim, meslekte yükselme, girişim, iflas, göç, hapis, bağımlılık gibi hareketlilik etkenlerinin kapsama alanlarına da bakıldığında kadınların erkeklere oranla çok daha az sayılarda olduğu görülecektir. Ayrıca saha çalışması için belirlenen oran Türkiye’de kadın-erkek iş yaşamına katılım oranları düşünüldüğünde projenin hedeflediği 30-65 yaş aralığında aktif işgücüne katılım oranlarına paralellik gösterdiği görülmektedir.

Seçilen teorik örneklemin Türkiye’de sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel değişimler göz önünde bulundurularak sosyal hareketlilik potansiyeli yüksek bulunan İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Erzurum, Gaziantep, Sakarya, Diyarbakır, Bolu, Düzce, Konya, Mersin ve Malatya olmak üzere toplam on dört ilde gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Araştırma kapsamında nitel araştırmanın Türkiye’de farklı illerde gerçekleştirilmesi önemsenmiştir.

Böylece farklı örüntülerin tespit ve analiz edilmesi sağlanmıştır. (Bk. Ek 3. Nitel Araştırma Çalışma Grubu Görüşme Detayları)

Tablo 3. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun İllere Göre Dağılımı

İller	Toplam	Kadın	Erkek
Mersin	6	1	5
Konya	5	1	4
Erzurum	6	1	5
Diyarbakır	5	3	2
İstanbul	44	17	27
Bursa	4	3	1
İzmir	1	0	1
Ankara	10	2	8
Sakarya	2	0	2
Bolu	2	0	2
Malatya	5	1	4
Düzce	5	0	5
Gaziantep	5	0	5
Toplam	100	29	71

Grafik 10. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun İllere Göre Dağılımı

Araştırmada görüşülecek kişileri belirlerken kullanılan kriterlerden bir diğeri de *hareketliliğin yönü* ve *etkenidir*. Çalışma grubu belirlenirken hareketliliğin yönü önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda görüşülen bireylerin sosyal konum itibarıyla nesil için hareketlilikte yükselme, düşme ve ikisini ayrı ayrı yaşamış olma durumları gözetilmiştir. Ayrıca hareketlilik yaşamayı sağlayan etkene göre teorik olarak bir seçim yapılmıştır. Bu kapsamda literatürde en sık görülen hareketlilik etkenleri olarak eğitim, meslekte yükselme, girişim, evlilik, boşanma, özel spor ve sanat becerileri, iflas, kronik hastalık, suç

bulaşma hapse düşme, bağımlılık ve göçe göre bir tasnif yapılmış, çalışma grubu buna göre oluşturulmuştur. Bu doğrultuda çalışma grubunun nihai görünümü aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Hareketlilik Biçimi ve Etkenlerine Göre Dağılımı

Hareketlilik Etkeni	Yükselme	Düşme	Hem yükselme hem düşme
Eğitim Yoluyla	29		2
Meslekte Yükselme	12	2	3
Girişim Yoluyla	22	1	6
Evlilik	10	1	
Boşanma		2	
Beceri yoluyla (spor, sanat, teknik)	3		
İflas		4	1
Suç/Hapis		2	

3.2.2. Araştırmanın Uygulanması

Ardından örneklem belirlenen özelliklere uygun kişilerin araştırılması ve mülakatların gerçekleştirilebilmesi için proje ekibine dağıtılmıştır. Proje ekibi görüşülecek kişilerden randevu alarak planlama yapmışlardır.

Öncelikle pilot görüşmeler sırasında yapılan mülakatlarda birinci mülakat ve ikinci mülakat arasında sıklıkla tekrar gözlemlenmiştir. Görüşmecilerin de mülakatlarındaki tekrarları fark etmeleri ve görüşme sürelerinin uzaması mülakatların yer yer kesintiye uğramasına neden olmuştur. Ayrıca ilk mülakat sonrasında bazı görüşmeciler ikinci mülakat için randevu vermekten geri durmuşlardır. Toplamda 100 mülakatın gerçekleştirileceği proje için bu durumun oldukça zorlayıcı bir koşul olacağına karar verilmiştir. Pilot görüşmeler sonrası değerlendirmenin ardından bu değişiklik göz önünde bulundurularak soru protokolü güçlendirilmiştir. Karşılaştırmalı değerlendirme sonrasında ise tek aşamada gerçekleşen mülakatlarda iki aşamalıya oranla daha bütünlüklü ve nitelikli mülakatların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Nihai olarak bu değişikliğin proje çıktılarına olumlu yansıdığı görülmüştür.

Farklı illerde kadın ve erkek görüşülen kişilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ortalama bir buçuk saat sürmüştür. Görüşülen kişilerden alınan izin ile görüşme kayıt altına alınmıştır. Mülakat sonrasında kayıtların çözümleme ve analiz sürecinde önemli olacak görüşülen kişinin yaşam hikâye kaydı ve görüşme izlenimlerinin yer aldığı “hafıza kaydı” (memo) oluşturulmuştur. Proje ekibi tarafından gerçekleştirilen mülakatlar yine ekip tarafından çözümlenmiştir. Çözümleme sırasında görüşülen kişinin adı metin içerisinde geçirilmemiş, duygu durumu ve hareketleri ise metne tüm açıklığıyla yansıtılmıştır. Nitel araştırma sürecinde dikkat edilen tüm bu hususlar mülakatların kodlama ve yorumlama sürecine başarılı bir şekilde aktarılmıştır. sosyal hareketliliğin biçimlerini görmeyi amaçladığımız analizlerde detaylara dair bilgi sağlamıştır.

3.2.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ortalama 86 dakika toplam ortalama 8600 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler kayıt altına alınmış ve akabinde araştırma ekibi tarafından deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır. Bu işlemin neticesinde toplam 1863 sayfa metin elde edilmiştir.

Araştırmamızın yöntemi olan gömülü teorinin olgun modelinde, elde edilen veriler üç aşamalı bir biçimde analiz edilir. Bunlar, açık (open) kodlama, odak (axial) kodlama ve seçici (selective) kodlamadır. Bu kodlamalar ham verinin işlenmesi ve belirli kategoriler dahilinde anlamlı hâle getirilmesi anlamına gelmektedir. Citavi 6 programının kodlama, gruplandırma ve sınıflandırma özellikleri dikkate alınarak bu nitel analizde program tercihi değiştirilmiştir. Ortak platformda çalışma imkanı sağlayan program çoklu çalışmaya da imkan sağlamıştır.

Esnek bir çalışma sistematığı ile sosyal hareketliliği sağlayan bilinen durumlara ek olarak yeni bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayacak olan gömülü teoride ilk aşama açık kodlamadır. Bu sürece tüm mülakatların çözümlemelerinin yanı sıra görüşme kaydı ve görüşmecenin hikayesi dahil edilmiştir. Görüşülen kişinin sorulan sorulara verdiği cevaplar kişinin yaşadığı hareketlilik ve sosyoekonomik arka planı dahil edilerek verinin işaret ettiği hususlarla birlikte açık şekilde ifade edilmiştir. Verinin bağlamı ve araştırmamız açısından sahip olduğu önem de ifadelendirilmiştir. Böylece veri kodlamanın ilk aşamasında hem bağlamının oluşturduğu anlamlar hem de kendi gerçekliği içerisinde sunduklarıyla çoklu olarak kodlanmıştır.

Gömülü teoride odak kodlama olarak ifadelendirilen eksenli kodlamada ise açık kodlamada yer alan anlam, durum ve bağlamlar daha soyut bir boyuta taşınmıştır. Bu ikinci aşamada oluşturulan tematik soru alanlarının nedenleri, sonuçları, koşulları, süreçlerin işleyişi ve ortaya çıkan stratejiler hakkında sorular sorularak çalışma devam ettirilmiştir. Kategorileştirme ile aynı görünen durumun çeşitliliği kodlamalar içerisinde hiyerarşik bir dizine tabi tutulmuştur. Böylece esnek bir şekilde yapılan kodlamalar yerini birbiriyle ilişkili ve etkileşimi kodlama süreci sırasında devam eden daha sistematik bir yapıya bırakmıştır. İkincil kodlama sırasında kategorilerin birleşmesi, ayrışması, etkileyen ve etkilenen konumda olmaları gibi daha birçok husus yeni kategoriler ortaya çıkarmış ve ana izleğin oluşmasını sağlamıştır. Böylece mekânîk veri indirgeme ve verilerin analitik kategorilere ayrılması tamamlanmıştır. Ayrıca eksen kodlama süreci hareketlilikle ilgili dışarıda bırakılması gereken alanları ve yoğunlaşılması gereken başlıkların da ortaya çıktığı bir süreç olmuştur.

Seçici kodlama aşamasında ise hareketlilik etkenlerinin birbirleriyle karşılaştırılması ve ağırlıklandırılması yapılmıştır. Soyut kavramsallaştırmalara da imkân sağlayan bu süreçte başlıkların ilişkiselliğinin daha çok ortaya çıkması sağlanmıştır.

Toplamda 100 mülakatın kodlamaya tabi tutulduğu çalışmada açık kodlama aşamasında 4855 adet kod, odak kodlamasında 279 adet kod, seçici kodlama sürecinde ise 17 adet kod ortaya çıkmıştır.

Analiz aşamasında görüşülen her bir kişiye takma ad verilmiştir. Analizler yapılırken ve metin içinde bu takma adlar kullanılmıştır.

4. TÜRKİYE’DE SOSYAL HAREKETLİLİĞİN YAPISI

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi kapsamında geliştirilen nicel ölçüm (anket) formu 2019 Nisan-Haziran arasında TÜİK’ten elde edilen 2250 hanelik temsili Türkiye örneklemine uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini TÜİK tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) veri tabanına dayalı olarak, hane birimi üzerinden TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması ikinci derece (IBBS-II) kapsamında bulunan 26 ili kapsamaktadır.

Sosyal hareketliliğin temelde 30-50 yaş arasında gerçekleştiği gerçeğinden hareketle örneklem buna göre alınmıştır. Ancak anket hanede hem kadın hem de erkeğe ayrı ayrı uygulandığı için analize katılan bu yaş aralığını geçen bireyler de bulunmaktadır. Ankette kuşakıçi ve kuşaklararası sosyal hareketliliği ölçmek üzere hanede hem erkeğin hem de kadının üç kuşak bilgileri elde edilmiştir. Temelde sosyal hareketlilik farklı zamanlar arasındaki ilişkileri daha nesnel bir biçimde karşılaştırmak üzere işteki konum bilgisi üzerinden analiz edilmiştir. Bu kapsamda araştırmamız kapsamında geliştirdiğimiz 17’li işteki konum bilgisi ölçeğini şu konumlar için elde ettik.

1. Görüşülen kişinin mevcut işindeki konumu
2. Görüşülen kişinin önceki işindeki konumu
3. Görüşülen kişinin ilk işindeki konumu
4. Görüşülen kişinin babasının 40 yaş sonrasında işindeki en temsil edici konumu
5. Görüşülen kişinin babasının ilk işindeki konumu
6. Görüşülen kişinin dedesinin (babasının babası) işindeki en temsil edici konumu

İşteki konumlar hiyerarşik bir biçimde sıralanarak bu konumlar arasındaki hareketlilik düzeyi (atlanan ya da düşülen basamak sayısı) ve hareketlilik yoğunluğu hesaplanmıştır. Ayrıca bu bilgiler şu 20 değişkenle çarpaz analize ve tekil ve çoklu regresyon analizine tabi tutulmuştur.

1. Yaş (gruplu)
2. Doğum yeri
3. Bireyin eğitim durumu (gruplu)
4. Baba eğitim durumu (gruplu)
5. Anne eğitim durumu (gruplu)
6. Dede eğitim durumu (gruplu)
7. Yabancı dil bilgisi
8. Lise türü (gruplu)
9. Hane büyüklüğü
10. Görüşülen kişinin çocuk sayısı
11. Kardeş sayısı (gruplu)
12. Görüşülen kişinin kaçınıcı çocuk olduğu
13. Görüşülen kişinin mevcut işindeki konumu
14. Görüşülen kişinin babasının temsil edici işindeki konumu

15. Görüşülen kişinin annesinin işteki konumu
16. Görüşülen kişinin dedesinin işteki konum
17. Görüşülen kişinin etnisitesi
18. Görüşülen kişinin göç etme durumu
19. Görüşülen kişinin çalıştığı işyeri statüsü
20. Görüşülen kişinin ebeveynlerinin boşanma durumu

Bunları tamamlar bir biçimde yapısal eşitlik analizleri yapılmış ve her bir birey ve konum için hareketliliği sağlayan/etkileyen temel etkenler belirlenmiştir.

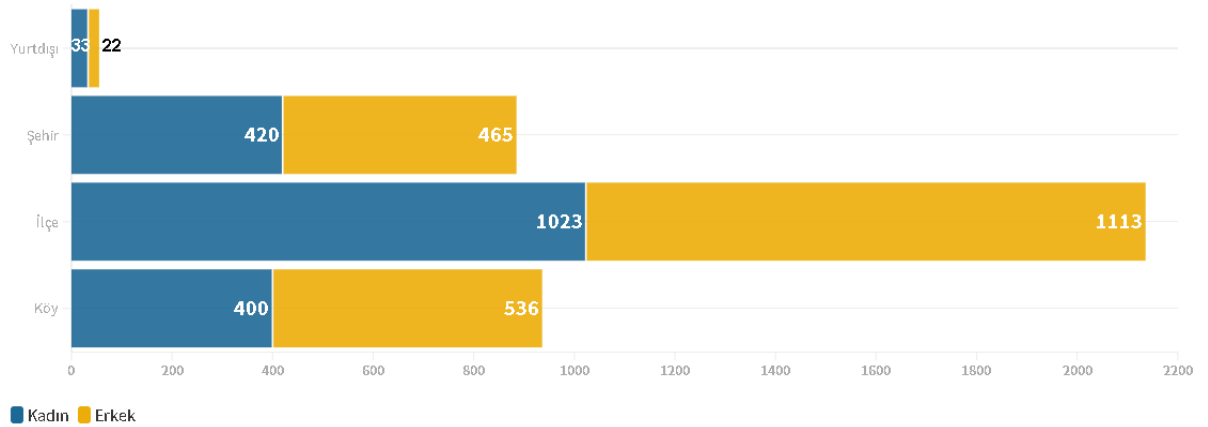
Kadınların çalışma yaşamına katılımı tüm Türkiye’de olduğu gibi bizim örneklemimizde de düşüktür. Dolayısıyla kadınlar ile erkeklerin birlikte analiz edilmesi çeşitli sorunları beraberinde getireceği için ayrı ayrı bakmanın daha doğru olacağı için bu şekilde analiz edilmesinin daha doğru olacağı ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların da kendi içinde çalışma yaşamına katılanların (şimdi ve geçmişte) ayrıca analiz edilmesini uygun olduğunu gördük. Aşağıda bu doğrultuda yaptığımız betimsel analizler, çarpaz tablolamalar, hareketlilik düzeyleri analizleri ve regresyon analizleri yer almaktadır.

4.1. Hanelerin ve Kişilerin Üç Kuşak Sosyoekonomik ve Demografik Analizi

Bu bölümde görüşülen kişilerin sosyal hareketliliğine etki ettiğini gördüğümüz ve analizlere dahil ettiğimiz değişkenler cihetinden betimsel analizlere yer vermekteyiz.

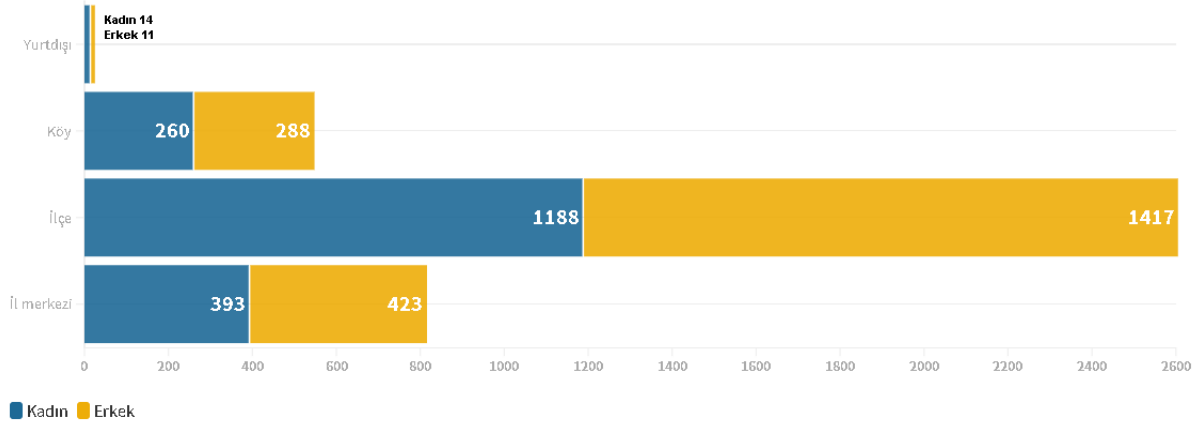
4.1.1. Görüşülen Kişilerin Demografik Görünümü

Görüşülen 4012 kişinin büyük çoğunluğu ilçe ve şehirlerde doğduğu görülmektedir. Kişilerin 2136’sı (%53,2) ilçelerde, 885’i (%22,1) şehirde, 936’sı (%23,2) köyde ve 55’i (%1,4) yurtdışında doğmuştur. Görüşülen kadın ve erkeklerin doğum yerlerine bakıldığında kadınların ilçe (%54,5) ve şehir (%22,4) doğumlu olma oranlarının erkeklerin ilçe (%52,1) ve şehir (%21,8) doğumlu olma oranlarından fazla olduğu görülmektedir. Buna karşılık erkeklerin köyde doğum oranları (%25,1) kadınların köyde (%21,3) doğum oranlarından fazladır.

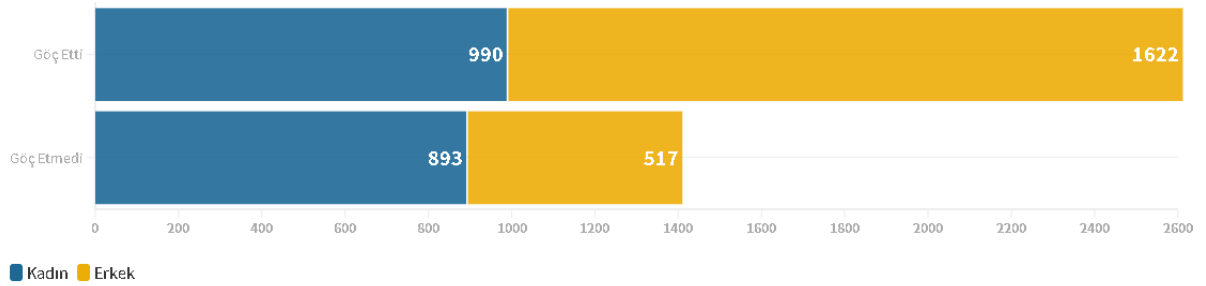
Grafik 11. Görüşülen Kişilerin Doğum Yeri

Görüşülen 4034 kişinin büyük çoğunluğunun hayatının büyük kısmını ilçe ve şehirlerde geçirdiği görülmektedir. Kişilerin 2605'i (%64,6) hayatını ilçelerde, 816'sı (%20,2) il merkezlerinde, 548'i (%13,6) köyde ve 40'ı (%0,6) yurtdışında geçirmiştir. Kadın ve erkeğin hayatlarının büyük kısmını geçirdiği yer değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Halihazırda araştırmanın hane temelli olduğu düşünüldüğünde eşlerin hayatlarında paralellik söz konusu olması normaldir.

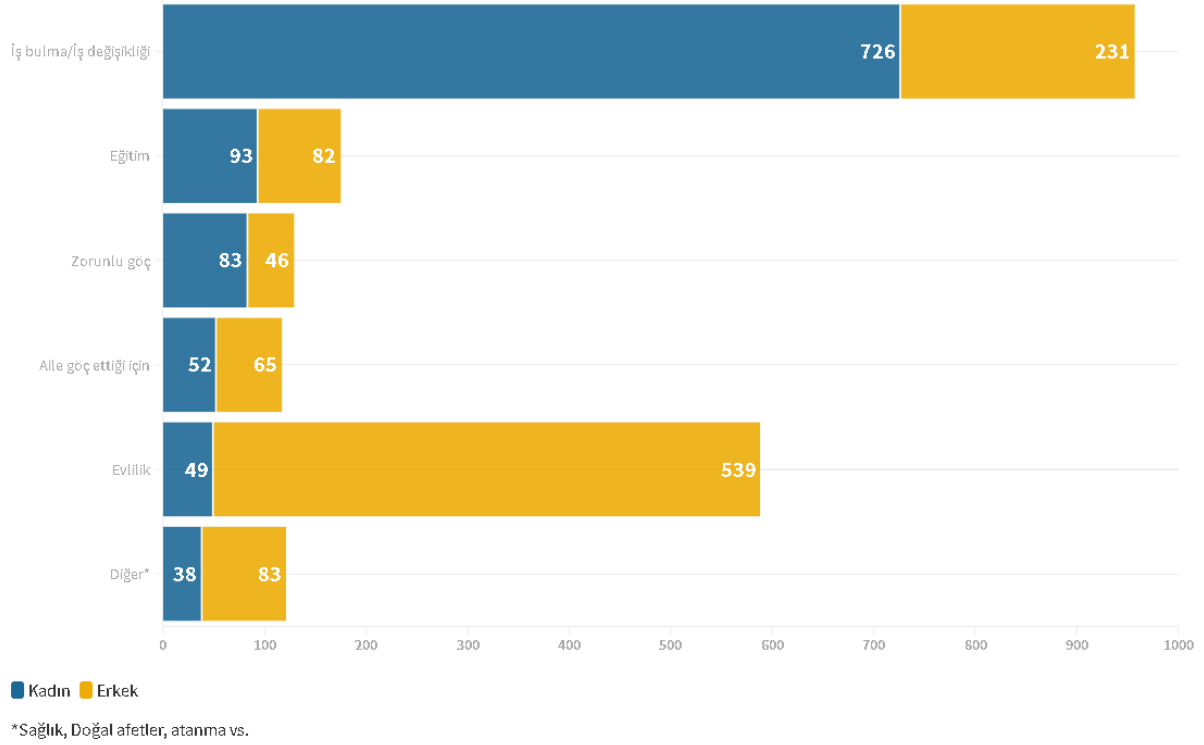
Grafik 12.Örneklemin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer

Sosyal hareketliliğin kilit noktalarından biri de göçtür. Göçün yönü, hangi amaçla ve kimlerle yapıldığı oldukça önemlidir. Görüşülen kişilere hayatlarında yaşadıkları şehirden başka bir şehre taşınıp taşınmadıkları sorulmuştur. Kişilerin 1410'u (%35,1) göç etmediğini belirtirken 2612'si (%64,94) farklı nedenlerden dolayı göç etmişlerdir.

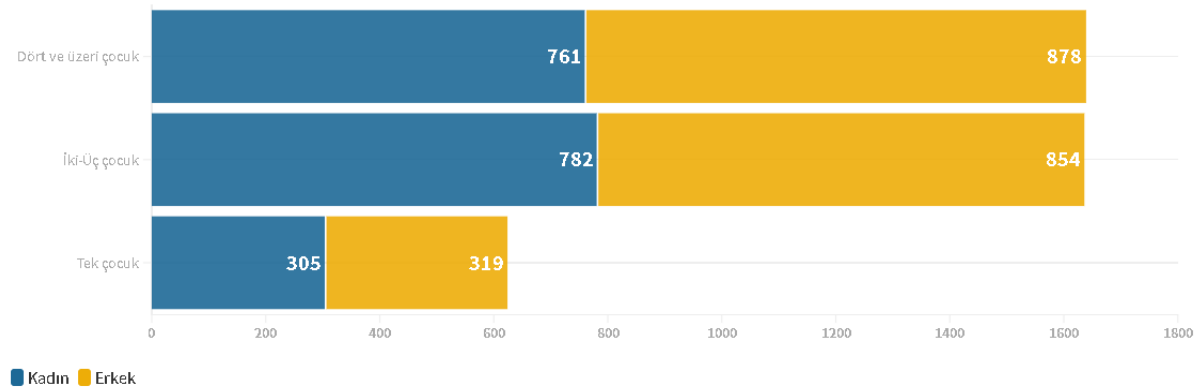
Grafik 13. Görüşülen Kişilerin Göç Etme Durumu

Göç ettiğini belirten görüşülen kişilere göç etme nedenleri sorulduğunda birçok farklı cevap alınmıştır. Alınan cevaplara göre, görüşülen kişilerin 957'si (%45,86) iş nedeniyle (iş bulma ve iş değişikliği), 588'i (%28,17) evlilik, 175'i (%8,39) eğitim, 129'u (%6,18) zorunlu göç, 117'si (%5,61) Aile göç ettiği için ve 121 kişi de (%5,50) Diğer (Sağlık, Doğal afetler, atanma vs.) nedenlerle göç yaşamıştır.

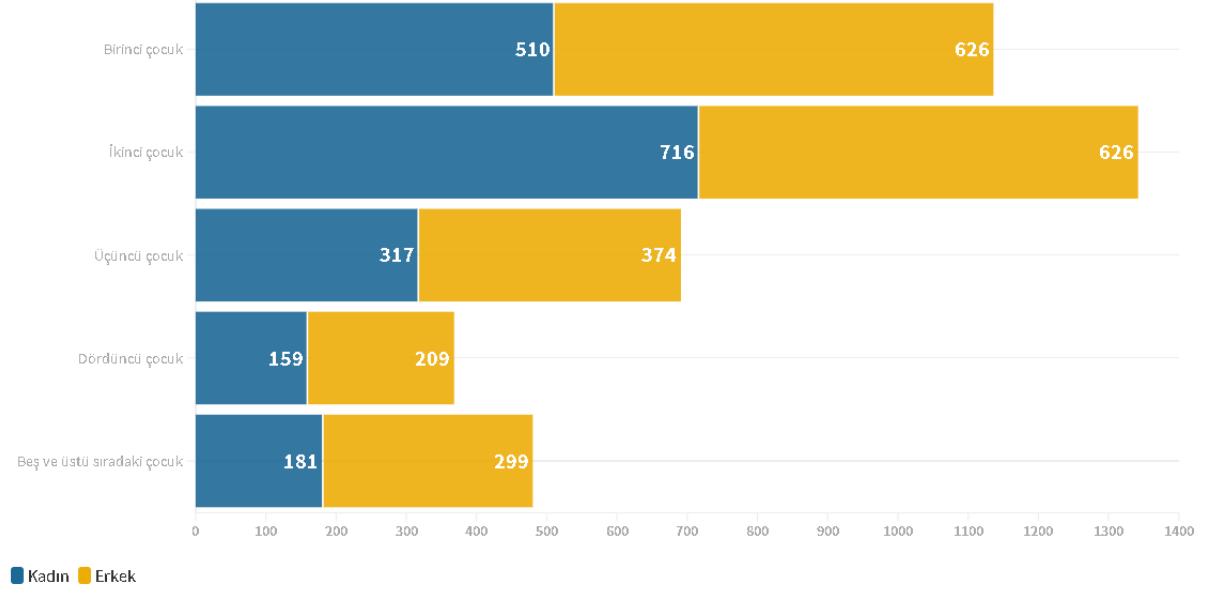
Grafik 14. Görüşülen Kişilerin Göç Etme Nedenleri

Kişilerin kendisi dahil kardeş sayılarına bakıldığında hanelerin ağırlıklı olarak birden fazla çocuklu olduğu görülmektedir. Ailesinde tek çocuk olan kişilerin oranı %16'dır. Kendisi dahil ailedeki kardeş sayısı iki-üç olanların oranı ve dört ve üzeri olanların oranı aynıdır (%42,0). Kadın ve erkek olarak kişilerin kendisi dahil kardeş sayılarına baktığımızda ise küçük farklılıklarla değişiklikler görülmektedir. Kadınlarda tek çocuk olanların oranı %16,5, iki-üç çocuk olanların %42,3, dört ve üzeri olanların oranı ise %41,2'dir. Erkeklerde ise tek çocuk olanların oranı %15,6, iki-üç çocuk olanların %41,6, dört ve üzeri olanların oranı ise %42,8'dir. Kişilerin hareketliliğini ailedeki çocuk sayısı kadar kaçınıcı çocuk oldukları da etkilemektedir. Görüşülen kişilerin 1136'sı (%28,3) ilk çocuk, 1342'si (%33,4) ikinci çocuk, 691'i (%17,2) üçüncü çocuk, 368'i (%9,2) dördüncü çocuk, 480'i (%11,9) ise beş ve üzeridir.

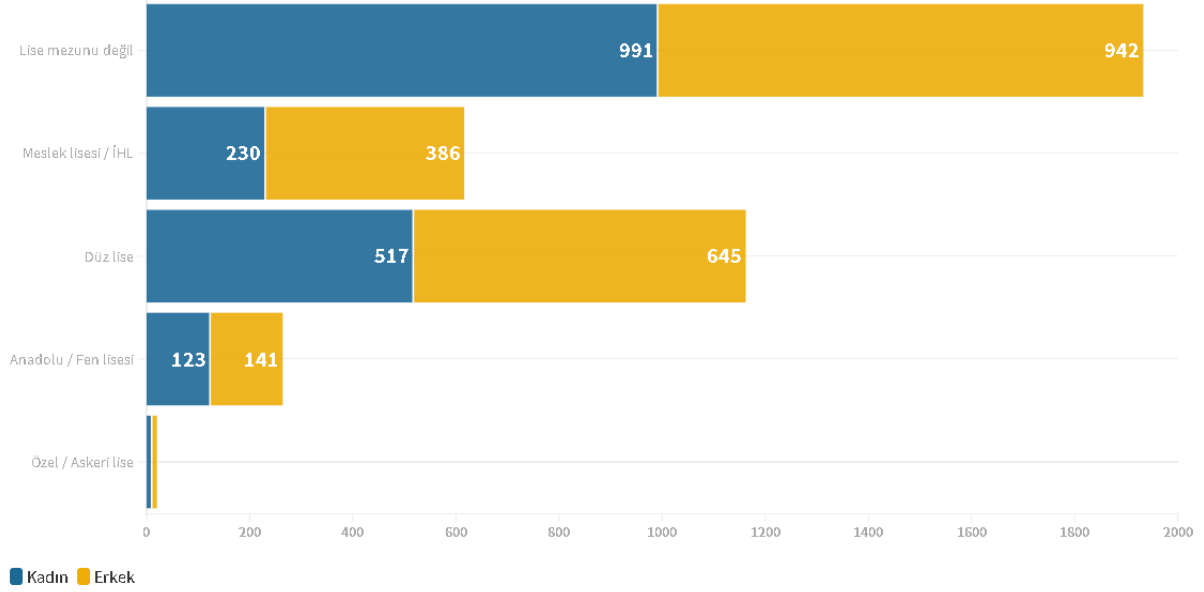
Grafik 15. Görüşülen Kişilerin Kendisi Dahil Kardeş Sayısı

Görüşülen kişilerin kardeşler arasındaki sıralamasına (kaçıncı çocuk) olduklarına baktığımızda Kardeş sıralamasında kadın ve erkeklerin ailelerinde kaçınıcı çocuk olduklarına bakıldığında ise kadınlarda en fazla %38 oranla 716 kişinin ikinci çocuk olduğu, erkeklerde ise en fazla %29,3 oranla birinci ve ikinci çocuk oldukları görülmektedir.

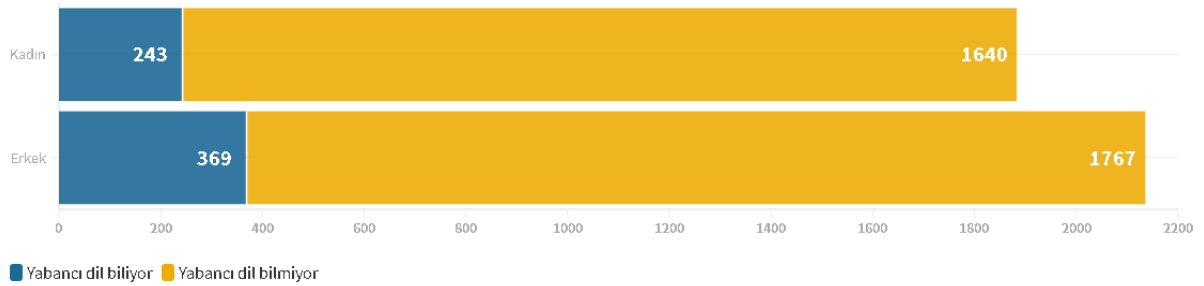
Grafik 16. Kişilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğu

Sosyal hareketliliğin temel bileşenlerinden olan eğitimin seyri açısından lise eğitimi ve mezun olunan lisenin türü büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda görüşülen kişilerin lise mezuniyet bilgilerinin Türkiye geneli ile paralel olduğu görülmektedir. Görüşülen kişilerin 1933'ü (%48,4) lise mezunu değildir. Bununla beraber, lise mezunu olanların okul türlerine bakıldığında 1162'sinin (%29,1) düz liseden, 616'sının (%15,4) meslek/ İHL lisesinden, 264'ünün (%6,6) Anadolu/ fen lisesinden, özel/ askeri liseden ise 20 kişinin (%0,5) mezun olduğu görülmektedir. Lise türüne kadın ve erkek üzerinden ayrı ayrı bakıldığında ise lise mezunu olma durumunun ve mezun olunan lise türü farklılık göstermektedir. Kadınların %53'ü erkeklerin ise %44'ü lise mezunu değildir. Kadınların 230'u (%12,3) meslek lisesi 517'si (%27,6) ise düz lise mezunu iken erkeklerin 386'sı (%18,2) meslek lisesi 645'i (%30,4) düz lise mezunudur. Anadolu/fen lisesi mezuniyeti (%6,6) ve özel/askeri lise mezuniyetinde (%0,5) ise oranlar aynıdır. Sınav puanı ile orta ve yüksek derecelere öğrenci alan bu okullara devam eden kadın ve erkekleri aynı oranlarda birleştirici olanın ailelerinin sosyoekonomik durumları olduğu belirtilebilir.

Grafik 17. Görüşülen Kişilerin Lise Türü

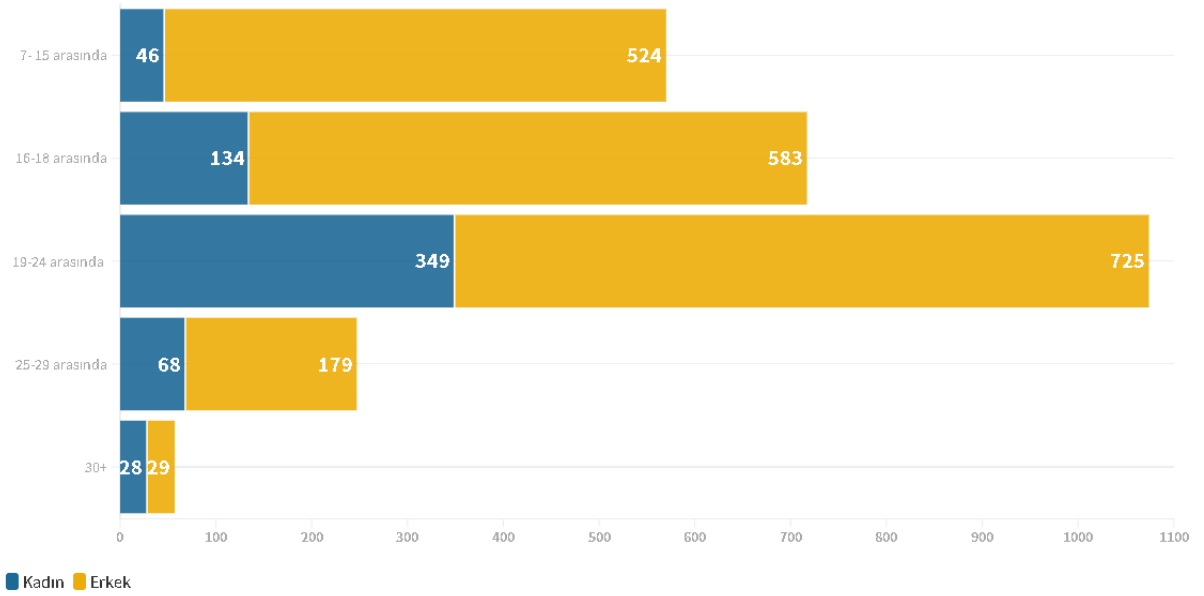
Lise türü kadar eğitimde bir diğer önemli bileşen ise yabancı dildir. İyi liselerden mezun olanlar için yabancı dil öğrenimi bu dönemde başlamaktadır. Görüşülen kişilerin 3407'si (%84,8) yabancı dil bilmiyorken 612'si (%15,2) yabancı dil bilmektedir. Kadın ve erkeğin yabancı dil bilme oranlarına baktığımızda ise erkeklerin yabancı dil bilme (%17,28) oranının kadınların oranından (%12,91) daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda erkeklerin lise kadar üniversite eğitimine de kadınlardan daha fazla devamlılık göstermesi olduğu belirtilebilir.

Grafik 18. Görüşülen Kişilerin Yabancı Dil Bilgisi

4.1.2. Görüşülen Kişilerin Çalışma Hayatına Dair Bilgiler

Çalışma hayatına katılım kişilerin sosyal hareketliliklerinde dönüm noktalarından biridir. Bu nedenle kişilerin çalışma hayatına katılım yaşından mesleklerine, çalıştıkları kurumlardan işlerdeki konumlarına kadar her bir durumun etkisi oldukça fazladır. Görüşülen kişilerden 570'nin (%21,39) çalışmanın yasal olarak yasak olduğu 7-15 yaş aralığında çalıştığı, yasal sürenin başladığı 16-18 arasında ise 717 (%26,90) kişinin aktif çalışmaya başladığı görülmektedir. İlk işe başlama yaşları ortalama 19'dur. Görüşülen kişilerin en fazla 19-24 yaş aralığında (%40,30) işe başladığı görülmektedir. 25 yaş sonrasında ilk işini deneyimleyenlerin oranı ise oldukça azdır.

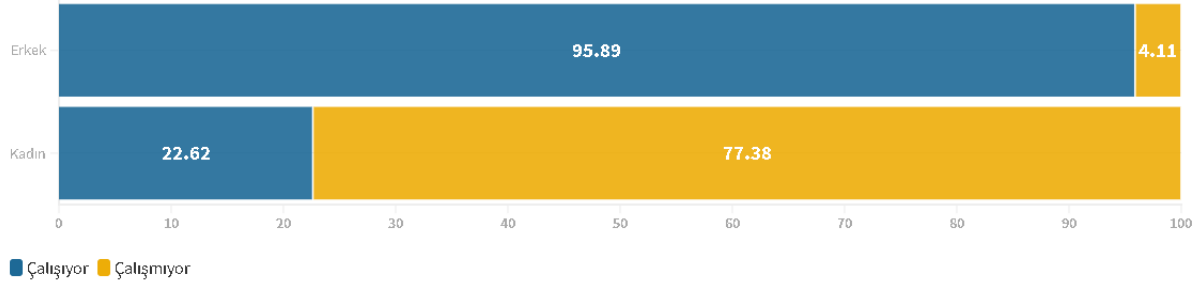
Grafik 19. Görüşülen Kişilerin İlk İşe Başlama Yaşı

Tablo 5. Kişilerin İlk İşe Başlama Yaşı

Kişinin İlk İşe Başlama Yaşı (Gruplandırılmış)	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
7- 15 arasında	46	7,36	524	25,69	570	21,39
16-18 arasında	134	21,44	583	28,58	717	26,90
19-24 arasında	349	55,84	725	35,54	1074	40,30
25-29 arasında	68	10,88	179	8,77	247	9,27
30+	28	4,48	29	1,42	57	2,14
Toplam	625	100,00	2040	100,00	2665	100,00

Görüşülen kişilere halihazırda kendi işi ya da ücretli olarak herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına dair sorduğumuz soruya 2477 kişi (%61,4) evet, 1545 kişi (38,3) hayır cevabı vermiştir. Genel katılımcı tablosunda çalışmayanlardaki kadın ağırlığını ise kadın ve erkeğin

herhangi bir işte çalışma durumuna daha yakından bakarak cevaplayabiliriz. Kadınların 426'sı (%22,6) çalışırken 1457'si (%77,4) çalışmamaktadır. Buna nazaran erkeklerin 20151'i (%95,9) çalışmakta 88'i (%4,1) ise çalışmamaktadır.

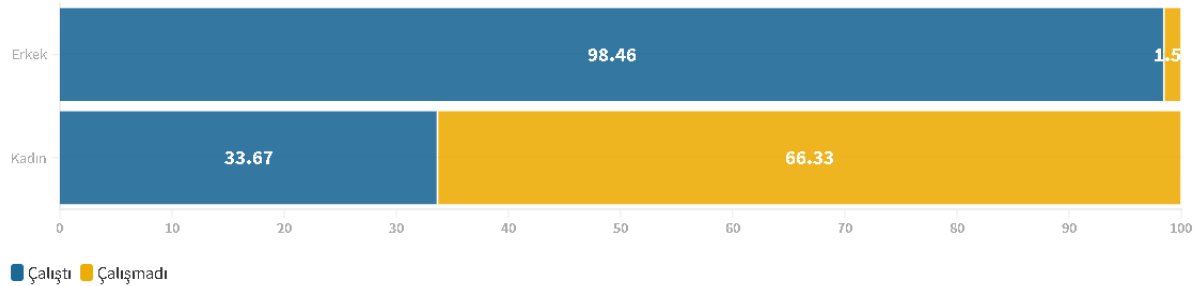

Grafik 20. Görüşülen Kişilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu

Tablo 6. Görüşülen Kişilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu

Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Çalışıyor	426	22,6	2051	95,9	2477	61,59%
Çalışmıyor	1457	77,4	88	4,1	1545	38,41%
Toplam	1883	100	2139	100	4022	100,00%

Görüşülen kişilere hayatlarında düzenli ücretli bir işte çalışıp çalışmadığı sorulmuştur. Görüşülen kişilerin 2737'si (%68,1) çalıştığını belirtirken 1282'si ücretli bir işte hiç çalışmadığını belirtmiştir. Kadının ve erkeğin düzenli bir işte çalışma durumu bize erkeklerin 2103'ünün (%98,5) düzenli bir işte çalıştığını 33'ünün (%1,5) ise çalışmadığını göstermektedir. Kadınlarda ise ev hanımlarının durumundan dolayı dağılım daha farklıdır. Kadınların 634'ü (%33,7) düzenli bir işte çalıştığını belirtirken 1249'u (%66,3) çalışmadığını belirtmektedir.

Grafik 21. Görüşülen Kişilerin Hayatları Boyunca Ücretli Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu

Tablo 7. Görüşülen Kişilerin Hayatları Boyunca Ücretli Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu

Kişinin Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Çalıştı	634	33,7	2103	98,5	2737	68,1
Çalışmadı	1249	66,3	33	1,5	1282	31,9
Toplam	1883	100,0	2136	100,0	4019	100,0

Görüşülen kişiler çalışmama nedeni olarak birçok etken sıralamışlardır. Aşağıda yer alan tablo bu nedenleri göstermektedir. Görüşülen kişilerin 1366'sı (%88,6) ev hanımı olması nedeniyle çalışmadığını belirtmiştir. Diğer çalışmama nedenleri olarak ise 55 kişi (%3,58) işe başlamak için beklediğini, 47'si (%3,06) çocuk bakımından dolayı, 46'sı (%2,99) emeklilik, 14'ü (%0,91) sağlık nedenleri ve 10 kişide (%0,65) diğer sebepleri göstermişlerdir. Çalışmama nedenlerine kadın ve erkek olarak ayrı bakıldığında durum daha net hâle gelmektedir. Kadınlarda çalışmama nedeni olarak ev hanımlığı (%93,8) ve çocuk bakımı (%3,2) ön planda iken çalışma hayatına aktif katılım sağlayan erkeklerde ise işe başlamak için bekliyor olmak (%42,4) ve emekli olmak (%35, 3) asli nedenler olarak görünmektedir. Erkeklerden farklı olarak kadınların daha çeşitli çalışmama nedenleri olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Görüşülen Kişilerin Çalışmama Nedeni

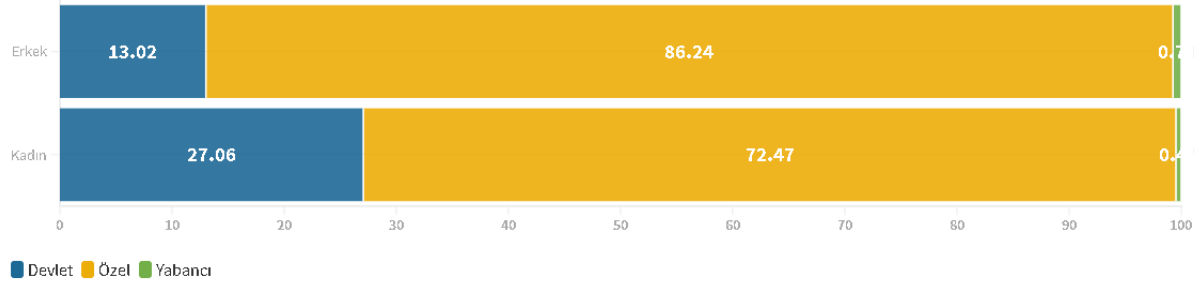
Kişilerin Çalışmama Nedeni	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ev hanımı	1366	93,95	0	0,00	1366	88,82
İş Bulamıyor/İş Arıyor	16	1,10	39	46,43	55	3,58
Emekli	16	1,10	30	35,71	46	2,99
Çocuk bakımı	47	3,23	0	0,00	47	3,06
Sağlık nedenleri	4	0,28	10	11,90	14	0,91
Diğer	5	0,34	5	5,95	10	0,65
Toplam	1454	100,00	84	100,00	1538	100,00

Çalışmama nedenlerinin en başında işsizlik gelmektedir. Kişilere üç aydan uzun süre işsiz kalma durumu sorulduğunda görüşülen kişilerin 2070'i (%75,6) hayır cevabını 650'si ise (%23,7) cevabını vermiştir. Son beş yılda üç aydan fazla işsiz kalma durumuna kadın-erkek ayrı ayrı baktığımızda erkeklerin 559'unun (%26,6) evet, 1540'nın (%73,2) ise hayır cevabı verdiği görülmektedir. Kadınların ise 91'i (%14,4) evet, 530'u ise (%83,6) hayır cevabı vermiştir. Bunda kadınların zaten iş gücüne katılmaması etkilidir.

Tablo 9. Görüşülen Kişilerin Son Beş Yılda Üç Aydan Uzun Süre İşsiz Kalma Durumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Üç aydan uzun süre işsiz kaldı	91	14,4	559	26,6	650	23,7
Üç aydan uzun süre işsiz kalmadı	530	83,6	1540	73,2	2070	75,6
Cevap yok	13	2,1	4	0,2	17	0,6
Toplam	634	100,0	2103	100,0	2737	100,0

Çalışma hayatında kişilerin işyerlerinin statüsü de yaşadıkları ya da yaşayacakları hareketliliği etkileyecektir. Görüşülen kişiler arasında halihazırda aktif çalışmaya devam eden 2460 kişinin %15,4 (380 kişi) devlet kurumlarında, %83,9'u (2063 kişi) özel kurumlarda ve %0,7'si (17 kişi) yabancı kurumlarda çalışmaktadır. Çalışılan iş yerinin statüsüne bakıldığında kadın ve erkekler arasında belirgin farklılık görünmektedir. Kadınların %27,1'i (115 kişi) devlette çalışırken erkeklerde bu oran %13'dür (265 kişi). Özel sektörde ise erkeklerin 1755'i (%86,2), kadınların ise 308'i (%72,5) çalışmaktadır. Yabancı şirkette çalışma oranı ise hem kadın (%0,5) hem de erkek (%0,7) için düşüktür.

Grafik 22. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşyerinin Statüsü

Tablo 10. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşyerinin Statüsü

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Devlet	115	27,1	265	13,0	380	15,4
Özel	308	72,5	1755	86,2	2063	83,9
Yabancı	2	0,5	15	0,7	17	0,7
Toplam	425	100,0	2035	100,0	2460	100

Araştırmada 4008 katılımcının iş yerlerindeki konumları işçilikten esnaflığa, rutin işlerde çalışanlardan yöneticilere kadar birçok farklı şekilde belirtilmiştir. Bu sınıflama aynı zamanda kişilerin işteki konumları üst, orta ve alt seviyeler temelinde birçok başlık altında incelenebilir. Buna göre, görüşülen kişilerin 1528'i (%38,1) ev hanımı yani işsizdir. Türkiye'de kadınların

halihazırda istihdama olan katılımlarının düşük olmasına paralel bir şekilde ev hanımları bu örneklemede işsiz konumundadırlar. Ev hanımlarının hemen ardından ise vasıflı bedensel işçilerin ve esnaf zanaatkarların sayısı ve oranı en fazla çalışılan konumdur. Tarım işçisi ve çiftçilerin arasında bulunduğu bedensel işçi sayısı 339 (%8,5), mesleki sertifikasyona sahip vasıflı bedensel işçi sayısı 708'dir (%17,7). Görüşülen kişilerin 488'i (%12,2) esnaf-zanaatkarlar, 121'i (%3,0) ise 6-20 arası işçi çalıştıran küçük işveren, 15'i (%0,4) 20-500 arası işçi çalıştıran orta işveren ve 500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran büyük işveren olarak değerlendirilebilir. Rutin çalışanlar ve yöneticilere baktığımızda ise 271'i (%6,8) rutin beyaz yakalılar, 74'ü (%1,8) alt düzey yönetici sayısı (şef, koordinatör), 322'i (%8) orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.), 44'ü (%1,1) orta düzey yönetici (müdür, direktör vs.), 84'ü (%2,1) üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.) ve son olarak 14'ü (%0,3) üst düzey yöneticidir (genel müdür, başkan vs.).

Kadınlar ve erkeklerin çalıştıkları işteki konumlarına ayrı olarak bakıldığında ise çalışma hayatındaki konum dengesi daha açık görülebilmektedir. Kadınların 66'sı (%3,5) vasıflı ve 60'ı (%3,2) vasıfsız bedensel işçi olarak çalışırken erkeklerin 642'si (%30,4) vasıflı ve 279'u (%13,2) vasıfsız bedensel işçi olarak çalışmaktadır. Tüm konumlar içerisinde erkeklerin yoğun olarak kendi hesabına çalışan esnaf-zanaatkar ve vasıflı-vasıfsız bedensel işçi olma oranları yüksektir. Sermaye gerektiren esnaf-zanaatkar, küçük işveren, orta-büyük işveren konumlarında erkeklerin oranı kadınlardan oldukça yüksektir. Buna mukabil eğitimle elde edilen meslekler olarak da belirtebileceğimiz rutin ve orta düzey beyaz yakalı işler, orta ve üst düzey yöneticilik oranlarının birbirine nispeten daha yakın oranlar olduğu belirtilebilir. Tabi bu oranlar kadınların çalışma hayatına katılımının çok düşük olduğu gerçeğini tekrar göstermektedir.

Tablo 11. Görüşülen Kişilerin Çalıştığı İşteki Konumu

Mevcut İşte Çalışılan Konum	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ev hanımı, işsiz	1474	77,8	54	2,6	1528	38,1
Bedensel işçi	60	3,2	279	13,2	339	8,5
Vasıflı bedensel işçi	66	3,5	642	30,4	708	17,7
Esnaf-Zanaatkar	46	2,4	442	20,9	488	12,2
Rutin Beyaz Yakalı	78	4,1	193	9,1	271	6,8
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	7	0,4	114	5,4	121	3,0
Alt düzey yönetici	9	0,5	65	3,1	74	1,8
Orta düzey beyaz yakalı	126	6,6	196	9,3	322	8,0
Orta düzey yönetici	8	0,4	36	1,7	44	1,1
Profesyonel ve uzman	18	0,9	66	3,1	84	2,1
Üst düzey yönetici	1	0,1	13	0,6	14	0,3

Orta-büyük işveren	2	0,1	13	0,6	15	0,4
Toplam	1895	100,0	2113	100,0	4008	100,0

Çalışma hayatı içerisinde kişinin yaşadığı hareketliliği değerlendirme amacıyla sorulan kişinin mevcut işinden önceki işinde çalıştığı konum bilgisine baktığımızda vasıflı bedensel işçi oranının (%59,8) ve vasıfsız bedensel işçi oranının (%10,9) yüksek olduğu görülmektedir. Bu noktada kişinin bulunduğu konumdan yükselme ya da düşme yaşadığı bilinmemektedir. Ancak tablo mevcut işte çalışılan konum bilgisine paralel bir şekilde alt ve orta meslek konumlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Orta düzey yönetici (%1,4), profesyonel ve uzman (%0,8), üst düzey yönetici (0,2) ve orta-büyük işveren (%0,6) oranları hem bu konumlarda çalışan kişilerin az oluşu hem de yükselme ve düşme durumunun diğer çalışma konumlarına nazaran daha az oluşunun etkili olması olarak düşünülebilir. Görüşülen kişilerden kadın ve erkeğin mevcut işinden önceki işlerindeki konumlarına ayrı olarak bakıldığında aktif çalışma hayatına devam eden kadın ve erkeklerin konum ve sayıları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda vasıflı beden işçisi olarak kadınların (%60,9) ve erkeklerin (%58,9) birbirine yakın ve oldukça yüksek olan oranları dikkat çekmektedir. Diğer konumlarda da sayı ve oranlar birbirine yakınlık göstermektedir.

Tablo 12. Görüşülen Kişilerin Önceki İşlerindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Bedensel işçi	66	11,9	77	12,0	143	11,9
Vasıflı bedensel işçi	337	60,9	379	58,9	716	59,8
Esnaf-Zanaatkar	39	7,1	41	6,4	80	6,7
Rutin Beyaz Yakalı	45	8,1	70	10,9	115	9,6
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	14	2,5	16	2,5	30	2,5
Alt düzey yönetici	22	4,0	23	3,6	45	3,8
Orta düzey beyaz yakalı	14	2,5	19	3,0	33	2,8
Orta düzey yönetici	8	1,4	9	1,4	17	1,4
Profesyonel ve uzman	4	0,7	5	0,8	9	0,8
Üst düzey yönetici	1	0,2	1	0,2	2	0,2
Orta - Büyük İşveren	3	0,5	4	0,6	7	0,6
Toplam	553	100,0	644	100,0	1197	100,0

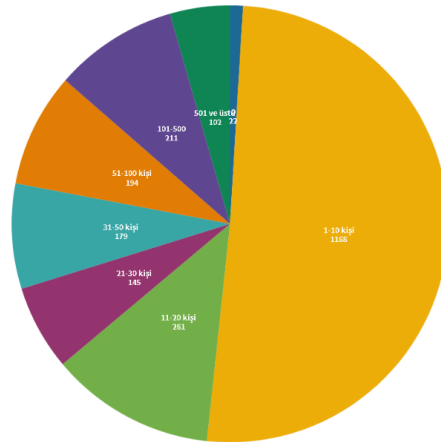
Görüşülen kişilerin düzenli ilk işindeki konumları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Kişilerin 648'i (%54) vasıflı bedensel işçi, 283'ü (%23,6) bedensel işçi, 89'u (%7,4) rutin beyaz yakalı, 68'i (%5,7) esnaf-zanaatkardır. Alt orta çalışma konumları olarak belirtebileceğimiz bu mesleklerin aksine alt düzey yönetici (%2,2), orta düzey beyaz yakalı (%2,0), orta düzey yönetici (%1,7), profesyonel ve uzman (%0,6) gibi eğitim ve bir dizi mesleki yeterlilik gerektiren

konumların oranı kişinin düzenli ilk işi için düşük kalmaktadır. Kadının ve erkeğin düzenli ilk işindeki konumuna daha yakından baktığımızda ise alt meslek olarak sayabileceğimiz bedensel işçi, vasıflı bedensel işçideki ve üst meslek grubu olarak oranların birbirine alt düzey yönetici, orta düzey beyaz yakalı, orta düzey yönetici, profesyonel ve uzman konumlarının oranlarında yüksek derecede yakınlık görülmektedir. Bu yakınlığa oranla kadın-erkek arasındaki farklılaşma esnaf-zanaatkar, rutin beyaz yakalı ve küçük işverende ortaya çıkmaktadır.

Tablo 13. Görüşülen Kişilerin Düzenli İlk İşindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Bedensel işçi	131	23,6	152	23,5	283	23,6
Vasıflı bedensel işçi	301	54,3	347	53,6	648	54,0
Esnaf-Zanaatkar	33	6,0	35	5,4	68	5,7
Rutin Beyaz Yakalı	37	6,7	52	8,0	89	7,4
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	9	1,6	14	2,2	23	1,9
Alt düzey yönetici	13	2,3	14	2,2	27	2,2
Orta düzey beyaz yakalı	12	2,2	12	1,9	24	2,0
Orta düzey yönetici	10	1,8	11	1,7	21	1,7
Profesyonel ve uzman	3	0,5	4	0,6	7	0,6
Üst düzey yönetici	1	0,2	1	0,2	2	0,2
Orta - Büyük İşveren	4	0,7	5	0,8	9	0,7
Toplam	554	100,0	647	100,0	1201	100,0

Görüşülen kişilere sahip oldukları, çalıştıkları işyerinde veya yaptıkları işte kendileri dışında kaç kişinin çalıştığı sorulmuştur. Çalışan 2302 katılımcının 22'sinde (%1,0) iş yerinde hiçbir çalışanın olmadığı görülmektedir. 1-10 kişi arasındaki çalışanla birlikte olduğunu belirtenlerin

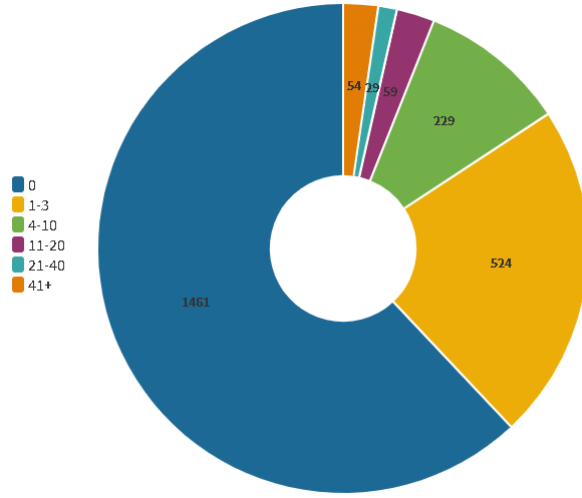
Grafik 23. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyeri Büyüklüğü

sayısı 1168'dir (%50,7). Akabinde 11-20 kişi arasındaki çalışanla birlikte olduğunu belirten 281 kişi (%12,2), 21-30 kişi arasındaki çalışanla birlikte olduğunu belirten 145 kişi (%6,3), 31-50 kişi arasında çalışanla birlikte olduğunu belirten 179 kişi (%7,8), 51-100 kişi arasındaki çalışanla birlikte olduğunu belirten 194 kişi (%8,4), 101-500 kişi arasındaki çalışanla birlikte olduğunu belirten 211 kişi (%9,2) ve 501 ve üzeri çalışanla birlikte olduğunu belirten 102 kişi (%4,4) bulunmaktadır. Ortalama iş yeri büyüklüğü ise 96,80 kişi olarak hesaplanmıştır. Kadın ve erkeğin sahip ya da çalışmakta olduğu işyerindeki kişi sayısı dikkate alındığında 1-10 arasında ve 11-20 arasında kişinin bir arada çalıştığı küçük işveren yanında çalışma ya da küçük işveren olma durumunun yüksek olduğu belirtilebilir. Ancak burada birebir karşılaştırma yapmak güç görünmektedir. Zira 421 çalışan üzerinden değerlendirilen kadınlara nazaran erkeklerin toplam sayısı 2139'dur. Ortalama iş yeri büyüklüğüne bakıldığında ise kadınlarda 117,80 kişi, erkeklerde ise 92,10 kişi olarak hesaplanmıştır.

Tablo 14. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyeri Büyüklüğü

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
0	19	4,5	3	0,2	22	1,0
1-10 kişi	162	38,5	1006	53,5	1168	50,7
11-20 kişi	60	14,3	221	11,7	281	12,2
21-30 kişi	27	6,4	118	6,3	145	6,3
31-50 kişi	41	9,7	138	7,3	179	7,8
51-100 kişi	38	9	156	8,3	194	8,4
101-500	51	12,1	160	8,5	211	9,2
501 ve üstü	23	5,5	79	4,2	102	4,4
Toplam	421	100	2139	100	2302	100

Kişilerin işyerindeki konumunu ve dolayısıyla otoritesini sağlayan unsur emrinde çalışan kişi sayısıdır. Aşağıdaki tablo kişilerin sahip ya da çalışmakta oldukları işyerinde emirlerindeki kişi sayılarını göstermektedir. Örneklem kapsamında ortalama bağlı sayısının 4,24 olduğu bulunmuştur. Görüşülen kişilerin 1461'inin (%62,0) çalıştığı ya da sahip olduğu iş yerinde kendisine bağlı çalışan bulunmamaktadır. Bununla beraber, Görüşülen kişilerin 524'üne bağlı 1-3 çalışan (%22,2), 229'una (%9,7) bağlı 4-10 çalışan, 229'una (%9,7) bağlı 11-20 çalışan, 29'una (%1,2) bağlı 21-40 çalışan, 54'üne (%2,3) bağlı 41 veya daha fazla çalışan olduğu tespit edilmiştir. Kadın ve erkeğin sahip ya da çalışmakta oldukları işyerinde emrinde çalışan kişi sayısına baktığımızda kadınların 319'unun (%73,7), erkeklerin ise 1142'sinin (%59,4) çalıştığı ya da sahip olduğu iş yerinde kendisine bağlı çalışan bulunmamaktadır. Ortalama bağlı sayısına baktığımızda ise kadınlarda bu oran 4,20 erkeklerde ise 4,23'tür.

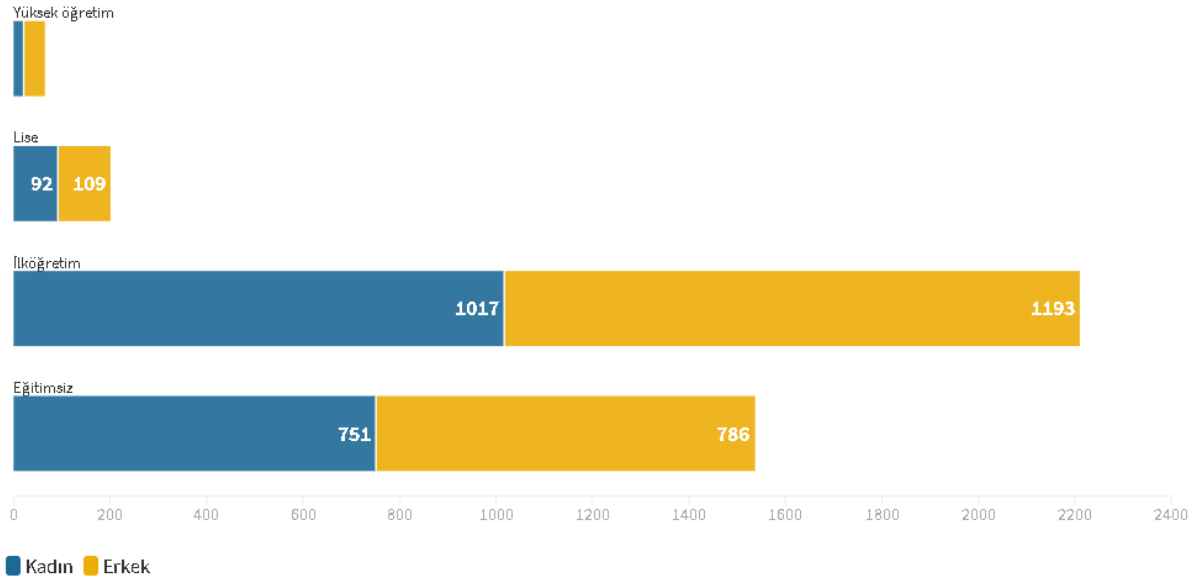
Grafik 24. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyerinde Emirlerinde Çalışan Kişi Sayısı

Tablo 15. Görüşülen Kişilerin Çalıştıkları İşyerinde Emirlerinde Çalışan Kişi Sayısı

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
0 (Yok)	319	73,7	1142	59,4	1461	62,0
1-3 kişi	67	15,5	457	23,8	524	22,2
4-10 kişi	29	6,7	200	10,4	229	9,7
11-20 kişi	8	1,8	51	2,7	59	2,5
21-40 kişi	1	0,2	28	1,5	29	1,2
41 ve üstü kişi	9	2,1	45	2,3	54	2,3
Toplam	433	100	1923	100	2356	100

4.1.3. Önceki Kuşağın Demografik Bilgileri

Araştırma Görüşülen kişilerin annesinin eğitim durumlarına bakıldığında annelerin yarısından fazlasının (%55,1) ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerinin 1537'si (%38,3) eğitimsiz, 201'i (5,0) lise, 65'i ise (%1,6) yüksek öğretim mezunudur. Türkiye'de kadının eğitime erişim ve devam etme durumunun önceki nesilde çok düşük oranlarda seyrettiği düşünüldüğünde hiç eğitim almamış ya da ilkokul ve ortaokul tamamlayanların oranlarındaki bu yükseklik anlamlıdır. Hanelerdeki kadın ve erkeğin annesinin eğitim durumlarına ayrı olarak bakıldığında annelerin eğitim düzeylerinde ciddi bir farklılık bulunmamaktadır. Erkek Görüşülen kişilerin annelerinin ilköğretim, lise ve yüksek öğretim oranlarının %1-2 daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık kadınların annelerinin eğitimsiz olması (%39,9) durumu erkeklerin annelerinin oranından (36,9) daha yüksektir.

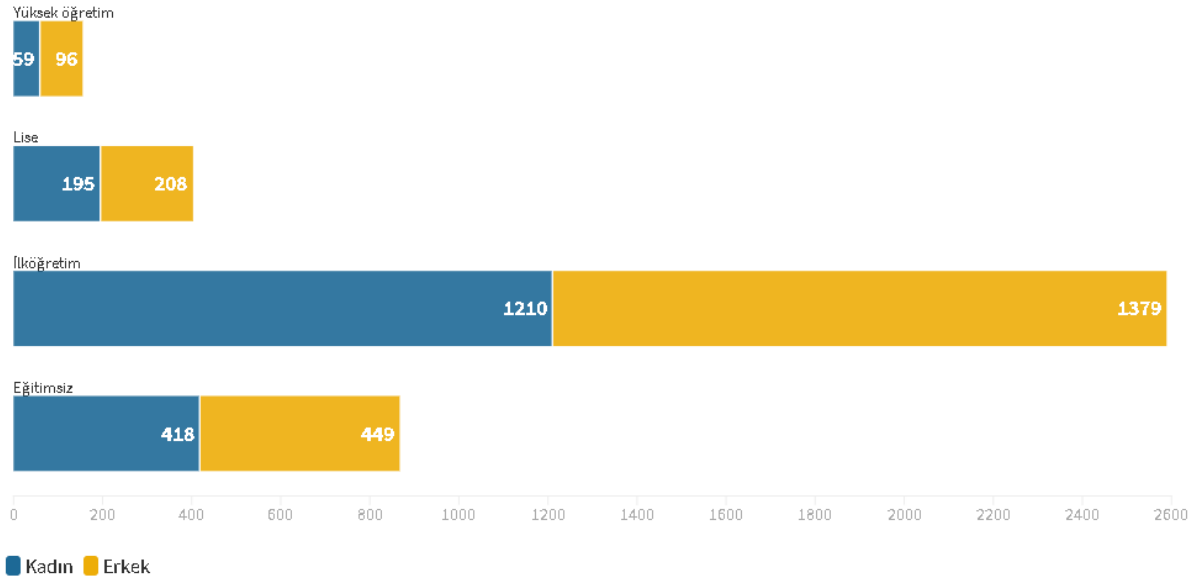

Grafik 25. Görüşülen Kişilerin Annesinin Eğitim Düzeyi

Tablo 16. Görüşülen Kişilerin Annesinin Eğitim Düzeyi

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Eğitimsiz	751	39,9	786	36,9	1537	38,3
İlköğretim	1017	54,1	1193	56,0	2210	55,1
Lise	92	4,9	109	5,1	201	5,0
Yüksek öğretim	21	1,1	44	2,1	65	1,6
Toplam	1881	100,0	2132	100,0	4013	100,0

Görüşülen kişilerin babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında eğitilmiş oranının annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Görüşülen kişilerin babalarının %64,5'i (2589 kişi) ilköğretim mezunudur. Babaların %10'u (403 kişi) lise, %3,9'u ise (155 kişi) yüksek öğretim mezunudur. Okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyenler olarak gruplandırdığımız eğitimsizlerin oranı ise %21,6'dır (867 kişi). Kadın ve erkeğin babasının eğitim düzeyine bakıldığında ise annenin eğitim durumuna benzer şekilde erkeklerin babalarının kadınların babalarından daha eğitilmiş olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde ilköğretim, lise ve yüksek öğretimde erkeklerin babasının eğitim düzeyi kadının babasından %1-2 arasında daha yüksektir.

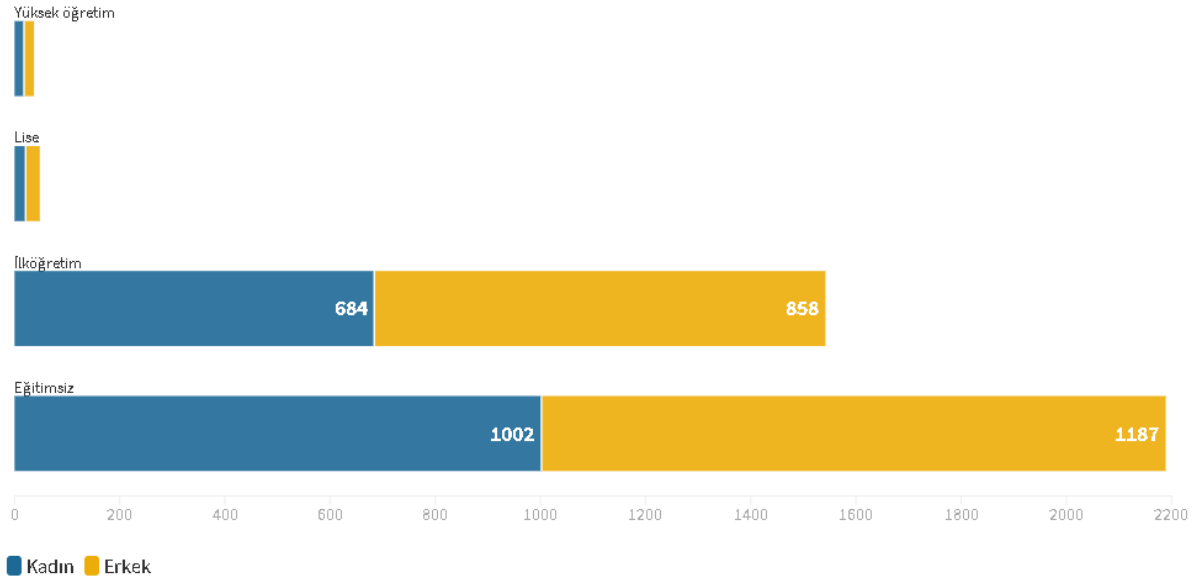

Grafik 26. Görüşülen Kişilerin Babasının Eğitim Düzeyi

Tablo 17. Görüşülen Kişilerin Babasının Eğitim Düzeyi

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Eğitimsiz	418	22,2	449	21,1	867	21,6
İlköğretim	1210	64,3	1379	64,7	2589	64,5
Lise	195	10,4	208	9,8	403	10,0
Yüksek öğretim	59	3,1	96	4,5	155	3,9
Toplam	1882	100,0	2132	100,0	4014	100,0

Üç kuşak bilgisinin yer aldığı araştırmada kişilerin dede eğitim düzeyi bilgisi de bulunmaktadır. Yaşları 30-50 arasında bulunan Görüşülen kişilerin dedelerinin çoğunlukla hayatlarının büyük kısmını kırdan geçirdiği düşünüldüğünde eğitim düzeyi oranları şaşırtıcı olmamaktadır. Görüşülen kişilerin 2189'unun (%57,4) dedesi eğitimsizdir. Dedelerin 1542'si (%40,4) ilköğretim, 48'i (%1,3) lise ve 37'si (%1,0) ise yüksek öğretim mezunudur. Kadın ve erkeğin ayrı ayrı dedelerinin eğitim düzeylerine baktığımızda ise tıpkı anne ve babadaki eğitim düzeylerine paralel bir durum görünmektedir.

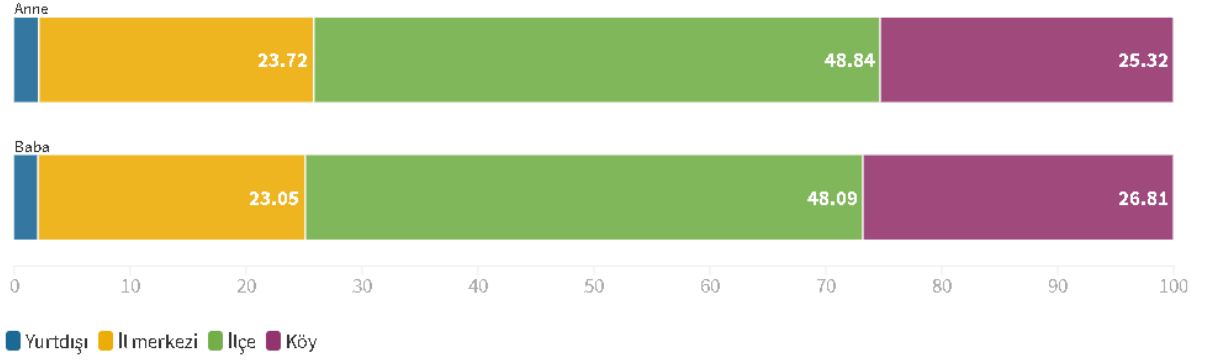

Grafik 27.Görüşülen Kişilerin Dedesinin Eğitim Düzeyi

Tablo 18. Görüşülen Kişilerin Dedesinin Eğitim Düzeyi

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Eğitimsiz	1002	58,1	1187	56,8	2189	57,4
İlköğretim	684	39,7	858	41,0	1542	40,4
Lise	21	1,2	27	1,3	48	1,3
Yüksek öğretim	18	1,0	19	0,9	37	1,0
Toplam	1725	100,0	2091	100,0	3816	100,0

Görüşülen kişilerin annesinin doğum yerine baktığımızda 947'sinin (%23,5) il merkezinde, 1950'sinin (%48,3) ilçede, 1011'inin (%25,2) köyde, 85'inin(%2,1) yurtdışında doğduğu görülmektedir. 41 kişi de bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Görüşülen kişilerin babasının doğum yerine baktığımızda 921'inin (%22,8) il merkezinde, 1921'inin (%47,6) ilçede, 1071'inin (%26,5) köyde, 82'sinin(%2,0) yurtdışında doğduğu görülmektedir. 39 kişi de bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

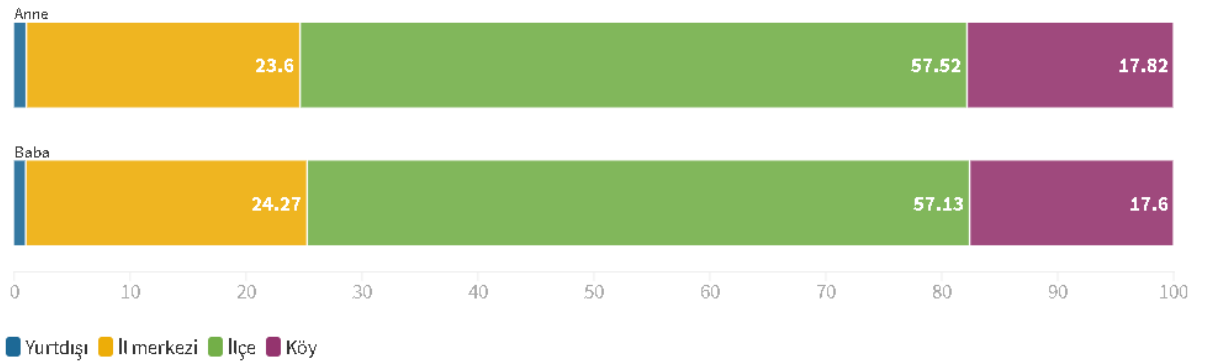

Grafik 28. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Doğum Yeri

Tablo 19. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Doğum Yeri

	Anne		Baba	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
İl merkezi	947	23,72	921	23,05
İlçe	1950	48,84	1921	48,09
Köy	1011	25,32	1071	26,81
Yurtdışı	85	2,13	82	2,05
Cevap yok	41	1,03	39	0,98
Toplam	3993	100,00	3995	100,00

Görüşülen kişilerin annesinin doğum yerine baktığımızda 943'ünün (%23,4) il merkezinde, 2298'inin (%57,0) ilçede, 712'sinin (%17,6) köyde, 42'sinin(%1,0) yurtdışında doğduğu görülmektedir. 39 kişi de bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Görüşülen kişilerin annesinin doğum yerine baktığımızda 968'inin (%24,0) il merkezinde, 2279'unun (%56,5) ilçede, 702'sinin (%17,4) köyde, 40'ının (%1,0) yurtdışında doğduğu görülmektedir. 45 kişi de bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Grafik 29. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer

Tablo 20. Görüşülen Kişilerin Ebeveynlerinin Hayatının Büyük Kısmını Geçirdiği Yer

	Anne		Baba	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
İl merkezi	943	23,60	968	24,27
İlçe	2298	57,52	2279	57,13
Köy	712	17,82	702	17,60
Yurtdışı	42	1,05	40	1,00
Toplam	3995	100,00	3989	100,00

4.1.4. Önceki Kuşağın İşteki Konum Bilgileri

Üç kuşak üzerinden kuşaklararası hareketliliği hedefleyen bu araştırmada babanın eğitim bilgisi kadar çalışma hayatı da oldukça önemlidir. Araştırmada 4004 kişinin babalarının iş yerlerindeki konumları işçilikten esnaflığa, rutin işlerde çalışanlardan yöneticilere kadar birçok farklı şekilde belirtilmiştir. Bu sınıflama aynı zamanda kişilerin işteki konumları üst, orta ve alt seviyeler temelinde birçok başlık altında incelenebilir. Buna göre, görüşülen kişilerin babasının 10'u (%0,2) ev hanımı ya da işsizdir. Ev hanımlarının hemen ardından ise vasıfsız bedensel işçiler gelmektedir. Bedensel işçi sayısı 1015 (%14,2), mesleki sertifikasyona sahip vasıflı bedensel işçi sayısı 708'dir (%17,7). Görüşülen kişilerin 564'ü (%14,1) esnaf-zanaatkarlar, 226'sı (%5,6) ise 6-20 arası işçi çalıştıran küçük işveren, 28'i (%0,7) 20-500 arası işçi çalıştıran orta işveren ve 500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran büyük işveren olarak değerlendirilebilir. Rutin çalışanlar ve yöneticilere baktığımızda ise 271'i (%7,4) rutin beyaz yakalıları, 42'si (%1,0) alt düzey yönetici sayısı (şef, koordinatör), 101'i (%2,5) orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.), 101'i (%2,5) orta düzey yönetici (müdür, direktör vs.), 17'si (%0,4) üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.) ve son olarak 16'sı (%0,4) üst düzey yöneticidir (genel müdür, başkan vs.).

Tablo 21. Görüşülen Kişilerin Babasının En Temsil Edici İşindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ev hanımı, işsiz	1	0,05	9	0,42	10	0,25
Bedensel işçi	1103	58,61	1008	47,50	2111	52,72
Vasıflı bedensel işçi	224	11,90	344	16,21	568	14,19
Esnaf-Zanaatkar	247	13,12	317	14,94	564	14,09
Rutin Beyaz Yakalı	120	6,38	178	8,39	298	7,44
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	80	4,25	146	6,88	226	5,64
Alt düzey yönetici	25	1,33	17	0,80	42	1,05
Orta düzey beyaz yakalı	41	2,18	60	2,83	101	2,52
Orta düzey yönetici	7	0,37	16	0,75	23	0,57

Profesyonel ve uzman	9	0,48	8	0,38	17	0,42
Üst düzey yönetici	11	0,58	5	0,24	16	0,40
Orta - Büyük İşveren	14	0,74	14	0,66	28	0,70
Toplam	1882	100,00	2122	100,00	4004	100,00

Araştırmada 3988 kişinin babasının ilk işindeki konumu birçok farklı şekilde belirtilmiştir. Buna göre, görüşülen kişilerin babasının 5'i (%0,2) ev hanımı ya da işsizdir. Ortalama yaşları 30-50 arasında değişen görüşülen kişilerin babalarının yaş grupları düşünüldüğünde birçoğunun ilk iş deneyimlerinin kırsalda çiftçi ya da tarım işçisi olarak olmasının yüksek oluşu normaldir. Bu durumda 135 (%3,4) tarım işçisi, 1015 (%25,4) çiftçinin yanı sıra 1040 kişi (%26,0) bedensel işçi olarak çalışmıştır. Mesleki sertifikasyona sahip vasıflı bedensel işçi sayısı 568' dir (%14,2). Görüşülen kişilerin 556'ü (%13,9) esnaf-zanaatkarlar, 182'si (%4,6) ise 6-20 arası işçi çalıştıran küçük işveren, 20'i (%0,7) 20-500 arası işçi çalıştıran orta işveren ve 500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran büyük işveren olarak değerlendirilebilir. Rutin çalışanlar ve yöneticilere baktığımızda ise 271'i (%7,4) rutin beyaz yakalılar, 42'si (%1,0) alt düzey yönetici sayısı (şef, koordinatör), 101'i (%2,5) orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.), 101'i (%2,5) orta düzey yönetici (müdür, direktör vs.), 17'si (%0,4) üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.) ve son olarak 16'sı (%0,4) üst düzey yöneticidir (genel müdür, başkan vs.).

Tablo 22. Görüşülen Kişilerin Babasının İlk İşindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ev hanımı, işsiz	1	0,05	4	0,19	5	0,13
Bedensel işçi	1129	60,02	1061	50,12	2190	54,78
Vasıflı bedensel işçi	231	12,28	337	15,92	568	14,21
Esnaf-Zanaatkar	246	13,08	310	14,64	556	13,91
Rutin Beyaz Yakalı	121	6,43	169	7,98	290	7,25
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	62	3,30	120	5,67	182	4,55
Alt düzey yönetici	21	1,12	16	0,76	37	0,93
Orta düzey beyaz yakalı	42	2,23	67	3,16	109	2,73
Orta düzey yönetici	4	0,21	12	0,57	16	0,40
Profesyonel ve uzman	10	0,53	8	0,38	18	0,45
Üst düzey yönetici	3	0,16	4	0,19	7	0,18
Orta - Büyük İşveren	11	0,58	9	0,43	20	0,50
Toplam	1881	100,00	2117	100,00	3998	100,00

Araştırmada 3361 kişinin babasının 40 yaşından sonraki sürekli konumu birçok farklı şekilde belirtilmiştir. Görüşülen kişilerin babasının 10'i (%0,3) ev hanımı ya da işsizdir. Kişilerin 95'i (%2,8) tarım işçisi, 845'i (%25,1) çiftçi olmasının yanı sıra 821 kişi (%24,4) bedensel işçi olarak çalışmıştır. Mesleki sertifikasyona sahip vasıflı bedensel işçi sayısı 821'dir (%24,4). Görüşülen kişilerin 498'i (%14,8) esnaf-zanaatkarlar, 206'sı (%6,1) ise 6-20 arası işçi çalıştıran küçük işveren, 28'i (%0,8) 20-500 arası işçi çalıştıran orta işveren ve 500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran büyük işveren olarak değerlendirilebilir. Rutin çalışanlar ve yöneticilere baktığımızda ise 233'ü (%6,9) rutin beyaz yakalılar, 39'u (%1,2) alt düzey yönetici sayısı (şef, koordinatör), 77'si (%2,3) orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.), 18'i (%0,5) orta düzey yönetici (müdür, direktör vs.), 15'i (%0,4) üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.) ve son olarak 15'i (%0,4) üst düzey yöneticidir (genel müdür, başkan vs.).

Tablo 23. Görüşülen Kişilerin Babasının 40 Yaşından Sonraki Sürekli İşindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ev hanımı, işsiz	1	0,06	9	0,51	10	0,30
Bedensel işçi	935	58,99	826	46,51	1761	52,40
Vasıflı bedensel işçi	176	11,10	285	16,05	461	13,72
Esnaf-Zanaatkar	217	13,69	281	15,82	498	14,82
Rutin Beyaz Yakalı	94	5,93	139	7,83	233	6,93
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	72	4,54	134	7,55	206	6,13
Alt düzey yönetici	22	1,39	17	0,96	39	1,16
Orta düzey beyaz yakalı	32	2,02	45	2,53	77	2,29
Orta düzey yönetici	5	0,32	13	0,73	18	0,54
Profesyonel ve uzman	7	0,44	8	0,45	15	0,45
Üst düzey yönetici	10	0,63	5	0,28	15	0,45
Orta - Büyük İşveren	14	0,88	14	0,79	28	0,83
Toplam	1585	100,00	1776	100,00	3361	100,00

Araştırmada üçüncü kuşak ise dedenin bilgisidir. Kişinin babası ve dedesi arasındaki hareketliliğin en somut göstergesi olan mesleki konum bize dönemin toplum yapısı ile birlikte bir resim sunmaktadır. Ayrıca kadınların eğitim ve istihdam oranlarının oldukça düşük olduğu düşünüldüğünde erkeklerin mesleki bilgisi üzerinden devam etmek daha uygundur. Dedenin ilk işindeki konumuna bakıldığında büyük çoğunluğunun, 2910 kişinin (%77,77) bedensel işçi olduğu görülmektedir. Kişilerin 360'ı (%9,62) esnaf ve zanaatkar, 94'ü (%2,51) küçük işverendir. Eğitim gerektiren rutin ve orta düzey beyaz yakalı, yöneticilik konumlarındaki sayı ve oranların ise düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 24. Görüşülen Kişilerin Dedesinin (babasının babası) İlk İşindeki Konumu

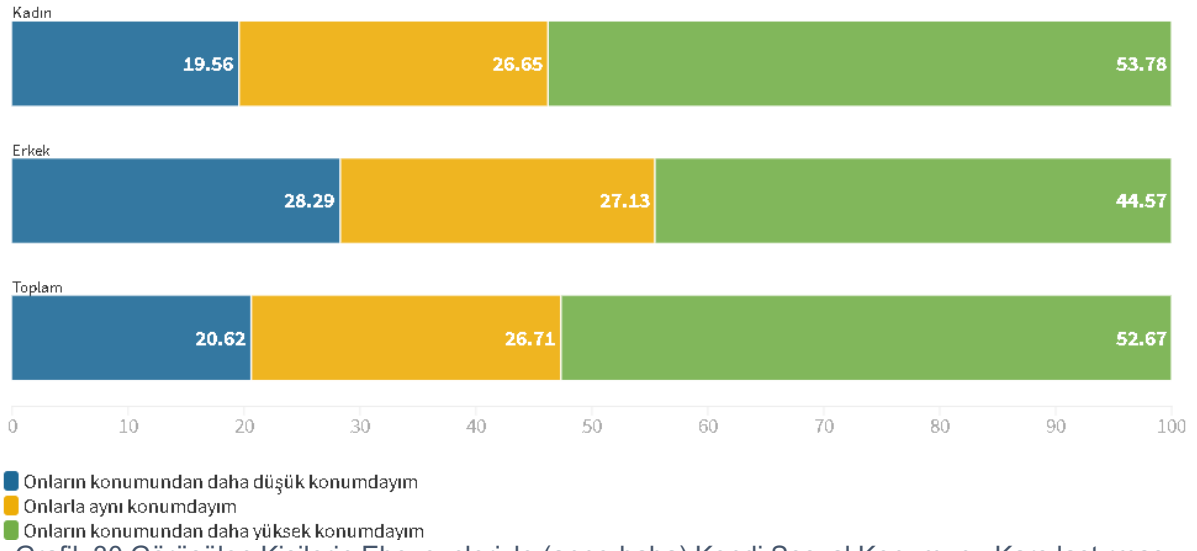
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Bedensel işçi	1388	79,54	1522	76,21	2910	77,77
Vasıflı bedensel işçi	96	5,50	123	6,16	219	5,85
Esnaf-Zanaatkar	167	9,57	193	9,66	360	9,62
Rutin Beyaz Yakalı	39	2,23	42	2,10	81	2,16
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	25	1,43	69	3,46	94	2,51
Alt düzey yönetici	6	0,34	8	0,40	14	0,37
Orta düzey beyaz yakalı	8	0,46	26	1,30	34	0,91
Orta düzey yönetici	5	0,29	0	0,00	5	0,13
Profesyonel ve uzman	1	0,06	3	0,15	4	0,11
Üst düzey yönetici	3	0,17	3	0,15	6	0,16
Orta - Büyük İşveren	7	0,40	8	0,40	15	0,40
Toplam	1745	100,00	1997	100,00	3742	100,00

Tablo 25. Görüşülen Kişilerin Annesinin İşindeki Konumu

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Bedensel işçi	48	40,68	121	60,80	169	53,31
Vasıflı bedensel işçi	28	23,73	16	8,04	44	13,88
Esnaf-Zanaatkar	10	8,47	10	5,03	20	6,31
Rutin Beyaz Yakalı	16	13,56	19	9,55	35	11,04
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	7	5,93	2	1,01	9	2,84
Alt düzey yönetici	1	0,85	3	1,51	4	1,26
Orta düzey beyaz yakalı	6	5,08	24	12,06	30	9,46
Orta düzey yönetici	0	0,00	3	1,51	3	0,95
Profesyonel ve uzman	2	1,69	0	0,00	2	0,63
Üst düzey yönetici	0	0,00	1	0,50	1	0,32
Toplam	118	100,00	199	100,00	317	100,00

4.1.5. Öznel Hareketlilik Algısı

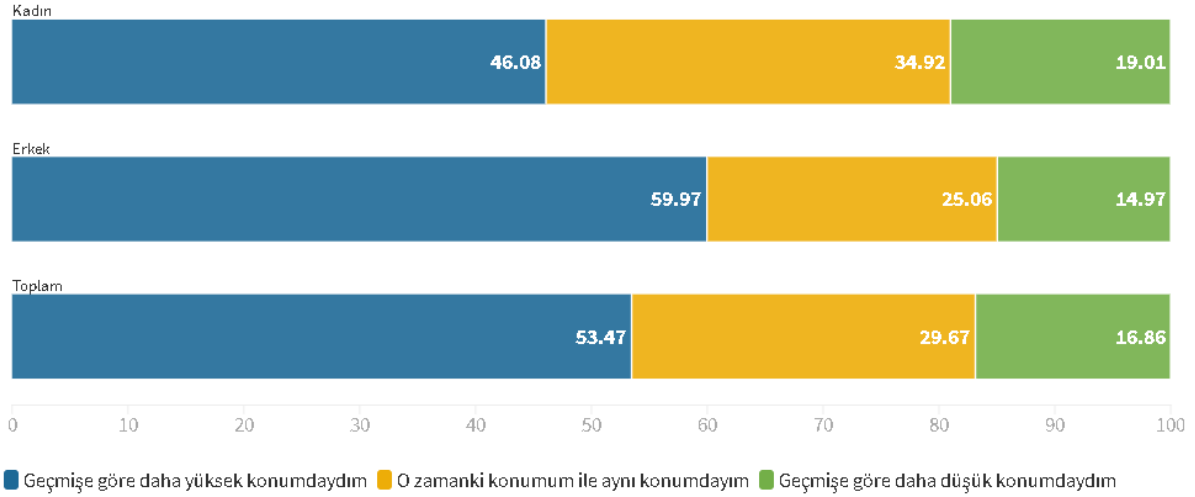
Kişilerin ve ailelerinin sosyoekonomik durumlarını, eğitim ve mesleki durumlarını inceleyen araştırmada kişilerin sosyal hareketlilik yaşamaları ile ilgili öznel algılarını da ölçmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda kişilerin ebeveynleriyle kendi sosyal konumlarını karşılaştırmaları istenmiştir. Görüşülen 2157 kişinin 440'ı (%20,62) ebeveyninin konumundan daha düşük konumda olduğunu belirtirken 570'si (%26,71) ebeveyniyle aynı konumda olduğunu düşünmektedir. Görüşülen kişilerin 1124'ü ise (%52,67) ebeveyninden daha yüksek konumda olduğunu belirtmektedir.

Tablo 26. Görüşülen Kişilerin Ebeveynleriyle (anne-baba) Kendi Sosyal Konumunu Karşılaştırması

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Onların konumundan daha düşük konumdayım	367	19,56	73	28,29	440	20,62
Onlarla aynı konumdayım	500	26,65	70	27,13	570	26,71
Onların konumundan daha yüksek konumdayım	1009	53,78	115	44,57	1124	52,67
Toplam	1876	100,00	258	100,00	2134	100,00

Araştırma kapsamında Görüşülen kişilerin geçmişe göre bugünkü konumlarını kıyaslamaları istenmiştir. Görüşülen 4004 kişinin 2141'i (%43,94) geçmişe göre bugünkü konumlarını daha yüksek bulurken 1188'i (%29,6) geçmişe göre konumlarının daha yüksek olduğunu düşünmektedir. Görüşülen kişilerin 675'i ise (%16,8) kendi konumlarının geçmişe göre daha düşük konumda bulunmaktadır.

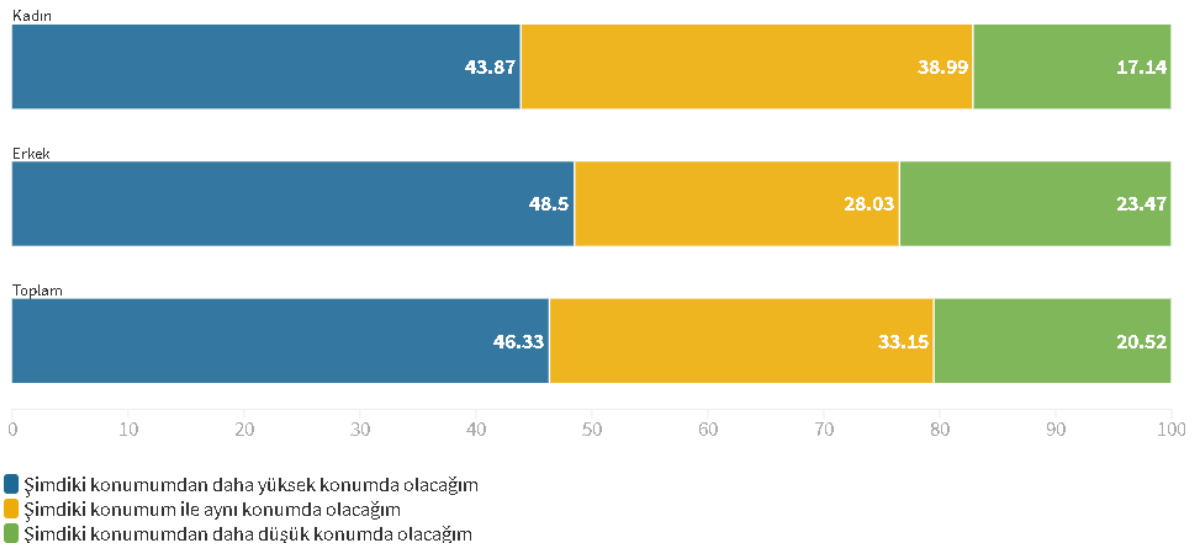

Grafik 31. Görüşülen Kişilerin Geçmişe Göre Bugünkü Konumunu Kıyaslaması

Tablo 27. Görüşülen Kişilerin Geçmişe Göre Bugünkü Konumunu Kıyaslaması

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Geçmişe göre daha yüksek konumdaydım	863	45,8	1278	59,8	2141	53,3
O zamanki konumum ile aynı konumdayım	654	34,7	534	25,0	1188	29,6
Geçmişe göre daha düşük konumdaydım	356	18,9	319	14,9	675	16,8
Toplam	1873	100,0	2131	100,0	4004	100,0

Kişilere ayrıca gelecekteki konumlarının nasıl olacağına dair görüşleri de sorulmuştur. Katılımcıları gelecekteki konumlarının şimdiki konumlarından daha yüksek olacağını düşünen 1852 (%46,1) kişi vardır. Görüşülen 3997 kişinin 1325'i (%33,00) gelecekteki konumuyla şimdiki konumlarını aynı bulurken 820 kişi (%20,4) daha düşük olacağını düşünmektedir.

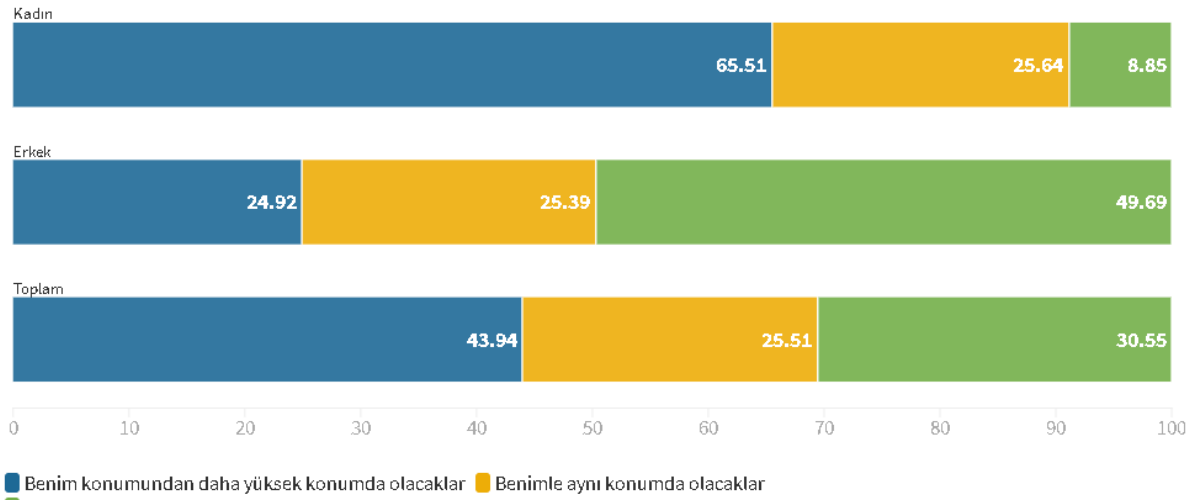

Grafik 32. Görüşülen Kişilerin Gelecekteki Konumunun Nasıl Olacağına Dair Görüşü

Tablo 28. Görüşülen Kişilerin Gelecekteki Konumunun Nasıl Olacağına Dair Görüşü

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Şimdiki konumumdan daha yüksek konumda olacağım	819	43,5	1033	48,4	1852	46,1
Şimdiki konumum ile aynı konumda olacağım	728	38,7	597	27,9	1325	33,0
Şimdiki konumumdan daha düşük konumda olacağım	320	17,0	500	23,4	820	20,4
Toplam	1867	100,0	2130	100,0	3997	100,0

Görüşülen kişilerin çocuklarının sosyal konumlarını kendi konumlarıyla karşılaştırmaları istenmiştir. Görüşülen 4003 kişinin 1759'u (%43,94) kişinin kendi konumundan çocuğunun konumunu daha yüksek olarak belirtirken 1021'i (%25,51) çocuğunun kendi ile aynı konumda olduğunu düşünmektedir. Görüşülen kişilerin 1223'ü ise (%30,55) kişinin kendi konumundan çocuklarının daha düşük konumda olacağını düşünmektedir. Kadın ve erkeklerin tutumlarına bakıldığında ise kişilerin çocuklarını kendilerinden daha düşük ya da yüksek olarak konumlandırmada tamamen zıt düşündükleri belirtilebilir.

Grafik 33. Görüşülen Kişilerin Çocuklarının Gelecekteki Sosyal Konumuyla Kendi Konumunu Karşılaştırması

Tablo 29. Görüşülen Kişilerin Çocuklarının Gelecekteki Sosyal Konumuyla Kendi Konumunu Karşılaştırması

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Benim konumundan daha yüksek konumda olacaklar	1229	65,51	530	24,92	1759	43,94
Benimle aynı konumda olacaklar	481	25,64	540	25,39	1021	25,51

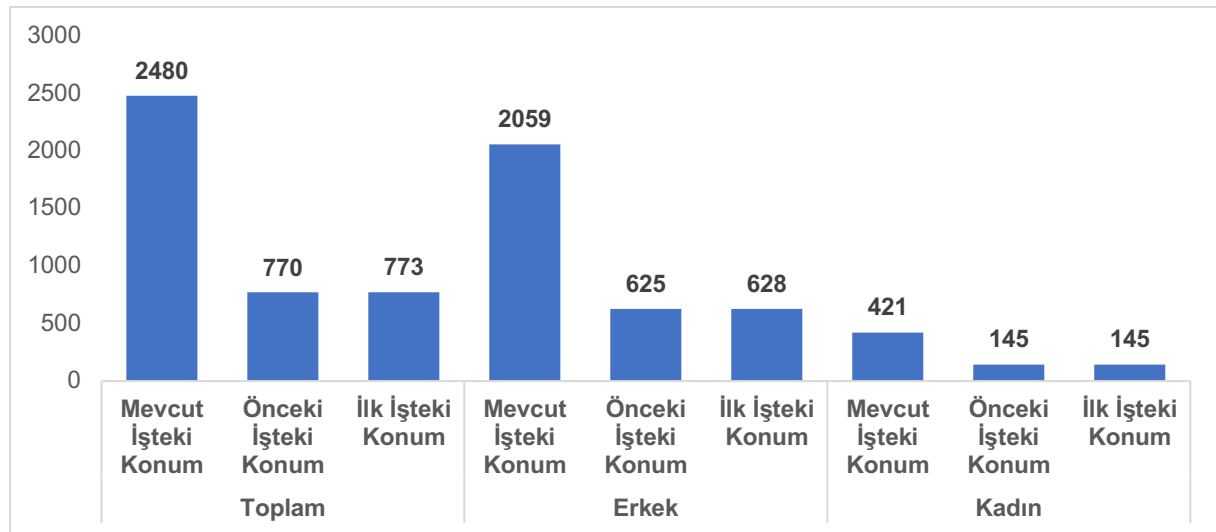
Benim konumundan daha düşük konumda olacaklar	166	8,85	1057	49,69	1223	30,55
Toplam	1876	100,00	2127	100,00	4003	100,00

4.2. Sosyal Hareketlilik Düzeylerinin Betimsel Analizi

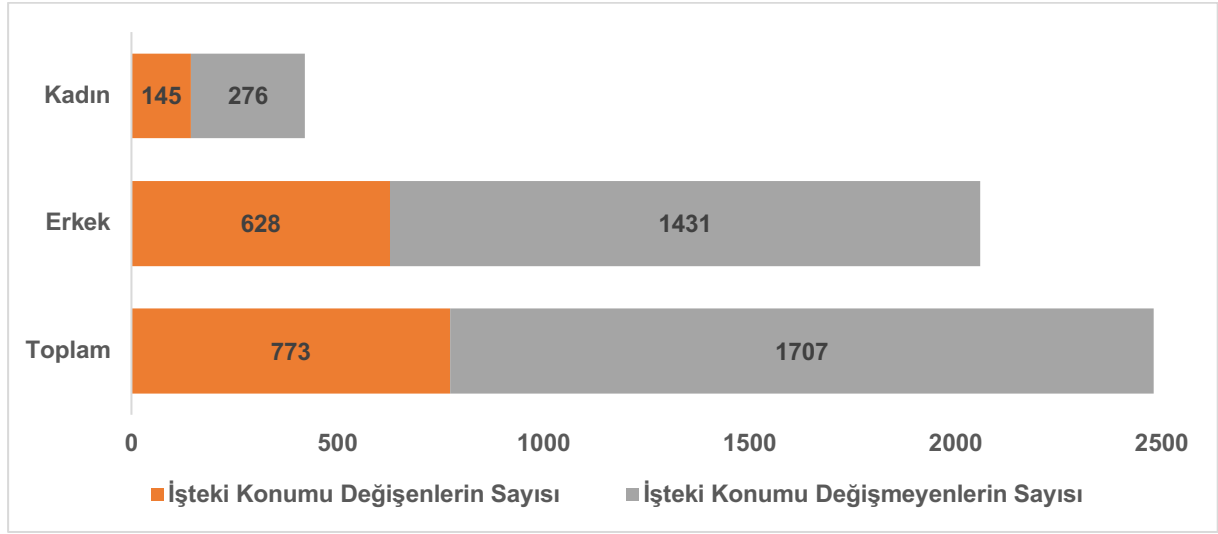
Araştırmamızda hareketlilik skorlarını standart bir şema içerisinde işteki konum bilgisine göre hesapladık. Öncelikle bireylerin kendilerinin üç adet farklı zaman dilimindeki işteki konum bilgisini topladık: ilk işteki konum; konum değiştiyse ikinci işteki konum ve yine konum değiştiyse mevcut işteki konum. Bu şekilde çalışan erkek ve kadınların kaç tanesinin işte konum değiştirdiğinin bilgisini elde ettik. Aşağıdaki tabloda ve grafikte görülebileceği üzere 2480 kişi ev hanımı veya işsiz konumundan farklı bir konum bildirmişlerdir. Bir başka deyişle ücretli ve düzenli bir işte çalışmaktadırlar. Bunlardan 773'ü ilk iş konumunu ve 770'i de ikinci iş konumunu belirtmiştir. Dolayısıyla 628 erkeğin ve 145 kadının toplamda 773 kişinin işteki konumu değişmiştir. Bunun dışında kalan 1431 erkek ve 276 kadının, toplamda 1707 kişinin işteki konumunda herhangi bir değişme gerçekleşmemiş dolayısıyla bir hareketlilik yaşamamışlardır. Bu durumda erkeklerin %30,50'si, kadınların %34,44'ü ve genel olarak da %31,17'si bir konum değişimi ve hareketlilik yaşamıştır.

Tablo 30.Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu

	Mevcut İşteki Konum Belirtenler	Önceki İşteki Konum Belirtenler	İlk İşteki Konum Belirtenler
Erkek	2059	625	628
Kadın	421	145	145
Toplam	2480	770	773

Grafik 34.Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu

Grafik 35.Hareketlilik (İşteki Konum Değişimi) Yaşama Durumu

Genel hareketlilik ortalamalarına baktığımızda bu görünüm daha da netleşmektedir. İşteki konumların birbirinden farkına göre hesaplanan hareketlilik skoru bize kadınlar veya erkeklerin ne kadar farklı bir hareketlilik yaşadığını göstermektedir. Konumdaki bir basamak değişim 1 rakama denk düşmektedir.

Genel olarak bakıldığında kuşakiçi hareketlilikte çok az da olsa -0,36 kadarlık bir aşağı yönlü hareket mevcuttur. Kadınların -0,82 ve erkeklerin de 0,30 basamak düzeyinde bir kuşakiçi hareketlilik mevcuttur. Kadınların çalışma yaşamına katılmaması onların hareketlilik görünümünü tam olarak görmeye engel olmaktadır. Bu sebeple çalışan kadınların kuşakiçi hareketliliğine bakmak değerlidir. Çalışma hayatına katılan kadınların kuşakiçi nde -1,88 basamak düştüğünü görürüz. Detaylı analizlerde görüleceği üzere bunda kadınların gençken iş ve çalışmaya aktif katılımı ve evlilik ve çocuk sonrasında genellikle ya iş piyasasından çıkmaları veya daha düşük konumlarda çalışmaları etkilidir.

Babaya göre kuşaklararası hareketliliğe baktığımızda da benzer bir görüntüyü görürüz. Kadınlar -2,36 basamak aşağı doğru hareket ederken erkekler 1,23 basamak yukarı doğru hareket etmektedirler. Genel olarak -0,47 basamak bir kuşaklararası aşağı doğru konum değişimi söz konusudur. Ancak burada önemli bir husus Türkiye’de kadınların iş ve çalışma hayatında katılımı düşünüldüğünde kadınların hareketliliğinin babalarına göre hesaplanmasının bizi yanıltacağıdır. Bu sebeple kadınların hareketliliğine annelerinin konumundan bakmak gerekmektedir.

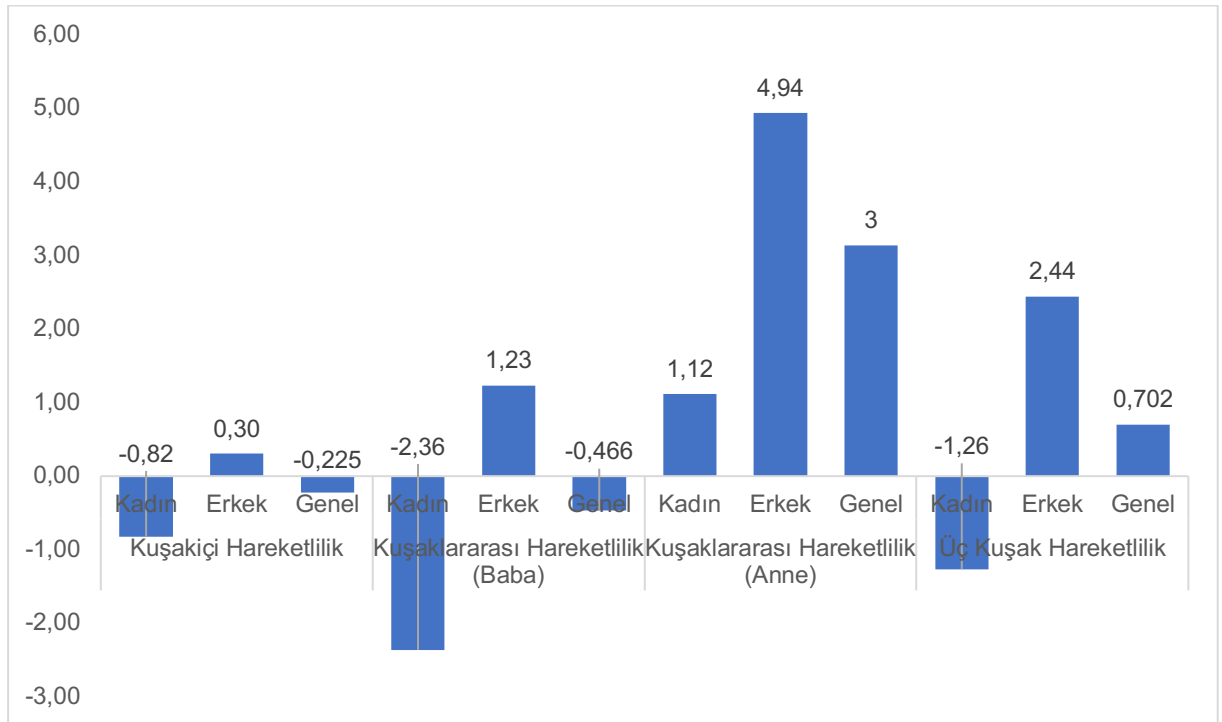
Anneye göre kuşaklararası hareketliliğe baktığımızda bu detayı görürüz. Bu bağlamda anneye göre kadınların 1,12 basamak yukarı doğru hareket ettiklerini görmekteyiz. Elbette annelerin

iş ve çalışma hayatında katılımı düşünüldüğünde erkeklerin annelerine göre kuşaklararası hareketliliğinin 4,94 basamak yukarı doğru hareketlilik gibi yüksek bir düzeyde çıkması normaldir. Genelde de bireyler annelerine göre 3,00 basamak daha yukarıda konumlanmaktadırlar.

Dedeye göre yaptığımız üç kuşak analizinde de benzer bir durum söz konusudur. Burada da kadınlara bakmak bizi yanıltabilir. Erkeklerin ise dedelerine göre 2,44 basamak daha yukarıda olduklarını görmekteyiz. Buna erkekler üzerinden değil de kadınlar üzerinden baksaydık aşağı doğru hareketlilik görüntüsü çıkardı ki bu yanıltıcı olurdu.

Tablo 31.Genel Hareketlilik Ortalamaları

	Kuşaکی Hareketlilik			Kuşaklararası Hareketlilik (Baba)			Kuşaklararası Hareketlilik (Anne)			Üç Kuşak Hareketlilik			Çalışan Kadınların Kuşaki Hareketliliği
	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek	Genel	
Valid	1895	2139	4034	1882	2098	3980	1883	2111	3994	1745	1974	3719	830
Missing	0	0	0	13	41	54	12	28	40	150	165	315	1065
Mean	-0,82	0,30	-0,23	-2,36	1,23	-0,47	1,12	4,94	3,00	-1,26	2,44	0,70	-1,88
Std. Deviation	2,16	1,30	1,85	3,36	2,72	3,53	3,11	2,72	3,48	3,19	2,74	3,49	2,95
Minimum	-13	-11	-13	-13	-9	-13	-11	-9	-11	-13	-9	-13	-13
Maximum	8	10	10	10	12	12	13	13	13	12	12	12	8

Grafik 36.Genel Hareketlilik Ortalamaları

Tüm Bireylerin Çeşitli Etkenlere Göre Sosyal Hareketlilik Düzeyleri

Aşağıdaki tabloda görülebileceği üzere çeşitli etkenler hareketlilikte kendisini göstermektedir. Bu tabloda hareketlilik skorlarının farklı etkenlere göre dağılımı görülmektedir. Yapılan regresyon analizlerinde sosyal hareketlilik skorlarıyla anlamlı olduğu bulunan değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları bu tabloya dahil edilmiştir. Analizler sırasıyla kuşak içi hareketlilik, babaya göre kuşaklararası hareketlilik, anneye göre kuşaklararası hareketlilik ve dedeye göre üç kuşak hareketlilik skorlarına göre yapılmıştır.

Bu anlamda aşağıda genel hareketlilik ortalamaları ve standart sapmaların yer aldığı tablo verilmekle birlikte kadınlar ile erkeklerin belirli bir tarihe kadar eğitim hayatına ve genel olarak da çalışma hayatına katılımları farklılık gösterdiği için analizler aşağıda bu gruplar için ayrı ayrı yapılacaktır.

Tablo 32. Hareketlilik Skorlarının Farklı Etkenlere Göre Dağılımı

		n	%	Kuşak içi Hareketlilik		Kuşaklararası Hareketlilik (Baba)		Kuşaklararası Hareketlilik (Anne)		Üç Kuşak Hareketlilik	
				Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.
Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	187	4,60	-0,73	1,72	-1,83	2,37	-1,35	2,23	1,01	2,17
	İlköğretim	1798	44,60	-0,42	1,87	-0,99	2,80	-0,07	2,72	2,15	2,69
	Lise	1217	30,20	-0,14	1,62	-0,78	3,59	0,48	3,49	3,00	3,24
	Yüksek öğretim	832	20,60	0,20	2,03	1,43	4,30	3,09	3,98	5,94	3,94
Baba Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	867	21,60	-0,32	1,50	-0,35	3,01	0,16	2,98	2,35	2,93
	İlköğretim	2589	64,50	-0,25	1,89	-0,40	3,47	0,69	3,39	3,10	3,36
	Lise	403	10,00	-0,14	2,01	-0,70	4,39	1,39	4,27	4,35	4,13
	Yüksek öğretim	155	3,90	0,52	2,25	-1,54	4,34	2,03	4,63	5,03	4,69
Anne Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	1537	38,30	-0,34	1,73	-0,54	3,21	0,29	3,09	2,48	3,03
	İlköğretim	2210	55,10	-0,20	1,92	-0,40	3,62	0,85	3,57	3,44	3,53
	Lise	201	5,00	0,09	1,73	-0,48	4,32	1,66	4,39	5,04	4,22
	Yüksek öğretim	65	1,60	0,58	2,26	-0,81	4,63	1,95	4,52	2,67	5,18
Dede Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	2189	57,40	-0,25	1,67	-0,29	3,38	0,78	3,28	2,96	3,30
	İlköğretim	1542	40,40	-0,16	2,03	-0,56	3,63	0,74	3,66	3,45	3,59
	Lise	48	1,30	0,42	2,07	-0,19	4,18	0,38	4,04	4,77	4,93
	Yüksek öğretim	37	1,00	0,19	2,05	-0,41	4,31	-2,14	4,53	4,81	4,51
Yas	20-29 yaş	138	3,40	-0,69	2,57	-2,01	3,66	-0,86	3,45	1,64	3,40
	30-39 yaş	1828	45,30	-0,16	1,88	-0,48	3,68	0,76	3,60	3,20	3,66
	40-49 yaş	1478	36,60	-0,28	1,82	-0,51	3,43	0,64	3,39	3,07	3,34
	50-59 yaş	564	14,00	-0,19	1,59	0,05	3,07	1,03	3,26	3,45	3,11

	60 yaş ve üstü	26	0,60	0,12	0,59	0,23	3,84	1,36	3,80	3,81	3,35
Lise Türü	Lise mezunu değil	1933	48,40	-0,49	1,87	-1,06	2,89	-0,18	2,80	2,05	2,79
	Meslek lisesi / İHL	616	15,40	-0,03	1,76	0,21	3,69	1,46	3,71	4,13	3,53
	Düz lise	1162	29,10	0,04	1,73	-0,16	3,86	1,33	3,66	3,85	3,61
	Anadolu / Fen lisesi	264	6,60	0,08	1,92	0,96	4,48	2,45	4,56	5,56	4,32
	Özel / Askeri lise	20	0,50	0,00	3,71	-0,32	7,07	1,74	5,09	4,68	4,88
Etnisite	Türk	3252	84,00	-0,25	1,88	-0,58	3,53	0,64	3,49	3,09	3,51
	Diğer	618	16,00	0,03	1,55	0,44	3,33	1,32	3,33	3,73	3,16
Doğum Yeri	Köy	936	23,30	-0,34	1,89	-0,16	3,25	0,83	3,22	3,00	3,23
	İlçe	2136	53,20	-0,18	1,79	-0,67	3,63	0,57	3,57	3,16	3,56
	Şehir	885	22,10	-0,21	1,90	-0,19	3,48	0,95	3,50	3,30	3,47
	Yurtdışı	55	1,40	-0,22	2,46	-1,75	4,22	-0,19	4,26	2,29	4,28
Yabancı Dil Bilgisi	Yabancı dil bilmiyor	3407	84,80	-0,30	1,79	-0,71	3,34	0,39	3,27	2,74	3,17
	Yabancı dil biliyor	612	15,20	0,20	2,10	0,91	4,19	2,46	4,09	5,36	4,20
Çocuk Sayısı	Çocuk yok	710	17,70	0,20	1,79	0,49	3,74	1,76	3,62	4,40	3,66
	Bir çocuk	920	22,90	-0,17	1,84	-0,35	3,64	0,93	3,65	3,43	3,61
	İki çocuk	1319	32,80	-0,32	1,84	-0,66	3,53	0,48	3,44	2,94	3,42
	Üç ve fazla çocuk	1070	26,60	-0,43	1,85	-0,95	3,15	0,08	3,12	2,31	3,02
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	94	2,40	-0,01	1,37	-0,35	4,09	0,81	4,19	4,12	4,14
	1-2 kardeş	1511	37,80	-0,14	1,98	-0,35	3,75	1,01	3,75	3,60	3,77
	3-4 kardeş	1254	31,40	-0,29	1,85	-0,69	3,42	0,46	3,32	2,93	3,27
	5 ve fazla kardeş	1134	28,40	-0,29	1,70	-0,43	3,29	0,50	3,21	2,63	3,13
Kacınıcı Çocuk	Birinci çocuk	1136	28,30	-0,08	2,02	-0,35	3,78	0,94	3,77	3,56	3,70
	İkinci çocuk	1342	33,40	-0,28	1,90	-0,71	3,56	0,50	3,55	2,94	3,55
	Üçüncü çocuk	691	17,20	-0,28	1,68	-0,53	3,32	0,59	3,26	2,98	3,27
	Dördüncü çocuk	368	9,20	-0,37	1,53	-0,52	3,31	0,60	3,07	2,90	3,14
	Beş ve üstü çocuk	480	11,90	-0,21	1,72	0,08	3,19	0,95	3,17	3,06	3,16
İsyeri Statüsü	Devlet	380	15,40	0,40	1,48	3,07	2,99	4,50	2,81	7,16	2,67
	Özel	2063	83,90	0,35	1,33	1,21	2,55	2,37	2,54	4,87	2,52
	Yabancı	17	0,70	1,00	2,06	1,76	4,74	3,71	3,64	5,53	3,36

4.2.1. Erkeklerin Hareketlilik Skorlarının Alt Gruplara Göre Dağılımı

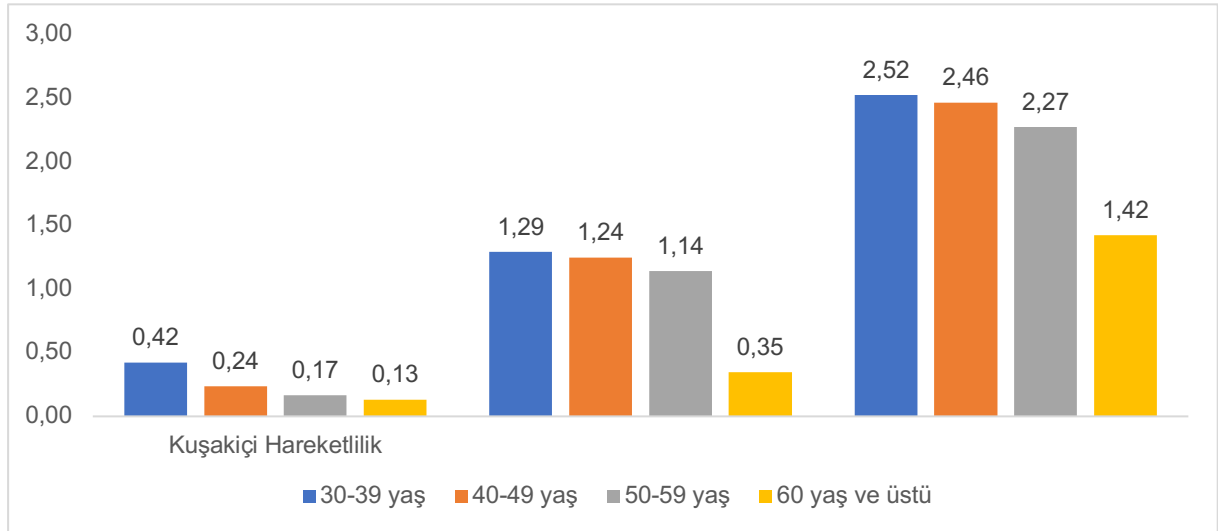
Aşağıdaki tabloda görülebileceği üzere sosyal hareketlik pek çok sosyal, demografik, ekonomik değişkenden etkilenmektedir. Aşağıdaki tabloda erkeklerin hareketlilik skorlarının farklı etkenlere göre dağılımı görülmektedir. Devamında ise her bir değişkenin detayını gösteren grafikler ve bu grafiklerin yorumlanması yer almaktadır.

Tablo 33. Erkeklerin Hareketlilik Skorlarının Farklı Etkenlere Göre Dağılımı

				Kuşağı Hareketlilik		Kuşaklararası Hareketlilik (Baba)		Kuşaklararası Hareketlilik (Anne)		Üç Kuşak Hareketlilik	
		n	%	Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.	Mean	St. Dev.
Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	59	2,80	0,00	0,59	0,40	2,15	3,40	1,86	0,65	2,27
	İlköğretim	945	44,20	0,25	1,25	0,72	2,13	3,97	2,02	1,66	2,19
	Lise	640	29,90	0,32	1,12	1,07	2,75	4,94	2,39	2,36	2,69
	Yüksek öğretim	495	23,10	0,42	1,62	2,52	3,27	6,96	3,20	4,19	2,94
Baba Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	449	21,10	0,13	1,05	1,53	2,42	4,34	2,22	2,07	2,51
	İlköğretim	1379	64,70	0,33	1,32	1,25	2,63	4,89	2,53	2,36	2,63
	Lise	208	9,80	0,27	1,23	1,15	3,25	6,11	3,30	3,24	3,21
	Yüksek öğretim	96	4,50	0,89	1,97	-0,20	3,45	5,92	4,51	3,41	3,60
Anne Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	786	36,90	0,24	1,17	1,44	2,54	4,54	2,34	2,25	2,57
	İlköğretim	1193	56,00	0,33	1,36	1,16	2,73	5,15	2,62	2,48	2,70
	Lise	109	5,10	0,41	1,32	0,90	3,38	6,41	3,46	3,05	3,64
	Yüksek öğretim	44	2,10	0,64	1,81	0,67	3,31	2,60	5,51	3,13	3,62
Dede Eğitim Düzeyi	Eğitimsiz	1187	56,80	0,25	1,12	1,50	2,63	4,84	2,53	2,65	2,54
	İlköğretim	858	41,00	0,38	1,51	0,91	2,78	5,04	2,82	2,28	2,90
	Lise	27	1,30	0,56	1,55	0,22	3,26	4,74	5,10	1,07	2,48
	Yüksek öğretim	19	0,90	0,42	1,95	1,16	2,65	6,58	4,43	-0,63	3,64
Yaş	20-29 yaş	4	0,20	0,25	0,50	0,50	2,89	5,00	2,71	1,25	4,19
	30-39 yaş	931	43,50	0,42	1,34	1,29	2,75	5,06	2,87	2,52	2,81
	40-49 yaş	796	37,20	0,24	1,30	1,24	2,70	4,91	2,58	2,46	2,68
	50-59 yaş	385	18,00	0,17	1,20	1,14	2,64	4,75	2,60	2,27	2,68
	60 yaş ve üstü	23	1,10	0,13	0,63	0,35	2,96	3,74	2,75	1,42	2,46
Lise Türü	Lise mezunu değil	942	44,40	0,20	1,22	0,85	2,26	4,08	2,20	1,74	2,28
	Meslek lisesi / İHL	386	18,20	0,30	1,18	1,51	2,66	5,49	2,60	2,84	2,78
	Düz lise	645	30,40	0,42	1,34	1,30	3,01	5,36	2,80	2,80	2,81

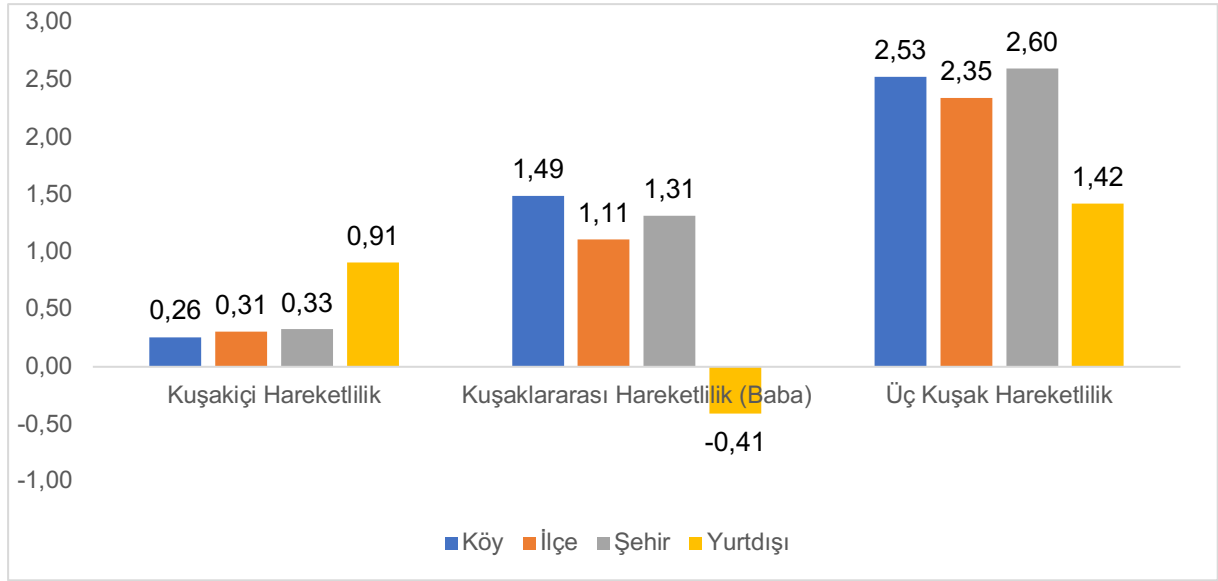
	Anadolu / Fen lisesi	141	6,60	0,42	1,67	2,47	3,45	7,06	3,47	4,09	3,60
	Özel / Askeri lise	10	0,50	1,30	2,91	5,22	3,49	8,33	3,77	5,78	3,70
Etnisite	Türk	1633	77,10	0,32	1,31	1,18	2,74	5,07	2,72	2,51	2,72
	Diğer	484	22,90	0,26	1,29	1,38	2,66	4,54	2,68	2,20	2,82
Doğum Yeri	Köy	536	25,10	0,26	1,33	1,49	2,62	4,77	2,54	2,53	2,50
	İlçe	1113	52,10	0,31	1,28	1,11	2,73	5,02	2,71	2,35	2,86
	Şehir	465	21,80	0,33	1,26	1,31	2,69	4,99	2,72	2,60	2,66
	Yurtdışı	22	1,00	0,91	2,41	-0,41	3,86	3,55	5,53	1,42	3,78
Yabancı Dil Bilgisi	Yabancı dil bilmiyor	1767	82,70	0,27	1,20	1,08	2,53	4,62	2,38	2,20	2,54
	Yabancı dil biliyor	369	17,30	0,47	1,71	2,00	3,38	6,44	3,60	3,60	3,32
Cocuk Sayısı	Çocuk yok	463	21,70	0,48	1,37	1,43	2,92	5,35	3,06	2,77	2,84
	Bir çocuk	473	22,10	0,26	1,25	1,28	2,79	5,15	2,92	2,65	2,77
	İki çocuk	666	31,20	0,25	1,35	1,18	2,69	4,88	2,53	2,32	2,78
	Üç ve daha fazla çocuk	534	25,00	0,27	1,21	1,10	2,48	4,47	2,35	2,11	2,53
Kendisi Dahil Kardes Sayısı	Kardeşi yok	60	2,80	0,25	1,17	1,22	3,28	5,95	3,76	2,47	3,76
	1-2 kardeş	786	37,20	0,39	1,34	1,19	2,85	5,26	3,02	2,69	2,90
	3-4 kardeş	659	31,20	0,24	1,33	1,07	2,62	4,78	2,42	2,22	2,54
	5 ve daha fazla kardeş	606	28,70	0,28	1,24	1,45	2,58	4,58	2,41	2,33	2,62
Kaçınıcı Çocuk	Birinci çocuk	626	29,30	0,47	1,55	1,17	2,97	5,25	3,04	2,65	2,94
	İkinci çocuk	626	29,30	0,33	1,27	1,25	2,70	5,00	2,70	2,47	2,75
	Üçüncü çocuk	374	17,50	0,20	0,94	1,11	2,61	4,65	2,68	2,12	2,68
	Dördüncü çocuk	209	9,80	0,09	0,87	1,04	2,50	4,68	2,15	2,33	2,31
	Beş ve üstü çocuk	299	14,00	0,18	1,39	1,62	2,43	4,67	2,35	2,39	2,61
İşyeri Statüsü	Devlet	265	13,00	0,24	1,24	2,97	2,84	6,98	2,76	4,49	2,78
	Özel	1755	86,20	0,35	1,28	1,11	2,49	4,79	2,45	2,27	2,49
	Yabancı	15	0,70	1,13	2,17	1,67	5,02	5,40	3,44	3,93	3,75
İşe Başlama Yaşı	7-10 yaş	82	4,02	0,29	1,28	0,95	2,17	3,88	2,32	1,66	2,36
	11-15 yaş	442	21,67	0,47	1,54	0,85	2,33	4,40	2,05	1,99	2,28
	16-20 yaş	953	46,72	0,32	1,27	1,10	2,71	4,83	2,68	2,30	2,71
	21-25 yaş	463	22,70	0,24	1,20	1,79	2,93	5,85	3,03	3,14	2,98
	26-30 yaş	90	4,41	0,04	1,20	2,44	2,90	5,97	2,94	3,84	2,89
	30 yaş üstü	10	0,49	-0,80	2,10	-0,33	3,39	3,40	3,27	0,00	3,32

Yaş sosyal hareketlilik açısından önemli bir değişkendir. Önceki kuşakta bireylerin 17-18, şimdiki kuşakta 24-25 yaş civarında iş ve meslek edindikleri düşünüldüğünde hareketliliğin tam olarak görülebilmesi için 30'lu yaşları beklemek gerekmektedir. Benzer şekilde zaman geçtikçe insanların işlerinde yeni konumlar elde etmeleri ve yükselmeleri beklenir. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere bu durum hem kuşakiçi hareketlilikte hem de kuşaklararası hareketlilikte kendisini göstermektedir. Kuşakiçi hareketlilik verilerine yaş özelinde bakıldığında yükselme oranlarının 30-39 yaş aralığında 0,42, 40-49 yaş aralığında 0,24, 50-59 yaş aralığında 0,17 ve 60 yaş ve üstünde 0,13 şeklinde olduğu görülür. Babaya göre kuşaklararası hareketlilik incelendiğinde ise yükselme oranları aynı yaş aralıkları için sırasıyla 1,29, 1,24, 1,14 ve 0,35 şeklindedir. Son olarak üç kuşak hareketliliğinde oranlar doğal olarak daha fazla çıkmış ve 30-39 yaş grubu için 2,52, 40-49 için 2,46, 50-59 için 2,27 ve 60 yaş ve üstü için 1,42 olarak tespit edilmiştir.

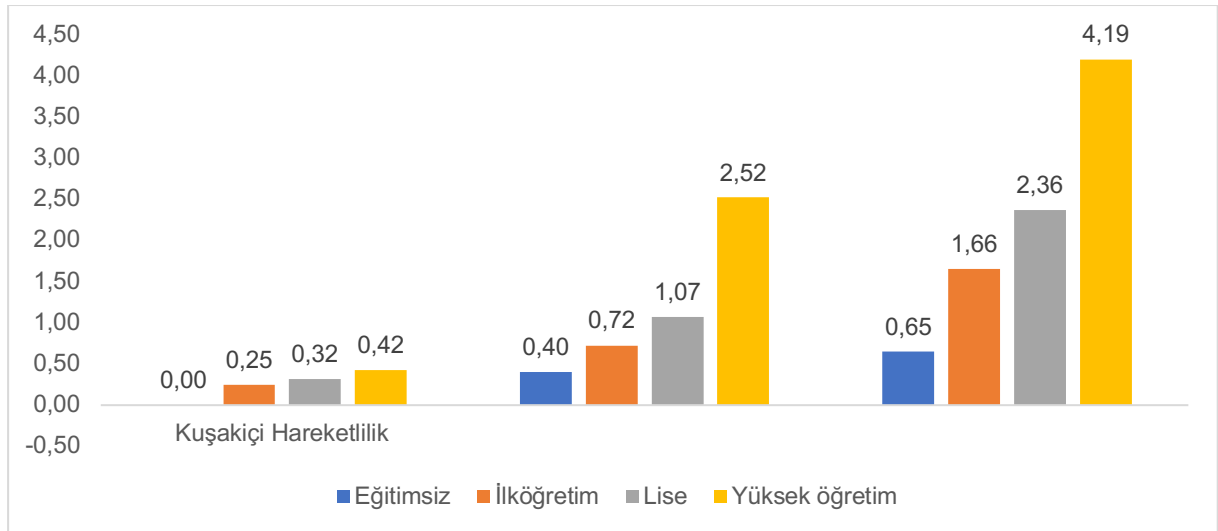
Grafik 37.Yaş Gruplarına Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Kişinin doğum yerinin sunduğu koşullar başlangıç noktasını belirlediği için hareketlilik açısından önemli bir konumda durmaktadır. Bu bağlamda; köyde doğanların kuşakiçi hareketliliği 0,26 oranında yükselme ile ilişkilendirilirken, babaya göre kuşaklararası hareketlilikleri 1,49, üç kuşak arasında hareketlilikleri ise 2,53 olarak tespit edilmiştir. İlçede doğanlar için bu oranlar sırasıyla 0,31, 1,11 ve 2,35 iken; şehirde doğanlarda 0,33, 1,31 ve 2,60 şeklindedir. Buraya kadar bahsedilen tüm oranlar yükselmeye işaret etmekle beraber, yurt dışında doğanlara bakıldığında birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Bahsedilen grubun kuşakiçi ve üç kuşak hareketliliklerinin sırasıyla 0,91 ve 1,42 oranlarıyla yukarı doğru olduğu; ancak babaya göre kuşaklararası hareketliliklerinin- 0,41 basamak aşağı yönlü olduğu görülmüştür.

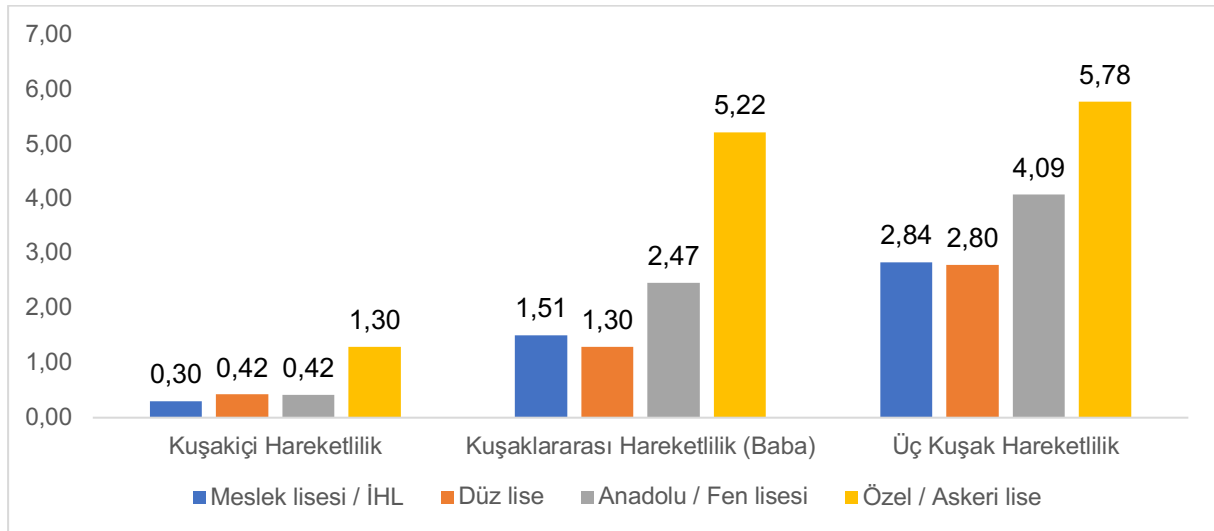
Grafik 38.Doğum Yerine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Eğitim düzeyi yükseldikçe hareketlilik artmaktadır. Özellikle bireyin yükseköğretim mezunu olmasının hareketlilikte büyük bir pozitif etkisi görülmektedir. Bu bağlamda, eğitimsiz kesimin kuşakıçi hareketliliğinin sıfır olması şaşırtıcı değildir. Bununla beraber, bahsedilen kesim babaya göre kuşaklararası hareketlilikte 0,40 basamak, üç kuşak hareketliliğinde ise 0,65 basamak yukarı doğru hareket etmiştir. İlköğretim mezunları için bu oranlar sırasıyla 0,25, 0,72 ve 1,66 iken; lise mezunları için 0,32, 1,07 ve 2,36 şeklindedir. Son olarak yükseköğretim mezunu olmanın hareketlilik yaşamada epey ivme kazandıran bir faktör olduğu oranların yüksekliğinden anlaşılmaktadır; bu grup için yükselme basamakları sırasıyla 0,42, 2,52 ve 4,19'dur. Eğitim seviyelerinin artmasına paralel hareketlilik oranlarında net bir artış gözlemlenmesi en başta savunulan argümanı doğrulamaktadır; yükseköğrenim mezunları bilhassa kuşaklararası ve üç kuşak arası hareketlilikte diğer kademelerden mezun olanlara kıyasla yaklaşık 2 kat veya daha fazla önde görülmektedir.

Grafik 39. Eğitime Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

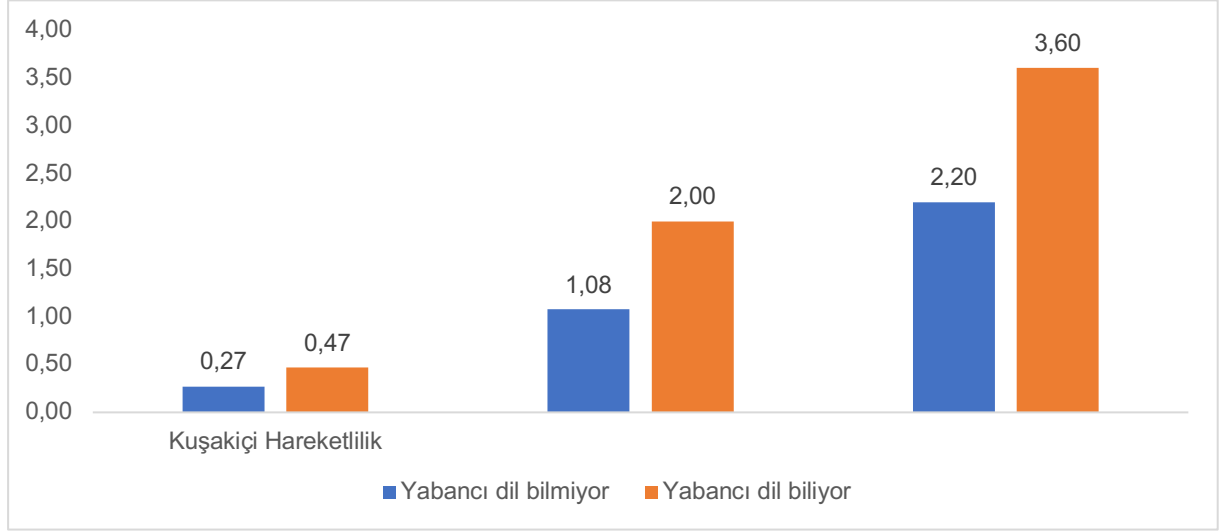
Lise eğitimi yabancı dil, sosyal sermaye, akademik altyapı ve beceriler gibi birçok kazanımın elde edinmesinde kilit bir role sahip olması dolayısıyla hareketliliğe yön veren bir unsurdur. Türkiye’de son yıllarda siyasi konjonktürün etkisiyle belli lise tiplerine daha fazla itibar ve önem atfedilirken belli lise tipleri saygınlıklarını kaybederek ikinci plana alınmış, bu durumun çeşitli alanlarda farklı sonuçları olmuştur. Örneğin önceden mezunlarının çeşitli dezavantajlarla karşılaştıkları İmam Hatip liseleri şimdilerde birçok teşvik edici imkanla donatılmış, bir hayli prestijli Askeri liseler ise 15 Temmuz’un ardından eski itibarlarını kaybetmeye başlamışlardır. Yukarıdaki grafikte Meslek lisesi/İHL mezunlarının kuşakiçi hareketliliğinde 0,30, kuşaklararası hareketliliğinde 1,51, üç kuşak hareketliliğinde ise 2,84 düzeyinde yükselme söz konusudur. Anadolu ve Fen lisesi mezunları için bu oranlar sırasıyla 0,42, 2,47 ve 4,09 şeklindedir. Burada ilgi çekici bir veri yukarıda zikredilen duruma rağmen her hareketlilik tipinde Özel/Askeri lise mezunlarının en yüksek hareketlilik oranlarına (1,30, 5,22 ve 5,78) sahip olmasıdır. Bahsedilen değişimlerin son yıllarda yaşanması ve üst kuşakların bunlardan etkilenmemiş olması doğal olarak böyle bir tablo ortaya çıkarmıştır. Son olarak pek ayırıcı bir özelliğe sahip olamayan düz lise mezunlarının kuşakiçi hareketlilikte 0,42, babaya göre kuşaklararası hareketlilikte 1,30 ve üç kuşak arası hareketlilikte 2,80 basamak yukarı doğru hareket ettikleri görülmüştür.

Grafik 40. Lise Türüne Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

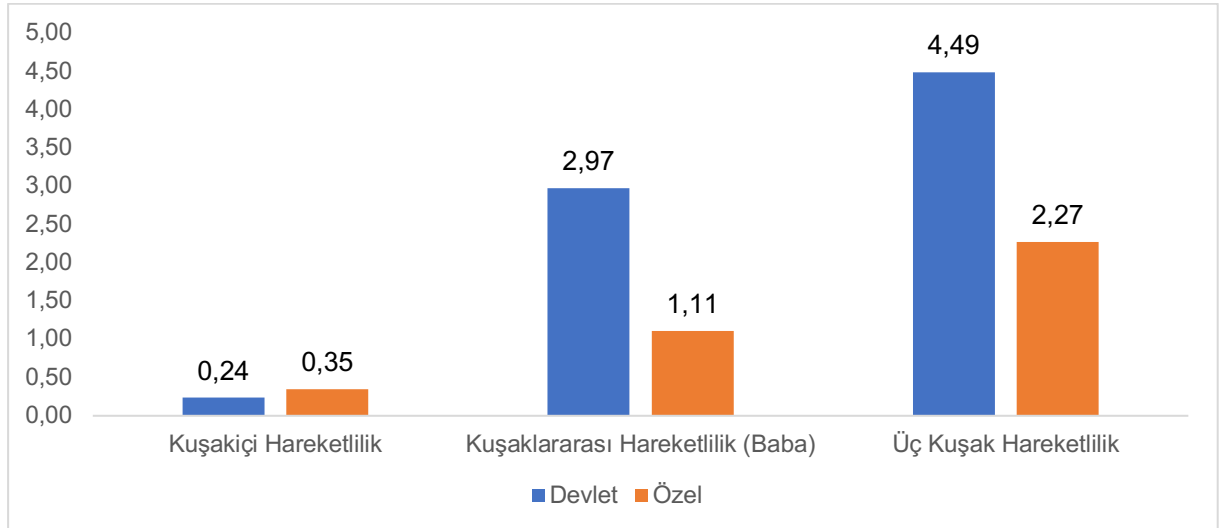
Tıpkı eğitim seviyesi gibi yabancı dil de hareketliliği arttıran bir değişken olarak karşımıza çıkar. Özellikle üç kuşak arası hareketlilikte yabancı dil bilmenin önemi göze çarpmaktadır. Kuşakiçi hareketliliğe baktığımızda yabancı dil bilmeyenler 0,27, bilenler ise 0,47 basamak yükselme yaşamıştır. Babaya göre kuşaklararası hareketlilik söz konusu olduğunda ise dil bilmeyenler için 1,08, bilenler için 2,00 düzeyinde yükselme söz konusudur. Üç kuşak arası hareketlilikte

ise yabancı dil bilmeyenler 2,20 düzeyinde yükselme yaşamış iken, bilenler için bu yükseliş 3,60 düzeyinde tespit edilmiştir ve farkın en açık olduğu hareketlilik tipi budur.

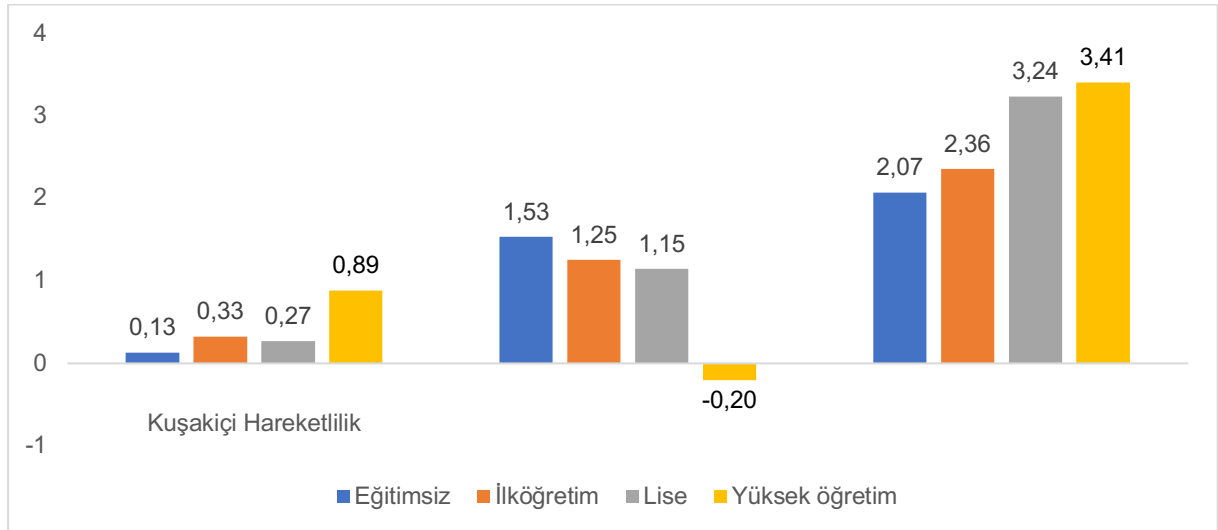
Grafik 41. Yabancı Dil Bilgisine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

İş yerinin türüne göre sosyal hareketlilik oranlarına bakıldığında özelde çalışanların 0,35; devlette çalışanların ise 0,24 basamak düzeyinde kuşakları hareketlilik yaşadıkları görülmüştür. Babaya göre kuşaklararası hareketlilik incelendiğinde ise devlette çalışanların 2,97 özelde çalışanların ise 1,11 düzeyinde hareketlilik yaşadıkları tespit edilmiştir. Son olarak dedeye göre yapılan üç kuşak analizinde devlettekilerin yükselme seviyesi 4,49 iken, özelde çalışanların 2,27'dir. Neticede tüm hareketlilik ölçeklerinde devlette çalışanların yükselme düzeyi özeldekilere göre daha yüksek çıkmıştır.

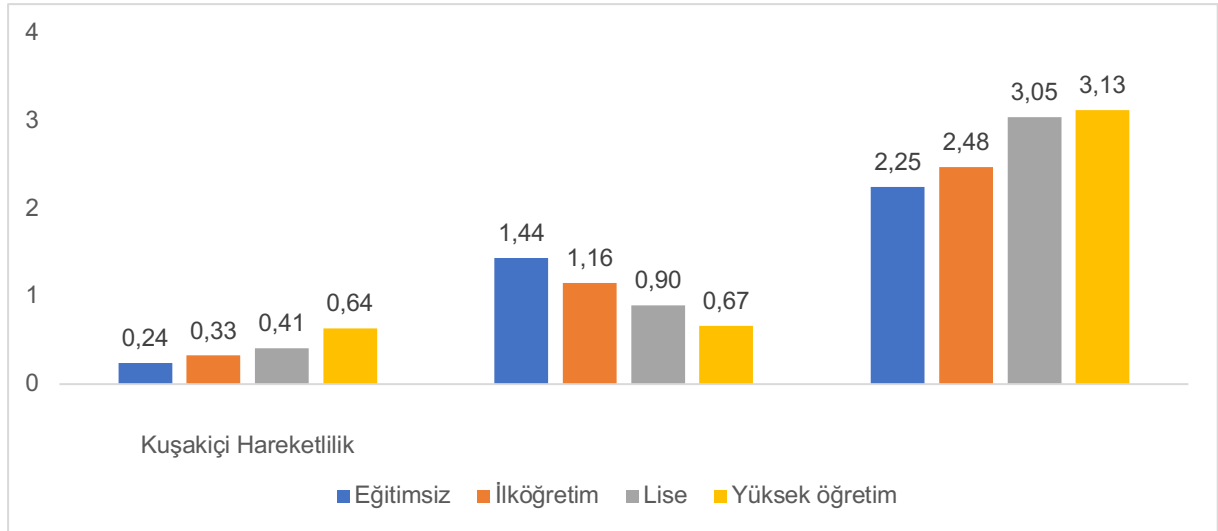
Grafik 42. İş Yerinin Türüne Göre Sosyal Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Bireyin babasının eğitim düzeyi kuşakları hareketlilikte pozitif yönde etki ederken kuşaklararası hareketlilikte ise negatif etki gösterir. Zira baba eğitimi yükseldikçe babanın da işteki konumu yükselmektedir. Ancak baba eğitiminin üç kuşak hareketliliği ileri düzeyde bir pozitif etki ettiği görülür. Zira babanın eğitimi dedeye göre de farklılaşmasını sağlayan bir etkidir. Bu bağlamda, babası eğitimsiz olanların kuşakları hareketliliği 0,13, babaya göre kuşaklararası hareketlilikleri 1,53 ve dedeye göre üç kuşak hareketlilikleri 2,07 düzeyindedir. Babası ilköğretim mezunlarına bakıldığında basamaklar sırasıyla 0,33, 1,25 ve 2,36 iken; lise mezunları için düzeyler 0,27, 1,15 ve 3,24 şeklindedir. Babası yükseköğretim mezunları için göze çarpan nokta bu grubun babaya göre kuşaklararası hareketinin -0,20 basamak aşağı doğru olmasıdır. Aynı grup için kuşakları hareketlilik düzeyi 0,89 iken, üç kuşak hareketliliği 3,41 seviyesindedir.

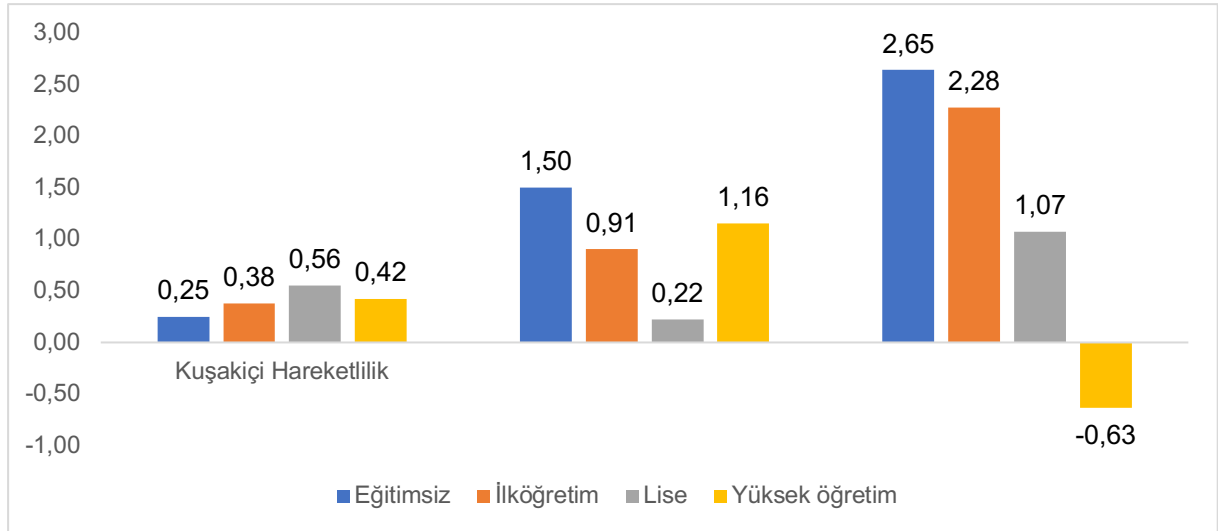
Grafik 43. Babanın Eğitimine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Anne eğitimi de hem kuşakları hem de kuşaklararası ve üç kuşak hareketlilik üzerinde baba eğitimine benzer ancak ondan daha az etkilidir. Grafik 11'e bakıldığında annesi eğitimsiz olan grubun kuşakları hareketlilikte 0,24, babaya göre kuşaklararası hareketlilikte 1,44 ve dedeye göre üç kuşak analizinde 2,25 basamak seviyesinde yükseldiği görülmüştür. Annesi ilköğretim mezunları içinse basamaklar sırayla 0,33, 1,16 ve 2,48 şeklindedir. Annesi lise mezunu olanların kuşakları hareketlilik düzeyi 0,41 olmakla beraber, babaya göre kuşaklararası hareketliliği 0,90, üç kuşak hareketliliği 3,05 basamak seviyesindedir. Son olarak annesi yüksek öğretim mezunları için kuşakları hareketlilik oranı 0,64, kuşaklararası hareketlilik oranı 0,67 ve üç kuşak hareketlilik oranı 3,13'dür.

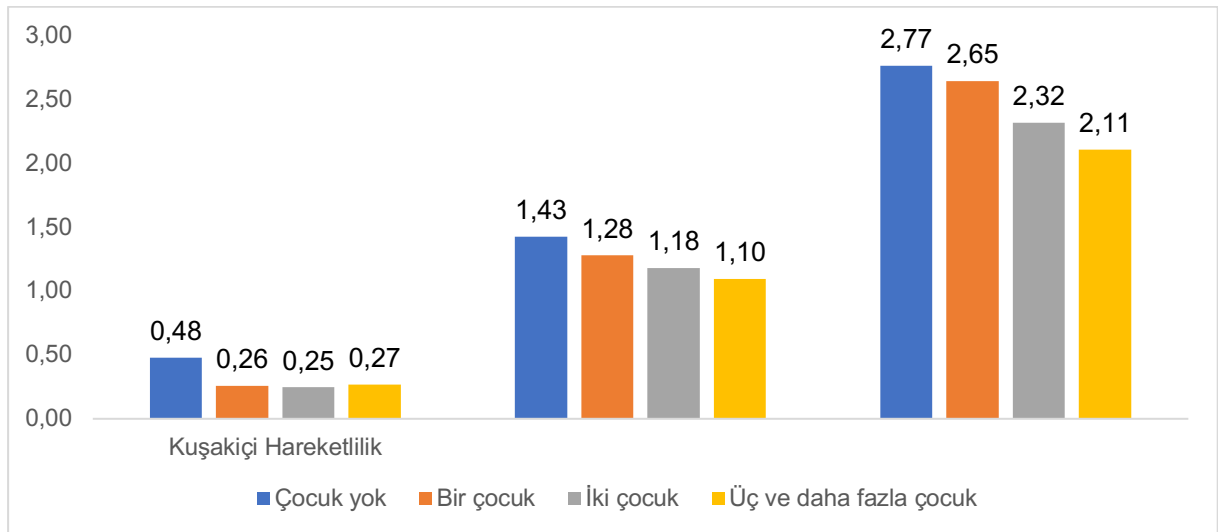
Grafik 44. Annenin Eğitimine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Dede eğitimi lise altı düzeyde ise kuşakiçi hareketlilik üzerinde negatif lise üstü düzeyde ise pozitif etkilidir. Bu kuşaklararası kültür aktarımının ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Dede eğitimi babaya göre kuşaklararası hareketlilikte negatif yönde etkilidir. Zira dede eğitimi yükseldiğinde babanın da eğitimi yükselmektedir. Böylece babanın işteki konumu da yüksek olmaktadır ve yukarı doğru hareketliliğin mesafesi daralmaktadır. Dedenin eğitiminin etkisi kendisini tam anlamıyla üç kuşak hareketlikte göstermektedir. Dede eğitimi yükseldikçe torunun konumu da yükselmektedir. Bu gösterge nesiller arası kültürel sermaye aktarımının ne kadar önemli olduğunu gösterir. Grafik 12'ye bakıldığında kuşakiçi hareketlilik dedesi eğitimsiz olanlar için 0,25, ilköğretim mezunu olanlar için 0,38, lise mezunu olanlar için 0,56, yükseköğretim mezunu olanlar için ise 0,42 basamak düzeyinde yukarı yönlüdür. Babaya göre kuşaklararası hareket ise aynı kategoriler için sırasıyla 1,50, 0,91, 0,22 ve 1,16 şeklindedir. Son olarak üç kuşak hareketlilik incelendiğinde dedesi eğitimsiz olanlar 2,65, ilköğretim mezunu olanlar 2,28, lise mezunu olanlar ise 1,07 düzeyinde yukarı doğru hareketlilik yaşamıştır. Ancak dedesi yüksek öğretim mezunu gruplar için ise hareketlilik düzeyi -0,63 ile aşağı yönlüdür.

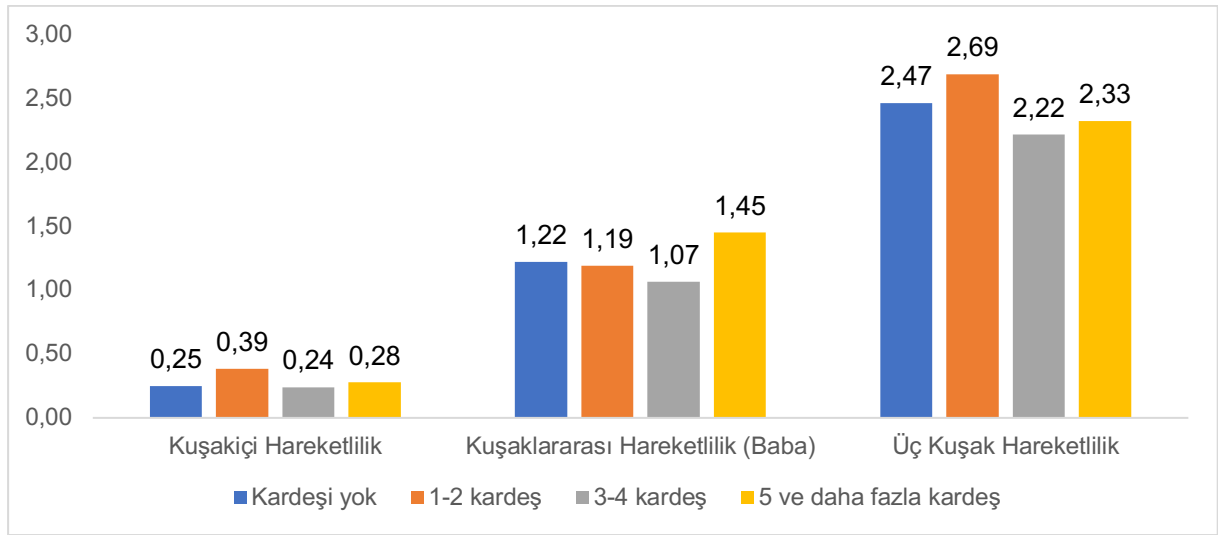
Grafik 45. Dedenin Eğitimine Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

Çocuk sayısına göre hareketlilik düzeyleri incelendiğinde çocuğu olmayanların her kategoride daha yüksek seviyede hareketlilik yaşadığı görülür. Buna göre, kuşakiçi hareketlilikte çocuğu olmayanlar 0,48, bir çocuğu olanlar 0,26, iki çocuğu olanlar 0,25, üç ve daha fazla çocuğu olanlar ise 0,27 basamak seviyesinde yükselme yaşamıştır. Babaya göre kuşaklararası hareketliliğe bakıldığında düzeyler belirtilen gruplar için sırasıyla 1,43, 1,28, 1,18 ve 1,10 şeklindedir. Dedeye göre üç kuşak hareketlilik analizine gelindiğinde ise çocuğu olmayanların 2,77, bir çocuğu olanların 2,65, iki çocuğu olanların 2,32 ve üç ve daha fazla çocuğu olanların 2,11 basamak düzeyinde yukarı doğru hareketlilik yaşadıkları tespit edilmiştir.

Grafik 46. Çocuk Sayısına Göre Erkeklerin Hareketlilik Düzeyleri

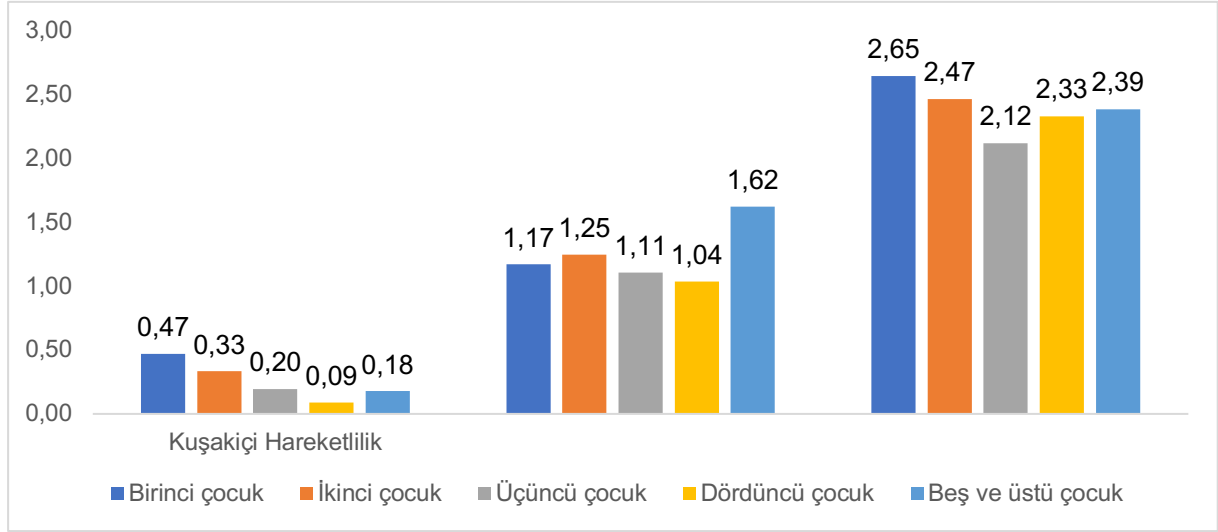
Aile kaynaklarının üyeler arasında bölüşümünde en belirleyici faktörlerden birisi kardeş sayısıdır. Kişinin kardeş sayısının artması maddi açıdan olumsuzluk teşkil ediyor gibi gözükse de, sosyal destek yönünden bakıldığında destekleyici bir durum olabilmektedir. Bu bağlamda, kardeş sayısına göre sosyal hareketlilik incelendiğinde kuşakiçi hareketlilikte kardeşi olmayanların 0,25, 1 veya 2 kardeş olanların 0,39, 3-4 kardeş olanların 0,24 ve 5 ve daha fazla kardeş olanların 0,28 basamak düzeyinde hareketlilik yaşadıkları görülür. Babaya göre kuşaklararası hareketlilik söz konusu olduğunda kardeşi olmayanlar 1,22, 1 veya 2 kardeş olanlar 1,19, 3-4 kardeş olanlar 1,07, 5 ve daha fazla kardeş olanlar ise 1,45 basamak seviyesinde yukarı doğru hareketlilik tecrübe etmiştir. Son olarak üç kuşak hareketliliğine bakıldığında oranlar bahsedilen gruplar için sırasıyla 2,47, 2,69, 2,22 ve 2,33 şeklindedir.

Grafik 47. Kardeş Sayısına Göre Erkeklerin Sosyal Hareketlilik

Ebeveynlerin hayatları boyunca stabil bir sosyoekonomik konumda olmamaları, genel olarak aile refahında inişlerin ve çıkışların olması kişinin doğum sırasını hareketlilik sürecinde önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda kardeş sıralamasına göre sosyal hareketliliğe baktığımızda kuşakiçi hareketlilik özelinde birinci çocukların 0,47, ikinci çocukların 0,33, üçüncü çocukların 0,20 ve dördüncü çocukların 0,09 ve beş veya üstü sıralamadaki çocukların 0,18 basamak düzeyinde hareketlilik yaşadıkları görülür. Babaya göre kuşaklararası hareketlilik söz konusu olduğunda ise oranlar bu gruplar için sırasıyla 1,17, 1,25, 1,11, 1,04 ve 1,62 şeklindedir. Son olarak, dedeye göre üç kuşak analizinde birinci çocukların 2,65, ikinci çocukların 2,47, üçüncü çocukların 2,12, dördüncü çocukların 2,33 ve beş veya üstü sıralamadaki çocukların 2,39 basamak seviyesinde yukarı doğru hareketlilik yaşadıkları tespit edilmiştir.

a

Grafik 48. Kardeş Sıralamasına Göre Erkeklerin Sosyal Hareketlilik

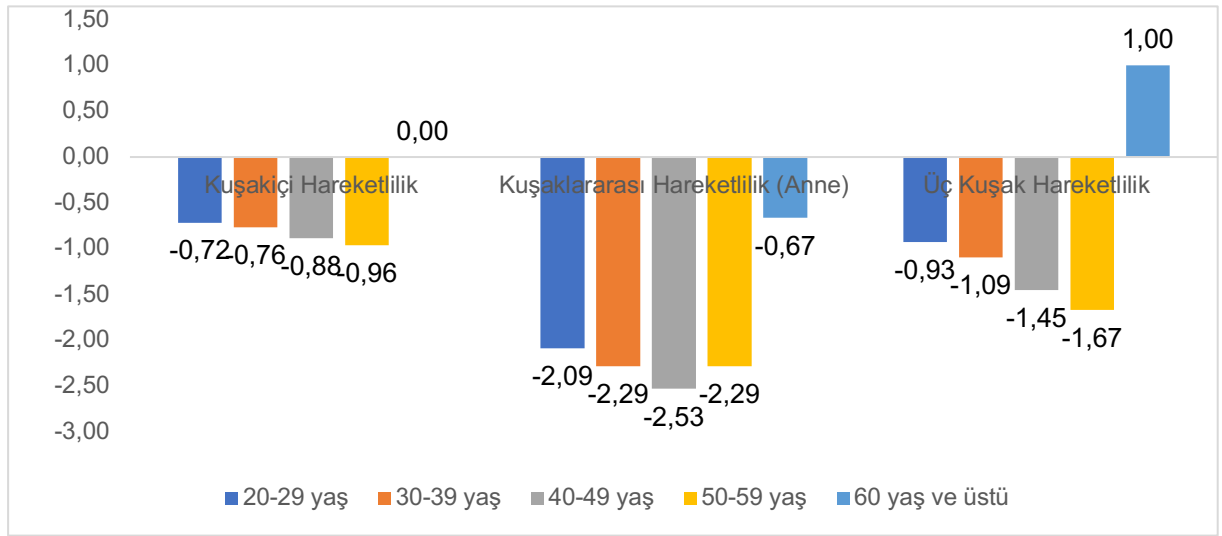
4.2.2. Kadınların Hareketlilik Skorlarının Alt Gruplara Göre Dağılımı

Sosyal hareketlilik pek çok sosyal, demografik, ekonomik değişkenden etkilenmektedir. Aşağıdaki tabloda kadınların hareketlilik skorlarının farklı etkenlere göre dağılımı görülmektedir. Daha sonra ise her bir değişkenin detayını gösteren grafikler ve bu grafiklerin yorumlanması yer almaktadır. Kadınların hareketlilik ortalamaları incelendiğinde hem kuşakıçi hem de kuşaklararası hareketlilikte aşağı yönlü bir seyir göze çarpmaktadır. Bunda birkaç etken önemlidir. Özellikle kadınların iş yaşamına katılımının sınırlı olması onları aşağı doğru çekmektedir. Kadınların neredeyse %60'ı çalışma yaşamına katılmamaktadır. Bu da onların bireysel bir sosyal hareketlilik yaşamalarını engellemekte ve genel ortalamaları düşürmektedir. Ancak çalışan kadınların sosyal hareketliliğine baktığımızda kadınların ortalamalarının üstünde olduğunu ancak yine de erkeklerden daha düşük olduğunu görmekteyiz. Önceki kuşakta annesi eğitilmiş olan ve iş yaşamına katılan kadınların iş yaşamına katılımı daha yüksektir. Ancak bu durumda dahi bu kadınların kuşaklararası sosyal hareketliliği çok yüksek değildir. Kuşakıçi sosyal hareketlilikte evlilik, çocuk sahibi olmak ve ev içi sorumluluklar kadınların işlerinde yükselmelerini ve konum atlamalarını engellemekte ve hatta yaşa bağlı olarak konum kaybı yaşamalarına neden olmaktadır.

Aşağıdaki grafiklerde gösterilen üç kuşak hareketlilik bu anlamda kadınlar için anlamlı değildir. Çünkü ninelerine göre aldığımızda ninelerin kuşağının iş yaşamına katılımı söz konusu olmadığı için anlamlı çıkmamaktadır; dedelere göre alındığında erkekler ve kadınların iş yaşamına katılımının farklı olmasından ötürü anlamlı çıkmamaktadır. Ancak yine de bu göstergenin sunulmasının faydalı olacağını düşündüğümüz için raporda yer vermeye karar verdik. Bu analizlerden çıkan en önemli netice hareketliliğin de sosyoekonomik statü gibi hane

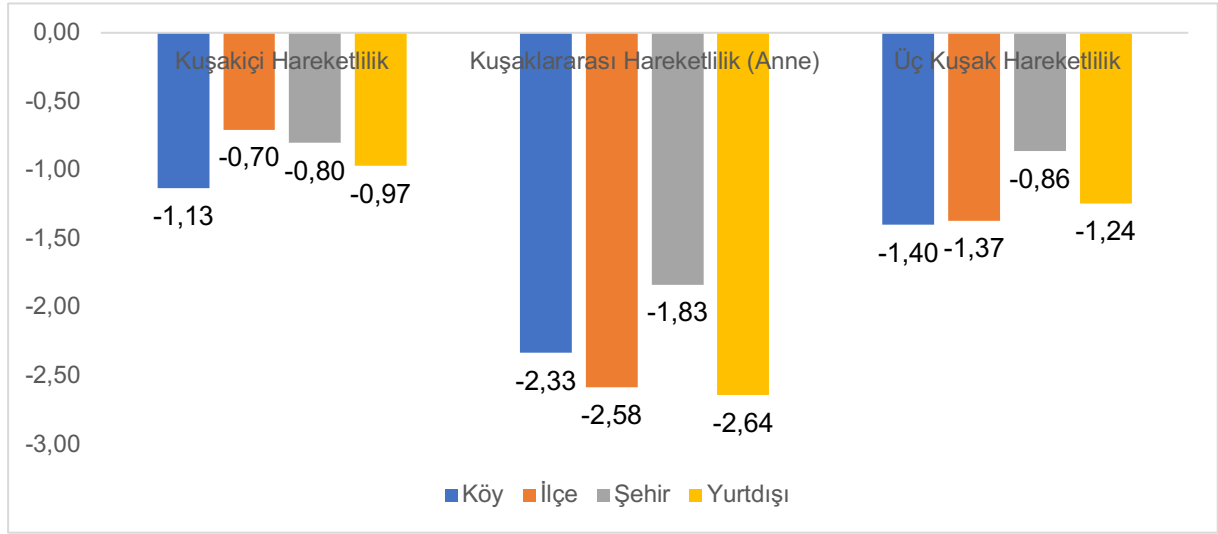
temelli olarak analiz edilmesidir. Elimizdeki verilerle bu analizlerin ilerleyen çalışmalarda daha detayı bir şekilde gerçekleştirilmesini hedeflemekteyiz.

Yaş gruplarına göre kadınların sosyal hareketliliği değerlendirildiğinde hem kuşak içi hareketlilikte hem de kuşaklararası hareketlilikte kadınların statü kaybına uğradıkları görülmektedir. Kuşak içi hareketlilikte 20-29 yaş arası -0,72, 30-39 yaş arası -0,76, 40-49 yaş arası -0,88 ve 50-59 yaş arası -0,96 olduğu görülmektedir. Yaş arttıkça kadınların kuşak içi hareketliliği daha fazla düşmektedir. Kuşaklararası hareketlilik yine aynı sırayla -2,09, -2,29, -2,53 ve -2,29 şeklindedir. 60-69 yaş arası kadınların kuşaklararası hareketliliği ise -0,67 olarak bulunmuştur.

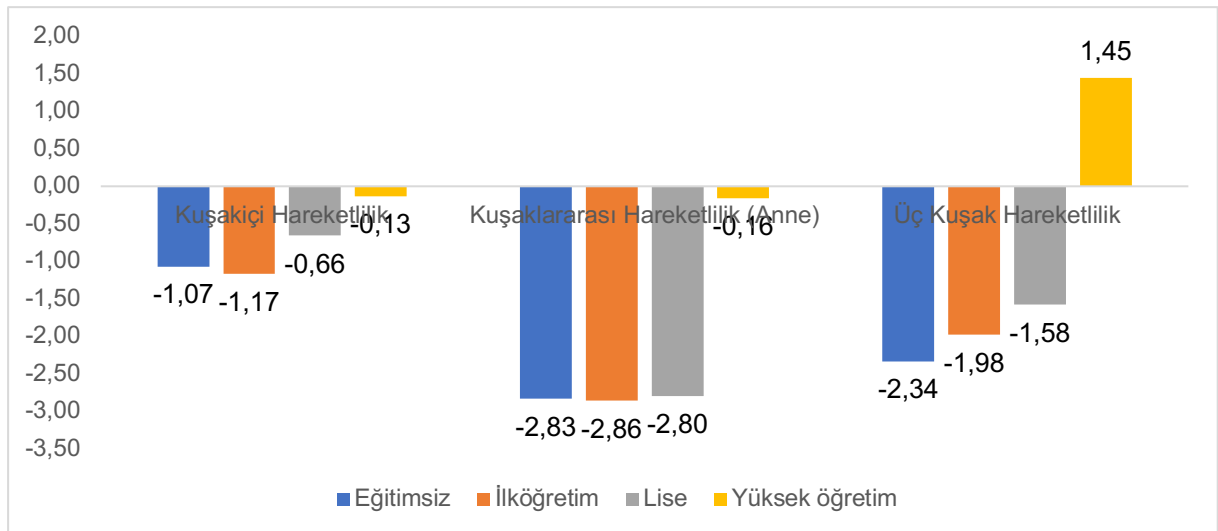
Grafik 49. Yaş Gruplarına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Kişinin doğum yerinin sunduğu koşullar başlangıç noktasını belirlediği için hareketlilik açısından önemli bir konumda durmaktadır. Kadınların doğum yerine göre kuşak içi hareketlilik rakamları köyde doğanlar -1,13, ilçede doğanlar -0,70, şehirde doğanlar -0,80 ve yurtdışında doğanlar -0,97 şeklindedir. Kuşaklararası hareketlilik ise sırasıyla -2,33, -2,58, -1,83 ve -2,64 olarak belirlenmiştir. Kuşak içi hareketlilikte en fazla statü kaybı köyde doğanlarda olmuşken kuşaklararası hareketlilikte yurt dışında doğanlarda meydana gelmiştir.

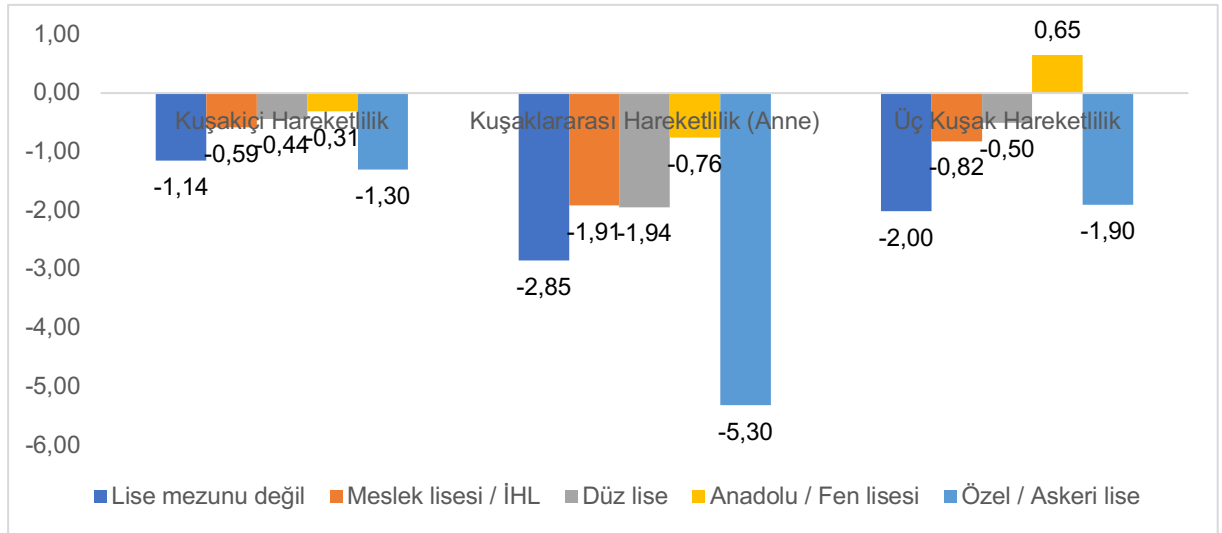
Grafik 50. Doğum Yerine Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Eğitim, günümüz toplumlarında statüyü en fazla belirleyen değişkenler arasında yer almaktadır. Eğitim arttıkça hareketliliğin de arttığı düşüncesi kadınlarda doğrulanmamıştır; ancak en az statü kaybının hem kuşak içi hareketlilikte (-0,13) hem de kuşaklararası hareketlilikte (-0,16) yüksek öğretimde olduğu göz önüne alınırsa yüksek öğretimin kadınlarda statü kaybını azalttığı düşünülebilir. Kuşak içi hareketlilik, eğitimsiz kadınlarda -1,07, ilköğretim mezunlarında -1,17 ve lise mezunlarında -0,66 olarak bulunmuşken kuşaklararası hareketlilik sırasıyla -0,83, -2,86 ve -2,80 olarak bulunmuştur.

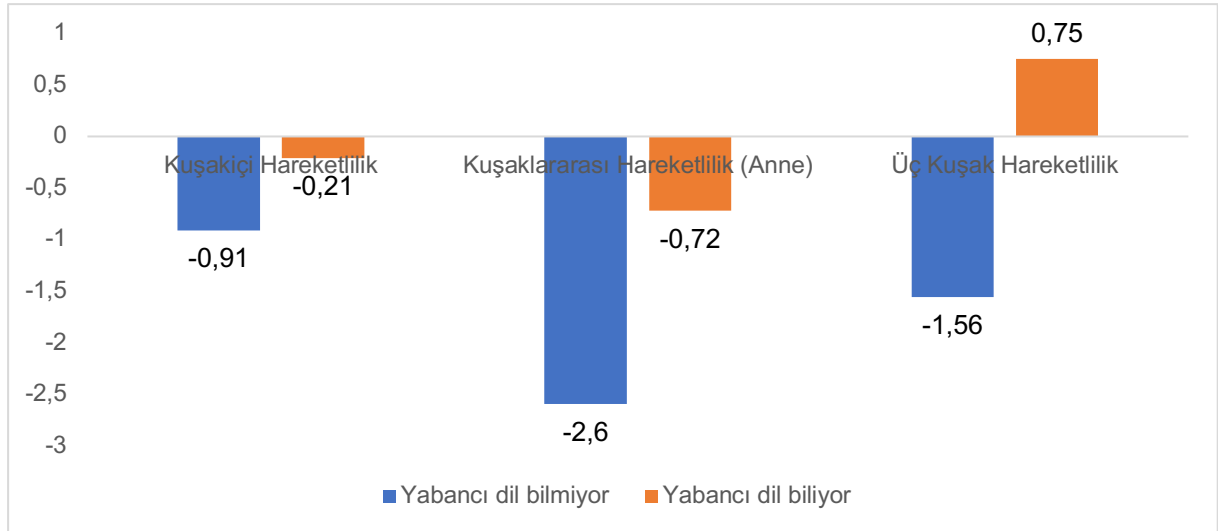
Grafik 51. Eğitim Durumuna Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Bir liseden mezun olmak veya mezun olunan lisenin türü yabancı dil, sosyal sermaye, akademik altyapı ve mesleki beceriler gibi birçok kazanımın elde edinmesinde kilit bir role sahip olması dolayısıyla hareketliliğe yön veren bir unsurlardan bir tanesidir. Türkiye’de liseler arasında belirgin bir kalite farkı olduğu bilinmektedir. 28 Şubat sürecinde imam-hatip ve meslek liselerin üniversiteye gitme olanakları büyük ölçüde engellenmiştir. 28 Şubat söz konusu olunca başörtüsü nedeniyle kadınlar erkeklere göre daha fazla mağdur olmuştur. Kadınların lise türüne göre kuşakıçi hareketliliği lise mezunu olmayanlarda -1,14, meslek lisesi/İHL’de -0,59, düz lisede -0,44, anadolu/fen lisesinde -0,31 ve özel/askeri liselerde -1,30 olarak bulunmuştur. Kuşaklararası hareketlilik, lise mezunu olmayanlarda -2,85, meslek lisesi/İHL mezunlarında -1,91, düz lise mezunlarında -1,94, anadolu/fen lisesi mezunlarında 0,76 ve özel/askeri lise mezunlarında -5,30 olarak bulunmuştur. En fazla statü kaybı özel/askeri lise mezunlarında olmuşken en az statü kaybı anadolu/fen lisesi mezunlarında meydana gelmiştir.

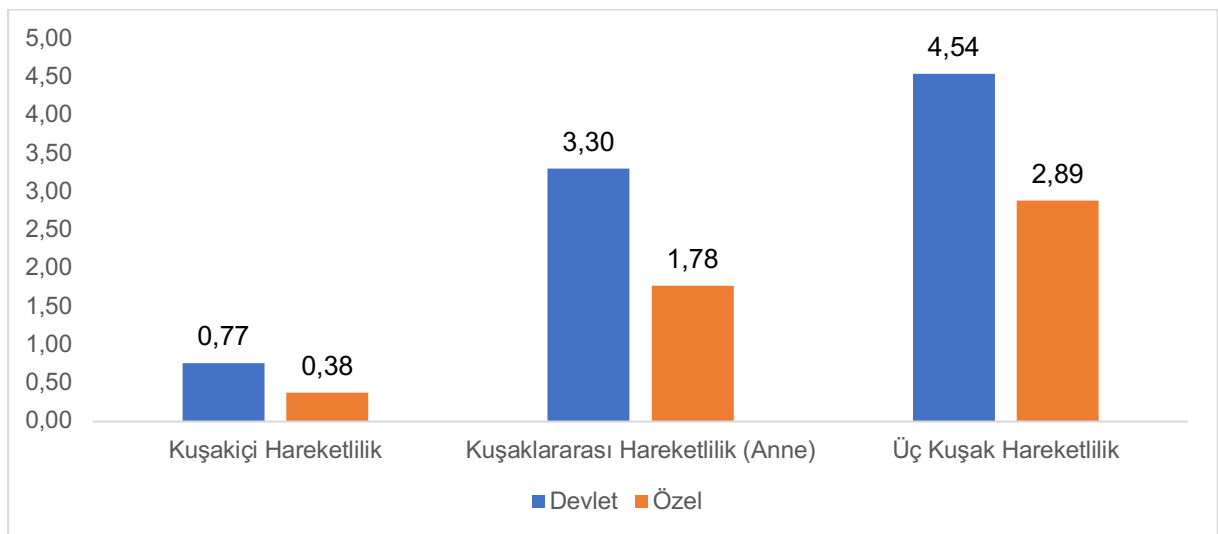
Grafik 52. Lise Türüne Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Son zamanlarda eğitim olanakları artsa da yabancı dil bilme hâlen Türkiye’de bir ayrıcalık özelliği taşımaktadır. Ayrıca aldığı eğitimin seviyesi ve yurt dışında bulunma olanaklarını da ifade ettiğinden yabancı dil bilme ile hareketlilik arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Yabancı dil bilmeyenlerde kuşakıçi hareketlilik -0,91 iken kuşaklararası hareketlilik -2,6’dır. Yabancı dil bilenlerde bu rakamlar sırasıyla -0,21 ve -0,72’dir. Yabancı dil bilenler bilmeyenlere göre çok daha az statü kaybı yaşamaktadır.

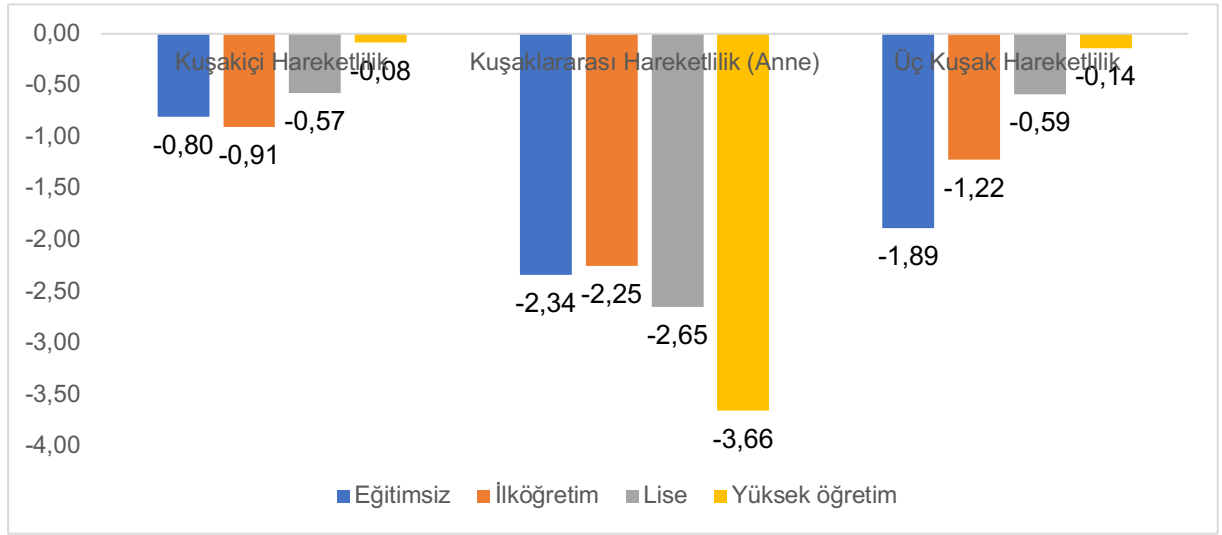
Grafik 53. Yabancı Dil Bilgisine Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Pandemi sürecine kadar bir artış gösterse de Türkiye’de kadınlarda istihdama katılım oranı yaklaşık olarak 1/3, istihdam oranı da 1/4 seviyelerindedir. Dolayısıyla kadınlar açısından bir iş yerinde çalışmak hâlen bir ayrıcalık özelliği taşımaktadır. Öte yandan iş güvencesi, çalışma saatleri, özlük hakları, ücret seviyesi gibi konularda kamu kesimi özel sektöre göre daha iyi olanaklar sunmaktadır. İşgücü hayatında olmak kadınlara önemli bir hareketlilik imkanı sunmaktadır. İş yeri statüsüne göre kadınların sosyal hareketliliği kuşak içi hareketlilikte özel sektörde 0,38 kamuda ise 0,77’dir. Kuşaklararası arası hareketlilik ise özel sektörde 1,78, kamu sektöründe ise 3,30 olarak bulunmuştur. Özellikle kamu sektöründe çalışan kadınların kuşaklararası hareketlilik potansiyeli göze çarpmaktadır.

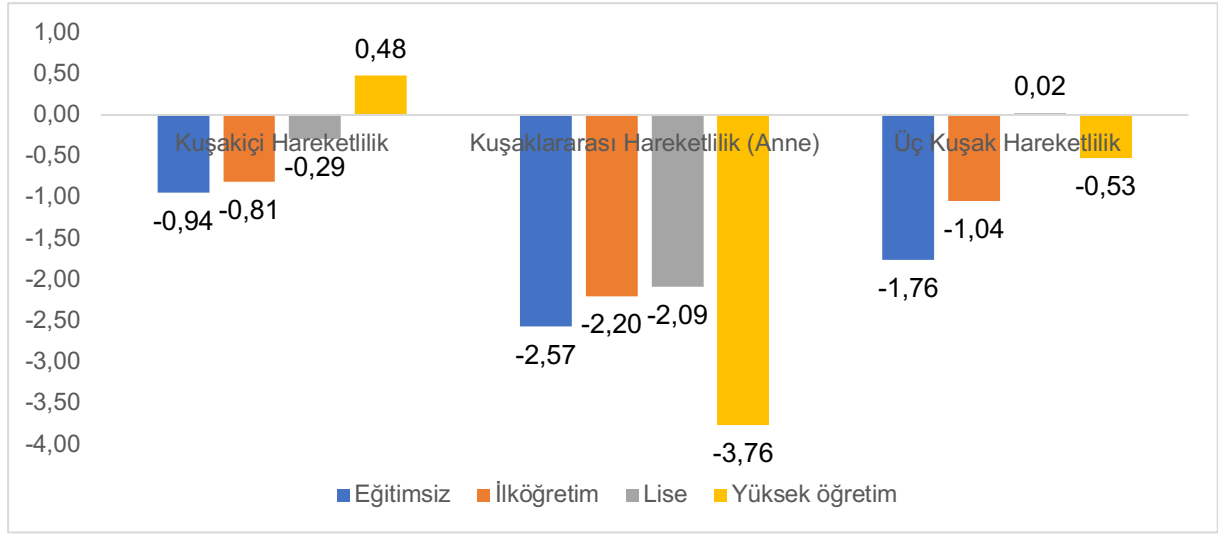
Grafik 54. İş Yeri Statüsüne Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Babanın eğitimi ile statüsü arasında yakın bir ilişki vardır; eğitim seviyesi yükseldikçe statü de yükselmektedir. Kadınların babanın eğitim seviyesine göre sosyal hareketlilikleri incelendiğinde, kuşaklararası hareketliliğin anneye göre önemli derecede aşağı yönlü olduğu görülür. Bu hareketlilik rakamları eğitimsiz babada -2,34, ilköğretim mezunu babada -2,25, lise mezunu babada -2,65 ve yükseköğretim mezunu babada -3,66'dır. Kuşak içi hareketlilikte ise bu rakamlar aynı sırayla -0,80, -0,91, -0,57 ve -0,08 olarak bulunmuştur. Yükseköğretim mezunu babaların kızları annelerine göre önemli statü kaybı yaşarken tam tersi olarak kuşak içi hareketlilikte en düşük rakam yükseköğretimde çıkmaktadır. Başka bir deyişle babanın eğitim seviyesi arttıkça kadınların aşağı yönlü kuşaklararası hareketliliği artarken kuşak içi hareketliliği azalmaktadır.

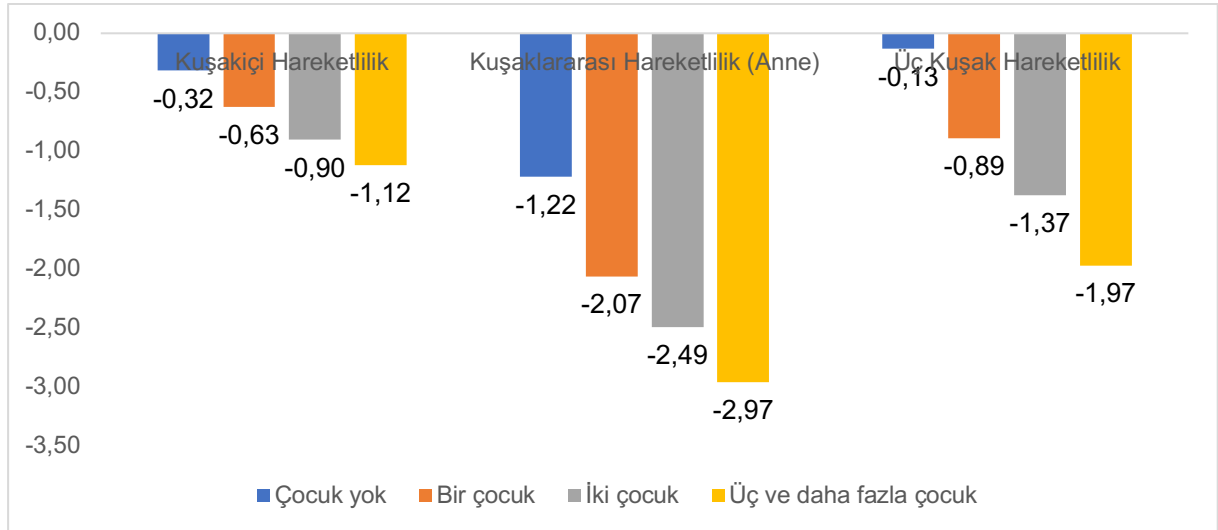
Grafik 55. Baba Eğitimine Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Genel olarak bakıldığında annenin eğitimine göre kadınların hareketlilik rakamları, babanın eğitim seviyesi benzerlikler göstermektedir. Kadınlarda kuşak içi hareketlilik rakamları annenin eğitimsiz olduğu durumda -0,94, ilköğretim mezunu olduğu durumda -0,81, lise mezunu olduğu durumda -0,29 ve yükseköğretim mezunu olduğu durumda 0,48 olarak karşımıza çıkmaktadır. Annesi yükseköğretim mezunu olan kadınların aşağı yönlü kuşaklararası hareketlilik rakamı -3,76 ile burada da göze çarpmaktadır. Anneleri eğitimsiz olanların kuşaklararası hareketliliği -2,57, ilköğretim mezunu olanlar -2,20 ve lise mezunu olanlar -2,09 olarak belirtilmiştir.

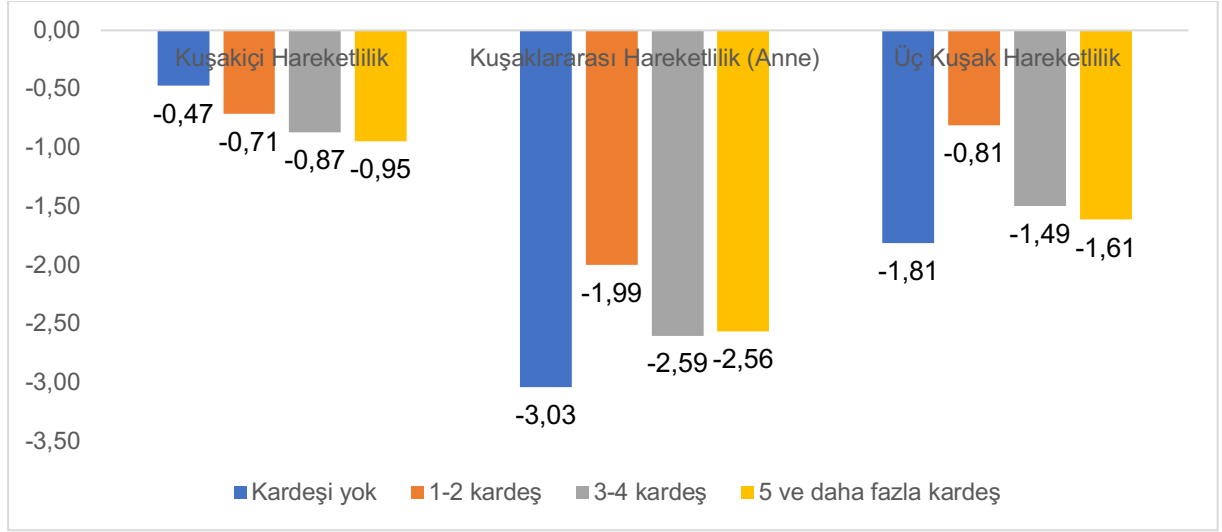
Grafik 56. Anne Eğitime Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Hareketlilik, söz konusu kadın ve anne olunca çocuk sayısı daha fazla önem kazanmaktadır; çünkü hem doğum öncesinde hem de doğum sonrasında kadınlar iş gücü piyasasından uzun süreli ayrı kalabildiklerinden hareketliliklerin olumsuz etkilenmesi beklenir. Gerçekten de grafik 25'te hem kuşakîçi hem de kuşaklararası hareketlilikte çocuk sayısı arttıkça kadınların aşağı yönlü hareketliliği artmaktadır. Kuşakîçi hareketlilik çocuğu olmayan kadınlarda -0,32, bir çocuklu kadınlarda -0,63, iki çocuğu olan kadınlarda -0,90 ve üç ve daha fazla çocuklu kadınlarda -1,12 olmuştur. Kuşaklararası hareketlilik ise sırasıyla -1,22, -2,07, -2,49 ve -2,97 olarak bulunmuştur. .

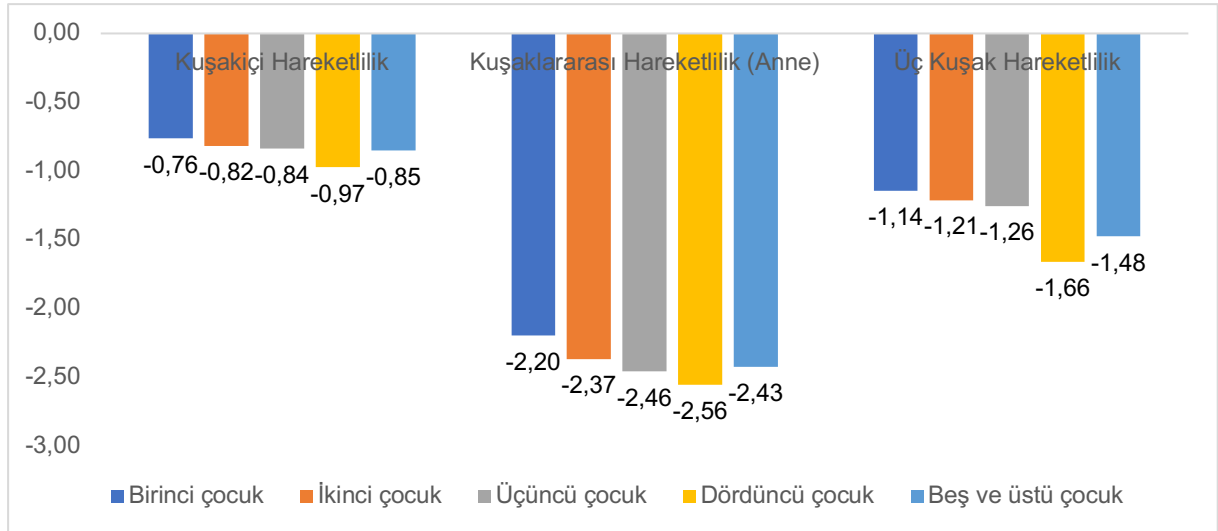
Grafik 57. Çocuk Sayısına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Yapılan çalışmalara göre bir evde kardeş sayısı arttıkça yoksulluk da artmaktadır. Kadınlarda kardeş sayısı ile sosyal hareketliliğe bakıldığında kuşakıçi aşağı yönlü hareketlilik kardeş sayısı arttıkça yükselmektedir: kardeşi olmayanlarda -0,47, 1-2 kardeş olanlarda -0,71, 3-4 kardeş olanlarda -0,87 ve 5 ve daha fazla kardeş olanlarda -0,95. Ancak aynı istikrarlı ilişki kuşaklararası ilişki olduğunda görülmemiştir: kardeşi olmayanlarda aşağı yönlü hareketlilik -3,03, 1-2 kardeş olanlarda, -1,99, 3-4 kardeş olanlarda -2,59 ve 5 ve daha fazla kardeş olanlarda -2,56'dır.

Grafik 58. Kardeş Sayısına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

Ebeveynlerin hayatları boyunca stabil bir sosyoekonomik konumda olmamaları, genel olarak aile refahında inişlerin ve çıkışların olması kişinin doğum sırasını hareketlilik sürecinde önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda kardeş sıralamasına göre sosyal hareketliliğe baktığımızda kuşakıçi hareketlilik özelinde kadınların kardeş sıralaması ile hareketlilik ilişkinse baktığımızda; birinci çocukların -0,76, ikinci çocukların -0,82, üçüncü çocukların -0,84, dördüncü çocukların -0,97 ve beş ve üstü sıralamadaki çocukların -0,85 basamak düzeyinde aşağı yönlü hareketlilik yaşadıkları görülür. Anneye göre kuşaklararası hareketlilik söz konusu olduğunda ise oranlar bu gruplar için sırasıyla -2,20-2,37, -2,46, -2,56 ve -2,43 şeklindedir.

Grafik 59. Kaçıncı Çocuk Olduklarına Göre Kadınların Sosyal Hareketliliği

4.3. Çapraz Tablolar

Yukarıda ele alınan betimsel görünümü detaylandırmak üzere sosyal hareketlilik ortalamalarını gruplayarak çeşitli değişkenlere göre çapraz analize tabi tutmak bize daha nitelikli ve derinlikli bir bakış sunacaktır. Çapraz analizde özellikle sosyal hareketlilik ile ilişkili olabileceğini öngördüğümüz değişkenleri analiz ettik. Hem raporun akışını bozmamak hem de çok fazla detaya boğmamak için Ek 4'te bütün detaylarıyla verilen çapraz tabloların bazılarını burada ele alıp incelemekle yetineceğiz.

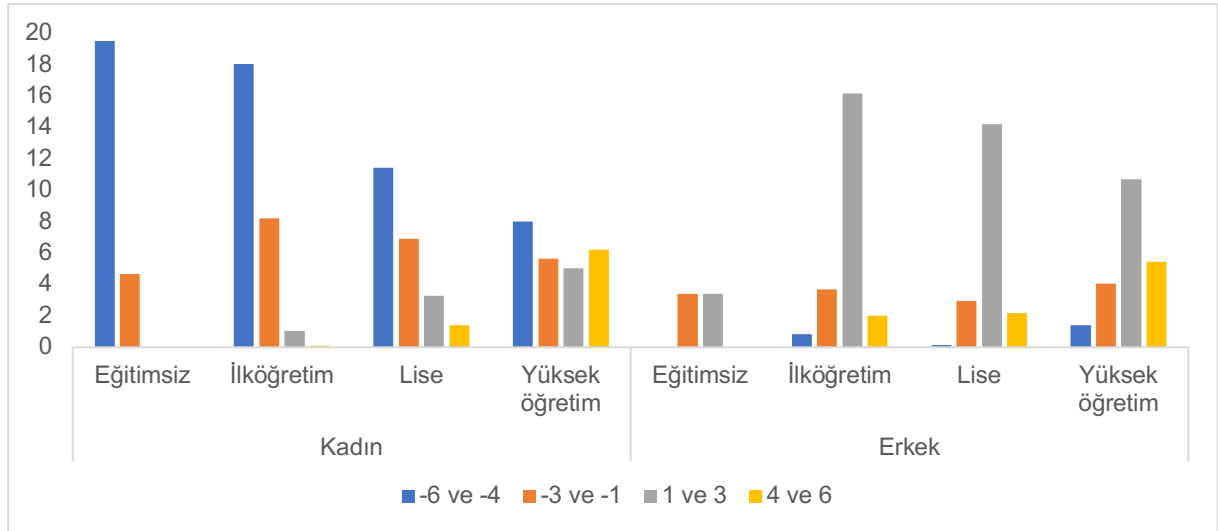
4.3.1. Kuşak içi Sosyal Hareketlilik Seçilmiş Çapraz Analizler

Tablo 34. Kuşak içi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Eğitim Düzeyi Çapraz Tablosu

Eğitim Düzeyi		Kuşak içi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Eğitimsiz	Count	0	2	25	6	95	0	0	0	0	128
	% within row	0	1,563	19,531	4,688	74,219	0	0	0	0	100
	% within column	0	8,696	9,191	4,444	6,914	0	0	0	NaN	6,755
İlköğretim	Count	9	12	154	70	598	9	1	0	0	853
	% within row	1,055	1,407	18,054	8,206	70,106	1,055	0,117	0	0	100
	% within column	75	52,174	56,618	51,852	43,523	20	3,333	0	NaN	45,013
Lise	Count	2	4	66	40	438	19	8	0	0	577
	% within row	0,347	0,693	11,438	6,932	75,91	3,293	1,386	0	0	100
	% within column	16,667	17,391	24,265	29,63	31,878	42,222	26,667	0	NaN	30,449
Yüksek öğretim	Count	1	5	27	19	243	17	21	4	0	337
	% within row	0,297	1,484	8,012	5,638	72,107	5,045	6,231	1,187	0	100

Eğitim	% within column	8,333	21,739	9,926	14,074	17,686	37,778	70	100	NaN	17,784
	Count	0	0	0	2	55	2	0	0	0	59
	Eğitimsiz	% within row	0	0	0	3,39	93,22	3,39	0	0	100
	% within column	0	0	0	2,632	3,288	0,669	0	0	0	2,758
	Count	1	1	8	35	723	153	19	4	1	945
	İlköğretim	% within row	0,106	0,106	0,847	3,704	76,508	16,19	2,011	0,423	100
	% within column	100	100	50	46,053	43,216	51,171	31,667	33,333	100	44,18
	Count	0	0	1	19	512	91	14	3	0	640
	Lise	% within row	0	0	0,156	2,969	80	14,219	2,188	0,469	100
	% within column	0	0	6,25	25	30,604	30,435	23,333	25	0	29,921
	Count	0	0	7	20	383	53	27	5	0	495
	Yüksek öğretim	% within row	0	0	1,414	4,04	77,374	10,707	5,455	1,01	100
Tutar	% within column	0	0	43,75	26,316	22,893	17,726	45	41,667	0	23,142
	Count	0	2	25	8	150	2	0	0	0	187
	Eğitimsiz	% within row	0	1,07	13,369	4,278	80,214	1,07	0	0	100
	% within column	0	8,333	8,681	3,791	4,923	0,581	0	0	0	4,636
	Count	10	13	162	105	1,321	162	20	4	1	1,798
	İlköğretim	% within row	0,556	0,723	9,01	5,84	73,471	9,01	1,112	0,222	100
	% within column	76,923	54,167	56,25	49,763	43,354	47,093	22,222	25	100	44,571
	Count	2	4	67	59	950	110	22	3	0	1,217
	Lise	% within row	0,164	0,329	5,505	4,848	78,061	9,039	1,808	0,247	100
	% within column	15,385	16,667	23,264	27,962	31,178	31,977	24,444	18,75	0	30,169
	Count	1	5	34	39	626	70	48	9	0	832
	Yüksek öğretim	% within row	0,12	0,601	4,087	4,688	75,24	8,413	5,769	1,082	100
	% within column	7,692	20,833	11,806	18,483	20,545	20,349	53,333	56,25	0	20,625

Kuşaکی sosyal hareketlikte eğitim en önemli etkenler arasında yer almaktadır. Bu sebeple seçtiğimiz çapraz tablo analizlerinde eğitime özel bir önem ve yer verdik. Yukarıdaki tabloda detaylı bir biçimde ve aşağıdaki grafikte öne çıkan noktalarıyla görülebileceği üzere eğitimin kuşaki hareketliliğe etkisi erkeklerde ve kadınlarda iki farklı şekilde görülmektedir. Erkeklerde lise üstü eğitime duyarlı bir yukarı doğru hareketlilik söz onuşuyken kadınlarda alınan eğitimin kuşaki hareketliliğe pozitif etkisi daha azdır. Ancak eğitim düzeyi düştükçe kadınların aşağı yönlü hareketi de artmaktadır.

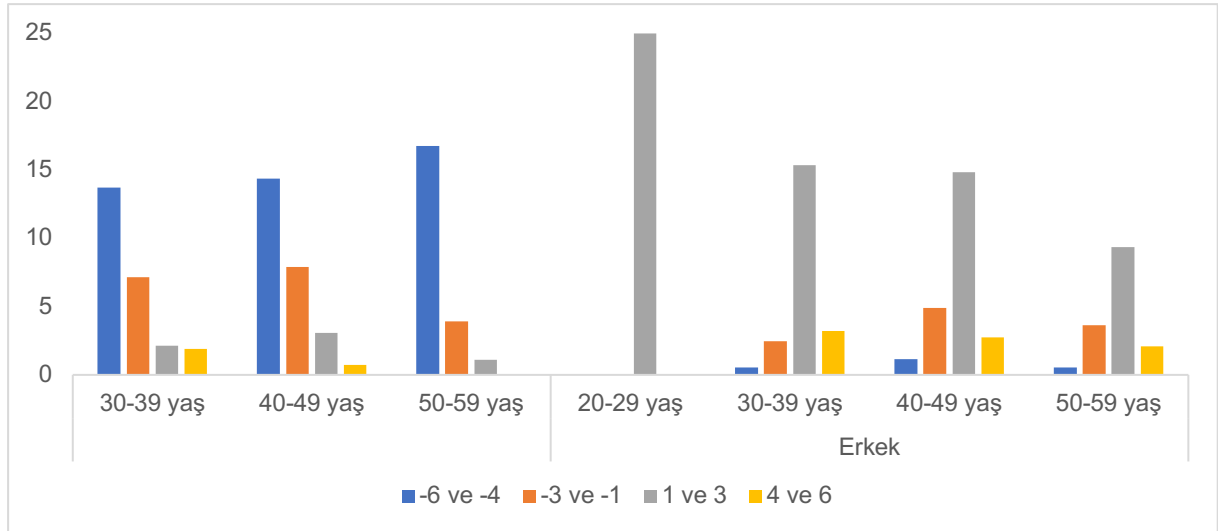
Grafik 60. Eğitim Düzeyi ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 35. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Yaş Çapraz Tablosu

		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total
Yaş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	20-29 yaş	Count	1	2	21	10	89	3	8	0	134
		% within row	0,746	1,493	15,672	7,463	66,418	2,239	5,97	0	100
		% within column	8,333	8,696	7,721	7,407	6,477	6,667	26,667	0	7,071
	30-39 yaş	Count	4	12	123	64	655	19	17	3	897
		% within row	0,446	1,338	13,712	7,135	73,021	2,118	1,895	0,334	100
		% within column	33,333	52,174	45,221	47,407	47,671	42,222	56,667	75	47,335
	40-49 yaş	Count	7	5	98	54	491	21	5	1	682
		% within row	1,026	0,733	14,37	7,918	71,994	3,079	0,733	0,147	100
		% within column	58,333	21,739	36,029	40	35,735	46,667	16,667	25	35,989
	50-59 yaş	Count	0	4	30	7	136	2	0	0	179
		% within row	0	2,235	16,76	3,911	75,978	1,117	0	0	100
		% within column	0	17,391	11,029	5,185	9,898	4,444	0	0	9,446
Erkek	60 yaş ve üstü	Count	0	0	0	0	3	0	0	0	3
		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,218	0	0	0	0,158
	20-29 yaş	Count	0	0	0	0	3	1	0	0	4
		% within row	0	0	0	0	75	25	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,179	0,334	0	0	0,187
	30-39 yaş	Count	0	0	5	23	721	143	30	9	931
		% within row	0	0	0,537	2,47	77,444	15,36	3,222	0,967	100
		% within column	0	0	31,25	30,263	43,096	47,826	50	75	43,525
	40-49 yaş	Count	1	0	9	39	605	118	22	2	796
		% within row	0,126	0	1,131	4,899	76,005	14,824	2,764	0,251	100

Total	50-59 yaş	% within column	100	0	56,25	51,316	36,163	39,465	36,667	16,667	0	37,214
		Count	0	1	2	14	322	36	8	1	1	385
		% within row	0	0,26	0,519	3,636	83,636	9,351	2,078	0,26	0,26	100
	60 yaş ve üstü	% within column	0	100	12,5	18,421	19,247	12,04	13,333	8,333	100	17,999
		Count	0	0	0	0	22	1	0	0	0	23
		% within row	0	0	0	0	95,652	4,348	0	0	0	100
	20-29 yaş	% within column	0	0	0	0	1,315	0,334	0	0	0	1,075
		Count	1	2	21	10	92	4	8	0	0	138
		% within row	0,725	1,449	15,217	7,246	66,667	2,899	5,797	0	0	100
	30-39 yaş	% within column	7,692	8,333	7,292	4,739	3,019	1,163	8,889	0	0	3,421
		Count	4	12	128	87	1,376	162	47	12	0	1,828
		% within row	0,219	0,656	7,002	4,759	75,274	8,862	2,571	0,656	0	100
	40-49 yaş	% within column	30,769	50	44,444	41,232	45,159	47,093	52,222	75	0	45,315
		Count	8	5	107	93	1,096	139	27	3	0	1,478
		% within row	0,541	0,338	7,24	6,292	74,154	9,405	1,827	0,203	0	100
	50-59 yaş	% within column	61,538	20,833	37,153	44,076	35,97	40,407	30	18,75	0	36,639
		Count	0	5	32	21	458	38	8	1	1	564
		% within row	0	0,887	5,674	3,723	81,206	6,738	1,418	0,177	0,177	100
	60 yaş ve üstü	% within column	0	20,833	11,111	9,953	15,031	11,047	8,889	6,25	100	13,981
		Count	0	0	0	0	25	1	0	0	0	26
		% within row	0	0	0	0	96,154	3,846	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,82	0,291	0	0	0	0,645

Yaş iş piyasalarına katılımı etkilemektedir. Ayrıca farklı yaş kuşaklarında bulunanlar farklı dönemlerde konum edinmişlerdir. Bu sebeple kuşakiçi sosyal hareketliliği yaşa göre analiz etmek çok önemlidir. Yukarıdaki tabloda detaylı bir biçimde ve aşağıdaki grafikte öne çıkan noktalarıyla görülebileceği üzere hareketliliğin en yoğun olduğu yaş kuşağı 30-39 ve 40-49 yaşlardır. Tabii olarak meslekte konum değişiminin zamana yayılması beklenebilir. Ancak kadınlarda bütün yaş kuşaklarında yukarı doğru hareketlilik erkeklere nazaran çok daha fazla düşüktür. Bunun en önemli nedeni kadınların iş piyasalarına katılımının sorunlu olmasıdır. Özellikle ilerleyen yıllarda kadınların evlilik, çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklar nedeniyle iş piyasalarında yukarı konumlara doğru seyrinin azaldığını görmekteyiz.

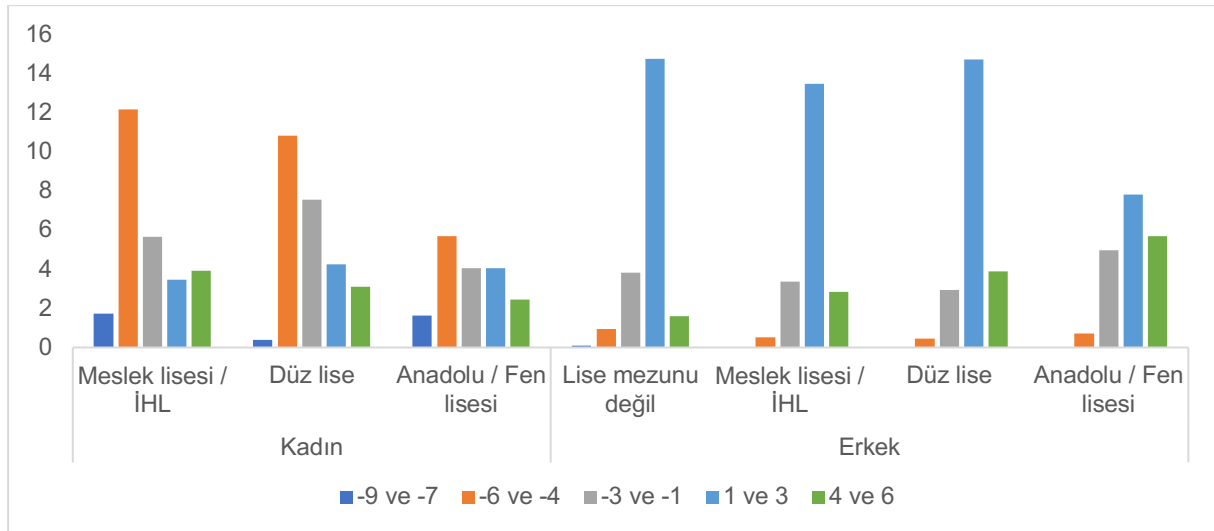
Grafik 61. Yaş ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 36. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu

Lise Türü			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)								Total	
			-13 ve - 10	-9 ve - 7	-6 ve - 4	-3 ve - 1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9		10 ve 13
Kadın	Meslek lisesi / İHL	Count	1	4	28	13	167	8	9	0	0	230
		% within row	0,435	1,739	12,174	5,652	72,609	3,478	3,913	0	0	100
		% within column	8,333	18,182	10,409	9,63	12,325	17,778	31,034	0	NaN	12,293
	Düz lise	Count	0	2	56	39	379	22	16	3	0	517
		% within row	0	0,387	10,832	7,544	73,308	4,255	3,095	0,58	0	100
		% within column	0	9,091	20,818	28,889	27,97	48,889	55,172	75	NaN	27,632
	Anadolu / Fen lisesi	Count	1	2	7	5	99	5	3	1	0	123
		% within row	0,813	1,626	5,691	4,065	80,488	4,065	2,439	0,813	0	100
		% within column	8,333	9,091	2,602	3,704	7,306	11,111	10,345	25	NaN	6,574
	Özel / Askeri lise	Count	1	0	0	0	9	0	0	0	0	10
		% within row	10	0	0	0	90	0	0	0	0	100
		% within column	8,333	0	0	0	0,664	0	0	0	NaN	0,534
Erkek	Meslek lisesi / İHL	Count	0	0	2	13	306	52	11	2	0	386
		% within row	0	0	0,518	3,368	79,275	13,472	2,85	0,518	0	100
		% within column	0	0	13,333	17,105	18,434	17,45	18,333	16,667	0	18,173
	Düz lise	Count	0	0	3	19	499	95	25	4	0	645
		% within row	0	0	0,465	2,946	77,364	14,729	3,876	0,62	0	100
		% within column	0	0	20	25	30,06	31,879	41,667	33,333	0	30,367
	Anadolu / Fen lisesi	Count	0	0	1	7	112	11	8	2	0	141
		% within row	0	0	0,709	4,965	79,433	7,801	5,674	1,418	0	100
		% within column	0	0	6,667	9,211	6,747	3,691	13,333	16,667	0	6,638
	Özel / Askeri lise	Count	0	0	0	1	6	1	1	1	0	10
		% within row	0	0	0	10	60	10	10	10	0	100

Total	% within column	0	0	0	1,316	0,361	0,336	1,667	8,333	0	0,471
	Count	1	4	30	26	473	60	20	2	0	616
	Meslek lisesi / İHL	% within row	0,162	0,649	4,87	4,221	76,786	9,74	3,247	0,325	100
	% within column	7,692	17,391	10,563	12,322	15,688	17,493	22,472	12,5	0	15,419
	Count	0	2	59	58	878	117	41	7	0	1,162
	Düz lise	% within row	0	0,172	5,077	4,991	75,559	10,069	3,528	0,602	100
	% within column	0	8,696	20,775	27,488	29,121	34,111	46,067	43,75	0	29,086
	Count	1	2	8	12	211	16	11	3	0	264
	Anadolu / Fen lisesi	% within row	0,379	0,758	3,03	4,545	79,924	6,061	4,167	1,136	100
	% within column	7,692	8,696	2,817	5,687	6,998	4,665	12,36	18,75	0	6,608
	Count	1	0	0	1	15	1	1	1	0	20
	Özel / Askeri lise	% within row	5	0	0	5	75	5	5	0	100
	% within column	7,692	0	0	0,474	0,498	0,292	1,124	6,25	0	0,501

Mezun olunan lise türü hareketlilikte önemli bir değişken olarak göze çarpmaktadır. Zira Türkiye’de devam edilen lise aynı zamanda mezun olunan üniversiteyi ve bölümü de etkilemektedir. Böylece aslında gelecekteki meslek ve gelirin lise tarafından etkilendiği a.ıktır. Dolayısıyla kuşakıçi sosyal hareketliliği mezun olunan lise türüne göre analiz etmek çok önemlidir. Yukarıdaki tabloda detaylı bir biçimde ve aşağıdaki grafikte öne çıkan noktalarıyla görülebileceği üzere yukarı doğru hareketliliğin en yoğun olduğu lise türü Anadolu ve Fen Lisesi iken aşağı doğru hareketlilikte İmam Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi mezunları daha dezavantajlı durumdadır.

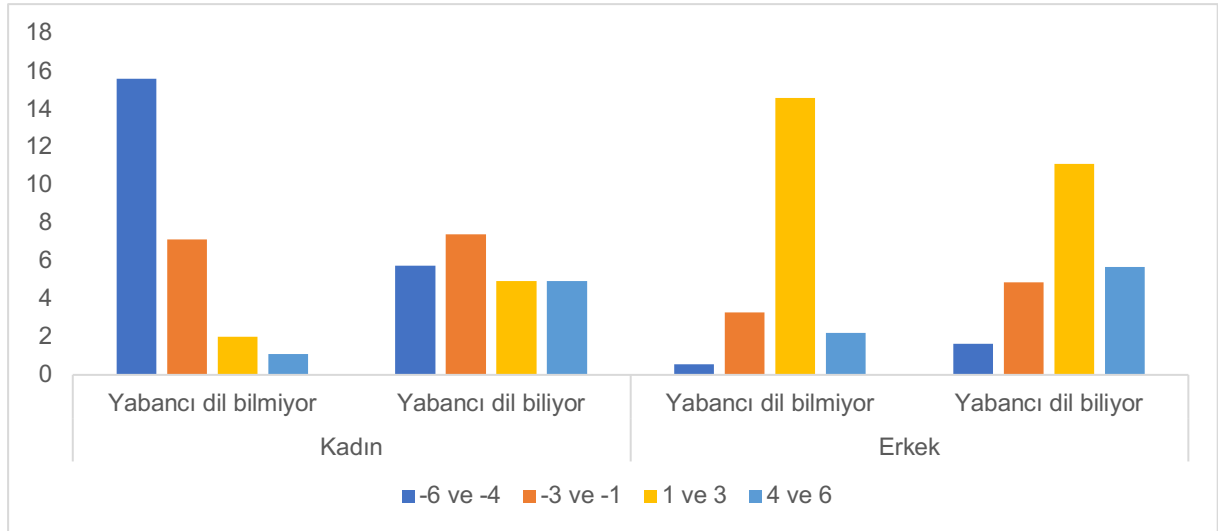

Grafik 62. Mezun Olunan Lise Türü ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 37.Kuşaکی Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu

Yabancı Dil Bilgisi			Kuşaکی Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)								Total	
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9		10 ve 13
Kadın	Yabancı dil bilmiyor	Count	8	22	256	117	1,185	33	18	1	0	1,64
		% within row	0,488	1,341	15,61	7,134	72,256	2,012	1,098	0,061	0	100
		% within column	66,667	95,652	94,815	86,667	86,877	73,333	60	25	NaN	87,095
	Yabancı dil biliyor	Count	4	1	14	18	179	12	12	3	0	243
		% within row	1,646	0,412	5,761	7,407	73,663	4,938	4,938	1,235	0	100
		% within column	33,333	4,348	5,185	13,333	13,123	26,667	40	75	NaN	12,905
Erkek	Yabancı dil bilmiyor	Count	1	1	10	58	1,392	258	39	7	1	1,767
		% within row	0,057	0,057	0,566	3,282	78,778	14,601	2,207	0,396	0,057	100
		% within column	100	100	62,5	76,316	83,353	86,288	65	58,333	100	82,725
	Yabancı dil biliyor	Count	0	0	6	18	278	41	21	5	0	369
		% within row	0	0	1,626	4,878	75,339	11,111	5,691	1,355	0	100
		% within column	0	0	37,5	23,684	16,647	13,712	35	41,667	0	17,275
Total	Yabancı dil bilmiyor	Count	9	23	266	175	2,577	291	57	8	1	3,407
		% within row	0,264	0,675	7,807	5,136	75,638	8,541	1,673	0,235	0,029	100
		% within column	69,231	95,833	93,007	82,938	84,937	84,593	63,333	50	100	84,772
	Yabancı dil biliyor	Count	4	1	20	36	457	53	33	8	0	612
		% within row	0,654	0,163	3,268	5,882	74,673	8,66	5,392	1,307	0	100
		% within column	30,769	4,167	6,993	17,062	15,063	15,407	36,667	50	0	15,228

Eğitim düzeyi ve mezun olunan lise türünü tamamlayan (ve onlarla ilişkili) bir başka hareketlilik etkeni de yabancı dil bilgisidir. Kabaca yabancı dil bilenler ile bilmeyenlerin hareketlilikteki etkisine çapraz tablolama tekniği içinde baktığımızda 4-6 ve daha üstü basamak yukarıya doğru hareket edenlerin içinde yabancı dil bilenlerin oranlarının çok ciddi bir ölçüde yüksek olduğu görülür. Bir başka deyişle belirli bir basamak sayısından daha fazlasını atlayabilmek için yabancı dil şarttır. Ancak kadınlarda yabancı dil bilgisinin erkeklere nazaran hareketlilikte etki düzeyinin daha düşük olduğunu görmekteyiz.

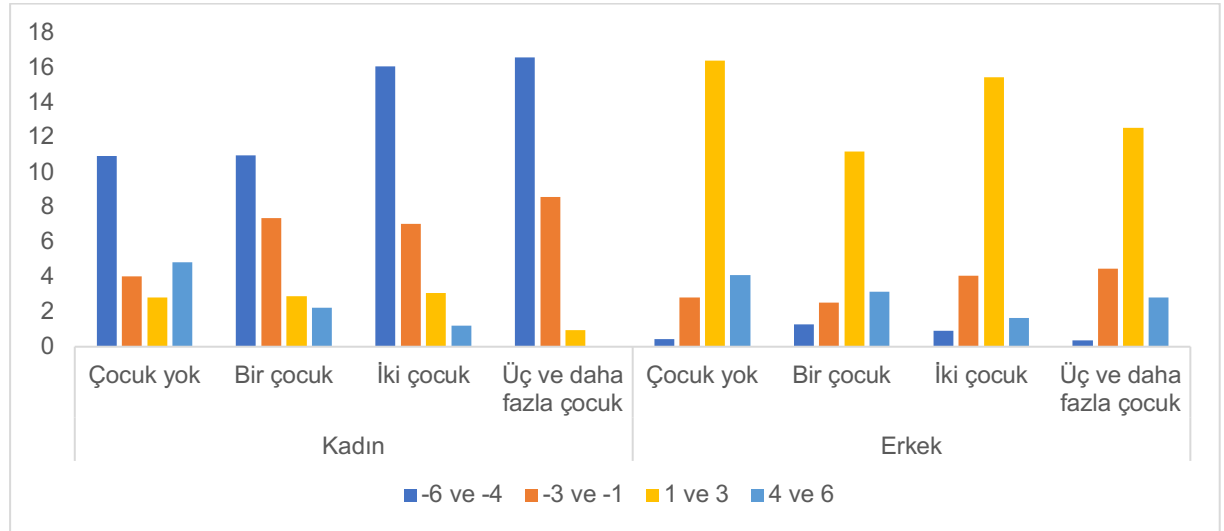
Grafik 63. Yabancı Dil Bilgisi ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 38. Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu) ve Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu

Çocuk Sayısı		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total	
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13		
Kadın	Count	1	3	27	10	185	7	12	2	0	247	
	Çocuk yok	% within row	0,405	1,215	10,931	4,049	74,899	2,834	4,858	0,81	0	100
		% within column	8,333	13,043	10	7,407	13,563	15,556	40	50	NaN	13,117
	Count	4	4	49	33	332	13	10	2	0	447	
	Bir çocuk	% within row	0,895	0,895	10,962	7,383	74,273	2,908	2,237	0,447	0	100
		% within column	33,333	17,391	18,148	24,444	24,34	28,889	33,333	50	NaN	23,739
	Count	2	9	105	46	463	20	8	0	0	653	
	İki çocuk	% within row	0,306	1,378	16,08	7,044	70,904	3,063	1,225	0	0	100
		% within column	16,667	39,13	38,889	34,074	33,944	44,444	26,667	0	NaN	34,679
	Count	5	7	89	46	384	5	0	0	0	536	
	Üç ve daha fazla çocuk	% within row	0,933	1,306	16,604	8,582	71,642	0,933	0	0	0	100
		% within column	41,667	30,435	32,963	34,074	28,152	11,111	0	0	NaN	28,465
Erkek	Count	0	0	2	13	348	76	19	5	0	463	
	Çocuk yok	% within row	0	0	0,432	2,808	75,162	16,415	4,104	1,08	0	100
		% within column	0	0	12,5	17,105	20,838	25,418	31,667	41,667	0	21,676
	Count	0	0	6	12	385	53	15	2	0	473	
	Bir çocuk	% within row	0	0	1,268	2,537	81,395	11,205	3,171	0,423	0	100
		% within column	0	0	37,5	15,789	23,054	17,726	25	16,667	0	22,144
	Count	1	1	6	27	513	103	11	4	0	666	
	İki çocuk	% within row	0,15	0,15	0,901	4,054	77,027	15,465	1,652	0,601	0	100
		% within column	100	100	37,5	35,526	30,719	34,448	18,333	33,333	0	31,18
	Count	0	0	2	24	424	67	15	1	1	534	
	Üç ve daha fazla çocuk	% within row	0	0	0,375	4,494	79,401	12,547	2,809	0,187	0,187	100

Total		% within column	0	0	12,5	31,579	25,389	22,408	25	8,333	100	25
		Count	1	3	29	23	533	83	31	7	0	710
	Çocuk yok	% within row	0,141	0,423	4,085	3,239	75,07	11,69	4,366	0,986	0	100
		% within column	7,692	12,5	10,14	10,9	17,568	24,128	34,444	43,75	0	17,666
		Count	4	4	55	45	717	66	25	4	0	920
	Bir çocuk	% within row	0,435	0,435	5,978	4,891	77,935	7,174	2,717	0,435	0	100
		% within column	30,769	16,667	19,231	21,327	23,632	19,186	27,778	25	0	22,891
		Count	3	10	111	73	976	123	19	4	0	1,319
	İki çocuk	% within row	0,227	0,758	8,415	5,534	73,995	9,325	1,44	0,303	0	100
		% within column	23,077	41,667	38,811	34,597	32,169	35,756	21,111	25	0	32,819
		Count	5	7	91	70	808	72	15	1	1	1,07
	Üç ve daha fazla çocuk	% within row	0,467	0,654	8,505	6,542	75,514	6,729	1,402	0,093	0,093	100
		% within column	38,462	29,167	31,818	33,175	26,632	20,93	16,667	6,25	100	26,624

Çocuk sayısı kuşakıçi hareketliliği etkileyen önemli bir etkidir. Bir önceki bölümde gördüğümüz üzere çocuk sayısı özellikle kadınlarda yukarı doğru hareketliliği olumsuz etkilemektedir. Bu anlamda 2 çocuktan sonrası kritik bir eşik olarak göze çarpar. İki ve daha az çocuklu olanların yukarı doğru hareketliliği, 3 ve daha fazla çocuklulara göre daha fazladır. Muhtemelen çocuk sayısı çocuk sahibi olmayı belirleyen diğer sosyoekonomik etkenlerle birleşerek bu olumsuz etkiyi ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla kuşakıçi sosyal hareketliliğin çocuk sayısından büyük ölçüde etkilendiği belirtilebilir.

Grafik 64. Çocuk Sayısı ve Kuşakıçi Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

4.3.2. Kuşaklararası Sosyal Hareketlilik Seçilmiş Çapraz Analizler

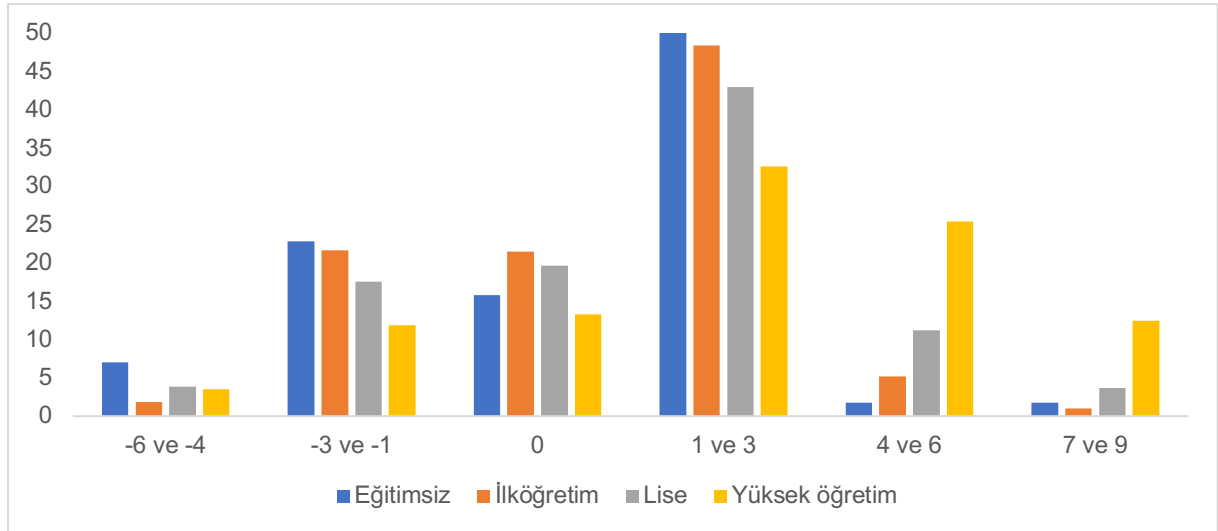
Kuşaklararası sosyal hareketlilikte erkekleri babalarına, kadınları da annelerine göre değerlendirmek daha makuldür. Eklere yer alan çapraz tablolarda daha detaylı bilgi yer

almakla birlikte aşağıda seçilmiş ve öne çıkan bazı etkenlerin kuşaklararası hareketlilik düzeylerine etkisi tartışılmaktadır.

Tablo 39. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Eğitim Düzeyi Çapraz Tablosu

		Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)									Total
Eğitim Düzeyi		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Eğitimsiz	Count	0	0	4	13	9	29	1	1	0	57
	% within row	0	0	7,018	22,807	15,789	50,877	1,754	1,754	0	100
	% within column	NaN	0	6,452	3,403	2,273	3,201	0,412	1,064	0	2,717
İlköğretim	Count	0	3	17	201	199	449	48	9	1	927
	% within row	0	0,324	1,834	21,683	21,467	48,436	5,178	0,971	0,108	100
	% within column	NaN	27,273	27,419	52,618	50,253	49,558	19,753	9,574	25	44,185
Lise	Count	0	5	24	110	123	269	70	23	2	626
	% within row	0	0,799	3,834	17,572	19,649	42,971	11,182	3,674	0,319	100
	% within column	NaN	45,455	38,71	28,796	31,061	29,691	28,807	24,468	50	29,838
Yüksek öğretim	Count	0	3	17	58	65	159	124	61	1	488
	% within row	0	0,615	3,484	11,885	13,32	32,582	25,41	12,5	0,205	100
	% within column	NaN	27,273	27,419	15,183	16,414	17,55	51,029	64,894	25	23,26

Öncelikle sosyal hareketlilikte temel bir etken olan eğitimin etkisine bakalım. Eğitim açısından kuşaklararası sosyal hareketliliğe baktığımızda eğitim düzeyinin yükselmesinin yukarı doğru hareketliliği çok ciddi bir biçimde etkilediğini görürüz. Öyle ki 7 ve daha fazla basamak atlamak için üniversite mezunu olmak gerekir. 4-6 basamak atlamak için de üniversite mezuniyetinin etkili olduğunu görürüz. Aynı şekilde üniversite mezunlarının aşağı doğru hareketliliği daha az yaşadığını görürüz. Buna mukabil eğitimsizler ve ilköğretim mezunlarının daha fazla aşağı doğru hareketliliğe maruz kaldığını da görebiliriz.

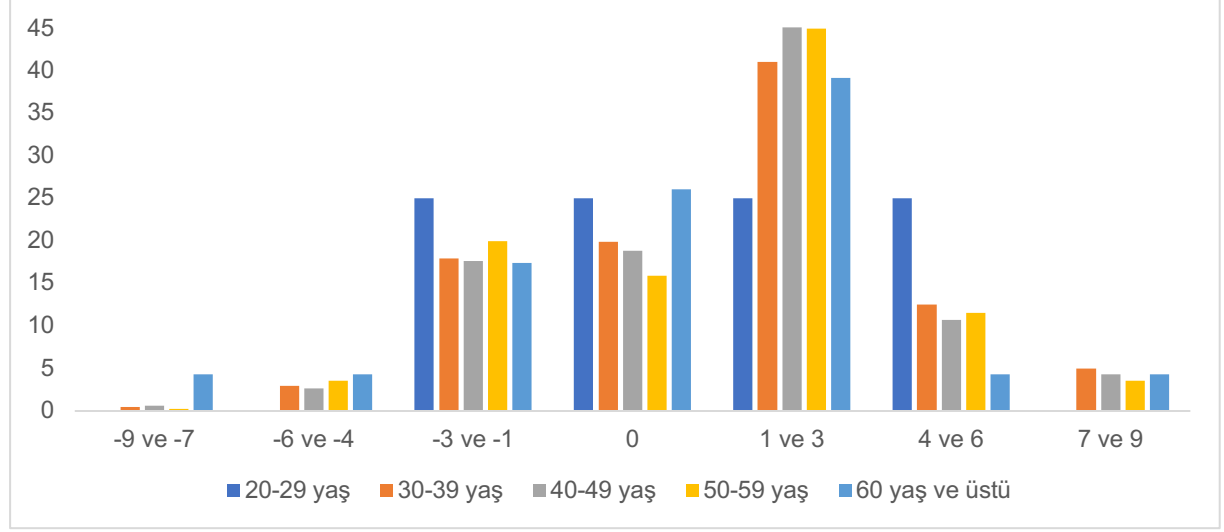
Grafik 65. Erkeklerin Eğitim Düzeyi ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 40. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yaş Çapraz Tablosu

		Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)									Total
Yaş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
20-29 yaş	Count	0	0	0	1	1	1	1	0	0	4
	% within row	0	0	0	25	25	25	25	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	0,262	0,253	0,11	0,412	0	0	0,191
30-39 yaş	Count	0	4	27	165	183	377	115	46	2	919
	% within row	0	0,435	2,938	17,954	19,913	41,023	12,514	5,005	0,218	100
	% within column	NaN	36,364	43,548	43,194	46,212	41,611	47,325	48,936	50	43,804
40-49 yaş	Count	0	5	21	139	148	355	84	34	1	787
	% within row	0	0,635	2,668	17,662	18,806	45,108	10,673	4,32	0,127	100
	% within column	NaN	45,455	33,871	36,387	37,374	39,183	34,568	36,17	25	37,512
50-59 yaş	Count	0	1	13	73	58	164	42	13	1	365
	% within row	0	0,274	3,562	20	15,89	44,932	11,507	3,562	0,274	100
	% within column	NaN	9,091	20,968	19,11	14,646	18,102	17,284	13,83	25	17,398
60 yaş ve üstü	Count	0	1	1	4	6	9	1	1	0	23
	% within row	0	4,348	4,348	17,391	26,087	39,13	4,348	4,348	0	100
	% within column	NaN	9,091	1,613	1,047	1,515	0,993	0,412	1,064	0	1,096

Yaş açısından erkeklerin kuşaklararası sosyal hareketliliğine baktığımızda 40-49 ve 50-59 yaş aralığındakilerin diğerlerine göre daha fazla hareketlilik yaşadığını görmek mümkün. Zira bu yaş aralığındakiler işteki konum edinme sürecinin zirvesinde yer almaktadırlar. Profesyonel çalışıyorlarsa yönetsel konumlara gelme ihtimalleri daha genç olanlara göre daha fazladır. Ayrıca bu yaş kuşağındakiler 2000'lerdeki ekonomik büyüme ve genişlemeden olumlu

etkilenen kuşağı da yansıtmaktadır. Sosyal hareketlilik açısından en avantajlı kuşağın 40 yaş kuşağı olması bu bakımdan bir tesadüf değildir.

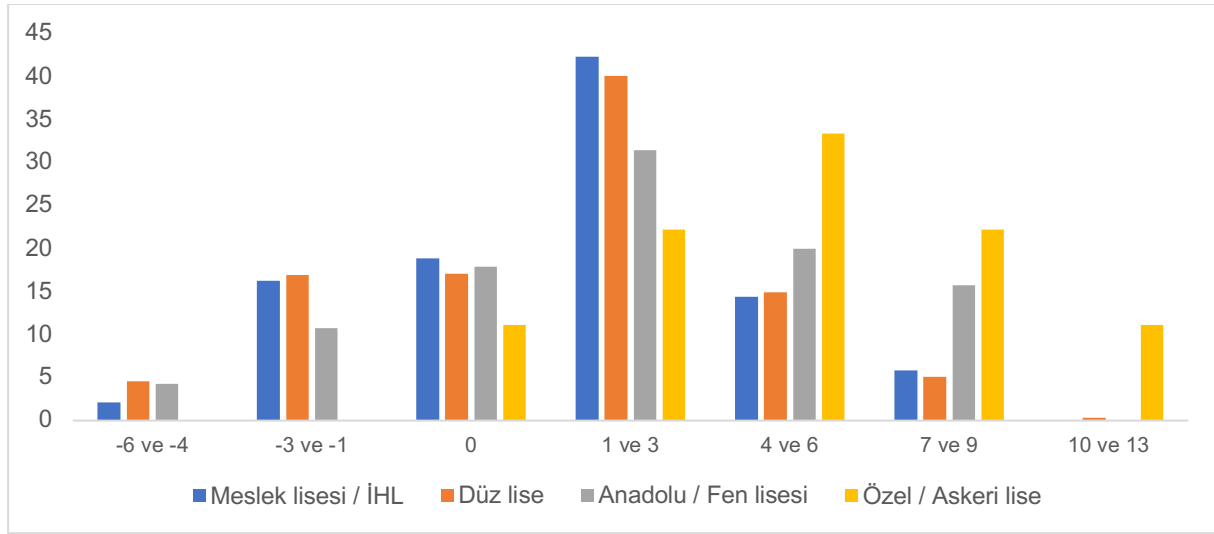
Grafik 66. Erkeklerin Yaşı ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 41. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu

Lise Türü		Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Meslek lisesi / İHL	Count	0	1	8	61	71	159	54	22	0	376
	% within row	0	0,266	2,128	16,223	18,883	42,287	14,362	5,851	0	100
	% within column	NaN	9,091	12,903	16,01	18,112	17,647	22,5	23,404	0	18,034
Düz lise	Count	0	7	29	107	108	253	94	32	2	632
	% within row	0	1,108	4,589	16,93	17,089	40,032	14,873	5,063	0,316	100
	% within column	NaN	63,636	46,774	28,084	27,551	28,08	39,167	34,043	50	30,312
Anadolu / Fen lisesi	Count	0	0	6	15	25	44	28	22	0	140
	% within row	0	0	4,286	10,714	17,857	31,429	20	15,714	0	100
	% within column	NaN	0	9,677	3,937	6,378	4,883	11,667	23,404	0	6,715
Özel / Askeri lise	Count	0	0	0	0	1	2	3	2	1	9
	% within row	0	0	0	0	11,111	22,222	33,333	22,222	11,111	100
	% within column	NaN	0	0	0	0,255	0,222	1,25	2,128	25	0,432

Erkeklerin devam ettikleri lise türü de hareketlilik açısından önemlidir. Aşağıdaki grafikte görülebileceği üzere özel lise mezunları yukarı doğru hareketlilikte diğerlerinden önemli ölçüde ayrışır. Özel lise mezunları aşağı doğru sosyal hareketlilik yaşamamıştır. Ayrıca benzer şekilde Fen ve Anadolu Lisesi mezunlarının da kuşaklararası sosyal hareketlilik bakımından avantajlı

olduğu görülür. İmam Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi mezunlarının ise konumlarının ya sabit kaldığını ya da büyük oranda düştüğünü görmekteyiz. Bu gruplar en fazla 1-3 basamak arası yukarı tırmanabilmektedirler.

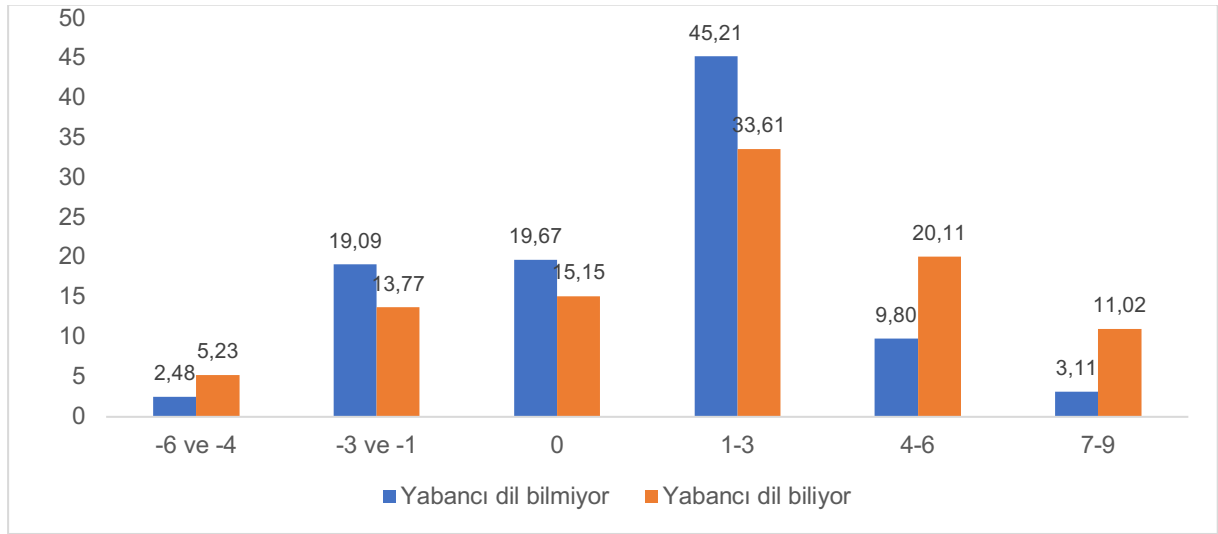

Grafik 67. Erkeklerin Mezun Olduğu Lise Türü ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 42. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu

Yabancı Dil Bilgisi		Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Yabancı dil bilmiyor	Count	0	8	43	331	341	784	170	54	3	1,734
	% within row	0	0,461	2,48	19,089	19,666	45,213	9,804	3,114	0,173	100
	% within column	NaN	72,727	69,355	86,877	86,111	86,534	69,959	57,447	75	82,69
Yabancı dil biliyor	Count	0	3	19	50	55	122	73	40	1	363
	% within row	0	0,826	5,234	13,774	15,152	33,609	20,11	11,019	0,275	100
	% within column	NaN	27,273	30,645	13,123	13,889	13,466	30,041	42,553	25	17,31

Yabancı dil bilgisi aynen kuşakiçi hareketlilikte olduğu gibi kuşaklararası hareketlilikte de önemli bir ayrıştırıcı etkindir. Özellikle 4 ve daha fazla basamak atlayanlar arasında yabancı dil bilgisi öne çıkmaktadır. Benzer şekilde yabancı dil bilmeyenlerin daha fazla aşağı doğru kuşaklararası sosyal hareketlilik yaşadıklarını görmekteyiz. Aslında yukarıdaki tablo ve aşağıdaki grafik bize rutin ve kısa mesafeli bir kuşaklararası sosyal hareketlilik için yabancı dile ihtiyaç olmasa da ekstrem ve uzun mesafeli bir kuşaklararası sosyal hareketlilik için mutlaka dil bilgisinin gerekli olduğunu gösterir. Zira daha iyi işler, daha iyi konumlar elde etmede yabancı dil kolaylaştırıcı çoğu kez de gerekli bir niteliktir.

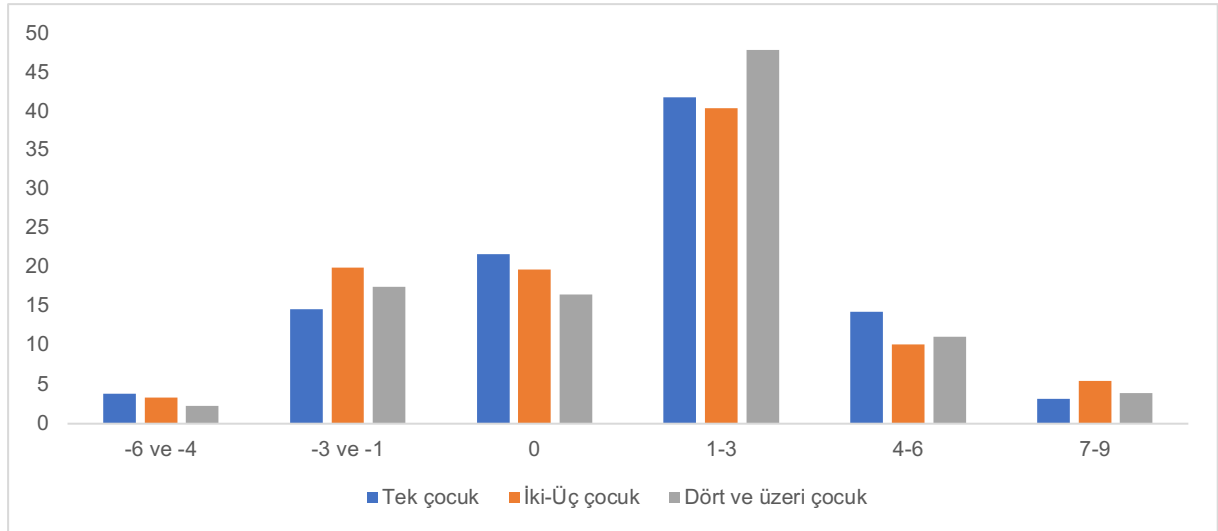

Grafik 68. Erkeklerin Yabancı Dil Bilgisi ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 43. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Kardeş Sayısı Çapraz Tablosu

		Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
Kardeş Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Tek çocuk	Count	0	1	12	46	68	131	45	10	0	313
	% within row	0	0,319	3,834	14,696	21,725	41,853	14,377	3,195	0	100
	% within column	NaN	10	20	12,603	18,037	14,836	19,912	11,111	0	15,533
İki-Üç çocuk	Count	0	5	28	168	166	339	85	46	2	839
	% within row	0	0,596	3,337	20,024	19,785	40,405	10,131	5,483	0,238	100
	% within column	NaN	50	46,667	46,027	44,032	38,392	37,611	51,111	50	41,638
Dört ve üzeri çocuk	Count	0	4	20	151	143	413	96	34	2	863
	% within row	0	0,463	2,317	17,497	16,57	47,856	11,124	3,94	0,232	100
	% within column	NaN	40	33,333	41,37	37,931	46,772	42,478	37,778	50	42,829

Kuşağı sosyal hareketlilikte çocuk sayısının oynadığı role benzer bir rolü kuşaklararası sosyal harekette kardeş sayısı oynamaktadır. Zira kardeş sayısı ailede bireye aktarılabilecek kaynağı doğrudan etkilemektedir. Bu da bireyin elde edeceği eğitimden diğer niteliklere kadar çok önemli bir etki ortaya çıkarmaktadır. Yukarıdaki tablo ve aşağıdaki grafikte görülebileceği üzere kardeş sayısı arttıkça yukarı doğru sosyal hareketlilik dinamiği zayıflamaktadır. Aslında bunun önceki kuşakta çocuk sayısı ile ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyi arasındaki ilişkiden kaynaklandığını da söyleyebiliriz. Böylece aslında kardeş sayısı doğrudan hareketliliğe etki eden ve diğer etkileri de bünyesinde taşıyan bir değişken olarak gözükmektedir.

Grafik 69. Erkeklerin Kardeş Sayısı ve Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

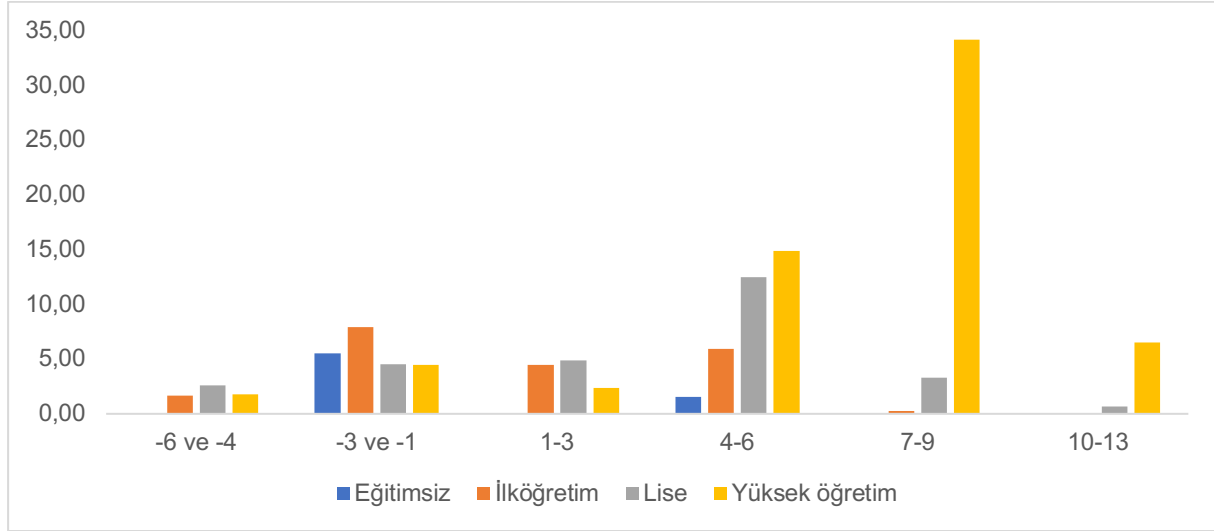
Erkeklerin babalarına göre kuşaklararası sosyal hareketliliğinin düzeylerini bazı temel değişkenler açısından inceledikten sonra şimdi de kadınların annelerine göre kuşaklararası sosyal hareketliliğine bakabiliriz.

Tablo 44. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Eğitim Durumu Çapraz Tablosu

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Eğitim Durumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Eğitimsiz	Count	1	0	0	7	117	0	2	0	0	127
	% within row	0,787	0	0	5,512	92,12	0	1,575	0	0	100
	% within column	50	0	0	6,087	8,924	0	1,149	0	0	6,745
İlköğretim	Count	0	8	14	67	666	38	50	2	0	845
	% within row	0	0,947	1,657	7,929	78,81	4,497	5,917	0,237	0	100
	% within column	0	80	40	58,26	50,80	51,35	28,73	1,471	0	44,875
Lise	Count	1	2	15	26	408	28	72	19	4	575
	% within row	0,174	0,348	2,609	4,522	70,95	4,870	12,522	3,304	0,696	100
	% within column	50	20	42,857	22,60	31,121	37,838	41,379	13,971	15,385	30,536
Yüksek öğretim	Count	0	0	6	15	120	8	50	115	22	336
	% within row	0	0	1,786	4,464	35,714	2,381	14,881	34,226	6,548	100
	% within column	0	0	17,143	13,04	9,153	10,811	28,736	84,559	84,615	17,844

Kadınların annelerine göre farklı bir konumda olmaları önemli ölçüde eğitime bağlıdır. Bu anlamda konumu değişmeyenleri çıkararak baktığımızda kadınlarda 4 ve daha fazla basamak kuşaklararası sosyal hareketlilik yaşamayanın temel etkeninin yüksek öğretim olduğu

görülmektedir. Özellikle 7 ve daha fazla basamak atlayabilmek için mutlaka yükseköğretim gerekmektedir. Bu basamaklara denk gelen sosyal konumlar dikkate alındığında bu tabiidir. Ancak erkeklerin başka etkenlerle (mesela iş yeri sahipliği gibi) elde ettikleri konumları kadınlar ancak eğitimle elde edebilmektedirler. Bu sebeple eğitim kadınların önceki kuşağa göre sosyal hareketlilik yaşayabilmesi için gerekli şart olduğu görülmektedir.

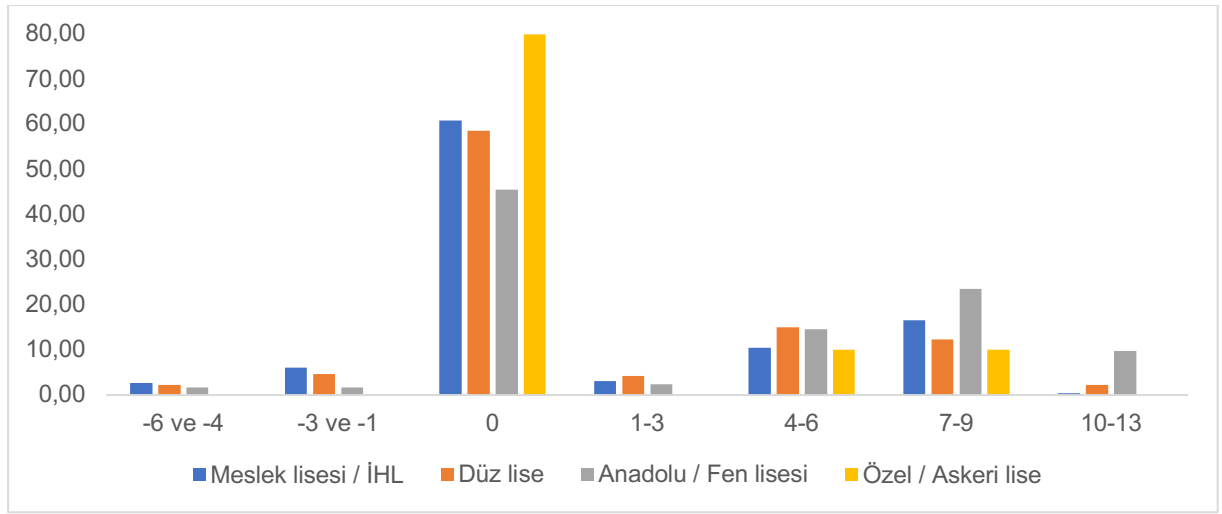

Grafik 70. Kadınların Eğitim Durumu ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 45. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Lise Türü Çapraz Tablosu

Lise Türü		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	
Meslek lisesi / İHL	Count	0	0	6	14	140	7	24	38	1	230
	% within row	0	0	2,609	6,087	60,870	3,043	10,435	16,522	0,435	100
	% within column	0	0	17,647	12,281	10,744	9,459	13,793	28,358	3,846	12,293
Düz lise	Count	1	1	12	24	303	22	78	64	12	517
	% within row	0,193	0,193	2,321	4,642	58,607	4,255	15,087	12,379	2,321	100
	% within column	50	10	35,294	21,053	23,254	29,730	44,828	47,761	46,154	27,632
Anadolu / Fen lisesi	Count	0	1	2	2	56	3	18	29	12	123
	% within row	0	0,813	1,626	1,626	45,528	2,439	14,634	23,577	9,756	100
	% within column	0	10	5,882	1,754	4,298	4,054	10,345	21,642	46,154	6,574
Özel Askeri lise	Count	0	0	0	0	8	0	1	1	0	10
	% within row	0	0	0	0	80	0	10	10	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,614	0	0,575	0,746	0	0,534

Mezun olunan lise türüne göre kadınların kuşaklararası sosyal hareketliliğine baktığımızda çok şaşırtıcı bir durumla karşılaşırız. Evvela erkeklerde belirli bir konumun üzerine taşıyan özel lise eğitimi kadınlarda işe yaramamaktadır. Muhtemelen ailesinin imkanları dolayısıyla özel liseye gitse de sonrasında çalışma yaşamına katılmayan eğitilmiş ev hanımları bu görünümü ortaya çıkaran ana unsurdur. Öte yandan Anadolu ve Fen Lisesi mezunu olmak üst konumlara çıkmak için bir miktar ayırt edici rol oynamaktadır. Ayrıca Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi mezunu olmak da erkeklerde olduğu gibi aşağı doğru hareketliliği getirmemektedir. Yani kadınların devam ettikleri lisenin onların annelerine göre elde edecekleri sosyal konumda pek bir farklılaşma oluşturmadığını görmekteyiz.

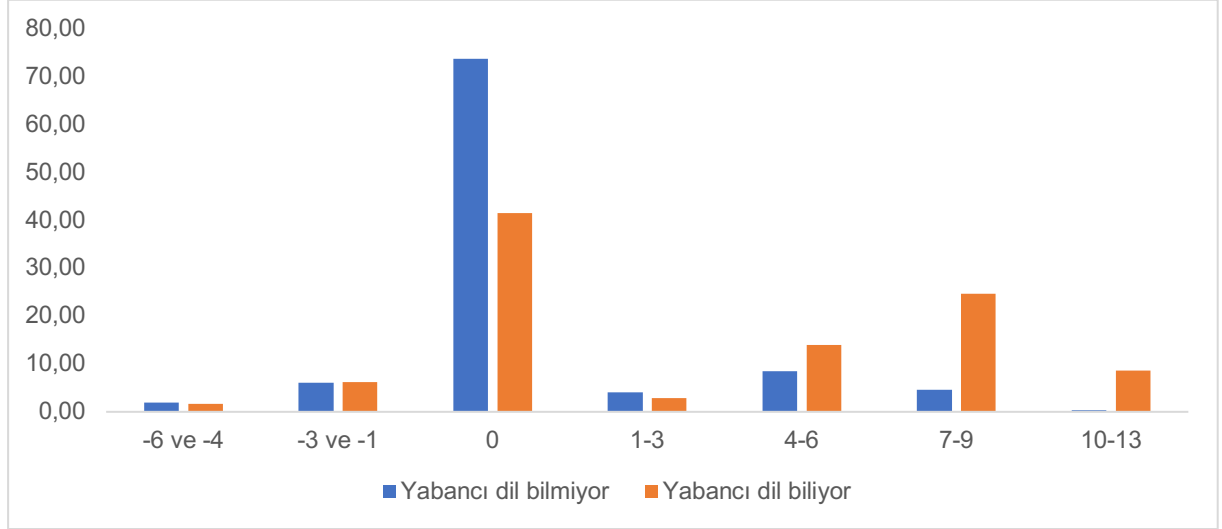
Grafik 71. Kadınların Mezun Oldukları Lise ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 46. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Yabancı Dil Bilgisi Çapraz Tablosu

Yabancı Dil Bilgisi		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	
Yabancı dil bilmiyor	Count	2	9	31	100	1.210	67	140	76	5	1.640
	% within row	0,122	0,549	1,890	6,098	73,780	4,085	8,537	4,634	0,305	100
	% within column	100	90	88,571	86,957	92,296	90,541	80,460	55,882	19,231	87,095
Yabancı dil biliyor	Count	0	1	4	15	101	7	34	60	21	243
	% within row	0	0,412	1,646	6,173	41,564	2,881	13,992	24,691	8,642	100
	% within column	0	10	11,429	13,043	7,704	9,459	19,540	44,118	80,769	12,905

Yabancı dil bilgisi hem kuşak içi hareketlilikte hem de kuşaklararası hareketlilikte önemli bir etken olmakla birlikte lise türünde olduğu gibi kadınlarda erkeklerde olduğu kadar ayırt edici

ve belirleyici bir etken olarak öne çıkmaz. Bu anlamda yine de yabancı dil bilgisinin 4-6 basamak atlamak için lazım, 7 ve daha fazla basamak atlamak içinse şart olduğunu görürüz. Ancak aşağı doğru hareketlilikte yabancı dil bilgisi kadınlar için çok ayırt edici değildir. Zira kadınların önemli bir kısmı iş piyasalarına katılmamakta ve dolayısıyla herhangi bir hareketlilik yaşamamaktadırlar.

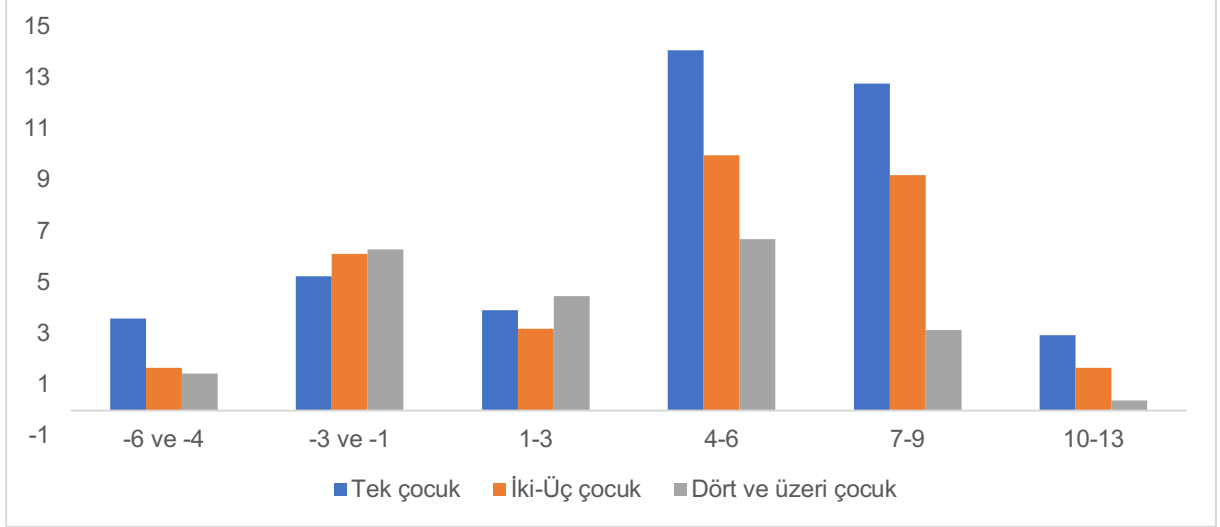
Grafik 72. Kadınların Yabancı Dil Bilgisi ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Tablo 47. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) ve Kardeş Sayısı Çapraz Tablosu

Kardeş Sayısı		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Tek çocuk	Count	0	1	11	16	174	12	43	39	9	305
	% within row	0	0,328	3,607	5,246	57,049	3,934	14,098	12,787	2,951	100
	% within column	0	10	31,429	14,286	13,530	16,901	25	28,889	36	16,504
İki-Üç çocuk	Count	1	3	13	48	529	25	78	72	13	782
	% within row	0,128	0,384	1,662	6,138	67,647	3,197	9,974	9,207	1,662	100
	% within column	50	30	37,143	42,857	41,135	35,211	45,349	53,333	52	42,316
Dört ve üzeri çocuk	Count	1	6	11	48	583	34	51	24	3	761
	% within row	0,131	0,788	1,445	6,307	76,610	4,468	6,702	3,154	0,394	100
	% within column	50	60	31,429	42,857	45,334	47,887	29,651	17,778	12	41,180

Son olarak Erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da kuşaklararası sosyal hareketlilikte kardeş sayısının etkisine bakalım. Herhangi bir hareketlilik yaşamayanları çıkararak baktığımızda kadınların annelerine göre kuşaklararası sosyal hareketliliklerini kardeş sayısının ileri düzeyde

etkilediğini görürüz. Aşağıdaki grafikte çık bir biçimde görülebileceği üzere tek çocuk olanlar 4 ve üzeri basamak atlamada belirgin bir biçimde avantaj sahibidir. Zira yukarıda belirtildiği gibi kardeş sayısı ailede bireye aktarılan sosyal ve ekonomik kaynağı etkilemektedir. Bu da bireyin elde edeceği nitelikleri ve dolayısıyla sosyal konumuna etki etmektedir.

Grafik 73. Kadınların Kardeş Sayısı ve Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu) Yüzdeleri

Kuşağı ve kuşaklararası sosyal hareketliliğin düzeylerine belirli değişkenler çerçevesinde baktığımız bu bölümde yaş, eğitim, lise türü, yabancı dil bilgisi, çocuk sayısı ve kardeş sayısı gibi değişkenlerin sosyal hareketlilik üzerindeki etki düzeylerini ele aldık. Daha fazla bilgi ev analiz için eklere konan çapraz tablolara bakılabilir.

4.4. Sosyal Hareketlilik Bileşenleri

Aşağıdaki korelasyon tablosuna göre bir bireyin yaşamı boyunca edindiği işler ve işteki konumlar birbiriyle ileri düzeyde ilişkilidir. Buna göre ilk iş ikinci işle %65,4 düzeyinde ilişkilidir. İkinci iş de mevcut işle %40 düzeyinde ilişkilidir. Mevcut iş ilk işle %38,4 düzeyinde ilişkilidir. Bu ilişkileri tamamı %99 güven düzeyinde anlamlıdır. Bu analiz erkekler üzerinden yapılmıştır. Zira erkeklerin iş yaşamına katılımı dikkate alındığında bu analizi yapmak için daha uygun bir zemin olduğu görülmektedir.

Tablo 48. Erkeklerin İş Konumlarının Korelasyonları

Değişkenler	Korelasyon
Mevcut çalışılan işteki konum ile bir önceki işteki konum	%40*
Mevcut çalışılan işteki konum ile ücretli düzenli ilk işteki konum	%38,4*
Bir önceki işteki konum ile ücretli düzenli ilk işteki konum	%65,4*

*%99 güven düzeyinde, anlamlı ilişki.

İşteki konumlar arası regresyon analizine bakıldığında bu ilişkinin yapısı daha açık bir biçimde görülebilir. Buna göre ücretli düzenli ilk işteki konum, mevcut işteki konum (0.205) ve mevcut işten önceki işteki konumu (0.559) açıklamaktadır. Fakat, önceki işteki konumu yaklaşık 2,5 kat daha fazla açıklamaktadır. Regresyon modeli ve her iki katsayı %95 güven düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 49. Erkeklerin İş Konumları Arası Regresyon Analizi

Açıklanan Değişken: Ücretli Düzenli İlk İşteki Konum	
Açıklayanlar	Katsayılar
Mevcut işteki konum	0.205*
Önceki işteki konum	0.559*
Regresyon Sabiti	3.083

*regresyon modeli ve her iki katsayı %95 güven düzeyinde anlamlı.

Aşağıdaki korelasyon tablosu Örneğin, annenizin eğitim düzeyiyle, babanızın eğitim düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki (%72,9) mevcut. Yani babanın eğitim düzeyi arttıkça, annenin de artıyor. Örneğin, babanın ilk işindeki konumu ile babanın 40 yaşından sonraki konumu arasında da anlamlı ve yüksek (%87,9) bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer ilişkiler de bu şekilde yorumlanabilir. Eğer negatif değerler varsa; negatif ilişki demektir. Ayrıca, ilişkinin anlamlı olup olmadığı hususunda ** ifadesinin olup olmadığına dikkat edilmelidir.

Tablo 50. Erkeklerin İş Konumları ve Eğitim Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

		Mevcut işteki konum	Annenin eğitim düzeyi	Babanın eğitim düzeyi	Babanın ilk işindeki konumu	Babanın 40 yaşından sonraki işindeki konumu	Annenin işindeki konumu	Dedenin ilk işindeki konumu	Dedenin eğitim düzeyi
Mevcut işteki konum	Correlation Coefficient	1.000	-.255**	-.302**	.245**	.292**	.354**	.134**	-.183**
	Sig. (2-tailed)	.	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	N	2049	2049	2049	2049	1718	184	2049	2049
Annenin eğitim düzeyi	Correlation Coefficient	-.255**	1.000	.729**	-.373**	-.385**	-.695**	-.198**	.502**
	Sig. (2-tailed)	.000	.	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	N	2049	2140	2140	2140	1794	200	2140	2140
Babanın eğitim düzeyi	Correlation Coefficient	-.302**	.729**	1.000	-.443**	-.459**	-.652**	-.207**	.468**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.	.000	.000	.000	.000	.000
	N	2049	2140	2140	2140	1794	200	2140	2140
Babanın ilk işindeki konumu	Correlation Coefficient	.245**	-.373**	-.443**	1.000	.879**	.726**	.266**	-.324**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.	.000	.000	.000	.000

	N	2049	2140	2140	2140	1794	200	2140	2140
Babanın 40 yaşından sonraki işindeki konumu	Correlation Coefficient	.292**	-.385**	-.459**	.879**	1.000	.754**	.286**	-.331**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.	.000	.000	.000
	N	1718	1794	1794	1794	1794	187	1794	1794
Annenin işindeki konumu	Correlation Coefficient	.354**	-.695**	-.652**	.726**	.754**	1.000	.380**	-.524**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000	.	.000	.000
	N	184	200	200	200	187	200	200	200
Dedenin) ilk işindeki konumu	Correlation Coefficient	.134**	-.198**	-.207**	.266**	.286**	.380**	1.000	-.234**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.	.000
	N	2049	2140	2140	2140	1794	200	2140	2140
Dedenin eğitim düzeyi	Correlation Coefficient	-.183**	.502**	.468**	-.324**	-.331**	-.524**	-.234**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.
	N	2049	2140	2140	2140	1794	200	2140	2140

Tablo 51. Erkeklerin Kuşakıçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.116	-0.865	279.468	0.186	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.003	0.045	8.132	0.095	0.004
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.008	-0.039	18.709	0.174	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.002	0.129	5.573	0.102	0.018
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.002	0.137	5.492	0.117	0.019
Yaş (Gruplu)	0.006	0.666	13.282	-0.131	0.000
Lise Türü (Gruplu)	0.006	0.099	14.478	0.104	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.000	0.372	0.681	-0.056	0.409
Doğum Yeri (Gruplu)	0.001	0.191	2.100	0.057	0.147
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.008	0.523	18.199	-0.088	0.000
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.003	0.271	6.915	0.196	0.009
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.002	0.470	6.022	-0.064	0.014
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.001	0.054	3.515	0.152	0.061
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.000	0.310	0.009	-0.006	0.924
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.002	0.534	6.113	-0.100	0.014
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.000	0.348	1.037	-0.018	0.309
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.005	0.643	11.336	-0.108	0.001
Medeni Hal	0.002	0.591	4.924	-0.146	0.027
Hane Büyüklüğü	0.000	0.337	0.235	-0.009	0.628

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Erkekler açısından kuşakıçi hareketliliğe bakıldığında, mevcut işteki konumun en yüksek açıklayıcılığa sahip değişken olduğu tespit edilmiştir ($R^2=0.116$). Diğer önemli değişkenler sırasıyla baba eğitim düzeyi, kişinin kaçınıcı çocuk olduğu, yaş, lise türü ve işe başlama yaşı olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde yabancı dil bilgisi anlamlı tespit edilmiş olup, hareketlilik skoruna yaklaşık 0.2 birimlik bir katkı sağladığı söylenebilir. Hane Büyüklüğü, yabancı dil sayısı ve doğum yeri gibi değişkenler anlamsız bulunmuştur.

Tablo 52. Erkeklerin Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.438	-3.477	1632.204	0.746	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.062	-0.958	138.705	0.801	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.011	2.050	23.706	-0.411	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.004	1.702	8.810	-0.270	0.003
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.011	1.969	23.192	-0.500	0.000
Yaş (Gruplu)	0.000	1.491	1.504	-0.094	0.220
Lise Türü (Gruplu)	0.021	0.455	45.599	0.387	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.000	0.984	1.940	0.198	0.164
Doğum Yeri (Gruplu)	0.001	1.550	3.646	-0.158	0.056
Kaçınıcı Çocuk (Gruplu)	0.001	1.070	2.270	0.065	0.132
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.016	1.076	35.127	0.922	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.001	1.520	4.005	-0.110	0.046
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.050	4.547	107.765	-1.700	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.006	1.680	12.916	-0.505	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.000	1.099	0.470	0.058	0.493
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.001	1.001	3.391	0.069	0.066
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.016	0.072	34.464	0.387	0.000
Medeni Hal	0.000	1.288	0.039	-0.028	0.843
Hane Büyüklüğü	0.002	1.529	4.163	-0.080	0.041

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Erkekler için babaya göre kuşaklararası hareketlilik skoruna bakıldığında ise, mevcut işteki konumun en yüksek açıklayıcılığı olan değişken olduğu tespit edilmiştir ($R^2=0.438$). İşteki konum hareketlilik skoruna 0.746 birimlik katkı sağlamaktadır. Söz konusu değişkeni eğitim durumu, iş yeri statüsü, yabancı dil bilgisi, işe başlama yaşı ve baba ve dede eğitim durumu takip etmektedir. İşe başlama yaşı, yabancı dil bilgisi, lise türü ve kişinin eğitim durumu hareketlilik skoruna pozitif yönde katkı sağlarken, çocuk sayısı, Hane Büyüklüğü, iş yeri statüsü, baba- anne – dede eğitim durumu düşük fakat anlamlı negatif bir katkı sağlamaktadır.

Tablo 53. Erkeklerin Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.732	-1.161	5753.964	0.966	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.182	1.184	469.419	1.372	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.029	3.609	64.850	0.673	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.005	4.421	10.962	0.300	0.001
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.002	4.573	5.673	0.248	0.017
Yaş (Gruplu)	0.003	5.465	6.342	-0.192	0.012
Lise Türü (Gruplu)	0.090	3.345	207.854	0.795	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.006	5.595	13.922	-0.528	0.000
Doğum Yeri (Gruplu)	0.000	4.842	0.334	0.048	0.563
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.006	5.340	14.139	-0.162	0.000
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.064	4.622	144.914	1.822	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.013	5.701	29.319	-0.294	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.072	8.843	159.051	-2.003	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.023	5.806	49.927	-0.984	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.012	5.846	25.117	-0.414	0.000
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.004	4.541	9.749	0.116	0.002
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.037	3.227	78.350	0.575	0.000
Hane Büyüklüğü	0.018	5.848	40.575	-0.247	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Tablo 6'da görüldüğü üzere, erkekler için anneye göre kuşaklararası hareketlilik skorunu açıklayan en önemli değişken mevcut işteki konum olarak bulunmuştur ($R^2=0.732$). İşteki konumdaki 1 birimlik artış hareketlilik skorunda yaklaşık 1 birimlik artışa sebep olurken, kişinin eğitim durumu 1.37 birimlik, yabancı dil bilgisi 2 birimlik, lise türü 0.79 birimlik, işe başlama yaşı ise 0.57 birimlik bir artışa sebep olmaktadır. Çocuk sayısı, kardeş sayısı ve Hane Büyüklüğündeki artış ise negatif yönde yani hareketlilik skorunu düşürücü bir etkiye sahip olarak tespit edilmiştir.

Tablo 54. Erkeklerin Üç Kuşak Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.582	-3.061	2749.793	0.869	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.135	-0.827	308.255	1.190	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.016	1.441	32.450	0.502	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.005	1.915	10.186	0.302	0.001
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.014	3.289	29.511	-0.576	0.000
Yaş (Gruplu)	0.001	2.804	2.779	-0.133	0.096
Lise Türü (Gruplu)	0.058	1.133	121.402	0.648	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.002	2.819	4.284	-0.309	0.039

Doğum Yeri (Gruplu)	0.000	2.471	0.037	-0.017	0.848
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.001	2.647	3.473	-0.084	0.063
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.037	2.198	76.532	1.406	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.008	3.037	16.591	-0.231	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.065	6.208	133.082	-1.935	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.009	2.989	18.017	-0.619	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.004	3.003	8.378	-0.252	0.004
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.005	2.016	10.880	0.128	0.001
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.028	0.912	54.402	0.510	0.000
Medeni Hal	-0.001	2.440	0.000	-0.001	0.997
Hane Büyüklüğü	0.009	3.095	19.162	-0.179	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Tablo 9'da erkek grubu için üç kuşak hareketliliğe ilişkin açıklayıcı değişkenler verilmiştir. Buna göre mevcut işteki konum %58,2 açıklayıcılığa sahipken; sırasıyla eğitim durumu, iş yeri statüsü, lise türü, yabancı dil bilgisi, işe başlama yaşı, baba – anne ve dede eğitim düzeyi değişkenleri hareketlilik ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Örneğin, kişinin eğitim durumundaki 1 birimlik artış, hareketlilik skoruna 1.19 birimlik bir artış sağlarken, yabancı dil bilgisi ise 1.40 birimlik bir artış sağlamaktadır. İş yeri statüsü açısından ise 1 birimlik bir artış hareketlilikte yaklaşık 2 birimlik bir düşüşe sebep olmaktadır. Çocuk sayısı, kardeş sayısı, Hane Büyüklüğü ise negatif bir yönde katkı sağlamaktadır.

Tablo 55. Kadınların Kuşakıçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.119	-1.443	257.419	0.255	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.028	-1.924	55.134	0.425	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.002	-1.117	4.120	0.151	0.043
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.005	-1.271	11.110	0.268	0.001
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.001	-0.998	1.887	0.124	0.170
Yaş (Gruplu)	0.000	-0.601	1.885	-0.089	0.170
Lise Türü (Gruplu)	0.021	-1.402	41.948	0.304	0.000
Etnisite (Gruplu)	-0.001	-0.822	0.000	0.004	0.982
Doğum Yeri (Gruplu)	0.001	-1.086	3.383	0.129	0.066
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.000	-0.741	0.739	-0.035	0.390
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.011	-0.914	22.895	0.708	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.014	-0.086	28.491	-0.264	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.009	1.153	4.640	-0.388	0.032
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.008	-0.327	16.121	-0.561	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.002	-0.465	5.254	-0.161	0.022
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.002	-1.028	4.454	0.066	0.035
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.010	-1.155	7.203	0.275	0.007
Hane Büyüklüğü	0.006	-0.339	12.199	-0.124	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Kadınlar için kuşakiçi hareketliliğe bakıldığında, en önemli açıklayıcı değişkenin mevcut işteki konum olduğu görülmektedir ($R^2=0.119$). Buna göre, mevcut işteki konumdaki 1 birimlik artış hareketlilik skorunda 0.25 birimlik artışa sebep olmaktadır. Eğitim durumu ikinci önemli açıklayıcı değişken olarak bulunmuştur ($R^2=0.028$). Buna göre, kişinin eğitim durumu kuşakiçi hareketlilikle pozitif ilişkili olup, eğitim durumundaki bir birimlik artış hareketlilik skorunda 0.425 birimlik artışa sebep olmaktadır. Lise türü, çocuk sayısı, yabancı dil bilgisi, iş yeri statüsü ise önemli sırasına göre sıralanan diğer değişkenler olarak tespit edilmiştir. Örneğin, lise türü kuşakiçi hareketlilikle pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olup, lise önem derecesinin her bir 1 birimlik artışı hareketlilikte 0.3 birimlik artışa sebep olmaktadır. Hareketliliğin yönü ve miktarı açısından değerlendirilemese de dünya görüşü değişkeninin de kuşakiçi hareketlilikte anlamlı bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 56. Çalışan Kadınların Kuşakiçi Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R^2	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.604	-4.531	1265.914	0.622	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.182	-5.814	184.835	1.397	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.039	-3.676	34.272	0.870	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.053	-3.795	47.134	1.081	0.000
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.020	-2.964	16.662	0.717	0.000
Yaş (Gruplu)	0.008	-0.962	7.810	-0.376	0.005
Lise Türü (Gruplu)	0.123	-3.870	116.300	0.959	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.000	-1.308	1.380	-0.531	0.240
Doğum Yeri (Gruplu)	0.008	-2.655	7.584	0.379	0.006
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.007	-1.375	6.455	-0.220	0.011
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.061	-2.221	54.686	1.894	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.083	0.378	75.841	-0.850	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.008	1.161	4.547	-0.389	0.034
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.036	-0.755	30.116	-1.325	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.023	-0.479	20.509	-0.642	0.000
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.013	-2.640	11.341	0.227	0.001
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.014	-1.557	8.136	0.368	0.005
Hane Büyüklüğü	0.052	0.068	46.752	-0.525	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Çalışan kadınların kuşakiçi skorları değerlendirildiğinde, mevcut işteki konumlarının en önemli açıklayıcı değişken olduğu ($R^2 = 0.604$) ve bunu eğitim durumu ($R^2 = 0.182$) ve lise türünün ($R^2 = 0.123$) takip ettiği görülmektedir. Örneğin, kişinin eğitim durumundaki 1 birimlik yükseliş

hareketlilik skorunda 1.4 birimlik bir yükselişe sebep olmaktadır, lise türü ise yaklaşık 1 birimlik yükselişe sebep olmaktadır. Çocuk sayısındaki 1 birimlik artış, kuşakıçi hareketlilik skorunda yaklaşık 0.9 birimlik bir azalışa neden olmaktadır. Aynı şekilde, Hane Büyüklüğü, kardeş sayısı ve yaş grubundaki artış, hareketlilik skoruna negatif yönde etki etmektedir.

Tablo 57. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.859	-1.277	11505.151	0.982	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.203	-3.129	479.863	1.637	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.056	-1.024	112.212	1.103	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.056	-0.862	111.518	1.186	0.000
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.026	-0.148	46.570	0.873	0.000
Yaş (Gruplu)	0.005	1.840	9.639	-0.291	0.002
Lise Türü (Gruplu)	0.118	-0.809	252.333	1.018	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.001	1.647	3.306	-0.525	0.069
Doğum Yeri (Gruplu)	0.006	0.383	12.748	0.359	0.000
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.011	1.764	22.393	-0.274	0.000
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.103	0.734	217.616	2.986	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.064	3.310	128.680	-0.786	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.111	9.659	53.939	-2.160	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.073	3.269	149.204	-2.419	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.032	2.875	61.594	-0.780	0.000
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.014	0.324	26.320	0.233	0.000
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.045	0.270	30.715	1.021	0.000
Hane Büyüklüğü	0.042	2.894	82.498	-0.457	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Gerçekleştirilen parametrik olmayan regresyon analizleri sonucunda, her bir türdeki hareketlilik değişkeni ile çeşitli değişkenler ayrı ayrı analize tabi tutulmuştur.

Kadınlarda anneye göre kuşaklararası hareketliliği kadınların mevcut işindeki konum açıklamaktadır ($R^2=0.859$). Mevcut işteki konumdaki bir birimlik artış hareketlilik de yaklaşık 1 birim artmaktadır. İkinci en önemli değişken ise %20,3 açıklama oranıyla eğitim durumu olarak bulunmuştur. Eğitim durumundaki 1 birimlik artış, hareketlilikte yaklaşık 1.6 birimlik artışa sebep olmaktadır. Önem sırasına göre diğer değişkenler ise lise türü ($R^2=0.118$), iş yeri statüsü ($R^2=0.111$), yabancı dil bilgisi ($R^2=0.103$) olarak bulunmuştur. Lise türündeki 1 birimlik artış, hareketlilikte 1 birimin üzerinde bir artışa, işyeri statüsünde 1 birimlik artış hareketlilikte 2.1 birimlik azalışa sebep olmaktadır. Hareketlilikte en yüksek artışı sağlayan yabancı dil bilgisi de hareketliliği yaklaşık 3 kat arttırmaktadır. Anne ve baba eğitim düzeyleri de yaklaşık aynı

açıklama oranına sahipken, dede eğitim düzeyi daha düşük olmakla birlikte anlamlıdır. Etnisite değişkeni hareketlilikteki artış/azalış açısından değerlendirilemeyeceği için sadece ilişkinin varlığı açısından değerlendirilebilmektedir. Buna göre sadece etnisite değişkeni ile hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0.069$).

Tablo 58. Kadınların Babaya Göre Kuşaklararası Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.612	-4.546	2970.021	0.895	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.056	-4.779	112.535	0.932	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.002	-1.854	5.030	-0.259	0.025
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.000	-2.643	1.864	0.171	0.172
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	0.000	-2.497	0.538	0.102	0.463
Yaş (Gruplu)	0.000	-2.101	1.058	-0.104	0.304
Lise Türü (Gruplu)	0.023	-3.279	44.734	0.487	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.004	-1.481	7.455	-0.854	0.006
Doğum Yeri (Gruplu)	0.001	-2.773	3.409	0.202	0.065
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.000	-2.184	1.401	-0.074	0.237
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.035	-2.603	69.174	1.887	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.026	-0.851	50.233	-0.542	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.047	4.730	21.690	-1.463	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.029	-0.900	56.244	-1.643	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.007	-1.457	13.449	-0.397	0.000
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.004	-2.856	8.180	0.141	0.004
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.036	-3.206	24.421	0.949	0.000
Hane Büyüklüğü	0.014	-1.236	27.492	-0.289	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Tablo 2'ye göre, kadınlarda babaya göre kuşaklararası hareketliliğe bakıldığında, mevcut işteki konumun en yüksek korelasyona sahip değişken olduğu tespit edilmiştir. Bunu, kişinin eğitim durumu ($R^2=0.056$), iş yeri statüsü ($R^2=0.047$), işe başlama yaşı ($R^2=0.036$), yabancı dil bilgisi ($R^2=0.035$) değişkenleri takip etmektedir. Yabancı dil bilgisi hareketliliği yaklaşık 2 kat arttırmaktadır. Yaş, kaçınıcı çocuk olduğu, doğum yeri, dede ve anne eğitim durumu hareketliliği açıklama açısından anlamsız bulunmuştur. Babanın eğitim düzeyi değişkeni ise açıklayıcı nitelikte olup, açıklama oranı çok düşük bulunmuştur. Çocuk sayısı da anlamlı bulunmuş olup, çocuk sayısındaki her birimlik artışın hareketliliği 0.5 birim düşürdüğü gözlemlenmiştir. Kardeş sayısı için de aynı durum geçerli olup, bir birimlik artış hareketlilikte yaklaşık 0.4 birimlik bir azalışa sebep olmaktadır. İşe başlama yaşı ise pozitif ilişkili olup, bir birimlik artış, hareketlilikte de yaklaşık 1 birimlik artışa sebep olmaktadır. Ayrıca, Hane Büyüklüğü bir birim arttıkça hareketlilikte de 0.2 birim düşüş yaşanmaktadır.

Tablo 59. Kadınların Üç Kuşak Hareketliliği Regresyon Sonuçları

Değişken	Adjusted R ²	Constant	F	Unstandardized Beta	Sig. (p)
Mevcut İşteki Konum	0.743	-3.555	5030.301	0.929	0.000
Kendisinin Eğitim Durumu (Gruplu)	0.121	-4.660	239.973	1.304	0.000
Baba Eğitim Durumu (Gruplu)	0.016	-2.476	29.947	0.620	0.000
Anne Eğitim Durumu (Gruplu)	0.019	-2.472	34.447	0.718	0.000
Dede Eğitim Durumu (Gruplu)	-0.001	-1.227	0.107	-0.044	0.744
Yaş (Gruplu)	0.003	-0.598	7.105	-0.268	0.008
Lise Türü (Gruplu)	0.063	-2.706	117.457	0.759	0.000
Etnisite (Gruplu)	0.004	-0.375	8.023	-0.871	0.005
Doğum Yeri (Gruplu)	0.002	-1.737	4.842	0.235	0.028
Kaçıncı Çocuk (Gruplu)	0.001	-1.018	2.824	-0.105	0.093
Yabancı Dil Bilgisi (Gruplu)	0.059	-1.564	110.417	2.313	0.000
Çocuk Sayısı (Gruplu)	0.033	0.370	61.110	-0.587	0.000
İş Yeri Statüsü (Gruplu)	0.062	6.160	27.465	-1.631	0.000
Bildiği Yabancı Dil Sayısı (Gruplu)	0.049	0.527	89.977	-2.017	0.000
Kendisi Dahil Kardeş Sayısı (Gruplu)	0.012	-0.151	21.479	-0.493	0.000
Dünya Görüşü (Gruplu)	0.004	-1.729	7.611	0.133	0.006
İşe Başlama Yaşı (Gruplu)	0.034	-1.863	21.359	0.898	0.000
Hane Büyüklüğü	0.020	0.009	35.991	-0.328	0.000

Not: Taralı değişkenler %95 güven düzeyinde anlamsız bulunmuştur.

Tablo 4’de gösterildiği üzere, kadınlar açısından üç kuşak hareketliliğe bakıldığında, mevcut işteki konum en yüksek açıklayıcılığa sahip olan değişken olarak dikkat çekmektedir ($R^2=0.743$). Söz konusu değişkendeki 1 birimlik artış skorda da yaklaşık 1 birimlik artışa sebep olmaktadır. Kişinin eğitim durumu, lise türü, iş yeri statüsü ve yabancı dil bilgisi sırasıyla en yüksek açıklayıcılığa sahip değişkenler olarak tespit edilmiştir. Örneğin yabancı dil bilgisi hareketlilik skorunda yaklaşık 2.5 birimlik bir artışa sebep olmaktadır. İşe başlama yaşı, Hane Büyüklüğü ve çocuk sayısı diğer anlamlı değişkenler olarak tespit edilmiştir. Buna göre, Hane Büyüklüğündeki 1 birimlik artış, hareketlilik skorunda 0.3 birimlik azalışa sebep olmaktadır. Aynı şekilde, çocuk sayısındaki her 1 birimlik artış, hareketlilik skorunda 0.5 birimlik azalışlarla sonuçlanmaktadır. Dede eğitim durumu ve kişinin kaçınıcı çocuk olduğu önemli değişkenler olarak bulunmamıştır.

4.5. Sosyal Hareketlilik Modelleri

Sosyal hareketliliğin yapısını belirlemek üzere çoklu adımsal regresyon (stepwise) yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda hareketlilik üzerinde etkili olabilecek değişkenler analize sokulmuş ve elde edilen modeller aşağıda ayrı ayrı tablolanmıştır. Böylece kuşakiçi , babaya göre kuşaklararası, anneye göre kuşaklararası ve üç kuşak hareketliliğin modeli ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu modellerden de görülebileceği gibi erkekler için kuşakiçi sosyal hareketlilik, babaya göre kuşaklararası sosyal hareketlilik ve üç kuşak sosyal hareketlilik modellenebilirken; kadınlar için kuşakiçi sosyal hareketlilik ve anneye göre kuşaklararası sosyal hareketlilik modellenmesi gerekmektedir. Yine bu modellerden görülebileceği üzere Türkiye’de kuşaklararası hareketlilik erkekler üzerinden incelenmelidir.

Tablo 60. Erkeklerin Sosyal Hareketliliği Adımsal Regresyon Sonuçları

Kuşakiçi Hareketlilik (Erkek)		Regresyon Katsayısı	t	Sig.
$R^2 = 0.185$	Sabit	-.811	-2.919	.004
	Mevcut İşteki Konum	.283	18.885	.000
	İşe Başlama Yaşı	-.175	-5.156	.000
	İşyeri Statüsü	.500	5.740	.000
	Kendisinin Eğitim Durumu	-.231	-5.489	.000
	Kaçıncı Çocuk Olduğu	-.064	-3.054	.002
	Yaş	-.097	-2.601	.009
Babaya göre kuşaklararası hareketlilik (Erkek)				
$R^2 = 0.531$	Sabit	-1.337	-5.499	.000
	Mevcut İşteki Konum	.895	42.674	.000
	Baba Eğitim Düzeyi	-1.139	-15.448	.000
	Dede Eğitim Düzeyi	-.409	-4.933	.000
	Doğum Yeri	-.180	-2.982	.003
	Yabancı Dil Bilgisi	-.361	-2.882	.004
	Kaçıncı Çocuk Olduğu	.082	2.530	.011
Anneye göre kuşaklararası hareketlilik (Erkek)				
$R^2 = 0.739$	Sabit	.027	.132	.895
	Mevcut işteki konum	1.012	70.710	.000
	Anne Eğitim Düzeyi	-.618	-10.601	.000
	Dede Eğitim Düzeyi	-.181	-2.960	.003
	Etnisite	-.197	-2.427	.015
	Çocuk Sayısı	.169	3.769	.000
	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	-.089	-2.667	.008
Üçkuşak Hareketlilik (Erkek)				
$R^2 = 0.625$	Sabit	-1.914	-8.007	.000
	Mevcut işteki konum	.923	51.995	.000
	Dede Eğitim Düzeyi	-1.054	-13.864	.000
	Anne Eğitim Düzeyi	-.161	-2.293	.022
	Medeni Hal	.190	2.123	.034

Çalışmada kullanılan tüm değişkenlerin regresyon modeline dahil edilerek, adımsal çok değişkenli regresyon model kurulduğu durumda, erkeklerde kuşakiçi hareketliliği açıklayan değişkenler mevcut işteki konum, işe başlama yaşı, iş yeri statüsü, kişinin eğitim durumu, kaçınıcı çocuk olduğu ve yaşı olarak bulunmuştur. Söz konusu değişkenlerin regresyon modelini açıklama oranı $R^2 = 0.185$ olarak tespit edilmiştir. Modelde, işteki konumdaki 1 birimlik artış kuşakiçi skorunda 0.28 birimlik bir artışa sebep olmaktadır, iş yeri statüsünün etkisi 0.5 birim olarak bulunmuştur. İşe başlama yaşı arttıkça hareketlilik skoru düşerken; yaş, eğitimi durumu arttıkça da hareketlilik skoru düşmektedir.

Erkeklerde babaya göre kuşaklararası hareketliliğe bakıldığında, model açıklayıcılığının $R^2 = 0.531$ olduğu görülmektedir. Modelde, işteki konum, bba ve dedenin eğitim düzeyleri, doğum yeri, yabancı dil bilgisi ve kaçınıcı çocuk olduğu hareketliliği etkileyen önemli değişkenler olarak bulunmuştur. Buna göre, mevcut işteki konumdaki 1 birimlik artış hareketlilik skorunda da yaklaşık 1 birimlik artışa sebep olmaktadır. Baba ve dede eğitim düzeyi hareketlilikle negatif ilişkili olup, söz konusu değerlerdeki 1 birimlik artış, hareketlilik skorunda sırasıyla 1.13 ve 0.40 birimlik düşüşe sebep olmaktadır.

Erkeklerde anneye göre kuşaklararası hareketliliğe bakıldığında ise, model açıklayıcılığının $R^2 = 0.739$ olduğu tespit edilmiştir. Modelde, işteki konum, anne ve dedenin eğitim düzeyi, etnisite, çocuk sayısı ve hanede yaşayan kişi sayısı önemli değişkenler olarak bulunmuştur. İşteki konumdaki 1 birimlik artış, hareketlilik skorunda da yaklaşık 1 birimlik artışa sebep olurken, hanede yaşayan kişi sayısı, anne ve dede eğitim düzeyleriyle hareketlilik skoru arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Erkeklerde üç kuşak hareketliliğe bakıldığında ise, model açıklayıcılığı $R^2 = 0.625$ olarak bulunmuş olup, işteki konum hareketlilik skoruyla pozitif ilişkili değişken; anne ve dede eğitim düzeyiyle medeni hal negatif etkili değişken olarak tespit edilmiştir.

Tablo 61. Kadınların Sosyal Hareketliliği Adımsal Regresyon Sonuçları

Kuşakiçi Hareketlilik (Kadın)		Regresyon Katsayısı	t	Sig.
$R^2 = 0.139$	Sabit	-.194	-.470	.639
	Mevcut İşteki Konum	.213	6.376	.000
	Yaş	-.351	-3.001	.003
Babaya göre kuşaklararası hareketlilik (Kadın)				
$R^2 = 0.576$	Sabit	.986	1.838	.067
	Mevcut İşteki Konum	.927	19.453	.000
	Baba Eğitim Düzeyi	-1.777	-11.304	.000
	Lise Türü	-.369	-3.089	.002
	Çocuk Sayısı	-.328	-2.878	.004
Anneye göre kuşaklararası hareketlilik (Kadın)				

$R^2 = 0.807$	Sabit	-586	-1.588	.113
	Mevcut İşteki Konum	1.016	35.373	.000
	Baba Eğitim Düzeyi	-.226	-2.174	.030
	Yaş	-.193	-2.061	.040
Üçkuşak Hareketlilik (Kadın)				
$R^2 = 0.695$	Sabit	-1.063	-1.806	.072
	Mevcut İşteki Konum	.999	26.075	.000
	Dede Eğitim Düzeyi	-1.007	-6.893	.000
	Baba Eğitim Düzeyi	-.463	-3.248	.001
	Yabancı Dil Bilgisi	-1.186	-3.568	.000
	Kardeş Sayısı	.283	2.333	.020

Kadınlarda kuşakıçi hareketliliğe ilişkin adımsal regresyon sonuçlarına göre kurulan modelin açıklayıcılığı $R^2 = 0.139$ olarak bulunmuştur. Mevcut işteki konum ile hareketlilik skoru pozitif ilişkili tespit edilmiş olup, yaş grubundaki 1 birimlik değişimin hareketlilik skorunda negative etki oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu modele göre Çalışmak kadınların konumuna pozitif etki ederken ilerleyen yaşlarda kadınların konumu düşmektedir.

Kadınlarda babaya göre kuşaklararası hareketliliğe bakıldığında ise modelin açıklayıcılığının $R^2 = 0.576$ olduğu tespit edilmiştir. İşteki konum, baba eğitim düzeyi, lise türü ve çocuk sayısı modele giren önemli değişkenlerden olup, baba eğitim düzeyindeki 1 birimlik artış, hareketlilik skorunda yaklaşık 2 birimlik azalışa sebep olmaktadır. Lise türü ve çocuk sayısının da hareketlilik skoru üzerinde negatif etkisi bulunmaktadır.

Anneye göre kuşaklararası hareketlilik incelendiğinde ise, kurulan modelin açıklayıcılığının $R^2 = 0.807$ olduğu belirlenmiştir. Bu açıklayıcılık düzeyi farkı kadınların kuşaklararası hareketliliğinin babaya göre değil anneye göre açıklanmasının daha makul olduğunu gösterir. Mevcut işteki konum, baba eğitim düzeyi ve yaş önemli değişkenler olarak tespit edilmiştir. Yaş grubu ve baba eğitim düzeyindeki artışın hareketliliği düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Kadınlarda üç kuşak hareketlilik açısından ise, kurulan modelin açıklayıcılığının $R^2 = 0.695$ olduğu görülmektedir. Dede eğitim durumundaki artış, baba eğitim durumundaki artışa göre hareketlilik skorunda daha yüksek düzeyde bir azalışa sebep olmakta olup, kadınların yabancı dil bilgisinin de dedelerine göre hareketliliği düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kardeş sayısındaki 1 birimlik artışın, hareketlilik skorunda 0.28 birimlik bir artışa neden olduğu görülmektedir.

5. TÜRKİYE’DE SOSYAL HAREKETLİLİĞİN BİÇİMLERİ

Sosyal hareketliliğin biçimlerini ortaya çıkarmayı amaçlandığı araştırmada konudaki örüntü ve süreçleri ortaya çıkarmaya yöneldiği için gömülü teorinin anlamacı yaklaşımı kullanılmıştır. Sosyal veriye yakın ve onda gömülü olan örüntüyü (deseni) açığa çıkarmaya odaklandığı için sosyal kategorileri anlamada kolaylık sağlamaktadır. Çalışmanın bu kısmında sosyal hareketlilik örüntüleri nitel araştırma aracılığıyla oluşan kategorilerin keşfi ile belirlenmesi hedeflenmiştir. Böylece kategorilerin oluşması ile açıklayıcı bir teorinin ortaya çıkması hedeflenmiştir.

Nitel araştırmanın ilk etabını soru protokollerinin hazırlanması oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın çerçevesini ve odağını netleştirmek, görüşmelerde kullanılacak soru protokollerini hazırlamada bir zemin oluşturmak üzere literatür taraması ve değişik alanlardan on uzmanın katılımı ile bir odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Odak grup neticesinde araştırmada yer alan beş temel alan ve nicel araştırmada ortaya çıkan kategoriler kapsamında yarı yapılandırılmış mülakat soruları şekillendirilmiştir. Bu kapsamda mülakat sorularında kişinin (1) ailesi, (2) kendi hikayesi ve (3) çekirdek ailesinin oluşumu ve etkileri izleği oluşturulmuştur. Bu sorulara ek olarak oluşturulan kişiye özel sosyal hareketlilik sorularıyla kişinin hareketliliğine imkân sağlayacak geçişler, hayatındaki kırılma noktaları ve bunların hayatındaki etkileri görülebilmesi hedeflenmiştir. Kişinin ailesi hakkında ebeveynleri hakkında genel bilgi, ulusal/uluslararası göç yaşama durumu ve miras soruları; kendi hikayesi kapsamında eğitim hayatı, çalışma yaşamı, mesleki durumu, girişimcilik ve siyaset/sivil toplum soruları hazırlanmıştır. Özel sosyal hareketlilik soruları kapsamında ise kişilere hapse düşme, iflas yoluyla kayıp yaşama, boşanma sebebiyle mali ve sosyal konum kaybı yaşama, sağlık sorunları sebebiyle işten meslekten uzaklaşma, girişimcilik denemesi olarak maaşlı bir işten kendi işini kurma, devlet işinden özel sektöre (daha yüksek konuma) geçiş, siyasal ilişkilerle özel yükselme yaşama, kişinin kendisinin veya ailesinin sivil/cemaatsel ilişkileriyle özel bir yükselme yaşama başlıklarında soru grupları oluşturulmuştur.

Araştırmada görüşülecek kişiler gömülü teori yaklaşımına göre teorik örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Proje kapsamında yürütülen nicel araştırmada ortaya çıkan model ile nitel araştırma aşamasındaki teorik örneklemi seçmek mümkün olmuştur. Yöntem kısmında daha detaylı olarak yer verilen teorik örneklem hareketliliğin yönü (yükselme, düşme, hem yükselme hem düşme), hareketlilik etkeni (eğitim, meslekte yükselme, girişim, evlilik, boşanma, özel beceri, iflas, hastalık, suç/hapis, bağımlılık, iç/dış göç), cinsiyet ve yaş 30-65) nitelikleri çerçevesinde oluşturulmuştur. Görüşülen kişilerin mülakatları ses kaydı, kişinin yaşam hikaye kaydı ve görüşme izlenimleri ile kayıt altına alınmıştır. Citavi programı ile çözümlenen mülakatlar

araştırmamızın yöntemi olan gömülü teorinin olgun modelinde de yer alan açık, kodlama, odak kodlama ve seçici kodlama ile üç aşamalı biçimde analiz edilmiştir. Mekânîk veri indirgeme, verilerin analitik kodlara ayrılması sonrasında yoğunlaşılması gereken alanlar ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın sonunda ise sosyal hareketliliği açıklamada yapısal ve dönemsel koşulları birleştiren yapısal unsurlar; hareketliliği etkileyen temel faktörler, yapısal unsurlar ile faktörleri birleştiren bağdaştırıcılar, sosyal hareketliliğin tezahürleri ve hareketliliği sağlayan stratejiler ortaya çıkmıştır.

5.1. Yapısal Unsurlar

Zamanın ve mekânının kişinin sosyal hareketliliği üzerindeki etkilerinden olan yapısal unsurlar kişilerin yaşam süreçleri içerisinde kendilerinin bizzat müdahâlesi olmadan içine doğdukları ya da dönemsel etkilerle değişim etkisine maruz kaldıkları unsurlardır. Bu bağlamda yapısal koşullar içine doğulan/ yetişilen bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları, coğrafya, gelenek, ana dil temelli sorunlar, terör ve anarşi gibi faktörlerdir. Siyasi olaylar, değişen devlet politikaları, ekonomik büyüme ve kriz dönemleri gibi birçok farklı etkiyi içerisinde bulunduran dönemsel koşullar ise kişilerin sosyoekonomik durumları, eğitim, meslek, evlilik, göç gibi birçok yönlü olarak hareketliliğe etki etmektedir.

5.1.1. Yapısal Koşullar

Sosyal hareketliliğin yaşam süreci içerisinde değişen, tercihlerle şekillenen dinamiklerinin yanında içine doğulan çevre ve o çevrenin kurallarını belirleyen, kişinin müdahil olamadığı süreçler de bulunmaktadır. Yapısal koşullar olarak adlandırmamızın nedeni bu değişmezliğe vurgu yapmak gayesiyledir. Temelde aile ve yaşanan mekân üzerinden sınırlılıklar oluşturan yapısal koşullar kişilerin sosyoekonomik imkânlarını belirlemesinin yanı sıra hareketlilikte yükselme sağlayabilecek eğitim, gelir, meslek, çalışma yaşamı gibi imkânlara ulaşımı da kısıtlamaktadır. Kişilerin hareketlilik örüntüleri göz önüne alındığında dezavantajlı yapısal koşullar içerisinde bulunanlar için hareketlilik eksi çizgilerden başlayabilmektedir. Bu nedenle yapısal koşulların bir kaçış noktası olarak eğitim ve göç gibi kısıtlılıklar içinde bulunan kişiler için hayati öneme sahiptir. Genellikle toplumun sosyoekonomik ve kültürel olarak alt gelir gruplarından gelenlere ait olan bu durumlar kişilerin hareketlilikle ne kadar uzun mesafe alınabileceğini de göstermesi açısından dikkate değerdir.

Belirli bir yörenin, toplumun kabul görmüş ilkeleri olan gelenekler özellikle ikinci ve üçüncü kuşaktakilerin hayatlarında ve hareketliliklerinde oldukça önemli olmuştur. Bir sistematik içerisinde ele alınamayacak bu durumda kurallar aile ve onun toplumla ilişkisi bağlamında şekillenmektedir. Bu konuda ilk olarak eğitimle ilgili süreç değerlendirilebilir. Geleneksel

kuralların bir norm olarak kabul edildiği evlerde, erkek çocukların okutulurken, kız çocuklarına aynı imkânlar sunulmamaktadır. Kız çocuklarına fazla korumacı bir tutumla yaklaşılması, eğitim ve meslek edinim sürecinin engellenmesine yol açmaktadır. Örneğin İlkur hayatının ilk 19 yılını Trabzon'un dağ köylerinden birinde geçiren, bu sıralarda Almanya'da çalışan babasının yokluğu nedeniyle baba tarafıyla yaşayarak büyümüş bir genç kızdır. Babasının evde olmaması ve ilk iki çocuğun kız olması onları "tehlikeli şehir" hayatına karşı güçsüz bırakmış, bu sebeple şehir merkezinde kiralık evleri olsa da "daha güvenilir görünen" dede ve amcanın yanında köyde yaşamak zorunda kalmışlardır. Çekirdek aileye göz kulak olabilecek en büyük çocuğunun kız olmasının getirdiği dezavantaj, İlkur ve kardeşlerinin şehirdeki ortaokul eğitimini alamamalarına yol açmıştır. Almancılık sayesinde köyde ekonomik durumları en iyi ailelerden biri olmasına rağmen "kızların bozulacağı" algısı yüzünden kendisine yatırım yapılmamasından üzgün olan İlkur, Türkiye'ye döndükten sonra babasının da pişmanlık duymaya başladığını aktarıyor (İlknur, K, 55).

Toplumda kadınlara yüklenen rollere ek olarak, çalışma imkânının kısıtlanması, evde evli erkeğin vefatından sonra evliliğin aynı aile içerisinde devam ettirilmesi, boşanma sonrasında kadının toplumsal çevreden kabul görmeme durumu, yine geleneğe referans vererek toplumsal hayata katılımın yoğun olduğu yerlerde kurs, spor, sinema gibi alanlarda geride tutulması gibi durumlarda onları ev içerisinde kalmaya itmektedir. Üst-orta sınıf bir ailenin tek çocuğu olan Fulya ilkokuldan itibaren kolejde okutuluyor ve özel kurslarla yetişiyor. Fulya'nın mezuniyet sonrasında kısa süreli deneyimlediği ofis hayatına kadarki eğitim ve çalışma hayatındaki ilerleyişi, farklı kültürel arka plandan gelen eşinin ailesinin baskısıyla yarıda kesiliyor. Böylece kadının toplumsal hayata ve iş yaşamına katılımı engellenen Fulya bunca zaman "dirsek çürüterek" elde ettiği konumları kaybetmektense boşanmaya karar veriyor. Boşandıktan sonra çocuğunun bakım görevini tek başına üstlendiği için mimarlık gibi yoğun mesaili bir işe dönemeyip, edindiği sanatsal becerilerini bir atölyede özel ders vererek sergilemeyi tercih ediyor (Fulya, K, 30). Konumunu kaybeden ve hayata alt noktalardan tekrar başlayan Fulya pek çok kadının sosyal hareketlilik prototipini temsil ediyor.

Evlilik, boşanma ya da erken çocukluk döneminde maruz kalınan ayrımcılıklar kız çocuklarının çalışma hayatında da görünür olmakta, cinsiyete dayalı eşitsizlikler burada da devam etmektedir. Üniversite profesörü Anne ve Baba'nı tek çocuğu olan Aybüke, kendi hayatında da eğitimle yükselmiştir. "Erkeklerle dolu olan" mühendislik fakültesini çok severek okuyup, mezun olur olmaz girdiği şantiye hayatında 12 yıl kesintisiz çalışmıştır. Ardından medya sektörüne geçiş yapan Aybüke bir süre sonra meslekte yükselerek yöneticilik yapmaya başlamış ve orta kademe bir göreve gelmiştir. Bu vakte kadar kadın olmanın getirdiği dezavantajı çalışma hayatında hissetmediğini, aksine avantaj sağladığı diler getiren Aybüke aslında eşinin ve

ailesinin bağlantılarını kullandığının farkında (Aybüke, K, 42). Böylece aslında aile kökeni geleneksel ayrımcılıkları ve dezavantajları aşmada uzun vadede bir dayanak oluşturmaktadır.

Hem eğitim hem de çalışma hayatında kadınların cinsiyetçi tutumlara maruz bırakılıyor olması kültürel etkenler kadar devletin sosyal politika yaklaşımıyla da kendini göstermektedir. Türkiye’de sosyal politikaların da kadınların iş hayatına katılımını teşvik etmekten uzak olduğunu belirten Dedeoğlu (2009) mevcut yasal düzenlemelerin soyut bir bağlama oturduğunu ve pratikte kadınların yaşadığı dışlanma ve ayrımcılığın önüne geçemediğini ileri sürer. Böyle bir ortamda kadınlar kaçınılmaz olarak enformel sektörlere yönelmekte veya istihdama katılım sağlayamamaktadır. Neticede sosyal bağlam, kültürel kodlar ve resmi politikalarla birleşince ortaya çıkan yapısal koşullar kadınları sosyal hareketlilik açısından oldukça dezavantajlı bir konuma yerleştirmektedir.

Öte yandan babanın evin bütün kurallarını belirleyici, otoriter tavrı her fırsatta devam ettirilmektedir. Aile içi rollerin belirlenmesinde, çalışma hayatının şekillenmesinde ve çok daha önemli olan paranın taksimi ve idaresinin baba tarafından sürdürülmesi söz konusudur. Büyük babanın olduğu durumlarda bu rol ona verilmektedir. Nursel’in çocukluk ve gençlik yıllarına dair hatıralarında öne çıkan kişi dedesidir. Nursel kendisine göre “Karadeniz kültürüne” mahsus geniş ve ataerkil bir ailede büyümüştür (Nursel, K, 56). Nursel’in eğitim ve iş yaşamına katılımını engelleyen bu hal aslında yirmi yıl öncesine kadar Türkiye için genel bir durumdur. Aile içindeki karar alıcı ve baskın rolünün genellikle evin geçimini sağlayan kişi olmasından kaynaklı olmasının sadece Türkiye’ye özgü olmadığı yapılan araştırmalarla görülmektedir. D. Tannen, S. Kendall ve C. Gordon (2007) farklı uzmanların yazılarını derledikleri kitaplarında ABD bağlamından yola çıkarak geleneksel söylemin ailede cinsiyet temeli rolleri kabul etmesine ve bu bağlamda anneyi birincil bakıcı, babayı aile reisi olarak konumlandırmasına dikkat çeker.

Bir diğer yapısal etken ana dil temelli sorunlardır. Etnisite ve dil faktörünün eğitime katılım, eğitim başarısı ve uzun vadede hareketlilik üzerinde etkileri bilinmektedir (Aydın ve Özfidan, 2014). Özellikle Kürtçe özelinde yaşanan bu durum Doğu ve Güneydoğu’da yaşanmaya devam etmektedir. Halkın gündelik hayatta Kürtçe kullanımı Türkçeyi öğrenmeyi güçleştirmektedir. Zira anne baba ev içerisinde olarak sürece geç dahil olduğundan ve ihtiyaç hissetmediğinden dili kullanmamaktadır. Özellikle kırsalda Türkçe ile karşılaşma ve öğrenme okulda başlamaktadır. Bu sebeple bu çocukların kamusal yaşamda geçerli resmi dili geç öğrenmeleri onların sosyal katılımını geciktirmekte ve ilerleyen süreçteki eğitime katılım ve eğitim başarısını olumsuz etkilenmektedir. Fırsat eşitsizliği olarak konuşulan bu konu çocukların hareketliliğine sıfır noktasının gerisinde eksilerden başlamasına neden olmaktadır. Baran Kürt ebeveynlere sahip olan ve aynı etnisitedeki insanların yoğunca yaşadığı bir gecekondu mahallesinde yaşayarak büyümüştür. Türkçe ile ilk defa ilkokulda karşılaşan Baran

sınıftakilerden geri kalmanın sancısını çeken Baran her zaman daha fazla çalışarak engelleri aşmaya çabalamıştır. Baran çocukluktan başlayan “zorluğun” kendisinin ulaşacağı yere gitmesini zorlaştırdığını vurgulamaktadır (Baran, E, 47).

Karameşe’nin (2017) araştırmasında gösterdiği gibi bu anlamda dilin ve etnisitenin aktarımında ailenin sosyoekonomik statüsü etkilidir. Farklı etnisitelere ve anadillere sahip orta ve üst sınıf hanelerde orijinal dil genellikle çocuklara aktarılmamaktadır. Dolayısıyla anadil eksenli sosyal hareket zorluklarının kırsalda ve alt sınıf işçi hanelerinde daha belirgin olduğu görülebilir.

Yaşanılan şehrin veya mekânın ekonomik duruma etkisi yine kişilerin hareketliliğini etkileyen bir diğer yapısal unsurdur. Ersungur, Kızıltan ve Polat (2007) yaptıkları çalışmada Türkiye’de bölgeler arası iktisadi ve toplumsal farkların kökenlerine inmeye çalışarak ayrımları oluşturan unsurları analize tabi tutmuşlardır. Bölgeler arası gelişmişlik farkının ayrılıkçı hareketler, güvenlik sorunları, çarpık kentleşme veya mekânsal kutuplaşma gibi birçok sosyal problemi beraberinde getireceğini belirten yazarlar, bu durumun ortaya çıkmasında sosyoekonomik kaynakların dengesiz dağılımını sebep göstermişlerdir. Benzer şekilde, Dağdemir ve Acaroğlu (2011) ve Yamak ve Yamak’ın (1999) çalışmaları da aynı sonuçlara ulaşmaktadır. Bu anlamda Türkiye’de iç göçün önemli unsurlarından birisi (itme koşulları) yaşanılan yerdeki olumsuz ekonomik koşullardır. Selçuk’un babası, Van’da uzun yıllar hamallık yaptıktan sonra çocukların büyümesiyle ticaret yapmaya başlayabilmiştir. Aileye “fena olmayan bir ekonomik” durumu beraberinde getiren ticaretin ailenin hayatına girmesinin epey vakit aldığını belirten Selçuk öncesinde babasını “yoksul” bir adam olarak tanıtıyor. Kahvaltıda “bir zeytini üç seferde bitirme talimatı” alarak büyüyen Selçuk babasının meslek hayatında yükselişin çok sonradan gerçekleşmesini “sabit çalışma” koşullarına bağlıyor. Selçuk memleketi Doğu Anadolu Bölgesi’ni “üretim ve eşya açısından çok yavaş gelişen” ve “ticaretin kısıtlı” olduğu bir bölge olarak değerlendirdiğinden, bölgenin kalkınma hızının yavaşlığı sebebiyle babasının yoksulluğu aşma süresinin epey bir vakit aldığına inanıyor (Selçuk, E, 59).

Kişilerin hareketliliğine etki eden bir diğer önemli husus terör ve anarşidir. Terörün bulunduğu yerde hukuksuzluk, korku ve zorlamanın söz konusu olması insanları zorunlu göçe yönelmektedirler. Bu noktada çıkış yolu olan göç doğup büyülen yerlerdeki varlığın bırakılarak zenginlik ve itibarın kaybı ile sonuçlanmaktadır. 14 yaşında girdiği inşaat sektöründe babasının yardımıyla hızlıca mesleği öğrenen Osman 22 yaşında kendi evini yapabilecek, 29 yaşında da restoran işine girebilecek birikimler yapabiliyor. İşlek bir noktada açtığı et lokantasına ek olarak civar şehirlerde taşeronluk yapan Osman o dönemler bölgede bir korku toplumu oluşturan Hizbullah’ın dikkatini çekiyor. Bölgedeki “zengin belirli kesimden” haraç alan Hizbullah tarafından “damgalanan” Osman’ın meslekte yükselişini durduran etmen, canını kurtarmak için yaşadığı şehri, işini ve sosyal çevresini bir gecede terk etmek oluyor. İz bırakmadan kaçmaya çalışan Osman, tanıdık olmayan yeni bir mekânda sermayesini, unvanlarını ve yaşam

standartlarını kaybediyor. Eski yaşam standartlarına ve gelir seviyesine gelmesi çok çalışıp ancak yirmi yıl içinde gerçekleşiyor (Osman, E, 56).

Meslek nedeniyle gidilen bölgelerde yaşanan terör olayları kişilerin mesai arkadaşlarının kaybı ve can güvenliğinin bulunmaması nedeniyle travmatik sonuçlar doğurabilmektedir. Kültürel yakınlık duyduğu için idealist bir tavırla ilk tayinini Güneydoğu bölgesinde bir köye isteyen öğretmen Duygu uzun bir süre halkla arasında “sevgi ve güven” duygularının varlığını hissederek çalışmıştır. Ancak terör olaylarının zirve yapmasıyla buradaki görev yılları “huzursuz ve zor yıllara” dönüşmeye başlamıştır. Özellikle Diyarbakır’da okuldaki öğretmen arkadaşının öldürülmesiyle “sarsılan” Duygu, “günlerce kendini toparlayamayınca” nihayetinde kendi memleketi Malatya’ya dönme kararını almıştır (Duygu A, K, 56). Duygu bu tecrübenin kendi yaşamında çok büyük bir kırılma ve güven kaybı oluşturduğunu not ediyor. Nitekim Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun 1998 yılında yürüttüğü “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göç eden Ailelerin Sorunları” araştırması katılımcıların göç etmedeki en önemli sebep olarak örgüt baskısı ve devlet etkisini görmektedir. Bölgenin ekonomik açıdan yetersizliğinin ön sıralarda olması yine terörle ilişkilendirilmektedir. Bununla beraber, Aksoy (2004) terör nedenli göçleri incelediği çalışması göçün neden olduğu psikolojik ve ekonomik zorlukların yanı sıra bu göçlerle ailelerin sosyal ve ekonomik düzenlerinin temeli olan topraklarıyla, iş ve üretim kaynaklarıyla temasları büyük ölçüde kesildiğini tespit etmektedir.

5.1.2. Dönemsel Koşullar

Türkiye’de gerek siyasi olaylar gerekse ekonomik krizler bireylerin sosyal hareketliliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Zira siyasi olaylar, değişen devlet politikaları, ekonomik büyüme ve kriz dönemleri eğitimden mesleklere, çalışma hayatından göçe birçok farklı hareketlilik unsurunu etkilemektedir. Devletin ve toplumun kurulu düzeninin bu süreçlerde kendisini yenilemesi farklı sosyoekonomik gelir grubundan gelen kişiler için hareketlilik imkânının artmasını veya azalmasını sağlamaktadır. Fırsat penceresi olarak nitelendirilebilecek bazı dönemler kişilerin bulundukları dönemin koşullarını arkalarına almaları ve kimi zaman stratejik kimi zaman kendi akışında davranmaları neticesinde yukarı ya da aşağı doğru hareketlilik yaşamaktadırlar. Bir hareketlilik etkeni olarak dönemsel olayların baskınlığı, kişilerin kendi hayatlarındaki kırılma noktalarını tanımlamalarında da görülebilmektedir. Dönemsel olarak ortaya çıkan koşullar bazen tek başına bir bireyin hayatını tüm yönleriyle kuşatabilmektedir. Bu nedenle olayın eğitim ve çalışma hayatında getirdiği değişiklikler ile kişinin sosyoekonomik durumu üzerindeki etkisi uzun vadeli bir süreçte devam etmektedir.

1980 sürecinde yaşanan sağ-sol olayları, 1990’lı yıllarda tavan yapan terör, 28 Şubat sürecindeki siyasi baskı ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimi gibi *siyasi olaylar* eğitimden,

meslek hayatına, aile yaşamından göç sürecine kadar birçok faktörü etkilemiştir. 1980 öncesinde öğrenci olayları ve sağ-sol çatışması bireylerin eğitim sürecini yakından etkilemesi açısından önemlidir. Sürecin içinde kalanlar geç mezuniyet, hapse düşme gibi sonuçlarla karşılaşmakta ve yaşamları uzun vadede radikal bir biçimde değişebilmektedir. Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmenin “devrimci oğlu” olan Savaş, 12 Eylül öncesinde lise okumaya çalışmakta, bir yandan da aktif olarak siyasi eylemlerin içerisinde yer almaktadır. Pankart asma, sol siyasi grupların toplantılarına katılma, şiddet içeren olaylara karışma gibi faaliyetler sonrasında Savaş tutuklanıp, abisiyle birlikte cezaevine girmiştir. Onun için en büyük kırılma noktası olan bu günleri “3-4 senemiz kayboldu, uçup gitti” şeklinde tanımlayan Savaş, çıktıktan sonra bir o kadar süre de toplumsal baskıdan dolayı zor bir hayat yaşamıştır. Cezaevinden çıkış sürecinde “çevredekilerin çok fazla üstüne geldiğini” ve kendisini dışladığını ifade eden Savaş çareyi eğitim hayatını geride bırakıp, yaşadığı yeri terk etmede buluyor. Böylelikle yaklaşık 5 sene boyunca yeni bir imajla, sürekli sektör değiştirerek farklı işlerde tutunmaya çalışıyor (Savaş, Y, E, 56). Savaş’ın kendi kuşağındaki isimler gibi eğitimle yükselme yaşayamaması içine düştüğü bu siyasi koşullar ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. 1973-78 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi’nde okuyan Adem’in sağ siyasi gruplarla ilişkili “sicili” devlet tarafından kayıt altına alındığından, üniversite mezuniyeti sonrasında denk gelen 1979 yılında memur olmanın imkânsız olduğuna inanıyor. “İdeolojik olan” mevcut hükümet yönetiminde memur olursa “bir o yana bir bu yana sürüleceğini” düşünen Adem, çareyi baba mesleği olan esnaflığa dönmekte buluyor (Adem, E, 63).

Devletin ideolojik olarak konumlanması tanımlandığında kamuyla ilişkiyi girilebilecek meslek alanlarının terkedilmesi ve esnaflığın tercihi söz konusudur. Ancak akademi, öğretmenlik, memurluk gibi alanlarda görülen bu durum hukuk ve tıp gibi prestiji yüksek olan meslek gruplarında görülmemektedir.

1990’lı yıllara gelindiğinde Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde görülmeye başlayan PKK ve Hizbullah gibi terör örgütlerinin faaliyetleri özellikle yöre halkındaki kişilerin hayatlarında kırılmalar oluşturmuştur. Bazen iş ortamında bile gerçekleşen öldürülme, adam yaralama gibi vakalar ile toplumun güvenliğini bozan faali meçhul cinayet haberleri çoğu zaman bir kaçışla göçe yol açmıştır. Terörün genelde ülke özelde bölge ekonomisine yaptığı olumsuz etkiler bilhassa Doğu illerinde yaşayan vatandaşların göç, iflas süreçlerini şekillendirmesini ele alan Sezgin, Gündüz ve Sezgin (2008), yaptıkları çalışmada Güney Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki silahlı çatışmaların ekonomik sonuçlarının başta sanayi olmak üzere birçok sektör için olumsuz sonuçlandığını belirtmiştir. Terör olaylarının “tavan yaptığı” 1990’lı yıllarda Doğu Anadolu Bölgesi’nde astsubay olarak çalışan Fuat çoğu zaman görev yerinden uzakta, sınır ötesinde geçen günleri “mesleğin zorlu” zamanları olarak hatırlıyor. Henüz “güvenlik güçlerinin gelişmediği” bu dönemleri “bırakın ülkeyi, o zamanlar biz askerlerin bile güvenliği yoktu, şimdiki

gibi değildi” ifadeleriyle özetleyen Fuat, banyo iznine çıkma, seyahat etme gibi durumlarda bile teröristlerin ölümcül faaliyetiyle görev arkadaşlarını kaybettiğinden, sivil hayatta da “yanında el bombası ve tabanca taşıyacak” kadar tekin olmayan bir ortamı resmetmektedir. Bununla birlikte her ne kadar Doğu görevinden sonra Batı’ya tayin etmekte istekli olsa da bu “problemler yerlerde” çok farklı tecrübeler kazanarak “yavaş yavaş piştiğini” de ifade etmektedir (Fuat, E, 47). PKK’ya ek olarak bölgede varlığını hissettiren Hizbullah Terör Örgütü restoran sahibi ve taşeron Osman da “çocukları yetim kalmasın” diye bir gece her şeyini bırakıp, iz kaybettirerek şehri terk ediyor (Osman, E, 56). 1994’te gerçekleştirilen bu plansız göç hareketi onun gittiği şehirde kandırılıp iflas etmesine, statü kaybı yaşamasına, dışlanmasına ve tüm sermayesini kaybetmesine sebep olarak, etkisi 10 yıldan fazla sürecek bir aşağı doğru hareketlilikle sonuçlanıyor.

Hem eğitim hem mesleki yaşantıyı etkileyen bir diğer siyasi olay 28 Şubat sürecidir. Bu süreçte mütevekkil bir hayat yaşayanlar özellikle ideolojik ayrımcılığın olduğu yerlerde meslekte yükselme ihtimallerinin ellerinden alınmasıyla karşılaşmışlardır. Öte yandan sürecin sosyal hayatı “parçalayıcı” etkisi de söz konusudur. Doktora çalışma konusu ve aynı dönemde başörtüsü taktığı için hakkında soruşturma açılıp, tez savunması on yılı aşkın zamanını alan Derya nihayetinde yardımcı doçentlik pozisyonunun verilmemesiyle işsiz kalıyor. Kendi işsizliğini “başkasınınkinden çok farklı” şeklinde tanımlayan Derya’nın mücadelesi bürokrat bir ailenin çocuğu olması nedeniyle sosyal hayatın içerisinde de devam ediyor. Ailevi ve fikri çevresi tarafından da istihdam konusunda destek göremeyen Derya hayatının ikiye bölündüğünü dile getiriyor. Öncesinde “ailenin tek çocuğu, daima sevilen, her şeyin ona göre ayarlandığı, yerleşik bir hayatı” var iken, 28 Şubat süreciyle sürekli iş değiştirip, defalarca taşınan Derya’nın hayatında “taş taş üstünde kalmamıştır” (Derya, K, 57). Yaptırımların sert olması mütevekkil çevrelerde yaygın bir korkunun hâkim olması ile eğitimden kopuş, kimliği-aidiyeti gizleme, meslek değiştirme, cezaevine girme gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınların eğitim ve mesleki yaşantıdan uzakta bırakılma; erkekler için yükselişin engellenmesi, tercih yapmak zorunda bırakılması durumları söz konusu olmuştur.

Türkiye’de epey uzun bir dönem başörtülü kadınların eğitim ve iş hayatında var olmasını engelleyen başörtüsü yasağı, yasal düzenlemelerin kişilerin hikâyelerinde ne gibi mağduriyetler yaratabileceğini gösteren önemli bir örnektir. Bu bağlamda Cindoğlu’nun (2010) ve Güveli’nin (2007) çalışması başörtülü kadınların eğitimlerini tamamlama, işe girme ve işte yükselme süreçlerinde yaşadıkları zorluk ve sıkıntılara geniş bir şekilde yer vermektedir. Yasak ve ayrımcı muameleler iş hayatıyla birlikte kadınların sosyoekonomik durumunu da etkilemiştir.

Bu süreçte, eğitim tercihinde ailenin mütevekkil olmasına bağlı olarak askerlik, hukuk ve eğitimdeki temel alanlara da devam edilmesine izin verilmediği görülmüştür. Sürecin eğitimde yapısal değişiklikler oluşturmasıyla eğitimin anlam ve değeri de değişmiştir. Özellikle meslek

liseleri ve imam hatip liselerine uygulanan düşük katsayı ile pek çok gencin üniversite hayali suya düşmüştür. Bu anlamda ilkokuldaki öğretmeni tarafından izciliğe yönlendirilen Fatih, küçük yaştan itibaren “askeri komutlar” almaya ve disiplinli çalışmaya alışıyor, liderlik becerisini geliştiriyor. Takip eden yıllarda Fatih’ de gelişen “subay olma” fikri onun 2 yıl boyunca sıkı bir şekilde askeriye giriş sınavlarına hazırlanmasına, Anadolu ve Fen lisesi sınavlarını görmezden gelmesine neden oluyor. Çok büyük bir başarıyla hem yazılı sınavı hem de uygulama sınavını geçen, hatta o sınavda uzun atlama rekoru kıran Fatih subaylık sınavından geçemediğini öğreniyor. Annesinin başörtülü fotoğrafı Fatih’in subay olmasını engelleyip onu 28 Şubat mağdurları arasına taşırken, bu süreçte başvuru süresi geçtiği için Anadolu ve Fen liseleri “yalan oluyor”. Böylelikle ortaokul birincisi olan Fatih motivasyon kaybına uğruyor ve öğrencilerin başarı durumunun düşük olan “siyasi açıdan çalkantılı” bir okula giderek hareketliliğin açık hattından düşüyor (Fatih, E, 33).

Eğitimin yanı sıra meslek yaşamına da etki eden 28 Şubat sürecinde özellikle askeriye gibi çok kritik yerler baskının en yoğun görüldüğü alanlardır. Dahası iş dışı bütün sosyal hayatın bileşenlerine sirayet etmekte; evlilik, mesleğin bırakılması, zorunlu göç gibi sonuçları olmaktadır. 28 Şubat döneminde ideolojik baskıların en şiddetli yaşandığı yerlerden birinde çalışan Astsubay Fuat, eğitim başarısı, beden sağlığı ve atıcılığı “1 numara” olmasına rağmen namaz kılıp, başörtülü bir kadınla evlendiği için hakkında dosya oluşturulduğunu ve askeriyeden atılmak için kasti şekilde dosyasının kabartıldığını söylüyor. Sosyal hayatta fiziksel takibe ve askeri lojmanlarda damgalanmaya maruz kalan Fuat meslek hayatında kadro yükselmesinin engellenmesine ve kısa süreli “bir doğu bir batıya” tayine maruz kalarak “bilinçli olarak yıpratılıyor’. Nitekim Fuat zorunlu görevi biter bitmez askeriyede istifa etme kararı alıyor. Sivil hayattaki iş tecrübeleri başarısızlıkla sonuçlanınca yine memur olabileceği bir başka işe başvuruyor. Halihazırda teknik bir çalışan olarak memuriyete devam eden Fuat, silahlı kuvvetlerdeki pozisyonuna göre hem itibar kaybediyor, hem de kıdem kaybı yaşıyor (Fuat, E, 47).

Yakın dönemde kişilerin eğitimden çalışma hayatına, siyasi duruşlarından gündelik ilişkilerine kadar toplumsal bir etki oluşturan bir diğer olay 15 Temmuz Darbe Girişimidir. Türkiye’nin demokrasi ve kalkınma çabalarını tehlikeye atan bu olay bireysel ölçekte öğretmenden özel işletme sahibine, öğrencisinden girişimcisine kadar farklı kesimlerden birçok kişiyi etkilemiştir. Bu dönemde KHK’larla işinden olan isimlerin çokluğu kadar genel ekonomik güven düzeyinin düşmesi söz konusudur. Bu tür krizler süreçte bir maaşlı çalışandan bir müteşebbise dönüşen Cüneyt gibiler için bir yükselme fırsatı olsa da (Cüneyt, E, 42) genel olarak bu dönemde yukarı doğru sosyal hareketliliğin zayıfladığını ve aşağı doğru sosyal hareketliliğin arttığını görmekteyiz.

Bu bağlamda bizim araştırmamızın bulguları genel olarak siyasi istikrar ve ekonomik kalkınma üzerine literatürle örtüşür. Arif Özsağır'ın (2013) ve Gökhan Kartal ile Serdar Öztürk'ün (2017) çalışması siyasal istikrarsızlığın ekonomik büyümeye olan olumsuz etkisini değerlendirmiştir. Nitekim konuyu 28 Şubat süreci özelinde ele alan Özipek (2004) de pek çok insanın işinden olduğunu belirtmektedir. Hoşgör, (2011) bu sürecin sadece siyasi ya da gündelik hayatlar üzerinde değil sermaye üzerinde de önemli olumsuz etkilerini belirtir. Böylece aslında sosyal hareketlilik için siyasi istikrar ve demokrasi önem kazanmaktadır.

Siyasi olayların yanında, ekonomik büyüme ve küçülmeler kişilerin sosyal hareketliliklerini yakından etkileyen dönemsel koşullardandır. İktisadi büyüme dönemlerinde genişleyen piyasa ile birlikte yeni konumlar ortaya çıkmakta ve hareketlilik artmaktadır. Kriz veya ekonomik küçülme dönemlerinde tam tersi bir durum söz konusudur. Türkiye'de neredeyse her yedi yılda bir büyük bir kriz veya daralma yaşanmaktadır. 1994, 2001 ve 2008 krizleri iktisadi büyümeyi ve dolayısıyla da sosyal hareketliliği olumsuz etkilemiştir. Ekonomik kriz ve sosyal hareketlilik arasındaki ilişkiyi Finlandiya bağlamında inceleyen Erola ve Moisio (2005) ekonomik krizin toplumsal değişimde sosyal hareketliliğe ani ve direkt bir etkisi olmasa da yoksulluk ve işsizlik gibi gözlenebilir eşitsizlik formlarını arttırdığını ileri sürmüşlerdir. Türkiye'de Aytaç, Rankin ve İbikoğlu'nun (2015) araştırması ekonomik krizin aynı zamanda sosyal bir krize işaret ettiğinin altını çizerek işyeri kapanmaları, evsizlik, iş fırsatlarının azlığı, yoksulluk gibi krizin sebep olduğu sorunların mahalle, hane halkı ve bireyler ölçeğinde ne gibi zararlar oluşturduğuna ve bu zararlarla baş edebilmek için kişilerin ne tür mekânizmalar geliştirdiklerine değinir. Kaya Bahçe ve Memiş'in (2013) araştırması ekonominin hızla değişen dengesi içerisinde çalışma hayatındaki kadın ve erkekler ayrımının daha da pekiştiğini belirtir.

Kriz süreçlerinde şirketler ve sermaye sahipleri sektör değişimleri, çok ortaklı yapıların dağılması, firmaların küçülmeye gitmesi, kâr oranlarının düşürülmesi, taşınmaz malların satılması gibi sonuçlarla yüz yüze gelirken; çalışanlar işsizlik, işten çıkarılma ve yeni bir işe girmeme, uzun dönemli borçlanmalar ve sonrasında bu sebepten toparlanmama gibi sonuçlarla karşılaşmaktadır. Çalışanlar ve küçük işletme sahipleri bu süreçlerde sermayedarların sadece ayakta kalabildiklerini belirtirken; sermayedarlar ve iş yeri sahipleri kriz döneminde yatırımlar ve kredilerden dolayı kendilerinin zarar gördüklerini bu yüzden kazançlı çıkanın bankalar olduğunu belirtmektedir. Tüm bu sürecin hem maddi hem manevi temel destek mekânizmasının aile olduğu görülmektedir.

Levent, 2005 yılında bebek bezi üretip ihraç eden çok ortaklı bir firmanın ortaklarından biridir. Daha önce sahibi olduğu reklam ajansının artık iş yapmamasıyla parasını yatırdığı bu yeni firma kısa süre içerisinde "güzel paralar kazandıran" altın yumurtlayan bir tavuğa dönmüştür. O dönemde hızlı bir yükseliş yaşayan Levent ve ortakları hareketliliği sürekli hâle getirmek için 5 milyon dolarlık bir yatırım kredisi çekmiş, süreç içinde yatırımın karşılık vermesiyle borcun 3.

5 milyonunu ödemişlerdir. Kalan miktarı ödemeye çalışırken 2008 krizi ile artan döviz kuru dolayısıyla borçlarını ödeyemeyerek hızla büyük bir iflasa sürükleniyor. Hem büyük bir iflas hem psikolojik olarak ağır depresyon yaşadığı bu dönemin akabinde yine ihracat yapan bir firmada işe giren Levent'in borçluluk hali hâlen devam ediyor (Levent, E, 53). Ekonominin daralması doğrudan piyasaya etki etmektedir. Müşteri kitlesinin erimesi, piyasanın durgunlaşması, kişilerin alışveriş yaptıkları yerlere olan güven kaybı gibi durumlar işletmelerin maddi kayıplar yaşamalarına neden olmakta, iflas sürecini hızlandırmaktadır.

Siyasi olaylar, küresel ve ulusal ekonomik krizlerin yansıra ekonomik olarak dönemsel yaşanan değişimler, devlet politikaları ve uygulamalar da sosyal hareketliliğin şekillenmesinde oldukça önemlidir. 1950'lerde Türkiye'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle değişen tarım politikalarını inceleyen Oktar ve Varlı'nın (2010) çalışması hem ekonomideki kayışa hem de Demokrat Parti-köylü ilişkisine dikkat çekiyor. Keyder de (1984) köylünün refahının arttığını ve bunun Demokrat Parti iktidarının yolunu açtığını belirtiyor. Araştırmamızda yer alan ikinci kuşağın daha yakından etkilendiği 1950 sonrasındaki, tarım faaliyetlerinin devlet destekli olması, öğretmenlik, memurluk gibi mesleklerin prestijli konumları, tarımda makineleşmeyi teşvik eden uygulamalar ve bu değişimlerin bölgesel kalkınmaya olan etkisi gibi değişimler sıklıkla dile getirilen bireysel ölçekli dönemsel değişimlerdir. Mustafa'nın şehirde yaşayan babası, Demokrat Parti zamanında çiftçilere verilen arsa sahipliği desteğiyle, o dönemde herkes gibi köye doğru geri dönüş yapıp tarımla uğraşmaya başlıyor. Şehirdeyken motosiklet tamirciliği yapan babası, göçle beraber sektör değiştirmenin yanı sıra, çocuklarının eğitim almasını zora sokan bir tercihte bulunuyor. Bu yüzden ortaokul eğitimine köyde devam edemeyen Mustafa, şehirde yaşayan dedesinin yanından taşınarak evlenene kadar aile büyüklerinin yanında misafir oluyor (Mustafa, E, 57).

1960-1970'ler özellikle kırdan kente göç sürecini tamamlayan aileler için fırsat penceresinin açık olduğu dönemlerdir. Bu süreçte konut yapımının denetimsiz olması, küçük yatırımlara imkân sağlayan ilişkilerin bulunması az sermayesi olan kişilerin esnaflığa oradan da daha büyük işletme kurmaya doğru geçmelerini katkı sağlamıştır. Öte yandan öğretmenlik, devlet memurluğu, hakimlik, doktorluk gibi devlet himayesindeki mesleklerin itibarlarının yükseldiği, bu mesleklerde olanların gelir olarak çevresindeki maaşlı çalışanlara göre daha iyi konumda oldukları bir süreçtir. Aynı süreç 1980 sonrasında da devam etmiştir. Yokluk dönemi olarak aktarılan ve imkânsızlıkları betimlemek için tanımlanan dönemsel ekonomik değişimler sonrasında refah artışı yaşanmıştır. Üniversite mezunu Hayri, 1980'lerde babasının işlettiği tekstil atölyesinde çalışmaya başlamış, zamanla da bu iş yerini bir aile şirketine dönüştürmüştür. Şimdi şirketin finans bölümünde "insan emeğini organize etmekle" uğraşan bir yönetici konumunda olan Hayri, bugünkü konumunu sağlayan faktörleri saydığından ilk sıraya dönemin etkisini koymaktadır. Kişi başı milli gelirin 700 dolar olduğu bir dönemden 10.

000 dolara yükselen bir dönemi “20-30 yıl içinde yaşayabilmenin” getirileriyle ailece büyüdüklerini, bu yüzden şirketin gelişimi ancak “memleketin büyümesiyle” paralel okunduğunda anlamlı bir çıkarıma varılacağına inanıyor. Diğer bir ifadeyle ülke ekonomisi büyürken “gemiye rüzgârın içerisinde doğru yere konumlandırarak” ilerleme kat edebildiklerine, buna alınan eğitim ve özgüven de eklenince böyle bir sonuç elde ettiklerini belirtiyor (Hayri, E, 58).

Devletin 1990’lı yılların ikinci yarısından takip ettiği özelleştirme politikaları ile çalışanlar için tayin süreçleri hız kazanıp iç göçün etkisi hissedilmişken; girişimciler için yeni yatırımların devlet destekli olarak yapılabilmesi için imkânlar oluşmuştur. Mühendislik öğrencisi Sezgin’in fakülte birincilerine verilen meslek bursu sayesinde Karadeniz Bakır İşletmeleri’nde işe başlaması onun alt-orta sınıfta yer alan ailesinin statüsünden yukarıya doğru yükselmesini sağlamıştır. Bu tesiste 6-7 yıl vardiya mühendisi çalıştıktan sonra tesisin 1996 yılında “özelleştirme furyasına” katılımıyla Sezgin için tayin vakti gelmiştir. “Ankara’ya gelmek için siyasi bir çevresi olmayan” Sezgin üniversitedeki bir arkadaşının sosyal çevresini kullanarak referansla Bakanlığa atanıyor. Sezgin, kendi ifadesi ile “icraatları ve dürüstlüğü” ile zamanla aynı kurumda daire başkanlığına kadar yükselip “yöneticilik makamına” erişiyor. Bu sebeple Sezgin için hayatındaki en büyük kırılmalar, özelleştirme sonucu Ankara’ya yaklaşma ve doğru kişilerle tanışma imkânlarıdır (Sezgin, E, 52).

2000 sonrası Türkiye’nin büyüme etkisine girdiği bir süreçte “rüzgârı arkasına alma” ve değişimlerin hızlanması olarak tasvir edilen dönem genel büyümeden ve refah artışından kişilerin de faydalanmasını sağlamıştır. Piyasa koşullarının zaman zaman girişimciliğe ve hızlı büyümeye imkân vermesi, sektörel değişimler için uygun zamanlar yaratması, dönemsel olarak gayrimenkul ile ilgili yapılan düzenlemeler, arsa sahipleri için emlak spekülasyonları ile fırsat penceresinin açılması gibi durumlar kişilerin sıçrama yaşamasına ve daha farklı yatırımlar yapmasına olanak sağlamıştır. Alt sınıfta yer alan bir aileye mensup olan Hasan, ailesinden kendisine aktarılan ekonomik bir sermaye ya da eğitim gibi imkânlardan yoksun olarak küçük yaşta bir asansör ustasının yanında çalışmaya başlıyor. 22 yaşına geldiğinde askerliğini yapmış hem şehir dışında hem yurt dışında çeşitli firmalarda çalışarak asansör alanında belirli tecrübelerini elde etmiş biri olarak piyasada serbest çalışmaya başlıyor. Ustalık unvanıyla birlikte yaptığı iş karşılığında aldığı miktar da arttığından yavaş yavaş yaşam standartlarının yükselmeye başladığını hisseden Hasan, bu gelişmenin verdiği özgüvenle yetersiz ekipmana rağmen ilk dükkânını açıyor. 2000 sonrasında yapılaşma alanına yüklenen ülke ekonomisi sayesinde asansör işinde hızlı bir yükseliş yaşayan Hasan, 2015 geldiğinde artık hatırı sayılır bir müteahhit çevresi olan bir iş adamına dönüşüyor (Hasan, E, 39). Şu an farklı sektörlere yatırım yapan ve çok fazla taşınmazları olan Hasan örneğinden yola çıkarak, 2000 sonrasında yıllarda ülkenin büyümesine eşlik eden sektörlerde çalışan kişilerin bu

büyümeden faydalandığı ve bir kuşak içerisinde çok hızlı bir şekilde yukarı doğru yükseldiği söylenilebilir.

Ekonomideki büyüme yukarı doğru hareketliliğe zemin olduğu gibi küçülme ve kriz zamanları da iş kaybı ve iflas gibi neticeler doğurabilmektedir. Ancak bazen de devalüasyon ihracatçı firmaların büyümesine zemin hazırlayabilmektedir. Ticaret sektöründe gayrimenkul alım satımı yapan Kaya, 1990 yılında ortak olduğu hazır giyim atölyesinde üretilen gömlek ve pantolonların satışıyla ilgilenmektedir. Öncesinden mesleğini “kurumsal olmayan bir ticaret” olarak değerlendiren Reşit tekstilde asıl patlamayı SSCB’nin dağılmasıyla yaşıyor. Bu gelişmeden sonra kurumsal bir yapıya bürünen şirket Türkiye’ye yakın geniş bir pazara erişebiliyor. Reşit ve ortakları şirketi 2-3 yıl içerisinde Ukrayna, Gürcistan ve Rusya’ya ihracat yapan bir firmaya dönüştürüyor. Ticaret hayatındaki en büyük başarıyı bu şekilde “nasıplenerek” elde eden Reşit, daha sonrasında şirkette işlerin yürüdüğünü ve topyekûn “rahat etmeye başladıklarını” itiraf etmektedir (Reşit, E, 58).

Doğal afetler de sosyal hareketlilik üzerinde önemli etkiler oluşturan bir etkidir. Özellikle Türkiye’de depremlerde büyük mal kaybının yaşanması, borçlanma, birinci dereceden yakınlarını kaybetme, deprem sırasında yaşanan travmalar ve psikolojik rahatsızlıklar, aile büyüklerinin kaybedilmesi ve tek başına kalınması gibi durumlarla sonuçlanmaktadır (Bibbee ve arkadaşları, 2000). Tüm bunlara ek olarak doğal afetlerin mekânsal hareketliliği tetiklediği kırsaldan şehir merkezine gelişleri ve şehir değiştirmeyi hızlandırdığı görülmektedir. 1999 Marmara Depremi’nden etkilenen Salim ekonomik açıdan büyük bir darbe alıyor. Ek olarak, o sıralarda belediyenin kriz masasında çalışan Salim olağanüstü performansla aylarca enkaz alanında çalıştığı için “ruh sağlığının bozulduğunu” ve zor zamanlar geçirdiğini güçlükle itiraf ediyor. O sıralarda karşılaştığı manzaraların etkisinden 8-10 yıl çıkamadığını belirten Salim, normalde kilo problemi olan biriyken o süreçte hem travmadan hem de yoğun çalışmadan dolayı “50 kilo kaybediyor” (Salim, O, E, 67). Böylelikle depremle hem ruh sağlığını hem de kira aldığı 11 dairesini kaybederek, öğretmen olan babasının konumuna düşüyor.

Büyük doğal afetlerin yanı sıra olumsuz koşullara sahip köy arazilerinde devletin yerleşim alanını boşaltma kararı alması kişileri kente ya da başka bölgelere göçe zorlaması kişilerin hareketlilikleri açısından önemlidir. Necip, doğum yeri olan Adıyaman Çelikhan’ı 1993 yılında Çad Barajı’na su verilmesiyle terk etmek ve devletin yönlendirdiğini Malatya’daki Sötlüce Köyü’ne taşınmak zorunda kalmıştır. Göç öncesinde köy merkezine uzak bir mevrada hayvancılıkla geçinen bir ailede yaşayan Necip, yeni yerleşim alanının şehir merkezine yakınlığı sebebiyle eğitim alma imkânı açısından büyük bir avantaj elde ediyor. 8 kardeşten 7’sinin üniversite mezunu olabilme durumunu bu göçle ilişkilendiren Necip, yetersiz tarım arazisine sahip olmak, ancak yatılı kalmak suretiyle eğitim almak, giyim kuşam konusunda kısıtlı imkânlarla karşılaşmak gibi eski yerleşim yerinde karşılaştığı olumsuz durumlara yeni

köyünde yaşamıyor. Göç ile birlikte ailenin “hem zaman hem ortam değişikliğini” tecrübe ettiğini, aksi durumda kız kardeşlerinin büyük ihtimal okumayacağını ve “maddi imkânlar el verirse” bile erkeklerden de en fazla ikisinin okuyabileceğini düşünüyor (Necip, Ş, E, 34).

Sonuç olarak bireylerin hareketliliklerini çevreleyen iktisadi, fiziki ve siyasi çevre koşullarından müteşekkil yapısal unsurlar hareketlilik açısından çoğu kez bireylerin kendilerini müdahil olamadığı bir alanı kaplamaktadır.

5.2. Faktörler

Hareketliliğin yönü ve mesafesi söz konusu olduğunda ilk akla gelen eğitim, meslek çalışma hayatı ve evliliğidir. Bu bağlamda kişilerin sosyal hareketliliğindeki en temel ve en etkili unsurlar faktörlerdir. Tek başlarına hareketliliğin yönünü tayin edebilen, etki gücüyle sonraki süreçleri şekillendiren, yapısal unsurlar ve bağdaştırıcı etkenlerin katkısı ile faktörler hareketliliğin ana motorudur. Kişinin sosyoekonomik durumunun yanı sıra kültürel ve simgesel sermayesi ile bütünlük arz eden faktörler toplum içerisinde statü ve itibar konumu sağlaması yönüyle de çoklu hareketliliğin çoklu analizine imkan sağlamaktadır.

5.2.1. Eğitim

Eğitim, hareketlilik denildiğinde ilk akla gelen ve modern toplumda yükselmeye dair inancı her daim diri tutan temel unsurdur. Bu bağlamda, sosyal hareketlilik literatüründe eğitimin sosyal işlevi ve buna bağlı olarak hareketlilik sürecinde üstlendiği rol temel olarak iki eksen üzerinden tartışılmıştır: (1) yukarı doğru hareketliliğin en temel vasıtası olarak eğitim ve (2) bir “yeniden üretim” mekânizması olarak eğitim. Birbirine karşıt bu iki kutbun temsilcileri görüşlerini farklı argümanlar üzerinden şekillendirmişlerdir. Sorokin (1927) ve Blau ve Duncan (1967) gibi araştırmacılar eğitimi yukarı doğru hareketlilikte kişinin potansiyelini en çok etkileyen faktör olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüşe göre eğitim, daha az imtiyaz sahibi çocukların ait olduğu toplumsal kökenin ötesine geçebileceği ve daha avantajlı durumlara talip olabileceği toplumsal bir merdivendir. (Jonsson, 1993). Buna karşın, eğitimi yeniden üretim mekânizması olarak ele alan Bourdieu ve Passeron’a (1977) göre mevcut eğitim sistemi eşitsizlikleri beslemeye ve hâlihazırdaki sınıfsal pozisyonları yeniden üretmeye devam eder. Eğitim kurumlarındaki hakim orta sınıf değerleri ve pratikleri, alt gelir grubundan öğrencilerin dışlanmasına sebep olur. Fırsat ve kaynak eşitsizliklerinden maddi zorluklara alt sınıftan öğrencilerin yaşadıkları imkânsızlıklar hesaba katılırsa, eğitimin hareketlilik sağlama unsuru olduğu bir yanıltmacadan ibarettir. Bu iki teoriyi yeterli görmeyen Jonsson (1993) İsveç’te üst hizmet sınıfındaki aileler için eğitim, kendi sahip oldukları üstün nitelikli etkiyi edinmek için ve çocuklarının ayrıcalığını güvence altına almak için önemli bir kaynak olmuşken, çiftçi ve küçük

burjuvazi için eğitim toplumsal yeniden üretim bağlamında büyük ölçüde alakasız çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Aile sosyoekonomik ve kültürel arka planıyla çocuğun eğitimde başat rolde bulunmaktadır. Ailenin eğitim temelli hareketliliğe katkısı ya da engel oluşturmalarının yansısı anne-babanın eğitim durumu, özel olarak annenin eğitiminin etkisi ve kardeşlerin etkisi kişinin eğitime olan yaklaşımından eğitimi hayatı içerisinde konumlandırmasına kadar etki etmektedir.

Annenin ve babanın eğitim durumu kişilerin eğitimlerine doğrudan etki ettiği görülmektedir. Bu süreçte ailenin sosyoekonomik olarak imkânlarının olması, kültürel birikim, eğitim farkındalığı ve çevre faktörleri gibi birçok husus anne babanın eğitime dair yönlendirmelerinde etkilidir. Ailenin uzun vadede ilkokuldan üniversiteye kadar eğitime olan etkisi devam etmektedir. Çoğunlukla olumlu olarak yansıyan bu etki ailelerin ve kişilerin tercihleri konusunda farklılaşmaktadır. Ailenin imkânları, çocuğun zekası ve yetenekleri, mekânın belirleyiciliği ve değişen koşullar eğitimi etkilemektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin çocukların eğitime ve üniversite bitirme durumuna etkisini ele alan çalışmalar (M. Turcotte, 2011; Ermisch ve Francesconi, 2001; R. Girod ve F. Tofigh, 1965) ebeveyn eğitim seviyesi ile çocuğun eğitim seviyesi arasında oldukça güçlü bir korelasyon olduğu tespit edilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerin ekonomik açıdan daha avantajlı bir pozisyonda olmaları, kültürel sermayelerini çocuklarına aktarmaları gibi etkenler bu aktarımı pekiştirmektedir.

Ailenin eğitim konusundaki tutumu, farkındalığı ve yönlendirmesi sosyoekonomik durumuyla yakından ilişkilidir. Alt sınıfların okumaktan başka çıkış yolu olmamasının aile tarafından telkin edilmesi, orta sınıfların çocuklarının eğitimlerini yatırım olarak görmeleri bunun için ek dersler aldirmaları, üst sınıfların eğitimin doğalında olması gereken bir süreç olması konusundaki tutumu ve bunu sosyal çevre imkânlarıyla zenginleştirme çabası bunun için basit örnekler olarak belirtilebilir. Hem sosyoekonomik durum hem de ailenin eğitimin hareketliliğe etki etmesi konusundaki farkındalığı aileden aktarımla gelmektedir. Nesiller arasında birikime imkân tanıyan bu durum yakın döneme geldikçe artış göstermektedir. Nitekim ailenin farkındalığı ve sosyoekonomik durumun okul ve eğitim sürecinden daha etkili olduğunu gösteren araştırmalar (C. Buhmann ve E. Hannum, 2001; Coleman, 1966; Heyneman ve Loxley , 1983), aile ile ders başarıları arasındaki ilişkiyi (Lockheed, 1989; Niles, 1981), öğrencilerin yaş ortalamalarını (Filmer ve Pritchett, 1999) dikkate alarak ilişkiyi değerlendirmişlerdir. Sosyoekonomik durum kadar ailenin yapısının da önemini belirten araştırmalar Seltzer (1994), Pong (1996), Fuller ve Liang (1999) tarafından yapılmıştır.

1950'li yıllarda hem kadın hem de erkek için eğitim hayatına devam edebilmek sosyoekonomik durumu yüksek ve şehirle iletişim hâlinde olan ailelerde mümkün olmaktadır. Soner ailesinin yaşadığı yerde üst jenerasyondan olup okuyabilenlerin azınlığı oluşturduğunu ve genel olarak

varlıklı ailelerin çocukları olduğunu belirtmektedir. Üniversite sınavını kazanarak büyük şehirlerde birlikte okuyan varlıklı aile çocukları döndüklerinde mesleki konumu yüksek itibarlı olarak birikimi devam ettirmektedirler (Soner, E, 32). Yine ilk kuşakta erkekler için normal olarak sayılabilecek eğitime katılım durumu kadınlar için istisna mukabilindedir.

Sosyoekonomik geliri daha düşük olan ailelerde eğitime “kurtarıcı” bir misyon yüklendiği görülmektedir. Kişilerin hem babasının eğitime önem veren biri olması, hem de ekonomik şartların kötü olması çocukları bilinçli bir şekilde eğitimle yükselmeye dair bir umut beslemeye itmektedir. Köyde ekip biçilecek bir tarlası bile olmayan bir ailenin ferdi olan İhsan, köyde kalması durumunda ancak imam olabileceğinin farkında bu nedenle eğitimine büyükşehirde devam etmek ve bulunduğu zorunluluktan kurtulmak istiyor (İhsan, E, 48). Sosyoekonomik olarak dezavantajlı rençper olarak çalışan bir babanın çocuğu olan Necip bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Bazı yaşitlarımıza göre okula sadece gitmiş olmak için gitmiyorduk. (...) içerisinde bulunduğumuz ekonomik sıkıntılar[ın] (...) farkına vardıkça biraz daha derslerimize odaklandık” (Necip, Ş, E, 34). Köyde ortaokul olmamasına rağmen babasının eğitime verdiği önem dolayısıyla okula devam edebilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte bu önem yetmez ve Necip’in devam ettiği okulların eğitim niteliği ve aktif Türkçe kullanımındaki eksikleri dolayısıyla sınavlarda başarısız olur. Tutum ve farkındalık değişkenlerinden bağımsız olarak ailenin sınıfsal konumunun düşük olması çocuğun hareketlilik yaşamasında dezavantajlı bir durum oluşturabilmektedir. Zira toplumsal, siyasal ve sosyal koşullar alt gelir gruplarından öğrencilerin hareketlilik yaşamasını sağlayacak uygun zemini oluşturmaktan uzak olabildikleri gibi, eğitimde kaynak ve fırsat eşitsizlikleri yoksul öğrencilerin önünde bir bariyer teşkil etmektedir (Hurd ve Johnson, 1967; Barnett ve Belfield, 2006).

Yakın döneme gelindiğinde farkındalığın aktarım sıklığının arttığı görülmektedir. Nitekim artık evlilik kararlarında dahi eğitim farkındalığının önemli olduğu görülüyor. Eğitim konusunda oldukça bilinçli olan Gülden ve eşi çocukları doğduktan sonra iyi okullarda okutalım diye anlaşarak bu planlama ile yola çıkıyorlar. Gülden bunun için “belki ileride [çocukların] okullarına para veremeyiz diye ayda 100 dolar kişi başı ... para biriktir[diğini]” büyük bir şevkle anlatıyor (Gülden, K, 49). Çift, kültürel birikimlerini ve sosyal çevrelerini de dikkate alarak çocuklarının eğitimini kendi belirledikleri çizgi çerçevesinde devam ettirmiştir.

Alt sınıfların kurtuluş reçetesi olan eğitim orta sınıflar için çoklu işleve sahiptir. Aileler eğitimle elde ettikleri kazanımlarını devam ettirmek ve çocuklarını daha iyi konumlara taşımak istemektedirler. Eğitimin sosyal hareketlilik sağlayacağına dair farkındalık aileleri sahip oldukları itibar ve gelir gibi sınıfsal kazanımları için yatırım yapmasını sağlamaktadır. Aileler hem çocuklarının eğitimleri ile onlara “gelecekleri için” yatırım yapmakta hem de kendi sosyoekonomik imkânlarını çocuklarının eğitime aktarmaktadır. Düzenli gelire sahip eğitimli ailelerde görülen bu durumda ailenin geliri özel okul ve ek ders gibi harcamalara aktarılmaktadır. Ankara’da üst düzey memur bir ailenin tek çocuğu olan Derya memur olan babası tarafından iyi bir okulda okutuluyor. Derya’nın çevresi özel bir eğitim almaya özel bir önem vermektedir. “O dönem eğitime özel bir önem veriliyordu” diyen Derya ekliyor: “Mesela

teyzem dikiş dikerdi, başka şeyler yapardı. Onlar da kızlarını TED'de okuttular. ” (Derya, K, 57). Aileden kalan sermaye ve gelirin birikimi ile daha iyi bir hayat yaşayabilecek olan ailenin çocuklarının eğitimi başlıca yatırım alanı olarak seçmektedirler.

Alt ve orta sınıflarda ele edilmek için kazanımı ve devamlılığı bir mücadele süreci olan eğitim üst sınıflarda doğaldır. ilerleyen, olması gereken bir süreçtir. Ailenin eğitimi ve sosyoekonomik imkânlarının yeterliliği iyi bir eğitimi olağan bir hâle getirmektedir. Böylece üst sınıf ailelerin çocukları toplumsal konum ve görünüşleri farklı alanlardaki yetkinliklerle zenginleştirilmektedir. Örneğin, kendisi de üniversite mezunu olan üst sınıf sermayedarlar arasında yer alan Selçuk, kültürlü bir aileden geliyor, mesleki donanımına ek olarak iyi derecede Fransızca ve İngilizce biliyor. Selçuk çocuklarının da kendi gibi olmasını istiyor ve bir yandan üniversiteye hazırlıklarına destek verirken diğer yandan kültür ve sanat alanında gelişebileceği kurslara gönderiyor (Selçuk, O, E, 59).

Ailenin sosyoekonomik durumu ve eğitime dair yaklaşımının yanı sıra babanın eğitim durumu ve toplumsal konumu, içinde bulunduğu koşullar ve imkânları çocuğun eğitimi yönlendirmede özel olarak etkili olmaktadır. Bu yönlendirme kimi zaman baba toplum içerisindeki konum ve itibarının da etkisi ile çocuğunun eğitimi desteklerken kimi zaman da engellemektedir. Mesela bu bağlamda alt gelir gruplarının geçim kaygısını ön planda tutarak “garantili iş edinme’yi öncelendiği görülmektedir. Üst gelir gruplarında baba için çocuğun eğitimi yatırım/sermaye alanıdır ve itibarın aktarımını sağlayacak etkenlerdendir. Böylece alt sınıflardan gelenlerin aldığı eğitim kısa vadede bir getiriye hedeflerken üst sınıflara doğru çıktıkça eğitimin getirisi uzun vadeyi hedeflemeye başlar.

Ailenin eğitim seviyesinin yetersizliği ve maddi olarak kötü şartlara sahip olması nedeniyle eğitim için doğru yönlendirme yapılamaması, okul ve bölüm seçiminde tercih yanlışlığı, rol model olarak alınabilecek kimsenin olmayışı gibi etkenler kişilerin hareketliliğinin önünde ailenin destekleyici konumda olmamasına neden olmuştur. Bu durumda görülen ortak özellikler kişinin bulunduğu mekân ve anne-babanın eğitimi olmamasıdır. Sosyoekonomik ve kültürel sermayesi düşük olan aileler bu durumda çocuklarını yönlendirmede yetersiz kalmaktadırlar. Bu noktada kardeş ve çevrenin eğitime olan etkisinin çok önemli olduğu görülmektedir. En büyük çocuğun (abla/abi) okuması diğerlerine de örneklik oluşturmaktadır. Kardeşlerin etkisi bir sonraki adımı göstermesi, bölüm ve meslek gibi hususlarda artarak devam etmektedir. İşçi bir ailenin çocuğu olan Önder anne ve babasının ilköğretim mezunu olması ve sürekli çalışmak durumunda olduklarından kendisine yardımcı olmadıklarını belirtiyor (Önder, E, 32).

Ailenin eğitiminin yansıması okulun etkisi de eğitim kaynaklı sosyal hareketliliği belirleyen ikinci ana faktördür. Bu süreçte lise ve üniversite önemli kırılmaların yaşandığı süreçlerdir. Bu nedenle okulların seçimi, imkânları, itibarları, yabancı dil hizmeti sağlaması eğitimin

hareketlilikteki etki gücünü belirtirken okulun düşünceye etkisi, okulun toplumsal yapısı ve bu süreçte edinilen sosyal çevre sadece eğitimde değil mesleki çalışma hayatında, evlilikte ve hayatın diğer alanlarında yaygın etki göstermesi açısından önemlidir.

Eğitim sürecinde okul etkisi seçim süreciyle başlamaktadır. Bu noktada üç ana etkenin okul seçiminde belirleyici olduğu görülmektedir: (i) aile ve çevrenin etkisi, (ii) sınavlarda alınan puanlar ve (iii) mekânın etkisi. Ailenin sosyoekonomik durumunun bir yansıması da olan eğitim, ilkokuldan liseye kadar basamaklar hâlinde devam eden bir süreçte inşa hâlinindedir. Bu durumda okul seçiminde en etkili olan aile ve çevre etkisidir. Aileler eğitime yükledikleri anlam ve gelir durumlarına göre okul tercihi yapmaktadırlar. Düzenli maaşa sahip iki kişinin çalıştığı ve yüksek gelir sahipli ailelerde ilkokuldan itibaren özel okul tercihi söz konusudur. İkinci kuşaktan itibaren özel okula gönderme durumu yaygınlık kazanmaktadır. Bu durumda refahın artışı, eğitimdeki yapısal değişimler, özel okulların sayısının artması ve eğitimin rekabette artan etkisinin önemli olduğu görülmektedir. Düşük gelirli ailelerde devlet okulu tercihlerinin ilerleyen yıllarda meslek odaklı olarak devam etmektedir. Gelir durumunun yanı sıra eğitimin sağlayacaklarına dair beklentiler de hem aileler arasında hem de aile içerisinde değişebilmektedir.

Bilindiği üzere liseye kadar ailenin yönlendirmesi ailenin karar yetkisi dahilindeyken sonraki süreç puan ve sınavlarla belirlenmektedir. Bu nedenle eğitimde zekâ, disiplin ve liseye kadar edinilen kazanımlar okul seçiminde önemlidir. Düzenli çalışma disiplinine sahip olan ve “iyi eğitim alma” konusunda farkındalığı bulunan kişiler hedeflenen lise ya da üniversiteyi çok da süprizlere yer vermeyecek şekilde tercih etmektedir. Lisede imam hatip, Anadolu lisesi, Fen lisesi ya da yabancı lise tercihi yapma sınav puanının yeterli olması durumunda mümkün olmaktadır. Eğitim ile sınav ve puana göre devam etmeyi sağlayan bir diğer eşik üniversite sınavıdır. Sınav başarısı kazanılacak okulu ve dahi bölümü de belirleyebilmektedir.

Yüksek eğitilmiş bir ailesi olan Tuğba'nın anne ve babasının okul beklentileri birbirinden farklıdır. Ancak Tuğba annesinin tercihi ile İmam Hatip Lisesine devam ediyor (Tuğba, K, 51). İşçi ve ilkokul seviyesinde eğitime sahip bir babanın çocuğu olan Önder eğitimle ilgili süreçlerde ailesinden bir katkı göremiyor. Alt sınıf ailelerin eğitim kararlarında çok seçeneği olmaması durumun Önder'de de görebiliyoruz. Bir Anadolu lisesine gidebilecek puanı alamadığı için ancak uzak bir muhitteki süper liseye gidebiliyor (Önder, E, 32). Sınavda yüksek başarı gösteren Özgür tercih ettiği okulu sınav başarısının yüksek oluşu ve buna mukabil daha iyi bir eğitim ve daha iyi imkânlar olarak değerlendiriyor (Özgür, S, E, 30).

Okulun etkisinin en kapsamlı olarak görüldüğü kısım aslında okulun imkânlarıdır (Buchmann ve Hannum, 2001; Behrman ve Birdsall, 1983; Card ve Krueger, 1992; Heyneman, 1983; Heyneman ve Loxley, 1983; Lockheed, 1989). Okulun eğitim kalitesi, fiziksel imkânları, eğitim

sürecinde ve sonrasında hangi ilişkilere kapı araladığı kişilerin ve ailelerinin önceliklerindendir. Okulun imkânları arasında eğitim kalitesi ilk sırada yer almaktadır. Sınavla ya da özel tercihle kayıt yaptırılan okullar eğitim kalitesi değerlendirilerek tercih edilmektedir. Bu tercihte okul türü belirleyicidir; sonrasında imkânlar dahilinde okulun namı dikkate alınmaktadır.

Devam ettiği lisenin eğitiminin çok nitelikli olduğunu belirten Serhat burada ileri düzey rekabetçi bir eğitim aldığını vurguluyor (Serhat, K, E, 34). Devamında Serhat üniversite sınavında derece yaparak Türkiye'nin önde gelen bir Vakıf Üniversitesinde tam burslu olarak Bilgisayar Mühendisliği okuyor. Zira iyi bir lise eğitimi ya da üniversite hazırlık programı ya da yurt dışında eğitim alma imkânı ile eğitimin en önemli bileşenlerinden biri olan yabancı dil eğitim hayatının içerisinde daha sonrasında meslek hayatında oldukça etkin bir role sahiptir. Yabancı dil eğitiminin özellikle lise eğitimi sırasında alınması ile dil eğitiminin kalıcılığı ve yeni diller öğrenmedeki etkililiği uzun soluklu olmaktadır. Bu nedenle kişiler lise tercihi yaparken yabancı dil öğretiminde başarılı okulları seçmektedirler. İyi bir eğitim vermesinin yanı sıra farklı dil öğrenme imkânı sunduğundan dolayı prestijli bir liseyi seçen Özgür daha önceden iyi bir düzeyde bildiği İngilizcenin üzerine Fransızca'yı ekliyor. Bunlara ek olarak okulu ona İtalyanca ve Latince öğrenme imkânı sunuyor. Böylece Özgür bu okullarda okumanın getirdiği imkân ile 18 yaşında dört dil biliyor (Özgür, S, E, 30). Bu dilleri kullanan Özgür'ün iş yaşamında hızla konum kazandığını görmekteyiz.

Lise ve üniversitede gidilen okulun donanımları ya da eksiklikleri kişilerde karakterin tam anlamıyla oturmasını, beğenileri, tercihleri ve hareketlilik sürecinin başındaki kararları etkilemektedir. Bu noktada okulun toplumsal yapısı ve bunun kişinin karakterine olan etkisi düşünüldüğünde kökleşmiş geleneği bulunan liselerden mezun olanlarda bu etki daha net görülebilmektedir. Okulu sınavla kazanan kişilerin sosyoekonomik arka planlarına bakıldığında okul ve türü bazında değişimler görülmektedir. Lise seviyesinde kişiler kendi sosyoekonomik durumları ile çevresindekileri rahatlıkla karşılaştırabilir ve değerlendirebilir hâle gelmektedir. Ankara'da üst düzey bir memur ailesinin çocuğu olan Derya, gittiği elit okulda genelde tüccar çocuklarının çoğunlukta olduğunu anlatıyor ve "biz fedakarlıkla okutulan çocuklardık" şeklinde belirterek ailesinin maddi anlamda zorlandığını belirtiyor (Derya, K, 57). Okulun toplumsal yapısının çıktısı niteliğindeki okulun itibarı da eğitimin kalitesi, mezun olanların mesleklerindeki ilerleme süreci, başarının sağladığı sosyal linklere sahip bir ortamda doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Yabancı liseler, seçkin imam hatipler, eski kolejler ve iyi bölge okullarından mezun olanlar üniversitedense lisenin marka değerini itibar göstergesi olarak kullanmaktadırlar.

Lise sonrası üniversite ve bölüm tercihi aslında hangi meslekte devam edileceğini de büyük oranda belirlendiği basamaktır. Başladığı bölümde istikrarla devam edenlerin yansırı eğitim sürecinde tercihini değiştirip farklı bölümlere geçişler de yaşanmıştır. İyi liselerden mezun, derece yapan ya da yüksek puan alanların üniversite ve bölüm adıyla sınava çalıştıkları

görülmektedir. Odaklı bir şekilde hazırlanılan sınav sonucunda yapılan tercih dönemi çok fazla sürpriz barındırmamaktadır. Eğitim süreci ailesi tarafından da oldukça desteklenen ve iyi bir gelecek için nitelikli okullar arasında geçişler yapan Serhat lise sürecinde sürpriz beklemediği gibi üniversite sınavında da sürpriz beklemiyor ve Türkiye derecesine giriyor (Serhat, E, 34). Öte yandan puanı düşük olanlar “hangisi tutarsa” ya da “ancak bu tutuyordu” yaklaşımı ile bölüm seçimi yapmıştır. Meslek lisesindeki birikimin devamı sayılabilecek bölümlerin seçilmesi, çok popüler bir alanın popülerliğini yitirmesinin ardından farklı bir bölüm seçiminin yapılması, idealler, aile talepleri, garantili iş arayışları bölüm seçimiindeki motivasyonlardır. Öte yandan kişilerin ilgi ve yetenekleri de bu süreçte etkilidir. Resme ve çizime yeteneği olan Ceyda başarılı bir öğrenci olmasının motivasyonu ile tıp okuması için ailesi tarafından zorlanıyor. Fakat Ceyda tüm zorlamalara rağmen mimarlık tercihinde bulunuyor (Ceyda, K, 56). Yükselmeyi bölüm tercihinin isabetli yapıldığını düşünenler olmakla birlikte başarısız bir tercih yapıldığına dair bu aşamayı bir kırılma olarak görenler de bulunmaktadır.

Üniversite mezuniyetine kadar uzun bir dönemi kapsayan eğitim hayatında süreci etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu etkenler kimi zaman kişinin kendi hayatıyla sınırlı kalıp belli sınırlar oluştururken kimi zaman da geniş kitleleri etkilemektedir. Eğitim için mekânsal hareketlilik, eğitimde karşılaşılan zorluklar, süreçteki yapısal değişimler, ek dersler, evlilik, çalışma hayatı, alternatif eğitim imkânları gibi bir dizi faktör bu süreci farklı yönleriyle etkilemektedir. Destekleyici olduğu kadar engelleyici rolü de bulunan bu etkenler kişilerin içinde bulunduğu diğer koşullarla birleşmekte kendi özgün koşulunu oluşturmaktadır.

Eğitim için yapılan mekânsal hareketlilik tamamen yerleşme gayesiyle yapılmadığı ve geride bir ev bırakması nedeniyle göç olarak tanımlanamamaktadır. İlkokuldan üniversiteye kadar her aşamada görülebilecek mekânsal hareketlilik kişinin kendi başına, ailesiyle, aile üyelerinden biriyle, arkadaşıyla olabilmektedir. Bu durum eğitim imkânlarının yetersizliği, daha iyi eğitim alma çabası, iyi bir lise ya da üniversiteyi kazanma, büyükşehirde okuma, bulunduğu zor durumdan çıkış yolu olarak farklı gerekçelerle yapılabilmektedir. Köyden kasabaya, kentlere, büyük şehirlere, yurtdışına kadar gidebilmektedir. Aynı il içerisinde taşınma şeklinde de olabilmektedir. Köydeki imkânsızlıklar sebebiyle çocukları okutmanın en doğru yol olduğunu keşfeden Hakkı’nın babası hem kızlarını hem de oğullarını okutmak için ailesiyle birlikte köyden kente göç ediyorlar (Hakkı, E, 52). Göç durumunu temellendirirken sadece neden olarak eğitimin gösterilmesi ailelerin çocuklarının eğitimleri konusundaki ciddiyetini göstermesi açısından önemlidir. Schneider ve Swanson’un belirttiği gibi (1999) mekânsal hareketlilik veya okul değişikliği birçok öğrenci için önemli fırsatlar oluştursa da, bu durum düşük gelirli olan ailelerin çocukları için olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Eğitim için yapılan mekânsal hareketliliğin yanı sıra bizzat mekânın da eğitimin seçeneklerin daraltıcı ve belirleyici etkisi vardır. Yetişme mekânınız, ailenizin ikamet ettiği bölgeler alınan

eğitimin kalitesini, birlikte okunana kitleyi ve imkânları da tanımlamak anlamına gelmektedir. Nitekim varoş ve sorunlu bir mahalle okulunda eğitim görmekle Moda'da eğitim görmek aynı imkânlarla erişim anlamına gelmemektedir. Bölge insanların sosyoekonomik ve kültürel donanımlarından dolayı eğitime yüklenen anlamlar ve beklentiler de bir değildir. Ankara'nın varoş ve sorunlu bir mahallesinde ilkokul okuyan Taner "kötü, pis, siyasi olayların olduğu, köylülerin çokça yaşadığı" bir yer olarak anlattığı bölgedeki eğitimin kötü olduğunu ve arkadaşlarının da kiminin cezaevinde kimisinin uyuşturucu sattığını belirtiyor (Taner, E, 43).

Bu süreçte birçok farklı zorluk yaşanmaktadır. Temelde maddi zorluklardan kaynaklanan sorunlar eğitim hayatı boyunca devam etmektedir. Okurken çalışma, cinsiyetçi tutumlar nedeniyle eğitim sürecinin aksaması, siyasi yasaklar, köy koşullarında fiziksel yetersizlikler, kalabalık sınıflar, niteliksiz öğretmenler, yatılı okul, borçlanma gibi daha birçok sebep bu süreçte eğitimde karşılaşılan zorluklar arasındadır.

Eğitimde mekânsal ve fırsat eşitsizliklerinden kaynaklı engeller kişilerin üst sınıflara geçişlerini zorlandırmakta, sosyal hareketliliklerini kısıtlamaktadır (Kearney ve Levine, 2016; Lindley ve Machin, 2012; Mulligan, 1952). Köyde kardeşiyle birlikte okula başlayan Orhan'ın birinci sınıftaki arkadaşlarının yaşları 6-13 arasında ve öğretmenleri çok sık değişiyor (Orhan, E, 43). Fiziksel imkânlar kadar bölgesel koşullar da eğitimin kısıtlarını belirlemede önemlidir. Bu noktada köylerle şehirler, büyük şehirlerle Anadolu şehirleri, hatta bölgeler arasında imkânlarla erişim açısından farklılıklar bulunuyor. Erzurum gibi Doğu Anadolu şartlarının yaşandığı bir bölgede tıp okuyan Ayhan için kitaplara ve kurslara ulaşmak oldukça zor oluyor. Bir tıp doktoru olarak yıl içerisinde mesleki gelişim eğitimlerine gitmek Ayhan'ı mali bakımdan oldukça zorluyor (Ayhan, E, 35).

Maddi yetersizliklerden dolayı eğitim süresince gündelik ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olanlar okurken çalışmaktadır. Hâlbuki okul ile işin beraber sürdürülmesi çok meşakkatlidir ve bireyi akranlarıyla rekabette geri bırakmaktadır. Askeri devlet okulunda yatılı olarak okuyan Fuat, okulda tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına rağmen harçlığı olmadığı için lise 3. Sınıfta fotoğrafçılık yapmaya başlıyor. Hem çalışmanın bir hobi şeklinde olması hem de harçlık kazanması Fuat'ın eğitim sürecinde rahatlama sağlıyor ancak muhtemelen onun mesleki odaklanma ve gelişimini sekteye uğrattıyor (Fuat, A, E, 47).

Cinsiyetin eğitime olan etkisi temelde kız çocuklarının eğitim sürecinden mahrum edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın bir tarihe kadar kız çocuklarının ya hiç okutulmayıp ya da sadece liseye kadar eğitimlerine devam edebildikleri görülmektedir. Kızların okutulmasının gereksiz görülmesi genellikle ailenin muhafazakârlığı ile ilişkilidir. Batı Karadeniz'de okulun ve eğitim imkânlarının bulunduğu bir kasabada yaşayan Mutlu'nun ailesi, kendisini ve kız kardeşlerini "kızların okula gidince evlenmeyeceği düşünesiyle" okula göndermiyor. Erkek

kardeşi üniversite mezunu oluyor (Mutlu, K, 46). Son zamanlarda mecburi eğitimin genişlemesi ile birlikte eğitime katılımda cinsiyet farkı azalmıştır.

Eğitimin önündeki bir başka engel de eğitim sisteminin sık değişimidir. Bu hızlı değişim süreci eğitim bilgisinin dağılımını asimetrik bir hâle getirmekte ve bazıları için iyi bir eğitimi erişilmez bir hâle getirebilmektedir. Türkiye gibi farklı ülkelerde de politika yapımcıların eğitime attıkları rolün zaman içerisinde değişmesi, bu ülkelerin eğitim sistemlerinde yapısal değişimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta, buna bağlı olarak da o ülke vatandaşlarının sosyal hareket yaşama imkânları kolaylaşmakta veya aksine zorlaşmaktadır (Labaare, 1997; Singh, 1980; Breen, 2010, Neelsen, 1975).

Eğitim sürecinde maddi imkânlar açısından yaşanan zorluklar büyük şehirlerde devlet kurumlarının ve vakıfların sağladığı burs destekleriyle aşılmaktadır. Genel olarak başarılı öğrencileri desteklemek için verilen burslar alt sınıftan gelen çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri için çoğu kez yegane dayanaktır. Yurtiçi olduğu kadar yurtdışı eğitiminde de önemli olan burslar kişilerin temel hareketlilik dinamiklerindendir. Bu bursları sosyoekonomik durumu yetersiz kişilerin aldığı düşünüldüğünde eğitim hayatına katılımı ve sonrasındaki yukarı doğru hareketliliğe katkısı yadsınamamaktadır. Çoğunlukla daha küçük yerleşim yerlerinden gelmiş bu öğrencilerin hareketlilik sağlamalarını mümkün kılan bu süreçte sağlanan burslar olmuştur. Burs desteği alan birçok öğrencinin sosyoekonomik durumunun yetersiz olması lise ve üniversiteye hazırlık sürecinde dersane, ek ders gibi imkânlardan yararlanamamalarına neden olmaktadır. Okulda öğretmen, ailede abi abla gibi kısa süreli destek görseler de iyi liseleri ve iyi üniversite ve bölümlerini kazanmaları eğitimde zekanın etkisini göstermektedir. Bu etkinin anlık ortaya çıkmadığı ilkokuldan bu yana eğitim sürecinde zekanın olduğu görülmektedir. Süreç okul birincilikleri, sınavlarda derece yapma ve nihai olarak yüksek puanlı okullar kazanma ile devam etmiştir.

Eğitim hayatı boyunca uzun bir süre garsonluk yapan Ünsal için aldığı burslar eğitimi tamamlamasına vesile oluyor (Ünsal, E, 60). Ailesinin alım gücü düşük olmasına rağmen bunu dert etmediğini söyleyen Önder bu olumsuzlukları bir kenara bırakıp zekası ve çalışkanlığı öne çıkıyor (Önder, E, 32). Nitekim araştırmalar yüksek bilişsel kapasitenin hem okul başarısını hem iş performansını arttırdığını, bu niteliğe sahip bireyler için yukarı doğru hareketliliği sağladığını göstermektedir (Nettle, 2003; Jencks, 1972).

Tüm bu faktörlerle birlikte eğitim sosyal hareketlilik bakımından en dikkat çekici etken olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, meslek ve bunun kişinin gelirin yansıması birbirini etkileyen ve artarda gitmesi gereken durumlar olarak düşünülse de bu denklem her zaman bu kadar pürüzsüz işlemeyebilmektedir. Eğitim sonrası belirlenen meslek süreç tamamlandığında piyasa, mesleğin alanı, talepler, gelir gibi bir dizi bileşenle ilişkilendirilmektedir. Bu bileşenlerin

uyumlu olması durumunda kişi ancak eğitimini aldığı alanda mesleğini devam ettirebilir ve başlanan kurum ve mevki iyi ortalama ya da biraz üst bir maaşla işe başlanabilmektedir. Burada salt eğitimle herhangi bir destek olmadan yükselme yaşayan kişi ile (az da olsa) sermaye sahibi bir ailenin çocuğı olarak eğitim hayatına dahil olma ve sonrasında meslekte yükselme yaşama birbirinden eğitim-meslek-gelir ilişkisi açısından ayrılmaktadır. Eğitim-meslek- gelir ilişkisindeki dört senaryoya örnekler üzerinden bakabiliriz.

Eğitimin mesleğe ve gelire yansıması kritiktir ve farklı şekillerde görölmektedir. Düzenli gelire sahip eğitilmiş bir ailenin çocuğı olarak Özgür’de eğitimi merkeze alarak hayatını inşa eden biridir. Nitelikli bir eğitim sürecinden sonra alan bilgisinden organizasyon becerisine, yabancı dil donanımından risk yönetimine kadar birçok alanda tecrübe edinen Özgür, uluslararası bir havayolu şirketinin gelir yönetiminden sorumlu oluyor. Sürekli yurtdışına seyahat ediyor ve daha önceki çalışmalarından edindiğı tecrübeler bu seyahatlerdeki iletişim ve iş geliştirmede oldukça yarar sağlıyor. Özgür işi gereğı gittiğı yerlere “aldığı tedrisat ile (. . .) sosyal gözlemci kişiliğı ve dokunuşu ile” yaklaşıyor. Aldığı eğitimi daha sonra sivil toplumda edindiğı tecrübelerle birleştirerek mesleğı için bir ön hazırlık çalışması da yapmış oluyor. Eğitim ve mesleğin ara dönemdeki gönüllü çalışmalarla desteklenmiş olması geriye dönük okunduğunda birbirini çok tamamlayıcı gözükse de aslında Özgür’ün bunları ilişkilendirme kabiliyeti daha öne çıkmaktadır. Ayrıca ilgi alanları doğrultusunda çalışmalara dahil olması, onu her yaptığı işte birikiminin destekler konumda bulmasını sağlıyor. Özgür’ün birikiminin gelire yansıması da tatmin edici olmaktadır. Nitekim prestijli bir kurumda iyi bir konumda terfi alarak yükselen birinin piyasa koşulları ile değerlendirildiğinde gelirin iyi olduğı görölmektedir. Tüm birikim değerlendirildiğinde gelirin tatmin ediciliğı Özgür için zaman zaman düşmektedir (Özgür, E, 30). Bu noktada piyasanın koşulları, yeni imkânlar ve pozisyonlar meslek ve gelir ilişkisine etki edecektir.

Alınan eğitim ve meslekte yükselme ilişkisinde devlet kadroları destekli mesleklerin kendi iç terfi sistemi bulunduğı ve gelirin de bu oranda arttığı görölmektedir. Sürecin belli olması kişileri eğitim-meslek- gelir ilişkisinde daha öngörölü kılmaktadır. Karayollarında işçi olarak çalışan, orta gelirli bir ailenin çocuğı olan Ayhan herkesin ders çalıştığı eğitim farkındalığı yüksek bir ailede büyüyor. Eğitime dair olan inancın kardeşleri arasında bulunuyor olması onu ortaokuldan sonra daha sıkı çalışmaya yönlendiriyor ve başarılı bir eğitim süreci geçiriyor. Üniversite sınavında aldığı yüksek puanla tıp okumaya karar veriyor. Tıp faköltesinden mezun olduktan sonra pratisyen hekim olarak atanıyor ve bu meslek dalında eğitimle yükselmenin ilk basamağını tecrübe etmiş oluyor. Daha sonra asistanlık döneminde ikinci bir atama ile yükselme yaşıyor. Uzmanlık basamağına da eriştikten son basamak olan akademisyenliğe adım atıyor (Ayhan, E, 35). Oldukça öngörülebilir bir süreçle eğitimin ve mesleğin basamaklarını çıkan Ayhan için şu an için tek pürüzün çalıştığı bölgeyle ilgili olduğı görülüyor.

Mesleğini ve dahi kendisini daha ileri taşıyabilmek için mekânsal hareketliliğe ihtiyacı bulunuyor. Anadolu'nun bir şehrindeki imkânlar ile büyük şehirlerdeki imkânlara erişim arasındaki farklılık eğitim-meslek-gelir ilişkisinden farklı olarak hareket farkındalığına işaret etmektedir.

Eğitim-meslek-gelir ilişkisine dair bir diğer örneklik ailesinden az da olsa sermaye arka planı olan küçük işletme sahibi ailelerin çocuklarında görülmektedir. Ailenin eğitim ve meslek arasındaki ilişki konusundaki farkındalığının az olması çocuklarına yansımakta ve bu kişilerin tercih farkındalıkları bulunmamaktadır. Ortaokul sonrasında elindeki sınav puanını değerlendirmek adına endüstri meslek lisesini tercih eden Hayri, üniversitede de yine aynı bölümde eğitimine devam ediyor. Ailedeki yatkınlık ya da babanın mesleğini değil elde ettiği başarının zıyan olmaması çabası ile hareket ediyor. Bu noktada ailenin ve çevrenin de doğru tercih yapma konusunda yönlendirmede bulunamaması ile aslında hiç yapmayacağı bir mesleği senelerce okuyor. Tekstil yan sanayisinde eğitilmiş bir çırak olarak işe başladıktan sonra yavaş yavaş sıçrama yaşıyor. İçinde bulunduğu küçük işletmeyi girişimcilik ve dönem koşullarının da uygun olmasıyla çok ortaklı büyük yatırımlara dönüştürüyor. Aslında aldığı eğitim onun mesleğinde yükselmesinde etkili olmuyor. Fakat dönemin koşulları düşünüldüğünde üniversite mezunu olmanın sağladığı bakış açısı, organizasyon ve yönetim kabiliyetleri Hayri'nin aileden kalan küçük sermayesi ile birleşince büyük yatırımlara, sıçramalara imkân sağlıyor. Nitekim Hayri meslekte yükselmesini ve bunun gelirine olan etkisini ailesinin sosyoekonomik hareketliliği ile açıklıyor: "Ticarette birlikte ilerleyebilecek bir rüzgarın içerisinde kendimizi bulduk ve bizde bu durumdan istifade ettik" (Hayri, E, 58)

Son olarak özellikle son kuşak ile bir önceki kuşak arasında çelişkili konumda bulunan eğitimin mesleğe ve gelire olan etkisindeki değişimdir. Daha açık ifade etmek gerekirse büyük şehre geldikten sonra eğitim farkındalığı artan ikinci kuşak çocuklarını kendileri gibi "alaylı" olarak meslek sahibi yapmak yerine daha prestijli, diplomanın itibar ve konum sağlayacağı saygın meslek eğitimlerini sahip olmaları gerektiğini düşünmektedir. Fakat mesleklerin değişen konumlarıyla birlikte eğitim ve gelir ilişkisinde değişimler yaşanmaktadır. Ailesi erken sayılabilecek bir tarihte 1930'larda İstanbul'a göç eden Çağrı'nın dedesi, erken göçün avantajlarını fırsata çeviriyor. Dede satın aldığı merkezi konumdaki gayrimenkullerle küçük ama ilerleyen zamanlarda etki gücü artacak yatırımlar yapıyor. Aile o dönemde gelişen inşaat sektörü ile yükselen hırdavat sektörüne girerek gelir ve servetini artırıyor. Ticaret hayatı devam eden Çağrı'nın babası ve amcası kendi alaylı meslek sahibi olma sürecini çocuklarının yaşamasını istemiyor. "Elinde mesleğin bulunsun", "Avukat olduğunda da çok iyi bir şekilde ticaretle ilgilenebilirsin" motivasyonları ile Çağrı'ya hukuk eğitimi aldırıyorlar. Uzatmalı olarak biten hukuk fakültesinin ardından Çağrı bir tanıdıklarının avukatlık bürosunda stajyer olarak başlıyor ve bugün yedi yıldır hala aynı ofiste çalışmaya devam ediyor. Bulduğu her fırsatta

girişimcilik denemelerinde bulunan Çağrı mesleğindeki konumundan ve bunun gelirine yansımından hiç mutlu değil. Ticaretle gelir sağlayan ailesi sektörun yeni koşullarını takip edemediği için bir sermaye kaybı sürecine girmiş durumda. Çağrı bugün prestijli ve eğitim gerektiren bir meslek yerine ailesinin yaptığı işte kendisini yetiştirmesinin, o alanda eğitim almış olmasının hem meslek hem gelir olarak daha faydalı olabileceği kanaatinde. Hatta aile içerisinde bu durumu sıklıkla tartışıyorlar. Aslında Çağrı'ya iyi ve itibarlı bir meslek ve toplumsal konum vadeden eğitim çalışma hayatına geçildiğinde hayal kırıklığı yaratmıştır. Avukat olarak bir hukuk bürosunda “işçi” olarak alışan Çağrı bu durumun kendisini hem konum hem de gelir olarak taşımayacağının farkında. Bu nedenle içinde bulunduğu durumdan hoşnutsuzluğunu dile getirerek görüşme süresince sürekli yeni girişimcilik denemelerinden bahsediyor (ağrı, E, 31). Dolayısıyla eğitimin meslek ve gelirle olan ilişkisinin yeni teknolojiler ve kriz dönemlerinin değişen ekonomi politikaları ile yeniden tanımlandığının görmekteyiz. Böylece aslında eğitimin rutin olarak vadettiği iyi bir meslek ve iyi bir sosyal konuma olan inanç gün geçtikçe azalıyor.

Eğitim hayatını maddi zor koşullar altında bitirenler eğitimlerini tamamladıklarında kazanç sağlayabilmek için en yakın işe yönelmektedirler. Bu süreçte bireyler yeni başlanılan iş ile eğitimi alınan mesleğin imkânları karşılaştırılır ve kişi hangisine yükselme yaşayacağını düşünürse o tercihten ilerleyebilirler. Üniversite eğitimini sonrasında 7-8 aylık bir işsizlik dönemi yaşayan Ayşe Gül içinde bulunduğu maddi koşulların zorluğuyla beraber bir markette ürün tanıtımı yapabileceği yarı zamanlı bir işe giriyor. Başladığı işin çok yoğun olması ve “gece-gündüz sürekli alan bir telefonla yaşamak” Ayşe Gül'e eğitimini aldığı mesleğiyle alakalı sorgulama yapamamasına neden oluyor. Çalıştığı kurumun sağladığı hızlı yükselme imkânlarıyla birlikte kazancının da artması Ayşe Gül'ü pazarlama sektöründe kalıcı kılıyor (Ayşe Gül, K, 35)

İyi bir lise ve üniversite eğitimine sahip olanlar kendilerine uygun işi sabırla arama hususunda daha avantajlıdır. Bu kişiler bu süreci genellikle “yapmak istedikleri” veya “hayalini kurdukları” işi aramak olarak nitelerler. Eğitimin sağladığı özgüven, süreç içerisindeki birikim, referans noktalarının kuvvetli olması bu kişileri hedefledikleri işe götüreceği konusunda uzunca bir süre ikna ediyor. Burada seçilen okulun ve bölümün bir sekinciliğe izin veriyor olması oldukça önemlidir. Fakat asıl dikkat çekici olan husus Willis'in (2016) de belirttiği gibi orta sınıfların “tercih edebilme imkânı'nın olmasıdır. Bu imkân hem sahip oldukları farklı imkânlardan -zira aile ve okul çoklu imkânlar sağlayarak ve çok yönlü geliştirerek bu sürece katkı sağlamışlardır- hem de küçük de olsa esnek bir konfor alanına sahip olduklarından tercih yapabilme hakkını ellerinde bulundurmaktadırlar. Hem lise hem de üniversitede oldukça iyi bir eğitim alan ve çalışkanlığıyla bu donanımının etki gücünü de arttıran Özgür lisans sırasında “yapmak istediği ve kendini bulduğu” işlerde çalışıyor. Çoğunlukla okullarının en etkin kazanımı olan yabancı

dili kullanarak sözlü ve yazılı çeviriler yapıyor. Lisans sonrasında da tam olarak “yapmak istediği işi” bulana kadar bu işlere devam ediyor ve geçimi sağlıyor. Uluslararası İlişkiler bölümü mezunu olan Özgür akademiden büyük ar-ge firmalarına kadar birçok alternatifi düşünüyor ve değerlendiriyor. Bu süreçte kendisine en uygun olanı “tercih ediyor” (Özgür, E, 30). Oysa daha alt meslek gruplarında eğitimini tamamlayanlar için eğitim-meslek-gelir artarda işlemesi gereken bir mekânizmadır. Nihai hedef olan gelir kazanma esastır. Bu tercih hakkının daha düşük sosyoekonomik arka planı bulunanlar için olmadığı görülmektedir. Yabancı dil konusunda benzer formasyondan gelen Adem eğitim hayatı boyunca çalışıyor. Burs imkânlarının yetersizliği onu yazın uzun süreli kışın yarı zamanlı işlerde çalışmak zorunda bırakıyor. Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde aldığı üniversite eğitimi sonrasında bu eğitimle bir iş yapamayacağını anlıyor. Adem içinde bulunduğu durumu: “Yani okulu bitireceğim tabi memur maaşı ile aile mi de geçindireceğim ama okul bitince anladım ki biz karnımızı da zor doyuracağız evlensek hatun aç kalacak. Onun için hemen ticarete atılmam lazım diye çiraklıktan başladım.” olarak anlatıyor (Adem, E, 63). Özgür’e göre tercih şansı bulunmadığına inanan Adem hayatını kurmak için hızla harekete geçiyor.

Diğer taraftan mesleğin gerektirdiği asgari eğitimin tamamlanmasından sonra meslekte yükselme yaşanabilmesi için yüksek lisans, yabancı dil ya da farklı teknik yeterlilikler gerekebilmektedir. Kişi bunları tamamlayamadığında geliri sabit kalmakta; mesleği bulunduğu konumdan yükselmesine izin vermemektedir. Nitekim çalıştığı kurumda on yıl aynı pozisyonda kalan Semra bunda ilgili lisans mezuniyetinden diplomasının olmayışı etkili olmaktadır (Semra, K, 40) Böyle durumlarda da kişiler meslek değişimi, ticaret gibi farklı yönelimler sergilemektedir. Tamamladığında hem halihazırda çalıştığı şirkette hem de başka kurum ve şirketlerde yükselme yaşama durumu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan meslek icra edilirken kişiler ve çevre tarafından mesleğinin eğitiminin tamamlanması söz konusu olabilmektedir. Alınan eğitim mesleki yeterlilik olarak bir boşluğu doldurduğundan kişi kendini daha özgüvenli hissedebilmekte daha emin adımla ilerleyebilmektedir. Özellikle sosyoekonomik durumu düşük ailelerden gelen kişilerin eğitim süreci tamamlanmadığında çok çalışkan olmaları ya da bir işi yapmaya yetenekleri sorgulanmamaktadır. Lise ya da en azından ilkokul mezunu olmamak hizmet sektöründeki birçok meslek dalını da bu kişiler için alternatif olmaktan çıkarmaktadır.

Eğitimin aşağı doğru hareketliliğe olan etkisi ancak yanlış tercihle ile ifade edilmektedir. Nitekim tercihin yanı sıra eğitimin yarıda bırakılması çoğunlukla bir tercih pişmanlığı olarak tanımlanmaktadır. Çalışma nedenli işe ara verip sonra devam edememe, ticaretin gelir açısından daha cazip gelmesi ve tercih yapılması, üniversitede umulanın bulunmaması, bölüm tercihinin yanlış yapılması öznel değerlendirmenin yanı sıra 28 Şubat sonrası yasaklar, 80’lerdeki sağ-sol çatışmaları gibi dönemsel ve harici etkenler de söz konusudur. Fakat bu

etkenlerin eğitimi yarıda bırakmaya olan etkisi “tercih pişmanlığı” yaşatmamaktadır. Kişiler bu sebeplerden herhangi biriyle eğitim hayatını bırakmakta fakat bu tercihi yapıp hayatına bir şekilde devam etmektedir. Doğu’nun zor şartları içerisinde eğitimine devam ederek iyi bir üniversite kazanarak Ankara’ya gelen Ali, hevesle ve istekle seçtiği bölümde umduğunu bulamıyor. Geçinmek için çalışmak durumunda olan Ali şivesi ve davranışları nedeniyle hor görülüyor ve dışlanıyor. Üniversitedeki hocaların tavırlarıyla birlikte okumaya devam edemeyeceğini anlayarak okuduğu bölümü bırakıyor (Ali, E, 32). Fakat genel olarak yarıda bırakılması pişmanlık vermektedir. İlerleyen yıllarda eğitime devam etme durumunda eğitim süreci salt bir tamamlama olduğundan hareketliliğe etki gücü bulunmamaktadır.

5.2.2. Meslek

Meslek toplumsal hayatın temel bileşenlerindendir. Aileden gelen birikim, yapısal koşullar ve eğitimin birleşmesi mesleki koşulların temelini oluşturmaktadır. Meslek bireyin gelir, kimlik ve toplumsal itibarını belirlemektedir. Kişinin yeteneği, zekâsı ve eğitimi toplumsal kurumların kural ve kaideleri ile biçimlenerek formel bir yapıya dönüşmektedir. Meslek bu noktada birikimi alan, biçimlendiren ve toplumsal koşullarla birlikte kişiye konum sağlayıcı bir pozisyonudur. Modern toplum için bu kadar merkezi konumda bulunan mesleklerin seçimi, kişilerin hareketliliklerine etkisi, meslek değişim yaşanması durumunda kişinin bu süreci geçişi, etkileri ve başarı etkenleri oldukça önemli başlıklardır. Kendi içerisinde oldukça detaylandırılan ve yorumlamaya açık bu faktörler araştırmanın boyutu da düşünüldüğünde oldukça zengin bir anlam çerçevesi sunmaktadır.

Mesleğin seçimi eğitim süreci ve çalışma hayatı arasındaki kesişim noktasıdır. Meslek seçimi ile ilgili üç yaklaşım bulunmaktadır: (1) İlk yaklaşım meslek seçiminin bir tesadüf olduğunu; (2) İkinci yaklaşım meslek seçiminin akılcı iradi bir karar olduğunu ve (3) Meslek seçiminin aile ve toplumsal arkaplan tarafından şekillendirilen ama insanların da kısmen katıldığı bir olgu olduğunu belirtir. Kişiler önce alan seçimi sonrasında bölüm seçimi yaparak meslek seçim sürecinin ilk adımlarını atmaktadırlar. Bu noktada bireylerin meslek seçimini etkileyen üç faktörden bahsedebiliriz: (1) aile, (2) kişinin ilgi ve yeteneği, (3) sosyal çevre.

Ailenin sosyoekonomik durumunun veya daha genel bir ifadeyle arka planının çocukların meslek tercihinin etkisini inceleyen birçok araştırma (Davies ve Guppy, 1997; Green, 1994; Leppel, Williams, Waldauer, 2011; Özdemir ve Hacıfazlıoğlu, 2008) cinsiyet, eğitim durumu, meslek grubu gibi birçok değişkene göre incelenmiştir. Ailelerden bireylere aktarılan sosyoekonomik ve kültürel birikim kişilerin tercihlerini bir yandan sınırlandırırken öte yandan hangi sınırları aşması gerektiğini göstermektedir. Sosyoekonomik arka planla birlikte hareketliliğe dair olan farkındalık eğitimden sonra mesleği ve mesleki konumun bileşenlerini hareketliliğin itici gücü haline getirmektedir.

Özellikle alt gelir grubunda, bedensel emekle çalışan işçi ailelerinin çocukları fazla kazanç sağlamayan babalarından dolayı bir meslek sahibi olmaya özen göstermektedir. Meslek sahibi olmak için eğitime devam edildiğinde ailenin bulunduğu zor koşullardan çıkılabilecektir. Ailesi besicilikle geçinen, babası rençber olan Necip, dokuz çocuklu bir ailenin en büyük çocuğudur. Öğrenim hayatı boyunca okula kilometrelerce yürüyen hep çalışmak zorunda kalan Necip, ailesinin ekonomik durumu sebebiyle liseden itibaren para kazanabileceği bir bölümü tercih etme arayışına giriyor (Necip, E, 34). Babadan sermaye aktarımının olmayacağı düşünülerek iş garantisi olan, statüsü ailenin statüsüne göre görece yüksek, rahat ve hızlı elde edilebilir bir konum olarak devlet memurluğu tercih edilmektedir.

Orta düzey sosyoekonomik statülere sahip aileler için meslek çocuklarının kendi yükseliş trendini devam ettirecek bir araçtır. Yüksek sosyoekonomik statülü, düzenli bir gelire sahip, eğitimle yükselme ile elde edilen meslekleri elde etmek için çok ve disiplinli çalışmak yetmez aynı zamanda ailenin de hazırlık sürecini desteklemesi gerekir. Aslında bu meslekleri tercih etmek de kendi içinde bazı yönlendirmeler taşır. Aile bu noktada doğrudan ya da dolaylı olarak süreci yönlendirmektedir. Anne ve babası diş hekimi olan Özgür ilkokulda iyi bir eğitim almak üzere özel okula gönderiliyor. Daha sonra ailenin finansal gücü azalınca da bir proje okuluna gönderiliyor. Kendisine sınavlara çalışması ve iyi bir lise kazanması gerektiği sürekli telkin edilen Özgür, ailenin sağladığı disiplinli ve odaklı yetiştirme ile önce iyi bir lise daha sonra iyi bir üniversite kazanıyor. Ailesi onu eğitim sürecinin en başından itibaren başarılı, disiplinli ve çalışkan olması yönünde destekleyerek, hedefler göstererek ve uygun koşulları oluşturarak süreci şekillendiriyor (Özgür, E, 30).

Üst düzey sosyoekonomik statülere sahip aileler için eğitilmiş olmak oldukça önemli iken meslek aslında sermayesine sahip olunan iş içerisinde gelişmektedir. Çalışma hayatı mesleki olarak bir eğitim sürecidir. “İş öğretilir” ve kişiden kendisine biçilen konumla ilgili hazırlıklarını yapması beklenir. Bu nedenle meslek üzerinde ailenin etkisi daha çok görülmektedir. Hamal olan babasına göre eğitim ve girişimcilikle yükselme yaşayan Selçuk, yatırımları ile büyük bir tekstil firmasının sahibidir. Üniversite mezunu bir sermayedar olarak çocuklarını da üniversite eğitime devam etmesi yönünde teşvik ediyor. Farklı şehirlerde, devlet üniversitesinde eğitimlerine devam eden çocuklar için aile özel eğitime yatırım konusunda geri duruyor ancak çocuklar mezuniyetlerinin ardından şirkette önemli görevlere getiriliyor (Selçuk, E, 59). Çoğunlukla sermaye bütünlüğü bulunan aile şirketlerinde görülen bu durum kişilerin asgari bilgi ve donanımlarını yeterli görmektedir.

Ailenin sosyoekonomik durumunun yanı sıra çevre koşulları, çocuğa yükledikleri misyon, kendi eğitim geçmişleri, çalışma hayatı tecrübeleri gibi daha birçok faktör meslek seçiminde etkili olmaktadır. Meslek tercihinde bireylerin tercihlerinin ailenin istekleri doğrultusunda olduğu görülmektedir. Ailenin tercihleri ile kişinin tercihlerinin paralel olması durumu bir sonraki

aşamada okunacak okul, şehir gibi seçeneklere taşımaktadır. Fakat tercihlerinin aynı olmasının yansira mesleğin riski, aileden uzaklık getirecek olması, çalışma koşullarının ilerideki yıllar için zor olacağı, ideolojik olarak karşıda durmak gibi faktörlerden dolayı aileler çocuklarının bu özelliklere sahip meslekleri tercih etmesini istememektedir. Yaşadıkları şehirde ilk noterlerden birini sahip olan Atakan'ın ailesi çocuklarını 1960'lar gibi erken sayılabilecek bir vakitte yurtdışına eğitim için gönderiyor. Her ne kadar Atakan eğitimini tamamlayamamış olsa da döndüğünde yabancı dil ve farklı ülke tecrübesi nedeniyle Başbakanlık'tan iş teklifi alıyor. Fakat aile uzun yıllar çocuklarından eğitimi nedeniyle ayrı kalması, teklif edilen konumun risklerinden ötürü oğullarının teklifi kabul etmesine engel oluyor. Yüksek bir mesleki itibar ve iyi bir gelir vadeden bu teklifi ailesinin isteği nedeniyle kabul etmeyen Atakan sonrasında oldukça pişman oluyor. İlerleyen süreçte dönem dönem ticari girişimlerde bulunsa da pek başarılı olamamasının da bu pişmanlıkta etkili olduğunu söyleyebiliriz (Atakan, E, 61).

Liseden başlayan meslek süreciyle ilgili yapılandırma kişinin devam edeceği lise türünden başlamaktadır. Meslek seçimi için meslek ve teknik lisede yapılan tercihlerle meslek edinim süreci şekillenmektedir. Meslek ve teknik lise çıkışlılar mesleğin devamı olabilecek üniversitelerde eğitimlerini tamamlamakta ya da lise eğitimi üzerinden çalışma yaşamına dahil olmaktadır. Blau ve arkadaşları (1956) mesleki tercihe dair kavramsal çerçeveyi ele aldıkları araştırmalarında tabakalı bir sosyal yapıda ailenin sahip olduğu toplumsal konumun çocuğun kariyer hayatında ulaşacağı kaynakları belirlemede etkili olduğunu ileri sürerler. Yıllar içerisinde eğitimde yaşanan yapısal değişikliklerle birlikte meslek liseleri ile üniversite ilişkisi değişmiştir. Liselere giriş sınavı aslında öğrencileri ayrı hatlara sokan bir eleme sistemine dönüşmüştür. Yüksek puanlı öğrenciler iyi bir üniversiteye ve bölüme gidebilecekleri liselere, düşük puanlılar ise kendilerine iyi bir iş ve gelir getirmesi pek muhtemel olmayan üniversite veya bölümlere yönlendirilmektedir. Çoğunlukla orta-üst gelir grubunda yer alan ailelerin çocukları bu sınavlara özel olarak hazırlanarak başarılı olmaktadır. İlerleyen süreçte bu çocukların iyi okullara giderek gelecek vadeden işlere geçtiklerini görmekteyiz. Bu durum özellikle alt ve orta gelire sahip olan ailelerin çocuklarına meslekle yükselme yaşamalarını sağlayacak eğitim imkânını oluşturmuştur. Nitekim bu seçkin liselerden mezun olanlar üniversite sınavında elde ettikleri başarı ile istedikleri alanı seçme konusunda daha serbest olabilmişlerdir. Bandırma'nın itibarlı, eşraf ailelerinden birine mensup olan Soner doktor olan babasının da yönlendirmesi ve desteğiyle eğitiminde seçici davranıyor. Liselere giriş sınavından aldığı yüksek puan sonrasında İstanbul'un seçkin liselerinden birisi olan Atatürk Fen Lisesine gitmeyi ve akabinde de Türkiye'nin seçkin Tıp Fakültelerinden birisinde okuyarak baba mesleğini sürdürüyor (Soner, E, 32).

Ailenin meslek seçimiyle ilgili bir diğer etkisi aileden miras kalan/ geçen bir meslekle olmaktadır. Ailenin esnafılık yapması çoğu kez çocuğun da aile işletmesine katkı vermesi ile

esnaflığa devam etmesine neden olabilmektedir. Erken yaşlarda alınan sorumluluklar çırak olarak başlanılan meslek hayatında ailenin yönlendirmeleri ile şekillenmekte ve nihai yapılacak meslek genellikle babanın mesleği ile paralel olarak seçilmektedir. Babasının ani ölümünden sonra Yusuf küçük yaşlarda kendilerini himaye eden amcalarının yanında çalışmaya başlıyor. 10-12 yaşlarında okulla beraber devam ettirdiği çalışma hayatında esnaflığa ve ticarete dair birikim elde ediyor. Nitekim ilerleyen yıllarda da bu kazanımlarının etkileri görülüyor (Yusuf, E, 41).

Ailenin imkânlarının yansira kişilerin kendi beceri, merak ve yetenekleri de meslek seçiminde oldukça önemlidir. Kişinin çocukluğundan meslek edinim sürecine kadar belirgin bir yeteneği ya da merakı varsa aile ve çevre daha destekleyici ve yönlendirici olmaktadır. Dönemin önde gelen saygın şahsiyetlerinden bir imamın kızı olan Rabia ilkokuldan sonra derslerini açıktan veriyor ve bu süreçte medrese eğitimi alıyor. Dışarıdan okul sürecine özel derslerle devam etmesi onu daha fazla okumaya, yabancı dil öğrenimine ve el becerisini geliştirebileceği alanlara yönlendiriyor. Lise eğitimi sırasında biyoloji öğretmeni Rabia'nın çizim yeteneğini fark ediyor ve mimarlık ya da güzel sanatlar yönünde meslek tercihi yapması yönünde teşvik ediyor. Hem yetenek hem de mimariye duyduğu merak ile Rabia mimarlık fakültesini kazanıyor fakat dönemin siyasal yasaklarından dolayı eğitimine devam ediyor. Mimarlığa devam edemese de Rabia yıllar sonra güzel sanatların farklı alanlarında profesyonelleşiyor ve kendi sergilerinin yanı sıra uluslararası sergilerin organizatörlüğünü üstleniyor (Rabia, K, 54). Kişinin karakteri, mesleği yapmak için taşıdığı potansiyel ve motivasyon ve gösterdiği çaba ve istikrar kişileri yapmak istedikleri meslek konusunda başarılı olmalarını sağlayabilmektedir

Meslek tercihi aslında mesleğin kişinin hayatına, sosyal hareketliliğine sağlayacağı katkılar esas alınarak yapılmaktadır. Bu nedenle kişisel tercihlerden aile etkisine, yetenek ve beceri etkisinden gelire kadar birçok etki faktörü bulunmaktadır. Meslek tercihinin nedenleri aslında meslek hayatının da sağladıkları ile paraleldir. Bu noktada mesleğin sağladığı ve etkisi doğrudan sosyal hayat içerisinde görülebilen iki ana etken bulunmaktadır: itibar ve gelir. İkisinin tamamlayıcısı ve yeniden üreticisi olarak sosyal sermaye üçüncü bir etken olarak belirtilebilir.

Mesleğe yani çalışma hayatına girişle birlikte kişilerin hayatlarındaki en büyük değişim hiç şüphesiz bir gelire sahip olmaktır. Erken yaşta çıraklıktan ya da eğitim süreci sonrasında başlanılan mesleki süreçte çalışma koşulları oldukça önemlidir. Bu süreçte gelir kişilerin ilk kriteri olmaktadır. İstanbul'a yaptıkları göç sonrasında bir yakınlarının yanında on sene fırıncılık yapan Ayşe Gül'ün babasının bir devlet kurumuna işçi olarak girmesiyle ailenin hayatı düzene giriyor. Daha öncesinde annesinin ve erken yaşta kendisinin çalışmasına neden olan “hep böyle tırmalayıp, tırmalayıp, aman bu sene değil, aman bir sonraki sene daha iyi, bir sonraki sene her şey daha güzel olacak, şöyle olacak, böyle olacak diye diye geldiklerini

anlattığı maddi imkânsızlıklar süreci böylece geçmiş ve nispi bir refaha ulaştıkları bir sürecin başlangıcı oluyor (Ayşe Gül, K, 35).

Gündelik hayata yansması düşünüldüğünde daha çok gelir ve konumla birlikte ele alınan meslek kişinin sosyal konumunu ve itibarını da etkilemektedir (Goldthorpe ve Hope, 1972; Inkeles ve Rossi, 1956; Treiman, 2013). Türkiye’de yapılan araştırmalar mesleğin geliri ile itibarı arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Sunar, 2020). Ancak bazen gelir ile mesleki itibar arasındaki bu bağ farklı olabilir. Özellikle yeteneğin daha etkili olduğu bilim, sanat ve sporla ilgili mesleklerde getireceği kazanç yanında itibar düşünüldüğünde kişiler için çok küçük kalmaktadır. Meslek ve itibar ilişkisine daha yakından baktığımızda etkili olan üç temel husus bulunmaktadır: (1) mesleğin kadim olması, (2) kurumun itibarının mesleğe yansması, (3) itibarın oluşturduğu ve itibarın oluşmasını sağlayan sosyal sermaye. Bunlardan ilki mesleğin kadim olması yani toplumsal hayatın kurucu olan ve yaşam için mutlak suretle gerekli olması koşulunu sağlamasıdır. Bu noktada toplum için sağlanan katma değer en başta olmaktadır. Eğitim, hukuk, sağlık, din, güvenlik gibi yaşamın temel alanlarında yer alan meslekler bu noktada daha itibarlı konumda yer almaktadırlar (Detaylı bir tartışma için bk. Koytak, 2020).

Oldukça fakir, yedi çocuklu bir ailede yetim olarak büyüyen Nizamettin, eğitim hayatını çalışarak tamamlayabiliyor. Tıp eğitimi sonrasında arkadaş çevresinde çok değişiklik olmasa da akrabalar ve yakın çevre tarafından hem Nizamettin’in hem de ailenin itibarı artıyor: “eskiden bizi kâle almayanlar, fakir olduğumuz için, o insanlar bizi sorar halde geldi ya da onları niye sormuyoruz diye gönül koyup, alınganlık göstermeye başladılar. Hâlbuki bir ömür sormasam umurlarında olmayacak bir durumdaydım.” (Nizamettin, E, 33).

Mesleki itibarın ikinci bileşeni kurumun itibarının mesleğe yansmasıdır. Genellikle devlet kurumlarında çalışmakla birlikte ele alınan bu durum yeni nesle geldiğimizde büyük teknoloji firmaları, büyük ölçekli bilinen firmalarda da görülmektedir. Hem devlet desteğini arkasında bulunduran hem de özel bir kurum olan bir havayolu şirketinde çalışan Özgür çalıştığı kurumun dünyanın çoğu ülkesine ulaşması ve bu ülkelerde bir ayağının olması dolayısıyla güçlü olduğunu, o kurumda her çalışanın da (görevi ne olursa olsun) bu markadan yararlanarak itibar gördüğünü düşünüyor: “Bütün dünyada ayağı olan bir yerde çalışıyor gibisin. Bu ikisinin birleşimde katlanıyor bu insanların saygısı.” (Özgür, E, 30). Bu değerlendirme mesleğin çalışılan kurumla ne kadar bütün olduğunu bize gösteriyor.

Son olarak meslek itibar ilişkisinde sosyal sermayenin etkisi görülmektedir. Bir diğer ifadeyle meslek toplumda itibarın oluşturduğu ve itibarın oluşmasını sağlayan sosyal sermayedir. Kültürel ve sosyal sermaye kişiyi mesleği ile birlikte toplumda oldukça itibarlı kılmakta ve meslek bu sermayeyi yeniden üretmektedir. Yaşadıkları bölgenin ilk noterlerinden biri olan

Atakan'ın babası avukatlığını tamamladıktan sonra sosyal çevresine de güvenerek avukatlık yapmaya başlıyor. Varlıklı müvekkilleri olmasına rağmen istediği geliri elde edemiyor ve noterlik açıyor. Kanunları çok iyi bilen, bilgisi ile de itibar gören Atakan'ın babası, barolarda ve Ankara'da tanıdığı hukukçularla sosyal sermayesini itibarıyla perçinliyor (Atakan, E, 61). Özel sektörden kamuya, kamudan bürokrasiye, bürokrasiden akademiye geçiş yapan Cihan, tüm meslek hayatı boyunca kendi ürettiği çalışma stratejilerinin yanı sıra her meslek değişiminde bir önceki mesleki sosyal sermayesinin etkili olduğunu belirtiyor (Cihan, E, 52).

Mesleğin gelir, itibar, güç, sosyal çevre, kişisel beceri artırımı ve iletişim stratejilerinin geliştirmesi gibi sağladığı bir dizi imkân bulunmaktadır. Hem kültürel hem de sosyal sermayenin yeniden üretildiği bir mekânizma olarak meslek kişilere itibar ve gelirin yanı sıra sosyal çevre sağlaması açısından da önemli olmaktadır. Üniversite eğitimi ile mesleki donanımını tamamlayan Can prestijli bir firmada ilk iş deneyimini yaşıyor. Firmanın düşüş dönemine geçtiği anladığı süreçte etkili bir iş adamı derneğinde işe giriyor. Oldukça “pozitif ve keyifli” bir tecrübe olarak nitelediği bu süreçte farklı insanlarla tanışarak ilişkilerini geliştiriyor. Edindiği bu sosyal çevre iş yaşamının ilerleyen safhalarında kendisine olumlu katkılar sağlıyor. Ayrıca Can iş yaşamında aile arka planındakinden ve yakın sosyal çevresinden farklı kişi ve kurumlarla muhatap olmasının ona kolay uyum becerisi kazandırdığını düşünüyor. İş için çok fazla seyahat etmesi, uyum ve adaptasyon sağlama becerisini geliştiriyor. Can için uyum ve ayak uydurma iş yapmanın bir anahtar kelimesine dönüşmüş durumda (Can, E, 45).

Meslekte başarı etkenleri nelerdir? Mesleklerin çok farklı başarı etkenleri olsa da bunları birkaç başlıkta toparlayabilmek mümkün gözükmemektedir: (1) mesleki eğitimin niteliği, (2) sermayenin meslekteki etkisi, (3) tecrübe, (4) sosyal sermaye ve (5) karakter. Bu etkenler çoğu zaman ikili ya da üçlü bileşenler dahilinde başarıyı sağlamaktadır. Bu nedenle tek birini salt başarı etkeni olarak tanımlamak mümkün gözükmemektedir. Öte yandan birbirini tamamlayan bu faktörler birbirini doğuran ve tetikleyen etkiyi de bulundurmaktadır.

Bunlarda ilki olan mesleki eğitimin önemi kimi zaman iş yapılırken geriye referansla eğitimin meslek için olmazsa olmazlığını belirtmek için ifadelendirilirken kimi zaman süreçte eksik kalmasından dolayı oluşan boşluğun tamamlanması şeklindedir. Kapsamlı eğitimin yanı sıra kısa dönemsel kurslara katılarak sertifika alımı da mesleki eğitimin tamamlayıcısı olabilmektedir. Deprem sonrası aileden kalan mal varlığını kaybederek uzun bir süre ailesiyle birlikte toparlanmaya çalışan Yusuf aile şirketinin iflas etmesi sonrasında büyüdüğü ve yaşadığı yerlerden ayrılmak durumunda kalıyor. Elinde hiçbir sermayesi kalmıyor ve kayınpederinin de desteğiyle bir dershanede yönetici pozisyonunda iş buluyor. Öncelikle bağlı olarak çalıştığı dershaneler zincirinin ana merkezinde yöneticiliğe dair üç aylık bir eğitim alıyor. Daha sonra yıllarca ticaretle, esnaflıkla uğraşan Yusuf, dershane yöneticiliğinde lise mezunu bir esnaf olarak yeterli olamayacağını anlayarak bir sene sonra Açık Öğretim Fakültesinde

Sosyoloji Bölümünü okumaya karar veriyor. Aldığı eğitimle beraber işinde özgüveninin yerine geldiğini, eğitimin kendini beslediğini hissediyor. 4 yıllık lisans eğitiminde sonra da yüksek lisans yapmaya karar veriyor ve eğitim alanında tezini tamamlıyor. Yine mesleği gereği dışarıdan aldığı sertifikalar, gittiği öğrenci koçluğu gibi kurslar idareciliğinde oldukça önemli oluyor (Yusuf, E, 41). Yusuf örneğinde girilen sektörle eğitim düzeyi arasındaki sıkı ilişkiyi görebiliriz.

Meslekte başarı ya da başarısızlığı belirleyen temel unsurlardan bir diğeri de sermayedir. Sermayenin genellikle meslek hayatının başında ya da değişim yaşandığı süreçlerde etkin olması beklenmektedir. Hâlbuki sermaye kurucu olduğu kadar meslek hayatının yükselmesinde ya da düşmesinde de belirleyici konumdadır. Özellikle hareket farkındalığı bulunan kişiler geldikleri noktada mesleğin yükselmeye olan etkisinin eğitimden ziyade sermaye ile ortaya çıkabileceğini düşünmektedirler. Zira eğitimle mesleki hayatını devam ettiren, daha çok düzenli gelir sahibi insanlar potansiyelin artırılması için de sermayenin mutlak olduğunu düşünmektedirler. Eğitimli ailesinin kültürel ve sosyal sermayesinin yanı sıra kendisi de eğitimle yükselme yaşayan Serhat halihazırda bir beyaz yakalı olarak çalışmasına sebep olan şeyin aileden gelen ekonomik sermaye eksikliği olduğunun farkında. Ekonomik bir destek olmaksızın girişimcilik anlamında cesur davranamayacağını, evliliğin ve çocuğun ayrıca sorumluluk getirdiğini düşünüyor. Bu nedenle Serhat'a göre geleceğe en iyi yatırım çocuklarına büyük bir servet bırakıp o servetle iş kurmalarını sağlamaktır (Serhat, E, 34).

Mesleki başarı da önemli bir diğer etken tecrübedir. Esnafılık ve ticarete erken yaşta alınan sorumluluklar, çalışma hayatına giriş, aileden getirilen çalışma kültürü gibi durumlar tecrübenin doğrudan başarıya etki etmesini sağlamaktadır. Uşak'ta terzilik yapan orta halli bir ailenin çocuğu olan Adem, dokuma tezgahları sahibi olan amcasının kendisini yanına almasıyla ticaretin getirileriyle tanışıyor. Küçük yaşta edindiği kısmi tecrübeler, üniversite eğitimi sırasında çalışması ve sonrasındaki küçük girişimiyle edindiği tecrübe onu daha sonraki sıçramalarında avantajlı kılıyor. Her tecrübesi bir sonraki yükselişine taban oluşturuyor ve kriz dönemlerinde stratejik kararlar almasını sağlıyor (Adem, E, 63).

Sosyal sermaye hem meslek katkısı ile oluşması hem de oluştuğunda etkisinin hayatın tüm alanlarına yansması açısından önemli bir faktördür. Mesleki yaşam öncesinde aileden "miras" kalan bir sosyal sermayenin bulunması meslekteki konumu doğrudan etkilerken meslekte edinilen başarı ile kişi bu durumu katlamaktadır. Balıkesir'in tanınmış ailelerinden doktor bir babanın oğlu olan Soner, babasının hem mesleki hem de bir cemaat üyesi olmasının getirdiği saygınlık ve itibarı hayatının her aşamasında hissediyor. Halk sağlığındaki görevinden istifa ettikten sonra babasının arkadaşı olan birinin yanında tıbbi cihaz akreditasyon danışmanlığı yapıyor. Nitekim sonrasında akademiye teşvik edilmesi ve üniversitede öğretim üyeliği de yine babasının sosyal çevresi tarafından destekleniyor (Soner, E, 32). Endüstri meslek lisesi

mezunu olan Cemil askerlik öncesinde iki sene kadar elektrikçilik yapıyor. Bolu'da inşaat sezonunun coğrafi ve ekonomik sebeplerden dolayı günümüzdeki kadar uzun olmaması sebebiyle elektrikçilikten gelir kazanamayacağını düşünerek askerlikte tanıştığı arkadaşı sayesinde sektör değiştiriyor. Arkadaşının babasının vasıtasıyla ticarete, sebze meyve satmaya dönen Cemil kısa sürede manavlıktan kabzımallığa geçiyor ve otel ve şirketler için tedarikçi konumuna geçiyor (Cemil, E, 52). Öte yandan mesleki yaşamıyla sosyal çevre edinen ve farklı kültürel birikim yapabilen kişiler için ayrı bir öneme sahiptir. Kademeli olarak oluşan bu sermaye bağlantılarını kişinin kendisinin kurduğu ve yönettiği bir süreç olmaktadır.

Mesleğin şahsi hayat için sağladıkları ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar kişinin meslekte yükselme ya da düşmesine etki etmektedir. Meslekte yükselme kimi zaman terfiyle kimi zaman iş veya sektör değiştirmeye ile yaşanabilmektedir. Kamu ve özel sektörde farklı örüntüleri bulunan meslekte yükselme kişilerin ve dahi ailelerinin gelir durumlarında ve itibarlarında yükselmeyi de beraberinde getirmektedir. Yükselme imkânı olan kamu ve özel sektörde uzun yıllar istikrarla çalışma neticesinde kişilerin başladıkları konumdan en yüksek mertebeye kadar çıkabildikleri görülmektedir.

Terfi imkânlarına sahip askerlik, akademi, doktorluk gibi mesleklerde kişiler kıdem, sınav, görevlerle ilgili kriterleri tamamladıktan sonra mesleğin bir üst kademesine geçiş yapılabilmektedir. Sınırları belli ve bir izlek üzerinden giderek ilerleyen mesleklerde yükselmenin şartları ve taşıyacağı konum bellidir. Bu nedenle yükselme sürecinde kişilerin tercihlerinin farkında oldukları ve bu hazırlıkları öngörerek yollarına devam ettikleri görülmektedir. Tıp fakültesini tamamladıktan sonra uzmanlık eğitimini de alan Necip zorunlu hizmetini yapmak üzere Adıyaman'a atanıyor. Necip zorunlu görevini tamamladıktan sonra mesleğine devam edebileceğinin bilincinde olarak mesleki hayatını sürdürüyor. Bu nedenle var olan seçenekler üzerinden ilerleyerek kendine bir yol çiziyor ve sonrasında bu şartlarla evleniyor. Kamu sektörü özellikle risklerin en aza inebildiği ve gelir ve konumdaki artışın görece daha sabit olmasından dolayı tahmin durumunun daha öngörülü yapılabildiği görülmektedir (Necip, E, 34).

Özel sektörde çalışma hayatına erken yaşta katılımı birlikte edinilen tecrübe çıraklık aşamasında başlayan mesleklerde kişinin hızlı yükselmesini sağlamaktadır. Zanaatın yanı sıra esnafılık, ticaretin pazarlama, satış, muhasebe, insan kaynakları gibi bölümlerinde çalışanlarında konumda yükselmenin daha sık görüldüğü belirtilebilir. Bu durumu kişilerin iletişimlerinin kuvvetli olması ve girişimcilik yönlerinin baskın olmasından kaynaklı olarak yorumlanabilir. Meslek lisesinden mezun olduktan sonra aldığı eğitimle devam etmek istemeyen Cüneyt, askerlik öncesi muhasebe ve bilgisayar kursuna gidiyor. Bir dönem küçük bir firmada öğrendiklerini pratik olarak uygulama şansı buluyor. Askerlik sonrası bir arkadaşından gelen teklifle daha büyük sayılabilecek bir firmada işe başlıyor. Tecrübesinin

azlığı nedeniyle muhasebe bölümünde telefon cevaplama, gelen fişlerin girilmesi, siparişlerin ayrıştırılması gibi ufak işlerle başlayıp muhasebe bölümüne dahil oluyor. İlerleyen süreçte Cüneyt finans bölümü, ödeme ve müşterinin takibi bölümlerinde çalışıyor. Şirket bünyesinde kurulan küçük ölçekli firmalarda lojistik müdürlüğü, genel müdürlük pozisyonlarında yöneticilik yapıyor. On beş yılda birçok farklı pozisyonda çalışan Cüneyt, iyi iletişimi, çalışkanlığı ve girişimciliğiyle mesleğinde yükselme yaşıyor. Nihayetinde edindiği bütün bir tecrübe ile kendi firmasını açmaya karar veriyor (Cüneyt, E, 42). Şirketin bütün bölümlerinde çalışan Ziya zaman zaman yönetici pozisyonunda da bulunabiliyor. İşinde gösterdiği özveri ve sebat onun mesleki olarak yükselme yaşamasını sağlıyor. Nitekim Cüneyt ve Ziya edindikleri bilginin yanı sıra kültürel ve sosyal sermayelerini bu yükselme sırasında oldukça genişletiyorlar. Bu genişlemenin etkisi girişimcilikle kendi firmalarını açmaları sonrasında daha çok hissediliyor. Çıraklıktan iş kurmaya, eğitilmiş bir çalışan olmaktan yönetici konumuna yükselen hikayelerin temel dinamiğinde kişilerin girişimci özelliklerinin daha önde olmasından kaynaklı olarak hareketlilik yaşadıkları görülmektedir.

Yükselmenin hızında girişimciliğin yanı sıra dönemsel koşulların, şirket ölçeğinin ve kişinin donanımının etkisini görebilmek mümkündür. Aynı sektörde ve aynı yükselme basamaklarından çıktıkları görülen Cüneyt'in ve Ziya'nın yükselme hızlarının aynı hatta yakın oldukları bile söylenemez. "Alaylı" olarak iş içerisinde öğrenilen meslek dönemin ve çevrenin izin verdiği ölçüde geliştirilebilmiştir. 2000'lerin başında kendi firmasını kuran Ziya mesleki yaşamına 1990'ların başında başladığı düşünüldüğünde kısa sürede büyüyen bir şirketin her kademesinde çalışarak dönemin yükselme rüzgarını da arkasına alarak ilerliyor. Mesleğinde yaşadığı hızlı yükselme onu yatırım yapma ve iş geliştirmede ehil hâle getiriyor. 2016'da açtığı kendi işletmesi öncesinde on beş yıllık mesleki tecrübesi bulunan Cüneyt deneyimlediği her bir konumda iki-üç sene kalarak yükselme yaşıyor. Birçok kişiye göre hızlı olarak görülebilecek bu yükselme bir dönem öncesi Ziya'nın yükselmesiyle birlikte düşünüldüğünde oldukça yavaş kalmaktadır. Ziya'nın mesleki yükselmeyle birleştirdiği girişimcilik denemesinin başarısı belirsizliğini korumaktadır.

Dönemsel etkinin mesleki yükselmedeki gücü eğitilmiş mesleklerde de görülmektedir. Küçük ölçekli firmalarda yükselme için eğitilmiş ve biraz girişimci olmanın yeterli olması söz konusu iken büyük firmalarda bu özelliklere ek olarak dil bilme, ileri mesleki eğitimler ve sosyal çevrenin referansı etkili olmaktadır. Üniversite eğitimi sonrasında alanında iş bulmak için çok fazla vakti olmayan ve çalışmak zorunda olan Ayşe Gül üç-dört aylık bir iş arayışının sonucunda ürün tanıtımcısı olarak bir firmada işe başlıyor. Büyük marketlerde part-time olarak tanıtımcı olarak başladığı meslekte ekip yöneticiliğine, tam zamanlı çalışmaya, proje asistanlığı, proje yöneticisi ve nihayetinde proje koordinatörlüğüne yükseliyor. Otuz beş yaşında proje koordinatörü olarak şirket sahibinin bir alt konumunda çalışan Ayşe Gül

mesleğinin zirvesinde yer alıyor (Ayşe Gül, K, 35). 2000'lerin başında küçük ölçekli olan bu firma on beş yıl içerisinde hem piyasa içerisinde kendi konumunu hem de Ayşe Gül'ün şahsi konumunu yükseltmiştir. Bugün bu ölçekte firmanın Ayşe Gül'ün ilk çalışmaya başladığı zamandaki niteliklere sahip birini şu an proje koordinatörü olarak çalıştırması mümkün gözüküyor. Büyük firmaların tanıtım işlerini alan firma artık yabancı dili olan, tanıtım için farklı eğitimleri tamamlamış kişileri tercih ediyor. Mesela Ayşe Gül ile aynı yaşlarda olan Serhat dereceyle girdiği üniversiteden mezun olduktan sonra ilk işi için Ankara'dan İstanbul'a geliyor. İsteddiği firmada mühendis olarak çalışabilmek için eğitim, yabancı dil, bir dizi mülakat ve sınavdan geçiyor (Serhat, E, 34). Küçük ve büyük ölçekli bir firmada mesleki yükselmenin gerektirdikleri Ayşe Gül ve Serhat üzerinden görülebilmektedir.

Meslekte yükselme kadar yükselmenin engellenmesi durumu da kamu ve özel sektörde farklı sebeplerle yaşanmaktadır. Kamu görevlerindeki yükselmelerde siyasi olay ve yasakların etkisi, her kademedeki bürokrat ve memurlar tarafından müdahâleler ve ideolojik farklılıklardan kaynaklı engellemeler söz konusudur. Turizm Bakanlığında daha yüksek bir kadro olan Devlet Personel Müdürlüğü kadrosuna geçmeye hak kazanmasına rağmen üstünün imzasına takılan Salih'in yükselmesi istenmiyor. Şube ve idare müdürleri karşısında da isteğini dile getirmesine rağmen Salih'in çalışkanlığından faydalanmak için onun bir üst kuruma geçmelerine müsaade etmiyorlar. Kurum amirinin muvafakat vermemesi onu psikolojik olarak çökertiyor. Nihayetinde manevi olarak çok yorulan Salih işinden istifa ediyor (Salih, E, 52).

Özel sektörde ticarete usulsüz yollara başvurulmamasının, daha fazla ücret verilmesi gerektiğinden dolayı mesleğin belli bir kademeye kadar öğretilmesi, ihâle süreçlerindeki müdahâleler ile kişilerin meslekte yükselmeleri engellenmektedir. Diğer yandan kişi meslekte yükselmeyi tercih etmeyebilmektedir. Özellikle kamu kurumlarında uzun yıllar memurluk yapmış olan kişilerde görülen bu durumda sebepler irdelendiğinde yeni bir girişimde bulunmanın zorluğu, yükselme için gerekli diplomanın/egitimin bulunmayışı, konfordan vazgeçememe gibi durumların etkili olduğu görülmektedir. Özel sektörde mesleklerin doğal yaş kotalarının olduğu görülmektedir. Kişiler hareketliliğin yaşanabileceği yaş aralığını geçirdiklerinde meslekte sıçrama yaşayamayacaklarının farkındadırlar ve bu nedenle meslekte yükselmeyi tercih etmemektedirler.

Meslekteki yapısal değişiklikler de meslekte yükselme ve düşme hareketliliğini etkileyen etkenlerden biridir. Mesleğin kendi iç düzenlemelerinin değişmesi ya da devletin birebir alanın konumlandırılması ile ilgili değişiklik yapması söz konusu olmaktadır. Sağlık sektöründe devlet desteğinin geri çekilmesi, sağlıkta yapısal değişikliklere gidilmesi, düzenlemelerle doktorların özel muayenahanelerden devlete geçmeleri, bakanlar ve kurumlar kanununun değişimiyle müdürlük konumunda bulunanların uzmanlık kadrosuna atanması gibi nedenler kişilerin mesleki konumlarını uzun vadeli etkileyerek hareketliliklerini şekillendirmiştir. Anne ve babası

diş hekimi olan Özgür muayenehanenin ve iş yerinin aynı binada olduğu bir çocukluk geçiriyor. O dönem ailenin tek çocuğu olarak ailenin maddi durumunun yeterli olması ile özel okula devam ediyor. Kardeşinin doğması ile birlikte bakımının yapılabilmesi için muayenehane ve iş yerini aynı binaya taşıyorlar. Bu süreçte anne babasının birlikte yürüttüğü diş muayenehanesi sağlıkta yapısal değişikliğe gidilmesi, AB prosedürlerine uyan yerlerin sadece ayakta kalması ve kamu hizmetinin yaygınlaşması gibi nedenlerden dolayı kapatılmak durumunda kalıyor. Babası bir başka muayenehanede çalışmaya başlarken annesi de devlet hastanesine geçiyor. Mali durumları da sarsılan aile Özgür'ü özel okuldan almak durumunda kalıyor (Özgür, E, 30). Gaziantep'in nezh bir semtinin saygın bir okulunda öğretmenlik yapan Doğan, gelen teklifle önce müdür yardımcılığına sonrasında müdür konumuna yükseliyor. Çalıştığı dönemde bugünkü gibi kadro sınavları olmadığından dolayı süreci çok rahat atlatıyor ve yükselme yaşıyor (Doğan, E, 33). Tüm bu değişimler özel ya da kamu ayrımı olmadan çalışan konumundakinden iş yeri sahibine kadar birçok kişiyi farklı yönleri ile etkilemektedir.

Kişiler bilinçli ya da bilinçsiz olarak karar verdikleri meslekleri üzerine tecrübe edindikten ya da mesleki eğitimi aldıktan sonra çalışma hayatına giriş yapmaktadırlar. Fakat kişisel, sektörel, mesleğin kendi sınırlılıklarından, gelir temelli farklı sıkıntılar yaşanabilmekte bu durum kişileri meslek değişimine yöneltmektedir. Meslek seçiminde olduğu gibi meslek değişimine de yönelten dört etkenden bahsedilebilir: (1) gelir, (2) itibar, (3) dönemin fırsatları ve tehditleri, (4) mesleki tatmin.

Gelir, eğitim ve meslek hayatının en hayati tamamlayıcısı olarak kişilerin hayatında önemli bir motivasyon kaynağıdır. Zorunluluk ve keyfiyeti de içerisinde bulunduran gelirin arttırılması durumu mesleğin ve mesleki konumun değişimi ile mümkün olmaktadır. Uzun yıllar bilgisayar sektöründe çalışarak aynı maaş skalası üzerinde kalan Gökay, mesleğin doyuma ulaşması, statüsünün düşük olması ve arkadaş etkisinin öncesinde gelirinin az olmasından dolayı meslek değişimini düşünüyor. Mühendislikten pilotluğa geçtiğinde hayatındaki en büyük değişimin zihninde birçok şeyi satın alabileceğine dair düşüncenin sağladığı rahatlık olduğunu belirtiyor (Gökay, E, 34)

Meslek seçiminde bir diğer önemli etken sosyal itibardır. İtibar kişinin aslında sosyoekonomik durumunun sosyal hayata yansımasıdır. Bu nedenle kişiler toplumsal hayatta kendilerini en fazla görünür kılacak olan mesleğin de itibar sağlamasını da önemsemektedirler. Veterinerlik eğitimi tamamlayan Baran, kısa bir süre çalışma hayatını deneyimledikten sonra çalışma şartlarının zor olması sebebiyle mesleğini yapmaktan vazgeçip daha steril ve yine statü sahibi bir meslek olan öğretmenliği tercih ediyor. Baran meslek seçiminde itibarın önemini şöyle ifade ediyor: “Öyle bir meslek seçmeliydim ki iş kıyafetiyle topluma çıktığım zaman mutlu olacaktım. Mesela öğretmenlik, doktorluk. Ben bu yüzden öğretmenliği seçtim.” (Baran, E, 47)

Dönemsel koşulların fırsatları ve zorunlulukları da kişileri meslek değişimine yönlendirmektedir. İşçi ya da sermaye sahibi olmak bu noktada fark etmemektedir. Kişiler kendileri için yukarı doğru hareketlilik sağlayacak koşulları kimi zaman oluşturmakta kimi zaman oluşan koşulu değerlendirerek fırsatların peşinden gitmektedir. Girişimci bir kişi olarak tanımlayabileceğimiz Levent, ailesinin siyasi ilişkilerden gelen birikimini de kullanarak eğitim hayatını tamamlamadan birçok farklı işe giriyor, kurulmasında aktif rol alıyor. Arkadaşlarıyla birlikte kurduğu ajans firması ile yükseliş yaşayan Levent, açık hava reklam işinde büyük şirketlerin işin içine girmesiyle işlerinde zorluk yaşıyor. Bu süreçte kardeşine ve ortaklarına verdiği borç paranın geri ödenememesinden dolayı kardeşi ortaklık teklif ediyor ve Levent bebek bezi fabrikasına ortak oluyor ve sektör değiştiriyor. Dönemin koşullarını değerlendirerek yaptığı bu geçiş onun için uzun süreli bir yükselişin de başlangıcı oluyor (Levent, E, 53).

Kişilerin meslek değişimine yönlendiren bir diğer husus mesleki tatminde yaşanan sorunlardır. Zorunlu olarak yapılmak zorunda kalınan mesleklerin yanı sıra meslek içerisinde tekrarların yaşanması, mesleğin doyum noktasına ulaşması gibi nedenler kişileri meslek değişimine yönlendirmektedir. Değişimin kısa mesleki alanda çalışmaya başlamadan kısa sürede gerçekleşmesi keskin değişimler yaşatırken, birikimin olduğu mesleklerde alanı devam ettirici bir başka alanda gerçekleştiği görülmektedir. Meşakkatli bir tıp eğitimi sürecinden sonra radyolojide çalışan Necip mesleki olarak işin kendini tekrar ettiğini ve kişinin kendini geliştirmeye imkân vermediğini düşünüyor. Bu nedenle uzmanlaşabileceği ve daha iyi hizmet verebileceğini düşündüğü için akademiye, üniversite hastanesine geçmeyi planlıyor (Necip, E, 34).

Meslek değişiminin birçok nedeni bulunmaktadır. Ailede çocukların hepsinin meslek sahibi olmasıyla tarımda çalışacak kişinin kalmaması nedeniyle ticarete geçiş, aile üyeleri için aile işletmesinde çalışma pozisyonunun bulunmaması, ekonomik koşullar nedeniyle pratik çözüm üretme zorunluluğu gibi kişisel sebepler kişileri meslek değişimine itmektedir. Bu meslek değişimleri var olan mesleğin uzantısı olabilecek, eğitimin ve birikimin dönüştürülebileceği meslekler olurken bazen de tamamen farklı bir alan ve sektörde olabilmektedir.

Genel olarak refah ve tatmin merkeze alınarak gerçekleştirilen meslek değişimleri kişilerin bulundukları sektörlerdeki konumlarından da kaynaklanmaktadır. Bunları genel olarak ifade etmek gerekirse özel sektörden kamuya geçişlerde işçi olarak çalışırken maaşlı kadrolu daha stabil bir işe geçme, çalışma şartlarının kolaylığı, özel sektörde doyuma ulaşılmış olması, yaşın yükselmesinden kaynaklı terfi imkânının olmaması gibi nedenler meslek değişimine neden olmaktadır. 1990'lı yılların başında Giresun'dan İstanbul'a göç eden Önder'in ailesi ilk olarak akrabalarının yanına yerleşiyor. Köyde çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan Önder'in babası akrabalarının desteğiyle bir fırında çalışmaya başlıyor. On sene boyunca fırıncı olarak çalışan babasına ek olarak bu süreçte annesi de evlere temizliğe gitmeye başlıyor. Çalıştığı yerde

sigortasıyla ilgili sıkıntılar yaşaması neticesinde yeni iş arayışına yöneliyor ve devlete elektrik işçisi olarak giriyor. Düzenli, sigortalı ve daha fazla gelir getiren bu iş ailenin maddi zorluklarla dolu süreci arkada bırakmasını sağlıyor (Önder,E, 32).

Öte yandan özel sektörün kendisi içerisinde meslek değişimleri söz konusu olmaktadır. Kişilerin emeğinin karşılığı almaması, değişime konu olan mesleğin itibarının ve gelirinin yüksek olması, sıkılma, arkadaş etkisi, meslekle birlikte edinilen sosyal çevrenin kaybı, inançla ilgili nedenler, sektörlerin dönemsel düşüşleri, rekabet koşulları nedeniyle ek iş yapma gibi nedenler bunlar arasında sayılabilmektedir. Bilgisayar mühendisliğinin oldukça popüler olduğu bir dönemde mesleki eğitimi tamamlayan Gökay, eğitimi sırasında alanında çalışmaya başlıyor. Uzun saatler oturmaya gerektiren ve bir süre sonra da stabil bir şekilde hep aynı işi yaptığını fark eden Gökay mesleğinden soğumaya başlıyor. Çalıştığı alanın mesleğinde farklı bir çalışma alanı açmaması ve itibar ve gelir olarak da yükselme imkân sağlamaması onu mesleğini değiştirmeye yöneltiyor. Bilgisayar mühendisi arkadaşlarından pilotluk sınavına hazırlananları görerek denemeye karar veren Gökay, statüsü ve geliri yüksek, meslekte yükselme izleği olan pilotluğa geçiş yapıyor (Gökay, E, 34).

Kamudan özel sektöre yapılan geçişlerde siyasi nedenler, mesleğin fazla durağan bulunması, mezun olunan bölümün sevilmemesi, kamu için gerekli sınav ve koşulların sağlanamaması, politik menfaatlerin kişilerin hukuklarının önüne geçmesi gibi nedenler etkili olmaktadır. Dönemin siyasi koşullarından dolayı üniversitedeki görevinden atılan Derya aldığı ceza gereği hiçbir kamu kurumunda çalışmıyor. Aynı dönemde eşinden boşanması ve bakmakla zorunda olduğu iki çocuğu ile baş başa kalması nedeniyle iş aramaya başlıyor. Fakat kamu kurumlarının yoğunlukta olduğu Ankara’da özel sektörde çalışabileceği bir iş bulamıyor ve ailesiyle birlikte İstanbul’a göç ediyor. Sahip olduğu yabancı dil ve birikimle çevirmenlik yapıyor, dersler veriyor. Zorunlu bir meslek değişimi yaşayan Derya kamudan özel sektöre geçiyor (Derya, K, 57). Kamudan ya da özel sektörden ayrılarak kendi işini kuranlarda totalde refahın yükselmesi durumu söz konusudur.

Öte yandan kişilerin sevmemesi, daha stabil bir hayat amacıyla özel sektörden memurluğa geçişle birlikte kişilerin gelir durumlarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Yine bu değişim sürecinde alınan formel lisans eğitiminin sivil hayatta bir karşılığının olmaması, belli bir yaştan sonra meslek değişiminden kaynaklı sıkıntıların yaşanması, çevrenin iş değiştirme nedeniyle yaptığı baskı meslek değişimi sürecinde yaşanan zorluklar arasında sıralanabilmektedir.

5.2.3. İş, Çalışma Hayatı ve Girişimcilik

Kişinin sosyoekonomik ve kültürel durumu her ne olursa olsun çalışma yaşamı sosyal hareketliliğe ivme kazandıran önemli bir etkidir. Temelde çalışma yaşamına dahil olma motivasyonu bir diğer ifade ile itici gücü gelir elde etmektir. Alt sosyoekonomik gelir grupları

erken dönemlerde orta ve üst gelir grubundakiler genellikle eğitim sürecini tamamladıktan sonra çalışma yaşamına dahil olmaktadır. Kişilerin bu noktada çalışma yaşamına dahil olma başlangıçları ailelerinin sosyoekonomik durumlarının seviyesine göre daha erken ya da daha geç olmaktadır. Eğitimin bu sürece dahil olması yine kişinin sosyoekonomik durumuna göre şekillenmektedir. Kuşakiçi ve kuşaklararası hareketliliğe etkisi çalışma yaşamı içerisinde dönemsel koşullar, sosyal çevre, eğitimin sağladığı imkânlarla yukarı ya da aşağı hareketliliğe etki etmektedir.

İlk çalışma deneyimi nicel araştırmada ortaya çıktığı gibi sonraki deneyimleri ve varılacak yeri etkilemesi açısından önemli bir başlangıç noktasıdır. Nitekim literatürdeki pek çok çalışma da bu üniversite mezuniyeti ve sonrasındaki ilk iş deneyimine odaklanmıştır (Kondo, 2007; Salas-Velasco, 2007). Deneyimlemeler arasında erken yaşta alınan sorumluluklarla birlikte çalışmaya başlama, okurken çalışma, kırsalda tarım ve hayvancılıkta çalışma, aile büyüğü yanında çıraklık, staj yapma, memurluk, çalışma zorunluluğundan kaynaklı başlangıçlar bulunmaktadır. Bu nedenle ilk iş deneyiminde ailenin sosyoekonomik durumu, yaşanılan yer ve koşullar önem arz etmektedir.

Ailenin değişen sosyoekonomik durumu içerisinde ilk çalışma deneyimi erken yaşta alınan sorumluluklarla şekillenmektedir. Sosyoekonomik konumu düşük olan ailelerin bulundukları mekâna bağlı olarak birbiriyle örtüşen ama farklı izlekleri olan iki durumdan bahsedilebilir. İhtimal yoksulluğu ve tutunma arzusu erken yaşta çalışmaya başlama olgusunu çalışma yaşamının devam ettiği dönem için açıklayabilmektedir. Kırsalda geçim koşullarının zorluğu, maddi yetersizlikler ve hayatın biraz da kısır döngüsü kişilerin ellerinde yönelecekleri farklı ihtimaller bırakmamaktadır. Üniversiteyi kazanana kadar köy dışına çıkamayan Ali, o zamana kadar ailesinin maddi durumunun kötülüğünden dolayı tarlada, hayvanların bakımı için sürekli çalışmış. Çalışmanın yanı sıra birçok şeye olan erişimlerinin de çok geç olduğunu, 13-14 yaşına kadar somun ekmek, muz, kola gibi şeylerin tatlarını hiç bilmediğini vurguluyor. Bu noktada içinde bulunduğu sınırlılıklar içerisinde çalışmaktan başka çaresi olmadığını dile getiriyor.

Ailelerin maddi koşulları kötüyse çocuklar köyde tarlada, biraz daha büyük yerleşimlerde esnafın yanında çıraklık yaparak erken yaşta bir şekilde kazanç sağlamak zorundadırlar. Doğu'daki bir kasabada hamallık ve işçilik yapan bir babanın oğlu olan Bülent, İstanbul'a göç edene kadar birçok farklı işte çalışıyor. 10 yaşından küçük bir çocuk olarak "aile ekonomisine katkı yapma zorunluluğu[ndan]" dolayı çalışmak zorunda kalan Bülent, çalışmaya başladığı ilk yıllarda küçük girişimlerde bulunuyor: "... ilaç tenekelerine örelet koyup onları satardık. Sonra haşlanmış nohut, yumurta, gül satardık (...) Lokantada, marangozda camcıda, demircide çalıştım" (Bülent, E, 42). Çalışmalı, eve katkı sunmalı ve üretim sürecinin içine bir şekilde dahil olmalıdır. Erken yaşta başka bir ihtimal olmamasından dolayı oluşan çalışma zorunluluğu bir

kabullenme hâlinde daha ziyade bulunulan sosyal çevre bakımından zaten hayatın rutin akışında var olan bir durumdur. Kişiler hareketlilik fırsatını elde edene kadar bu durumu olağan olarak görmektedirler. Nitekim Tunalı (1996) 6-14 yaş arasındaki çocukların büyük bir bölümünün hane işlerine katkıda bulunduğunu, ebeveynlerin eğitim durumuna göre çocukların eğitim hayatlarına devam edebildiğini belirtmektedir. Yine Dayıoğlu da (2006) yoksul ailelerin çocuklarının çalışma ihtimalinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Hareketlilik farkındalığının oluşması kişilerin eğitimin fırsatlarını görmesi ya da bulunulan durumdan çıkış için göçün zorunluluğunun fark etmeleriyle mümkün olmaktadır. Eğitimle birlikte kırdan kente göç de belirleyici bir dönüm noktasıdır. Kente göç sonrasında erken yaşta çalışmaya başlamak bir zorunluluk, bilinçli olarak kabullenilmek durumunda olan bir durumdur (Yılmaz ve Dülgerler, 2011). Erken yaşta çalışma zorunluluğu eğitimi aksatmaktadır. Çoğu zaman eğitim ile çalışma birlikte yürütülse de bazı durumlarda çalışma zorunluluğu eğitimin önüne geçiyor. Eğitimin sağladığı sosyal hareketlilik imkânları düşünüldüğünde çoğunlukla çalışmaya erken başlamak sosyal hareketlilik açısından muadillerinden geride bırakacak bir etkene dönüşmektedir. Aileye yük olmamak, eğitim masraflarını karşılama, rutinden artakalan vakitleri değerlendirme gibi faktörler okul ve yaz süreçlerinde çalışma sebepleri olarak görülmektedir. Daha çok kısa süreli, yevmiyeli olan bu işler anlık çözümler sunmaktadır. Okul döneminde çalışmanın eğitim hayatını aksattığına dair yaygın görüş, literatürdeki bulgularla da eşleşmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu konu hakkında yapılan ve çocuk işçiliği ile eğitim arasında negatif ilişki tespit eden çalışmaların (Skoufias, 1994; Grootaert & Patrinos, 1999; Chernichovsky, 1985; Ray, 2000; Psacharopoulos, 1997; Ravallion & Wodon, 2000; Assaad vd, 2001; Levison vd, 2001) yanı sıra çocukların okul performanslarını düşürmeden iş ve okul hayatını birleştirebileceklerini, ayrıca işten elde edilen kazanç sayesinde eğitime erişimin sağlanabileceğini öne süren araştırmalar da (Patrinos & Psacharopoulos, 1997; Myers, 1989; Admassie, 2003) bulunmaktadır. Dayıoğlu (2005) Türkiye bağlamında çalışma ve eğitimin birlikte götürülemeyeceğini ileri sürmüştür.

Ailesinin maddi durumu kötü olan Taner'in ailesi ancak tüm üyelerinin çalışması ile geçimlerini sağlayabiliyorlar. Abisi ile küçük yaştan itibaren çalışarak aile geçimine katkıda bulunuyor. Taner mucitliğe meraklı ve farklı ilgi alanları olan başarılı bir öğrenci olmasına rağmen ortaokuldan sonra çalışması ve eve para getirmesi gerektiği için okulu bırakmak zorunda kalıyor. Çıracı olarak girdiği bir marangozda daha sonra mobilyacı olarak devam ediyor (Taner, E, 41).

Erken yaşta alınan sorumluluklar ve çalışmaya küçük yaşlarda başlama çoğunlukla girişimcilikle ve ticaretle bütünleştğinde yukarı doğru bir hareketlilik imkânı sunar ancak bu tür bir açılım yapılmadığında çalışma yaşamında genellikle daha düşük ücretli işlerde devam edildiği görülmektedir. Kişi erken yaşta çıracı olarak ya kendi iş yerine ya da bir başkasının

yanına girmiş, mesleği öğrenme, sosyal becerilerin edinimi, piyasa işleyişini kavrama, girişimciliğin gerektirdiklerini öğrenme gibi kazanımları elde etmiş ve sonrasında ya işinde yükselme yaşamış ya da ayrılarak kendi işini açmıştır. Hüseyin'in hikayesi tam da bu bağlamda çalışma hayatında dalgalı ama emekle harmanlanmış bir yükseliş hikayesi. Dokuz çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olan Hüseyin, babasının tır şoförü olması ve uzun yolculuklar sırasında ailenin başında olmamasından dolayı evin babası konumunda yer alıyor. On yaşında mahallelerindeki baklavacıya çırak olarak giriyor. Antep'te çoğunlukla nesilden nesile aktarılan bir meslek olan baklavacılığı Hüseyin kendi çaba ve azmiyle öğrenmeye çalışıyor. On yedi yaşına kadar birçok farklı baklavacıda çalışıyor fakat bir çırak olarak daha fazla ilerleyemediğini ve hak ettiği ücreti de alamadığına inanıyor. Baklavacıların “devler liginde” kendine yer bulamayıp başka şehre gidip baklavacılık yapıyor. Bu süreçte baklavaya ek olarak fıstık başta olmak üzere kuruyemiş ticaretine giriyor. Askerden sonra tekrar Antep'e geri dönen Hüseyin akrabalarının da desteği ile kendi baklavacısını açıyor ve zamanla içerisinde kuruyemiş ve lojistiğin bulunduğu büyük bir şirketin başına geçiyor. Kırklı yaşlarının başında olan Hüseyin on bir yaşında başladığı meslek hayatında mesleğinin inceliklerinin gelişmesinden girişimciliğe, piyasanın işleyişinden yöneticiliğe kadar birçok donanımı süreç içerisinde kazanıyor (Hüseyin, E, 44).

Erken yaşta çalışmaya başlama ya da uygun ortam ve imkânın bulunamamasından dolayı kaynaklanan kısa dönemli işlerin yerini maaşlı işte çalışmaya bırakması kişinin aynı ilk iş tecrübesi gibi uzun vadeleri etkileri olan bir durumdur. Kısa vadede düzenli bir hayat ve refah artışı getiriyor olması kişilerin hayatlarında belirleyici olmaktadır. İstanbul'a yaptıkları göç sonrasında bir yakınlarının yanında on sene fırıncılık yapan Ayşe Gül'ün babasının bir devlet kurumuna işçi olarak girmesiyle hayatları düzene giriyor. Daha öncesinde annesinin ve erken yaşta kendisinin çalışmasına neden olan “hep böyle tırmalayıp, tırmalayıp, aman bu sene değil, aman bir sonraki sene daha iyi, bir sonraki sene her şey daha güzel olacak, şöyle olacak, böyle olacak diye diye geldik” olarak anlattığı maddi imkânsızlıklar süreci böylece geçmiş ve nispeten refaha ulaştıkları bir sürecin başlangıcı oluyor (Ayşe Gül, K, 35). canMemurluk gibi kamu sektöründe belirli maaşla çalışılan işlerde hareketlilikte bir aşama ve ivme kazanımı söz konusu iken özel sektörde çalışmada bu etki net olarak görülememektedir.

Eğitimin ilk iş üzerindeki etkisi alınan eğitimin niteliğine bağlıdır. Ayrıca eğitim bir sosyal çevre sağlayarak da bu anlamda etkilidir. İlk çalışma süreci eğitim gerektiren meslekler memurluk ve kamu kurumlarında sınavla birlikte başlarken özel sektörde yetenekler, girişimler ve referans etkisi üzerinden gerçekleşmektedir. Kamuda yer yer kamuda referansın işlediği yerleri de görmek mümkündür. Liseyi bitirdikten sonra üniversiteye devam etmeyip çalışmaya başlayan Emine'nin işe girmesinde ablasının çevresinin etkisi oluyor. O dönemde enerjiden sorumlu

devlet bakanının ablasının çok yakın arkadaşı olması onu eğitimi ve bu eğitimi karşılayan bir mesleği olmadan bir devlet kurumuna alınmasını sağlıyor (Emine, K, 42).

Eğitimli mesleklerde daha az deneysel, uzun vadeli, stratejik tercihler yapılırken ticaret üzerinden ilerleyen çalışma hayatının daha kısa vadeli ve sık yer değiştirmeli ve deneme yanılma yoluyla ilerlediği görülmektedir. Gerek işin tabiatı gerekse koşulların bunu hazırladığı ve bundan etkilendiği görülmektedir. Bu durum eğitimle elde edilen mesleklerde daha az adım ve etki katsayısının yüksek olduğu anlamına gelirken bedensel emek gerektiren ya da girişimcilikle kurulan, başlayan çalışma hayatının daha fazla hamle ve etki gücünün daha az olduğu anlamına gelmektedir. Burada ticari girişimcilik etki payı açısından farklı bir yerde dursa da onun da iflas, yapısal küçülme, ekonomi politikaları, dönemsel koşullardan etkilenme gibi durumlardan kaynaklı küçülmeler, hızlı büyüyüp geride kalma süreleri düşünüldüğünde bu hareketliliğin daha sık olduğu görülecektir. Küçük yaşlarda eğitime devam etmekten vazgeçip ticarete giren Mert bey önce tekstil sektöründe bir süre çalıştıktan sonra abisiyle birlikte hırdavat dükkanı açıyor. İki sene işletebildikleri dükkan sonrasında bir devlet hastanesinin kantin işini alıyor ve tüm aile için yükselmenin yaşandığı bir süreç başlıyor. On yıl kadar devam eden işi yeni hastane yönetimi ile anlaşılamamalarından dolayı bitmek durumunda kalıyor ve o da birikimi ile bir pastaneye ortak oluyor. Mert bey ticari hayatı içerisinde çok farklı iş pozisyonlarında çalışıyor (Mert, E, 46).

İlk işin sosyal sermaye üzerindeki etkisi de çok önemlidir. İletişim ve kültürel sermayenin bir bütün haline geldiği bu durumda kişiler kendilerini ifade edebilecekleri ortam ve koşulları bulmakta eğitim, liyakat, girişimci karakter, sosyal iletişim becerilerin yanı sıra sosyal sermayenin gücünü ve önemi kavramaktadırlar. Bunu bir kere deneyimledikten sonra etki gücünü arttırmaya ve kullanmaya başlamaktadırlar. İş tecrübesi ile harmanlanan bu durum hareketliliği hızlandıran unsurlardan biri haline gelmektedir. Eğitimle hareketliliğinde sıçrayışlar yaşayan Can, tercih yapması gereken karşılaşmalar yaşadığında uzun vadeli sonuçlar üzerinden karar veriyor. Üniversite mezuniyeti sonrasında maddi kazanç üzerinden ilerleyen bu seçimler kısa süre sonra ilişki geliştirebileceği ve katma değeri yüksek “sosyal sermaye” ile devam ediyor. “Kariyer” odaklı yaklaşımı ile kurumların pozisyonları ve ilişki ağları konusunda tecrübe kazanıyor. Nitekim her geçtiği yeni kurum ve pozisyon onun bir önceki tecrübesini de kullanabileceği ilişki ağları sağlıyor ve süreci yeniden üretiyor. Bu süreçte tüm bu ilişkileri görebileceği bir noktada işe başlamış olması iş hayatına ve dahi mesleğine olan bakış açısını şekillendiriyor. Liyakat sahibi olması, girişimciliği, iletişim becerileri ve dönüştürülebilir bir kültürel sermayeye sahip oluşu sosyal sermayesi ile birleştiğinde kırklı yaşlarında herkesle ve her çevre ile iş yapabilme potansiyeli bulunan profesyonel bir yönetici, danışman profili oluşuyor (Can, E, 45). Can’ın tecrübesi profesyonel yaşam içerisinde “örülmüş bir birikim”

olarak karşımıza çıksa da sosyal sermayenin etki gücü her zaman bu kadar yapılandırılmış olarak ilerlememektedir.

Sosyal sermayenin bir diğerk pekiştirici unsuru çalışılan kurumlardır. Özellikle eğitilmiş mesleklerdekilerin itibarlı kurumlarda çalışması mesleki hayatında önemli dönüm noktaları oluşturmaktadır. Özel sektörde Koç, Sabancı, Ülker gibi büyük holdinglerde; THY, ASELSAN gibi yükselen kamu şirketlerinde; PTT, TRT, İBB gibi büyük kamu kuruluşlarında, bakanlıklarda ve TÜSİAD, MÜSİAD, TİM gibi sivil toplum kuruluşlarında çalışmak sosyal sermaye, kazanç ve etki gücüyle başka yerlere de aktarılabilir bir itibarı sağlamaktadır. Kurumların farklı yapılanmaları, gelir açısından tatmin edici yaklaşımları, yükselmeye imkân sağlaması gibi faktörler çalışanların tercihini belirleyen hususlar olurken ilerleyen zamanlarda çevre tarafından kurum kaynaklı atfedilen itibar için kalıcılığını ve önemini arttırmaktadır. Uluslararası ilişkiler bölümünü tamamladıktan sonra İngilizcenin bir donanım olarak etki gücünü fark eden Can, bu bilgiyi tamamlayarak uluslararası şirketlerle aktif olarak çalışabileceği kurumları çalışmak için tercih ediyor. Türkiye'nin önde gelen bir iş adamı derneğinde başlayan çalışma hayatı sonrasında saygın firmalar, Türkiye'nin önde gelen sivil toplum kuruluşlarında yöneticilik görevleriyle devam ediyor. Kurumlarda birçok sektörü yakından görebilme imkânı, güçlü sosyal ilişkilerin tesisi, tatmin edici gelir ve daha birçok yönetsel donanım kazanması Can için çalıştığı kurumların birikiminden faydalanmasını sağlıyor (Can, E, 45). Kazanımlarla gelen itibarın şu an kendi danışmanlık firması bulunan Can için hala devam ettiği görülüyor. İlişkilerin yanı sıra kurumların ismine referansın bile üzerinden vakit geçse bile itibar sağladığı görülüyor.

Yoğun iş temposu, çalışılan ortamın uygun olmaması, maaşın yeterli gelmemesi, iş yerinde uygulanan baskı ve yıldırma gibi nedenler çalışanların işlerini bırakması ile sonuçlanabilmektedir. Askeri okula girdikten sonra tayin olarak birçok şehirde görev yapan Fuat astsubay başçavuşu olacağı zamanlarda 28 şubat sürecinde yaşadığı sıkıntılardan dolayı istifa ediyor. Eşinin başörtülü olması nedeniyle baskı süreci daha da artarak devam ediyor. Fiziki ve psikolojik baskılar sonucu tayinler, taşınmalar, sicilinin bozulması, aile üyelerinin ve anne babasının evinin izlenmesi gibi uzun yıllar süren baskılardan evliliği de etkileniyor ve eşinden resmi olarak ayrılıyor. 15 yıllık mecburi askerlik hizmetini doldurduğu gün dilekçe verip istifa ediyor. Fuat'ın kamu deneyimi sonrası iş hayatı hem gelir hem de itibar açısından askerlikte konumunu yakalayamıyor .

Çalışma ile yaşanan hareketlilik örüntüleri daha çok meslek ile düşünölmekte sonuçları ve ilişkili olduğu hususlar birlikte değerlendirilmektedir. Bu nedenle daha detaylı bakmak için ilgili bölümlere bu çözümlemeler için bakılabilir. Çalışılan yerde kişisel menfaatlerin gözetilmesi ve sürece müdahil olunamaması kişileri işi bırakmaya yönelten sebeplerdendir. Kamuda memur olarak Bartın'da göreve başlayan Salih, çalışmaya başladıktan altı ay sonra evliliği nedeniyle Ankara'ya tayin oluyor. Ankara'da görev yaptığı kamu kurumunda kendisi için bir referans

bularak başka bir kuruma atamasının yapılmasını talep ediyor. Fakat çalıştığı kurumun amiri muvafakat vermiyor ve Salih psikolojik olarak yıkım yaşıyor. Bu süreçte kurum müdürü Salih'in çalışkanlığından faydalanmak için bir üst kuruma geçmemesi için çaba sarf ediyor. Nihayetinde manevi olarak çok yorulan Salih işinden istifa ediyor. Özel sektör tecrübesi sonrasında ticarete atılan Salih'in hareketliliği dalgalı bir seyir izliyor (Salih, E, 53).

Çalışma hayatının bir diğer değişen ve aynı zamanda kadınlar açısından bileşeni çocuğun doğumu ile annelik sürecinin devam ettirilmesidir. Evlilik kadınların eğitim ve meslek hayatı açısından önemli bir dönüm noktasıyken annelik ikinci dönüm noktasıdır. Anneliğin kadınların kariyer hayatları için birtakım "ceremeler" meydana getirdiğini farklı bileşenlerle oraya koyan araştırmalar (Miller, 2011; McIntosh vd, 2012; Duberley ve Carrigan, 2013) istisnalara rağmen genel gidişat söz konusu olduğunda kadınların hareketliliğini engellediğini göstermektedir. Birçok kadının sosyal hareketliliğinde önemli bir kırılma da olan annelik durumu çocuğun bakımının bir-iki senelik süreçte aktif olarak kadın tarafından yapılması ile çalışma hayatına mesafeli durma ya da bir süreliğine ara verme durumu söz konusudur. Kadınların bu süreçte iki seçeneğe kaldığı görülmüştür. Ya çocuğun bakımı hizmet olarak ya da anneden destek alınarak yapılmış ya da iş hayatı bırakılmıştır. Orta halli bir ailenin kızı olan Aysel mimarlık fakültesini bitirdikten sonra doğum yapana kadar iyi mimarlık şirketlerinin prestijli projelerinde çalışıyor. Evliliğinin üçüncü senesinde çocuk sahibi olan Aysel kendisini ve eşini çocuklarını çok dikkatli bir şekilde yetiştirmek isteyen idealist bireyler olarak tanımlıyor. Ona göre bunun esas nedeni okumuş olmalarıdır. Mükemmeliyetçi bir anne oluşunun etkisiyle çocukları olduktan sonra onları bakıcıya bırakmak yerine kendi bakmayı tercih ediyor. Bu da Aysel için artık çalışmayı ve kariyerini bırakmak anlamına geliyor (Aysel, K, 37).

Öte yandan eğitim süreci başarılı ve yükselme farkındalığı yüksek olan kadınlar çalışmanın sağladığı avantajları korumak için çalışma hayatına devam etmektedir. Erzurum'un orta üst gelir grubunda sayılabilecek, babası akademisyen, annesi öğretmen olan Aybüke iyi bir eğitim ve yüksek kültürel ve sosyal donanım ile yetişiyor. Babasının isteğiyle yazdığı inşaat mühendisliğini kazanıp on iki sene şantiyelerde çalışıyor. Demir yolları, Telekom ve nihayetinde bir televizyon şirketinde yönetici olarak çalışan Aybüke oldukça yoğun ve tempolu bir hayat yaşıyor. İşinde başarılı, sosyal ve aileden ve bulunduğu konumdan yana sosyokültürel sermayesi yüksek olan Aybüke iki çocuğu olmasına rağmen çalışma hayatından kopmuyor. Aybüke yaptığı evlilik ona daha da yukarılara yükselme imkânlarını sağlıyor. Eşinin siyasi ilişkileri ve kendisine verdiği destek ile bulunduğu konumda elde edilmesi güç bir konumu elde ediyor. Son üstlendiği görev sırasında eşi çocuklarının bakımında oldukça yardımcı oluyor ve o da işin gerektirdiği tempoya yetişebiliyor (Aybüke, K, 42). Aslında çalışma zorunluluğu bulunmayan Aybüke aldığı eğitimi mesleki olarak devam ettirmek istemekte, anneliği bu sürecin içerisine dahil ederek devam etmektedir.

Çalışma zorunluluğu bulunan, çoğunlukla alt-orta gelir grubundan olan kadınlar çocuklarının bakımını bir süre yaptıktan sonra tekrar rutin iş hayatına dönmektedirler. Çoğunlukla birinci derece yakınlarından yardım alan anneler bu süreçte ev geçimine katkı sağlamak zorunda oldukları için çalışmaya devam etmek zorundadırlar. Babası öğretmen, annesi bir fabrikada işçi olan Nihal ilkokul çağına gelene kadar akrabalarının yardımıyla büyüyor: “Benim annem dışında anne dediğim 5 kişi var bana baktıkları için. Çalışan anne çocuğu olduğum için bana bakan “ah yazık anası çalışıyor bunun” diyip bize acıyorlardı abime ve bana” (Nihal, K, 38).

Çalışanlar için erken yaşta çalışma hayatına giriş, maaşlı bir işe girme, ilk iş deneyimi gibi unsurlar çalışma yaşamında etkiliyken unsurlar iken iş yeri sahipleri için çalışma hayatı sermayenin artması ve kaybı üzerinden şekillenmektedir. Girişimcilikle sıçrama yaşama, dükkân/mağaza sayısının arttırılması, fabrika açma, şubeleşme gibi durumlar sermayenin artışının hem sebepleri hem sonuçları niteliğindedir. Siyasi alanda etkili bir aileden gelen Levent eğitimini yarıda keserek ticari olarak girişimlerde bulunuyor. Dönemin şartlarının ve babasının sosyal çevresinin imkânlarının farkında olarak önce film ithalatı ve açık hava reklamcılığına giriyor. Dönemin ruhuna da uygun olan bu iş getirdikleri dikkat çekici bir filmlerle onlara yüksek kazanç sağlıyor. Daha sonra ihracat firmalarına danışmanlığa başlıyor. Ardından geliştirdiği arkadaşlık ilişkilerinin etkisiyle gelen bir fabrika ortaklığını kabul ediyor ve yükseliş başlıyor. 4-5 sene bu fabrikadan güzel paralar kazandıktan sonra kardeşleriyle beraber başka bir işe giriyor ve 10 yıl boyunca çok iyi bir gelir elde ediyor ve ailenin refahı genişliyor (Levent, E, 54). İlişkilerin ve dönemin koşullarının etkisi Levent'e yüksek sermaye kazandırıyor.

Hareketlilik açısından kendine özgü bir seyri ve örüntüsü bulunan girişimcilik çalışma hayatında kişilerin yukarı ve aşağı doğru hareketliliğini etkilemektedir. Girişimcilik, iş kurma ve iş ortaklığı temelinde risk almanın bulunması, süreçleri öngörme, planlama ve ticaretin yüksek kazanç sağlama ve ani sermaye kayıpları etkileri nedeniyle hareketliliğe oldukça imkân sağlamaktadır. Düzenli olarak meslekte yükselme ya da miras kalan sermayenin işletilmesi gibi durumlar daha öngörülebilir hareketlilik örüntüleri oluştururken girişimcilik dönemsel, mekânsal faktörlerin yanı sıra birikim, tecrübe ve kısmi sermayenin de etkisiyle kişilere farklı yükselme örüntüleri sunabilmektedir. Şans ve aileden kalan sermayelerden farklı olarak girişimcilik çoklu bir denklemi içerisinde bulunduran ve stratejisi olan bir hareketlilik etkenidir. Bu nedenle girişimcilik hareketlilik etkenleri arasında birbirini tamamlayıcılık ve itici güç olarak özel ve önemli bir yeri bulunmaktadır.

Girişimcilik aslında birçok farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Çalışma hayatı, iktisadi unsurlar, sermaye, koşullar ve kişinin karakteri ile bir bütün olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda iktisatçılar girişimciyi mali kazanç sağlayabilmek için başka kaynakları kullanarak risk alan ya da kıt kaynakların kullanımında uzmanlaşan kişi olarak tanımlamaktadırlar. Hesaplı risk

almadaki vurgu sosyolojide yerini yaratıcı yenilikler yapan kişiye bırakmıştır (Marshall, 2005, s. 271). Bu noktada üçüncü bileşen karakterdir. Karakterle birlikte girişimcilik özgüven, azim, cesaret ve çalışkanlığın bir araya gelmesi ile içinde hareketlilik için yüksek potansiyel taşımaktadır (Schumpeter, 1991). Hareketlilik okumasını tamamlayan diğer unsurlar aileden gelen ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye ve dönemsel koşullardır (Paribas, 2015; Chang vd, 2009; Mathews ve Moser, 1995). Tüm bu unsurların girişimciliğin hareketlilikteki etkisine olan ivme kazandırıcı konumu kişilerin hayatlarında farklı şekillerde görülmektedir.

Kişilerin girişimci karakterleri her zaman kendisini gösterir. Kendilerini girişimci olarak tanımlayan kişiler bunun karakterleri olduğunu belirtmekte ve hayatlarında sadece ticari girişimlerde değil diğer alanlarda da bu özelliklerini sergilediklerini göstermektedir. Kendine özgü farklı özellikleri olan girişimci karakterleri (Thompson, 2004; Hornaday, 1982) tek bir husus çerçevesinde açıklamak güç görünmektedir. Sürecin dinamiklerinin birbirinden farklı olması koşulların etki durumunu da farklılaştırmaktadır. Zira girişimcilik denemeleri bazen çok spontane gelişebilmektedir. Bu spontane durumlarda çoğunlukla eğitim durumu ve mesleki konum gibi faktörlerin girişimcilikteki etkisinin bu kişilerde az olduğu görülmektedir. Çocuk sahibi olduktan sonra istemeyerek de olsa devam ettiği mesleğini bırakan Büşra zaman içerisinde evde oturmaktan çok sıkılıyor, annesinin desteğiyle sosyal medyada satış işine girmeye karar veriyor. O sırada yurtdışında çalışan ablasının yanına seyahat ederek, oradan aldıklarını İstanbul'da satmaya karar veriyor. Oldukça iyi satışlar yapıyor ve daha sonra Dubai'ye git-gel yapmaktansa üretimi İstanbul'da yapma kararı alıyor. Büşra babası tekstilci olduğu için onun bağlantılarını da kullanarak bu işe başlıyor. Önceleri az adetlerle başlıyor. Daha sonra, katıldığı giyim festivalleriyle -bu festivalleri hayatındaki kırılma noktası olarak görüyor- müşteriyle temasa geçerek çok çok iyi satışlar yapıyor (Büşra, K, 39).Yöneticilik ya da tasarıma dair hiçbir eğitimi bulunmayan Büşra'nın çabası tamamen girişimcilikle açıklanabilir. Hem eğitim hem de mesleki anlamda olan bilgisi süreç içerisinde şekilleniyor. Burada girişimciliğe hız kazandıran rüzgarın dönemin popüler eğilimlerinin olduğu görülüyor. Evlilik sonrası girişimcilik örneği sergileyerek kendi iş yerlerini açan kadınlar Sezen gibi eşinin maddi imkansızlıklardan dolayı zoraki bu durumu yaşamaktadırlar (Sezen, K, 42). Ya da Dilek gibi eşinin ve ailesin sosyal, ekonomik ve kültürel sermayesini kullanarak açtıkları işlerinde halihazırdaki konumlarını pekiştirmektedir (Dilek, K, 25).

Girişimde bulunamadıklarını belirtenler yapısal koşullardan ziyade cesaret ya da özgüvenlerinin bulunmadığına referans vererek kendilerini işaret etmektedirler. İki yıllık lisans hayatı sonrasında istediği işi bulamayan Ayşe Gül bir firmada yarı zamanlı ürün tanıtıcısı/animatör olarak başlıyor. On dört yıl içerisinde yevmiyeli sayılabilecek bir şekilde başladığı işte bugün proje koordinatörlüğüne yükseliyor. Fakat Ayşe Gül geriye dönük bir değerlendirme yaptığında tek pişman olduğu hususun şirkette en yoğun çalıştığı dönemlerde

kendi şirketini açmak için girişimde bulunmamış olmasıdır. Ayşe Gül bu durumu tamamen kişisel nedenlerle açıklıyor: “ (...) cesaret edip kendi ajansımı kursaydım şu an her şey çok farklı olurdu. Ama o cesareti bir türlü bulamadım kendimi. Buraya bir ihanet gibi gördüm ama ben eminim çok daha farklı şeyler olurdu kendi ajansımı açsaydım (Ayşe Gül, K, 35). Girişimciliğin yerleşmesinde kültürel kodların konumunu inceleyen Aytaç (2006), bireyci yaklaşımı önemli bulmuştur. Türkiye’de bu kültürün yerleşmemiş olmasını Er, Şahin ve Mutlu (2015) gençlerin riskten uzak, sabit iş arayışında bulmaktadır.

Hareketlilik açısından kişisel tercihle yol alma olarak da belirtilebilecek girişimcilik sırasında şans faktörü kadar bilginin ve sermayenin de önemli olduğu görülmektedir. Dönem, koşullar, birikim, tecrübe ve tabii ki az da olsa sermaye sahibi olmak süreci tanımlayan unsurlardır. Tüm bunlara örneklik, bilgi ve yapabilme cesareti eklendiğinde girişimlerin birçoğunun başarılı olduğu görülmektedir. Kimileri için sermaye gelenekten gelen birikim iken kimileri için ekonomik sermayedir. Sebahattin’in babası sahip olduğu el becerisiyle erken yaşlarda çalışmaya terzilikle başlıyor. Daha sonrasında ticarete atılıyor. Ticaretle ilgilenme ve girişimcilik yaşadıkları bölge için oldukça yaygın bir durum. Babası önce panayır tarzında tezgahlar, yani stantlar açıyor. Bu şekilde tecrübe edindikten sonra Ankara’da dükkân açıyor. Sebahattin de ilerleyen süreçte babası ile birlikte çalışıyor (Sebahattin, E, 53).

Dönemsel koşulların etkisi hiç şüphesiz girişimcilikte de oldukça etkilidir. 1950-70 ve 1980-90 arasında yapılan ticari girişimler dönemin koşullarının da rüzgarıyla hız kazanmış ve günümüzde büyük girişimcilik örnekleri olarak sayılabilecek firmalar bu dönemlerde çalışmalarına başlamıştır. 1950-80 arası dönemde kırdan kente göçün hızla devam ettiği yıllarda kişiler kendilerine kentin merkezi alanlarında daha çok iş imkânı ve yatırım alanı bulabilmektedir. Bu nesilde kişilerin köyle olan maddi manevi ilişkilerini halihazırda devam ettirmesi sosyal ve ekonomik birikim süreçlerini hızlandırmaktadır. Hemşerilik örüntüleriyle şehre hızlı adaptasyon ve şehrin ticari girişimciliğe imkân sağlayan açık alanlarına yatırım yapabilmek söz konusudur. Şehrin merkezinde dönemin gelişime ve yatırıma açık alanları olan tekstil, hırdavat, inşaat gibi sektörlerde yapılan girişimcilik denemelerinin dönemin ihtiyacı da olması nedeniyle başarılı olduğu görülmektedir. Önceki kuşağın ticari girişimleri neticesinde tedrici olarak oluşan sermaye belirli bir aşamada birden parlamaya hızlı yükselişlere de imkân sağlamaktadır (Rodriguez, 2001). 2000 sonrasında girişimcilikteki itici sektörlerin ve etkenlerin artık sanayi ve ticaret yerine teknolojinin ve iletişimin etkinliği görülmektedir. İnternetin yaygın kullanımı, yeni reklam ve pazarlama stratejilerinin gelişmesi, tüketicinin artmasını destekleyici gelişmeler yeni girişimciler için imkânlar oluşturmuştur. Ayrıca farklı ülkelerden ürün getirip satma, aranan bir ürünün imalatını yapmak gibi girişimlerin bu döneme ait hareketler olduğu görülmektedir. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Mete, üniversiteye giderken kendisine ek gelir getirmesi için Çin’den MP4 getirip satma, korsan CD ve kitap satma gibi ticari girişimlerde

bulunuyor. Bu işlerden iyi paralar kazanıyor ve zaman içerisinde kendi dükkânını açıp araba alabilecek konuma geliyor. Mete daha sonra bu birikimle İstanbul'un hareketli yerlerinden biri olan Galata'da bir kafe sahibi oluyor (Mete, E, 34).

Kadınların toplumsal hayattaki görünürlüklerinin az olması ve aktif çalışma hayatına katılımı erkeklerden çok daha sonra yer almaları girişimci profil olarak sayılarının az olmasına neden olmuştur. Erkeklerde girişimci profil farklı koşul ve durumlardan gelirken kadınlarda girişimci profiller sıkıntılı durumda biriktirilen küçük bir sermayenin değerlendirilmesi şeklindedir. İşten ayrıldıktan sonra verilen tazminat parasını birikime dönüştürmesi için değerlendirmek isteyen Büşra yurtdışındaki ablasının yardımıyla aldığı elbiseleri alıp satıyor. Bu süreçte maddi olarak eşinden ve kendi ailesinden bir destek almıyor. Fakat işin büyütülmesi sürecinde kumaş tedariki ve dikim hususunda ailesinin desteğini görüyor (Büşra, K, 39). Girişimciliğin kadınlar için sosyoekonomik anlamda bir sıçrama tahtası oluşturup oluşturmayacağına inceleyen Demircioğlu (2016) bu süreçte toplumsal ve ekonomik bağlamı da değerlendirmiştir.

Girişimcilikten farklı olarak birikimin daha fazla olması ve risk faktörünü daha az barındırması nedeniyle kendi işini kurmak sosyal hareketlilikte ayrı bir etkidir. Daha fazla sermaye ile fakat daha küçük ölçekte yapılan bu girişimler çıktıları açısından değerlendirildiğinde büyük sermaye kazanımını genellikle çok az sağlamaktadır. Erken yaşta çalışmaya başlayan Erhan bir tekstil atölyesinde bir usta ile birlikte devam ediyor. Bir süre başkasının yanında çalıştıktan sonra patronunun da yönlendirmesiyle kendi işini kuruyor. Önceleri evinde üretim yapıp eski patronuna satıyor, zamanla biriktirdiği parayla kendi atölyesini açıyor. 17 yaşında kendi iş yerini açan Erhan bu şekilde ticarete atılıyor ve iyi bir sosyal çevre elde ediyor. Kendi işini kurduktan sonra babasını ve kardeşini de yanına aldırıyor ve işini daha da büyütüyor (Erhan, E, 62). Küçük, kendi hâlinde bir işletme ile yola çıkan Erhan çalışkanlığı ve azminin yanı sıra dönemin ve piyasa koşullarının da etkisi, ailesinin desteği ile zaman içerisinde büyük bir işletmeye dönüşebiliyor.

Girişimcilikteki bireysellikten farklı olarak çok ortaklı olarak girişim denemesi olan iş ortaklığı düşmeye ve yükselmeye imkân tanınmasıyla kişilerin çalışma hayatındaki önemli hareketlilik örüntülerindendir. Ortaklık sermaye sağlaması, mesleki birikimin oluşturulması ve yönetimin daha rahat sağlanması gibi etkenlerden dolayı kişilere yükselme yaşatmaktadır. Bu noktada iş ortaklığında çoğunlukla tamamlanan iki hususun sermaye ve mesleki tecrübe olduğu görülmektedir. On beş yıllık tekstilde perdecilik tecrübesinin ardından işten ayrılmak durumunda kalan Ziya bir arkadaşı ile ortak olarak tabelacılık sektörüne giriyor. Fakat işin ihâlesini almak için gittiği şirkette firma sahibi perdecilik tecrübesinin farkında olduğu Ziya'ya iş teklifinde bulunuyor. Hiçbir sermayesi olmayan Ziya'ya firma sahibi ortaklık teklifinde tecrübe ve emeğine karşılık yüzde yirmi hisse teklif ediyor. Kalan yüzde seksenlik hisseyi yatırım bedeli olarak kendisinde saklı tutuyor. "Türk filmlerindeki gibi" gelişen hadise ile birlikte Laleli'de

firmanın açılması Ziya'nın yükselişinin de başlangıcı oluyor. Çalışkanlığı ve tecrübesi sermaye ile bütünleşince Ziya firmayı oldukça iyi bir konuma taşıyor. Dört-beş sene sonrasında ortakların ayrılma talebi karşısında talep edilen miktarı kademeli olarak ortaklarına ödüyor ve firmanın tek sahibi olarak yoluna devam ediyor (Ziya, E, 53). Türkiye'de işletmecilik ve ortaklık kültürünün genel olarak nasıl bir tablo oluşturduğu farklı araştırmacılar tarafından çeşitli açılardan yorumlanmıştır. Bu çalışmaların ortak noktası Türkiye'de ortaklık kültürünün gelişmediği yönündedir (Sönmez ve Toksoy, 2014; Er, Şahin ve Mutlu, 2015, Kuvan, 2007).

Sermaye ve iş birliği destekli iş ortaklıkları kişilerin yükselmesine katkı sağlarken bazen başarısızlıkla neticelenerek düşüşe de neden olabilmektedir. Ortaklar arasındaki anlaşmazlıklar, şirketin borcunun taraflardan birinin üzerine kalması, ortaklığı pekiştirecek şartların ortadan kalkması gibi nedenler iflasa zemin hazırladığı gibi kişilerin aşağı doğru sosyal hareketliliklerine de etki etmektedir. Oldukça başarılı ve titiz bir kişiliği bulunan Reşat azmi ve çalışkanlığı sayesinde kendisine çalıştığı sektörlerde saygın bir konum elde ediyor. Sahibi olduğu sigorta firmasında her şey son hızla yükselişteyken ortağı ve babasının farklı farklı suçlardan illegal iş yaptığı ortaya çıkıyor. Böyle olunca da Reşat etrafı sarılmış gibi hissediyor ve kendi adı da kötüye çıkasın diye firmadan ortaklığını çekerek ayrılıyor. Özellikle babasının izinsiz silah alım satım işlerinden korkan ve kanunsuz işler yapan bir ortağa sahip olan Reşat gelecekte bir dava açılırsa kendini sıyıramama korkusuyla geri çekiliyor. Büyük emek vererek iyi bir yere getirdiği şirketini kapatmak zorunda kalıyor (Reşat, E, 42). Yükselmeye olduğu gibi büyük firmalarla yapılan iş birlikleri de kişilerin hareketliliğine etki etmektedir. Şehirler arası dinlenme tesisleri bulunan Yıldırım büyük bir otobüs firmasından gelen teklifle tesislerinden birini bu firmaya tahsis ediyor. Bir süre firmayla iş birliğinden kaynaklı iyi iş yapıyor ve birinci şubesini bu süreçte ihmal ediyor. Firmanın geri ödeme yapmaması, süreçte usulsüzlük yapması ve istismar etmesi nedeniyle Yıldırım iflasın eşiğine geliyor. Elindeki bütün birikimi satıyor ve ilk şubesini toparlamaya çalışıyor (Yıldırım, E, 62).

Büyük sermayeli ortaklıklar sermaye ve mesleki birikim, tecrübenin etkisinde gelişirken küçük ortaklıkların çoğunlukla güven ilişkisi esas alınarak yapıldığı görülmektedir. Küçük sermayeli bu ortaklıklar uzun vadede güven ilişkisinin zedelenmesi ve anlaşmazlıklar neticesinde bozulabilmektedir. Profesyonel anlamda ilk işini çok samimi bir arkadaşı ile kuran Levent açtıkları çiçekçi ile iyi paralar kazanıyorlar. Yükselişte olan işlerini Levent'in arkadaşının temizlik ve başka beklentileri nedeniyle rahatsız olmasından dolayı kapatıyorlar (Levent, E, 54). Aile işletmeleri ve çok ortaklıklı şirketlerde yönetim netleştğinde süreklilik, netleşmediğinde anlaşmazlık ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda yönetsel netlik şirketin başarı veya başarısızlığında dolayısıyla ortaklığın geleceğinde önemli bir etkidir. Bu anlamda Adem'in hikayesi tam anlamıyla ortaklığın çelişkilerini göstermektedir. Tek başına aldığı makine ile ticari hayatına başlayan Adem, işlerin büyümesi ile desteğe ihtiyaç duyuyor. Önce hala oğlu sonra kardeşi derken çok ortaklı bir aile şirketi kuruyor. Adem her ne kadar çevresindekileri sürece ortak olarak kazandırsa da sermaye çoğunluğunu kendi elinde tutuyor. Nitekim sadece kardeşi ile kendisi ortak olarak kalana kadar birçok ortakla çalışıyorlar ve

kendisinin tek kişi olarak büyük sermayeyi eline alması ile şirketi güvence altına alınması söz konusu oluyor (Adem, E, 63).

Sermaye kaybı durumunda sektörün daralması, ekonomik krizler, iyi yönetim sorunları, fırsat pencerelerini yakalayamamaktan kaynaklı küçülmeler gibi nedenlerden dolayı iş yeri sahipleri/sermayedarlar sermaye kaybı yaşamaktadırlar. Sermayenin büyümesinde olduğu gibi sermayenin kaybında da içsel faktörler kadar dışsal faktörler de etkilidir. Küçük bir yol üstü lokantasını şehirlerarası dinlenme tesisi haline getiren Yıldırım işletmesinin başarısını gören bir otobüs firmasından bir dinlenme tesisi açması üzerine teklif alıyor ve bu büyük şirketle ortak oluyor. Açılan yeni büyük tesis kısa sürede büyük kârlar getiriyor. Ancak ortak olduğu şirketin ödeme yapmaması ve elindeki parayı sistemden çıkarmak istememesinde dolayı Yıldırım zor zamanlar yaşıyor. Şehirlerarası yolda yeni tesislerin açılması, otobüs şirketinin zorla otobüs vermesi gibi hususların arka arkaya gelmesi kazanılan sermayenin erimesine neden oluyor. Yıldırım tesisi elinden çıkararak eski iş yerine dönmeye çabılıyor; fakat bu süreç otuz yılda edildiği birikimin de kaybı anlamına geliyor (Yıldırım, E, 60).

Borçlanma, çalışan ile sermaye sahibini farklı bağlamlarda da olsa bir araya getiren bir unsur niteliğindedir. Etki gücü ve alınma gerekçesi çalışan kesim ile sermaye sahibi olanlar arasında oldukça farklıdır. Çalışan kesim için borçlanma paranın, sermayenin bütün olarak elde olmamasından kaynaklı olarak aile, çevre ve banka aracılığıyla daha kısa vadeli süreçler için alınan paraları ifade etmektedir. Bu borçlanmaların en başında ev sahibi olma ve iş yeri açma girişimi gelmektedir. Giresun'dan İstanbul'a göç sonrasında maddi zorluklar yaşan Ayşe Gül'ün ailesi babasının devlette işçi olarak ve annesinin de bir yemek firmasında çalışmaya başlaması ile daha müreffeh bir sürece giriyorlar. Fakat geçimlerini sağlamalarına rağmen ev alabilecekleri bir sermayeyi kenara koyamıyorlar. Ev almak için arsa araştırması yapan Ayşe Gül'ün annesinin ön ayak olması ile akrabadan, çevreden borç alarak ve kendi gelinlik altınlarını da satarak ev yapmak için arsa satın alıyorlar. Borçları ödedikten sonra da zamanla yaşayabilecekleri bir ev inşa ediyorlar (Ayşe Gül, K, 35). Sadece çalışma hayatına yansımayan bu durum geliri daha düşük ve orta olan ailelerde hayatın evlilikten eğitime, tüketim alışkanlıklarından çevre ile ilişkilerine kadar birçok yönünü etkilemektedir.

Sermaye sahibi için borçlanma düşüşü durduracak ara bir mekânizmadır. Borçlanma kısa ya da uzun dönemli olabilir. Sermaye ihtiyacı ya da düşüş yaşamının neticesinde borç almak çalışanların aldığı miktarlara göre daha yüksektir. Fakat çalışanlara göre kurtarma payları daha yüksek olabilmektedir. Sermaye sahibinin borçlanmadan kurtulamadığında iflas etmektedir. Malların kaybı, mülk satımı gibi durumlar borçlanmanın da tıkandığı noktada devreye girmektedir. Bir süre maaşlı işte çalıştıktan sonra girişimcilikle kendi ihracat danışmanlık firmasını açan Levent, kazandığı birikimle arkadaşlarıyla birlikte fabrika açıyor. On yıl gibi bir süre işleri yolunda giden ve yükselen Levent bu süreçte taşınmaz yatırımları yapıyor. 2007'de

cumhurbaşkanlığı seçimleri sebebiyle oluşan siyasi gerginlikte piyasaların iki aylık kötüye gidişinden çok olumsuz etkileniyorlar. Aynı sene 5 milyon dolarlık borçla girdikleri işin borcunu ödeyemeyince iflas başlamış oluyor. Sermayesiz bir şekilde yatırım yaptıklarından bu iki aylık siyasi gerilim ortamı onların batmasına ve yüksek borçlarla baş başa kalmasına sebep oluyor. Tüm taşınmazlarını satmak zorunda kalıyor ve bir daha ev sahibi olamıyor. Fakat tüm bunlara rağmen kişisel borçlarını kapatarak başladığı yerer geri dönüyor ve yeniden çalışmaya başlıyor (Levent, E, 54).

Aileden kaynaklı sermayesi olanlarda bu düşüş çok yavaş ve çok kayıp olmadan neticelenirken küçük sermaye ile işi döndürüp kaybedenler işçiliğe kadar düşmektedirler. 17 yaşından itibaren kendi tezgahını satın almadan oturduğu eve kadar kendi sermayesi ile yükselme yaşayan Erhan, dönemin şartlarını iyi okuyamamasından dolayı iflas ediyor. Erhan kardeşleriyle beraber çalıştıkları şirketi sivil toplum ve siyasete olan ilgisi nedeniyle ihmal ediyor ve süreci tamamen kardeşlerine bırakıyor. Dönemle ilgili kardeşleri tarafından zaman zaman uyarılsa da ilgi duyduğu alanla olan meşguliyeti şirkete odaklanmasını zorlaştırıyor ve böylece sürece müdahil olamıyor. İflas sürecinde taşınmazlarını da satmak zorunda kalıyor ve süreci borçsuz bir şekilde tamamlayabiliyor. Fakat ilerleyen yaşı ve sermayesi olmamasından dolayı mesleki tecrübesini bir girişimde kullanamıyor. Bu durumda kendisine önceki sivil ve siyasi bağlantılarının sağladığı bir iş teklifini kabul ederek emlak danışmanlığı yapan bir firmada çalışmaya başlıyor (Erhan, E, 62). Eski servet ve refahı olmasa da bugün yüksek sayılabilecek bir maaşla çalışmaya devam eden Erhan'ın sahip olduğu gayrimenkullerin değerli oluşu ve sivil/siyasi bağlantıları bu düşüş sürecinde onun için bir hava yastığı oluşturmıştır. Sermayenin ekonomik, kültürel ve sosyal bileşenleri çoklu formda birlikte olduğunda bu yüksek sermaye sahipleri için korumalı bir alan oluşturmaktadır. Büyük batışlar yaşasalar da sahip oldukları konum koruma katsayısı düşüş hızlarını yavaşlatmakta ve onları yine orta ya da orta üst bir yerlerde durdurmaktadır.

Sermaye sahibinin borçlarının artması ve ödeyemeyecek duruma gelmesi ile iflas kaçınılmaz olmaktadır. Nakit akışının sağlanamaması, iş yapılan çevrede yaşanan sıkıntılar, ekonomideki dalgalanmalar ve şirket içi anlaşmazlıklar gibi sayılabilecek daha birçok süreç iflasın nedenleri arasında sayılabilir. Diyarbakır'da işleri iyi, mal varlığı yüksek olan Osman, Hizbullah'ın baskısından ve tehditlerinden korktuğu için mallarını satıyor ve elde ettiği sermaye ile Mersin'e göç ediyor. Hem can hem mal korkusu yaşayan Osman bunun o dönem için en doğru karar olduğuna inanıyor. Mersin'de ilk olarak lokanta açıyor fakat süreç içerisinde çok doğru kararlar veremiyor. Bölge insanını tanımıyor olması ve Diyarbakır'daki gibi insanlarla güven ilişkisinin farklı olması ona dükkânını, evini ve arabasını kaybettiriyor. Mersin'e göç ettikten sonra bir sene içerisinde tüm mal varlığını kaybediyor (Osman, E, 56). Sahip olduğu nakliye şirketinin iflası sonrasında tüm mal varlığını kaybeden ve borçlarını ödeyemeyen Recai bey, çok kötü

günler yaşadıkları dönemde kamuya açık bir parkta eşi ve çocuğu ile bir ay yaşamak durumunda kalıyor (Recai, E, 61). Aşağı doğru hareketlilikte önemli bir kayıp noktası olarak iflas süreci kişilerin kırılma noktaları arasında az zikrettikleri bir husustur. İflas sonrası süreçte yaşananlar ve iflasın sosyal hayata olan etkisi kişilerin aşağı doğru hareketliliği hissettiği noktayı oluşturmaktadır. Bir sonuç niteliğinde olan iflas sosyal hayatın diğer bileşenlerine etkileri konuşulduğunda hareketlilik açısından anlamlı olmaktadır.

Çalışma hayatının nihai bir sonucu olarak görülebilecek emeklilik çalışma hayatının bitmesi ya da özel girişimlerle devam etme şeklinde olabilmektedir. Düzenli gelir sahibi olanlar için emeklilik gelirin, konumun ve itibarın düşmesi nedeniyle hareketliliğin durağanlaştığı ya da aşağı doğru hareketliliğin yaşandığı bir dönem olmaktadır. İlk kuşakta yasal düzenlemelerle erken emekli olanların kırklı yaşlarında aldıkları tazminat ile mülk edinebildikleri, ikinci girişimlerini yaptıkları ve küçük birikimlerini kendi işlerine aktardıkları görülmektedir. Meslek lisesinden mezun olduktan sonra 18 yaşında çalışmaya başlayan Nihal annesi yirmi sene aynı fabrikada çalıştıktan sonra 38 yaşında emekli oluyor ve emeklilikte aldığı para ile kendi işini açıyor (Nihal, K, 38).

5.2.4. Evlilik

Aile sosyal hareketlilik çalışmalarında merkezi bir roldedir. Yeni bir ailenin tesisinin başlangıcı olan evlilik her zaman sosyoekonomik bir anlam ve içeriğe sahiptir. Bu anlamda evliliğin modern toplumdaki temel işlevlerinden birisi sosyoekonomik sermayenin ve statülerin nesiller arası aktarımını sağlamaktadır. Verili konum olarak tanımlanabilecek aile arka planı evlilikle bir noktaya kadar getirilmiş ve bir sonraki nesil için kişilerin özellikleri ve aile sermayeleri ile yeni bir başlangıç konumu oluşturmuştur. Bu noktada evlenme aslında kişilerin eriştikleri bir konumu gösterirken yeni bir aile için de verili konumun başlangıcını oluşturmaktadır. Kişilerin ailelerinin yapısı, farklılaşmaları, toplumsal cinsiyet, otorite ve gelir ilişkileri evlilikle bir noktaya taşınmıştır ve kişinin hareketliliğinin sonraki süreci bu çizgiden devam edecektir. Bu nedenle evlilik hareketlilik örüntülerinde etkili kırılma noktalarından biridir. Evliliğe dayalı sosyal hareketlilik, eğitim, meslek, göç gibi hareket sağlayıcı temel diğer faktörler ile birlikte düşünüldüğünde sosyal hareketlilik açısından önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak sosyal çevredeki değişimler, kişilerin karakter ve yönelimlerindeki farklılıklar, çocuk sahibi olmak gibi evlilik sonrası değişimler kişilerin evlilikle birlikte hareketliliklerini oldukça etkilemektedir.

Evlilik, evlenen kişilerin kendi karakter, eğitim, meslek arka planlarının yanı sıra sahip oldukları ailevi arka planla getirdikleri sosyoekonomik, kültürel bileşenleri de bir araya getirmektedir. Evlilik sürecinde etkin konumda bulunan çiftlerin aileleri evlilik sonrası hayatta yaşanan değişimlerde de aktif rol almaktadır. Bu nedenle evliliğin kişilerin sosyal hareketliliği içerisindeki

konumu evliliğe ailenin/çevrenin etkisi ve tepkisi, getirdikleri sosyoekonomik arka plan nedeniyle eşler arasındaki ses farklılığı, kişilerin eğitim birikimleri ve evlilik sonrasında yaşanan değişimler, mesleki kazanımlarının evliliğe olan etkisi ile birlikte ele alınacaktır. Son olarak boşanmanın hareketlilik açısından etkisi değerlendirilecektir.

Evlilik iki yetişkinin kararı olarak görünse de ailelerin etkisi yadsınamaz. Üç kuşak evlilik bilgisinin de yer aldığı nicel araştırmada evliliğin hareketliliğe olan etkisi çok değişmiş gözükmemektedir. Temel değişimleri belirleyen etkenler her dönem farklı şekillerde görülmektedir. Bunlardan ilki evlilikte ailenin ve çevrenin etkinliğidir. Geleneksel aile örüntülerinin baskın olduğu Hindistan, Japonya, Türkiye gibi ülkelerde yaşanan görücü usulü evlilik pek çok farklı ampirik çalışmayla incelenmiştir. Fox (1975), Türkiye’de değişen toplum yapısının bireylerin eş seçimini etkileme biçimine dair yapmış olduğu çalışmasında evlenme davranışı, toplumsal yapı ve aile yapısına etkisini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Görücü usulü ve tanışıp anlaşılarak evlenen çiftlerin büyük bir kısmı aile onayını gözetmişlerdir. Bu onay bazen yakın bir akrabadan, bazen evdeki söz sahibi bir bireyden bazen de kan bağı olmasa da yaşadığı yerdeki tek hemşerisinin sözüne bakılarak verilmiştir. İleri yaşlarda ve kırsalla bir şekilde bağı olan katılımcılarda görücü usulünün geleneksel norm olarak yer aldığı ve bu konunun tartışmaya açık olmadığı Gültekin’in ifadelerinden seçilebilmektedir: “Annem bu işe sen ne diyorsun dedi. Ben ne diyeyim sana. Ben bir şey diyemem. (...) Tamam siz nasıl münasip görüyorsanız öyle olsun dedim.” (Gültekin, E, 66).

Eğitim, meslek, sosyal çevre ilişkileri, mahalli yakınlık, tanışıklık üzerinden aranan görünür özelliklerin temelinde birleşen evliliklerde ailelere göre temel kriter sosyoekonomik denklik olmuştur. Nesiller arası farklılıklara rağmen esnaf ailelerinin çocuklarını birbirleriyle evlendirme, memurların da birbirleriyle evlendirme durumu söz konusudur. Esnaf aileleri sosyoekonomik statüyü sermaye önceliğinde değerlendirirken meslek sahibi olanlar “okumuş” olma paydasında birleştirmektedir. İki dedesi de Bandırma’nın öncü Beyaz eşya ve otomotiv esnaflarından olan Soner’in anne ve babasının evliliği, tarafların sosyoekonomik açıdan denkliği, esnaflıktan gelen tanışmışlık ve meslek odalarındaki kurucu üye olmuş olmalarından gelen yakınlıkla herkesin onayıyla gerçekleşmiştir (Soner, E, 32). Orta sınıfta yer alan meslek sahibi olan ailelerde de tarafları birbirine yakınlaştıran faktör olan eğitim seviyesi denkliğidir. Dedeleri ve ebeveynleri memur olan Serhat, ilköğretimden üniversiteye kadar çok nitelikli okullarda okuyup özel sektörde üst-orta sınıf bir mühendis olarak çalışmaya başlarken, lise arkadaşı ve kendi gibi parlak bir eğitim hayatına sahip olan eşiyile evlenme kararı alıyor. Eşinin ailesi ve kendi ailesinin eğitim düzeyi ve ekonomik seviyeleri aynı olduğu için kararın başlangıcında “mesleğe değil, okumuş olmaya” bakıldığını aktarıyor (Serhat, E, 34).

Evlilikte aranan kriterler arasında sosyoekonomik denklik birinci sırada yer alırken önem sırası olarak hemen arkasından ideolojik ve etnik farklılıklar gelmektedir. Babası Düzce’nin ilk

noterlerinden biri, annesi de öğretmen olan Atakan'ın evliliği eşlerin aileleri arasındaki kültür farkından dolayı zora girmiş, şehrin önde gelen okumuş ve kendini geliştirmiş kişilerini temsil eden ailesi bir çiftçinin kızını almak istememiş, onlarla dünürlüğü uygun bulmadığından eşiyle evliliğine hiçbir zaman onay vermemiştir (Atakan, E, 61). Her bir köşesinde ayrı kültür gruplarını barındırabilen ülkemizde, farklı bölgelerden insanların yaptığı evlilikler etnik ve kültürel uyumsuzluğa neden olabilmektedir. Altuntek (2001) araştırmasında Türkiye'nin belli bölgelerinde hâlen soy içi evlilik uygulamasının varlığını devam ettirdiğini belirtmektedir. Etnik bütünlüğün yansira bu ailelerin toplumsal statünün korunması, ekonomik gücün muhafazası ve aşırı dayanışmacı tutumlarının etkisi görülmektedir. Diğer yandan ailelerin mezhep farklılıkları konusunda müdahâlecî tutumu hem bizim araştırmamızda hem de alandaki araştırmalar da (Çatak, 2015) görülmektedir.

Evlilik sonrası sürecin bir bütün olarak hareketliliğe etkisi kadın ve erkek üzerinde farklı şekillerde tezahür etmektedir. Toplumda evlilik üzerinden yeniden toplumsal cinsiyete bağlı olan roller görüşülen kişilerin yaş durumuna bağlı olarak değişim gösterse de genel trendin çok fazla değişmediği görülmektedir. Kadın ve erkekte ayrı olarak etkileri sınıflandırmak sürecin kişiler üzerindeki etkilerini, hareketliliğe yansımalarını değerlendirmeyi mümkün kılacaktır.

Kadınlarda gündelik hayatlarında pratik olarak tüketim alışkanlıklarındaki değişim, özgürlüklerin kısıtlanması, kamusal alanda hareketlerinde kısıtlama, yeni sosyal çevre edinilmesi; yapısal olarak hareketliliği etkileyen süreçlerine baktığımızda mesleğin/çalışma hayatının bırakılması, eğitim hayatının yarıda kalması, çalışarak ev bütçesine katkı vermek evlilik sonrası değişimin ayaklarıdır. Kadınların evlilik yoluyla yaşadıkları hareketliliği araştıran G. H. Elder (1969) yaptığı çalışmada sınıfsal bir yorumlama yapmıştır. İşçi sınıfından bir kadının yüksek statülü bir erkekle evlenmesinde ilk unsur olan fiziksel güzellik iken orta sınıftan kadınların evlilik yoluyla hareketliliğinde belirleyici olan kriteri eğitimsel kazanımdır. Evlilik sonrasında yeni sosyal çevre kazanan ve daha çok özgürlük elde eden Gülden'in durumu evliliğin günlük ve pratik yaşam biçimine olumlu örneklerinden biridir. Edebiyat sever insanların olduğu bir ailede dünyaya gelen Gülden öğretim görevlisi olan eşiyle evliliği sonrasında entelektüel bir camiaya giriş yapıp, "ruhunu besleyen, akli başında, kültürlü" insanlar ile arkadaşlık yapma imkânını elde ediyor. Sosyal çevrede genişlemenin yanında evliliğin Gülden'e sunduğu diğer bir pozitif özellik kamusal alanda dolaşabilme özgürlüğü oluyor (Güliden, K, 49). Sosyoekonomik durumu yüksek kadınlar evlendikten sonra konumlarında düşme yaşayabilmektedir. Kadınlar bu durumu tüketim ve tercihlerde özgürlük üzerinden okumaktadırlar. Zonguldak'ın kırsal kesiminde devletin kömür fabrikasında çalışan babasının eve getirdiği düzenli gelir sayesinde ortalama bir maddi duruma sahipken, düzensiz çalışan inşaat işçisi eşiyle evlenip düşüş yaşayan Mutlu'nun evliliği de bu şekilde okunabilir. Eşinin ayın sadece belirli günlerinde çalışması ve kayınpederinin bahis oyunları oynama alışkanlığı

sebebiyle çocuklarının temel gıda maddelerini karşılayamıyor (Mutlu, K, 46). Öte yandan, sosyoekonomik arka planı düşük olan ve kazanca dönüştürebilecek bir şeyi olmayan kadınlar için genelde baba evinin kısıtlayıcı durumu yerini evlilikle beraber daha özerk bir alanın oluşmasına bırakmıştır. Nitekim hayatı mücadele, çalışma zorunluluğu, aile içi şiddet ile geçen kadınlar için evlilik farklı bir pencere açabilmektedir. Evliliğin bilhassa kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar için nasıl bir ekonomik strateji olabileceği Cindy Fan ve Youqin Huang'ın Çin bağlamında yaptıkları araştırmalarında (1998) ele alınmıştır. Buna göre, yoksul ve kırsal bölgelerde yaşayan, çoğunlukla dezavantajlı konumda bulunan ve birçok imkâna ulaşımı kısıtlı kadınlar için evlilik kente yapılacak göçün, dolayısıyla bir fırsat kapısının anahtarı olabilmektedir. Buna göre, bahsedilen kadınlar evliliği basit bir yaşam hadisesi olarak görmekten ziyade, kendilerinin sınırlı sosyal ve ekonomik hareketlilik alanına bir alternatif olarak yorumlamaktadırlar.

Kadının eğitim ve meslek hayatına katılımı evlilikteki bir başka husustur. Çalışan kadınların eşlerinin onlara göre düzenleme yapması durumu az da olsa görülebilen bir durum iken erkeklerin sürekli tayin durumundan etkilenerek çalışmanın ve meslek hayatının kadın için sekteye uğraması da söz konusudur. Eğitim hayatı boyunca parlak bir öğrenci olan ve girdiği her kurumu birincilikle bitiren Elif'in asistanlığın üçüncü yılında eşinin eğitimi için yurt dışına gidip çalışma hayatının ve doktora eğitiminin kesintiye uğraması toplumdaki kodlara uygun olarak gerçekleşen fedakarlıklardan biridir. Yurt dışında geçirdiği süre boyunca çocuklarının büyümesiyle ilgilenen, döndükten sonra da akademiye devam etse de eşine uygun şehirlerde ve kurumlarda çalışmalarını yürüten Elif dönemindeki arkadaşlarının profesörlüğe kadar yükselme yaşadığını belirtiyor (Elif, K, 43). Ebru ise işletme bölümünden mezun olduktan sonra dört yıl süreyle bir sigorta şirketinde çalışıyor. Eşinin ve ailesinin mesleğini bırakması talebi üzerine çalışma yaşamından çekiliyor. Ebru hanım kendisinden da yüksek gelirli bir insanla evlendiğini belirterek meslek hayatındaki geri çekilmeyi açıklamaya çalışıyor (Ebru, K, 36). Eğitim ve evlilik ilişkisinin yakın kuşaklarda evlilik nedenli bir yarıda bırakma durumunun olmadığı görülmektedir. Bu durumda evlilik yaşının ilerlemesi ve eğitim hayatının tamamlanmasından sonra gerçekleşmesinin de etkisi bulunmaktadır. Diğer yandan ailede yaşanan göç durumunun kadının hayatında daha etkili olduğu görülmektedir. Eşinin doktora çalışması için fedakarlıkta bulunan Elif gibi pek çok kadın aile ile birlikte hareket etme adına kendi olanaklarından feragat etmektedir. Evliliğin beraberinde getirdiği mekânsal hareketlilikten kadınların daha yoğun etkilendiğini belirten Özgür ve Aydın (2010) kadınların hareket alanlarının dar olması ve eşlerine tabii olmaları, evlilik sonrası hareketlilikte daha pasif bir role geçmelerine neden olduğu şeklinde yorumlamaktadır.

Kadının evlilikte eğitim ve meslek hayatı açısından dönüm noktasını çocuk sahibi olmak belirlemektedir. Çocuğun bakımı kadın için hareketlilik açısından bağlayıcı olmaktadır.

Evlendikten sonra özel sektördeki işinde yarı zamanlı çalışmayı tercih eden Büşra çocuk sahibi olunca işini bırakmaya karar veriyor. “Hem ev işleri hem de tam zamanlı bir iş” in yoğunluğunu kaldıramayacağını fark edince mesleki kariyerine son noktayı vuran Büşra ev hanımlığının ikinci ayında pişman olsa da artık çocuk sahibi olduğundan bu kararından vazgeçemiyor (Büşra, K, 39). Özçatal (2011) kadının çalışma yaşamına katılımını araştırdığı çalışmasında iş hayatı konusunda kadınların eşlerinin veya babalarının oldukça zorlayıcı ve bağlayıcı olabileceklerini belirtmektedir. Çalışılan yerden, sektöre ve koşullara kadar bu etki devam etmektedir.

Evliliğin hareketliliği arttırıcı ve kısıtlayıcı etkisi aynı şiddette olmasa da erkeklerde de görülmektedir. Öncelikle erkeğin evliliğe yüklediği anlam karakter ve konuma göre değişebilmektedir. Başarı odaklı ve hayatında sürekli değişim yaşayan, eğitimle meslekle hareketlilik örüntüsüne sahip olanlar için evlilik sonrası değişim daha dingin ve yerleşik bir hayatı olumlarken; sermaye sahibi, daha “varlıklı” olma hali üzerinden ilerleyen, eğitim ve meslek hayatı ile hareketlilik yaşamamışlar için evlilik kısıtlayıcı bir konumda olabilmektedir. Evliliğin erkeklerin hareketliliğine olan etkisi meslek değişimi, girişimcilik, eğitim hayatına devam etme kararlarına engel olması, yurtdışına çıkma, maddi/manevi sorumlulukların artması, sosyal değişiklerin yaşanması ihtimali olmasına rağmen tercih edilememesi, erken yaşta evlilikle gelen sorumluluklardan dolayı gibi durumlarda kısıtlayıcı olarak görülmektedir. Avukat Çağrı, staj yılında sevdiği kadınla evlenme kararı aldıktan sonra bu kararla birlikte onun geleceğe dair planlarının bir noktaya bağlandığını düşünmeye başlıyor. Üniversite mezunu olsa da babası gibi ticaretten devam etmeyi planlayan Çağrı, henüz hangi sektörde devam edeceğine dair bir karar vermemiş, kendi mesleğinde kullanacağı “yabancı dil becerisini” elde etmemiş ve bir alanda “ihtisaslaşma”mışken evlenmenin gelecek planlarını kısıtladığını düşünmektedir (Çağrı, E, 31). Öte yandan kadınlara oranla eğitim ve meslek edinim sürecini tamamlamış olan erkekler asgari hareketlilik için gerekli sayılabilecek koşulları tamamlayarak evliliğe başlamaktadır. Bu durum erkeğin konumunu evlilikte halihazırda bir sekme yukarıda ve sağlam olarak konumlandırmasını sağlamaktadır. Evlenme yaşının daha düşük olduğu bir önceki nesilde eğitim ve meslek edinim süreci henüz bitmeden yapılan evliliklerin getirdiği sorumluluk çoğu zaman erkekler için kısıtlayıcıdır.

Mesleğin çalışma koşulları, zamanı, mesleğin zorlukları söz konusu olduğunda evlilik ön plana alınarak meslek değişimi söz konusu olabilmektedir. Düzensiz ve uzun çalışma saatleri, mekânsal farklılıklar özellikle erkeklerin daha hareketliliği zayıf, sabitesi yüksek işlere yönlendirmektedir. Evlilik nedeniyle meslek hayatında engellenme hem kadın hem de erkek için mümkündür. Doğup büyüdüğü Kağızman’a tuz fabrikasını işleten bir yatırımcı olarak dönen Celal’in, ailesi ve diğer ortaklıklarının yer aldığı Ankara’dan Kars’a git gel yaptığı çalışma temposu meslek ve evlilik arasında bir tercih yapmayı gerektirmiştir. Ticareti seven ve her

zaman başarma güdüsüyle iş yapıp, bir sektörde adını duyurduktan sonra diğerine geçen bir karakteri olmasına rağmen “Normalde her insan ayrı bir sorumluluk getirir ya, eş daha başka bir sorumluluk getiriyor. Dolayısıyla ticaretin şekilleniyor. Diyelim ki daha evrensel düşündüğün şeyler kişiselleşiyor” eşinin ve ailesinin derdiyle dertlenmeyi daha merkeze almaya başladığında, tuz fabrikasını devredip Ankara’ya dönmeye karar veriyor (Celal, E, 54). Diğer bir değişle evlilik sonrası yaşanan değişimler genellikle kadınların eğitim ya da meslek hayatına devam etmemesi üzerinden tartışılırken erkeklerin meslek seçimlerinde ve meslek değişimlerinde engelleyici olmasının önemli bir rolü bulunmaktadır.

Mesleğin icrası ve yükselme koşullarının oluşması sürecinde eşler arasında hiyerarşi söz konusu olmaktadır. Bu noktada erkeklerin tercih ve işlerinin belirleyici olduğunu görmekteyiz. İş yaşamında kıdem olarak genellikle erkeklerin daha üst konumlarda olması da bunda etkilidir. Dolayısıyla kadınlar terfi almada daha kısıtlı hareket ederler. Yine meslek için yapılması gereken mekânsal hareketlilik evlilik gerekçe gösterilerek sınırlı kalmaktadır. Özellikle hiyerarşinin etkin bulunduğu akademi, bankacılık gibi sektörlerde kadının erkek kadar hızlı ve pürüzsüz ilerleyememesi meslek ve evliliği hareketlilik açısından karşı karşıya getirmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak yapılan bu tercih Refik’in eşi için de geçerli olmuştur. Kendisi gibi lise mezunu olan eşinin, meslek hayatı boyunca prestijli bir bankada çalışmasına rağmen sadece kıdemli memur seviyesine çıkabilmesinin nedenini kendisinin eşinin mekânsal hareketliliğine izin vermemesi olarak açıklıyor (Refik, E, 67).

Evlilik kadar boşanma da hareketlilik açısından önem taşımaktadır. Şiddet, sorumsuzluk, aldatılma, kadının kamuda daha görünür olması, yaşam tarzlarının uyuşmaması gibi durumlar boşanma sebepleri arasındadır. Erken yaşta annesinin zoruyla akraba evliliği yapan Mutlu’nun evliliğinde boşanmaya sebep olarak sorumsuzluk, defalarca aldatılma ve evin gelir kaynaklarının başka kadınlarla yenmesi etkenleri sayılabilir. Nişanlılığından beri eşi tarafından aldatıldığının farkında olan Mutlu’nun canına tak ettiren durum bunca yıldır evin ve çocukların giderlerini karşılayıp eşinin emekli yaptıktan sonra, eşinin aldatma girişimleri ve estetik operasyonu için para bulamayınca artık Mutlu’nun yıllarca emek verip inşa ettiği serayı satmaya kalkmasıyla oluyor (Mutlu, K, 46). Böylesi radikal sorumsuzluk ve aldatma olayı sonrasında biten evlilikler haricinde, boşanmaya yol açan faktörler arasında sıkça görülen diğer bir olgu yaşam tarzının uyuşmamasıdır. Etiler’de bir gazino sahibinin kızı olarak dünyaya gelen Emine, üniversite mezunu ve eğitimle yükselme yaşayıp belediyede genel sekreterlik yapan biriyken, eşi lise mezunu, ticaretle uğraşan ve ekonomik durumları hiçbir zaman Emine’nin ailesininki gibi olmamış bir adamdır. Aşık olup çok kısa süre içinde evlenen çift, farklı arka planlardan gelmelerinden ötürü – kendi değişimiyle “biri gökyüzü, diğeri yeryüzü” olduğu için – çok geçmeden çözölemeyen büyük krizler yaşayınca boşanmayı tercih etmiştir. Eşiyile

kültürel sermaye ve yaşam biçimi farklılığından dolayı boşanmak zorunda kalan Emine süreç içerisinde aralarındaki farkı kapatamamış ve boşanmıştır (Emine, K, 42).

Kadının evlilik süresince birikim yapması ya da girişimci karakteri daha sosyal ve girişken bir kişilik ortaya çıkarmışsa evliliğin bitmesi kadını daha serbest ve özgür kılmaktadır. Evlenip boşanmanın kadının toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılmasını sağladığını da göstermiştir. Bağlayıcı rollerin ve geleneğin geride bırakılması ile kadın hareketliliği daha hızlı ve etkili yaşayabilmektedir. Ebeveynlerinden öğrendiği aile içi rolleri profesyonel meslek sahibi bir kadın olarak evliliğine aktaramayan Aysel'in zamanla kendi karakterine geri dönüş için boşanmayı tercih etmesi, bir nevi aileden öğrendiği geleneği geride bırakıp, özgürlük elde etmesi olarak okunabilir (Aysel, K, 37). Çoğu katılımcı boşanma sonrasında eğitim hayatına devam etme, kendi işini kurma, çalışma hayatına giriş, sivil toplum alanında çalışma gibi girişimcilikler sergileyebilmektedir. Mimar olan Aysel'in boşandıktan sonra hem iki çocuğuyla yalnız başına ilgilenip hem de mesaisi yoğun olan bu meslekte devam etmesi zor olduğundan, anaokulu yöneticiliği gibi hem çocuklarıyla ilgilenebileceği hem de yeni bir deneyim tecrübe edeceği bir alanda çalışmaya başlaması söz konusu olmuştur. Nitekim Sinem Burcu Uğur'un (2014) akademisyenlerle yaptığı araştırma evlilik sürecinde çalışma deneyimi yaşamış kadınların boşanma kararını alırken daha cesur davranabildiğini göstermektedir.

Diğer sosyal dinamiklerle birlikte ele alınması gereken boşanma aslında her koşulda bir düşüş hareketliliği olmamaktadır. Kişilerin sosyal hareketlilik açısından boşanmayı bazen pozitif bir başlangıç olarak görmeleri de söz konusudur. Bu durum kadın ve erkek için aslında aynıdır. Kadın evliliği taşımayı erkek zorlamayı bırakmaktadır. Böylece taraflar için sürüklenen evlilik hareketliliklerini kısıtladığı için nihai sonuç onların bir şekilde hareketliliğine imkân sağlamaktadır. Eğitime önem veren bir ailede büyüdüğü için küçük yaşlardan itibaren özel ve kaliteli okullarda eğitim alarak büyüyen ve nihayetinde mimar olan Fulya, evlendikten sonra eşinin isteği üzerine çalışma hayatından çekilip, meslekte yükselme imkânını elinden kaybedince, bir dizi aile içi sorundan sonra bu imkânı geri sağlamak için boşanmayı tercih ediyor. İyi eğitim temeli, uzun yıllar aldığı özel çizim ve enstürman kursları sayesinde boşandıktan hemen kendine bir atölye açan Fulya, kendini "boşandıktan sonra kendine gelen", "kurtulan" ve "depresyon ya da yıkılma" durumunu yaşamadan boşanmayı atlatan biri olarak görmektedir (Fulya, K, 30). Evlilikle hareketliliği baskılanan sadece kadınlar olmadığı için, Taner gibi erkekler için boşanma meslekte tekrardan olumlu bir hareketliliği getirebilmektedir. Eşinin kıskançlıkları sebebiyle mesleğinin olmazsa olmaz cüzlerinden biri olan şehir dışı seyahatler ve sosyal ortamlarda çekimleri artık daha rahat yapıp tekrardan para kazanmaya başlayınca, ekonomik durumunda bir düzelme yaşadığını belirtiyor (Taner, E, 40). Görüldüğü gibi, evlilik öncesinde kökenden gelen bir sermaye ya da elde edilmiş eğitim ve meslek gibi imkânları olanlar için boşanma kısa vadede sorun olarak görülmekle birlikte uzun vadede

hareketliliğe etkisi olumlu görünmektedir. Aşağı doğru hareketlilik olarak adlandırabileceğimiz düşüş dinamiği başka yapısal faktörlerin mesela eğitim hayatından uzaklaştırılma, iflas, işsiz kalma dinamikleri ile birlikte işlemektedir. Bu nedenle boşanmanın sadece aşağı doğru hareketliliği getiren bir süreç olarak tanımlanması mümkün görünmemektedir.

5.3. Bağdaştırıcılar

Bağdaştırıcılar, sosyal hareketlilikte temel referans noktası olan, birçok farklı faktörün kalkış noktasını oluştururken yaşam boyunca da etki gücüyle de kuşatan etkenlerdir. Kişiler bağdaştırıcıların etkisine kayıtsız kalamazlar. Aile, göç, sosyal çevre, şahsi etkenler, değerler ve inançlar olarak sayılabilecek etkenlerin kuşatıcılığı ise kendisini sahip olunan sosyoekonomik ve kültürel birikimle her defasında yeniden üretilen konumdur. Bu yönüyle yapısal unsurları ve faktörleri birleştirici konumdur.

5.3.1. Aile

Sosyal hareketlilik başlığı altında referans verdiğimiz birçok hususun temel paydası olan aile kişilerin hayatlarının merkezinde, bir nevi hareketliliğin kalkış noktası niteliğindedir. Hareketliliğin zeminini oluşturması açısından etkisi anlık değil sürekli. Kişinin karakterinin ve hayata dair bakış açısının oluşmasından farkında olmadan sahip olduklarının eğitim, meslek, evlilik, göç gibi temel hareketlilik süreçlerinde etkisinin olmasına kadar ailenin belirleyiciliği görülmektedir. Aile hareketliliğin arttığı **otuzlu yaşlar öncesinde kişi yerine karar verici mekânizmada bulunması** ve kazanımlar sürecinin ön aşamasını kontrol eden olarak unsur olarak merkezi bir konumda bulunmaktadır. Kişinin hareketliliği için zemin hazırladığı bu yaşlarda ailenin meslek, evlilik, yaşanan mekân gibi seçimlerde bireye müdahil olma durumu ideoloji ve sosyal çevre olgularında da müşahade edilebilir.

Ailenin nesiller arası sermaye aktarımının temel dinamiği olması kişinin hayatı üzerinde geniş kapsamlı belirleyici etkiye olmasına yol açmaktadır. Bourdieu (2015) ailenin sosyal ve kültürel sermayesinin çocukların hayat seyrinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Coleman (1988) literatürde bir hayli öne çıkan çalışmasında, aile arka planını mali sermaye, beşeri sermaye ve sosyal sermaye olmak üzere üç başlığa dikkat çekmektedir. Buna göre mali sermaye çocuğun gelişimine yardımcı materyal ve ekonomik kaynakları içerirken, beşeri sermaye genel olarak ebeveynlerin eğitim seviyesiyle ölçülür ve çocuğun öğrenim sürecinde gerekli bilişsel ortamı sağlayacak potansiyeli ifade eder ve bunlar farklı ölçülerde oldukça etkilidir. Mirastan yeteneğe, kültürden itibar ve ilişkilere kadar geniş yelpazede birçok faktör aileden kişilere aktarılmaktadır. Kişiler farkında olsunlar ya da olmasınlar en özgün olarak tanımladıkları özelliklerin bile ailevi bir alt yapısı bulunmaktadır. Bu nedenle hareketliliğin başlangıç noktası olarak kişinin ailesinin sosyoekonomik konumunu almak her anlamda kişinin geldiği konumla

arasındaki mesafeyi ve örüntüyü göstermesi açısından önemli olmaktadır. Bir ağanın çocuğu olan aynı zamanda da ziraat alanında bir şirketin sahibi olan Fırat hem kendi çabalarıyla elde ettiği maddi birikimini, hem de ailesinden gelen yetiştirme tarzını devredeceği kızının hayatında bahsederken ‘ağa kızı gibi büyümek’ ‘el üstünde tutulmak’ ve belirli misyonlara ‘uygun yetiştirilmek’ gibi birçok farklı aktarım türlerini ele veriyor. 4 yaşındaki kızına bir ağa kızı olması gerektiği için aldığı pırlanta taş, 8 yaşına geldiğinde pırlanta setle beraber takılıyor (Fırat., E, 54). Büyük bir servete sahip olmasına rağmen tek bir çocuğu olan Fırat bu sebeple maddi imkanlarının kızının eğitiminden yetiştirilme usulüne, çalışma hayatından evliliğine kadar her şeyi etkileyeceğini bildiğinden, servetin yeniden üretimini sağlayan bu aktarımı doğru şekilde gerçekleştirmek için çabalıyor.

Hareketlilik açısından aile daha yakından değerlendirildiğinde sosyoekonomik, kültürel, anne baba, kardeş gibi imkânlarının yanı sıra ailenin hareketliliği engelleyici etkileri de bulunmaktadır. Çekirdek ailenin ve akrabaların bireyin hareketlilik isteğine yönelik olumsuz tutumları, aile yakını vefatı ve aile içi şiddet gibi durumlar bunlar arasında belirtilebilir. Öte yandan ailenin yapısı, miras, ailenin karar yetkisi, ailede çalışan üyelerin birikime etkisi, ailenin çocuğa yüklediği misyon ve aileden ayrı büyüme gibi durumlar etkili faktörlerdir. Kişinin hareketliliğine doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olan bu faktörler birbiri içine geçmiş ve bir bütün olarak değerlendirildiğinde anlamlı değerlendirmeler ortaya çıkaracaktır.

Ailenin sosyoekonomik imkânları hayatın her aşamasında kişi için oldukça belirleyicidir. Beden sağlığından aldığı eğitime, yetiştirme mekânından ailenin geleneksel kültürüne kadar geniş bir etkiye sahiptir. J. C. Stull (2013) araştırmasında ailenin sosyoekonomik statüsünün, başka birçok değişkenle birlikte, ebeveynlerin çocuklara dair beklentilerini de etkilediğini ile sürmüştür. Ailelerin SES düzeyleri çocuklarından eğitimle ilgili beklentilerini farklılaştırmıştır. Sosyal sermayenin eğitim başarısı üzerindeki etkisini açıklamayı amaçlayan G. D. Israel, J. L. Bealieu ve G. Hartless’in (2001) araştırması ebeveynlerin sosyoekonomik statüsünün çocuğun akademik performansını büyük ölçüde şekillendirdiğini belirtmektedir.

Bununla birlikte ailelerin imkânlarındaki farklılıklar ve kişilerin farklı deneyimlemelerine rağmen imkânlar çerçevesinde birkaç izlek oluşturulabilir. Üst sınıflar için ailenin imkânları açık sunuma dönüşerek kişinin hareketliliğine katkı sağlarken orta sınıf aileler çelişkili mücadele olarak adlandırdığımız olguyla birlikte sosyoekonomik imkânları sunmaktadır. Alt sınıftan gelen aileler için yokluktan kaynaklı bir imkânsızlığın paylaşımı söz konusudur. Aileden devralınan sınıfsal konumun kişinin akademik, sosyal, mesleki hayatı başta olmak üzere yaşamındaki birçok unsur için ne denli belirleyici olduğunu gösteren Fergusson, Horwood ve Boden (2008) kişinin doğumundan itibaren sahip olduğu sosyoekonomik statüsünün 25 yaşında elde ettiği eğitim başarısında güçlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Duncan ve Brooks-Gunn (1997) ortak çalışmasında gelir yoksulluğunun çocuklar ve gençler üzerindeki sonuçlarını

araştırmışlar ve düşük gelirli ailelerden gelen çocukların varlıklı ailelerden gelen çocuklara kıyasla sağlık, bilişsel gelişim, okul başarısı ve duygusal iyi oluş alanlarında yapılan değerlendirmelerde daha düşük skorlar aldıklarını tespit etmişlerdir.

Sosyoekonomik durumla birlikte itibar ve kültürel sermaye sahibi olan kesimler için çocuğun eğitim sürecini tamamlaması, meslek sahibi olması, belli yetenekler kazanması, itibar sağlayacak mekânizmaların farkındalığında olması, vizyon sahibi olması ve “ailesine ve sınıfına yakışır” bir kişi olarak yetişmesi öncelik olarak hedeflenmektedir. Bu nedenle sınırları oldukça geniş olan bu imkânlar kişiye sunulurken “toplumdaki kimliği korumak” adına sunulmaktadır. Nursel’in eğitimin hareketlilikteki rolünün farkında olan ebeveynleri kendi zamanlarında maddi imkânsızlıklardan ötürü en fazla ilkökul eğitimi alabildiklerinden, belli bir süre sonra ekonomik anlamda bir yükselme yaşayınca tüm kızlarını üniversite mezunu yapmak için çok çabalıyor. Mimarlık alanında Türkiye’nin en iyi okullarından birinde eğitim gören Nursel bu bölümü kazanabilmek için 2 sene dershaneye gidebildiğini, masraflı olan bu bölümde okurken birçok malzeme alınması gerekmesine rağmen hiçbir eksiklik hissetmeden ve okul haricinde çalışmak gereği duymadan eğitimini tamamlayabildiğini ifade ediyor (Nursel, K, 56). Bengston, Biblarz ve Roberts (2002) ortak çalışmalarında aile özelliklerinin kuşaklararası aktarımında verili statülerin mirası, sosyoekonomik sosyal öğrenme mekânizmaları ve çocuk, anne-baba, büyükanne-büyükbaba ve diğer aile üyeleri arasındaki nesiller arası dayanışmanın etkilerini vurgular. Çalışma, bireylerin sosyal düzeni mümkün kılan özelliklerinin kalıtım, etkileme ve nesiller arası aktarım gibi kanallar yoluyla aile içerisindeki sosyalleşme süreci içerisinde yaratıldığı ve devam ettirildiğidir.

Orta sınıfa mensup, memur ya da düzenli maaşa sahip olanlarda sosyoekonomik imkânların çocuğun eğitime aktarılması söz konusudur. Bu sosyoekonomik düzeyde temel hareketlilik örüntüsünün merkezinde eğitim vardır ve tüm sosyoekonomik imkânlar asıl olan ihtiyaçlarla yeni konumun kazanılmasına dair üretilen stratejiler arasında çelişkili bir mücadele alanıdır. Burs desteği, yetenek yarışmaları ve kültürel aktiviteler bu kesimdekilerin kazanımlarını elde etme, sürekli “toplama” hâlinde olmaları anlamına gelmektedir. Yeterli puan sağlandığında bir üst sekmeye geçme çabası ailenin imkânlarından başlayarak ilk büyük sıçramaya kadar mücadele içerisinde devam etmektedir. Lisede aldığı muhasebe eğitimiyle çalışma hayatına giren Seyfi, iki çocuğunu okutmak için eşiyle beraber “her türlü imkânlarını kullanarak” çabaladıklarını ifade ediyor. “Çocukluğunda görmediği şeyleri” onlara sunmak için bir “çaba” ve “gayret” içerisinde çocuklarına yatırım yapan Seyfi biri doktor diğeri makine mühendisi olan çocuklarının geldiği pozisyondan mutlu. Nitekim emekli olduktan sonra bile çalışmasına rağmen eline geçen parayı çocuklarının eğitime harcadığından şu an sadece küçük bir daireye sahip olan Seyfi, kendi konforundan kısararak çocuklarına aktardığı maaşı onların statü atlamasına imkân tanıdığından bu durumu gururla anlatmaktadır (Seyfi, E, 68). Bu bağlamda,

Vincent ve Ball'ın (2007) çalışmaları orta sınıfın eğitime ve kişisel gelişime atfettikleri hayati misyonun ne tür bir sınıfsal kaygıdan beslendiğini ele alması bakımından oldukça kritiktir. Yaptıkları analizi Bourdieu'nun habitusa ve kültürel zevklere dair tespitlerine atıf yaparak genişleten Vincent ve Ball'a (2007) göre, orta sınıfa mensup ebeveynler çocuklarının müfredat dışı- spor, yaratıcılık gibi- derslere katılmalarına dair derin bir arzu duyarlar; çünkü yeniden üretimin belirsiz olduğu sosyal bir bağlamda "orta-sınıf" bir çocuk yetiştirmeye çalışırken yaşadıkları kaygı ve sorumluluk duyguları böyle bir tepki ortaya çıkarır.

Sosyoekonomik imkânları yetersiz, dezavantajlı koşullara sahip bir ailede kişiye aktarılabilen yalnızca imkânsızlıklardır. Satılmış, bağımlılık probleminden dolayı "hayatı boyunca kendisine" çalışan babasının herhangi bir mesleği olmamasından dolayı ekonomik açıdan hep "perişan bir halde" olduklarını belirtiyor. Kasaplık mesleğinde bir süre yükselip hem dükkân hem de ahır sahibi olan ancak ilk borçlanmasında çareyi uyuşturucu madde satıcılığında arayıp hapse giren Satılmış bugünkü halinin en büyük sebebi olarak babasını görmektedir. Bugün belirli bir süre cezaevi geçmişine sahip bir kasap olan Satılmış maddi imkânsızlıklardan ötürü ailesinin de yaşadığı mahalleden başka yerde yaşayamadığından itibarını temizleyemiyor. Geline son durumdan geçmişe doğru bakıldığında babasının sosyoekonomik statüsünden farklı bir durumda olmayan Satılmış'ın eğitim, meslek, miras gibi konularda ailesinden imkânsızlık haricinde bir yatırım almadığı görülüyor (Satılmış, E, 43). Mayer (1997) aile içi yoksulluğun çocukların hayat koşullarına yansımalarını Amerika bağlamında incelediği çalışmasında, ebeveynlerin gelir seviyesinin çocuk için ergenlik döneminde hamilelik yaşama, liseyi/okulu bırakma, alınan eğitim düzeyi gibi durum ve faktörler üzerinde oldukça etkili olduğunu belirtmektedir. Buna göre, yoksul ailelerde büyüyen ergenler okulu bırakmaya ve suça karışmaya daha yatkın olurlarken; daha az eğitim alarak daha uzun saatler çalışmakta ve varlıklı ailelerde büyüyen yetişkinlere göre daha az para az kazanmaktadırlar. Yaşam boyunca yoksulluğa yol açabilecek ve yoksulluğun gelecek nesillere aktarılmasını etkileyebilecek çocukluk koşullarını araştıran Harber, Marcus ve Moore (2003), literatürdeki araştırmalara işaret ederek yoksulluk sarmalını aşmanın mümkün olabildiğini, ancak bunun sanılandan çok daha nadir bir şekilde gerçekleştiğini belirtirler. Wagmiller Jr. ve Adelman (2013) yoksul ailelerde büyüyen bireylerin erken yetişkinlik dönemlerini de yoksul olarak geçirmeye yatkın olduklarını ileri sürmektedirler. Dahası, çocukluk döneminde yoksul geçirilen zaman arttıkça, erken yetişkinlikle yoksul olma şansı da keskin bir şekilde artmaktadır. Benzer şekilde Kate Bird'de (2013) yaşam süreci boyunca kişinin refahını olumlu-olumsuz etkileyen beslenme, eğitim, beceri aktarımı gibi bir dizi etkene dikkat çeker.

Böyle durumlarda kimi zaman imkânsızlığın kabul edilerek var olan çember içinde kalmaya dair bir isteğin olduğu da görülür. Bu noktada ailenin imkânları hareketliliğin kalkış noktasını belirlemektedir. Hareketliliğin yönünün tespiti sahip olunan ailenin imkânlarından başlamakta

kişinin ulaştığı noktada son bulmaktadır. Hayvancılıkla geçinen bir Yörük ailesinde dünyaya gelen Özlem kardeşleriyle birlikte gitmek kaydıyla alabildiği ilkokul eğitimini başarıyla bitirince öğretmenini yanında ortaokula devam konusunda aileye baskı yapılır. Fakat babası hayvanları gütmeyi de içeren “evdeki iş yükünden” dolayı Özlem’in okumasına izin vermez. Bu sebeple ilkokuldan sonra tıpkı babası, kardeşleri ve köylüleri gibi tarım ve hayvancılıkla uğraşarak aynı halkanın içinde kalmaya mecbur edilir. Ailenin tek okumuş kişisi olan en küçük kardeşinin polis olduktan sonra şehit edilmesiyle devlet tarafından ailedeki bir kişiye sunulan memurluk hakkı bir kırılmaya yol açmıştır. Bu kırılma 28 yaşındaki Özlem’in yaşadığı sosyal ortamdan çıkma şansı verir (Özlem, K, 50). Literatürdeki “kronik yoksulluk” tabiriyle ilişkilendirilebilecek “yoksulluk çemberinin içine sıkışma” durumunun ortaya çıkmasında kişinin psikolojik direnç seviyesinden içinde bulunduğu sosyoekonomik bağlama kadar birçok faktör etkili olabilmektedir. Bu bağlamda Hulme ve Shepherd (2003) kronik yoksulluğu kavramsallaştırmayı amaçladıkları çalışmalarında kronik yoksulların çoğunlukla birçok dezavantajı aynı anda deneyimler, tıpkı Özlem’in düşük gelirli ailede büyümesine bir de kadın olmasının eklenmesi gibi.

Bununla birlikte kişi için imkânsızlık ve yoksunluk da hareketlilik için itici bir neden olabilir. Nitekim mücadele ve hırsla birlikte, bulunduğu durumdan kurtulmak için pek fazla seçeneğin bulunmaması durumu kişiyi arayış yollarına itebilmektedir. Ömer’in kan davası sebebiyle Şanlıurfa’dan Mersin’e göç eden ailesi hem Türkçe bilmediğinden hem de ekonomik bir güce sahip olmadığından Ömer’in “eli iş tutana” kadar çok zor şartlarda yaşamıştır. Bebekken annesini kaybeden Ömer, sorumsuz ve kumar gibi kötü alışkanlıkları olan babasının ikinci bir evlilik yapması ve ondan da çocukları olmasıyla 10 kişilik bir ailenin en büyüğü olarak ailenin bakımını üstlenmek zorunda kalmıştır. Fakirlikten defter ya da önlük gibi şeylere para vermeyi çok lüks gören Ömer ilkokulu zorla bitirip hemen çalışma hayatına girmiştir. 12 yaşındayken aileyi bırakıp Libya’ya çalışmaya giden babasının sorumluluğu ona devrettiğini, zoraki olarak itildiği çalışma dünyasında durmadan çalıştığını, para bulamadığında dilenmek zorunda bile kaldığını aktarıyor (Ömer, E, 54). Ömer’in çocukluğunda tecrübe ettiği bu travmatik hal tüm hayatına yansıyor, gençlik döneminde esnaf olduğu zamanda bile eline geçen tüm parayı sermaye yaparak her zaman daha fazla gelişmek için çabalayan bir iş adamına dönüşüyor. Yoksulluğun hareketliliğe teşviki aile içinde psikolojik baskı olması durumunda daha da hızlı sonuç verebilmektedir.

Yoksulluğun devam ettiği süreçte eğitimde zekâ etkisi, şans faktörü, özel desteklenmeler gibi faktörlerle değişimler olabilmektedir. Ama bunların ihtimal dahilinde yer alması da yine dolaylı olarak da olsa ailenin imkânları dahilindedir. Literatürde de bilhassa ailenin maddi imkânlarının çocuğun bilişsel gelişiminde ve akademik başarısında oynadığı rol çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Bu bağlamda Dahl ve Lochner (2005) panel data üzerinden yaptıkları

çalışmalarında ailenin geliriyle çocuğun matematik ve okuma gibi derslerden aldıkları skorlar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Tarımla uğraşan yoksul bir ailede büyüyen Necip, köylerine yakın olan bir ilçedeki lisede vasat bir eğitim aldıktan sonra sadece 1 senelik dersane eğitimiyle tıp kazanmasını zeka kapasitesine, motivasyonuna, doğru kaynakları kullanmasına ve “nasipli olmasına” bağlamaktadır. Nitekim lise son sınıfta aldığı puanı, ikinci girişinde ikiye katlayan Necip “Ben hiçbir deneme sınavında yapmadığım neti, puanı üniversite sınavında yaptım. Yani o da kesinlikle bu nasip kismetle açıklanabilir” diyerek tıbbi kazanmasında etkili olan “şans faktörünün” de altını çizmiştir. İlk sınav sonucunda öğretmenlik bölümlerinden birini tutturmuş olsaydı okula kaydolacağını söyleyen Necip, ikinci bir denemeye tıp kazanarak ailesine göre eğitim sayesinde hızlı bir ivmeyle yukarı doğru sosyal hareketlilik yaşamıştır (Necip, E, 34).

Aileyi aile yapan ve imkânlarının kişiler arasında paylaşımını da aktif hâle getiren destek mekânizmaları kişilerin ihtiyaç duyduğu zor zamanlarında etkili olmaktadır. Aile üyelerinin desteği eğitim alma sürecinden iflasa, siyasi olayların yıkıcı etkisinden çocuk bakımına kadar tampon mekânizma işlevi görmektedir. Aşağı doğru hareketliliğin yıkıcı, yıpratıcı geçişleri bu desteklerle yumuşarken, yukarı hareketliliğe imkân sağlayan durumlarda destek verme, sürece katkı sunma şeklindedir. T. T. Swartz da (2008) ailenin bu yardımcı rolüne atıf yaparak ailenin bir nevi köprü görevi görmesini vurgular. Buna göre, çocukların bağımlı çocukluk dönemlerinden bağımsız yetişkinlik dönemlerine geçişte ailelerinin sağladıkları imkânlar arada bir köprü oluşturmaktadır. Eğitim, meslek, göç, evlilik, girişimcilik, iflas gibi daha birçok farklı durumda aile destekleri başlı başına bir sosyal dayanak oluşturmaktadır. 12 yaşından itibaren ailesinin sorumluluğunu alarak çalışma zorunda kalan ve hızlı bir yükselişe 20’li yaşlarda eriştiği dükkân sahibi olma konumunu 2001 ekonomik kriziyle kaybeden Ömer lokantacılık sektörüne dönüşünde eşi ve çocuklarının katkısını istemeden de olsa dile getirmek zorunda kalmaktadır. 10 yıl boyunca çadırlarda kalarak yeşillik üretiminde ve pazarcılıkta Ömer’e destek olan çekirdek ailesi, tantuni sektörüne giriş için gerekli sermayeyi elde edebilmek adına konforundan vazgeçiyor, örgün eğitimi bırakıp uzaktan eğitime geçiyor ve ailenin kadın üyeleri de dahil olmak üzere herkes küçük yaşta çalışma hayatına sokuluyor. Böylesi büyük bir gayret sonucunda eski işine çok daha “deneyimli ve tecrübeli” bir şekilde dönen Ömer, bugün hala şubelerinin başında oğullarının yer aldığını, eşinin de mutfak kısmında destek verdiğini belirtiyor (Ömer, E, 54). Aile dayanışmasına örnek olan bu durum, ailenin desteğinden farklı olarak hem alan hem verenin eşit konumda kazandığı ve kaybettiği daha fedakarlık isteyen bir eylemdir.

Ailenin kültürel imkânları tamamen nesiller arası aktarım ile mümkündür. Çoğunlukla birinci dereceden aile yakınları ile yaşanan bu aktarım ikinci ve üçüncü kuşakla da yaşanmaktadır. Önceki kuşaklarda herhangi bir aile üyesinin şehirle, eğitimle, seçkin bir zanaatla olan teması,

sanata olan ilgisi aile içerisinde kültürel aktarım sürecine etki etmektedir. Bu kültürel aktarım süreci kişilerin düşüncelerinden insan ilişkilerine, meslek seçimlerinden evliliklerine kadar etkilemektedir. Üst sınıflara özgü olarak kabul edilen ve alt sınıflar için çok da dillendirilmeyen “kültürel sermaye” aslında onlarda en titiz ve seçici haliyle ortaya çıkmaktadır. Zanaatın ya da sanatın içerisinde bulunduğu bir yükselmenin temelinde yetenek ve merak/ilginin yansırı mutlak suretle aktarılan bir kültürel sermayeden söz etmek mümkündür. Bu nedenle ailenin kültürel imkânları kişilerin hepsinde olmasa da bir kısmında, bütün haliyle birlikte olmasa da seçici şekilde aktarımı devam etmektedir. Bourdieu’nün kültürel sermaye kavramını eğitim sistemi ve sınıfsal konum ile bağlantılı olarak analiz etmesi, bu alandaki birçok akademik çalışmaya ilham kaynağı olmuştur. Yanıklar’a (2010) göre Bourdieu geliştirdiği kültürel sermaye nosyonuyla “hem bireylerin eğitim kurumlarındaki başarısını etkileyen etmenlere hem de toplumsal tabakalaşma düzeninin kültürel faktörler aracılığıyla nasıl devam ettirildiğine” dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Lareau (1987) okul-aile ilişkilerinde kültürel sermayenin rolünü sorguladığı araştırmasında sosyal ve kültürel unsurların aileler ve öğretmenlerin istekleri arasındaki uyumu kolaylaştırdığını ve bunların bir tür kültürel sermaye olarak görülebileceğini ifade etmiştir. Şehir dışı kamplarında sosyalleşme imkânı bulan sonrasında da en nitelikli okullarda eğitim görerek özel sektörde sivrilen Nihal kendi çalışma disiplinin kökeninde annesinin ve hatta dedesinin çalışma biçiminin yer aldığını belirtiyor. Engelli olan ama çocuklarını okutmak için çalışma hayatında kalmayı başaran dedesi hakkında “benim dedem 83 yaşında vefat etti 82 yaşına kadar çalıştı” ifadesini kullanırken, annesinin memlekette kurmuş olduğu vakfın faaliyetleri hakkında “Vakıfa katkı sağlayanlar sayesinde köyün fakir insanlarına okul destekleri, Ramazan’da koliler, sağlık yardımları vesaire gibi burslar veriyorlar... Ben böyle bir aileden geldiğim için aktif bir hayatımız oldu” şeklindeki ifadesiyle kuşaklararası çalışma kültürünün aktarımına vurgu yapmaktadır (Nihal, K, 38). Çalışma biçimi, aile geleneği, meslek tarzı gibi önceki kuşaktan devreden kültürel miras öğeleri aynı zamanda gündelik hayat tarzı söz konusu olduğunda da kendini belli etmektedir.

Ailenin imkânları dahilinde sayılabilecek bir diğer unsur ailenin itibarıdır. Dönem, mekân ve koşullara göre değişebilecek olan bu durum genel olarak sosyoekonomik durumun yüksek olması ile yakından ilişkilidir. Ailenin varlık durumuna ek olarak bilgili olmak ve zanaata sahip olmak itibar kazandıran faktörler arasındadır. Ailenin itibarının bir imkân olması durumu daha küçük ölçekli, yerel yerleşim yerlerde görülmektedir. Nitekim referanslar ağa çocuğu olmak, saygın bir hekim olmak, bölgenin alim şahsiyetlerinden olmak, köyün muhtarı olmak şeklinde verilmektedir. Kırdan kente göç sonrasında ailenin itibarı hala imkân olarak görülerek referans niteliği taşısa da yereldeki etkisini taşıdığını söylemek güç görünmektedir. Düzce’de yaşayan Atakan şehrin önde gelen okumuş ve varlıklı ailelerinden birine mensuptur. Trabzon’dan Düzce’ye göç eden ve statü elde etmek için çocuklarının okumasına önem veren dedesinin ve

kardeşlerinin şehrin “ileri gelen, düzgün aileleri’nden biri olduğunu, bugün şehir merkezindeki önemli iş alanlarının “amca oğulları’na ait olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde dedesinin itibarını başarılı bir şekilde sürdürebilen İstanbul Üniversitesi hukuk fakültesi mezunu babasından da övgüyle bahseden Atakan, “zeki, yetenekli, başarılı, Fransızca bilen” tanımlamalarını kullanarak Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim almayı başaramış seçkin sınıf arasında yer alan babasını öne çıkarmaktadır (Atakan, E, 61). Aynı yatırım kendisine de yapılmasına rağmen meslek ve eğitim hayatında başarılı olamayan Atakan için ailesinin kökenine dair yapılan bu güzellemeler aynı zamanda kendisine de itibar getirmekte, yitik olanı karşıdakine hatırlatmaktadır.

Ailedeki yaş konumu da aile için roller ve görev dağılımında önemli olmaktadır. Büyük çocukların çok erken yaşta yetişkin muamelesi görmeleri, küçüklerin genelde bakıma muhtaç ve küçük olarak konumlandırılmaları, ortanca kardeşlerin sürekli denge sağlama çabaları doğum sıralarının uzun vadede hareketliliklerine etki edecek durumlarını göstermektedir. Diğer yandan ailedeki gelir durumundaki iyileşme ya da kötüleşme de kardeşlerin doğum sırasından kaynaklı farklı şekilde etki etmektedir. Kardeş sayısı, doğum sırası ve kardeşler arası yaş farkının çocuğun fikri becerilerine etkisini inceleyen Cicirelli (1978) kardeşler arası yaş farkı azaldıkça genel beceri ve başarıların da azaldığına işaret etmektedir. Annesi ve babası okur yazar olmayıp, Türkçe bilmeyen Nizamettin aile içi anlaşmazlıklar, şiddet ve yoksulluğun olduğu bir ailede 5 yaşından beri “bir çocuk işçi hangi işleri yapabiliyorsa” o işte çalışmış ve hayatta kalmaya başlamıştır. Böylesi bir evde dünyaya gelmesine rağmen bugün uzman doktor olmasını sağlayan en büyük etkenin fakirlik ve örnek alabileceği kardeşlerinin bulunması olduğunu düşünmektedir. Evin en büyük oğlunun eğitimle yükselmesiyle “okumanın onlar için bir fırsat olduğu gerçeğini öğrendiğini” söyleyen Nizamettin, ilk defa bu gelişmeyle birlikte tüm çocukların “sınav” denilen şeye aynı kitapları temizce kullanmaya çalışarak hazırlandığını ve bu sayede 4 erkeğin de eğitimle yükselip saygın mesleklere eriştiğini aktarıyor (Nizamettin, E, 33). Nizamettin bey’in hikayesi ile benzer bir eğitim süreci yaşayan Muhlis bey halihazırda devam ettiği üniversitedeki araştırma görevlisi pozisyonunda abilerinin eğitimi ve meslek edinmesinde verdikleri desteğin çok önemli olduğunu belirtiyor (Muhlis, E, 33).

Aile büyüklerinin ölmesi, aile üyelerinden birinin ciddi sağlık sorunları yaşaması, aile içi şiddet, yakınlardan birinin vefatı, meslekte yükselme için mekânsal hareketlilik sağlayamama, babanın çalışmaması ya da çok yoğun çalışması, ailede bağımlılık gibi daha birçok faktör çekirdek ailenin kişinin hareketliliğine olan engelleyici etkisini göstermektedir. Aynı aile içerisinde diğerlerinin hareketliliği ile de yakından ilişkili olan bu etkenlerin kişiyi etkilemesinin olumsuz olarak yorumlanmasından hareketle ilişkilendirilmektedir. Bu hususlarda kırılma noktası özelliği taşıyanlar da bulunmaktadır. Doktor Nizamettin’in hayatında hem mekânsal

hem de sosyal hareketliliğini kısıtlayan en büyük engel de yine çekirdek aileden geliyor. 7 çocuğu olmasına rağmen “çalışmayı reddeden”, “öyle evde oturmaktan hoşlanan”, “zalim” ve “psikopat” babası evin geçim sıkıntısını küçük çocukların üstüne atması sebebiyle 5 yaşından beri çalışma hayatının içinde yer alan Nizamettin’in üniversite giriş sınavlarında tıp kazanmasına sevinmeyip, onay vermiyor. Evin geçimini sağlayan kişinin şehir dışına gidip okuması durumunda para getiremeyeceğini ve kendisinin çalışmak zorunda kalacağını bilen baba, tam o sırada eşinin felç olmasını bahane ederek evi terk edip tüm aileyi reddetmeye karar veriyor. Böyle bir durumda büyük abinin işe girmesiyle rahatlayan aile, Nizamettin’in okumasına fırsat verirken, lisans sonrasında annenin bakımı için yeniden Mardin’e dönmesini bekliyor. Bu sebeple 2 yıl uzmanlık eğitimini yapamayan Nizamettin anneye bakım görevinin başka bir kardeşe devriyle üniversitedeki sosyal çevresinin olduğu ve uzmanlık yapabileceği Diyarbakır’a göç edebiliyor (Nizamettin, E, 33).

Hareketliliğe olan etkisi değerlendirildiğinde miras aileden kalan önemli bir birikimdir. Mirasın kişilerin hareketliliğinde etkili olup olmaması kalan miktar ve bunun bir yükselmeye etki sağlayıp sağlamadığıdır. Bu minvalde varlıklı özellikle mülk ve arsa gibi taşınmazların miras kalması kişinin hayatına düzenli gelir sağlaması, dolaylı olarak mülk edinmesinden kaynaklı gündelik hayatın rahatlaması gibi durumlar söz konusudur. Miras kimi zaman birinci derece aile yakınından kimi zaman ikinci kuşaktan dedenin birikimiyle etkili olmaktadır. Kendisi ve eşi memur olan Gülden İstanbul’da maddi açıdan “rahat bir hayat”ının olmasının kayınpederinden kalan ev sayesinde kira ödememelerine bağlamaktadır. Aksi halde bu metropolde bir maaşın kiraya gitmesiyle hayat standartlarının ciddi açıdan düşeceğini, öğretmen maaşıyla bu seviyeye ulaşamayacağını bilen Gülden, şu haliyle öğretmen maaşını “fena bulmayıp” memnun olmaktadır (Gülden, K, 49). Gale ve Scholz (1994) yaşam döngüsü modelinin önerisine karşı çıkarak bireylerin sahip olduğu varlıkların oluşmasında sıfırdan başlayarak sağlanan kazançlardan ziyade nesiller arası aktarımın daha belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, Amerika’daki varlığın yüzde yirmisinin veya muhtemelen daha fazlasının ortaya çıkmasında bahsedilen transferler rol oynamaktadır.

Etkisiz miraslar yine aile büyüklerinden kalmakla birlikte aile içi anlaşmazlıklar, kardeş sayısının fazlalığı, ailenin bir üyesinin yüksek borçlarının kapatılması şeklinde yok olmuştur. Babanın alkol alışkanlığı ve sorumsuzluğu sebebiyle yoksul bir ailede çok zor şartlarda büyüyen Satılmış’ın anne tarafındaki dedesi zamanında Şanlıurfa kırsalında çok fazla arsa aldığı için çocuklarına büyük miktarda miras bırakmıştır. Vefat sonrasında “sayısız ev, geniş fıstıklıklar, birbiriyle yarıştırmaya elverişli mallar” kardeşler arasında anlaşmazlığa sebep olur. Şanlıurfa’daki kardeşlerinden uzakta yaşayan Satılmış’ın Mersin’deki annesi, miras konusunda haksızlığa uğratılarak malı elinden alınır (Satılmış, E, 43). Bugün hala 1960’ların sonunda Mersin’e göç ettiklerinde yaptıkları evde oturan Satılmış’ın ailesi için geçmişte

kaçırılan bu paranın standartları önemli ölçüde yükselteceği açık olmasına karşın kardeşlerin baskın çıkmasıyla miras etkisiz hâle gelmiştir.

Aile ile ilgili belirtilebilecek bir diğer unsur ailede çalışan üye sayısının finansal birikime olan etkisidir. Özellikle göç sonrası süreçte ailelerin şehre tutunma kaygısı baba ile diğer aile fertlerinin de çalışma hayatına katılımını zorunlu kılmıştır. Kardeşler, çocuklar ve dahi geç göç örnekliklerinde görülebilecek kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla çalışan sayısının artması birikime pozitif yansımış ve ailenin toparlanması, gelirin iyileşmesi, ev ve araba sahibi olmayı sağlamıştır. Babasının pazardan aldığı parayla geçinen Koray'ın ailesinin maddi durumu ailedeki çocukların eğitimle yükselip birbirlerine destek olmasıyla "basamak basamak" yükselmiştir. İlk önce abisinin sonrasında kendisinin meslek hayatına girmesiyle "etaplar hâlinde başlangıçtaki ivmenin iyiye doğru kaydığını" ifade eden Koray şu anda da bu yükselişin devam ettiğini belirtmektedir. Bir şirkette beyaz yakalı bir yönetici olan Koray geçmişe nazaran ailesinin sosyoekonomik durumundaki gelişmeyi anlatmak için "iki dönem arasında gece ve gündüz kadar fark" olduğunu belirten bir metafor kullanıyor (Koray, E, 32).

Ailenin kişilerin hayatları hakkındaki kararlardaki etkisi kırılma noktası olabilecek kadar kritik bir eşiktir. Eğitim, evlilik, meslek seçimi, göç gibi kararlarda kişinin kendisine karar yetkisinin bırakılmaması ailelerin kişiler adına karar vermesinde cetvel etkisi niteliğindedir. Nitekim çoğu kişi için eğitim ve meslek seçimi için kritik olan 20-25 yaş aralığındaki kararlar ailenin etkisi ile alınmaktadır. Ailenin karar almadaki ısrarcılığı önceki kuşağın olgusu görünmesine rağmen sosyoekonomik arka planla birlikte ailelerin hedeflerinin ve ideallerinin bu süreci şekillendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Burada ailenin çocuğu yetiştirmedeki motivasyonu temel belirleyici olmaktadır. Dindar, eğitilmiş, girişimci, meslek sahibi, önder gibi sıfatların arkasını dolduracak niteliklerin kazandırılmasının yansırı aileden modellenen ya da tasvip edilmeyip tamamen farklı bir noktadan yaklaşan yetiştirme tarzları ve imkânları sunulmaktadır. Yüklenen misyon ailenin sınıfsal kaygılarına, dini referanslarına, eksikliği hissedileni bulma çabasına göre değişmektedir. Ailenin karar yetkisi rıza ve "olması gereken" olarak kişiye aktarılmaktadır. Bu nedenle ailenin çocuğa yüklediği misyon çok daha önemli hâle gelmektedir. Eğer bu denklemde çocuk kendisiyle birlikte ailesini de sosyoekonomik olarak daha yukarı taşıma misyonu bulunuyorsa ailenin bu süreçte etkinliği daha net hissedilmektedir.

Aile ile yakın ya da uzak ilişkinin uzun vadede tanımlanmasını sağlayan aileden ayrı büyüme bir yakın yanında kalma, yurt yaşamı, yatılı lise hayatı, şehir dışında eğitim gibi durumlarla yaşanmaktadır. Aileden duygusal olarak kopuşun ya da kenetlenmenin olması durumuna ek olarak karakter üzerinde özgüven, cesaret ya da siniklik ve özgüvensizlik olarak tezahür edebilmektedir. Bu durum sonraki süreçlerde tercih süreçlerine etki etmektedir. Nitekim eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklardan mesleklerin elde edilmesine, mekânsal hareketliliğe

yüklenen anlamlardan girişimciliğe kadar birçok faktör kişinin özerklik ve özgüvenini pekiştirici etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Mürsel'in 2 yaşından sonra geniş ailenin reisi olan ninesinin isteğiyle annesinden alınıp halalarına ve teyzelerine verilmesi ve ortaokula kadar bu ailelerde büyümesi ender görülen ve bir o kadar da kıymetli olan bir vakadır. İlk başta zorluk çıkaran zamanla halasına alışan Mürsel 6 yaşına ulaştığında çocuğu olmayan diğer halasının yanına Ankara'ya gönderilir. Lise sırasında Ankara'daki teyzesinin eşinin sakat kalmasıyla, kız kuzenlerine bakıcı-korumacı rolüyle hizmet vermeye gidince artık sosyal çevresini kurduğu Ankara'daki gençlik yıllarında bundan sonra yaşayacağı şehri de belirlemiştir. "Annemin babamın beni sevip sevmediğini de bilemedim. Annem belki seviyordur beni, seviyordur büyük ihtimalle..." diyerek sevgi konusunda duyduğu şüpheyi açığa çıkaran Mürsel, küçük yaşlarda alıştığı sürgün hayatı sebebiyle 8 yıllık kısa memurluk hayatında 5 kere tayinini isteyerek bir mekâna bağlı kalamadığını da göstermektedir (Mürsel, E, 43). Aileden uzak ilişki yada duygusal kopukluğun kişinin hayatına etkisi çoğu zaman diğer faktörlerin altında gizli kalmakta, ancak fark edildiğinde etki gücünün büyüklüğü açığa çıkmaktadır.

5.3.2. Göç

Göç kişinin mekânsal hareketliliğe nazaran daha uzun süreli geçici ya da kalıcı olarak bulunduğu yerden fiziksel olarak başka bir bölgeye, şehre, ülkeye gitmesidir. Salt bir mekânsal/fiziksel hareketlilik olarak tanımlanamayacak göç kişinin ailesinden kalan geleneksel ve kültürel değerler, yetenekler, hayat beklentileriyle birlikte düşünüldüğünde toplumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle göç sadece demografik bir değişken olarak ele alınamaz. Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olmak üzere birçok değişimi de beraberinde getirmektedir. Diğer yandan göç kişinin kendisinin, ailesinin ve sahip olduklarının göç edilen yerin kültürü, coğrafyası ve özgün toplumsal yapısı ile değişimi ve yeni yaşam formlarını üretmesi anlamına gelmektedir. Aile gibi kişinin hareketliliğinin hem en büyük etkeni hem de kalkış niteliği olma özelliği bulunan göç hareketliliğinin yapısal faktörleri ile temel etkenlerini birleştiricidir.

Göç, 1980 öncesi hareketliliğin temel belirleyicilerinden olmasına rağmen bugün etkisi yoğun yaşandığı dönem kadar etkili değildir. Öte yandan günümüzde kişilerin hareketlilik örüntülerini aileleriyle birlikte ele aldığımızda kent merkezlerine gelmelerinin tarihleri, gelme şekilleri ve nedenleri, bugünkü durumlarına etkisi gibi sorulara verilebilecek cevaplar etkinin görülebilmesini sağlamaktadır. Nitekim literatür ve saha çalışmasının bulguları bize kentlere yaşanan göçün 1950 sonrası olduğunu göstermektedir. 1950'lerde yüzde 25 olan kentte yaşama oranı bugünlerde yüzde 90'larda olması aradaki dönemde kente olan göçün ne kadar yoğun olarak yaşandığını da göstermektedir. Türkiye'de göç incelemeleri pek çok farklı çalışmada inceledikleri bağlama göre tarihsel bir sınıflandırmaya konulmuştur (İçduygu ve

Sirkeci, 1999) Göç etme tarihleri ve göçün etkileri değerlendirildiğinde Türkiye’de göçün sosyal hareketlilik üzerindeki etkinliğini dört dönemde inceleyebiliriz: (1) 1950’ler (2) 1960-1980 (3) 1980-2000 (4) 2000 sonrası.

İlk dönem yani 1950’ler ve biraz daha geri gidilirse 1940’ların ikinci yarısı İstanbul ve Ankara’ya olan göçlerin yaşanmaya başladığı dönemlerdir. Erken dönem olarak nitelendirilebilecek bu dönemde kişilerin genelde askerlik gibi tecrübelerle deneyimlediği bu şehirlere geldiği ve sonrasında da dönmediği görülmektedir. Uzun dönem kendileri kaldıktan sonra kadınlar ve çocukları yanlarına almaktadır. Çağrı’nın 1940’ların ortasında Erzincan’ın bir köyünden İstanbul’a geçim sıkıntıları ve sağlık tesislerinin yetersizliği nedeniyle göç eden dedesi, babasının vefatı sonrasında 14 yaşında ailesinin geri kalanının sorumluluğunu almak zorunda kalıyor. Hızlı bir yükseliş için seçtiği şehirde Şehremini, Eminönü, Karaköy civarında çalışıp kısa sürede dükkân ve ev gibi taşınmazlara sahip olunca erkek kardeşleri ve ailesini de buraya getirme kararı alıyor. Böylece Çağrı ve ailesinin yaklaşık 80 yıllık İstanbul sakinliği dönemi, ilk zamanlarda yapılan ve getirisi çok fazla olan göç hareketiyle başlamış oluyor (Çağrı, E, 31). 1950’ler Ankara’nın memur kenti olarak gelişmiş olmasından dolayı göçte çekim yerlerinin başında gelmektedir. Cumhuriyet’in kurucu şehri kişileri daha iyi yaşama ihtimali sunması motivasyonunu sağlamaktadır. Nitekim Özbay (2015) erken Cumhuriyet döneminde İstanbul’dan Ankara’ya olan hareketliliği eğitilmiş kesimin göç etmesi ve ilk nüfus büyümesinin orta sınıfla birlikte olmasıyla açıklamaktadır.

Bu dönem aynı zamanda yoğun dış göçün de yaşandığı dönemdir. 1961’de Almanya’nın işçi alımını başlatması beraberinde diğer ülkelere olan göçü de tetiklemiştir. Buradaki en büyük etken sosyal çevrede daha önce giden birinin olmasıdır. Buna ek olarak, yabancı dili olan ve Osmanlı’nın dağılışı sonrasında Balkanlar’dan gelen göçe alışık insanların Almanya, Avusturya, Fransa gibi ülkelere giderken çok daha cesur oldukları görülmüştür. Ayrıca Avrupa’ya işçi olarak gidenlerin beraberlerinde götürdükleri yaşam tecrübeleri ve becerileri de sonraki maceralarında çok ekilidir. Aysel’in Yugoslavya göçmeni anneannesi, dedesiyle olan evliliğinin hep yoksullukla ve açlıkla geçmesi sonucunda eşini ve çocuklarını bırakarak Almanya’ya ilk gidenlerdendir. Yabancı dili sayesinde Türk işçilerin sorumlusu görevine yükseldikten sonra önce eşini, ardından çocuklarını alan “asi balkan kadını”nın, torunu olan Aysel’in doğumunun bile Almanya’da gerçekleşmesine neden olacak bir mekânsal hareketliliğe girişmiştir (Aysel, K, 37). 1973’e gelindiğinde aile birleşimlerinin durdurulması ile Almanya’ya göçün azaldığı, yapılan göçlerin daha yerleşik hâle geldiği görülmektedir. Abadan-Unat (2002) yıllara yayılmış Türk dış göçünün karakteristik unsurlarını ele aldığı eserinde 1960’lı yıllardaki göçü ikili anlaşmalara dayanılarak devlet eliyle düzenlenen “Artan İşgücü İhracı” olarak 1970’li yılları ekonomik krizle birlikte yabancı işçi alımının durdurulması ve illegal göçmenlere yasal bir statü kazandırılması, ailelerin birleşmesiyle dönemselleştirir.

1950-1970 arasındaki göçlerden özellikle İstanbul'a gelenlerin fırsat penceresinden oldukça yararlandıkları görülmektedir. Şehrin çalışan ihtiyacı, henüz yoğunluğun oluşmaması, ticari imkânlar, üretim alanlarındaki boşluklar, mülk edinmenin kolaylığı gibi faktörler kişilerin şehre tutunması birikimin sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Emine'nin babasının 1955'te gazinolarda garsonluk yaparak başladığı meslek hayatı kısa süre sonra köfte dükkânı sahipliğine ardından da Bebek ve Taksim'de olmak üzere 3 gazinonun mülkiyetine ulaşabiliyor. Meslek hayatındaki bu yükselişe birçok arsa ve ev sahipliği de eşlik ediyor. Göçün başında Beyoğlu'nda bir Ermeni'nin eski evinde yaşama durumu, gazino sahipliği sonrasında Etiler'de boğaz manzaralı bir evde yaşamaya dönüyor (Emine, K, 42). Şehrin sunduğu imkânlar havuzundan etkili bir şekilde istifade eden ve tek bir kişinin çabasıyla alt sınıftan üst-orta sınıfa yüksele bilindiğini gösteren bu durum 1980'lerin sonuna kadar gözlenebilmektedir. Bununla birlikte, katma değeri çok yüksek alanlara yönelebilen kişiler şehir kültürünü de edinmiş olmalarıyla 1980'lerde gelenlere nazaran daha fazla avantajlı konumda bulunmaktadır.

1980'lerde zincirleme etki devam etmekte kente göçün getirdiği farkındalık ve 80'lerin başlarında Avrupa'dan yaşanan geri dönüşlerle birlikte kentin refaha etkisi daha somut olarak görülmüştür. Nitekim kişiler göçün sağladığı refahı göç edenlerin ev ve araba almaları, hayatlarındaki değişiklikler üzerinden tasvir etmektedirler. Kırdan kente göç ve sosyal hareketlilik ilişkisine dair literatürdeki tartışmaların ele alındığı Hagen Koo (1978) çalışması bu noktada iki model sunmaktadır: “underprivilege” modeli ve “push up” modeli. İlk modele göre kırdan gelen göçmenler şehirdeki iş piyasasına en alt kademedен giriş yapmakta ve kentlerdeki eşitsizlik yüzünden sosyal konumlarını yükseltmekte sıkıntı çekmektedirler. İkinci modele göre kırdan gelen göçmenlerin şehirlere akın etmesi kent yerlilerinin yukarı doğru hareketlilik yaşamasında itici bir güç oluşturmaktadır. Birçok farklı ülkede durumu inceledikten sonra genelleme yapılamayacağı tespitine ulaşmıştır.

1990'lar artık şehre göç için geç tarihler olarak nitelendirilebilir. Göç nedenlerinde temel örüntüler 1990'larda devam etmekle birlikte farklılaşmaktadır. Ulaşım, iletişim ve kültürel etkilerin göç sürecine dahil olduğu görülmektedir. Ayrıca 1990'lardaki terör örgütü kaynaklı olaylardan dolayı zorunlu göç iç göçe etki etmiştir. Zorunlu göçlerin ilk etapta bölgesel olarak yakın olan Mersin, Adana, Antalya'ya daha sonra İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlere yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde göç edenlerin genelde şehrin çeperlerine yerleştikleri, işçi olarak inşaat, tekstil, küçük işletmelerde ya da hizmet sektöründe çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca bu dönemle birlikte gelen göçlerde erkeklerin yanı sıra kadınlar da iş yaşamına maddi zorluklar nedeniyle katılmaktadır.

1950'den 1990'ların sonuna kadar kırdan kente göçün yoğun bir göç yaşanmıştır. Maddi zorluklar, bölgesel koşulların zorluğu, ailevi nedenler, evlilik, çalışmak, birikim yapmak gibi nedenlerden dolayı kırdan kente yoğun bir göç yaşanmıştır. İç göçle birlikte yaşanan

hareketliliğin iki kuşak öncesinde başladığı görülmektedir. Kişilerin kendi anne babaları ya da dedeleri genellikle kırdan kente göç motivasyonu ile büyük şehirlere gelmişlerdir. Çağrı'nın dedesi de 1940'larda Erzincan'ın Eğinli köyünden İstanbul'a yaşam koşullarının zorluğu ve geçim sıkıntısı çekmesi sebebiyle geliyor. Dedesinin büyüdüğü köyde "bir çarık bile bulamadığını" daha çocuk yaşta soğuktan dolayı ciddi rahatsızlıklar geçirdiğini ifade ediyor (Çağrı, E, 31). Bu sebeple ilk önce kendi başına çıktığı iş bulma amacıyla yapılan göç örüntüsü, daha sonra ailenin de İstanbul'a taşınmasıyla iki kuşak önceden başlamış oluyor.

Dış göçte yine bir önceki nesil daha çok çalışma amaçlı olarak başta Almanya olmak üzere Avusturya, Fransa, Özbekistan, Libya ve Arabistan'a göç etmişlerdir. Yine kırdan kentlere sayılabilecek bu göçler kişilerin çoğunlukla ailelerinden ya da köylerinden birinin gitmesi motivasyonu ile gerçekleşmiştir. Ali'nin 4 abisinin Almanya'ya 1 abisinin de Avusturalya'ya gidip, hatta ilerleyen yıllarda bu ülkelerin vatandaşı olarak hayatlarına oralarda devam etmeleri, köylerindeki araçlar sayesinde oluyor. Halfeti'nin bir köyünde hayvancılıkla geçinmek zorunda olan ailesi 7 çocuğun geçim masraflarını zorla karşılar, köye gelen kaçakçılar sayesinde abileri genç yaşta Avrupa'ya geçebilmiş ve daha önce yurt dışına giden dayılar ve amcalar üzerine kaydedilerek hedeflerine ulaşabilmiştir (Ali, E, 32). Bu ülkelere göç sonrasında oralarda yaşamaya devam eden istisnalar olmakla birlikte, dönenler çoğunluğu oluşturmaktadır.

Dış göç sürecinde gidilen ülkelerdeki uyum sorunları, yaşam alanının bulunamaması, çocukların yetişmesinde karşılaşılan sıkıntılardan dolayı tersine göç yaşanmıştır. Nitekim Sunata (2014) yüksek mühendisler üzerinden yaptığı araştırmasında maddi açıdan tatmin edici bir yaşam sürmelerine rağmen aile ve sosyal ağların konumu ve daha çok itibar görme arzusu geri dönüş motivasyonu oluşturmaktadır. Karadeniz'deki "verimsiz topraklardan" dolayı tıpkı babası gibi köyün büyük bir bölümünün Avrupa'ya gittiğini söyleyen İlknur, babasının 18 yıl orada çalışmasına rağmen kardeşlerini ve annesini yanına almaması hakkında çevresindeki Türklerin "yabancılaştığını" gördüğü için "çocukların bozulmasından" korktuğundan böyle bir strateji geliştirdiğini söylüyor. Bu sebeple emekliliğini alıp memleketine dönene kadar Türkiye'ye deki ailesini yılda sadece 1 ay görmeyi tercih ediyor (İlknur, K, 55). İlknur'un ailesi gibi birçok aile Türkiye'ye döndüklerinde ilk önce göçe başladıkları yer olan köylere ya da ilçelere dönse de birkaç yılın ardından kır toplumuna adapte olamadıklarını fark edip kente taşınmayı tercih etmiştir. Bu yönüyle tersine göçlerin kent merkezlerine olduğu belirtilebilir. Kişiler birikimlerini yine kentte yatırım yaparak değerlendirmişlerdir.

Tersine göçün yansırı geçici, mevsimlik ve zorunlu göçler de kırdan kente göç örüntüsü içerisinde yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi zorunlu göçtür. Doğudaki terör olayları, baraj ve yol yapımı gibi sebeplerle yapılan istimlakle birlikte göç etme zorunluluğu, ailevi sorunlar gibi sebeplerle bireyler zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmışlardır. Doğu illerinde

taşeronluk yapan aynı zamanda da Diyarbakır'da iyi para getirisi olan bir et lokantasını işleten Osman'ın 1994'te Hizbullah'ın ölüm tehdidine karşı canını kurtarmak için gittiği bölge yine bir şehir olan Mersin olmuştur. Kısa sürede sermaye elde ederek göze batan Osman, Hizbullah tarafından mimlenince apar topar ve arkadan iz bırakmaksızın zorunlu göç etmek zorunda kalıyor. Bu göç sonradan Osman'ın elindeki sermayesini kaybetmesine ve uzun yıllar inşaat işçisi olarak çalışmasına ve dolayısıyla büyük bir sosyal statü kaybına yol açıyor (Osman, E, 56). Türkiye'de zorunlu göç hareketlerine dair yapılan kapsamlı çalışmalar (Kale, 2015; Erder, 2018) göçün sosyal ve ekonomik değişimlerin bir parçası olduğunu "toplum, devlet ve mekân" üçgenindeki yönetimin hem bir sonucu hem de bir çıktısı olduğunu göstermektedir.

Göç etmede etkili birçok motivasyon bulunmaktadır. Çalışma zorunluluğu, eğitim, ailevi nedenler, meslek nedenli tayin edilme gibi zorunluluktan kişilerin tercihinin değişen bir alanda göç etmeyi tetikleyen sebepler değişmektedir. Kişilerin göç etme hikayeleri kendilerinden bir ya da iki kuşak öncesinde gerçekleşebilmektedir. Burada dikkat çeken husus göç hikayesinin paylaşılmasında göçün "gereklilik" olduğunun vurgulanmasıdır. Bu gereklilik durumu aslında hareketliliği sağlayan etken konumundadır. Kişiler çıkış yolu olarak gördükleri göçü kimi zaman maddi zorlukların üstesinden gelmek kimi zaman ellerindeki sermayeyi değerlendirmek üzere gerçekleştirmektedirler. Her koşulda, dönemde ve nesilde göç kişiler için oldukça önemli bir hareketlilik etkenidir.

Göç etmedeki temel motivasyonların başında çalışmak (iş bulmak) gelmektedir. Genelde maddi durumda karşılaşılan zorluklar etkili olmasına rağmen kişiler var olan sermayelerini arttırmak ve daha iyi yaşama motivasyonları ile de kente göç edebilmektedir. Ailesi Ordu'da bir köyde hayvancılık ve tarımla uğraşan Reşat, liseyi bitirdikten sonra köydeki yaşam şartlarına hapsolmemek ve para biriktirmek adına İstanbul'a gelip çalışmaya başlıyor. İstanbul'da bir şantiyede çıraklık yapmaya ve para kazanmaya başlayınca zamanla diksiyon, muhasebe, bilgisayar gibi kurslar alarak kendine yatırım yapıyor. Bu yatırımları sayesinde inşaat sektöründen çıkıp profesyonel çalışma hayatına sigortacılık sektöründen girebilen Reşat, elde ettiği yeni statüsü ve sosyal çevresini kaybetmemek için bir daha köy hayatına dönmeyi düşünmüyor (Reşat, E, 40). Araştırmasında hem Türkiye sınırlarındaki iç göçün, hem de Türkiye'den Almanya'ya yapılan dış göçün arkasındaki motivasyonları açıklamayı hedefleyen Sorhun (2011), salt ekonomik motivasyonların sosyal motivasyonlardan daha önemli olduğunu ortaya koymuştur. Kişiler göç edilen bölgenin toplam refahının ve yaşam düzeyinin iyi bir noktada olması hesaba katılarak göç etmektedirler.

Yurtdışı göçlerde başlangıçta iş bulmak maksadıyla yaşanan göç kişinin ilerleyen süreçte bütün ailesini yanına alması ile devam etmekte sonraki nesiller göç edilen yerde doğmakta, yaşamaktadır. Yurtdışına yapılan göçler çalışmak, birikim oluşturmak ve tekrar geri dönmek motivasyonuyladır. Babası da kendisi gibi Avusturalya'da işçi olan Gültekin, memleketindeki

tatil amaçlı yurt dışından dönen göçmenlerin elde ettiği yeni ürünleri görünce onlar gibi birikim yapmak için çabalayıp, yurt dışına gidiyor. Ardından da tıpkı babası gibi çift vatandaşlığı olmasına rağmen emekli olduktan sonra Türkiye'ye dönüp, çalışma yıllarında elde ettiği sermayesi ve çift emekli maaşıyla Türkiye'de refah bir yaşlılık dönemi geçirmeyi tercih ediyor (Gültekin, E, 66). Kişiler yurtdışına gerçekleştirilen refah arttıran göçler sonrasında "kaybolma korkusu" hissedip geri dönebilmektedirler. İlknur'un 18 yıl Almanya'da yaşayan babasının ailesinin oraya götürmeyişiinin arkasında çocuklarının bozulacağı ve o kültürde kaybolacağına dair bir kaygının yer aldığı görülüyor (İlknur, K, 55). Özellikle uzun zamanlı çalışma döneminden sonra gidilen ülkedeki Türk aileleri gözlemlene imkânı elde eden göçmenlerin bu endişeyle ailelerini yanlarına getirmedikleri ve yeterli sermaye elde ettikten hemen sonra ülkeye döndükleri fark edilmiştir.

Çalışma amaçlı göçün kapsamına meslek nedenli göçler de dahil edilebilir. Bu kapsamda yapılan göçlerin başında kamuda mecburi hizmeti bulunan öğretmenlik, doktorluk, hakimlik, askerlik gibi meslekler bulunmaktadır. Tayin olunma esasına dayanan bu durum kişilerin ülke içerisinde bazen de ülke dışında göç etmesine neden olmaktadır. Sınıf öğretmeni olan Duygu, mesleğinin ilk atama yeri olan Ankara'dan sonra tayin sebebiyle Diyarbakır, Mardin ve Malatya illerinin hem şehir merkezlerinde hem de kırsal alanlarında çalışmak zorunda kalmıştır (Duygu, K, 56). Kamuda görev alan bir öğretmene göre tayin süresi çok daha sık olan savcı, hâkim ve güvenlik güçlerinin meslek nedenli göçlerle kısa süre içerisinde Türkiye'nin birbirinden farklı bölgelerinde çalıştığı görülüyor. 15 yıllık Astsubaylık hayatında Bitlis, Şırnak, Tekirdağ, Kıbrıs, İzmir, Ağrı ve İzmit'te görevlendirilen Fuat her tayin bölgesinde en fazla 2-3 yıl kalmıştır (Fuat, E, 47). Bunun yanı sıra mesleğin gerektirdiği eğitim ve tecrübeyi kazanma, sektörlerin öncüllerinin farklı şehirlerde olması, meslek değişimi, kadrolu işe girme, iş imkânlarının daha fazla olması gibi nedenlerden dolayı da kişiler göç etmektedir. Mühendislik alanında adını duyuran Ankara'daki bir devlet üniversitesinden mezun olan Serhat telekomünikasyon alanından devam etmek istediğinden ve bu sektörün daha çok İstanbul'da gelişmiş olmasından ötürü mezun olduktan sonra İstanbul'da çalışma kararı alıyor. Kariyer planına uygun olarak girdiği uluslararası bir özel şirkette sağlanan yurt dışı eğitimleriyle kısa süre içerisinde alanında ciddi birikimler elde edebiliyor (Serhat, E, 34).

Bir diğer göç motivasyonu da ailedir. En az çalışma kadar güçlü bir etkisi olan ailevi nedenler kişilerin büyük değişim kararlarını almalarında itici etkiye sahiptir. Aile içi anlaşmazlıklar, kan davası, aile baskısından kurtulma, kardeşle yaşanan anlaşmazlıklar, aile ile bir arada yaşamaktan kaçış, aile üyelerinden birinin sağlık problemleri gibi nedenler bunlar arasında sayılabilir. Selma'nın geçmişte Ordu'nun bir köyünde yaşayan ve kaçarak evlenen ebeveynleri, bu olay sonrasında köy ortamının ve çekirdek ailedeki bazı kişilerin tepkilerine maruz kalıyor. Ortada kayda değer bir şey yokken "adı çıkarılan" ebeveynlerinin köydekileri susturmak adına

giriştiği bu uygunsuz evlilik, dedikodulara çare olmayınca, Selma'nın anne ve babası tıpkı Yeşilçam filmlerindeki gibi "bir tane yastık ve yorganla" İstanbul yoluna düşüyor. Ailenin ve sosyal çevrenin baskısından kurtulma üzere yapılan bu önlem sonraki süreçte köyle olan bağın kopmasına yol açarak kalıcı bir göçe dönüşüyor (Selma, K, 45). Geride onlara kucak açan ve sahiplenilen bir akraba kalmadığından da bir daha dönmek üzere kırdan kente göç eden Satılmış'ın akrabalarının bugün bile çok nadir Şanlıurfa'yı ziyaret ettiği görülüyor. Halis Başel (2007) Türkiye'de iç göçün nedenlerine odaklandığı çalışmasında, göçe sebep olan iki faktör olarak "kan davalarından" ve "geniş aile otoritelerinden kurtulma eğiliminden" bahsetmektedir. Nitekim Satılmış gibi birçok kişinin hikayesi bu koşullarla benzerlik göstermektedir.

Öte yandan evlenme yine göçü etkileyen motivasyonlardandır. Eşlerden birinin meslek nedenli tayin durumu, eğitim nedenli yurtdışında bulunma, çalışma şartlarının değişimi gibi nedenler eşleri evlilikle beraber göç etmeye sevk etmektedir. Rabia'nın yurt dışında yaşayan ve Türkiye'ye gelmesi problem olan bir kişiyle evlenmeyi kabul etmesi onu evlilikle yurt dışına göçe zorluyor. Eşiyle nikahı Cidde'de kıyıldıktan sonra beraber Pakistan'a geçip Türk öğrencilerin yaptığı düğünle evlenen çift burada 3 yıl zor şartlarda yaşadıkdan sonra Türkiye'ye dönme kararı alıyor (Rabia, K, 54). Daha önce bilmediği ve savaşın eşiğinde olan bu coğrafyadaki tecrübeleri Rabia için en büyük kırılma noktalarından biri oluyor. C. Fan ve Huang (1998), Çin bağlamındaki araştırmalarında evlilik göçünün kırsal bölgelerde yaşayan ve dezavantajlı konumlara sahip kadınlar için evlilik göçe ve dolayısıyla sosyal veya ekonomik hareketliliğe zemin sağlayacak bir araç olarak görülmektedir. Kırsal bölgelerde imkânlarla ulaşımı bir hayli kısıtlı olan kadınlar evlilik yoluyla daha gelişmiş bölgelere yapacakları göçü bir olanak olarak değerlendirmektedirler.

Erken dönemlerdeki göçlerde eğitilmiş kişilerin konumları hareketliliklerine oldukça hızlı etki ettiği görülmektedir. Nitekim bürokraside ve eğitimin önemli olduğu mesleklerde çalışan olmaktan yöneticiliğe kadar hızlı yükselişi sağlayabilmektedir. Bu durumda eğitim alan kişilerin azlığı ve meslek alanlarının ihtisaslaşmasının daha kısıtlı olması gösterilebilir. 1940'lı yıllarda Giresun ve Ankara'dan İstanbul'a ilim, irfan öğrenmek için gelen Serhat'ın dedelerinin dönemin en gözde ilim mecralarında eğitim aldıktan sonra Diyanet içinde hızlı yükselişi buna bir örnektir (Serhat, E, 34). 1980 sonrasında piyasanın genişlemesi, özel sektörün birçok alanda etkinliğinin artması, kentlerde eğitim olanaklarının artması ve üniversite eğitiminin daha yaygın hâle gelmesi göçü hızlandırmaktadır. Doktora eğitimine kadar Konya'da eğitim gören Mehmet'in YÖK Bursu sayesinde dil eğitimi ve yurt dışında doktora imkânı elde edip, dünyanın en iyi üniversitelerinde öğrenim görmesi, onun kariyerinde hızlı bir yükseliş yaşamasına neden oluyor. 1990'ların sonunda İngiltere'den dönmesiyle hemen yardımcı doçent kadrosu alan Mehmet, yurt dışında kurduğu ilişkiler sebebiyle döndükten sonra uzun yıllar oradaki akademisyen çevresiyle ortak projeler yürütebilmek, Türkiye'de alanda öne çıkma fırsatını elde

ediyor (Mehmet, E, 57). Mehmet'in hayatında 1990'larda görülen bu istisnai durum 2000'lerde daha da yaygın hâle gelmiş, imkân ve olanakların genişlemesi, meslekte ihtisaslaşma gibi hedefler kişileri büyük şehirlerden ziyade yurtdışında eğitim almaya yönlendirmiştir.

2000'lerden sonra Türkiye'de ekonominin, sosyal hayatın, şehirleşmenin gelişim düzeyi hemen her alanda uzmanlaşma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple ihtisaslaşma çağın ihtiyacını karşılayan uzmanlaşmış kişilerin hızlı yükselişine imkân sağlamıştır. Konya'da yaşayan Koray'ın endüstri mühendisliği okumak için Bursa'ya olan göçü ona bir yandan lisans eğitimi bir yandan da mezuniyet sonrasında sanayileşmiş bir şehirde olma avantajına dayanan uzmanlaşma eğitimi vermiştir. Böyle bir imkâna memleketinde kalsaydı erişemeyeceğini düşünen Koray, sanayinin içinde olan bir şehrin onun mesleğine "değer kattığını" düşünmektedir (Koray, E, 32). Nitekim bu "değer" sayesinde stajyer olarak girdiği bir Fransız otomobil fabrikasında mühendislik, şeflik ve yöneticilik basamaklarını hızlıca çıkarak genç yaşta üst düzey beyaz yakalı bir yönetici olabilmıştır. Ayrıca 80 sonrası süreç Anadolu'nun farklı dezavantajlı bölgelerinden eğitim için büyükşehirlere gelen kişiler için asıl yükselmeyi sağlayan itici faktördür. Bu noktada göç ve eğitim ilişkisi oldukça kilit bir konumda durmaktadır.

Bunların yanı sıra askerlik görevi, doğal afet sonrasında şehirde ikamet edememe, sağlık sorunları, cemaatlerin yönlendirici etkisi, suç isnadından kaynaklı kaçma gibi etkenler nedenler de göçün sebepleri arasında sayılabilmektedir. Taner'in ailesinin Adıyaman'dan Mersin'e göçü babasının adının haksız yere bir suça karışması sonrasında hukuki soruşturmalardan kaçmak için gerçekleşiyor. Un fabrikasında çalışırken iş ortamında gerçekleşen yaralama olayında kullanılan tabanca babasının üstüne kalınca, suçsuz olan babası çareyi iz kaybettirmekte buluyor. 1965'te Mersin'e gelip burada çalışma şartlarının daha elverişli olduğunu görünce de geri dönüp tüm ailesini alarak Mersin'e yerleşiyor (Taner, E, 40). Zamanında bir suça istinaden gerçekleşen bu göç, son iki neslin Mersin'de doğmasına ve kökenle bağların kopmasına neden oluyor.

Kişilerin hareketliliğinde kilit nokta göçün etkileri ve yarattığı farklılıklardır. Göçün ilk zamanlarında kent koşullarının farklı olmasından dolayı bazı ailelerde konum kaybı ve yoksulluk durumu gibi olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Fakat bu durum daha sonra ailenin sosyoekonomik durumuna göre hızlı yükseliş ya da konum kaybıyla sonuçlanmaktadır. İlginçtir ki, köydeki zorlu koşullarla yapılan karşılaştırmada şehirde zorluk olarak her ne yaşanırsa yaşansın kabul gördüğü ve kıyaslamada şehrin her daim daha pozitif olarak belirtildiği görülmektedir. Mardin'in Derik ilçesinde bir işçinin çocuğu olarak dünyaya gelen Bülent maddi durumun yetersiz olmasından ötürü ilkokul döneminden itibaren çalışma hayatının içine giriyor. Daha sonra ortaokul döneminin başında ailecek İstanbul'a göç ediyorlar. "İstanbul'a göç ettiğimizde yere atılan süngerlerimiz ve bir de sandık vardı. Onun dışında başka bir şey yoktu, o yatakların üzerinde yaşırdık. İlk aldığımız çek-yat bizi çok mutlu etmişti. Ev bodrum kattı.

Güneş ışığını bile zor görüyordu” cümleleriyle betimlediği göçün ilk yıllarındaki hayatı, ailede çalışan üye sayısı arttıkça refaha eriyor. O yüzden geriye dönüp baktığında Bülent her ikisi de olumsuz tecrübeler sunan kır ve kent hayatına dair sarf ettiği sözlerde kır hayatı hakkında “iki cümle üst üste kuramayan ve muhtemel gelecekte terör örgütlerine yakınlaşan bir Bülent” tanımı yaparken, şehir yaşantısı hakkında “daha iyi okullara gitmek, ufkunun açılması, özgüven kazanmak” gibi olumlu çağrışımlar yapan halleri referans göstermeyi tercih ediyor (Bülent, E, 42).

Göç sonrasında ailelerin sosyoekonomik ve kültürel olarak geliştikleri, bu noktada çocuklarına iyi eğitim olanakları sağladıkları için göçün etkilerinden memnun oldukları görülmektedir. Bu durum sadece kırsaldan çalışma amacıyla göç edenler için değil aynı zamanda zorunlu ve ailevi nedenlerden dolayı göç edenlerde de geçerli olmaktadır. Aslen Muşlu olan Yetkin’in babası köyde kardeşleriyle düştüğü anlaşmazlık sebebiyle 1970’lerin ortasında Diyarbakır’a göç ediyor. Bugün ara ara geride kalan sülaleye ziyaretler yapıldığında her iki taraf arasında hem maddi hem de kültürel anlamda bir değişim olduğu gözlemleniyor. Çoğu kardeşi üniversite mezunu, kendisi de tıp okumuş olan Yetkin göçle beraber çocukların eğitime verilmesinde ve okutma konusunda takınılan tavırda bir değişim olduğunu, amca çocuklarının okumadığını, kendilerinin çalışma hayatı ile birlikte götördükleri okul hayatı sayesinde eğitim seviyesi açısından yükseldiğini belirtiyor (Yetkin, E, 35).

İç göçteki bu memnuniyet dış göç için geçerli değildir. Özellikle Almanya’ya yaşanan göçlerde kişilerin kendilerini dil sorunundan dolayı ifade edememeleri, ikinci sınıf vatandaş muamelesine maruz kalmaları, dini hassasiyetlerinin toplumla uyuşmaması, çocuklarının asimile olmasından korkmaları gibi nedenlerden dolayı daha sıkıntılı bir göç sonrası süreç yaşamışlardır. Bu nedenle çoğunlukla yeterli miktar para biriktirdikten sonra aileler geri dönme kararı almışlardır. Tersine göç sonrasında ellerinde biriken miktar ile mülk, araba, arsa gibi sabitelere yatırım yapmışlardır. 17 yaşından itibaren Avusturalya’da yaşamaya başlayan ve bugün hâlen yılın yarısını bu ülkede geçiren Gültekin, erken yaşta gitmesine rağmen o kültüre hiç alışamadığını ısrarla dile getiriyor. Uyum sağlayamamasına neden olan kendi dini hassasiyetlerinin oradaki yaşam tarzına paralel olmaması oluyor. “Ben biraz da burada kursta okudum ya, biraz dini bilgiler, haramı, helali bildiğim için bazı konularda, pek oranın yaşantısına alışamadım. Benim kahve hayatım, sigaram, içkim hiçbir şeyim olmadığı için alışamadım. “ (Gültekin, E, 66). 37 yıllık Almanya tecrübesinde dil sorunu, ayrımcılık ve asimilasyon korkusunu deneyimleyen İlknur da ömrünün büyük bir bölümü orada geçmesine rağmen nihayetinde daha fazla mücadele vermek istemeyip Türkiye’ye dönenlerdendir. Türkiye’de 6. sınıfa geçerken gittiği Almanya’da dil sorunu sebebiyle 4. sınıftan eğitime başlayan İlknur daha göçün başlangıcında eğitimde sene tekrarına uğramıştır. Türkiye’de esnaf olarak çalışan babasının göçten sonra yabancı işçi statüsüne düştüğü için devlet dairelerinde ve sosyal alanlarda ikincisi sınıf insan

muamelesi gördüğünü, Türklere kiralamak için güzel evler vermediklerini, daha çok sobalı ya da çiftlik evlerini kiralamak zorunda kaldıklarını ve çoğu zaman misyonerlerle çevrili olduklarını aktarıyor (İlknur, K, 55).

Göçün serveti ve sermayesi olmayanlar için bir sıçrama noktası olduğu düşünülmektedir. Yer ve koşullardan bağımsız olarak kendine bir başlama noktası seçmekte ve önüne gelen imkânları değerlendirerek yukarı hareketlilik yaşamaktadır. Fakat belli bir durağan serveti olanların özellikle ailesiyle birlikte mal varlıklarını da yönetmesi gerekenlerin bir sürecin göç sonrası kişileri beklemesi, bölge koşullarının uymaması, halihazırda yerleşmiş olan pazara büyük olarak girme çabası, kazanılan itibarı mekânı ve karşılığı olmayan bir yerde devam ettirmek gibi durumlar bu kişilerin aşağı doğru hareketlilik yaşamasına neden olmaktadır. Dahası bu kişiler uzun zaman kendini yaşanan sarsıntının hem maddi hem de psikolojik sonuçları ile mücadele ederken bulmaktadır. Ankara'da Ulus'un işlek bir yerinde kendine ait tuhafiye dükkânında iyi iş yapan Sebahattin'in babası, 1960'larda bir arkadaşının sözüne güvenerek İstanbul'da yaşama hayalinin peşine düşüp evini ve dükkânını satarak İstanbul'a göç ediyor. Hali hazırda Ankara'da sağlam bir çevresi ve ekonomik sermayesi olan birinin erken dönemde şehirden şehre olan göçü sektör değişikliğiyle sonuçlanınca 20 yıllık bir düşüşü getiriyor. Öncesinde ticaretle kazanırken İstanbul'daki tekstil imalatına tek başına girişmeye çalıştığında hem çocukların küçük olup ona destek olmayınca hem de "tanımadığı insan bin katına çıkınca" itibar görmemeye ve konumunu kaybetmeye başlayan Sebahattin'in babası zamanla yaptığı bu göçten çok pişman oluyor. Rekabetin ön plana çıktığı, yardımlaşmanın ve sosyalliğin kaybolduğu İstanbul'da kendini "yukarıdan düşmüş" gibi hisseden babası, çocukların yetişmesiyle rahata erişse de yaşlılık döneminde bile eskiye dair hasret çektiğini "Ankara Ankara diye diye gitti" sözleriyle anlatıyor (Sebahattin, E, 53). Sadece maddi kazancın erimesiyle sınırlandırılmayacak bu durum yurtdışına çalışma ve eğitim için göç etme durumlarında da yaşanabilmektedir. Bu nedenle temelli geçmek gayesiyle yapılan bu göçler geçici olmak durumunda kalmaktadır.

5.3.3. Sosyal Çevre

Sosyal çevre ilişkilerin sermaye değeri olarak kabul görmesi şeklinde değerlendirilebilir. Sosyal hareketliliğin temel etkenleri olan eğitim, meslek, göç unsurların birlikte yoğrulduğu ortam veya bağlam olarak da değerlendirilebilir. İnsanlar arasında bağlantı kuran ilişkiler, tavırlar, değerlerle birlikte şekillenen ve kendini ekonomik ve kültürel sermaye ile yeniden üreten sosyal çevre bir "yatırım alanı" olarak katma değeri yüksek sermaye değeri taşımaktadır. Sosyal çevreyi etkileyen koşullara ve etki alanına bakıldığında hareketlilik örüntüleri arasında bağ kurucu pozisyonu daha net görülebilecektir. Aileden mesleğe, evlilikten iş kurmaya kadar etkin olan ilişkilerde dayanışmanın, güvenin, iş birliğinin ve değerlere atfın önemli olduğu

görülmektedir. Kişiler bu referanslarla yaptıkları işte kendilerini ve çevresindekileri güven altına aldıklarını düşünmektedirler. Her daim “fayda” eksenli pozitif olarak yorumlanamayacak bu durum aynı zamanda “çıkar sağlama” olarak da negatif olarak okunabilmektedir. Fakat her iki koşulda da sosyal çevrenin hareketliliğe olan etkisi çoğunlukla yükselmeye odaklanmaktadır.

Sosyal çevre imkânlarını oluşturan birçok altlık bulunmaktadır. Bunların en başında sosyoekonomik ve kültürel bir alt yapı hazırlayan ailenin konumu bulunmaktadır. Ailenin soyu, önceki nesillerde geliştirdikleri ilişkiler, bulunduğu şehir ve mekânlar, yaptıkları işler, taşıdıkları kültürel birikim gibi birçok faktör etkili bir miras olarak geçen sosyal sermaye niteliğindedir. Dedeleri Diyanet’te üst düzey görevler yapmış olan Serhat, Yüksek İslam Enstitüsü’nden mezun olan babasına bu kurumda devam etmesi ya da büyük şehirlerde müftülük yapması yönünden tekliflerin dedesi vasıtasıyla geldiğini aktarıyor (Serhat, E, 34). Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra dini kurumlarda görev alan ender eğitilmiş kişiler arasındaki itibarın çocuklarına devrini gösteren bu olay bize ailenin sağladığı birçok sermaye gibi itibarın da aktarılabilen, işlevsel bir sermaye türü olduğunu kanıtlamaktadır. Sosyal sermayenin alt bir kümesi olarak kabul edilebilecek aile kendi başına bir sermaye çeşidi olma özelliği de göstermektedir. T. T. Swartz (2008) çalışmasında ebeveynlerin genç-yetişkin çocuklarının başarı sağlamalarında sarfettikleri eforu “iskelet” metaforuyla açıklamaktadır. Ailelerin özel alanlarında gerçekleşen bu durum aslında aileler kuşaklararası ilişkilere başvurma suretiyle toplumun kolektif sorunlarını bireysel çabalarla çözme yaklaşımlarıdır.

Sosyal çevrenin katkısı, her meslekte önemli olan iş çevresinin elde edilmesinde de önemli yerini korumaktadır. Babası da kendisi gibi hekim olan Soner, küçüklükten itibaren babasının arkadaşlarının çevresine ve doktorluğa aşına büyüyerek mesleğe dair bir avantajla başlıyor. Bu psikolojiyle tıp fakültesi tercihini yapan Soner, ailesinden ayrı bir şehirde geçen lisans eğitimi ve çalışma hayatında babasının arkadaşları sayesinde karşılaştığı problemleri aşabiliyor, öncesinden tavsiyeler alabiliyor (Soner, E, 32). Daha çok babalar kanalıyla çalışan sosyal çevrenin çocuğa intikali meselesi erken yaşlarda da kişinin hareketliliği için anlamlı kolaylıklar sağlamaktadır. İçinde yetişilen sosyoekonomik bağlamın bireyin duygusal, fiziksel ve sosyal gelişiminde belirleyici bir role sahip olduğuna dikkat çeken V. Bengston, T. Biblarz ve R.E. Roberts’a göre (2009) göre çocuğun içinde bulunduğu sosyoekonomik bağlam ebeveynler tarafından kurulur. Bu noktada ailenin gelir ve varlık düzeyi, yerleşim mekânı, yukarıda değinildiği gibi akrabalık-ahbaplık ilişkileri ve potansiyel akranlar, son olarak sosyal konuma eşlik eden bir dizi imkân ve sabitler bu bileşenler arasında sayılabilir.

Kişinin, ailesinin sosyoekonomik durumundaki iyileşme, tayin, göç, eğitim nedenli mekânsal hareketlilikleri sosyal çevrenin değişimini ve diğer bir yönüyle de zenginleşmesini sağlamaktadır. Seyfi’nin lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Kazakistan ve Kırgızistan’da yapması ve hayatının önemli bir bölümünü Orta Asya ülkelerinde geçirmesi bu coğrafyada ona

birçok ilişki sağlayabiliyor. Uluslararası İlişkiler mezunu biri olarak eğitim hayatı boyunca olabildiğince hinterlandını geliştirmeye çalıştığını, o yüzden bugün Orta Asya'nın her bir bölgesinde bir dostunun bulunduğunu aktarıyor. Aynı zamanda büyüdüğü gecekondulu mahallesinde daha küçükken muhatap olduğu karma kökenli nüfusun onu ilişkilerde ustalaşmaya ittiğini, bugün bu ilişki kabiliyeti sayesinde özel sektörde iş alabildiğini de eklemeyi ihmal etmiyor. “Büyüdüğünüz yerden kaynaklanıyor. Bizim mahallede herkes belli bir gelir grubunda. Çok değişiklik, çeşitlilik var. . . İster istemez o ortamda büyüyen çocuk girişken oluyor” (Seyfi, E, 33). Mekânsal hareketliliğin bireyin sosyal çevresini genişletme motivasyonunu arttırdığına dair Oishi ve arkadaşlarının (2013) çalışması mekânsal açıdan daha hareketli bir yaşam tarzını benimseyen katılımcıların sosyal çevrelerini genişletme konusunda daha motive davrandıklarını belirttikleri tespit edilmiştir.

Bir diğer faktör eğitim ve meslekle birlikte içerisinde bulunan kurumların sağladığı sosyal çevredir. Statünün yeniden üretiminin son basamakları sayılabilecek eğitim ve meslek kurumları kişilere kurum kültürünün yanı sıra ilişkiler, usuller ve bağlantılarla ilgili tecrübe kazandırırken kişilerin bu ilişkileri değerlendirmesine de imkân sağlamaktadır. Her ne kadar ailenin sosyoekonomik durumu hayatın tümü içerisindeki ilişkilerin zemininin belirlenmesinde etkili olsa da bu örüntülerin dışarısına çıkıp eğitim ve meslekle kendi örüntüsünü oluşturan kişi sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Öğretmen bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Salim, ticarete atılıp üretici pozisyonuna girmesiyle ailesinin memur çevresinden daha farklı sektörde çalışan insanlarla tanışma fırsatı ediyor. Bu ilişkiler onun Düzce Belediyesi'nde önce halklar ilişkiler müdürlüğü, sonrasında özel kalemlik ve başkan vekilliği yapmasını sağlayabiliyor. Belediyedeki üç dönemlik görevinde şehrin önde gelen iş adamları ve bürokratlarıyla tanışma fırsatı ona emekli olduktan sonra bile yardım edebiliyor, bir anda şehrin önde gelen sanayicilerinden birinin şirketinde CEO olarak işe başlayabiliyor (Salim, E, 67). Çalışma ortamında biriktirilen ilişkilerle statünün yeniden üretilmesini resmeden bu durum, kurumlar üzerinden ilişkilerin yürümediği ticaret sektöründe de tanıdıklar ve ortaklar üzerinden gerçekleşmektedir.

Öte yandan meslek ortamında kurulan bağlar kadar güncel olmasa da aile ve yakın çevre kaynaklı ilişkilerden sonra bireyin kendi çabasıyla elde ettiği ilk sermaye türü olan eğitim merkezli sosyal çevre, kişilerin mesleğe ve evliliğe adım attığı ilk yıllarda belirleyici bir güce sahip olmaktadır. Eğitimin yarattığı sosyal çevrenin kuşatıcılığı ve etkisi belirli bir kurum kültürü olan ya da kimliğiyle statü veren okullarda çok daha barizdir. Çoğunlukla İstanbul'da bulunan, ancak Ankara, İzmir ve Bursa gibi şehirlerde de tekil örneklerine rastlanılan asırlık liselerin, her şehrin en zeki öğrencilerini içeren fen liselerinin ve yine İstanbul'da konumlanan prestijli üniversitelerin mezun olunan öğrenciye etkisi her yaşta hissedilebilecek itibar ve sosyal çevre imkânı sunması eğitim yoluyla kıymetli bir ilişkiler ağı üretmektedir. Öğrencilerin mezun

olduktan sonra belirli şirketlerde ya da üniversitelerde toplanmaları, mezun derneklerinin aktif çalışarak öğrencilerin arkadaşlarıyla ilişkisini güncel tutması ve üretilen ekolün toplumda statü getiren bir karşılığı olmasından ötürü terk edilememesi, ülkenin en başarılı gençlerinin belirli bir statünün altına düşmesine izin vermeyen bir yapıyı garantilemektedir. Soner derslerdeki başarısıyla yıllarca övüldüğü bir kasabadan Atatürk Fen Lisesi'ni kazanıp çıktığında “zeki denen insan profilinin ne olduğunu orada anladığını” belirtiyor. Okuldaki öğrencilerinin ortalamanın üstünde zekalara sahip olması sebebiyle “böyle bir ekibin içerisinde yer almanın kendisini bir yerlere getirdiğini” düşünen Soner, hem sınav sisteminde ilk 1000 içerisinde yer alabilmeyi hem de bugünkü akademisyenlik hayatının temelini bu lisede eğitim almaya bağlamaktadır. Soner böyle bir liseden mezun olmanın “hayata ölçülmesi zor olan şeyler kattığına” inanmakta, bugün bile yakın arkadaşları ve doktora danışmanının fen liselisi mezunu kişilerden oluştuğunu istemeden vurgulamaktadır. Ayrıca, fen lisesinden mezun olan çoğu öğrencinin tıp fakültesine giderek ilişkisini devam ettirtebildiğini, aksi durumda meslek hayatında çeşitli ortaklıklar kurularak sosyal sermayenin diri tutulduğunu söylemektedir (Soner, E, 32).

Aile, eğitim ve meslek bağlamında kişiler öncelikle kendileri ekseninde bir sosyal çevre edinmekte daha sonra hemşerilik, cemaatsel ilişkiler, sivil toplum kuruluşları ve siyasi ilişkilerle sosyal çevrelerini zenginleştirmektedirler. Birbiri ile etkileşim hâlinde olan bu ilişkiler birbirini sürekli besler haldedir. Bu durum sosyal sermayenin gücünü ve etkisini arttırmaktadır.

Kişinin kendi yakın sosyal çevresi ilk ilişkilerin ağıdır. Bu ilişkiler bir konumdan diğerine taşıyıcı etkisinin yanı sıra sosyal çevre geçiş süreçlerinin de destekçisi ya da telafi edicisi durumundadır. Ailenin yetersiz kaldığı, etkin olamadığı dönemlerde kişiler yakın arkadaşlarından, çevrelerinden içinde bulundukları durumun geçişinde yardım istemektedirler. İş bulma, referans olma, sermaye sağlama gibi etkenlerle kişinin yukarı doğru hareketliliğine katkı sağlarken düşüş dönemlerinde borç vermekten barınma imkânı sağlamaya kadar birçok destek vererek kişilerin bulundukları durumdan çıkmalarına yardımcı olmaktadır. Akraba, komşu ve yakın arkadaşların arasında bulunduğu bu kişiler hayatta ilk yardım ekibi gibi işlev görmektedir. Kişilerin ihtiyaç duyduğu anlarda hem kişisel hem de mekânsal yakınlık olarak yanı başında olan sosyal çevre desteği kısa sayılabilecek bir zaman diliminde etkin olmakta fakat etki gücü fazla olmaktadır. Eşinden boşandıktan sonra köydeki baskıdan ve eşinin tacizlerinden kaçan Mutlu kız kardeşlerinin yaşadığı İstanbul'a elinde hiçbir birikimi olmadan geldiğinde 4 ay onların evinde kalıyor. Böylelikle kira masrafından kurtulan Mutlu, kardeşlerinin aracılığıyla ayarlanan temizlik işi sayesinde 4 ayın sonunda oğluyla beraber müstakil bir eve çıkabiliyor (Mutlu, K, 46). Sosyal sermayenin bireyin “hayatta kalmasını” ve hatta yukarı doğru hareketlilik yaşamasını sağlayacak kaynaklar temin etmedeki konumunu ele alan Dominguez ve Watkins (2003) ekonomik kaynakların ötesinde, düşük gelirli anneler için sosyal sermayeyi

kısıtlayan, karmaşıklaştıran veya teşvik eden çeşitli faktörlerin ortaya çıktığını ve bu durumun annelerin hayatta kalmaları veya bir hareketlilik yaşamaları konusunda önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplum içerisinde “torpil” olarak ifadelendirilen kayırmacılık veya yeğencilik (nepotizm) çalışma hayatına katılımda eğitim ve kişisel becerilerle birlikte en etkin faktörlerdendir. Hatta kimi zaman liyakati de geride bırakarak tek başına güçlü bir etkiye sahiptir. Kamu kurumlarında özellikle “kadroya aldırılma” olarak sıklıkla ifade edilen bu durum aslında sürecin edilgen olduğunu da göstermektedir. Hem kendi ailesinin hem de ablasının akademisyen eşinin sosyal sermayesi güçlü olan Emine, ailesinin ekonomik sermayesinden bağımsız kendi ayakları üzerinde durmak üzere bir karar aldığı anda, bu sefer ailesinin sosyal sermayesini kullanarak kolaylıkla iyi bir pozisyonda, güvenli bir çalışma ortamına girebilmiştir. Bir telefonla ulaşabildiği ve “amca” dediği bir belediye başkanının verdiği “isim” sayesinde kolaylıkla başka bir Belediye’de önemli bir konumda çalışmaya başlayabilmiştir (Emine, K, 42).

İlişkilerin hareketliliğe olan etkisinde bir diğer husus sade çalışan konumundaki kişilerin daha üst seviyelere çıkmak için eğitimlerinin ve becerilerinin yükselmeye tek başına yeterli olmayacağını farkında olmalarıdır. Türkiye’nin en nitelikli eğitim veren lise ve üniversitelerinden mezun olması sebebiyle ileri düzeyde Fransızca ve İngilizce bilen Özgür, önemli bir kamu şirketine 5 yıllık yüksek performansından sonra gelir uzmanlığından şefliğe yükselmesine kendi imkânlarının yetmediğini söylüyor. Yöneticisi tarafından ona sunulan Sahra Altı Afrika ülkelerindeki şeflik pozisyonunu kötü yaşam koşulları sebebiyle kabul etmeyen Serdar, aynı pozisyonda Fransızcasını kullanabileceği bir Avrupa ülkesinde çalışma isteğini belirtiyor ama “Oralarla başka şeylerin [torpilin] devreye gir[diğini]” düşünüyor. Özgür çalışması ve becerisi ile geldiği konumdan daha yukarıya gidebilmesi için artık başka bağlantılara sahip olması gerektiğini biliyor (Özgür, E, 30). Bertrand ve Schoar (2016) aile şirket yapılanmaları üzerinden torpil ve nepotizm gibi kavramları inceledikleri araştırmalarında güçlü aile bağlarının merkezde olduğu kültürlerde nepotizmin önünün daha açık olduğunu ileri sürmektedir. Araştırmacılar, bahsedilen aile şirketi yapılanmalarının hem özel sektörde hem de kamu işletmesine sahip firmalarda geniş fraksiyonlarla mevcut bulunduklarına dikkat çekmektedirler.

Toplumsal hayatta az sayıda insanın hayatında etkin olan bir diğer destek hamiliktir. Hamilik ile birlikte kişi tek bir kişi tarafından uzun süreli desteklenmekte himaye edilmektedir. Bu kişiler kimi zaman bir öğretmen ya da üniversite hocası kimi zaman abi olarak nitelendirilen bir kişi olabilmektedir. Kişilerin hayatlarının kırılma olarak görülebileceği dönemlerde etkin olan bu kişilerin etkisi anlık olaylarla değil çok daha geniş vadeli olarak etkisini göstermektedir. Bu nedenle salt destekten ziyade “kuşatıcı” etkiye sahiptir. Aynı kişinin desteği “elinden tutulan kişi” için eğitimden evliliğe hatta meslekte konum edinmeye kadar uzanabilmektedir.

Hareketlilik etkeni olarak çok nadir kalabilecek bu durum kişinin tek başına hızlı yükselme yaşamasını sağlayan etkenlerden biridir. 37 yıldır emek verdiği Wing Tsun dalında Türkiye'nin bilinen isimlerinden biri olan Onur, ortaokulda tanıştığı hocası sayesinde bu sporda sebat gösterebiliyor. Maddi durumu olmadığı için aynı zamanda para kazanması gerektiğini fark eden hocası, öğrencisiyle haftanın her günü iletişim kurabilmek için onu kendi şirketine sokup muhasebe alanında yetiştiriyor. Böylelikle ona Wing Tsun sporuna ait becerinin yanında bir de yeni bir meslek imkânı tanırken, zamanla öğrencisinin yurt dışında eğitim alması için ona finansman olup yurt dışına gönderebiliyor. Bugün kendi spor salonunu yöneten Onur, onu bugünlere getiren, eğiten ve ona iki meslek veren hocasıyla ilişkisinin hala devam ettirip, Wing Tsun aynı seviyeye ulaşırsalar bile hocasına memnuniyetle saygı gösteriyor (Onur, E, 53). Bir sosyal sermaye türü olarak mentörlüğü inceleyen D. Dubois ve M. Karchner (2013) "natürel mentör" olarak addettikleri kişiler bireyin çekirdek çevresine mensup akraba veya aile dostlarından biri olabilir ve yine bu kişiler duygusal destek, ortak kimlik ve karşılıklı anlaşmaya dayalı güçlü ve uzun süreli bağların inşasında rol oynayabilirler. Yazarlara göre natürel mentörler tarafından sağlanan destek ve yapılan rehberlik sadece kişinin kontaklarının sayısına ve kalitesine değil, aynı zamanda ilişkiler aracılığıyla edinilen sosyal kapitalin çeşidine de bağlıdır.

Yakın sosyal çevrenin referans ya da hamilik kanalıyla imkân sağlayıcı etkisinin yanı sıra baskılayıcı etkisi de bulunmaktadır. Sosyal çevrenin aile hayatından evlilik ve boşanmaya, meslek değişiminde çalışma hayatına ve hatta tüketim tarzına kadar müdahil olabilen bir tutumu olabilmektedir. Kişilerin kendi kararlarında aile desteği bulduğu durumlarda bu baskı etkili olmazken zayıf olduğu durumlarda kişinin hayatını kısıtlayıcı bir durumu bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet, aile içi roller, gelenek, dini yaşam gibi faktörlerin etkin olarak vurgulandığı bu söylemlerde kişiler sosyal çevre baskısı altında karar vermeye çabalamaktadırlar. Tekstil üreticisi muhafazakar bir sermayedar olan Ziya, yat hayali olmasına ve parası olmasına rağmen böyle bir eşyaya sahip olduğunda İslami çevresinin ona vereceği tepkiden çekiniyor. Aslında o paradan çok daha fazlasını arabaya veriyor. Ama ona bu tepkiyi verecek insanların kültüründe arabaya para vermek varken, daha az maliyetli ama daha üst sınıfın kullandığı yat alma kültürü olmadığından "...Ziya abi teknelerde geziyor derler..." şekilde damgalanmaktan korkuyor. Sonuç olarak muhafazakar çevresinin sahip olduğu kodlamalarda farklı bir sınıfta yer alan "yat sahipliği" onun tüketim tarzını sınırlandırıyor ve yat hayali gerçekleşmiyor (Ziya, E, 53).

Birincil sosyal çevrenin daha çok sermaye olması ve aktarılabilir olmasını sağlayan toplumsal hayatta bir aidiyet fikrinin bulunduğu topluluklara üyeliğin getirdiği ilişkilidir. Bunlardan ilki olarak hemşerilik sayılabilir. Göç sonrası kentte ortaya çıkan bir bağ olarak tanımlayabileceğimiz hemşeriliğin referans kabul ettiği şehirde/memlekette bir karşılığı yoktur.

Bu nedenle ilişkinin kendisi de sağladıkları da sadece kentte geçerliliği olan ilişkilerdir. İlk göç sonrası kişilerin akrabalarının ve tanıdıklarının yanına göç etmeleri, sonrasında aynı mekânsal paylaşım, aynı iş sektörlerinde çalışma ve değerler ve inanç açısından da paralel bir seyrin bulunması hemşerilik ilişkilerini kent merkezinde güçlendirmektedir. Güven ve dayanışma üzerinden ilerletilen ilişki özellikle kişilerin ev ve iş bulmaları sonrasında etkili olmakta evlilik ile birlikte ilişkiler perçinlenmektedir. Nitekim kentlerde belli meslek gruplarının belli bölgelerden gelenler elinde bulunması kente geliş şekli ve gelinek mekânla ilişkilidir. Hüseyin'in erken yaşta Erzurum'dan göç eden babası, ilk yaptığı kapıcılık işinde beraber geldiği hemşeri grubuyla benzer mekânları mesken tutmuş, Kurtuluş, Feriköy ve Osmanbey civarında kapıcılık sektöründe çalışmıştır. Bu dönemde kendisi gibi köyün imkânlarından kaçıp para biriktirmek isteyen akrabalarına istihdam sağlamak için: “Ne oluyor yandaki apartmana kapıcı lazım köyü arıyor köyden gel diyor birisi bulduk...” yöntemini uygulayan babası ve akrabaları, zamanla Osmanbey civarında kapıcılık sektörünü elinde tutan bir topluluğa dönüşüyor (Ziya, E, 53). Hemşerilikle ilgili önemli çalışmaları bulunan Sema Erder (2013) kentte kurulan bu ilişkilerin bazı gruplar için barınma ve iş bulma gibi temel ihtiyaçları karşılama görevi gördüğünden, bazı gruplar içinse gelinek şehir ve bölgenin geleneklerini ve alışkanlıklarını muhafaza etmede başvuru bir kanal olduğundan bahseder.

Kan bağı olmasa da inanç temelinde güçlü bir sosyal sermaye imkânı sağlayan cemaatler de kentte birçok sosyal ilişkinin temelinde bulunmaktadır. Tıpkı hemşerilik gibi cemaatler de kent ortamının güçlendirdiği ve yeniden tanımlanmasına katkı sağladığı oluşumlardır. Tarikat yapılanmasının daha esnek ve kent kültürünün gerektirdikleri ile birleşmesinin uygulaması olan cemaatler inanç ve aidiyetle kişiler arasında bağ oluşturmaktadırlar. Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Mahsun'un ortaokul yıllarında mahalle imamı sayesinde girdiği cemaat ona dini eğitim, dindar bir çevre ve toplumsal adap bilgisi veriyor. Cemaate girdikten sonraki hayatında çok daha sosyal olan Mahsun özellikle lise yıllarında daha fazla insana “vesile olmak” ve “hizmet peşinde koşmak” için o kadar çok çalışıyor ki üniversite sınavlarında başarısız oluyor. Bu sefer yine aynı ortamda eğitimle yükselmiş kimselerin “seccadeyle tezgâhı birleştirmek” ilkesini baz alarak vakfın belirli görevler karşılığında sunduğu ücretsiz dersane ve kalacak yer imkânıyla sınavlara hazırlanıp sağlık teknikeri olmayı başarıyor (Mahsun, E, 51). Mahsun'un hayatında net bir şekilde kendini gösteren cemaatlerin sosyoekonomik durumu düşük kişilerin öncelikle eğitim ve sonrasında çalışma hayatı ile hareketliliğini yaygınlaştıran etkisi, 2010 sonrasında siyasi ilişkilerle bütünleştiği görülmektedir. Ayrıca cemaatler, kişiye maddi manevi fayda getirdiği ölçüde, sosyal çevre imkânına sahip olmayan grupları da kendi ile aynı durumda bulunanlarla ortak paydada birleştirmekte ve yeni ilişkiler geliştirmesine imkân sağlamaktadır. Akdoğan (2006), hemşeri grupları ve dini/etnik cemaatler gibi oluşumların Türkiye'de düşük

gelir düzeyine mensup vatandaşların yaşadıkları sosyal ve ekonomik problemler karşısında oluşturdukları bir dayanışma ağı işlevi gördüğünü belirtmektedir.

Eğitim ve cemaat arasındaki birbirini tetikleyen ilişki ticaret ve çalışma hayatındaki örüntülerle de benzerlik taşımaktadır. Güven, inançlar ve değerler üzerinden ilerleyen etkileşim aynı dinamiklerle tesis edilmeye çalışılmaktadır. Kişilerin ilişkilerinin bağlayıcılığından dolayı yer yer zarar gördükleri de olmuştur. Sosyal çevreyi ve ilişkilerinin tesis edilmesini sağlayanın cemaatin bir kurum olarak görülmesi kişilerin bağımsızlıklarının arttığı ve farklı koşullarla ilişki geliştirmenin mümkün olduğunu görmeleriyle birlikte yerini daha seçici ilişkilere bırakmaktadır. Bu noktada kişiler büyük kurum referansları ile değil yapının sağladığı fakat kendilerine göre biçimlendirdikleri ilişkilerin içerisinde bulunmayı ve bu ilişkileri kendilerine referans kabul etmeyi tercih etmektedirler.

Cemaatsel ilişkiler, mesleki ağlar, siyasi ideolojik bağlantılar belirli kuruluşlarda kurulmaktadır. Kişiler bu kuruluşların sağladığı imkânlar hakkında sosyal sermaye sağlaması, dil ve yetenek gelişimine etkisi, gönüllü çalışmalarda tatmin sağlamaları, kişinin kendi yetenek ve becerilerinin farkına varması, kendine ve çevresindekilere faydalı olma imkânı bulma, içinde bulundukları meslek hayatında çevre edinebilmelerine olan katkısı, siyasi düşünce ve haklar bağlamında birlik oluşturma imkânının bulunması gibi nedenleri belirtmektedirler. Babası Diyarbakır'da medrese hocası olup, yıllarca öğrenci halkaları yetiştiren Nursel, babasının yolunu takip ederek sivil bir öğretmen edasıyla yaşadığı muhitte hem kendine ve hem de çevresindekilere faydalı olma imkânını kadınlara yönelik kurduğu STK'sı ile elde etmiştir. Bu platform aracılığıyla eğitime ulaşamamış insanları kültürel açıdan geliştirecek kitap okuma grupları kurmanın yanında, şehre dışarıdan gelen kişilere de ulaşım "gönül köprüleri kurmayı" hedeflemiştir. Motivasyonunun temelinden tamamen insanlığa faydalı olma ve içten bir yardımlaşma hareketi başlamanın yattığını belirten Nursel 20 seneyi aşkındır yürüttüğü STK başkanlığı sayesinde aynı zaman toplum içinde güçlü ve sarsılmaz bir imaj veren statü de elde etmiştir (Nursel, K, 56).

Sivil bağların hareketliliğe olan etkisi salt gönüllü yapılan faaliyetlerde değil siyasi yönü ağır basan kuruluşlarda daha fazla görülmektedir. Nitekim özellikle meslek birlikleri, siyasi görüşü net olan STK'lar ve ticari beklentilerin dile getirildikleri kurumlar siyasi ilişkilerin yoğun yaşanmasından kaynaklı olarak siyasete geçme ya da orada ilişki sermayesi oluşturmayı mümkün kılmaktadır. Erhan'ın tekstil alanında daimi bir yükseliş içerisindeyken dahil olup çıkar gözetmeksizin aynı hassasiyetlere sahip yatırımcılara akıl hocalığı yaptığı bir iş adamı derneğinde kendisi hariç yönetimdeki çoğu arkadaşının "Bugün Türkiye'de siyasi, sosyal ve iş hayatında birçok yerlerinde en üstte" olduğunu itiraf ediyor. Buradaki aidiyeti iş hayatındaki mücadele ortamına aktararak karlı çıkan "dava arkadaşlarının", kurumun önerileriyle doğru yatırımlar yapıp zaman içerisinde ülke ekonomisinde "belirleyici ve karar alıcı" kişilere

evrildiğini beliriyor. Firmasında ürettiği kadın iç giyim ürünlerinin devletin ticaretine dahil edebilecek bir ürün olmaması ve arkadaşlarının tavsiyesini dinleyip firmasında bu sınırlamayı kaldıracak bir dönüşüme gitmemesi sebebiyle kendini başarısızlık ve beceriksizlikle tanımlayan Erhan, böylelikle “üretim hayatına bir şekilde nokta koyduğunu” fark ediyor (Erhan, E, 62).

Siyasi ilişkiler sosyal sermaye bağlamında değerlendirilebilecek hareketliliğe doğrudan etkisi olan en belirgin faktördür. Sıklıkla “Ankara’daki bağlantılar” olarak ifade edilen ilişkiler altın anahtar konumundadır. Devlet dairesinde küçük bir işlem halletmekten iş bulmaya, atamalara, ihâlelere kadar kendi ölçeğinde büyüyen bir etkisi bulunmaktadır. Aile ilişkilerinin yanı sıra eğitim ve meslek sayesinde edinilen çevre, sivil toplumdaki ilişkiler, akademinin siyasetle bağlantısının olduğu durumlar, ticari menfaatlerin yoğun yaşandığı ve ihâle üzerinden ilerleyen girişimler siyasi ilişkilerin sağladığı imkânlar ve olanaklarla gelir, konum ve itibar olarak kişileri yukarılara taşımaktadır. Aile ilişkilerini ve sosyal çevresini kullanarak mezun olur olmaz özel kalemlik, kültür merkezi müdürlüğü, STK başkanlığı gibi makamlarda oturma şansı elde eden Mete, çevresine güvenerek girdiği reklam fabrikası işinde “siyasi konjektürün kendilerinden yana” olmasıyla ihâleleri alıp kısa süre içerisinde ikinci fabrikayı kuruyor. Ancak hizmet verdiği büyükşehir belediyesi başkanlığı seçimi kaybedilince ücretini alamıyor ve ödemeleri yapamamaları neticesinde iflas ediyor (Mete, E, 33).

Siyasi ilişkilerle elde edilen hareketliliğin ölçüsü ve ilişkinin getirisi her zaman bu kadar büyük olmayıp, alt ya da orta sosyoekonomik kökenden gelen ve eğitimle yükselen kişiler için çoğunlukla tayin ve kurum içi yükselmenin ötesini geçemiyor. Mühendislik alanında kaliteli eğitim veren bir üniversiteden birincilikle mezun olup, derecesi sayesinde mezun olur olmaz devletin madencilikle ilgili bir kurumda çalışmaya başlayan Sezgin meslek hayatında da bu performansını sürdürüyor. Bununla birlikte, Enerji ve Tabi kaynaklar Bakanlığı’nda geçirdiği 15 yıllık meslek hayatından sonra daire başkanlığına yükselmesi arkadaşının genel müdür yardımcısı olması ve Sezgin’e güvenmesiyle gerçekleşiyor. Geç gelen bu pozisyon yükselmesinin arkadaşı olmasaydı yine gelmeyeceğinin farkında olan Sezgin “herhangi bir siyasi desteğiniz olmadığı müddetçe mevki makam almak bence imkânsız” diyerek, liyakatin ve kariyer geçmişinin kişiye bakanlık gibi güçlü kurumlarda yükselmek için yeterli ortamı sunmadığına inanıyor (Sezgin, E, 52).

5.3.4. Şahsi Nitelikler: Kişilik ve Karakter

Hareketlilik çoğunlukla yapısal değişim ve uygulama süreçlerinin bir parçası olarak görülse de kişinin karakteri kişisel hareketlilik serüvenini oldukça etkilemektedir. Kişinin bizzat kendisi ile sınırlı tutulabilecek bu durum temel dönüşüm noktası olarak yukarı ya da aşağı hareketliliğini şekillendirmenin yanı sıra sürecin nasıl geliştiği hususunda da bilgi vermektedir. Tıpkı diğer

hareketlilik etkenlerinde olduğu gibi kişilik ve karakterin oluşumu bireyin içinde yer aldığı sosyoekonomik koşullar ve yaşanılan mekânla doğrudan ilişkilidir. Bir kalkış noktası olması açısından kişilik ve karakter kişinin çevresindeki yapısal faktörlerle birlikte olgunlaşmasına ve gelişmesine imkân sağlamaktadır. Ailenin, eğitimin, mesleğin, çalışma yaşamının ve dahi evliliğin kişinin karakterindeki değişimlere olan etkisi düşünüldüğünde bu durum daha açık olarak görülebilecektir. Bu nedenle kişilik ve karakter hem hareketliliği tetikleyen hem de koşullar ve imkânlarla yenilenen bir imkândır.

Bireyin karakterinin kendi hayatındaki etkisi şüphesizdir. Dış koşullar kadar şekillendirici olarak tanımlanamasa da kişilerin karakterleri, bireysel çabalarını tetikleyenler, merak, çaba ve yeteneklerinin etkisi olaylar karşısında karakterlerinin etkilenmesi ile yaşanan kritik olaylar ve karşılaşılan psikolojik problemler daha geniş sürece etkisi olan bir konumdadır. Hayat seyri içerisinde yaşananlar karakterin değişimini sonrasında eğitme, mesleğe, evliliğe ve daha birçok döneme olan etkisini belirleyebilmektedir.

Kişilerin kendi karakterlerini betimlemeleri üzerinden yapılabilecek bu analizler kişinin hayatının tamamı içerisindeki karakterin konumu bilinmediğinden hareketliliği açıklamada zayıf bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu analizler bize etkiden çok biçim konusunda bilgi vermektedir. Bu noktada kişinin karakterinde olumlu olan özelliklerin bireyin hareketliliğine etkisi söz konusudur. Kişinin tutumluluk, alışkan olma, girişimci karaktere sahip olma durumu, hırs, sözlü iletişimin kuvveti gibi özellikler olumlu özellikler arasında sayılabilir. Bu zellikler kişinin çoğunlukla başarılarını zaman zaman hatalarını karakterlerindeki bu özelliğe atfetmelerine/ bağlamalarına neden olmaktadır. Bu durum çoğunlukla başarının temel kaynağı olarak kişilerin kendilerini referans vermeleri ve hareketliliklerini öz benliklerine atfetmeleri anlamına gelmektedir. İdealist bir babanın kızı olan Duygu tıpkı babası gibi çocuklarının eğitime yatırım yapmış. İlk dönemlerde yaşadığı maddi zorluklar ğretmenliği sonrasında yerini rahatlamaya bırakıyor. Hayatının her zor döneminde karşılaştığı zorluklarla baş çıkabilmek adına çeşitli taktik ve stratejiler geliştiriyor. Mücadeleci ve atik karakteri onu bu anlamda oldukça besliyor. Çocuklarını okutan, evleri ve arabaları bulunan Duygu, tüm bunları bir ğretmen maaşı ile yapıyor. Kendine ve geldiği noktadaki başarısına sürekli referans vererek tutumluluğunu, titizliğini, disiplinini ve tasarruflu bir insan oluşundan övgüyle bahsediyor (Duygu, K, 56). zgn bir müzik yaptığını ve bu sayede kısa zamanda geniş bir dinleyici kitlesine ulaşan Ali başarısının sırrını samimi olmasında görüyor. Dinleyicileriyle oldukça samimi bir ilişki geliştirmesi, sık sık sohbet etmeleri ve onlarla diyalogda olması Ali'yi snob bir mzisyenden farklı kılıyor ve Ali de insanların buna hasret kaldığına, bu sayede bu kadar benimsendiğine ve sevildiğine inanıyor (Ali, E, 32).

Sosyal hareketliliğin kişilik ve karakterle olan ilişkisi çoğu zaman soyut olarak kalsa da eğitim, meslek gibi hayat seyrini belirleyici kararlara olan etkisinde daha somut bir ilişki görülmektedir.

Kişilik/Karakterler seçimlere etki etmekte seçimler süreç içerisinde kişinin karakterine etki etmektedir. Bu noktada genelleme yapılamayacak olsa da girişimci ve hırslı olanların dalgalı hareketlilik örüntüsü yaşamada birleştikleri, çalışkan, sabırlı ve tutumlu olanların içinde bulundukları eğitim ve çalışma hayatında daha düzenli çalışma yaşamlarına sahip oldukları ve yükselme hareketliliği gösterdikleri görülmektedir. Dedesinden bu yana ilmi geleneği bulanan bir ailesi olan Serhat'ın babası ilahiyatın devamında Yüksek İslam Enstitüsü'nden eğitim alıyor. Ancak bu eğitimi sonrasında karşısına çok çeşitli fırsatlar çıkmasına, üniversiteden hocalar çağırmasına rağmen herhangi bir yükseliş peşinde koşmuyor. Serhat'ın dedesinin nüfuzunun da etkisiyle gelen bu teklifleri babası konforunu düşünerek reddediyor (Serhat, E, 34). Dönemin koşullarında eğitilmiş nüfuzunun az olması ve bunun hareketliliğe etkisinin oldukça yüksek olduğu düşünüldüğünde bu konumlanmanın Serhat'ın babasının karakteri ile ilgili olduğu görülmektedir. Girişimci olmayan bir karakter daha durağan ve var olanın kullanılarak devam edildiği daha stabil bir hayatı getirmiştir ve kişi babasının yüksek sermayesine rağmen hareketlilik yaşamamıştır. Babası hamallık yapan ve okuma yazması olmayan Ömer geçmişte zaman zaman dilencilik yaparak para kazanırken bugün dört dükkâna sahip bir esnaf. Girişimci ve hırslı bir kişiliğe sahip olan Ömer'i 2016 sonrası yaşanan ekonomik durgunluk olumsuz etkiliyor. Kriz dönemindeki daralmaya rağmen, kendine çok güveniyor ve sonrası için yeni dükkânlar açarak bunların tarzları, oluşturacağı sistem hakkında planlar yapıyor (Ömer, E, 54) Nitekim daha önceki krizlerden de oldukça olumsuz olarak etkileniyor fakat mücadeleci kişiliği onu dalgalı bir hareketlilik örüntüsünde tutarak yükseltiyor. Sahip olunan eğitim ve beceriler mesleki donanımın gereksinimleri ile birleşmekte karakterin farklı yanlarını pekiştirmesi ve güçlendirmesi söz konusudur. Bu süreçte kişiler hareketliliklerinin yüksek olmasını kendi azim ve hızlı adaptasyon kabiliyetlerine bağlayabilmektedir. Kişilik özellikleri ve hareketlilik arasındaki etkileşim biçimini inceleyen G. H. Elder'ın (1969) mesleki hareketlilik, işteki tavır ve karakter unsurları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kişinin dönemsel durumunu da dikkate almıştır. Buna göre, katılımcı erkeklerden ergenlik döneminde yukarı doğru hareketlilik konusunda daha istiyaklı davrananlar daha "işe yarar" addedilirken, bu gruba mensup olanların yüksek statü kazanma arzusu, amaca ulaşmada daha katı rekabetçi hislere sahip olma gibi özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Bununla beraber, aşağı doğru hareketlilik "moral ve cesaret kırılması" gibi semptomlarla ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte psikolojide insanlık için evrensel olan beş kişilik boyutunun, açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve duygusal denge, başarı ve yükselmeye olan etkisi üzerinden yapılan araştırmalar (Boudreau, 2001; Judge, Higgins, Thorsen ve Barrick, 1999; Seibert ve Kraimer, 2001) sorumluluk ve dışa dönüklük gibi özelliklerin yükselme ve çalışma yaşamında pozitif etkisini göstermektedir. Bireyin karakter özellikleri ve yaşadığı sosyal hareketlilik arasındaki ilişkiyi ele alan J. Gelissen ve P. M. de Graaf (2006) sosyoekonomik hareketlilik ve kişisel özellikler arasındaki az sayıdaki

bağlantı olduğunu vurgulamakta ve bunların kadın ve erkekte değişiklik gösterdiğini belirtmektedir.

Başarının kaynağı olarak kişinin kendisine referans vermesi merak, çaba ve yeteneğin hareketliliğe etkisinde görülmektedir. Eğitime devam etme, meslek seçimi, iş değiştirme, pozisyon değişiklikleri gibi daha çok çalışma hayatı içerisinde görülebilecek bu durumlar yükselmenin temel dinamiklerindendir. Üniversite eğitiminde felsefeyi çok isteyerek tercih eden Orhan bu hevesinin kendisine çok avantaj sağladığına inanıyor. Alana dair merakı çabasını tetikliyor ve başarısı sınavlarına yansıyor. Nitekim çok yüksek bir ortalama ile okulu tamamlıyor (Orhan, E, 43). Merak ve çaba beraberinde çalışkanlık ve özgüven, girişimcilik gibi hususlarla niteliklerle birlikte geliyor.

Bazen bu niteliklerin ortaya çıkışına içinde bulunulan ortam etki ederken; bazen de bu nitelikler bireylere yeni ortamların kapısını açmaktadır. Kendi işinin sahibiyken hapishaneye giren Abdullah, bu süreçte gemi yapımına merak salıyor. El emeği olarak başladığı çalışmayı önce mahkumlara daha sonra eş ve ailelerine satmaya başlıyor. Bu işten kısa sürede elde ettiği iyi bir gelirle ailesine bakmaya devam ediyor. Hapisten çıkınca işi kardeşine öğretiyor ve onu da kazanç sahibi yapıyor (Abdullah, E, 41). Böylece zor hapis koşullarında edindiği işle Abdullah daha sonra hem kendi hem de kardeşi için geçim imkânı oluşturuyor. Hayat seyri içerisinde devingen olarak ilerleyen bu süreç kişinin karakterinin daha sabit olduğu düşünüldüğünde hareketi temel olarak etkileyen unsurlardan biri olarak yorumlanmasını sağlamaktadır.

Kişinin merak, çaba ve yetenekleri arasındaki ilişki çoğunlukla bir bütün olarak ilerlemektedir. Kimi zaman merak ve çaba yeteneğin bir karşılığı olarak kendine yer bulabilmektedir. Yetenek kendisine merak ve çaba ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Kişilerin sahip oldukları nitelikler çoğunlukla eğitim hayatıyla başlamakta çalışma hayatı ile daha kurumsal ve sürdürülebilir formlara geçmektedir. Yetenek ve nitelikler her ne kadar istikrar ve çaba ile şekillense ve bir noktaya getirilse de temelinde aileden kalan kültürel sermayenin etkisi görülmektedir. Ailede tek bir kişinin etkisi ile görülebilmekle birlikte aile geleneğinden de miras kalabilmektedir. Bu noktada kişilerin sosyoekonomik ve kültürel durumlarından kaynaklı pratikleri göze çarpmaktadır. Ailenin eğitim seviyesinin yüksek oluşu, itibarlı bir aileden gelmenin getirdiği sanat, müzik ve edebiyatla ilgili eğilimler üst gelir gruplarına ait özellikler olarak görülse de farklı sosyoekonomik gelir gruplarından gelenler için de kişisel niteliklerin aileden kaldığı görülebilmektedir. Yaptığı besteler ve çaldığı enstrüman ile kendine özgü müzik tarzıyla yükselme yaşayan Ali, Doğu'da hayvancılıkla geçinen bir yoksul bir ailede büyüyor. Eğitim için büyükşehire geldikten sonra çalışmak için enstrüman çalmayı öğreniyor ve müzik yaşantısı böylece kendisine kazanım sağlıyor. Fakat kendine özgü bir yetenek olarak sıçrama yaşatan bu duruma daha yakından bakıldığında Ali'nin ailenin etkisi görülmektedir: Dedenin sözlü kültürle aile içerisinde yaşattığı birikim Ali'nin özgün müziğine ve "samimiyeti" kendisinin

dinleyici kitlesine geçiyor (Ali, E, 32). Kişilerin sanat ve müzik ilgileri kadar sosyal becerilerinin yüksekliği ve birikimleri de aileden miras olarak kalabilmektedir. Diyarbakır'da yirmi yılı aşkın vakıf yöneticiliği yapan Nursel, gerek yöneticiliği gerekse bilgi ve birikimiyle çevresinde örnek gösterilen kişilerden. Okumak kendisi için tutku boyutunda ve bu tutkuyu çevresinde kurduğu okuma grupları ve derslerle perçinliyor. Medrese hocası bir baba ve büyük kütüphaneli bir evde büyümüş olmak Nursel'in okumaya olan ilgisini ve sosyal ilişkilerindeki güçlü oluşuna dair bize bilgi sunuyor (Nursel, K, 57). Ailenin kültürel birikimi sadece yeteneğin oluşmasını sağlayıcı koşulların yanı sıra doğrudan aktarım olarak da gerçekleşebilmektedir. Kişiler doğuştan olarak nitelendirilebilecek yeteneklerini fark ettikleri anda bunu geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Edebi yatkınlık, çizim yeteneği, beste yapmak gibi kişisel nitelikler eğitim hayatı sonrasında mesleğe de yansımaktadır. Bir vakfın sanat koordinatörü olarak çalışmalarına devam eden Rabia'nın çizim yeteneği lisede biyoloji öğretmeni tarafından fark ediliyor. Mimarlık tercihi yapan Rabia dönemin siyasi koşullarının etkisiyle eğitimine devam edemiyor. Fakat yıllar sonra yeteneğini sanata karşı olan ilgisi ile birleştiriyor ve birçok sanat alanında derslere katılıyor (Rabia, K, 54). Geleneksel el sanatçısı olarak çalıştığı alanda eser veren nadir isimlerden biri. Çizim yeteneği ve sanata olan ilgisi bugünkü yükselişinde etkili oluyor.

Öte yandan kişilerin iş yaşantılarına ek olarak taşıdıkları nitelikleri kültürel sermaye olarak kullandıkları ve bulundukları konumdaki hareketlilik farkındalığına etki ettiği görülmektedir. Temsil gücü yüksek iş adamları derneklerinde yönetici pozisyonunda çalışan Can çalışma hayatı süresince farklı hobi ve ilgi alanlarını geliştiriyor. Fotoğraf çekme, dağcılık, uzun rota yürüyüşleri gibi hobileri onun hem ilgi alanlarını takip etmesini hem de edindiği sosyal çevre içerisinde konumlanmasına katkı sağlıyor. "Yönetim kültürünün ve sunumunun bir parçası" olan bu durumun Can'ın hayatında dönüştürülebilir bir sermayeye sahip olmasını da sağlıyor (Can, E, 45) .

Yaşanılan psikolojik problemlerin sebep kısmında görebileceğimiz travmatik olaylar kişilerin hayat hikayelerinde bir kırılma noktası olarak bulunmasa da yaygın etkisi farklı evrelerde ve dahi gündelik hayatın birebir içinde kendini göstermektedir. Erken yaşta alınan sorumluluklar, terör ve şiddetle karşı karşıya kalma, baba figürünün yetersizliği ya da şiddete meyyal tutumları, aile üyelerinin kaybı, hapse girip çıkmak, işkence görme, dolandırılma ve bunlar gibi sayılabilecek birçok yaşantı kişilerin yaşadıkları travmatik olayların sebebi sayılabilmektedir.

Kişilerin hayatlarında birikimin de değişimin de merkezinde olan aile düşünceden ilişkilere kadar birçok kişisel tecrübenin de merkezindedir. Geriye dönük referansların bu nedenle sıklıkla aileye yapıldığı görülmektedir. Ailede babanın tutumu, çalışmıyor olması, şiddet göstermesi gibi nedenler de kişilerin üzerinde travmatik etki bırakabilmektedir. Erken yaşta alınan sorumluluklar, maddi koşullar, aile bireylerinin tutumları kişileri çaresiz bırakarak kalıcı

izler bırakabilmektedir. 1990'ların başında İstanbul'a göç eden Ayşe Gül ve ailesi ilk yıllarda maddi olarak çok zorluk çekiyor. Babasının çalışmasının ardından annesi de çalışmaya başlıyor. Kendisi de ortaokul yıllarında ailesine destek olmak amacıyla yazın mevsimlik işlerde çalışırken, ailesinin bu yardıma ihtiyacı olduğunu bilmesi, küçük yaşta bu sırtı yüklenmesi onun psikolojik olarak bir travma yaşamasına neden oluyor. Hayatının ilerleyen yıllarında da psikolojik olarak kendisini zor durumda bırakan bu süreçten dolayı bir süre hastanede tedavi görüyor (Ayşe Gül, K, 35). Maddi koşullar kadar dönemsel ve bölgesel koşulların etkisi de kişilerin çocukluk dönemlerinde izler bırakmaktadır. Babası polis olan Eylül, babasının zorunlu görevini Doğu'da yaptığı günlerde ailece zor günler geçiriyorlar. Çatışmalara şahitliği bıraktığı derin izler İstanbul'a döndükten sonra da devam ediyor ve atlatması epey vaktini alıyor (Ayşe Gül, K, 35).

Travmatik olaylar ya da zorlu süreç olarak tanımlanan olayların ortaya çıkardığı psikolojik problemler çoğunlukla aile temelli olmakla birlikte evlilik, iflas, cezaevine girme gibi düşmeye neden olan faktörlerle birlikte dile getirilmektedir. Evlenene kadar çok zengin olan Emine'nin babası Tarabya'da gazino sahibi ve çok lüks bir hayat yaşıyor. Etilerde elit bir ortamda büyüyor, halkla ilişkiler okuyor. Evliliğiyle birlikte çalıştığı belediye sekreterliğinden istifa ediyor ve eşinin ailesinin yanına taşınıyor. Maddi manevi eşinden ve kayınvalidesinden zarar gören Emine baskı ve otorite altında zor günler geçiriyor. Bedensel ağrılarının psikolojik olduğunu öğrenmesinin ardından ilaç kullanımına başlıyor. Etkileri uzun yıllar süren bu olaylar boşanmasına rağmen etkisini oldukça taze olarak Emine'nin hayatında gösteriyor (Emine, K, 42). Psikolojik olduğu kadar bedensel olarak da travmatik izleri belirgin olan cezaevi süreçleri de hayat boyu etkisi sürecektir derin izler bırakmaktadır. Haksız yere gözaltına alınan Hasan cezaevinde kaldığı iki ay boyunca sekiz gün ağır işkence görüyor. Cezaevinde yaşadığı şiddetin travma yaratması sonucu yıllar sonra Emniyet'e girince ağlamaya başlaması olayın travmatik etkisinin kalıcılığını göstermesi açısından önemli. Nitekim cezaevinden çıktıktan sonra sorunlar ciddi psikolojik sorunlar yaşıyor: "telsiz sesi, bağırma sesleri, işkence sesleri bırakamıyordum yatamıyordum fırlıyordum yataktan. Korkuyordum, sürekli yani. " (Hasan, E, 39).

Bireyin kişiliği ve karakterini hareketlilik örüntüleriyle birlikte düşünmek ve değerlendirmeyi mümkün kılan iki faktör Max Weber'in (1978) bahsettiği "yaşam ihtimalleri" ve "şans faktörleri" ile açıklanabilir. Yaşam ihtimali koşulların kişinin hayatında ve karakterinin şekillenmesinde ve dahi hareketliliğinde belirleyici olmaktadır. Kişilerin aile imkânları, yaşadıkları çevre, içinde bulundukları sosyoekonomik koşullar yaşam ihtimallerini ve dahi karakterlerini de etkilemektedir. Yaşam ihtimali aslında kişinin içinde bulunduğu koşullardan çıkma ihtimalinin olmaması anlamına gelmektedir. Oldukça dezavantajlı koşullara sahip bir kişinin hareketlilik yaşayabilmesi için çıkış yolu oluşturabilecek imkânlardan yoksun olması başka bir yaşam

ihtimalinin olmaması anlamına gelmektedir. Eğitimle hareketlilik yaşayan Baran'ın çocukluğu büyük küçük herkesin maddi imkânsızlıklar nedeniyle çalışmak zorunda olduğu dar ve sıkışık bir mahallede geçiyor. Hayatını mahalleden bahçeli geniş bir eve taşınmaları değiştiriyor. Mekânın genişlemesi, sosyal çevrenin değişimi ve daha fazla hareketliliğe imkân sağlayan konumlanma ile birlikte üniversite sınavlarına çok daha rahat hazırlanıyor ve iyi bir bölüm tercihi yapabilecek puanı alıyor . Hayatının bu eve taşındıktan sonra tamamen değiştiğine vurgu yapan Baran aslında sınırlılıkla çevrili hayatında başka bir yaşam ihtimaline kapı aralamış oluyor (Baran, E, 47).

Yine sosyoekonomik düzeyi yüksek ve farklı alternatif ve imkânları elinde bulunduran kişiler için bulunduğu koşullar ve öngörülenlerin dışına çıkamamak yaşam ihtimalinin olmadığı bir durum olarak görülebilmektedir. Ailede sosyal hareketliliğe yüce bir değer atfedilmesi, kişinin hareketliliği gerçekleştirilmesi gereken bir hayat misyonu olarak görüp bu bakış açısına uygun bir davranış seti ve duruş benimsemesinde etkili olabilmektedir. Allison Davis'e (1957) göre yukarı doğru hareketlilik arayışında olan bir ailede yetişen ergenin önünde iki plan vardır; kendi ailesinin konumunu ve benimsediği kültürü devam ettirmek, veya dâhil olmaya çalıştığı ayrıcalıklı grubun kültürüne ulaşmaya çalışmak. Birçok yönden birbiriyle çatışan iki taraf arasında kendini konumlandırmakta güçlük çeken kişi, kendi şahsi kimliğinin ve karakterinin gelişiminde bu durumun etkisi altında kalmaktadır. Nitekim Düzce'nin ilk noterlerinden, varlıklı bir ailenin çocuğu olan Atakan, ailesinin eğitime yüklediği yüksek misyon ve itibarları nedeniyle Almanya'ya üniversite okumaya gönderiyor. Gitmeyi hiç istemeyen Atakan eğitime dair farkındalığı olmayarak eğitim hayatına devam ediyor. Ailenin ısrarı Atakan'ın hangi bölümü nerede okuyacağı sorusunun dahi önüne geçiyor ve yanlış tercihte bulunuyor. Seçtiği zor bölüm, iş imkânının olmadığı fark etmesiyle okulu yarıda bırakarak ülkeye geri dönüyor. İmkanların çokluğu bile karar verebilme, ya da farklı yol çizebilme konusunda kişileri kısıtlayabiliyor (Atakan, E, 61).

Her ne kadar bireyin içinde bulunduğu şartlara dair farkındalığa sahip olması, “zincirlerini kırabilmesi” için bir olanak teşkil ediyor gibi gözükse de; çoğu zaman yapısal koşullar kişinin potansiyelini gerçekleştirebilmesinde engel oluşturmaktadır. Bu noktada, L. Camfield (2015) İngiltere'deki birkaç resmi raporun söylemlerinden yola çıkarak sosyal hareketliliği kişisel özellikler sayesinde gerçekleşen bir durum olarak aktarmanın gerçekçiliğini sorgular. Camfield'e göre irade gücü, öz saygı, kontrol odağı gibi beceriler varsayılanın aksine herkes için kolaylıkla ulaşılabilir değillerdir, aksine bu gibi özelliklerin edinilme ihtimali kişinin sınıf ve cinsiyetiyle yakından ilişkilidir.

Kişinin hareketliliği ile ilgili diğer bir unsur şans faktörüdür. Hareketlilikte yükselmeyi ya da düşmeyi sağlayan kişisel beceri, yetenek, birikim, tecrübe gibi durumlar çoğunlukla olmasına rağmen kişiler şans faktörü ile hareketlilik yaşamaktadırlar. Bölüm seçiminden sayısal loto

kazanmaya, iş teklifi almaktan olumsuz sonuçları olan siyasi ve ekonomik kriz süreçlerinde yaşananlar şans faktörünün etkin olduğu alanlardan sadece bir kısmıdır. 2001 yılında sayısal loto kazanan Refik, eline geçen yüklü parayla büyük yatırımlar yapıyor, oğlunun düğününü yapıyor, kızını İngiltere'ye yüksek lisansa gönderiyor. Fakat yaptığı büyük yatırımın büyük kısmı selle beraber denize akıyor ve yaptığı yatırım sonuçsuz kalıyor. Refik'in sayısal loto ile edindiği kazanç halihazırda aile üyelerinin eğitim, düğün ve sabit yatırımlarına aktarılması ve sonrasında da katma değer sağlayacak girişimin selde ziyan olması ile hareketliliğini sağlayıcı bir etkiye bulunmuyor (Refik, E, 68).

Eğitimde şans faktörü sınavdan hiç beklenmeyen bir puanın alınması, iş hayatında umulmadık bir anda büyük bir iş teklifinin gelmesi şans faktörünün kişinin hayatında karşısına çıkan imkânlar olarak belirtilebilir. Hareketlilik yaşamada şans faktörünü etkin olsa bile kişiye imkân oluşturan ana faktörün daha önceden şansı hazırlayan ve hareket etmesine etki edenin kişilerin sosyoekonomik ve kültürel sermayeleridir. On beş yıldan fazla emek vererek çalıştığı şirketin büyümesi için çaba sarf eden Ziya, yöneticilerin hakkını vermediğini düşünerek tekstil sektöründeki çalışmasını bırakıyor. Bir arkadaşıyla birlikte tabelacılık işini yapmaya başlıyor. Tabela ihâlesini almak için görüşmeye gittiği sırada farklı sektörlerde sermayesi olan iş yeri sahibi Ziya'ya bu işin içinde kendisini ziyan etmemesini ve tekstile geri dönmesini sağlıyor. İş yeri sahibinin geri çevrilmez teklifi Ziya'nın büyük şansı oluyor (Ziya, E, 53). Her ne kadar tesadüfler ve şansla açıklanabilecek bir durum olsa da Ziya'yı daha önceden tanıyan iş yeri sahibi onun mesleki birikimi, tecrübesi ve sosyal sermayesinin farkında olarak bu teklifi yapıyor.

5.3.5. Değerler ve İnançlar

Değerler ve inanç kişinin hayata olan bakış açısının ve karakterinin bir yansımasıdır. Aile ve sosyal çevre ile oluşurken eğitim, meslek, çalışma hayatı ve evlilikle birlikte değişmekte kişinin duruşunu da değiştirmektedir. Bu durum kimi zaman kişinin hareketliliğine doğrudan etki ederken kimi zamanda dolaylı olarak etki etmekte sadece yaklaşım olarak kalmaktadır. Değerlerin değişim gücü bulunulan ortamda ahlak ve eylemin bütünleşmesi ile mümkün olmaktadır. Kişinin değerlerinin arka planına bakıldığında bunları aile değerleri, mesleki değerler ve kişisel değerler olarak sınıflandırabiliriz. Bunların yanı sıra kişilerin ideolojileri ve dünya görüşleri de siyasete katılım sağlama ve uzak durma hususunda kişileri etkilemektedir. Son olarak inancın sosyal hayattaki etkinliği ve sonuçları kişilerin hareketliliklerini yukarı ya da aşağı yönlü olarak etkilemektedir.

Kırdan kente göç sonrasında nüfusu artan kentler çoğunlukla Anadolu insanının kendi yaşam kültürünü merkeze taşıması ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle göç tecrübesi olan kişiler dini değerlerin, geleneğin ve örfün bir arada bulunduğu çoğunlukla da muhafazakâr bir aile tablosu

çizmektedirler. Bu tabloda temel referanslar dede, baba ve sonrasında da annedir. Birlik ve beraberlik, dayanışmacı ve paylaşımcı tutum ailenin üyelerine verdiği temel değer olarak görünmektedir. Nitekim kişi hayatta önem verdiği değerleri sıralarken gerek ailede gerekse çalışma hayatındaki tutumu ailesinden aldığı ahlaka dayandırmaktadır. Rabia kendi hayatından bahsederken sık sık imam olan babasından ve onun camii halkından arkadaşları olan hocalardan, hafızlardan bahsetmiş, medeniyet anlayışının şekillenmesinde doğduğu atmosferi yapısını resmetmek istemiştir. Kendini bir “İstanbullu” olarak tanımlayan Rabia çocukluğuna dair anılarında Fatih gibi çok kültürlü bir ortamda büyümesine rağmen babasının imam arkadaşları ve hemşerileri hariç kimseyle görüştürülmemesini “Allah razı olsun, bizi korudular” şeklinde memnun bir tavırla değerlendirmektedir (Rabia, K, 54). Bu durum Rabia’nın İstanbul’a göç eden ailesini şehrin değişim rüzgarından koruyabilecek üst kuşakların ya da yakın oturan akrabaların olmamasından ötürü “pozitif çağrışımlar yapan” geleneğin muhafazasına karşı alınan tedbiri göstermektedir. Nitekim Murat Erdoğan’ın (2004) araştırması kırdan kente göçün ardından sosyal alanda birçok farklı etnik ve ideolojik grupla karşılaşan kişilerin kimliklerini tehlike altında hissetmeleriyle beraber geleneğe ve muhafazakârlığa daha sıkı sarılmaya başladıklarını göstermektedir. İşinin ailesinin değeriyle övünmesi durumu onlar için sosyoekonomik olarak bir aynışma ve temel referans noktası olmasa da kültürel olarak bakıldığında bir referans çerçevesi oluşturmaktadır. Öte yandan ailenin değer dünyası çocuklarına yükledikleri misyonla da ortaya çıkmaktadır. Aile tarafından da idealize edilen ahlaklı, dini değerlerine sahip, azimli, vatanına ve milletine bağlı, kendi ayakları üzerinde durabilen gibi tutumların çoğunlukla kişiler üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kişinin hareketliliği açısından bir temel teşkil etmesi açısından önemliyken hareketliliğine doğrudan etki ettiğini söylemek güç görünmektedir.

Kişilerin hayatlarında değerlerini ön plana aldıkları bir diğer alan meslekleri, çalışma hayatlarıdır. Kazancın merkezde olduğu iş hayatı kişinin değerleriyle en çok çatışma yaşadığı alanlardan biridir. Bu nedenle benimsenen tavır ve yaklaşım hareketlilik konusunda oldukça önemli olmaktadır. Kaçakçılık, evrakta sahtecilik, ihâle ve iş alımlarında usulsüzlük ile kazanç sağlamanın etkin olduğu alanlarda iş ahlakı ve benimsenen değerler nedeniyle bu alanlardan kaçınma kişilerin yükselme imkânlarını engellediği belirtilmektedir. Bir sendikada yönetici olan Hakkı sosyal alanda iletişim becerisi sayesinde asıl işi olan laborantlık döneminde bile çevresindekileri örgütleyip kooperatif yapabilecek bir yeteneğe sahiptir. Şu an bürokrasiye oldukça yakın temastaki sendikasının yoğunluğu sebebiyle arkadaşlarının inşaat sektöründe beraber çalışmaya yönelik tekliflerine olumlu dönemeyen Hakkı böyle bir durumda sendikasına bağlı üyeleri mağdur edip, onlara yeterli mesaiyi ayıramayacağından kaygı duyuyor. Maaş aldığı yerin hakkını vermeden ikinci bir işe girmeyi doğru bulmayan Hakkı, ailesinden gelen

tepkilere rağmen bu tutum sebebiyle “çok iyi paralar kazanma” ihtimalini reddediyor (Hakkı, E, 52).

Bazı sektörlerde hile, usulsüzlük, kaçakçılık gibi yöntemlerin çalışma usulü haline geldiği, bu yöntemleri takip etmeyenlerin bu nedenle düşüş yaşadığı görülmektedir. Bir dönem kerestecilik sektöründe çalışan Atakan, o sıralar yükseliş trendi içerisinde olan bu sektöre girdiğinde aslında herkesin “güzel paralar kazanabildiğini” ancak bunu doğrudan faktörün arkasında “ormanın yağmalanması” gerçeğinin yer aldığını keşfediyor. Eğitimle yükselen ebeveynlere sahip olduğundan kendini “kanundan korkan bir memur çocuğu” olarak tanımlayan Atakan, sektördeki kişilerin belgede sahtecilik ve kaçakçılık yoluyla başarı elde ettiklerini, o yüzden bu kişilerle kıyaslandığında çok başarılı bir ticaret hayatının olmadığını itiraf ediyor (Atakan, E, 61). Atakan nihayetinde, aileden gelen değerlerin mesleğiyle çatışması sonucunda kerestecilik işinde yükselemeyeceğini idrak edince 30’lu yaşlarının ortasında meslek değiştirip toptancılık yapmaya başlıyor.

Kişilerin meslek aracılığıyla benimsedikleri değerler aynı zamanda onların toplumsal konum ve itibarlarını da pekiştirmektedir. Bu durum sosyal çevrenin oluşması ve rol model olunmasında önemli olmaktadır. Meslekte sosyal çevrenin kullanılması- aynı meslek grubundakilerden siyasi çevreye kadar değişen çevre- kişinin yine değer çerçevesi ile ilişkilidir. M. Davern ve D. S. Hadchen (2006) sosyal çevre ve çalışma hayatında yaşanan hareketlilik arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında akraba ve arkadaşlık gibi informal sosyal bağların hareketlilikte “zayıf bağlar” olduğunu fakat bunların ilişki çevreler arasında köprü görevi görmesinden dolayı önemli olduğunu vurgulamaktadır. Diğer yandan iş hayatında sosyal çevreyi etkin olarak kullanmayı bilerek tercih etmemek kişileri benimsediği değerlere ters olmasından dolayı yükselmenin önünde engel olabilmektedir. Bir kamu kurumunda mühendis olan Sezgin 16 yıllık uzmanlık görevinden sonra aktif bir kariyere sahip olmuştur. Kurumda gerçekleşen kadro değişikliği nedeniyle Sezgin’e arkadaşı tarafından daire başkanlığı pozisyonu sunuluyor. Böyle bir teklifin gelmesinde “herhangi bir siyasi girişim ve uğraşının” olmadığını ısrarla vurgulayan Sezgin, meritokrasiye olan inancından meslekte yükselme imkânını reddediyor. Çünkü, Sezgin gerek üniversite hayatında gerekse meslek edinme döneminde liyakatle yükseldiğinden kurumda kendinden öncelikli olduğunu düşündüğü iki kişiyi genel müdürlüğe sunmanın daha “liyakatli bir paylaşım” olduğuna inanıyor. Bununla birlikte Sezgin’in iş ahlakı ve çalışkanlığı daha ağır bastığı için sosyal sermayesine gerek kalmadan kurumda yükselebiliyor (Sezgin, E, 52).

Diğer yandan kişilerin iş hayatında gösterdikleri gayret ve çaba, devamlılık ve istikrar, dürüstlük ve güvenilirlik gibi değerler çevresindekiler tarafından kıymetli bir sermaye şeklinde görülerek takdir edilmekte ve kişinin çok ortaklı iş yapabilmesini, yöneticilik pozisyonuna yükselmesini sağlayabilmektedir. Böylece kişi sahip olduğu iş ahlakı ve değerleriyle yukarı doğru hareketlilik

yaşayabilmektedir. Üniversitede aldığı yabancı dil sayesinde arkadaşının şirketinde dolgun bir maaşla çalışmaya başlayan Levent, dolar bazında aldığı maaşının ekonomik kriz sonrasında Türk lirası karşılığında çok yüksek meblağlara çıkmasıyla bir yıl içinde 3 kere kendi isteğiyle maaşını düşürmüştür. “Halden anlayan” bu tavırla arkadaşının gözüne giren Levent, gösterdiği “ahbaplık” karşısında sermayesi olmamasına rağmen ortaklık teklifi alıp yukarı doğru yükselme imkânı elde etmiştir (Levent, E, 53).

Aile ve meslek kadar kişinin kendi benimsediği ve özelinde tuttuğu değerler de hareketliliğine etki edebilmektedir. Bunlar çok farklı alanlarda görülebilse de kişilerin hayatı yaşayışlarına etki etmektedir. Kişilerin sosyoekonomik durum ne kadar artarsa artsın bunun tüketim harcamalarına birebir yansımamasını sağlamak bahsi geçen değerlere örnek olarak verilebilir. Kişiler bu durumu aileden getirdikleri ahlak, kişisel değerler ve dahi kendilerine referans kabul ettikleri yakın çevrelerinin tutumları ile birlikte değerlendirmektedirler. Bu noktada kişinin değerlerinin çerçevesinin çizilmesinde içinde bulunduğu topluluğun da etkisi görülmektedir. Kayseri’nin bir ilçesinde bakkalcılık yaparak ticaret sektörüne atılan Ahmet, daha sonra “dürüstlüğü” sayesinde piyasa tarafından takdir edilip İstanbul’da orta büyüklükteki bir süpermarketin sahipliğine kadar yükselebiliyor. Bununla birlikte bu büyük bir sıçramaya rağmen tüketim miktarı ve yaşam tarzının aynı oranda değişmemesini şükürle yad edip, “alışıla geldiği inancının gereği olarak israfa kaçmadan” yaşıyor (Ahmet, E, 55). Araştırmadaki bu vakanın aksine literatürdeki çalışmalar (Aydoğan, 2018; Erkilet, 2012) kişinin inanç ve değerlerinin tüketim pratiklerine etkisinin çok baskın olduğunu ve “gösteriş tüketimi” beraberinde getirdiği şeklinde ele almıştır.

Diğer yandan kişilerin benimsediği vatan ve millet sevgisi hareketliliğe etki eden bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Millet sevgisi adına sivil toplum ve siyasette aktif rol almak, hizmet etme motivasyonu kişileri yaptıkları çalışmada diri tutmakta referans çerçevesi oluşturmaktadır. Kendisini “idealleri olan, dine, diyanete, atalarına ve vatanına” bağlı bir olarak gören Erhan işçi konumundan 30’lu yaşlarında artık yurt dışına üretim yapan bir fabrikanın sahibi haline geliyor. Kendisi ile aynı işte çalışan aile üyelerine güvenerek ülke için çalışma motivasyonu ile aktif olarak bir sivil toplum kuruluşunda görev alıyor. Çok farklı çalışma kollarında “hizmet” amacıyla çalışıyor. İdealleri uğruna yurt içi ve yurtdışı gezilerde bulunup şirketiyle ilgilenmeyen Erhan kardeşlerinin ortaklarla anlaşamadığını bu yüzden de şirketin borçlandığını çok geç bir şekilde fark ettiğinde gidişatı kurtaracak bir durumu olmuyor. Borçlarını ödemek adına şirketi sattığı dönemde bile partide kalmaya devam eden Erhan, bağlı bulunduğu partinin yüksek istişare kurulu başkanıyla kavga edinceye kadar siyasette kalmış, sosyal ilişkilerini ve ideallerini, kaybettiği ekonomik durumundan üstün tutmuştur (Erhan, E, 62).

Kişiler çoğunlukla yurtdışından dönme gerekçesi olarak çocuklarının kendi değerleriyle yetişmesini göstermektedirler. Bu noktada neslin korunması ve Türk olmanın getirdiği değerlerle yetiştirme motivasyonu kişileri ülkelerine geri dönmeye ve hareketliliklerini direk etkileyebilecek bir karar vermelerine neden olabilmektedir. Otuzlu yaşlarının yarısına kadar Almanya’da yaşayan İlkur çocuklarının daha 12 yaşındayken Almanya’da olan annesi ve babasının yanına gidiyor ve hayatının 34 yılını bu ülkede geçiriyor. Almanya’da eğitim gören ve ailesi eğitilmiş olmayan pek çok Türk göçmenin “kaybolduğunu” ve herhangi bir yanlış kararla “nesillerinden gayrimüslimlerin yetişebileceğini” görüp bu konuda büyük endişe duyan İlkur, zaten en başından beri “çifte standart sebebiyle bunaldıklarını” bu ülkede daha fazla kalmayıp, memleket hasretine yenik düşerek Türkiye’ye dönüyor (İlkur, K, 55). Almanya’daki Türk göçmenlerin Türkiye’ye geri dönme motivasyonları üzerine çalışma yapan O. Razum, N. N. Sahin-Hodoglugil ve K. Polit (2015) göçmenlerin geri dönmesinde sağlık, ekonomi, yaşam koşulları ve aile bağları gibi rasyonel faktörler kadar duygusal ve değer-yönelimli faktörlerin de rol oynadığını ifade ederler. Alman yaşam tarzından hoşnutsuzluk ve kültürel dejenerasyondan korkma bu bağlamda sayılabilecek nedenler arasındadır.

Hayata yön veren değer kapsamında kişilerin ideolojileri ve dünya görüşleri de bu kapsamda sayılabilmektedir. 1980 olayları sırasında yaşanan sağ-sol olaylarında kişilerin tutumu, Turancılık, İslamcılık, Milliyetçilik gibi dönemin gündemde olan dünya görüşleri kişilerin çoğunlukla eğitim hayatlarının ortasında önemli bir yerde durmaktadır. Çevresinde ahlakı ve insan yetiştirme konusundaki başarısıyla bilinen köy enstitüsü mezunu bir öğretmenin çocuğu olan Savaş bu dönemlerde lise yıllarını bir devrimci olarak geçiriyor. Kendisi ve abisinin devrimci gençlerin toplantılarına ve faaliyetlerine katılması, duvarlara pankart asması vs. gibi gerekçeler lise eğitiminin ortasında 4 yıl hapishaneye girmesine neden oluyor. Belediyenin imar bölümünden emekli olup, ardından gayrimenkul sektöründe yatırım yaparak üst sınıf arasına girmeyi başaran Savaş için değerleri uğruna bıraktığı eğitim hayatı kilit önemdedir. Zira liseden yapı teknikliği alanından mezun olması sayesinde belediyenin plan bölümüne girebilmiştir. Bununla birlikte “idealist ve herkesin önünde saygıyla eğildiği” bir öğretmenin cezaevinde yatan oğlu olarak babasının itibarını zedelememek için salındıktan sonra yaşadığı şehri terk edip, yeterince sermaye elde edene kadar dönmemiştir (Savaş, E, 56).

Hayatın öncelikleri arasına dini ve değerlerini koyan kişiler kimi zaman içinde doğdukları aile ile bunu benimserken kimi zamanda da radikal kırılmalar sonrasında yaşadıkları değişimlerle toplumsal yaşamda aktif bulunmaktadır. Ailenin içerisinde bulunarak ve çevre desteğiyle değer ve inançlarını devam ettirenler hareketliliklerine dışarıdan müdahâle gelmesi ile kırılmalar yaşarken hayatının merkezine değer ve inançları sonradan koyanlar hareketliliklerindeki radikal kırılmayı bu kararı aldıklarında yaşamaktadırlar. Zira kırılma

öncesindeki birikimleri devam etmekte fakat kişiler bu kazanım ve ilişkileri tercihleri nedeniyle arkada bırakmaktadırlar. Ailesinin dini bilgisini yeterli bulmayan Sebahattin'in lisedeyken tanıştığı grup hem fikri hem de sosyal açıdan yaşadığı boşluğu doldurunca yavaş yavaş onlara “benzeştiğini” fark ediyor. Lisedeki beraberlik üniversiteye de taşınıyor, Türkiye'nin en iyi teknik üniversitelerinden birinde mühendislik okumasına rağmen “okulun önemli olmadığına” dair yapılan yanlış yönlendirmelerle eğitim hayatını askıya almaya başlıyor. O dönemlerde “insanlara hidayet olmak” için gece gündüz çalışan Sebahattin ve arkadaşları, takındıkları “modern dervişlik” usulüyle en yakın zamanda “Afganistan'da ya da başka bir yerde şehit olmaya” niyetlendikleri için, geçim derdi gibi bir sorunları olmadan yaşıyor. Bugünden baktığında bu fikirleri “çok tutarsız” olarak adlandıran Sebahattin, “dünya hayatının önemsiz olduğunu” düşündüğü için okula gitmenin bir gereği olmadığına karar verip, öncelik sıralamasında okul hayatını “ulaşılmayacak kadar geriye” atıyor (Sebahattin, E, 53). Gerçi sonrasında esnaf olan babasının çaresiz kalıp Sebahattin'den yardım istemesiyle gerçekliğe dönen Sebahattin üretim sektöründe uzun süreli bir yükselişin içine giriyor.

Dini hayatta dönüşüm yaşama ile tüm hayatındaki öncelikleri değiştirme söz konusudur. Bu durum sosyal çevreden giyim kuşama, eğitimden mesleğe kadar sosyal hayatın birçok alanını etkilemektedir. Mesela mezun olunan lisenin ya da üniversitenin imkânları ya da hareketliliğe etki edebilecek katkılarını kişi kendine uygun olacak şekilde seçici olarak kullanmaktadır. Yaşadıkları yörede STK çalışmalarıyla toplumun içinde olmaya özen gösteren, eğitilmiş bir ailede büyüyen Nihal, ailesinden aldığı motivasyonla eğitim hayatında her zaman birinci olan ve başarı elde ederek sıyrılmaya alışmış bir kişidir. Saygın bir okuldan aldığı işletme ve uluslararası ilişkiler diplomasıyla uluslararası bir otomobil şirketinin insan kaynaklarında çalışmaya başlamış, başarıma isteği ve azimle şirketin en hızlı yükseliş gösteren çalışanı olmuştur. Ancak tam da bu anda eşiyle yaptığı umre ziyaretinden sonra tesettüre girme kararı alınca şirkette çalışma hayatına devam edememiştir. “Kurumsal imaja zarar verme” tehlikesiyle yukarı doğru yükseliş kademelerini hızlıca çıkan Nihal'in önü kesiliyor. Dönüşümünü “Allah'ın bir lütfu” olarak tanımlayan Nihal, başörtülü yeni hayatında mesleğe devam edemeyeceğini için dışarıdan danışmanlık yapıyor, devam edemediği yüksek lisans eğitiminde eğitim hayatından uzak kalmamak için “derslere kaçak” girerek formda kalmayı deniyor. Kamuda başörtüsü yasağı kalktığında hocaların özverisine tanık olduğu bu öğrenci açılan akademik kadroyu kazanıp yeniden çalışma hayatına dönüyor (Nihal, K, 38). Dolayısıyla Nihal inancını merkeze aldığı anda karşısına çıkan engelleri aşmak için mesleğini ve eğitimi yeni tarzına adapte edip aşıya doğru düşmeyi engelliyor.

Değer ve inançların kişilerin hayatlarındaki temel tercih noktalarında da varlığı aşikar olup, bireyleri tercih yapmaya zorlamaktadır. Ailenin dini yaşamdaki tutumu daha sonra çocukların da bu yönde karar vermeye yönlendirilmesine neden olmaktadır. Ailenin karar verici yetkisi bu

noktada kişilerin eğitim hayatlarından evliliklerine kadar inanç temelli olarak devam edebilmektedir. Örneğin aileler çocukların okudukları okulu inanç ve değerler çerçevesinde seçmektedir. Bu noktada bazı aileler, okula göndermeyi bırakma, imam hatip lisesini seçme, Kur'an kursuna gönderme seçeneklerini kullanmakla beraber sosyoekonomik durumu görece daha iyi olan aileler özel okul tercihi yapabilmektedir. Anne ve babası kamu kurumunda görev yapan Serhat, babasının yurt dışı görevi için gittiği Almanya'da ilkokulu bitirdikten sonra sıralaması yüksek olan bir ortaokulda öğrenim görme hakkı kazanıyor. Ancak ailesi bu okulun başka bir şehirde olmasından dolayı, Serhat'ın oraya gitmesi durumunda "ahlakının bozulacağını" düşünüp, zeki ve başarılı olan çocuklarının Türkiye'deki kaliteli bir imam hatip okulunda okumasının daha iyi olduğuna karar veriyor. Serhat'ın lise eğitim süreci de yine ailenin inanç ve değer yönlü yaklaşımı ile şekilleniyor (Serhat, E, 34). Ailenin inanç ve değerlerinin çocuğunun eğitimine yansması durumu üniversite bölüm tercihinin de de ortaya çıkmaktadır.

Eğitimin yansısı meslek hayatında da değer ve inançların kırılma noktasına varan büyük değişikliklere yol açtığı söylenilebilir. Bireyler çalışılan yerin seçiminden, çalışma koşullarına kadar yaptıkları tercihlerle hareketliliklerini etkilemektedirler. Selçuk, ilahiyat okurken ailesinin maddi durumunun yetersiz olması sebebiyle durumu kendi gibi olan arkadaşlarıyla tüpçü dükkânı açıyor, daha sonra esnafılıkta yetenekli olan bu kişilerle ortaklıklarını devam ettirip ticaret sektörüne yöneliyorlar. Temelde aldığı İslami eğitimi çalışma hayatından çıkarmayan Selçuk, bir tesettür devine dönüşecek olan markalarını kurarken, tekstil sektöründe üretecekleri giyim tarzının "inancına ve yaşantısına uygun" bir iş olmasını önceliğini belirtiyor. Nitekim "Mini etek üretecek değildik, bu bizi demotive edecekti" diyen Selçuk, uzun süreli çalışmayı planladıkları sektöre girerken dini görüşüne uygun bir tarz seçip, belirli bir kitleye hitap etmeyi önceliyor (Selçuk, E, 59). Dindarlık, inanç ve kariyer kararı öz yeterliliği arasındaki ilişkiye dikkat çeken Duffy ve Blustein'in (2005) araştırması inancın alınan kararlar için güvenli bir referans noktası oluşturmasını güçlü bir dayanak olarak varsaymaktadırlar. Benzer şekilde, Royce-Davis ve Stewart (2000) araştırmalarında "manevi çaba" ve "manevi olgunlaşma" olarak iki kategorisini ele aldıkları maneviyatın öğrencilerin kariyer gelişiminde önemli bir etkisi olduklarını tespit etmişlerdir.

28 Şubat sonrasında gelen başörtü yasağının eğitimden kamu kurumlarına, özel sektöre yansması ile birlikte bu süreçte tesettür kararları nedeniyle çalıştıkları iş yerinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Yeni iş başvurusu yapanlar yüksek tahsil ve donanımlarına rağmen tesettürlü olmalarından dolayı işe alınmamışlardır. Kadınların işten ayrılmasının yansısı erkeklerden inanç ve sınırlarını belli edenlerin sosyal dışlanma ve yıldırıya maruz kaldıkları ve iş değişimi yapmak durumunda kaldıkları görülmüştür. Bu noktada en radikal örnekler üst düzey firmalarda çalışanlar ve askeriyede olanlar içindir. Kadınlar bu durumda sürece baştan

dahil edilmezken erkekler meslek ile inançları arasında sürekli kalmaktadır. Mesleki hiyerarşinin yoğun bulunduğu ve liyakatin yükselme yaşama için aşama aşama ilerlediği mesleklerde bu mesleğin bırakılması ya da değiştirilmesine yönelik kararın oldukça zor verildiği, çoğunlukla tahammül edildiği görülmektedir. Aysel başarı odaklı büyüyen bir çocuk olduğundan mimarlık mesleğinde birçok özel şirkette çalışmış, kendisini yükselmeye sevk edecek her proje bittikten sonra daha iyi başka bir firmada, artan maaşla çalışmıştır. Kısa sürede büyük firmalarda çalışma şansı elde eden Aysel, kapandıktan sonra dinamik meslek hayatına veda etmek zorunda kalıyor. Başörtüsü nedeniyle özel sektördeki birçok yerden başvurusu geri çevriliyor (Aysel, K, 37). Bu noktada Deniz Işıker'in (2011) çalışmasıyla Türkiye'de 2000'lerin ortasına kadar devam etmiş başörtüsü yasağının kadınlar için sosyal hareketlilik dâhil birçok yönden ne kadar kısıtlayıcı ve baskılayıcı bir düzenleme olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bireye belirli bir perspektiften bakma imkânı veren ve daha çok tercih etme anlarında ortaya çıkan değerler ve inançların, aile ve sosyal çevreden aktarıldığı, evlilik, meslek ve eğitim yoluyla dönüşüme uğradığı tespit edilmiştir. Geleneğin muhafazasıyla gelen bu tutumların kişilerin hareketliliğin açısından bir temel teşkil ettiği ve çoğu durumda hareketliliğe dolaylı yoldan etki ettiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte merkezi yönetimin toplumdaki değerler ve inanç sistemleriyle çakışması gibi durumlarda, bireylere çocuk yaşta miras kalan bu kalıtsal bakış açısının mesleği ve eğitimi doğrudan etkileyerek hareketlilikte önemli kırılmalar yarattığı keşfedilmiştir. Ayrıca dıştan kaynaklı faktörler haricinde değerler ve inançların bir bakış açısı olarak kalmak yerine hayatta en çok ön plana alınan özellik olması durumunda bilhassa meslek hayatında çatışmaların yaşanabildiği ve bazen kişilerin hareketliliğini aşağıya doğru yönlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.3.6. Düşüş Etkenleri

Hareketliliğin eğitim, meslek ve çalışma hayatı, evlilik gibi yukarı hareketliliğine katkı sağlayan etkenlerin yanı sıra aşağı doğru hareketliliğini de etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Aşağı hareketlilik kişilerin farkındalıklarının düşük olduğu ve genelde beklenmedik şekilde yaşadıkları hadiseler neticesindedir. Bunlar kişilerin merkezinde olduğu ve birebir etkilendikleri durumlar olmakla birlikte dönemsel nedenlerden dolayı da olabilmektedir. Hastalık, olumsuz sağlık durumları, illegal işler, iş kaybı, iflas, kötü alışkanlıklar ve hapse girmek gibi kişisel olarak yaşanan olumsuz durumlar hareketlilikte düşüşe neden olan sebepler olarak sıralanabilir. Diğer yandan ekonomik ve siyasi krizler ve böylece piyasanın değişimi, çalışılan alanın değer kaybetmesi gibi durumlar da dönemsel olarak hareketliliğin aşağı doğru yaşanmasına etki eden durumlardır.

Kişilerin kendi sağlık sorunları ya da yakınlarında özellikle birinci dereceden aile yakınlarında görülen hastalıklar, olumsuz sağlık sorunları kişilerin hayatlarını çok yönlü etkilemektedir. Bu noktada bakımı üstlenilmek zorunda olunan bir aile üyesi ya da yakının bulunması kişilerin hareketliliğine daha çok etki etmektedir. Kronik rahatsızlıklar, engelli bakımı, yaşlılık, kaza ya da ani bir gelişme ile ortaya çıkan sağlık sorunları aileden birinin sağlık sorunu nedeniyle işe girişin ertelenmesi, terfi alınacağı zaman bundan yararlanamaması, bakım yapılabilmesi için tayin talep etmek, prestijli bir kurumdan gelen iş teklifini geri çevirmek gibi sonuçlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. İstanbul'da vekil müdürlüğe kadar yükselen Baran annesinin rahatsızlanmasıyla Malatya'ya dönerek yakınındaki bir okula tayinini aldırıyor. Annesinin vefatından sonra zihinsel engelli kardeşinin vasisi olması nedeniyle temelli Malatya'ya yerleşmek durumunda kalıyor (Baran, E, 47). Evdekilerin yakınlık derecesi durumu adeta bir zorunluluk olarak yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum kişileri bakım hizmeti verirken hastane ve bakım masrafları nedeniyle gelir açısından da engellemektedir. Eğitim ve meslek hayatında yaşanan bu kırılmalar kişinin hareketliliğini doğrudan etkilemektedir. Kişinin yükselmesinin devam etmemesi bir süre sonra düşüşe giden yolu etkilemektedir. Bakımın paylaşılmaması durumunda kişi sorumlulukla birlikte daimi bir düşüş trendine girmektedir.

Kişinin yoğun çalışma saatleri ve ortamı hem sağlığını hem de mesleki hayatını etkilemektedir. Boyahane, maden gibi çalışma koşulları ağır işlerden kaynaklı ortaya çıkan ciddi sağlık sorunları da çalışma yaşamını sekteye uğratmakta kimi zaman başka bir mesleğin yapılabilmesine imkân vermemektedir. Erken dönem göçle İstanbul'a gelen Murat'ın ailesi şehirlerarası yolcu taşımacılığı yaparak geçiniyor. Sonraki yıllarda Murat'ın abileri kaporta işine giriyor ve Murat küçük yaşlardan itibaren kaporta boyacılığında ustalaşılıyor. Özellikle kış mevsimlerinde boya yapmakta zorlandığı mesleğinde artık otomatik sistemler olması nedeniyle zorluk çekmiyorlar. Fakat önceki dönemde Murat ve abisi kötü şartlarda, maske kullanmadan boya yaptıkları için akciğer tedavisi görmek zorunda kalıyorlar. Bu iş ikisi için de ciddi bir sağlık sorununa yol açıyor ve tedavileri dört yıl sürüyor. Hatta bu sebepten Murat'ı askere de almıyorlar (Murat, E, 57). Diğer yandan eğitimle ya da yetenekle mesleki yükselme yaşayabilecek olan kimselerde yaşanan sağlık sorunları "hareketlilik aracının bozulmasına" yol açabilmektedir. Sporla yükselme yaşayan birinin ayağının kırılması, önemli dönüm noktalarından biri olarak görülebilecek sınav gününden önce kaza geçirmek hareketliliğin bağlı olduğu sıçrama noktalarını etkilemektedir. Mesleki hayatı başlamadan önce bir senelik profesyonel sporcu geçmişi olan Salim'in bu macerası İzmir'de ayağının kırılmasıyla son buluyor. Sonrasında 15 sene ancak amatörde devam ediyor (Salim, E, 68).

Çıkmazların çıkış noktası olarak tanımlanabilecek illegal işler ve kötü alışkanlıklar kısa dönemli ferahlık ve refah sağlasa da orta vadeye kalmadan sonuçları hızlı bir düşüş şeklinde olabilmektedir. Kaçakçılık, araba hırsızlığı, uyuşturucu kuryeliği gibi illegal işlerde bulunanlar

çevredekilerin de desteğiyle risk alarak bu işleri yapmaktadırlar. Okuma yazma bilmeyen, maddi durumu kötü olan bir ailede büyüyen Satılmış, kasaplıktan aldığı günlük ücreti biriktirerek, ortağıyla birlikte dükkân açıyor. Bir süre yükselme yaşasa da işlerinin ters gittiği bir devrede birkaç arkadaşı tarafından tüm borçlarının ödenmesi ve lüks bir araba karşılığında uyuşturucu kuryeliği teklif ediliyor ve o da kabul ediyor. Ancak ilk postada yakalanıyor. İtirafçı olduğu için 14 ay da çıkıyor, 2 yıl şartlı tahliye veriliyor. Fakat bu süreçte uyuşturucu satıcılarının söz verdiği gibi borçları ödememesi sebebiyle ev satılıyor, dükkân kapatılıyor, araba ve eşyalar da elden çıkarılıyor. Tamamen hayatını alt üst eden ve kendi çocuklarının şahsi hayatında bile etiketlenmesine sebep olan hapishane deneyimini hayatı için olumlu bir gelişme olarak nitelendiriyor. Bu vesileyle ailesinin ve kariyerinin değerini daha iyi anladığını, cezaevinde hayatı üzerine düşünme imkânı elde ettiğini ifade ediyor. Fakat hapis süreci ve sonrası Satılmış'ın hareketliliğini ve itibarını oldukça etkiliyor. Uyuşturucu kuryeliği yapmadan önce durumdan haberdar olan ailesi Satılmış'ı birçok kez ikaz ediyor. Fakat iflas durumu ile karşı karşıya kaldığından gözü bir şey görmüyor. Büyük ailenin itibarına da zarar veren bu durum nedeniyle aile Satılmış ile uzun süre konuşmuyor. Dahası hapis süreci Satılmış'ı kendi küçük ailesi için de bir damga niteliğinde oluyor. Nitekim ehliyet kontrolleri basit bir ehliyet kontrolünden ziyade daha önce uyuşturucu kuryeliği yapmış biri için çok daha detaylı oluyor ve bu durum tüm aileyi her fırsatta zor durumda bırakıyor . Hapis geçmişi olanlara karşı olan muamelenin farklı olması, bu muamelelerden sadece kendisi değil ailesinin de zarar görmesi, damgalamadan dolayı iş bulmanın zorluğu, sosyal çevrenin değişmesi, borçlanmadan hayatın devam ettirilememesi, meslek değişiminin zorunluluk haline gelmesi durumlar yaşanmaktadır. Hapis bir başlangıç oluştursa da hareketlilik yukarı doğru olmamakla birlikte sürekli aynı noktada ya da aynı çizgide kalabilmektedir. Her ne kadar hayatında “olumlu” bir dönüm noktası olarak hapse girişini belirten Satılmış, hapisten çıkar çıkmaz iş aramaya başlıyor. Fakat konuştuğu çoğu insan iş vermeye yanaşmıyor. Bu nedenle düşük bir yevmiyeyle bir yerde başlıyor. Günlük ücretin yetmiyor oluşu ile de ondan sonra da sezonluk işe geçiyor ve zamanla daha iyi bir konuma geliyor (Satılmış, E, 43). Kişilerin kötü alışkanlıklarının aşağı doğru hareketliliğe olan etkisini orta sınıflar üzerinden inceleyen Acs (2011), cinsiyet ve yaş üzerinden daralttığı örneklemini aile yapısı , ebeveynlerin geliri, eğitim gibi etkenlerle değerlendirir. Bu noktada uyuşturucu olarak kokain kullanımının kullanmayanlara göre yüzde 10 ile 18 arasında bulunan konumda daha fazla düşme yaşadıklarını tespit etmiştir. Madde kullanımı ve illegal işler sonrasında alınan hapis cezaları süreye bağlı olmaksızın fiziksel ve psikolojik etkiler bırakmaktadır.

Kişilerin birebir kendileri ve yakın çevrelerinden sınırlı yaşadıkları düşüşler kimi zaman dönemsel ekonomik ve siyasi krizlerin bir tezahürü olabilmektedir. 1980 sürecinde yaşanan sağ-sol olayları, 28 Şubat süreci, 1990'lı yıllardaki terör olayları ve son olarak 15 Temmuz

Askeri Darbesi gibi siyasi olaylar; 1994, 2001 ve en temelde 2007 ekonomik krizi kişilerin eğitim hayatlarından mesleki yaşamlarına, aile hayatlarından sosyal ilişkilerine kadar geniş bir alanda düşüşe etki etmektedir.

1980 döneminde öğrenci gruplarının karıştığı sağ-sol olayları ve 28 Şubat süreci temelde eğitim sürecini sekteye uğratan bir süreç olmuştur. Kişilerin eğitimle yaşayabilecekleri yükselme önünde engel niteliğindeki bu olaylar zaman zaman kişilerin “ideolojik” nedenlerden dolayı hayatlarına devam edememeye sonuçlanmaktadır. Maddi koşulları yetersiz bir aileden geldiği için erken yaşlarda çalışmaya başlamak zorunda kalan Osman hem okul hayatında hem de çalışma hayatında başarılı oluyor. 1980’li dönemlere denk gelen okul döneminde kendisi de okumamış olan ve bilmediği şeye karşı ön yargılı olan babası oğlunun dönemin siyasi olaylarından etkilenmesini istemediği için okumasına engel olup inşaat ve tamir sektörüne gönderiyor. Osman olaylardan dolayı eğitim hayatını bırakıp inşaat ustası olarak devam etmek zorunda kalıyor. Nitekim ilerleyen süreçte bulunduğu bölgeden ailesi ve malıyla göç etmek zorunda kaldığında elindeki sermaye işler bir aktarım aracı olamıyor ve düşüş yaşıyor (Osman, E, 56).

Kesin olarak aşağı doğru hareketlilik olarak tanımlanmasa da kişilerin yükselme yaşamasına başlangıç edebilecek eğitim imkânı sınırlanmakta ve sonraki süreci alternatifsiz bırakmaktadır. Bu nedenle kişinin eğitim imkânının engellenmesi bu noktada aşağı doğru hareketlilik için etken kabul edilebilmektedir. Süreç eğitimin yanı sıra mesleki yaşamı da etkilemiştir. Özellikle kamu kurumlarında görev alan kişilerin mesleki hayatlarını bırakmaları ve süreçte başka bir alanda mesleki yeterliliklerini devam ettirebilme imkânı bulamamışlardır. Başarılı bir öğrencilik dönemi geçiren Derya, hocalarının yönlendirmesi ile aynı üniversitede araştırma görevlisi oluyor. Doktora tezinde ele aldığı konunun ideolojik sınırlamalarla karşı karşıya kalması sonrasında tesettüre girmesi, evlenmesiyle birlikte on bir yıl baskıya maruz kalıyor. Tezinden dolayı uzayan sürecin 28 Şubat süreciyle birleşmesiyle kamuda çalışma imkânı bulamıyor. Akademisyen ya da öğretici olarak kendine iş bulamayan Derya bu süreçte çeviri yapıyor, sonrasında İstanbul’a göç etmek durumunda kalıyor (Derya, K, 57). Sadece eğitim imkânlarını değil iş imkânlarını da yakından etkileyen bu durum kişileri süreçte çaresiz bırakmaktadır.

Yakın dönemde yaşanan 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında eğitimde, kamu ve özel sektörde birçok kişi olaylarla bağlantısı olabileceği gerekçesiyle meslek ve iş hayatından uzaklaştırılmış, çalışma imkânları engellenmiştir. İlişkili bulunan özel sektörün sermayesine bloke konulması, kamuda KHK ile ihraçlar, belirsizlikler ve uzaklaştırmalar kişilerin konum, gelir ve itibar kaybı yaşamaları ile sonuçlanmıştır. Gündelik hayatın işleyişine de doğrudan etki eden olaylar kişilerin aile hayatlarına ve çevreyle olan ilişkilerine de doğrudan etki etmiştir. Bu nedenle siyasi olayların kişilerin ve ailelerinin hayatında bütüncül bir aşağı doğru hareketlilik

yaşattığı belirtilebilir. KHK ile işinden atılan Fetih tarım alanına yöneliyor (Fetih, K, K, 54). Ancak bu girişim ailenin sosyal statüsünde büyük bir kaybı engellemeye yetmiyor.

Siyasi olayların yanı sıra kişilerin mal ve can kaybını yoğun olarak yaşadıkları deprem, sel gibi doğal afetler de aşağı hareketlilik etkenleri arasındadır. Düzce’de öğretmen bir ailenin çocuğu olan Salim kendisi de uzun yıllar öğretmenler bankasında memur olarak çalışıyor. Babasının erken yaşta vefatı sonrasında ailesinden 11 daire miras kalıyor. Dönem dönem siyasi görevleri de bulunmasıyla Salim ailesiyle oldukça müreffeh bir hayat yaşıyor. Fakat 99 Depremi sonrasında dairelerinin hepsi depremde yıkılıyor. Devletten 11 daireye karşılık olarak 4 daire geri alabiliyor. O dönemde yaptığı yatırımlarla sermayesi iyice azalıyor ve nihayetinde kredi kartı borcu sebebiyle oturduğu dairesini de satmak zorunda kalıyor. Böylece aileden kalan mirasın Salim’in ailesinin refahına olan etkisi deprem sonrasında var olan konumdan aşağı hareketliliğe neden oluyor (Salim, O, E, 67). Diğer yandan ailede can kaybının yaşanması da aile içerisinde ekonomik koşulların kötüye gitmesiyle aşağı hareketliliği hızlandırmaktadır.

Aşağı hareketliliğe etki eden bir diğer etken olan ekonomik krizler ve dalgalanmalar da kişilerin gelir ve konum kaybı yaşamalarına neden olmaktadır. 1994, 2001 ve en temelde 2007 ekonomik krizi kişilerin hareketliliklerini yakından etkileyen dönemsel koşullardır. Bu dönemlerde yaşanan döviz kurlarındaki değişimler, ithalat/ihracat dengelerinin değişimi, devletin ekonomi politikaları, meslek ve çalışma hayatıyla ilgili yapısal değişimler kişilerin aşağı doğru hareketlilik yaşamalarına neden olan etkenlerin başında gelmektedir. Kriz süreçlerinde şirketler ve sermaye sahipleri sektör değişimleri, çok ortaklı yapıların dağılması, firmaların küçülmeye gitmesi, kâr oranlarının düşürülmesi, taşınmaz malların satılması gibi sonuçlarla yüz yüze gelmektedirler. Memur bir ailenin çocuğu olan Levent, eğitimini yarıda bırakarak ticarete atılıyor ve birçok farklı girişimde bulunuyor. Küçük çaplı olan bu girişimler sonrasında arkadaşlık ilişkilerinin etkisiyle gelen bir fabrika ortaklığını kabul ediyor ve yükselişi başlıyor. 4-5 sene bu fabrikadan güzel paralar kazandıktan sonra kardeşleriyle beraber başka bir işe giriyor ve 10 yıl boyunca çok güzel iş yapıyor. Bu süreçte arsalar, dubleks evler, çift arabalar geliyor. 2007’de Cumhurbaşkanlığı seçim krizi sebebiyle oluşan siyasi gerginlikte piyasaların iki aylık kötüye gidişinden çok olumsuz etkileniyor. Aynı sene 5 milyon dolarlık borçla girdikleri işin borcunu ödeyemeyince iflas başlamış oluyor. Sermayesiz bir şekilde yatırım yaptıklarından bu iki aylık siyasi gerilim ortamı ve sonrasındaki ekonomik kriz onların iflas etmesine sebep oluyor. Bu süreçten sonra üç yıl kendini toparlayamıyor (Levent, E, 53). Araştırmasında dönemsel ekonomik koşulların mutlak ve göreceli düşüşe etkilerini ele alan Patricia Smith (1994), Birleşik Devletler üzerinden ılımlı ekonomi politikaların hareketliliğe etkisini değerlendiriyor. Mercek altına aldığı dönemlerde göreceli düşüş yaşama sıklığı azalırken mutlak düşüş yaşanma sıklığı artış göstermiştir.

Aşağı doğru hareketlilik iş yeri sahipleri için sermaye kaybı anlamına gelmektedir. Bu durumda sektörün daralması, ekonomik krizler, iyi yönetim sorunları, fırsat pencerelerini yakalayamamaktan kaynaklı küçülmeler gibi nedenlerden dolayı iş yeri sahipleri/sermayedarlar sermaye kaybı yaşamaktadırlar. Borçlanma ve iflas süreci ile devam eden bu kayıp süreci aşağı doğru hareketliliğin temel unsurlarındandır. Diğer yandan çalışanlar küçülmeye giden ya da iflas eşiğinde olan firmaların ilk gözden çıkaracakları bileşen olmaktadır. Kişilerin çalışma koşullarından memnun olmamasından kaynaklı işten ayrılımlarının yanı sıra daha önce de belirttiğimiz sektör ve işyeri küçülmeleri, siyasal ve ekonomik gerekçelerle de istek dışı iş kayıpları yaşanmaktadır. Tek gelirle geçim sağlanan hanelerde oldukça zorlayıcı olan bu durum kişinin hızlı bir düşüş yaşamasına neden olmaktadır.

Bu noktada borçlanma iş yeri sahibini ve çalışanı aşağı düşüşte ortak paydada buluşturmaktadır. Çalışanlar için borçlanma daha kısa vadeli ve düşük miktarlarda olabiliyorken iş yeri sahipleri için daha büyük ölçeklerde olmaktadır. Mühendis olarak yüksek mevkili bir işte yöneticilik pozisyonunda bulunan Serhat işten çıkarılmasının ardından 7 ay işsiz kalıyor. Oldukça sıkıntılı günler geçirdikleri zamanlarda kredi borçlarını ödeyememeleri ailesini oldukça zora sokuyor. Eşinin ödemelerin yapılabilmesi için çalışmaya başlıyor ve bu süreçte kendisi de kısa dönemli borç alıyor. Fakat iş bulmasının ardından tüm bu sıkıntılı süreç nihayete eriyor ve borçlarını ödeyerek eski düzenine kısa sürede dönebiliyor (Serhat, E, 34). Çalışanlar için borçlanma hayatı zora sokucu ve her daim düşüşü tetikte tutan bir faktörken sermaye sahipleri için borçlanma düşüş için ara mekânizmadır ve düşüşün hızını kesmesi için kullanılmaktadır. Erken yaşta çalışma hayatına giren Erhan kısa sürede kendi iş yerini açıyor ve babası ve kardeşleriyle birlikte işini büyütüyor. Adım adım yaşadığı on beş yıllık yükselişte hem sosyal hayatında hem de iş hayatında bilinen ve tanınan bir kişi oluyor. Dönemin değişen dengelerini hesaba katmadığı ve süreci yönetemediği için iş yerinde önce küçülmeye gidiyor. Fakat “açık hesap ile piyasaya yapılan borçların bir süre sonra var olan sistemi döndürmemesinden dolayı gayrimenkullerini satmak durumunda kalıyor. Elindekilerin hepsini sattıktan sonra tekrar işine dönen Erhan bir süre sonra kârı düşen şirketin kendisini ancak döndürdüğünü, üretiminin düşmesi ile birlikte çalışanların ancak maaşlarını karşılayabiliyor. Ardından tekstilde yaşanan krizle birlikte şirket daha da küçülüyor (Erhan, E, 62). Sosyal sermayeden, eğitim seviyesine; aile desteğinden maddi birikime kadar kişinin düşüş yaşarken elini rahatlatacak birçok unsurdan bahsetmek mümkündür. Bu noktada McBrier ve Wilson (2004) 90’lı yıllarda Birleşik Devletler ’deki beyaz yakalı çalışanların mesleki düşüşünü inceledikleri çalışmalarında, meseleye daha çok ırk bağlamında yaklaşmaktadır. İmkanlar noktasında dezavantajlı konumda bulunan Afro-Amerikalılar aile, eğitim, meslek ve birçok nedenden dolayı düşüşleri daha hızlı yaşamaktadır. Malların kaybı ve mülklerin satımının

yeterli gelmediği noktalarda sermaye sahipleri iflas etmekte düşüşü belli bir yere kadar yaşamaktadırlar. Öte yandan ara mekânizma niteliğindeki borçlanma ekonomik sermaye ile birlikte sosyal sermayesi de güçlü olanlar için sermaye sahipliğinden çalışan olmaya yumuşak geçişi sağlayıcı konumdadır. Esnaf bir babanın çocuğu olan Sebahattin babasının sermayesi ve çevresiyle birlikte kendisinin de girişimleri oluyor. Süreç içerisinde birçok girişimi ortaklar arası anlaşmazlık, dolandırıcılık ve ekonomik kriz gibi nedenlerden dolayı bozuluyor. Fakat bir şekilde kendisini toparlıyor ve devam edebiliyor. Son iflasından sonra değerlendirebileceği bir sermayesi kalmayınca ücretli işe girmeye karar veriyor. Aslında önemli bir iş veren ve çokça çevresi var ama tam da bu sebep onun normal insanlar gibi basit asgari işlerde çalışmasına engel oluyor. İş görüşmelerinde iş verenlerden yaş itibarıyla büyük oluşu ve tecrübesinin fazla olması onu rakip durumuna düşürdüğünden sözleşmeli öğretmen olarak bile kabul edilmiyor. Bu nedenle uzun süre işsiz kalıyor. İşsizlik sürecinde masraf ve harcamalarını minimuma indirerek geçiniyor. Ayrıca etrafındaki insanlardan borç da alıyor. Bir yıla yakın bir süre işsiz gezdikten sonra bir sivil toplum kuruluşunda yönetici olarak çalışmaya başlayan Sebahattin'i iflas sonrasında yakın çevresinden aldığı borçlar gündelik ihtiyaçlarının teminini sağlıyor .

5.4. Sosyal Hareketliliğin Tezahürleri

Sosyal hareketliliği etkileyen bileşenler kişilerin dahilinde olarak ya da olmayarak yaşamlarını biçimlendirmektedir. Bu biçimlenme serüveni ise ya keskin bir kırılma ile yerini farklı bir seyre bırakmakta ya da hareketliliğine etki eden sosyoekonomik etkenlerle birlikte yeniden üretilmektedir. Hareketlilikteki sıçramalar ve süreklilikler ise eğitim, meslek, aile, evlilik, göç gibi faktörler ile kişinin tercihleri, çevresel koşulları ile bütünleşmektedir. Kişilerin sahip oldukları sosyoekonomik statü ise eğitim, meslek ve gelir üzerinden etkisini sermaye, mekân ve tüketimle göstermektedir.

5.4.1. Hareketlilikte Kırılma Noktaları

Yaşam seyri içerisinde kişilerin sosyal hareketliliklerini sağlayan, bu hareketliliğin yönünü belirleyen birçok bileşen bulunmaktadır. Bu bileşenler tesadüfi olarak ya da inşa edilerek geçiş süreçlerini şekillendirmektedir. Bu süreçlerde hareketliliğin yukarı ya da aşağı doğru yönünü belirleyen, hayatın tüm seyrine etki eden kırılma noktaları bulunmaktadır. Farklı nedenlerden dolayı bu kırılmaları yaşamaktadırlar. Bunlar arasında aile, eğitim, meslek, evlilik, göç, iflas, girişimcilik, dönemsel/yapısal koşullar, STK ve cemaat ilişkileri, suç, inanç ve düşünceden kaynaklı değişimler bulunmaktadır.

Sosyal hareketlilikte kırılma noktalarının analizi söz konusu olduğunda birkaç hususu belirtmek gerekmektedir. Öncelikli olarak kişiler hayatlarındaki kırılma noktalarının farkındadırlar. Yaşamları içerisindeki hareketliliklerin yönüne, gidişatına ve nasıl olduğuna dair fikir

sahibidirler. Kırılma noktaları sorulduğunda öncelikli olarak olumsuz vakalara odaklandıkları görülmektedir. Kırılma ancak süreç içerisinde temel değişimlerin yaşandığı noktalar olarak tanımlandığında salt aşağı doğru hareketliliği tetikleyen olarak değil yukarı doğru hareketliliği sağlayan unsurlarla birlikte düşünülmektedir. Kişilerin hayatlarına seçmece bir okuma ile yaklaşımları sebebiyle böylesi bir durumun ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Kırılma süreçlerinde birçok farklı etken farklı ağırlıklandırmalara sahiptir. Bu ağırlıklandırma kişinin kendi hayatındaki önemle ilişkilendirmesi ve hesaplaşmasını yaşaması ile yakından ilişkilidir.

Son olarak zikrettiğimiz ama belki de en önemli olan hususlardan biri kırılmaya olan yaklaşımın bir geriye dönük okuma, anlatım inşa etmenin bir parçası olduğudur. Bireyler bulundukları konumdan bakarak süreçleri değerlendirmekte ve pozisyonlarındaki etkin koşulları değerlendirerek aslında kırılma noktalarını tanımlamaktadırlar. Kırılmaları geriye dönük okuduklarından dolayı verdikleri cevap yakın dönemde canlarını en çok acıtan ya da dönüm noktası olarak düşünülebilen bir olay olabilmektedir. Bu tercih kişinin hayatını on sene sonra paylaştığında daha farklı bir konumda olabilir. Bu nedenle kırılma noktaları kişilerin içlerinde bulundukları koşullar dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim Dan P. McAdams ve Kate C. McLean (2013) acı ve sıkıntıda “kurtarıcı” anlamlar bulan ve hayat hikayelerini inşa ederken kişisel eylemlilik veya keşif gibi temalara yer veren anlatıcıların ruh sağlığı, esenlik ve olgunluk bakımından daha iyi seviyelere sahip oldukları bulgusuna işaret etmektedir.

Bireylerin dönüm noktalarında öncelikli konumu nedeniyle aile bulunmaktadır. Aile yaşantılarında sahip oldukları ya da sonrasında tercih sürecinde ilk sıralarda olduğu görülmektedir. Ailedeki yetişme ortamı kişinin karakterinin ve hayata dair bakış açısının oluşmasında öncelikle bir yere sahiptir. Literatürdeki birçok çalışma anne ve babanın çocuğun hayatı üzerindeki kurucu etkisine işaret etmektedir (Cooksey ve Fondel, 1996; Wills ve Yaeger, 2003) Sahip olunanlar, içine doğulan çevre bir kırılma unsuru oluşturmaya da hayatın ilerleyen yıllarında farklı referanslarla belirtilen kırılmaların temelinde ailenin olduğu görülmektedir. Nitekim aile içi şiddet, kayıplar, akraba ilişkileri gibi durumlar hem psikolojik hem de travmatik etkileri nedeniyle bireylerin hayat tercihlerinde oldukça etkili olmaktadır. Özel bir tekstil şirketinde on yıldan fazla yıl tatil yapmadan sıkı bir tempoyla çalışan Ziya müdür yardımcılığı pozisyonuyla şirketi 300 kişiden 3500'e çıkarabilmeyi başaran bir çalışandır. Mesleğinin 11. yılında her zamanki gibi eşi ve çocuğunu tatile yalnız gönderen Ziya, bu esnada kaza geçirip Ziya'nın kanaması geçiren oğlunun haberini alınca şehir dışına gidip oğluyla ilgileniyor. Aldığı hasar sonucunda iki hafta yerinden kıpırdatılamayan oğlunun şehir değiştirememesi sebebiyle oğluna yaptığı zorunlu refakatçilik, patronu tarafından tatil sayılınca Ziya hayatını değiştiren en önemli kararı alıyor ve şirketten ayrılıyor. Aldığı tazminatla girdiği küçük bir işletme açan Ziya önceki güçlü ilişkilerinin etkisiyle bir gün içerisinde sermayesiz olarak bir firmanın ortağı oluyor

ve yukarı hareketliliği başlıyor. Ziya, aldığı bu karar sayesinde yeni hayatının tamamen değiştiğini ve bir dönüm noktası oluşturduğunu düşünüyor (Ziya, E, 53). Ailenin kırılmalara etki eden bir diğer rolü eğitim, meslek, evlilik, göç gibi süreçlerde karar yetkisini elinde bulundurmasıdır. Bu bazen birebir aile üyelerinin, anne, baba ya da dede gibi kişilerin doğrudan müdahâlesi ile söz konusu olurken bazen aile için yapılan tercihler, aile bireylerini korumak için yapılan fedakarlıklar yoluyla olmaktadır. 1950’lerde üniversite eğitimi bir aileye sahip olan Atakan, her zaman prestijli okullarda okutulmaya çalışılan ve bu yönde masrafların yapıldığı bir çocuk olarak yetiştirilir. Çocuklarının eğitimle yükselmesini hedefleyen aile, istemediği halde yurtdışı eğitimine mecbur bırakır. Eğitimini tamamlayamadan döndükten sonra ticarete girmek isteyen Atakan’ın hem önünü kesmiş, hem de başka mesleklerde karar verici konumda olarak engellemiştir (Atakan, E, 61).

Hareketliliğin en etkin dinamiklerinden, belki de en önceliklisi eğitimidir. Yukarı doğru hareketliliğin en temel dinamiklerinden olan eğitim her yaşta ve sosyoekonomik grupta oldukça etkili bir konumdur. Alınan eğitimin kişiyle birlikte ailesinin ve çevresinin de hareketliliğine imkân sağlaması nedeniyle etkisi daha geniş bir kitleye yayılmaktadır. Eğitimin meslek edinimi, mesleki yükselme, evlilik, iş bulma, sivil toplum ve siyasete katılıma imkân vermesi değişimi sağlayan ana itici güç olarak konumlandırılmasına neden olmaktadır. Domino etkisinin başlatıcısı olan eğitim tek çıkış yolu olarak görülmekten mekânsal hareketliliğe imkân sağlamaya, eğitim kademelerinden meslek edinimine, benliğin inşasından etkili sosyal çevre edinimine kadar birçok kırılma noktasında temel referans noktası olmaktadır.

Eğitimin kişi açısından tek çıkış yolu olarak görülmesi eğitimin temel bir kırılma noktası olmasının nedenlerindendir. Olumsuz ekonomik şartlar içerisinde bulunan kişi için tek çıkış yolu eğitim olabilmektedir. Bunun idrakinin daha çok liseden sonra olması söz konusudur. Kırılma ile ilgili bir diğer durum ailenin ticaret ya da miras yoluyla edindiği sermayenin bir anda ortadan kaybolması ile kişilerin tek çıkış yolu olarak eğitimle hareketliliğe yönelmeleridir. Ayhan, karayollarında işçi olarak çalışan aynı zamanda da kardeşiyle şehir merkezinde yürüttüğü bir tuhafiye dükkânı olan bir babanın doktor oğludur. Ortaokuldan itibaren babasının tuhafiye dükkânında çalışmaya başlayan Ayhan uzun bir süre “babasının işini devam ettirmeyi” planlamış, kendini halihazırda “işli olan biri olarak” görmüştür. Lise döneminde de bu şekilde düşünceler içerisinde okul bittikten sonra dükkâna çalışmaya giden Ayhan, 1994-2001 yılları arasında meydana gelen kriz ve sonrasında dükkânın yanmasıyla eldeki birikimler, ev, araba ve arsaları satılıyor. Ailenin içerisinde bulunduğu zor durumdan çıkış olmadığını gören Ayhan lisenin son yıllarına doğru çok çalışıp “toplumsal statüsü yüksek” olan tıp fakültesini kazanarak doktor oluyor. Zamanında yaşanan iflas olmasaydı bugün esnaf olacağını düşünen Ayhan bunu hayatının dönüm noktası olarak görüyor (Ayhan, E, 35). Eğitim sürecinin hayatın temel ayrımlarının hemen öncesindeki hazırlık süreci olduğu düşünüldüğünde eğitim kademelerinin

her bir aşaması önemli hâle gelmektedir. Bu nedenle kırılma noktaları sorusuna verilen cevaplarda eğitimin bazen tek bazen iki-üç seçenekten mutlaka biri olduğu şeklindedir.

Okulun toplumsal yapısının ve bunun kişinin karakterine olan etkisi düşünüldüğünde kökleşmiş bir geleneği bulunan prestijli liselerden ya da üniversitelerden mezun olanlar için kurumlar hareketlilikte kilit roledirler. Kendine ait daha özel ve yapılaşmış bir sistematığe sahip olan bu okullar mezunları için yaşamın her döneminde yukarı doğru hareketliliğe ivme kazandırmaktadır. Nitekim sağladıkları sosyal çevre, kişinin düşünce ve beceri dünyasına yaptığı katkı, yabancı dil, çoklu yaşamda farklı stratejiler üretme kapasitesi ve dahası itibar ile merkezi bir eşikte bulunmaktadır. Bu kurumların eğitim yaklaşımlarının bir kültürel donanım haline gelmesi kişilerin hayatındaki değişimleri lise ya da üniversite eğitimlerine referansla açıklamalarına neden olmaktadır. Bir inşaat işçisinin oğlu olan Aydın'ın prestijli bir liseye gitmeden önceki "alt sınıfsal mensubiyeti", "elit yetiştirme" misyonuna sahip lise eğitimiyle değişiyor. "Kişinin kimliğinde, mensubiyetinde ve sınıf atlamasında" liselerin toplumumuzda önemli olduğunu düşünen Aydın, lisenin "kendine ait bir paranteze" sahip olduğunu belirtiyor. Liseden gelen kültürel kapital sayesinde, ailesinin işçi sınıfına mensubiyetinin ehemmiyetini yitirdiğini, bugün bile Yeniköy'de bir yalıya misafir olabilme imkânını ya da İstanbul'un yüksek burjuvazisi tarafından olumlu karşılanma durumunun devam ettiğini ifade ediyor. Nitekim çalışma dünyasında Türkiye'nin ticari olarak en büyük yayınevlerinden birinin lise arkadaşının babasına ait olmasıyla çalışma dünyasında kolayca iş bulabiliyor, lisansüstü hayatında da Galatasaray mezunu bir danışman tarafından çok kolay "hüsn-ü kabul görebiliyor" (Aydın, E, 35). Lin'in de (2001) belirttiği gibi sosyal sermaye ediniminde önemli kaynaklardan biri okullardır. Bu bağlamda, Bryan ve arkadaşları (2002) pek çok öğrenci için okullardaki rehber öğretmenlerin üniversite başvuru sürecinde önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak hizmet edebileceğini ileri sürmüşlerdir, zira öğretmen yönlendirmesi bahsedilen süreçte kritik bir rol üstlenmektedir.

Eğitim sürecinin zorunlu ya da tercih sebebi olarak yarıda bırakılması da bir diğer kırılma noktası olarak görülmektedir. Eğitimde yapısal düzenlemelerin etkisi ile okul değiştirme, başörtüsü gibi siyasi yasaklara maruz kalma, ailenin ticaret yerine daha mesleki donanım elde edilebilen bölümlere yönlendirmesi gibi faktörler eğitim temelli birkaç dönüm noktasından biridir. İlerleyen yaşlar da eğitimin tamamlanması ya da farklı alanlarda temel eğitimlerin alınması da mesleki hayattaki yansımaları ile birlikte düşünüldüğünde önemli eşikler olarak durmaktadır. Bir özel eğitim kurumunun sahibi olan Adnan her zaman şiir ve edebiyatla bağını koparmadan radyo programlarında ve yerel gazetelerin köşelerinde tanınmış yazarlar hakkında ya da yaşadığı şehir hakkında yazılar yazan bir edebiyat öğretmenidir. Fakülteden mezun olduktan sonra dershanecilik piyasasında güçlü bir ismin Erzurum kuruculuğunu yapma hakkına sahip oluyor. Aynı dönemlerde edebi ve ilmi yönünü köreltmeden yüksek lisans

eğitimini tamamlayıp doktora başlamayı da ihmal etmiyor. Ancak kurumun ilk açıldığı zamanlarda kabul aldığı doktora eğitiminde hocaların hali hazırda “tüccar adam olabilmifş” Adnan’ın başka insanların önünü tıkamaması yönünde yaptığı baskı onu akademiden soğutuyor ve doktora yı bırakma kararı alıyor. Adnan zamanında aldığı bu kadarın kırılma noktası olduğunu, aksi durumda şu an “edebiyat sosyolojisinde çalışmalar yapan Türkiye’nin iyi akademisyenlerinden” biri olabileceğini düşünüyor (Adnan, E, 47).

Eğitimle birlikte devam eden kişilerin hayatında değişim sağlayan bir diğer temel unsur meslek ve meslek değişimi ile ilgili süreçlerdir. Eğitimin sağladığı olanaklar meslek ile birlikte talandırılmakta ve kişinin yukarı doğru hareketliliğini sağlamaktadır. Meslek edinimi ve çalışma hayatına giriş ile birlikte gelirin artması ve refahın artışı daha sonrasında evlilik, sermaye birikimi, iş kurma, gibi hayatın diğer dönüm noktalarını etkilemesinden dolayı kritik bir eşikte durmaktadır. Mesleki yaşantı içerisinde en dipten en yukarı yükselme ile birlikte kişinin emek ile kazandığı donanımlar, kazanç, sosyal evre ve dahası itibar kişinin hayatına mesleki kariyerini temel bir yol haline getirmektedir. Bu süreçte mesleğin kazanımı büyük oranda eğitime bağlı görünüyorken aileden aktarılan sermayenin ya da baba mesleğinin devam ettirilmesi ile oluşan koşullar yeni gelişmelerle birlikte kişilerin yukarı doğru hareketliliğin de kırılma noktası oluşturmaktadır. Mesleki ihtisaslaşma kararları, mesleği destekleyici eğitimler almak gibi süreçler de dönüm noktalarında etkili olmaktadır. Aydın doktora yaparken lisede aldığı st seviye Fransızca becerisini bir yayınevinde editörlük için kullanmayı tercih ettiği çalışma hayatında, şartlarının düzensizliği ve işin yoğunluğu sebebiyle meslek değiştirmeye karar veriyor. Süreç içerisinde kıdemli editrlēe kadar yükselebilen Aydın, evlenmeyi düşündüğü kişinin ailesi tarafından mesai şartları, izinleri ve maaşı daha belirli olan memurluğa yönlendirildiğinde sonu belli olmayan sınavlara hazırlanma aşamasında yayınevi sayesinde aldığı arabasını da satmak durumunda kalıyor. Saygın eğitim kurumlarından mezun olmasına ve yüksek ilişkilere sahip olmasına rağmen benimsediği ideoloji sebebiyle liyakatsiz bir biçimde yargılanınca “30’lu yaşlarında Türk toplumunda evde oturan yetişkin bir erkek olarak” 2. 5 sene işsiz kalıyor. Ardından bir kamu kurumunda araştırma görevlisi olarak göreve başlayan Aydın, geri dönüp baktığında hayatındaki en büyük olumsuz kırılma anını meslek değiştirme yönünde aldığı kararla ve işsizlikle ilişkilendiriyor (Aydın, E, 35).

Evlilik ve dahası ocuk sahibi olmak hayatın en etkili kırılmalarından bir diğeridir. Evliliğin kadın ve erkeklerin hayatındaki farklı değişimleri beraberinde getirmesi, evliliēe yüklenen anlamlarla değişmektedir. Eğitim ve meslek tercihi, çalışma hayatının değişimi, g gibi hayat seyrindeki temel geçiş noktaları düşünüldüğünde sosyal hareketlilik açısından önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca sosyal çevrenin değişimi, yeni muhit ve cemaat ilişkilerine geçiş, sosyoekonomik olarak daha yüksek ya da daha aşağıda durumu olan biri ile evlenmek kişilerin yaşam tarzını doğrudan etkileyen unsurlardandır.

Erken evlilikler hem kadın hem erkek için eğitim ve meslek hayatında yapılan tercihlerin değişmesi ile bağlayıcı kalmaktadır. Bu durum kimi zaman mecburen devam eden ya da evliliğe bağlı devam eden değişimleri beraberinde getirirken kimi zamanda kişilerin özgürleşme tercihleri ile boşanma ile neticelenmektedir. Evliliğin bağlayıcı etkisi ne kadar yüksekse boşanmanın hayattaki etkisi de o kadar yüksek olmaktadır. Mimar Aysel, evlilikle birlikte tesettüre girip mesleki hayattan çekilmek durumunda kalırken, daha muhafazakar olan eşinin yeni ilişkilerine dahil olarak sosyal çevre açısından da bir değişim yaşamıştır. Aysel, hayatında ilk dönüm noktası olan bu dönemi “ilkokuldan beri yükselişten olan eğrinin düşüşe geçmesi” olarak adlandırırken, ikinci dönüm noktası olarak da boşanma kararını işaret etmektedir. Eğitim seviyesi ve çalışma hayatında elde ettiği itibarı evlilikle geri planda bırakmak zorunda kaldığı için bu dönemde “özgüvenini kaybetmiş ve yetersiz bir kadın” portresine sahip olduğunu belirtiyor. Ancak boşanma sonrasında tekrar çalışma hayatına girip, önce düşük pozisyonda çalışmak zorunda kalan ardından bir eğitim kurumuna ortak olan Aysel, evlilik olgusunun tam aksine boşanmanın kendisi için “yukarı çıkaran” bir kırılma olduğunu düşünüyor (Aysel, K, 37). Evliliğin meslek hayatını bağlayıcı etkisini bir erkek olarak şahsi hayatında hissedenden Taner eşinin kıskanma gibi psikolojik sorunları sebebiyle meslek hayatında “kısıtlandığı” için çoğu zaman aldığı reklam ve düğün çekimlerini gerçekleştiremez olmuş, nihayetinde de piyasadaki konumunu kaybederek şehir değiştirmeye karar vermiştir. Boşanmasının üzerinden belirli bir süre geçmesine rağmen uzun yıllar farklı şehirlerde düzen kurmaya çalışan ve bugün hala evliliğinin başındaki konumuna erişemeyen Taner, erken bir yaşta karar verilen bu evlilik olmasaydı kendini “daha yüksek yerlerde görebileceğini”, yaşadığı şehirdeki tanınmış reklam ajanslarından birinin sahibi olabileceğini düşünmektedir (Taner, E, 40).

Eğitim ve meslek imkânlarına ulaşmak, ticari girişimlerin büyütülmesi, meslek değişimi gibi değişimlerin itici gücünde bulunan göç kişilerin hayatlarında daha yapısal ve temel bir kırılma noktasıdır. Özellikle kırsaldan kente doğru yaşanan göç eğitime katılımın artmasında ve kent ortamının sağladığı farklı imkânlarla meslek hayatının şekillenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Göç temelli yaşanan kırılmalarda kişiler ya ailelerinin göç kararından etkilenmekte ya da kendileri bu tercihi yapmaktadırlar. Akademisyen Önder’in ailesi 90’lı yılların başında “televizyon yoluyla öğrendikleri büyük şehirlerin cazibesine kapılarak” Giresun’un bir köyünden İstanbul’a göç eder. Lisansüstü eğitimine kadar İstanbul’da okuyan Önder, köyde sadece ilkokulun olmasına karşın İstanbul’da tüm eğitim seviyelerinde kurumlara erişebilme imkânından ötürü ailesinin yaptığı göçü kendi hayatındaki ilk kırılma olarak nitelendirmektedir. Nitekim eğitimle yükselen biri olarak, köyde fırsat eşitsizliği yaratan eğitim kurumlarının yokluğu sorununu göçle aşarken, entelektüel bir sosyal çevre, yurt dışında okuma imkânı ve akademiye yönelme gibi bir çok durumda bu zemin üzerine kurulduğunu gözlemlemiştir (Önder, E, 32). A. Stockdale (2004) göçmenlerin bireysel tecrübeleri üzerinden

göç sürecinin getiri ve götürülerini anlamayı amaçladığı araştırmasında göç ettikten sonra edinilen sosyal ve ekonomik statüyü, “Göç edilmemiş olsaydı nasıl bir statüye sahip olunurdu?” varsayımı üzerinden karşılaştırmaktadır. Eğitim üzerinden görülen yukarı hareketliliğin yanı sıra sahip olunan yüksek nitelikler mevcut mesleklerine yansımış gözükmektedir. Bununla beraber, göç edilen bölgenin yapısının ve sunduğu imkânların hareketlilik yaşamada nasıl bir basamak görevi göreceği Fielding (1992) çalışmasını yaptığı bölgenin yalnızca kendi sakinlerini desteklemekle kalmayıp; aynı zamanda başka yerlerden gelen genç insanları cezbediğini, onları gelişimlerinde desteklediğini ve daha sonra başka alanlara gitmelerini sağladığını, dolayısıyla bir sosyal merdiven işlevi gördüğünü belirtmektedir.

Bilinçli bir karar olarak göçün tercih edilmesinin yansıra terör, yoksulluk, çalışma imkânlarının fazlalığı gibi daha zorunlu bir tercih olması da söz konusudur. Doğu illerinde taşeronluk yapan aynı zamanda da Diyarbakır’da et lokantasını işleten Osman, kısa sürede sermaye elde ederek, 1990’lı yıllarda bölgedeki yatırımcıları haraca bağlayan Hizbullah terör örgütünü tarafından mimleniyor. Çoğu kişinin kabul ettiği haraç uygulamasını kabul etmeyerek ölüm tehdidiyle karşılaşan Osman, ailesindeki her bireyin canını korumak için, arkada iz bırakmaksızın zorunlu bir şekilde Mersin’e göç ediyor. Plansızla göçle, taşınır ve taşınmaz her türlü sermaye geride bırakılırken, sosyal çevreden yoksunluk ve yeni ortamın yabancı olma durumu çalışma hayatında dolandırılmasına ve son sermayesini de kaybetmesine yol açıyor. Nihayetinde uzun yıllar sürececek bir statü kaybı yaşayan Osman, geçmişe baktığında bu göç olmasaydı “ya ölmüş olacağını ya da Diyarbakır’ın sayılı zenginlerinden biri” olacağını düşünmekte, hayatının kırılma noktasının bu olayla gerçekleştiğine inanmaktadır (Osman, E, 56).

2008 Ekonomik krizi, 1999 Depremi, 28 Şubat ve başörtüsü yasağı, terör olayları, 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında KHK ile kamuda yaşanan ihraçlar siyasi ve ekonomik gerekçelerle yapısal koşullardan kaynaklanan kırılmalar kapsamına girmektedir. Ekonomik kriz ile birlikte borçlanmanın artışı ve iflasın yaşanması; depremin mal ve can kaybına neden olması, terör korkusunun zorunlu göçe sebep olması, başörtüsü yasağı ile eğitimden ve mesleki hayata katılımdan mahrum kalınması, darbe girişimi ve sonrasında yaşanan kamudan ihraç vakaları eğitimden çalışma yaşamına gelir ve itibar kaybına kadar birçok hususu kapsamaktadır. Doğal afetler de bireylerin sosyal konumları üzerinde etkili olan dış faktörlerden biridir. Salim, öğretmen olan babasının dönem içerisinde “bir hayli yeterli” olan maaşı sayesinde birçok taşınmazı içeren kökenden devreden mirasa sahiptir. Depremin gerçekleştiği yılda belediyede görev yapan Salim, 11 adet evi olan ve bunlarda kira alan bir memurken, depremle birlikte bütün evlerini kaybediyor. Devletin yıkılan evleri misliyle karşılamaması ve sosyal hayatın yeniden inşa edilmeye çalışıldığı dönemde bankaların borçlar konusunda yardım etmemesi, Salim’i süreç sonunda eşinin ailesinden miras kalan evde

yaşamak zorunda olan birine döndürüyor. Maddi kayıplara ek olarak, bu süreçte belediyenin kriz masasında görevli olması ve afet bölgesinde karşılaştığı manzaralar, ruh sağlığında etkisi 8-10 yıl süren ve bugün hala bir başkasına açamadığı fiziksel travmalara yol açıyor (Salim, E, 67). Depremi topografya üzerinde yaptığı yıkıcı etkiyi şahsi hayatında elde ettiği maddi ve manevi kazanımlarda hisseden Salim, kırılma noktası olan deprem sonrasında sadece iş adamları ve siyasetçilerden oluşan güçlü bir sosyal sermayeye sahipliği ile ayakta kalıyor.

Al-sat ile ticaret yapmak yerine üretici konumuna gelmek, düzenli bir işin durağanlığını bırakıp ticari girişimler yapmak, iş ortaklığı kurmak, talebi fazla fakat arzı az olan bir alanda yatırım yapmak gibi faktörler kişilerin hayatında yükselmeyi beraberinde getirmiştir. Hem yaşam biçiminin değişimini hem de refahın yükselmesini sağlayan bu durum kişilerin hayatlarında dönüm noktası niteliğindedir. Ekonomik durumun iyi olmadığı bir ailede, erken yaşta para kazanması için askeri yatılı okula gönderilen Gürkan, ailesinin tasarladığı gibi 19 yaşında eğitimle yükselerek Jandarma olup, askeri görevine başlıyor. Meslekte belirli bir süre görev yaptıktan sonra orduevi işletmeciliği görevine atanan Gürkan, bu görevle birlikte turizm otelcilik ve yöneticilik alanında tecrübe sahibi olurken, emekli olduktan sonra itibar kaybının önüne geçmek için aynı yeteneklerini kullanarak İstanbul'da turizm sektörüne yoğunlaşan özel bir şirkette yönetici olarak çalışmaya başlıyor. Özel sektörde yönetici pozisyonunda çalışmanın bir kırılma noktasına yol açarak kendisini “çok farklı bir hâle getirdiğini” düşünen Gürkan, şirket vasıtasıyla edindiği üst düzey kurum kültürünü kendi otelini açmada kullandığını ve bu sayede aynı seviye içerisinde kalabildiğini gözlemliyor. Şirket sahipliğinin getirdiği itibara ek olarak, turizm sektöründe bir askerin maaşını “bazen bir günde bazen de bir haftada” kazanabildiğinden ekonomik sermaye açısından da yükselme yaşarken, aynı zamanda emekli görev arkadaşlarının “evde oturup çürümeyi” tercih etmesine karşın çalışma hayatında olabilme durumunu bir başarı olarak değerlendiriyor (Gürkan, E, 62).

Girişimcilik yukarı doğru hareketliliğin bir kırılma noktası olarak okunurken iflas etme aşağı doğru hareketliliği hızlandıran bir diğer kırılma noktasıdır. Meslek hayatı süresince farklı zorluklar çekerek ve uzun emek süreçlerinden geçtikten sonra iflas ederek mal varlığının kaybının birçok etkisi olmaktadır. Gelir ve refahtaki düşüş, yaşanan zorluklar, borçlanma, tetiklenen psikolojik rahatsızlıklar iflası kişiler için bir dönüm noktası haline getirmektedir. Levent, 2005-2007 yılları arasında kardeşiyle beraber ortak olduğu bir fabrikada bebek bezi imalatı yapıp, gerek yurt içine gerekse yurtdışına satmaktadır. Şirketi genişletme kararı aldıktan sonra bankadan kredi çektiklerinde kazanılan tüm sermayeyi de işe yatırmak durumunda kalıyor. Borcun büyük bir kısmını ödemişken 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı sistemine yönelik ülke içi siyasette yaşanan belirsizliğin döviz kurunu vurması, Levent gibi yetersiz sermayeye sahip üreticilerin bankalar tarafından damgalanmasına ve nihayetinde de batmasına neden oluyor. Levent, 12 yıl önce gerçekleşen ve hayatının olumsuz dönüm

noktasını olan iflasla sonucunda araba, ev, arsa gibi yatırımlarının banka tarafından haczedilmesine engel olamıyor. Ayrıca ortakları hapse atılınca borçlarla birlikte serbest hayatta yalnız kalıyor. Bugün hala bankalara tarafından takip edilen, kredi kartı kullanamayan ve kendi üzerine herhangi maddi bir unsuru kaydedemeyen Levent, bu süreçte evdeki eşyaların haczedilmesini önlemek için sık sık taşınmak zorunda kalıyor. ifade ediyor. Ek olarak, iflas sonrasındaki depresyon sebebiyle 3 yıl çalışma hayatına giremediklerini ve adeta “dünyadan silindiklerini”, ancak daha sonra iflasa “alışıp, durumun katlanabilir olmasıyla” yeniden çalışabildiğini söylüyor (Levent, E, 53). Nitekim literatürdeki birçok araştırma iflas eden veya iflas yoluyla borçlanan bireyler için sosyal damgalanmanın yaygın olarak karşılaşılan bir durum olduğunu göstermektedir (Efrat, 2006; Athreya, 2004; Sousa, 2013, Thorne ve Anderson, 2006). İflas sonrasında dikkat çeken husus keskin bir kırılma olarak görülebilecek bu durumunun kişilerin aile, sosyal çevre ve dini inanç destekleriyle atlatabildikleri bir süreç olduğudur. Maddi ve manevi destek mekânizmaları kişilerin hayatın içinde kalmalarını sağlamaktadır.

Eğitim, meslek ve çalışma hayatının geçiş noktalarında kritik rolü bulunan sivil toplum, cemaat ve siyasi ilişkiler başlı başına bir kırılma noktası oluşturduğu belirtilemez. Fakat sağladığı ilişkiler ve imkânlar, aracı mekânizma olarak bulunduğu kolaylaştırıcı rol etki gücü itibarıyla bu ilişkileri daha önemli hâle getirmektedir. İlişkileri önemli kılan bir diğer durum bu mekânizmaların etkisinin hayat boyu görülebilmesidir. Zira böylesi bir iletişim ağının parçası olmak bir süre sonra daimi geçerliliği olan bir kart gibi her dönemde işlerlik kazanmaktadır.

İnanç ve düşünce dünyasındaki değişimler en radikal dönüm noktalarından biri olarak sayılabilir. Hayatın tüm parçalarını tanzim etme potansiyelini taşıyan bu kırılmalar öncesi ve sonrası olarak belirtilebilecek bir zamansal kırılımı ve sınırları daha keskin psikolojik dönüşümleri de ifade etmektedir. Süreçte zorluklar karşısında gösterilen çaba değişim sebebini daha da anlamlı hâle getirmektedir. İnanç dünyasındaki kırılmalar bir cemaate girme ve akabinde bütün hayatını ona göre düzenlenmesi ile sonuçlanmakta, ayrıca evlilikten mesleğe, çalışma hayatından sosyal çevreye kadar belirleyiciliği olduğu görülmektedir. Nihal küçük bir kasaba yaşayan, eğitilmiş ebeveynleri sayesinde daha ortaokul yıllarında turnuvalara katılan ve prestijli bir üniversitenin işletme bölümünü kazanarak ailesinin “Güler Sabancı olmasını beklediği” bir akademisyendir. Lisans eğitiminin kalitesi sayesinde daha ilk işinde uluslararası firmaların insan kaynakları bölümünde çalışmaya başlayan Nihal, çalışma hayatında istikrarlı bir yükseliş elde ediyor. Ancak ani şekilde aldığı tesettür kararı ve kamudaki başörtüsü yasağı sonrasında hem eğitim alma hem çalışma hakkından men ediliyor. Hareketliliğinde tutturduğu yükseliş trendinde durma noktasına geliyor. Nihal’in eğitim ve mesleki deneyimlerini kullanabilmesi ve tekrarda yükselme imkânı elde edebilmesi kamuda başörtü yasağının kalkmasından ve özel sektörün bu duruma saygı göstermesinden sonra meydana geliyor (Nihal, K, 38).

5.4.2. Hareketliliğe Etki Eden Sosyoekonomik Etkenler

Türkiye’de sosyoekonomik statünün eğitim, meslek ve gelir tarafından şekillendirildiği Lütfi Sunar’ın (2016) yaptığı araştırmalar ve geliştirdiği sosyoekonomik statü endeksi ile ortaya konmuştur. Modern toplumun temel yükselme aracı olan eğitim, eğitimle birlikte elde edilen birikimin koşullarla bütünleşmesini sağlayan meslek ve her ikisinin de hem sağlayıcısı hem de çıktısı niteliğindeki gelir sosyoekonomik statünün temel bileşenleridir. Sosyoekonomik sermayenin eğitim, meslek ve gelir üzerinden etkisini sermaye, mekân ve ikisinin bütünleştiği tüketimle görmek mümkündür. Sosyal hareketliliğin temelde bir sosyoekonomik statüdeki değişim olduğu göz önüne alındığında bu etkenleri şekillendiren unsurlar ele alınmalıdır.

Sosyoekonomik Statü Sermaye İlişkisi

Kişiler sahip oldukları imkânlar ile sosyoekonomik statülerinin sağladıklarının ya da kısıtlılıklarını kendilerini çevrelerindeki durumuna göre konumlandırmaktadırlar. Bu noktada ilk basamak kendilerini ve ailelerinin durumunu çevreleriyle karşılaştırmadır. Ailenin sosyoekonomik statüsündeki değerlendirme genellikle ilkökul-lise yılları arası için yapılmaktadır. Karşılaştırmalı değerlendirmenin çoğunlukla simgesel olduğu görülmektedir. Kişilerin çevreye göre oldukça iyi konumda olma tanımlamaları kırsal için geniş arazi sahipliği, borç para vermek, işçi tutmak, makine kiralamak, at, silah, eğer gibi statü gösterici şeylere sahip olmak iken kentte bu araba ve ev sahibi olmak ile belirtilmektedir. Bu göstergeler üzerinden konumlandırma aslında varlık sahibi olan aileler içindir. Bölgeye ilk yerleşenlerden olmasından dolayı, yüksek dönümlü tarlalara sahip olan İsmail’in ailesi fındık ekimiyle birlikte köyde ve çevre köylerde sözü geçen varlıklı bir aile oluyor. Bir süre sonra kazancını ticaretle de değerlendiren babası toptancılık da yapıyor. Köy yerinde atları ve öküzlerinin olması, dönüm miktarı fazla olan tarlalar için işçi tutmaları ya da makine kiralamaları, dahası köylüye borç veren konumda olmaları İsmail’in varlığının, ailesinin sosyoekonomik durumunun yüksekliğini gösteren unsurlar (İsmail, E, 60). Tüketim ürünlerinin sınıfsal gösterge olarak ele alınması literatür içerisindeki çalışmalarda da yer edinen bir başlıktır. Araştırmalar (Açıkalın ve Gül, 2006; Henry, 2014) ikisi arasındaki pozitif ilişkinin zaman zaman değiştiğini ama sınıflar arası ayrışmaların her daim olduğunu belirtmektedir.

Kentte orta gelir grubunun durumu düzenli maaş alan memurlar ve esnaf aile çocuklarının tanımlamalarından görülmektedir. Atari sahibi olma, yeni bisikletler, pahalı kıyafetler, maaşlı iş sahibi olmak, devlette çalışmak, soba/tüp sahibi olmak, buzdolabı, televizyon, radyo sahibi olmak gibi faktörler çevreyle karşılaştırmalı olarak sosyoekonomik statü göstergileridir. Görgülü bir ailenin çocuğu olan Refik’in babası dedenin nüfuzu ve birikimiyle büyüyor ve orman baş müdürlüğüne önce muhasebe yardımcısı olarak giriyor. Askerden sonra daha fazla maaş teklif edilmesinden dolayı müdürlükte şoförlük yapıyor. Dönemin şartlarına göre oldukça iyi bir

maaş alıyor. 1950’li yıllarında sonunda eve buzdolabı ve radyo alınıyor. Yaşadıkları çevrede ilgiyle karşılanan bu durum sonrasında, mahalleli artan yemekleri Refik’lere getiriyor, radyondan haber dinlemek için akşam oturmalarına geliyor (Refik, E, 67). Orta gelir olarak birlikte değerlendirilen kişilerin alım gücünün değişimi mekân ve zamanla farklılaşmaktadır. Nitekim Mersin’de memurluk yapan Refik’in babasından bir kuşak sonra iki yıllık yüksek okul sonrasında teknik çizer olan Salih’in babası Ankara’da çok farklı bir orta gelir profili çiziyor. Bayındırlıkta memurluk yapan bir babanın çocuğu olmanın getirdiği farklılık Ankara için geçerli olmuyor. Herkesin memur olduğu ve görece iyi koşullarda yaşadığı bir durumda ekonomik olarak çevreye göre bir farklılaşma olmuyor. Bu durumu Salih “yeterli gelmeyen, tatminsiz ve sıradan” olarak açıklıyor (Salih, E, 52).

İşçiler ve alt gelir grubunda yer alanlar için kırsalda babanın yurtdışında çalışıyor olması, sürekli işçi olarak çalışma iken kentte evde sıcak su bulunması/küvet olması, muz ya da ceviz yiyememe gibi göstergeler sosyoekonomik statüyü ifade etmektedir. Bilecik’in ücra bir köyünde çocukluğu geçen Akif’in ailesinin maddi durumu köydeki diğer ailelere kıyasla daha kötü. Köydeki en yoksul kişilerden olan babası arazileri, tarlaları olmadığı için hep hizmet işlerinde bulunuyor ve hayatı boyunca hiçbir birikim yapamadan ömrünün sonuna kadar geçici işlerde çalışıyor (Akif, E, 54).

Gelir sosyoekonomik statünün temel belirleyicisidir. Düzenli maaş yoluyla, birikimle, miras, mülk sahipliği ile kişilerin hayatlarında yer bulmaktadır. Mülk edinme ile ilgili kır ve kentin ilerleyişi farklıdır. Kırdaki halihazırda herkesin mülk sahibi olduğu görülmektedir. Aileden kalan ya da evliliğin hemen öncesinde destekle inşa edilen evler zamanla düzenlemelerle son halini almaktadır. Bu nedenle kırsaldakiler için kira gibi bir düzenleme olmadığından mülk edinme bağlamında ayrı bir anlam yüklenmemiştir. Zonguldak’ta kömür işçisi olarak çalışan Mutlu’nun babası köy yerinde oturan çoğu kişi gibi kendi evine sahip. Fakat “betonun içinde” oturdukları ev sadece temel ve çatıdan oluşuyor. Zamanla, durumları iyileştikçe evin içerisini de imar ediyorlar (Mutlu, K, 46).

Kentte durum tamamen “mülkün edinimi” üzerinden ilerlemektedir. Kırdan kente göç sonrasında yani 1950’lerin başından itibaren kente mülksüz olarak gelen bir grup zamanla yaptıkları küçük birikimlerle ilk olarak mülk edinme yoluna gitmişlerdir. Dairenden önce bu kişilerin işyeri satın alma ve sonrasında iş kurma şeklinde ilerleyen geliri değerlendirme şekillerinde ev sahibi olmak ve tüketim çok sonraları gelmektedir. Geçim kaygısının ön planda bulunuyor olması sermayenin ilk aktarım yapıldığı ve temellenmesi gayesi işe yatırıma kaymıştır. Ev sahipliğinin sonrasında gelmesinde ailevi nedenler, göçün devam eden dinamikleri, ailenin tamamının gelmemiş olması gibi etkenler de söz konusudur. Fakat tüm bu duruma rağmen 1980’lere kadar yaşanan göç dalgaları içerisinde bulunanların mülk edinmesi sonraki yıllarda edinenlere göre çok daha hızlı olmuştur. 1960’ların sonunda İstanbul’a göç

eden Hayri'nin ailesi öncelikle daha önce göç eden babanın yaşadığı bekar odalarında yaşamaya başlıyor. İstanbul'a gelmelerinin üzerinden daha beş yıl bile geçmeden ev sahibi oluyorlar. Bekar evi gibi bir yerden beş yıl sonra ev sahibi olabilecek bir duruma erişebilme hızları bize ev sahipliğinin günümüze göre daha kolay olduğunu gösteriyor (Hayri, E, 57). Öte yandan 1990'ların başında İstanbul'da şehrin çeperine göç eden Ayşe Gül'ün ailesi babanın devlette işçi olarak girmesi, annesi ve kendisinin çalışmaya başlamasıyla ancak 2000'lerin başında arazi sahibi oluyor, sonrasında ev yaptırabiliyorlar (Ayşe Gül, K, 35). Bu durumda kentleşmenin artan hızı, yoğunlaşma, iş imkânlarının sahiplerinin gittikçe netleşmiş olmasından kaynaklı durumlarda bulunmaktadır.

Mülk edinmenin en azından görünen temel faktörlerinin dönemsel olarak çok kazanma bir yönüyle ticaretin etkisi, ailede çalışan sayısının birikime etkisi, tüm ailenin henüz çalışan yanına tam olarak gelmemesi gibi durumlar söz konusudur. Öte yandan düzenli gelire sahip olanların mülk edinmeleri uzun bir sürece yayılmaktadır. Bu grubun mülk edinmeleri ailenin çalışanın düzenli işe başlaması ile mümkün gözükmektedir. Bu dönemlerdeki kooperatif faaliyetleri düzenli gelire sahip memurlarının ev sahibi olmasını sağlamıştır.

İki grubun mülk edinme mekânları farklıdır. Bu durum aslında bize kentleşme tarihi ile paralel bir okuma sunmaktadır. Erken dönemde mülk edinenler şehir merkezlerinde konumlanırken daha sonra gelip mülk edinenlerin şehrin çeperlerinde yer aldıkları görülmektedir. Merkezde mülk edinenler satın aldıkları mekânların değerlendirilmesi ile mülk üzerinden kazanç sağlamaktadırlar. Taşınmazların değerinin artması kira geliri olarak yüksek kazançlar elde etmelerini sağlamaktadır. Bu durum göç sürecinde daha önce gelmiş ve dönemin fırsatlarını iyi değerlendirmiş kişilerin ve ailelerinin daha hızlı hareketlilik yaşamalarını sağlamıştır. 1938 yılında İstanbul'a göç eden Çağrı'nın dedesi Eminönü gibi önemli bir yerde hırdavatçı dükkânı satın alıyor. Piyasa değerini hiç kaybetmeyen dükkân dedesinin aldığı dönemden itibaren onlara her zaman kâr getiriyor. (Çağrı, E, 31) Aydın'ın ailesi 1960'lı yıllarda İstanbul'da köprü yolu bağlantı yolları inşasından önce kıymetsiz bir arazi üzerine yığma bir gecekondü inşa ediyor. Zamanla kat sayısı arttırılan apartman E-5 yolunun yapımı sonrasında büyük hastanelerin, adliyenin yapıldığı bir arazinin tam ortasında kalıyor. Emlak spekülasyonları ile değerlendirilen arazi aile için refahın ve imkânların bir anda açılması anlamına geliyor (Aydın, E, 55).

Sosyoekonomik göstergelerin başında gelen ev ve araba sahipliği kişilerin alım güçlerini göstermesi açısından önemlidir. Kırsalda traktör kentte araba sahibi olmak gelir durumunun belli bir seviyenin üzerine çıktığını göstermektedir. 1970'li yılların ikinci yarısından sonra araba sahibi olarak kentte bulunanların sosyoekonomik statülerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bunlar genelde önceden yerleşik olan ve sermaye sahibi kişilerdir. Bu dönemde hatta 1980 sonrasında da düzenli gelire sahip olanların araba sahipliğine rastlamak güç görünmektedir.

Kişilerin arabalarına büyük bir mal satımı yapmaları, emeklilik parası, miras kalan parayı değerlendirme sonrasında sahip oldukları görülmektedir. Zonguldak'ta uzun yıllar işçi olarak çalışan Mutlu'nun babası emeklilik parasını aldıktan sonra traktör sahibi oluyor (Mutlu, K, 57). Böylece köy yerinde araba sahibi olmanın değerinin traktörle eş değer olduğu yorumu yapılabilir. Gelirin artması ile temin edilebilen araba sahipliğinin iş değişimini takip eden yıllarda (Oakil vd, 2016) arttığını, kişilerin sosyoekonomik durumlarının düştüğü ve güvencesiz olduğu durumlarda da (Oakil, Manting ve Nijland, 2016; Christie ve Fone, 2003) gerilediği görülmektedir.

Sosyoekonomik Statü Mekân İlişkisi

Sosyoekonomik durum ile gelirin, sermayenin ilişkisinin en zahiri olarak görülebildiği bileşen mekândır. Mekân sermayenin imkân ve sınırlılık oluşturduğu, kendiliğinden bir üretme ve tüketme pratiği sunan ve kişiyi bileşenleriyle görünür kılan bir unsurdur. Bu noktada sermayenin yansıması olarak yetiştirme ortamı ve yaşanılan mekân, tüketim ve tatil alışkanlıkları sosyoekonomik statünün yansımaları olarak değerlendirilebilir. Temel belirleyicilerden olan aile, eğitim, meslek ilgili bölümlerde etkisi daha kapsamlı tartışıldığından dolayı burada detaylandırılmayacaktır.

Ailenin sosyoekonomik durumunun bir tezahürü olan yetiştirme mekânı kişinin hareketlilik başlangıcında temeldir. Kişi bu temelden yola çıkarak fırsatlar ve imkânların kapsamı ve kısıtlılıklarıyla yola devam edebilmektedir. Bu kapsamda kişiler yetiştirme mekânı olarak temelde iki mekân üzerinden tanımlama yapmaktadırlar: kırsal ve kent. Kırsaldakiler çok olumsuz yorumlara geçmeden kırsalın doğal ilişkileri ve yapısı içerisinde tanımlama yapmaktadırlar. Eğitimine devam etmek için doğup büyüdüğü köyden ayrılan Ali köyün bulunduğu yer nedeniyle hayvancılık ve fıstık tarlasının iki geçim kaynağı olduğunu belirtiyor. Tarlası olanlar iki senede bir mahsul veren fıstığı topluyorlar ve bir sene çalışıp diğer sene çalışmayarak devam ediyorlar. Malı olmayanlar hayvancılık yaparak, başka tarlalarda işçi olarak çalışarak geçimlerini sağlıyorlar (Ali, E, 32). İmkansızlıklar ve kötü koşullar içerisinde bir çocukluk geçiren Ali köyde yetiştiği ortamı tasvir etmesi söz konusu olduğunda kendi doğal döngüsü içerisinde olan bu çalışma düzenini olumsuz sıfatlara yer vermeden detaylandırıyor. Kenttekiler “varoş, yoksul, vasat” gibi olumsuz yorumlamaların yanı sıra “nezih, kültürlü” gibi çevre tanımları yapmaktadırlar. Mersin'in gecekondu mahallelerinden birinde doğan Taner, çocukluğunun geçtiği muhiti “herkesin fakir olduğu varoş bir mahalle” olarak tasvir ediyor. Herkesin fakir olduğu bir yerde varlık açısından mahalle sakinleri arasında bir fark olmuyor . Bu yorumlar ve kelime seçimleri aslında kişilerin sosyoekonomik durumlarını göstermesi açısından kayda değerdir. Kentte yaşayanların bu tanımlamaları sosyoekonomik durumlarının son geldikleri durumla karşılaştırmalı okunduğunda kişinin hareketliliğindeki durumu ve kişinin

farkındalığını göstermektedir. Nitekim yetiştirme mekânının fiziksel ve psikolojik sağlık durumlarına etkisi de bu süreci şekillendirmektedir (Ross, 2000; Ross ve Mirowsky, 2001; Quillian, 2003).

Kır-kent geçişinde göç sonrası süreç önemlidir. Köy içerisinde dışarı göçün yaşanmış olması yetiştirme mekânı olarak köye hem refah hem itibar kazandırmasıyla çevreden farklılaşmaktadır. Kentte göç edilen mekân önemlidir. Göç edilen yerin belirlenmesinde hemşehrlik, iş bulma gibi etkenler önemli olmakla birlikte gidilen yerin köy ile aynı şartlarda olması geç göç durumlarında görülmektedir. Daha erken göç edenler şehrin daha merkezi yerlerinde, fiziksel olarak daha iyi koşullarda yaşamaktadırlar. 1950'li yılların başında Yozgat'tan İstanbul'a amcasının yanına göç eden Emine'nin babası garsonluk yaparak çalışmaya başlıyor. Garsonluktan kazandığı parayı zamanla biriktiriyor ve çalıştığı gazinoyu satın alıyor. İşleri uzun bir süre yolunda gidiyor ve arkadaşlarıyla birlikte farklı muhitte iki gazino ve bir de restoran daha satın alıyor. Hızlı bir yükseliş yaşayan aile Etiler gibi elit bir semtte ev satın alıyor ve babasının işlerini bir anda bırakmasına kadar oldukça müreffeh bir hayat yaşıyorlar (Emine, K, 42).

Yaşanılan mekân yetiştirme mekânı ile aynı özellikleri "mekânın yorumlanması" bağlamında birleştirmektedir. Yetiştirme mekânından farklı olarak sosyoekonomik durumun değişmesine bağlı olarak mekân tercihi yapabilme söz konusudur (Coulton, Theodos ve Turner, 2012; Clark ve Ledwith, 2007) . Hareketlilik ile değişen mekân kişileri başladıkları yerden ziyade kazandıkları, elde ettikleri bir konumda buluşturmaktadır. Malatya'nın bir köyünde doğan ve 7 kardeşten tek okuyan olan Mahsun maddi imkânsızlıklardan dolayı öğrencilik yıllarında hem çalışıp hem okumak zorunda kalıyor. Çocukluğu ve gençliği gecekondu mahallesinde genelde servis elemanı ya da gündelik işlerde çalışan insanların oturduğu bir muhitte geçiyor. İçinde bulunduğu maddi koşullardan dolayı dört yıllık bir bölüm kazanamayan Mahsun iki yıllık bölümü tamamladıktan sonra memur olarak çalışmaya başlıyor. Ailedeki ilk memur olmasıyla ekonomik durumları iyileşiyor, gecekondu mahallesinden daha iyi bir muhite taşıyorlar (Mahsun, E, 51).

Sosyoekonomik Statü Tüketim İlişkisi

Kişilerin sosyoekonomik durumlarındaki değişim hareketliliğin yaşandığı andan itibaren sosyal hayata etki etmektedir. Bu durum en başta tüketim ile hissedilmektedir. Ev ve araba sahipliğinden sonra kişiler alım güçlerinin yükselmesini ya da düşmesini kılık kıyafet, yiyecek, gezme ve sonrasında ekstra imkânlarla ulaşma ile hissetmektedirler. Çamaşır makinası almaktan araba almaya kadar değişen tüketim skalası ihtiyaçtan lükslere doğru değişmektedir. Tercih konusunda farklılıklar olmasına rağmen yaşanan yükselme nispetinde tüketim artmaktadır. Sınıfsal konum, beğeniler ve tüketim alışkanlıkları arasındaki ilişki birçok çalışma da incelenmiştir (Bourdieu, 1984; Kats-Gerro, 2002).

Sosyoekonomik statünün sermaye ile ilgili bir diğer yansıması ile alım gücünün yükselmesi ve düşmesidir. Kişilerin hareketliliklerindeki kırılmalar sonrasındaki süreç önce sermaye durumlarına sonrasında günlük tüketim ve alışkanlıklarına yansımaktadır. Siyasi olaylar, sağlık sorunları, evlilik, mekânsal hareketlilik nedenli yaşanan meslek ve konum kayıpları, işten atılma, iflas yaşama, borçlanma gibi durumlar alım gücünün düşmesine neden olmaktadır. Okuma yazması olmayan ve zor koşullarda hayata tutunmaya çalışan anne-babanın çocuğu olan Akif eğitim ve daha sonra meslekle yükselme yaşıyor. İngilizce öğretmenliği bölümünden mezun olduktan sonra öğretmenlik, editörlük gibi işlerde çalıştıktan sonra belediyenin İngilizce bilen memur ihtiyacı üzerine başvuruyor ve önce sözleşmeli daha sonra kadrolu olarak çalışmaya başlıyor. Bu sürece kadar sıradan ve orta düzeyde bir hayat yaşayan Akif 15 Temmuz sonrasında yaşanan olaylar nedeniyle KHK süreci ile işinden uzaklaştırılıyor. Hakkındaki soruşturmanın netleşmesine kadar geçen sürede gıda ticaretiyle uğraşıyor, diğer yandan eşi de küçük işler yaparak çalışmaya başlıyor. İhraçla birlikte ailenin alım gücü düşüyor, alışveriş yaparken artık bütçelerini gözetmeleri gerekiyor ve çocukları ancak bursla eğitim hayatlarına devam edebilecek konumda oluyorlar (Akif, E, 54).

Öte yandan maaşlı işe girme, ailedekilerin birikime katkısı, yapılan yatırımın karşılığının alınması gibi faktörler de alım gücünün yükselmesini sağlamaktadır. Malatya'da çevre illerden gelenlerin ikamet ettiği varoş bir mahallede sekiz kardeşiyle birlikte büyüyen Duygu maddi zorluklar içerisinde bir çocukluk geçiriyor. 1970'lerin başında bölgede Keban barajının inşaa sürecinin başlamasıyla babası işçi olarak işe çalışmaya başlıyor. Babasının maaşlı işe geçmesiyle beraber durumları da iyileşiyor. Soba, tüp, televizyon gibi dönemin refah göstergesi olan eşyalar çevrelerinde ilk defa onların evine alınıyor (Duygu, K, 56). Duygu'daki gibi babanın maaşlı işe girmesiyle birlikte Ayşe Gül'ün ailesinin de hayatı değişiyor. Babasının devlete işçi olarak girmesinin hemen akabinde kendisinin çalışmaya başlaması, annesinin de bir yemek firmasında iş bulmasıyla ailenin refahı oldukça artıyor. Sıkıntılı günleri arkalarında bırakan aile ilk birikimleriyle ev sahibi oluyor (Ayşe Gül, K, 35). Refaha etkisi bakımından olumlu ya da olumsuz olarak belirtilebilecek bu durumlar kişilerin hareketliliklerindeki asıl yansımaları göstermektedir.

Alım gücünün yükselmesi ile yaşanan refah hızlı bir şekilde birikime kaymaktadır. Özellikle alım gücü düşük olan kişiler bu birikimi ev sahibi olmaya aktarırken orta kesimdekiler ev ve araba üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyoekonomik durumu yüksek ve sermaye konusunda daha yönetsel kararlar verebilecekler çoklu yatırım yapmayı tercih etmektedir. Sermayenin garantisini ve devamlılığını sağlayan bu durum risk durumlarını en aza indirme ve çoklu sağlama yönteminin de bir diğer yorumlanmasıdır. İstanbul'a erken sayılabilecek bir tarihte 1930'ların sonunda göç eden Çağrı'nın ailesi ticaretin getirdiği sermaye ile birçok farklı yatırım yapıyor. Gayrimenkul ağırlıklı olan bu yatırımlar dönem dönem yeni iş açma, işi büyütmeye gibi

durumlarda sermaye olarak değerlendiriliyor. Babası sürekli yatırım yapma potansiyeli bulunmasından dolayı aileye ait birçok daire bulunmasına rağmen uzun süre kirada oturuyorlar (Çağrı, E, 31).

Sosyoekonomik grupların tüketim alışkanlıklarına daha yakından bakıldığında SES'in tüketimle olan birebir ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bu noktada SES'in değişimi de hareketliliğin başladığı ve vardığı yer arasındaki tüketim alışkanlıklarına etki etmektedir. Alt gelir gruplarında SES'in zamanla değişimi, iyileşmesi daha küçük ölçekli tüketimler üzerinden okunabilmektedir. Bu gelir gruplarında yaşlılar söz konusudur. Çok küçük yaşta babası vefat eden Günay amcalarının yanında büyümek zorunda kalıyor. Ailenin çok kalabalık oluşu, herkesin aynı işi yapması, aynı şeyi tüketmesi ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle oldukça zor zamanlar geçiriyor. Ailesinin yanından kaçış olarak devam ettiği eğitim hayatı devam ederken akademide araştırma görevlisi olarak işe başlıyor. Toplu yaşam ve tüketimden böylece sıyrılabilen Günay gelirinin artması ile birlikte artık "et tüketebildiğini" belirtiyor (Günay, E, 44). Orta gelir gruplarında maaşlı iş sahibi olanların daha tasarruflu tüketim alışkanlıkları olduğu görülmektedir. Ege'nin kıyı semtlerinden birinde uzun yıllar doktorluk yapan Soner'in babası gelir olarak çevresindekilere göre daha iyi kazanmasına rağmen tüketiminde oldukça iktisatlı davranıyor. Çocukların kıyafet harcamalarından ev içi tüketime kadar iktisatlı duruşu Soner'in üniversite yıllarında da devam ediyor (Soner, E, 32).

Alt gelir grubundan orta ya da orta-üst gelir grubuna hareketlilik yaşayanlarda gelirin yükselmesine rağmen tüketim kültürünün muhafaza edildiği görülmektedir. İşçi bir ailenin çocuğu olarak, okul harici zamanlarda çalışarak eğitim hayatını tamamlayan Necip doktorlukla birlikte gelir artışı yaşıyor. Hayat koşulları iyileşmesine rağmen geliri nisbetinde harcama yaptığını düşünmüyor. Bunu etrafında aynı maaşı alıp daha lüks yaşayanları gördüğünde fark ediyor ve bu durumu "kültür" ile açıklıyor (Necip, E, 34). Necip gibi yükselme sonrası sermaye sahibi olan Ziya'da tüketimin kültürle ilişkilendiriyor. Tekstil sektöründe işçi olarak başlayan çalışma hayatı çalışkanlığı, titizliği, geliştirdiği ilişkilerle müdürlüğe daha sonra girişimciliği ile şirket sahipliği ile devam ediyor. Halihazırda kendi firmasına ek olarak birçok farklı girişimi olan Ziya kazancının tüketimine yansımadığını düşünüyor. Sermaye sahibi olmayan babasının her daim tasarruflu ve para harcarken ürkek olduğunu vurgulayarak kendisine de geçtiğini düşündüğü bu kültürü "sınıfsal sınır" olarak açıklıyor. Elinde harcama yapabilecek imkânı varken üst model bir araba almanın ya da bir tekne sahibi olmanın bu harcama kültürüne sahip olmadığından kendisi için mümkün olmadığını belirtiyor (Ziya, E, 53).

Aileden kalan sermaye ile ticarete ya da kendi düzenli işine devam eden kişilerde SES ve tüketim ilişkisinin kültürle ve dahi zevkle bütünleştiği görülmektedir. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Gülden Moda'daki kalburüstü çevreye kıyasla daha mütevazı bir hayat yaşıyor. Giyim-

kuşamını annesi idare ediyor, babasının en büyük zevkinin dışarıda yemeğe çıkmak olduğunu belirtiyor (Gülden, K, 49).

5.5. Hareketlilik Stratejileri

Hareketliliğin kırılma ve sosyoekonomik statü ile şekillenen 'olağan' sürecinin yanı sıra kişiler hedefledikleri hareketliliği yaşayabilmek için bir dizi strateji geliştirirler. Gelir grubu ayrımı yapmaksızın kişiler toplum içerisinde kendilerini sahip oldukları eğitim, meslek ve gelire göre sınıfsal bir farkındalıkla konumlandırmaktadır. Bu konum farkındalığı onlara kimi zaman bilinçli olarak kimisi zamanda sürecin gerektirdiklerinin farkındalığını sağlamaktadır. Yükselme ya da düşme farkındalığına sahip kişiler kendi babaları, kardeşleri ya da çocuklarıyla kıyaslama yaparak hareketlilik algısını dile getirirler. Bu süreçlerde ise kişi sahip olduğu sınıfsal farkındalığı ve hareket edebilmeye olan mutlak inancı ile yükselme ve konum koruma stratejisi üretmektedir. Ürettiği bu stratejilerle geldiği konumun ise sonraki nesle aktarımla devamlılığı mümkündür.

5.5.1. Sınıfsal Farkındalık

Kişiler gelir, meslek, sosyoekonomik arka plan ve daha birçok bileşenin farkında olarak toplum içerisinde kendilerine sınıfsal bir konum tayin etmektedirler. Ekonomik sermayenin yanı sıra kişiler kültürel, sosyal ve simgesel sermayelerinin de farkındadır ve bu durum hane durumu ile kendi konumlarını özdeş olarak yorumlayabilmelerini sağlamaktadır (Oddson, 2010; Andersen ve Curtis, 2010). Ailenin sınıfsal farkındalığa sahip olması çocukların eğitiminden tüketim alışkanlıklarına kadar birçok hususu etkilerken bunun devamında elde edilecek kazanımların kişilerin çocukları tarafından takdirle karşılanacağına inanmaktadırlar. Bu inanç kişiler için temel motivasyon olmakta ve çocuklarının kendilerinden çok daha iyi konumlarda bulunacağına dair inancı beslemektedir.

Kişinin kendisini konumlandırması aynı zamanda sınıfsal farkındalıklarının ne ölçüde olduğunun da bir cevabı niteliğindedir. Bu noktada gelir gruplarının ortak paydası eğitimde bu konumlanmanın görülmesidir. Bu farkındalık kişinin farklı gelir grubundan gelenlerin yaşadığı bir muhitte yaşaması ya da okula başladığında sınıftaki diğer arkadaşları ile kendisini karşılaştırması ile mümkün olmaktadır. Memur bir babanın çocuğu olan Semih lise sınavlarında fen lisesini kazanmasıyla bulunduğu çevreden farklı bir ortama girdiğini düşünüyor. Fen lisesine gelen çocukların aile arka planıyla kendisinininki karşılaştırıyor. Bu okula gelenlerin genelde akademisyen çocuğu ya da zengin kimselerden oluştuğunu, bu kişilerin tüketim tarzlarının da farklı olduğunu fark ediyor (Semih, E, 30).

Alt gelir gruplarından gelenler önceki kuşaktan kendilerine bir sermaye kalmadığını fark ettikleri için eğitimle yükselebileceklerine inanmaktadırlar. Bu fark ediş onları okumaya daha çok sarılmaya yöneltmekte ve eğitimin kendileri için tek çıkış olacağına dair inançlarını perçinlemektedir. Öte yandan bu kişiler meslek seçimi söz konusu olduğunda da daha fazla iş garantisi olan bölümleri tercih etme, devlette çalışabilme seçeneklerini zorlamaktadırlar. Fakir bir aileden gelen Ünsal babadan gelen bir sermayenin olmayışı sebebiyle ticarete atılamayacağını düşünüyor ve öğretmenlik gibi devlet kapısında bir işe ve başarılı olmaya mahkûm olduğuna inanıyor. Eğitimsiz olan babası tarafından da okumaya teşvik edilen Ünsal, halihazırda üniversitede matematik profesörüdür (Ünsal, E, 60).

Orta düzey bir gelire sahip aileler yine eğitimin kendileri için çıkış yolu olduğunun farkındadırlar. Bu gruptaki anne-babaların eğitim konusunda destekleyici tavırları oldukça baskındır. Ailesi ve kendisi eğitimli olanlarda çocuklarının da ancak eğitimle yükselmesine imkân bulabileceği düşüncesi bulunmaktadır. Bu nedenle aileler çocuklarının eğitimlerine ciddi yatırımlar yapmaktadır. Anne ve babası eğitimle yükselme yaşayan Serhat ilkokuldan itibaren eğitim süreci annesi tarafından titizlikle takip ediliyor. Özel okulla başladığı eğitim hayatında ek dersler ve dershane harcamaları için ailesi ciddi bütçe ayırıyor. Hatta aileden kalma bir eve sahip olan ailesi bu harcamalar nedeniyle araba sahibi olamıyor (Serhat, E, 34).

Üst gelir grubundakiler her koşulda çocuklarını en iyi imkânlarla okutabilmenin telaşesindedirler. Ekonomik güçten dolayı İstanbul'da çocuk okutma, özel ders aldırma gibi etkenler bu farkındalığın gerektirdiklerini yapmak yönündedir. 1950'lerin başında müteahhit olarak İstanbul'a göç eden Remziye'nin babası çocuklarını eğitimli ve kültürlü yetiştirmek için oldukça çaba sarf ediyor. Babasının özel ilgi gösterdiği çocuklar okul eğitimlerinin yanı sıra tiyatro, müzik, İngilizce gibi alanlarda evde özel ders alıyorlar (Remziye, K, 59).

5.5.2. Hareket Farkındalığı

Kişinin kendini konumlandırarak ya da konumlandırmadan yaptığı tercihler kimi zaman bilinçli kimi zaman ise anın gerektirdiği gibi çalışmakla mümkündür. Kişiler bu tercihlerin ya farkında olarak yukarı doğru hareketlilik yaşamakta ya da tercihlerinde yaptıkları yanlıştan dolayı pişman olmaktadır. Bu pişmanlık genellikle elde edilen konumun elde edilmesi muhtemel konumdan daha düşük olduğu fikriyle oluşmaktadır. Eğitim ve mesleğin yine burada bir kırılma oluşturduğu görülmektedir. Lise tercihi ile başlayan süreç lisenin üniversitede istenilen bölümün kazanılmasına katkı sağlayıp sağlamayacağı ile devam eden bir tercih farkındalığıdır. İşçi bir ailenin çocuğu olan Ayhan eğitimle hareketlilik yaşıyor. Ailede imam hatip lisesinden devam etme gibi bir temayül olmasına rağmen 90'ların ikinci yarısında meslek liseleriyle ilgili karşılaşılan sorunlar nedeniyle lise sınavlarına girerek Anadolu lisesi tercihi yapıyor. Ayhan eğer Erzurum'un tek Anadolu lisesini kazanmayıp imam hatip lisesine gitseydi doktor

olamayacağını itiraf ediyor. Meslek lisesinden devam edenlerin sınav puanlarından yapılan puan kırılmalarından ancak öğretmen ya da imam olabileceğine inanıyor (Ayhan, E, 35). Bu tercih aslında Ayhan'ın lise ve sonrasında devam edecek olan mesleki hayatında da bir dönüm noktası oluyor. Lisede alan seçimi ve üniversitede bölüm seçiminde önemli bir farkındalık bulunmaktadır. Bölüm tercihinin götüreceği meslek düşünüldüğünde doğru bir tercih olarak yapılması ve hayatın, mesleki yaşantının bu doğrultuda gitmesi, yükselmeye imkân sağlaması gibi durumlar kişilerin tercih farkındalığının bulunduğu alanlardır. Eğitimi için ailesinin yanından ayrılan ve İstanbul'a gelen Can üniversite sınavından aldığı puanla sosyoloji tercihi yapıyor. Bir yıllık sosyoloji eğitimi sonrasında mezunlarının yaptığı işleri değerlendirerek tekrar sınava hazırlanmaya karar veriyor. Farklı meslekler ve mezunlarının geldikleri konumlarını değerlendiren Can iyi bir yabancı dilin meslekteki konuma etkisini fark ediyor. Bu nedenle hem yükselme potansiyeli olan hem de iyi bir yabancı dil eğitimi alarak mezun olabileceği bir üniversite ve bölüm arayışında oluyor. Sınavda ilk bine girerek dönemin en popüler ve yüksek puanlı bölümlerinden biri olan Uluslararası İlişkiler bölümünü tercih ediyor. Tercih ettiği bölüm ve üniversite ile birlikte sahip olduğu dil imkânı ona ilerleyen yıllarda farklı sektörlerde çalışabilme imkânı sağlıyor (Can, E, 45).

Hareketliliğe ve gelir durumuna olumlu yansıtacağı düşünülen durumlar meslek değişimi, yükselme sağlayacak kurumda çalışma, eğitim için yurtdışına çıkış tercih farkındalığının olduğu diğer başlıklardır. Ailesi tarımla uğraşan İrfan, ailesinin desteği ile eğitim hayatına devam edebiliyor. Üniversite sınavında İngilizce öğretmenliği bölümünü kazanarak İstanbul'a gidiyor. 1980'lerin başında memurluk sınavının olmadığı bir dönemde kura ile Hakkari-Çukurca'ya tayini çıkıyor. Fakat bölgenin elverişsiz şartları, tayin usulü atamalarda belirsizlik ve öğretmenlikle yükselme ihtimalinin düşüklüğünden dolayı İrfan öğretmenliği bırakarak özel sektöre geçiş yapıyor. Okul sürecinde devam ettiği dil kursları ile döneminde az kişide bulunan dil bilme imkânını fırsata çeviriyor. Nitekim önce Amerikalı bir firmada mütercim olarak sonra da Japon bir firmada basit bir çalışandan genel müdürlüğe kadar yükselen bir kapı önünde açılmış oluyor (İrfan, E, 60).

Hareketlilik farkındalığı ile ilgili diğer bir temel alan çalışma hayatıdır. Dönemsel koşulları ve işletmenin koşullarının birlikte düşünülebilmesi ve sektör değiştirilmesi gereken bir durum söz konusu iken vaktinde doğru adımı atamamak, iş ortaklıklarında uyarıları kulak ardı etmek gibi faktörler kişinin statü kaybının hemen öncesinde tercih pişmanlıklarıdır. Yıldırım elindeki sermayeyi değerlendirme maksadıyla şehirlerarası yol üzerinde köfteci dükkânı açıyor. Küçük bir aile işletmesi olarak işletilen dükkân kısa zamanda uğrak bir mekân haline geliyor. Büyük bir otobüs firması kendileri adına işletileceği yeni bir mekân teklif ediyor. Ailesinin ve çevredeki insanların ihtiyatlı tutumları ve çekincelerine rağmen işlerini daha da büyütmek isteyen Yıldırım bu teklifi kabul ediyor. Fakat kapalı bir işletme olan otobüs firması ödemelerini yapmıyor dahası

kazanılan parayı işletme dışına çıkarmak istemediğinden Yıldırım'ı borçlandıracak alımlar yaptırtıyor. Bir dönem iyi kazanmasına rağmen karşılığını alamaması ve yüksek borçlanma onu iflasın eşiğine getiriyor. Nitekim tekrar eski dükkânına dönmek durumunda kalıyor. Fakat eski dükkânına da geçen süre zarfında yatırım yapmadığı ve ihmal ettiği için başladığı noktaya geri dönmek durumunda kalıyor (Yıldırım, E, 60). Daha fazla kazanma hırsıyla yaşadığı bu durum Yıldırım'a tercih pişmanlığı yaşıyor.

Kişinin farkındalığına sahip olduğu bir diğer husus hareketliliğindeki başarının kaynağıdır. Bir görüşülen kişinin ifadesiyle “hep hayal etmek ve hep başarmak” olarak ifade edilen bu durum ifadeden anlaşılacağı üzere sürecin başarısının öncelikle kişinin başarısı olarak okunmasıyla mümkün olmaktadır. Kişi önce gerek özellikleriyle gerekse nasihatleriyle aslında başarının kaynağına öncelikli olarak kendini konumlandırmaktadır. İngilizce öğretmenliği yaparken ani bir karar ile tercümanlık yapmaya karar veren İrfan işçi bir ailenin çocuğu olarak eğitimle yaşadığı yükselmede yeni bir eşiğe geliyor. Yabancı dil bilmenin önemli bir sermaye olduğu bir dönemde bu durumu avantaja çeviriyor uluslararası firmalar arasında iş değiştiriyor. Satış elemanı olarak başladığı bir Japon firmasında genel müdürlüğe kadar devam eden bir yükseliş yaşıyor. İrfan bu yükselişin en önemli başarı nedeninin özverili ve uzun süreli çalışmak olduğunu düşünüyor (İrfan, E, 60). İrfan gibi çalışma hayatlarında kademe kademe yükselen kişilerde hareketlilikte alınan mesafe ne kadar uzunsa öznel başarı değerlendirmeleri de o kadar güçlüdür. Nitekim “görev adamı” olmak yerine kişilerin kendilerini “girişimci” olarak tanımlama çalışmaları yine kendilerine, şahsiyetlerine yükledikleri başarının kaynağı olma durumunu doğrulamaktadır. Bunlara ek olarak çalışma hayatı bu anlamda daha açık bir alan olması hasebiyle daha çoklu etkiler söz konusudur. Sosyal sermaye, çalışkanlık ve iş tecrübesi, özverili, istekli olmak, dürüstlük, çalışmadaki istikrar gibi faktörler başarının kaynağındaki temel unsurlar olarak belirtilmektedir. Bunların yansırı siyasi yasaklar ve kısıtlamaların kişilerin hayatında kamçılayıcı etkisinin bulunması, yine siyasal ve ekonomik kriz halinin fırsata dönüştürülmesi gibi dışsal etkenler de başarının kaynağı olarak kişilerin belirttikleri hususlardır.

Kendini konumlandırmaktan ziyade konumlandıramamanın ifadesi olarak sosyal dışlanma kişinin genellikle dezavantajlı konumda bulunmasından kaynaklı yaşadığı bir problem alanıdır. Bu durumda en yaygın durumun etnik farklılıktan kaynaklandığı görülmektedir. Etnik farklılığı başörtülü olmak, yurtdışında Türk işçi olarak çalışmak, belli bir ideoloji etrafında kurum kültürünün olduğu yerde farklı olmak, meslekte kendine yer bulma, meslekte yönetici konuma alan dışı birinin getirilmesi gibi durumlar gelmektedir. Öncelikli olarak farklı etnik gruptan olan kişiler dil farklılığı, geldikleri mekân, gelir durumları gibi nedenlerden dolayı alay konusu olabilmekte ve kamusal hayatın her aşamasında sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Üniversite eğitimini almak için çocukluğundan beri yaşadığı Urfa'dan Ankara'ya giden Ali

köyden gelmesi ve konuşmasından dolayı arkadaşları tarafından alay konusu oluyor. Yaşadığı bu dışlanma uzun yıllar etkisinden kurtulamadığı bir referansa dönüşüyor (Ali, E, 32). Başörtüsü takılması nedeniyle kadınların eğitim ve mesleki hayatlarında dışlanmaya maruz kalmaları, Almanya'daki işçilerin ikinci sınıf vatandaş olarak görülmeleri ve sahip oldukları haklardan yararlanamamaları, mesleki konum elde etmede halihazırda yerleşik olanların kurallarına takılmak gibi faktörler sosyal dışlanmanın yakın temasla yaşandığı alanlardır. Literatürde farklı bağlamlarda tartışılan sosyal dışlanmanın ortak paydası toplum içerisinde “öteki” konumunda olmaktır. Gelir, çalışma yaşamı, sağlık, eğitim gibi birçok etken sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Her biri ile ilgili ayrı uluslararası (Levitas, 2000; Stanley vd, 2011) ve ulusal (Adaman ve Keyder, 2006; Şahin ve Coşkun, 2009; Dedeoğlu ve Gökmen, 2011) çalışma bulunmaktadır. Yoksulluk, göçmenlik ya da farklı etnik kimliğe sahip olmak bu araştırmalarda da hareketliliği sınırlandırıcı olarak yorumlanmıştır.

5.5.3. Hareketlilik Algısı

Sosyoekonomik statü temelinde eğitim, meslek ve gelir esas kabul edilmektedir. Kişilerin kendi sosyoekonomik konumlandırmalarını yaparken bu farkındalığa sahip oldukları görülmektedir. Bu farkındalığı kendi babalarıyla, kardeşleri ve çocuklarıyla kıyas ederek göstererek aslında öznel hareketlilik algılarını da göstermiş olmaktadır.

Kişi ebeveynleriyle (genellikle babasıyla) kendi konumunu karşılaştırdığında gelir, meslek ve eğitime göre karşılaştırma yaparken yapısal faktörleri, dönem ve mekân koşullarını, muhtemel durumları da düşünerek bir kıyas yapmaktadır. Bu konumlandırmada kişilerin farklı insani özellikleri de dahil ederek sosyoekonomik statü konumlandırması yaptıkları görülmektedir. Bu nedenle kendisini önceki kuşaktan daha yüksek ve daha düşük bir konumda görme ile ilgili yorumlamalar farklılaşmaktadır (Marks ve Jones, 1991; Hout, 1989).

Kişinin gelir üzerinden babasının konumundan daha yüksekte olarak konumlaması mal varlığı üzerinden gerçekleşmektedir. Kişiler bu bağlamda ya kendilerini daha yüksekte ya da daha aşağıda görmektedirler. Genelde kendisi eğitilmiş, meslek sahibi olanlar sermaye sahibi babalarından kendilerini daha geride ama kültürel olarak ileride görmektedir. Almanya'da işçi olarak çalıştıktan sonra sahip olduğu birikimi Türkiye'de değerlendiren Aysel'i babası kendi işletmesini kurarak varlıklı bir insan oluyor. Mimarlık eğitimi alarak eğitimle yükselme yaşayan, mesleki hayatında birçok farklı firmada mimar olarak çalışan Aysel, maddi yönden babasını geçemediğini düşünse de, kültürel seviye ve statü açısından babasından daha yukarıda olduğuna inanıyor (Aysel, K, 37).

Eğitimin kişinin statüsüne olan etkisi meslek ve gelir ile olan ilişkisi ile değişmektedir. Eğitimin tek başına değişken olduğu durumlarda, mesela çekirdek ve geniş ailede az sayıda okuyandan biri olma durumunda kişiler konumlarını her koşulda daha üst bir konumda görmektedir.

Fabrika işçisi bir baba ve terzi bir annenin çocuğu olan Pınar okul hayatında çok başarılı olması nedeniyle ailesi tarafından önce üniversite eğitimi almasına sonrasında akademide kalmasına izin veriliyor. Hem kendi çekirdek ailesinde hem de sülalesinde tek eğitim alan olduğundan dolayı “hem sosyal statü olarak, hem ekonomik statü olarak, en yüksek statüdeki kişi[nin]” kendisi olduğunu belirtiyor (Pınar, K, 43).

İşçi bir aileden gelenler genellikle kendilerini ailelerinden hem gelir hem de kültür olarak daha ileride görmekte dirler. Zira eğitimin genişlemesi ve ekonominin büyümesi tabii olarak yeni fırsatlar ve imkânlar doğurmaktadır. İşçi bir ailenin çocuğu olarak eğitimle yükselme yaşayan Önder, ekonomi alanında tamamladığı eğitiminden sonra akademisyen olarak görev yapmaya başlıyor. Ayrıca eğitim hayatı boyunca bulunduğu yerler, arkadaş çevresinin kültürlü oluşu, yurtiçi ve yurtdışında okuduğu üniversitelerin ortamı onun birikimini arttırıyor. Tüm bu eğitim ve mesleki yükselmesi gelir durumunda ve kültürde de yükselme yaşamasını sağlıyor (Önder, E, 32). Öte yandan bu karşılaştırmalı değerlendirme özellikle işçi ailelerinde harcama kültürüyle de ilişkilendirilmektedir.

Temel belirleyicilerin yanı sıra kişiler sosyal çevrelerinin geniş olması ve kültürel sermayelerinin bunla paralel olarak yüksek olması nedeniyle kendilerini babalarından daha popüler ve sosyoekonomik statülerinden daha yüksekte görmekte dirler. Ticaretle uğraşan varlıklı, esnaf bir ailenin çocuğu olan Sebahattin, yaşadığı dalgalanmalara rağmen halihazırda geldiği gelir durumuyla babasının gelir durumunun aynı olarak değerlendirebileceğini ama kültürel olarak kendini biraz daha popüler gördüğünü belirtiyor. Çevresi oldukça geniş ve sosyal sermayesi çok yüksek olan Sebahattin hayattaki en iyi yatırımının arkadaşları olduğunu düşünüyor. Nitekim Sebahattin’i ticari hayatındaki dalgalanmalardan ve düşüşlerden koruyan arkadaş çevresi oluyor (Sebahattin, E, 53).

Sosyoekonomik statüde bir başka karşılaştırma durumu kişilerin kendilerini konumlandırmalarını şartların eşit olma durumuna göre değerlendirmeleridir. Babanın yeterli koşullara sahip olmaması nedeniyle kişi babasından kendisini daha ileride görebilmektedir. Dahası baba ile yaşanan mekânın aynı olmaması (kır-kent farklılığı), bakımını üstlendikleri, sorumluluğu dahilindeki kişi sayısının aynı olmaması gibi faktörlerden dolayı karşılaştırma yapsalar babalarının kendi imkânlarına sahip olmaları durumunda aynı hatta daha yüksek konumda bulunabileceklerini belirtmektedir. İstanbul’a göç öncesi tarım ve hayvancılık yapan Murat’ın babası, dedenin Beyoğlu çevresine yerleşmesiyle kaportacılık işini kendisine meslek ediniyor. Murat babası ve kardeşlerinden kaportacılığı öğrenerek çalışma hayatına başlasa da okul hayatındaki siyasi girişimler onu çevre olarak daha farklı bir konuma taşıyor. Nitekim mesleğindeki başarısına rağmen sosyal ve siyasal çevresi ile siyasette danışman olarak görev yapıyor. Babasının konumuna göre yükselme yaşamış olan Murat kendi şartları ile babasının

şartlarının birbirinden çok farklı olduğunu, benzer koşullara sahip olmaları durumunda babası da benzer bir yaşantıya sahip olabileceklerini düşünüyor (Murat, E, 57).

Kişinin kendisini sosyoekonomik olarak kardeşleri ile karşılaştırması daha farklı bir pencere açmaktadır. Aynı aile kökeninden gelmesine rağmen her bir kardeş farklı hareketlilik örüntüleri gösterebilmekte ve bulundukları konum tercihlerinden dolayı çok farklı olabilmektedir. Kardeşlerden eğitim hayatına devam edenin diğerlerinin eğitim durumuna kıyasla kendisini daha yukarıda konumlandırması söz konusudur. Bu karşılaştırma eğitim ve gelir seviyesinin geldiği durum ile yapıldığında kimi zaman gelirin kimi zaman kültürün daha belirleyici bir sosyoekonomik statü olduğu görülmektedir. Önder ve kardeşleri işçi bir aileden gelmelerine rağmen farklı hareketlilik örüntülerine sahipler. Önder eğitimle yükselme yaşarken ablası meslekteki konumu ile yükselme yaşıyor. Özel bir şirkette proje koordinatörü olarak çalışan ablası geldiği konum ve gelir durumu itibarıyla kardeşi Önder'den daha fazla maaş alıyor. Fakat buna rağmen Önder'in üniversitede öğretim üyesi oluşu ve ailede dini anlamda en donanımlı kişi olması onu eğitim ve birikimiyle aile içerisinde daha yukarıda konumlanmasını sağlıyor (Önder, E, 32).

Kişilerin kendi durumlarını çocukları ile kıyaslamasında bütün yorumlar kişilerin çocuklarının babalarından daha yüksekte bir konumda olduğu ya da olacağı üzerinedir. Bu yorum kişinin kendi çocukluğunun çocuğunun çocukluğu üzerinden değerlendirmesinden kaynaklıdır. Ayrıca imkânların genişlemesi kişilere her neslin bir öncekinden daha avantajlı olup daha iyi koşullarda yaşayacağına dair bir umut vermektedir. Kendileri babalarından daha iyi konumda olduklarına göre eğitiminden gündelik hayatına her şeye özen gösterilen çocuklar çok daha iyi konumda olmalıdırlar. Lise mezuniyeti sonrasında uzun yıllar memur olarak çalışan Refik'in çocukları onun tam da birikim yaptığı noktadan hayata başlıyor. Bunu sıklıkla dile getiren Refik onlara sağladığı imkânlarla konumlarını ve hayatlarını kendine göre daha yukarıda olarak yorumluyor. Nitekim eğitilmiş ve çalıştığı şirketlerde müdür konumunda bulunan kızı ve gelini tüm imkânların değerlendirildiği bir hayat yaşıyor (Refik, E, 68).

5.5.4. Yükselme ve Konum Koruma Stratejileri

Sosyoekonomik statü eğitim, meslek ve gelir üzerinden elde edilmesi mümkündür. Kişiler yukarı ya da aşağı hareketlilik yaşamaları durumunda bu etkenlere bağlı olan mekânizmaların da aslında farkındadırlar. Gerek kişilerin kendisi gerekse aileleri hareketliliğin itici gücü olabilecek temel izleklerin farkındadırlar ve çoğunlukla da buna göre hareket etmektedirler. Bilhassa göç (Fielding, 1992), evlilik (Elder, 1969), eğitim (Sorokin, 1927; Blau ve Duncan, 1967) gibi etkenlerin yukarı doğru hareketlilik yaşamada stratejik bir öneme sahip olduğu ve basamak olarak kullanılabildiği açıktır.

Aileler özellikle ekonomik durumlarının çocuklarına nasıl yansiyacağını farkındadırlar. Mirasın getiri sağlayacağı mal-mülkten ziyade sermaye çocuğa kolay aktarılabilir ve kendisinin de kazanım olarak elde edebileceği şeylerle mümkün olmaktadır. Aileler kısmi imkânlarını sunarak çocuklarının eğitimleri için yatırım yapmakta ve bu yatırımın onların geleceğini şekillendireceğinin farkındadırlar. Ailelerin bu tutumu meslek, evlilik, sosyal çevrenin kullanımı, yapısal-dönemsel koşullarıyla birlikte kişilerin özgün hikayelerinde oldukça etkilidir.

Farkındalığın olması aslında kişinin hedefe varmak için ürettiği uzun vadeli stratejiler anlamına gelmektedir. Orta gelir gruplarında konum yükseltme çabası olarak okunabilecek stratejiler üst gelir gruplarında sosyal sermayenin aktif kullanımına kendini bırakmaktadır. Alt gelir grupları bu noktada taktikleri ile sürecin içine dahil olmaya çalışmaktadırlar. Orta ve üstte farkındalık oldukça yüksekken alt gelir grubunda imkânsızlığın yol açtığı bir hedef koyma durumunun olduğu görülmektedir. Bu nedenle stratejiler orta sınıfların çıkış reçetesi olurken üst sınıflar stratejiden ziyade gerekli adımların atılması olarak süreç okunabilir.

Bu farkındalıkların başında eğitim gelmektedir. Gerek kişiler gerekse aileleri kentte iyi bir eğitimin aslında -bir dönem için- en iyi sermaye sağlama ve dönüştürme aracı olduğunu fark etmişlerdir ve stratejilerini bunun üzerine geliştirirler. Asker bir babanın çocuğu olan Eylül, babasının tayin durumundan dolayı sürekli mekân ve okul değiştiriyor. Doğu'da görev yaptığı sırada bulundukları mahallenin okuluna öğrencilerin sosyoekonomik durumlarının düşük olması, kötü alışkanlıkların yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı ailesi göndermiyor. Ailesi servisle ulaşım sağlayabileceği ve masraf yapacakları daha uzakta bir okula gönderme kararı alıyor (Eylül, K, 31). Geç dönem göçle İstanbul'a gelen Önder'in ailesi kentin çeperi sayılabilecek bir bölgeye yerleşiyorlar. Aynı dönemde göç eden ve kısmen varoş sayılabilecek bir yer olan muhitte aileler ve çocuklar için eğitime devamlılıktan ziyade çalışmak ve para kazanmak daha çok önem taşıyor. Çevresindeki sivil toplum kuruluşlarının katkısı aracılığıyla eğitimin önemini fark eden Önder bulunduğu koşullardan çıkış olarak okumayı tercih ediyor. İyi bir üniversite eğitimi ve sonrasında yurtdışında tamamladığı doktorası sonrasında aldığı eğitimle mesleki olarak nerelerde çalışabileceğine dair senaryolar üretiyor. Aldığı eğitimin kazandırdığı itibarla banka genel müdürlüğü, akademisyenlik, yatırım danışmanlığı gibi alanlarda çalışabileceğine inanan Önder eğitim sermayesinin karşılık geldiği konumların da farkında olarak ilerliyor (Önder, E, 32).

Ailelerin liseye attettikleri önem ve bu tercihin yapılabilmesini için bir hazırlık sürecinin sağlanması, özel ders ve dershane desteği gibi durumlar kişiler için itici güç oluşturabilmek adınadır. Yine ailenin bölüm ve meslek seçiminde yükselmeye imkân sağlayacak mesleklerle yönlendirmenin yapılması, mühendislik, tıp, bilgisayar gibi meslekler için sayısal alan okumasının yapılması da bunlar arasında sayılabilmektedir. Nitekim sayısal tabanlı olan meslekler genel olarak bakıldığında bir döneme kadar sıçrama potansiyelini en çok taşıyan

meslekler olduğu gör÷lmektedir. Ailelerin çocukların eğitimi için gösterdikleri özveri, alım gücünün yüksek olmasının bile eğitime yapılan yatırım sebebiyle erimesine neden olabilmektedir. İdealist öğretmen bir anne babanın çocuğu olan Nihal'in eğitim hayatı çok çalışarak ve bunun karşılığında da yüksek başarılarla geçiyor. Ailesi tıp okuması yönünde yönlendiriyorken okuldaki öğretmenleri edebi yönü ve hitabeti kuvvetli olan Nihal'in daha sözel bir alana yönlendirmeye çalışıyorlar. Üniversite sınavındaki başarısı ile dereceye girdikten sonra işletme ve iktisat tercihinde bulunuyor. Nihal'in bu kararı ailesinde hayal kırıklığı ile karşılanıyor. Zira aile kızlarının artık parlak bir geleceğinin olmayacağına inanıyor (Nihal, K, 38). Ailesinin çok bilinçli olmayan tercihlerine rağmen Aydın prestijli bir lisede öğrenim görüyor. Üniversite eğitiminde sözel bir bölümü tercih etmesinin yukarı doğru hareketlilik yaşammasının önüne geçtiğine inanıyor. Tarih bölümü tercihi yapan Aydın hukuk, siyasal gibi bölümler tercih etseydi hareketlilik için önünün açılabilceğini düşünüyor (Aydın, E, 35)

Eğitim söz konusu olduğunda orta sınıfların konum yükseltmek için sarf ettikleri enerji bu sürecin en bariz örneğidir. Tüm birikimin eğitime aktarılması, eğitim için şehir değiştirilmesi, yükselmeye imkân sağlayabilecek okul tercihlerinde bulunma ailelerin çocuklarının eğitime devam etmesi için geliştirdiğı stratejiler arasında sayılabilir. Ankara'da memur bir ailenin tek çocuğu olan Derya'nın ailesi kızlarını eğitimle koruma altına alabileceğı bir yetişme süreci hazırlıyor. Şehrin prestijli okullarından birine yüksek ücretlerle kayıt yaptırılan Derya'nın ailesinin bütün yatırımı eğitime oluyor (Derya, K, 57).

Kişilerin kendisi de yükselme stratejisi olarak eğitimin imkânlarını önemli görmektedir. Memur bir ailenin çocuğu olarak üniversite dahil tüm eğitim hayatını Erzurum'da tamamlayan Semih kişisel olarak doğduğu ve yaşadığı çevreden farklılaşmak için çaba sarf ediyor. Bulunduğı halden memnun olmayan ve yükselmek isteyen Semih yabancı dil öğrenmesinin ya da yurt dışında eğitim almasının ona prestij katacağının farkında ve evliliğı de bu yolda kendine bir engel olarak görüyor. Bu nedenle tüm bu farkında olduğu durumlar için çabalıyor ve yaşadığı şehirden ayrılmayı planlıyor .

Üst gelir gruplarında eğitime katılımın imkânları değişmektedir. Özel liseler, yurtdışı eğitimi, özel dersler daha doğal ve yine seçkinci bir tablo sunmaktadır. Yüksek eğitimli, 1960'ların ortasında da bu birikimlerini ticari bir yatırıma da dönüştüren Atakan'ın ailesi sahip olduklarının çocukları üzerinden devam etmesini istiyor. Aile halihazırdaki konumu devam ettirmek için Atakan'ı önce prestijli bir liseye sonrasında 1980'lerde yurtdışına eğitim almaya gönderiyor. Kendisinin ticari isteğine rağmen ailesinin ona biçtiğı okumuş adamlık görevini yerine getirmeye çalışıyor (Atakan, E, 62).

Eğitim alt gelir grupları için zorunlu bir reçetedir aslında. Türkiye'de yukarı doğru sosyal hareketliliğın en temel unsuru uzunca bir süre eğitim olmuştur. Kırsaldaki imkânsızlıklar

sebebiyle çocuklarını okutmanın en doğru yol olduğunu keşfeden aileler çocuklarını okutmuş, zamanın izin verdiği ölçüde de kızlarının eğitime katılımını sağlamışlardır. Çiftçi bir ailenin sekiz çocuğundan biri olan İsmail'in babası çocuklarına çiftçiliği hiçbir zaman seçenek olarak sunmamış. Çiftçilikle hayatın sürdürülemeyeceğini çocuklarına telkin ederek memur olmaları için yönlendiriyor. Nitekim sekiz çocuğunun hepsi memur oluyor (İsmail, E, 60).

Tüm bunların ortasında hareket farkındalığı noktasında orta ve üst orta gelir gruplarındaki kişiler hareketliliğin artmasının yansırı var olan konumun da korunabilmesi için eğitim ile yükselmenin doğru olduğunu düşünmemektedirler. Aileleri tarafından bir şekilde eğitim hayatlarının devam etmesi için uğraşan kişiler konumu korumanın eğitimle değil var olan sermayeyi nasıl kullanacaklarının öğrenilmesi ile mümkün olacağını düşünmektedirler. Nitekim azımsanmayacak sayıda görüşülen kişi hem yaşın sağladığı imkânlar hem de dönemin fırsat penceresinin açıldığı dönemlerde eğitim hayatında olmalarını ziyan olarak görmektedirler. Bu süreçte piyasa içine dahil olanlar eğitimin meslekte hızlı yükselmeyi ve dahi kazanç sağlama imkânını yavaşlattığını düşünmektedirler. Ailesinin eğitimle devam etmesi için yönlendirmelerine aldırmadan kendi kararını vererek 17 yaşında İstanbul'a göç eden Reşat 3 aylık geldiği İstanbul'da mekânîk mühendisliği çırağı oluyor ve bu işte usta olana kadar çalışıyor. Ardından sektör değişip bilgisayarlı muhasebeci oluyor. Sonra da sigorta şirketine ortak olarak bir süre sigorta işi yapıyor. Burada pazarlamanın dilini çözen Reşat daha sonra kardeşlerinin büyüyüp ona yetişmesiyle mekânîk müteahhitlik işine geri dönüyor. İki kere kötü bir şekilde batıyor, ancak kendi stratejisini kurarak ve çevresini kullanarak bunun üstünden kalkıyor ve sekiz yerde şantiyesi olan bir şirketi yönetiyor. Kendisi üniversite okumayan ve geldiği konumdan çok memnun olan Reşat şirket sahibi kişilerin ortak görüşünün de kendisi gibi olduğunu, eğitimin vakit kaybettirdiğine inanıyor (Reşat, E, 40).

Kişiler özellikle üst gelir gruplarındakiler aile şirketi yapılanmaların dışarıdan müdahâleye çok açık olmamasından dolayı çocuklarını sisteme uyumlaştırmadığında küçülmenin ve iflasın kaçınılmaz olduğunu düşünmektedirler. Erken göç ve ticari büyümenin sağladığı imkânlardan faydalanarak yükselme yaşayan Çağrı'nın ailesi, çocuklarının mesleki geleceği konusunda eğitime yönlendirme yapıyorlar. Avukatlık yapan Çağrı aileden getirdiği ticari birikimi aktifleştirse de bunun gelirine etkisi çok olumlu olmuyor. Öte yandan ailesinin sektördeki gelişmeleri güncel olarak takip edemediğinden dolayı aile şirketlerinde küçülmeye gitmesi hem kendisinin hem de ailesinin yaşayacağı yükselmeyi engelliyor. Yakın çevresinde aile şirketlerinde ticaretle uğraşmaya devam eden arkadaşlarının yaşadıkları yükselme Çağrı'yı eğitime devam edip aile şirketlerini bırakmış olması yönünde pişmanlığını perçinliyor (Çağrı, E, 31).

Eğitimin yansırı çalışma hayatı da üstte ve bir şekilde itibarlı kalmanın stratejilerinin üretildiği konumdur. Düzenli gelir sağlayan işlerde çalışanların yine mesleki eğitimi destekleyici eğitimler

olarak itibar ve konumlarını yükseltmeye çalıştığı görülmektedir. Yine meslek değişimleri, terfi alınamadığında işten ayrılıp başka şirketlerde yükselme imkânlarının aranması, sosyal çevrenin etkin olarak kullanımı, referansı gündemde tutmak gibi durumlar çalışma stratejileri arasında sayılabilmektedir. Pazarcılıkla uğraşan bir ailenin çocuğu olan Can, İstanbul'a geliyor ve liseden başlayarak eğitimle hızlı bir yükselme yaşıyor. Aldığı eğitimin farkındalığı ve bu süreci çalışma hayatında etkili olarak kullanabilmek için yabancı dil, yüksek lisans, proje yönetim eğitimleriyle tamamlıyor. İlk çalıştığı yerden itibaren mesleğindeki “kariyer odaklı” tutumu onu iş adamlarından bürokrasiye kadar birçok farklı çevreye girebilmesini, iş yapabilmesini sağlıyor. Yine bu süreçte hem birikiminin hem de sosyal sermayesinin farkında olan Can uzun yıllar maaşlı ve zaman zaman da proje odaklı çalışmalarda bulunuyor. Meslek hayatını takip eden yıllarda mesleğe ve konumuna yaklaşımını bütüncül olarak değerlendirerek kendi belirlediği stratejilerle hedeflerine ulaşıyor. Nitekim ulusal ve uluslararası şirketlere yaptığı danışmanlıkları kurumlara bağlı kalmadan yapabilmek için girişimde bulunarak kendi şirketini kuruyor (Can, E, 45).

Üst gelir grubunun sermayelerinin bulunduğu her bir alanı yeni sermaye alanlarına çevirmeleri destek mekânizmalarının sürekli üretimini sağlamaktadır. Bu kişilerin çoğunlukla ticaret yapmaları da hızlı hareket edebilmelerine imkân sağlamaktadır. Özellikle sermayelerinin küçülme anlarında dönemin ve piyasa trendinin izleklerini takip ederek düşme ve küçülmeye varmadan kısa ve uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesi söz konusudur. Ticari birikiminin yanı sıra dönemsel koşullar, sosyal sermaye ve şans etkisini arkasına alarak yükselme yaşayan Ziya çalışan statüsünden iş yeri sahipliğine giden bir süreç yaşıyor. 2010 sonrasında tekstil sektöründeki daralma daha sonra da dövizin hızlı yükselişi yurtdışı ile daimî işler yapan Ziya'nın işlerini olumsuz olarak etkiliyor. Hem iş kapasitesinde hem de çalışan sayısında küçülmeye giden Ziya farklı sektörlerle yatırım yapma kararı alıyor. Gayrimenkul ve küçük işletme ortaklığına yönelerek elindeki sermayeyi çok riske girmeden sürdürmeye çalışıyor (Ziya, E, 53).

Gündelik hayat alt gelir grupları için daima kısa vadeli bir taktikler alanıyken orta ve üst gelir grupları için sermayelerinin yeniden üretildiği bir strateji alanıdır. Fakat görüşmeler özellikle toplumsal hayatla ilgili olduğunda kişilerin kısa dönemli bakışlar ürettiklerini görebilmek mümkündür. Farklı sosyal çevrelerle görüşme imkânı oluşturma, evliliğin itibar ve gelirin devam ettirilmesi için yapılması, içinde bulunduğu durumda kabul görmek için baleye gidilmesi, etnik kökeni anlaşılmasın diye akıcı ve belîğ bir şekilde Türkçe konuşmak gibi taktikler bunlar arasında sayılabilmektedir.

Tüm bunların yansıra yükselme ve düşmenin yönetilmesi ayrı stratejiler gerektirir. Kişiler yükselmelerini açıklarken kendilerini düşmelerini açıklarken çevrelerini öne çıkarmaları buna bir delildir. İflas, hapse girmek, sağlık sorunları ile karşılaşma, boşanma gibi durumlarda

ailelerin maddi manevi destekleri kişilerin zor süreçleri kolaylıkla atlatabilmelerini sağlamaktadır. Tabi burada desteğin ölçüsü ve etkisi kişinin içinde bulunduğu sosyoekonomik durumla paralel olmaktadır. Evliliğinde eşinden maddi ve manevi olarak destek görmeyen Mutlu, kendi çabasıyla geliştirip çalıştığı seranın da eşi nedeniyle iflasın eşiğine gelmesi ve akabinde aldatılmasından dolayı boşanma kararı alıyor. Yaşadığı ilçenin küçük bir yer olmasından dolayı hakkında çıkan söylemlere kayıtsız kalamıyor ve İstanbul'a kardeşlerinin yanına gidiyor. Yeni hayatını kurması için bir başlangıç noktası bulması kardeşlerinin desteğiyle oluyor. Nitekim oğlunun eğitimini tamamlaması sonrasında kısa zamanda kendi evini kuruyor, çalışmaya başlıyor .

Hastalık, boşanma, iş kaybı, iflas ve hapse girmek gibi hareketlilikte düşüşe neden olan sebepler her ne kadar aile, yakın çevre, etki/ değiştirme gücü yüksek itibarlı tanıdıklar ve diğer destek mekânizmalarıyla yavaşlatılsa da etkisi kimi zaman kısa kimi zaman uzun süreli olmaktadır. Uzun süreli olması durumu kişinin başladığı ya da başladığından daha da aşağıda bir konumda bulunmasıyla sonuçlanmaktadır. Kişilerin aşağı doğru yaşadıkları hareketlilikte kısa süreli olarak belirtilebilecek borçlanma, alım gücünün düşmesi, mülklerin satımı, maaşlı işe geçme gibi sonuçlar çoğunlukla üst orta ve üst gelir gruplarında ortaya çıkarmaktadır. Aileden kalan ya da kişinin eğitim ve meslek hayatı boyunca yukarı doğru hareketliliğini sağlayan kazanımlar, birikimler, sosyal ve kültürel sermaye kişinin konumunu pekiştiren unsurlar “altın bilezik” olarak bozdurulacağı zamanı beklemektedir. Tüm bu unsurlar aşağı doğru hareketlilik yaşanırken tente görevini görmekte hatta kimi zaman kişi için yeniden kalkış noktasını oluşturmaktadır.

Bulunulan konum ile konumu koruma imkânı arasında da bir ilişki mevcuttur. Yukarıdakiler konumlarını korumda daha fazla imkana sahiptir. Kişinin konumu ne kadar yüksekse konum koruma katsayısının etki gücü de o kadar yüksek olmaktadır. Benzer sosyal destek mekânizmalarına sahip olursa bile alt gelir gruplarında düşüş daha şiddetli, orta gelir gruplarında eğitimin ve mesleğin sağladığı esneme payı süreci yavaşlatmakta, etkisini hafifletmektedir. Üst gelir gruplarındaki kişileri düşüşe neden olan etkenler sarısa da sürekli strateji üreterek konumlarında yükselme yaşayan kişiler aşağı düşme sırasında da strateji üreterek düşüşü yavaşlatmaya ve farklı çözümler bulmaya çalışmaktadırlar. Konum koruma katsayısı olarak da ifadelendirdiğimiz bu durumda kişilerin en sefil olarak tanımladıkları halde bile geçim sıkıntılarının olmadığı, evlerinin bulunduğu ve ailelerinin destek verdiği süreçler olduğu görülmektedir. Bu nedenle sonradan kendi kazanımıyla yükselme yaşayanların riske daha açık ve konum kaybına daha yüksek ihtimallerle maruz kalması mümkün görünürken üst gelir grubundakiler için bu durum sadece sarsıcı etki bırakmaktadır.

Örneğin köyünden İstanbul'a meslek edinme gayesiyle gelen Reşat iletişim konusundaki başarısı, hedefleri ve başarma arzusunu dindiremeyen kişiliğiyle durmadan çalışıyor. 3 aylık

geldiği İstanbul'da mekânîk mühendisliği çırağı oluyor ve sonrasında işin ustası oluyor. Sektör değiştirdikten sonra bir süre sigortacılık yapan Reşat pazarlamacılığı deneyimlemesi sonrasında mekânîk müteahhitlik işine geri dönüyor. İşinin ehli ve kendinden sosyoekonomik ve kültürel olarak hep yukarıda kişilerle çalışan Reşat konumunu hep yukarı taşımaya çalışıyor. İki kere kötü bir şekilde batıyor. İflas sonrasında 6 ay boyunca işsiz kaldığı süreçte her şeyini kaybetmesine rağmen sosyal ilişkileri sayesinde eşyalı bir evde aylarca para vermeden kalabiliyor ve birileri ona her gün harçlık verebiliyor. Her anlamda varlıklı olan Reşat'ın hızlı düşüşü onu başladığı yerden daha aşağı düşmesine izin vermiyor. Yakın çevresinin desteği ve gayrimenkul yönetimi onun kendi stratejisini kurarak ve çevresini kullanarak bunun üstünden kalmasını sağlıyor (Reşat, E, 40).

5.5.5. Sosyal Konumun Sonraki Nesle Aktarımı

Tüm hareketlilik etkenlerin temel itici gücü olan aile, nesiller arası sermaye aktarımının da temel dinamiğidir. Ailenin kişinin hayatı üzerinde geniş kapsamlı belirleyici etkiye sahip olmasının hem sebebi hem sonucudur. Sosyal becerilerin aktarımda eğitime, yetiştirme mekânından mesleğe, gündelik yaşamdan kültüre kadar geniş bir etkiye sahiptir. Sermaye aktarımının en belirgin görüldüğü çocuk misyondan itibaren aile sermayesinin taşıyıcısı konumundadır. Ailenin aktarımının görüldüğü her örüntüde etkin olan sermaye kişiye hareketliliğinde destek olacak mekânizmaların görülmesi açısından önemlidir. Başlangıçtaki itici güç olarak kuvveti nispetinde gidilecek mesafeye etki etmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere sosyoekonomik olarak alt gelir grupları imkânsızlığın aktarımını yaparken orta sınıflar mücadeleyi üst gruplar taşıyıcı misyonu çocuklarına aktarmaktadır. Başlangıç noktaları bu bağlamda yorumlanabilse de hareketlilik sürecinin etki faktörleri çoktur. Bu etkenler çoğunlukla ailenin sosyoekonomik durumu ile paralel bir seyir hâlinde devam etse de kişinin karakterinden imkânlar, şans faktöründen dönemsel ve yapısal değişikliklere göre farklılaşmaktadır.

Tüm bu değişkenler içerisinde aileden sosyoekonomik ve kültürel sermayeyi almış ve bir şekilde yukarı ya da aşağı doğru hareketlilik yaşamış kimselerin kendilerinden sonraki nesle birikimlerini aktarımında farklı etkenlerin göz ardı edildiği görülmektedir. Sosyal hareketlilik yaşamış kişiler yine sosyoekonomik statünün temel bileşenleri olan eğitim, meslek ve gelir üzerinden çocuklarının geleceği ile ilgili strateji oluşturmaktadırlar. Gelir gruplarının imkân ve deneyimlerine göre kişilerin bu bileşenlere yükledikleri anlam ve misyon değişmektedir. Bir önceki nesilde eğitimle ve çalışma hayatıyla yükselme yaşayan alt gelir grubundan gelen kişiler sahip oldukları farkındalıkla çocuklarına nasıl bir sermaye bıraktıklarını bilmektedir. İşçi bir ailenin çocuğu olarak ancak eğitimle yükselme yaşayacağını lise sonrasında idrak eden Necip için okumak ve çalışmak bir bütün haline geliyor. Tıp doktoru olan Necip halihazırdaki ekonomik durumunun çocuklarına sermayesinin maddi imkânlar sunacağını, aldığı geldiği

eğitim seviyesi sebebiyle, artık eğitime yatırım yapmanın önemine haiz biri olarak eğitime yatırım yapmayı önceleyeceğine inanıyor. Dahası kendisinden farklı olarak özel ders, spor ve sanatsal kurslara da gitmeyi düşüneceğini ekliyor (Necip, E, 34).

Memur bir ailede başarılı bir eğitim hayatını arkasında bırakan Serhat iyi okullarda eğitim görüyor. Ailesi bu yetiştirme sürecinde eğitimine devam etmesi ve başarılı olabilmesi için de elinden geleni yapıyor. Öyle ki bu yatırım nedeniyle ev ve araba sahibi olamıyor. Meslek hayatında da isabetli tercihler yapmaya hem konum hem de gelir anlamında kendisini daha yukarılara taşıma çalışıyor. Fakat tüm bunlara rağmen sınırlılıklarının da olduğunu düşünüyor. Bir beyaz yakalı olarak bu sınırlılığın aileden gelen ekonomik sermaye eksikliğine bağlıyor. Ekonomik bir destek olmaksızın girişimcilik anlamında cesur davranamayacağını, evliliğin ve çocuğun ayrıca sorumluluk getirdiğini dile getiriyor. Bu nedenle ona göre en iyi yatırım çocuklarına büyük bir servet bırakıp o servetle iş kurmalarını sağlamak. “Türkiye gibi çılgın bir mecrada” risk alabilmenin ve ne kadar eğitilmiş olursa olsun iyi şeyler yapabilmenin ve yükselbilmenin ancak bu koşulda mümkün olabileceğine inanıyor. Bu nedenle çocuğu için sermaye birikimi yapması gerektiğini düşünüyor .

Üst gelir grubunda yer alan insanlarda sermayenin belirleyiciliği ve kişiler üzerindeki etkisi devam etmektedir. Hamal olan babasına göre eğitim ve girişimcilikle yükselme yaşayan Selçuk, yatırımları ile birlikte büyük bir tekstil firmasının sahibi. Kendisi de üniversite mezunu olan bir sermayedar olarak çocuklarının da kendi gibi olmasını istiyor ve hepsini üniversiteye gönderiyor. Farklı şehirlerde, devlet üniversitesinde eğitimlerine devam eden çocuklar için aile özel eğitime yatırım konusunda geri duruyor. Mezuniyetlerinin ardından şirkette önemli görevlere getiriliyor (Selçuk, E, 59). Aile şirketinde çalışan çocuklar için eğitim ikinci planda kalırken çalışmak ve konum için gerekli asgari koşullar yeterli oluyor.

5.6. Değerlendirme

Türkiye’de sosyal hareketliliğin biçimlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmada, gömülü teoremin anlamacı yaklaşımı kullanılarak, toplamda 100 kişi ile gerçekleştirilen mülakatlar analiz edilerek temel etkenler belirlenmiştir. Çalışmada sosyal hareketliliği açıklamada yapısal ve dönemsel koşulları birleştiren yapısal unsurlar; hareketliliği etkileyen temel faktörler, yapısal unsurlar ile faktörleri birleştiren bağdaştırıcılar, sosyal hareketliliğin tezahürleri ve hareketliliği sağlayan stratejiler ortaya çıkmıştır.

Kişilerin yaşam süreci içerisinde şekillenen etkenlerin yanı sıra o dönemin koşullarının da içinde bulunduğu, doğulan çevre ve o çevrenin kurallarını belirleyen, kişinin müdahil olamadığımız süreçler de bulunmaktadır. Yapısal ve dönemsel koşullar bu değişmezlik nedeniyle bir aradadır. Temelde aile ve yaşanan mekân üzerinden sınırlılıklar oluşturan

yapısal koşullar kişilerin sosyoekonomik imkanlarını belirlemesinin yanı sıra hareketlilikte yükselme sağlayabilecek eğitim, gelir, meslek, çalışma yaşamı gibi imkanlara ulaşımı da kısıtlamaktadır. Belli bir yörenin kabul görmüş adetleri olarak tanımlayabileceğimiz gelenek, ana dil temelli sorunlar, bölgenin fiziksel olarak ekonomik duruma etkisi ve terör gibi faktörler geçmişe göre etkinliğini yitirse de halihazırda bölge insanı için yapısal değer taşımaktadır. Kişinin mekânla olan bağlantısı ne kadar yoğunsa durumdan etkilenmesi de o kadar yüksek olmaktadır. Dönemsel koşullara baktığımızda ise siyasi olaylar, değişen devlet politikaları, ekonominin değişim ve kriz dönemleri eğitimden mesleklere, çalışma hayatından göçe birçok farklı hareketlilik etkenini aktif halde tutmaktadır. Piyasa koşullarının zaman zaman girişimciliğe ve hızlı büyümeye imkân vermesi, sektörel değişimler için uygun zamanlar yaratması yükselme için sıçrama yaşatırken ekonomik devalüasyon ve kriz zamanlarındaki servet kaybı ve iflas gibi durumlar aşağı yönlü hareketliliği etkilemektedir.

Kişilerin sosyal hareketliliğindeki en temel ve en etkili unsurlar Eğitim, meslek çalışma hayatı ve evliliklerdir. Tek başına hareketliliğin yönünü tayin edebilen, etki gücüyle sonraki süreçleri şekillendiren, yapısal unsurlar ve bağdaştırıcı etkenlerin katkısı ile faktörler hareketliliğin ana motorudur. Sürecin başlangıcı ve taşıyıcısı eğitimidir. Kişinin ailesinin sosyoekonomik durumu ile yakından ilişkili olan bu durum nesiller arası aktarılan sermayedir. Alt gelir grupları için eğitim, çıkış biletiyken orta gelir gruplarında ailenin sınıf atlama kaygısı ile destek verdiği bir konumdadır. Üst gelir gruplarında, annenin ve babanın eğitilmiş olduğu durumlarda, çocuğun eğitimi yatırım/sermaye alanıdır ve itibarın aktarımını sağlayacak etkenlerdendir. Eğitim sürecinin bir diğer bileşeni ise okuldur. Eğitimde yapısal değişkenlere rağmen okul seçimi oldukça önemlidir. İyi bir lise ya da üniversite tercihinde bulunma kişilerde yabancı dil dahil nitelikli bir eğitimin yanı sıra beğeni ve yeni kültürlerin edinimini de sağlamaktadır. Eğitimin çoğunlukla yukarı hareketliliği sağladığı bu durum alan, bölüm tercihi ile başlamakta, meslek seçimine etki etmektedir. Eğitimin meslek ve gelire yansısı da ailenin sosyoekonomik durumu, dönemsel koşullar, eğitimin niteliği gibi koşullara etki etmektedir.

Toplumsal hayatın bileşenlerinden olan meslek aileden gelen birikim, yapısal koşullar ve eğitim süreci ile şekillenmektedir. Meslek ve çalışma hayatına yaklaşımları da bu doğrultudadır. Alt gelir gruplarında, bedensel emekle çalışan işçi ailelerin çocukları iş garantisi olan bir meslekleri tercih etmektedir. Düzenli gelire sahip, eğitimle yükselen mesleklerde çalışan aileler çocuklarını idealleri çerçevesinde, itibar ve gelir getiren işlere yönlendirmektedir. Üst gelir grubundakiler için eğitilmiş olmak oldukça önemli iken meslek aslında sermayesine sahip olunan iş içerisinde gelişmektedir. Bireylerin meslek seçiminde aile, ilgi ve yetenekler ve sosyal çevre etkilidir. Mesleğin sağladıklarına bakıldığında gelir ve itibar getirmesi önemlidir. Meslek ve itibar ilişkisine yakından bakıldığında mesleğin kadim olması, kurumun itibarının mesleğe yansısı, itibarın oluşturduğu ve itibarın oluşmasını sağlayan sosyal sermayenin önemli

olduğu görülmektedir. Mesleğin sağladığı gelir ve itibar ya da yapısal ve çevresel koşullar nedeniyle meslek değişimi söz konusu olmaktadır.

Kişinin sosyoekonomik ve kültürel arka planından bağımsız olarak çalışma yaşamı hareketliliğe ivme kazandıran önemli bir etkidir. İlk çalışma deneyimi ise sonraki deneyimleri ve hareketliliğin seyrini etkilemektedir. Sosyoekonomik durumu düşük olan ailelerin çocuklarının ilk çalışma deneyimi erken yaşta sorumlulukla şekillenmektedir. Kişilerin bulundukları koşullar içerisinde yaşadıkları ihtimal yoksulluğu başarılı olma zorunluluğunu getirmektedir. Bu durum da kişileri eğitime ya da göçe yönlendirmektedir. Erken yaşta alınan sorumluluklar ve çalışmaya küçük yaşlarda başlama çoğunlukla girişimcilikle ve ticaretle bütünleştğinde yukarı doğru bir hareketlilik imkânı sunar. Ticaret üzerinden ilerleyen çalışma hayatı daha kısa vadeli, girişimcilikle ve riskle devam ederken eğitilmiş meslekler daha az deneysel, uzun vadeli ve stratejik tercihler ekseninde devam etmektedir. Çalışma hayatının sağladığı sosyal ve kültürel sermaye hayatın her alanında geçerlidir. Tüm bu sermaye çalışma hayatı, iktisadi unsurlar, sermaye, koşullar ve kişinin karakteri ile bütünleştğinde girişimciliğe kapı açılmaktadır. Hesaplı risk alma olarak da tanımlanan girişimcilik için çok yönlü bir denkleme ihtiyaç bulunmaktadır. Denklemin her bir unsurundaki değişim kişilere yukarı doğru hareketlilik yaşatabildiği gibi aşağı doğru hareketliliğe de götürebilir. Girişimcilikten farklı olarak birikimin daha fazla olması ve risk faktörünü daha az barındırması nedeniyle kendi işini kurmak sosyal hareketlilikte ayrı bir etkidir. Sosyal, ekonomik ve kültürel birikimle kurulan işler küçük ya da büyük ölçekli ortaklıklarla kişilerin hareketliliklerine yükselme ya da düşme olarak yansımaktadır. Sermaye kaybı durumunda sektörün daralması, ekonomik krizler, iyi yönetim sorunları, fırsat pencerelerini yakalayamamaktan kaynaklı küçülmeler kişileri borçlanmaya, yeterli olmadığı noktada da iflasa götürmektedir.

Evlilik sosyoekonomik ve kültürel sermayenin aktarımı olarak evlilik, eğitim, meslek, göç ile birlikte hareketlilikte daha da önemli hâle gelmektedir. Evlilikte aile ve çevre yönlendirmesi etkisini kişilerin eğitime ve çalışma yaşamına aktif katılıma nedeniyle kaybetse de referans noktası olarak konumunu korumaktadır. Sosyoekonomik, kültürel, etnik, mesleki gibi birçok farklı kriter konusunda uyumlu olma beklentisi hem aile hem de evlenen kişiler için önemlidir. Evliliğin hareketliliğe olan etkisi ise kadın ve erkeğin eğitim, meslek ve gelir durumlarıyla yaşanmaktadır. Kadınlar için gündelik hayatlarındaki tüketim alışkanlıklarındaki değişim, kamusal alanda hareketlerinde kısıtlama, yeni sosyal çevre edinilmesi; yapısal olarak hareketliliği etkileyen süreçlerine baktığımızda mesleğin/çalışma hayatının bırakılması, eğitim hayatının yarıda kalması, çalışarak ev bütçesine katkı vermek evlilik sonrası değişimin ayaklarıdır. Eğitim ve meslek hayatının bırakılması, özellikle çocuk sahibi olduktan sonra kadınlara aşağı hareketlilik yaşatmaktadır. Evliliğin hareketlilikteki kısıtlayıcı etkisi erkekler için de geçerlidir. Erkekler için evlilik kimi zaman dingin ve stabil bir yaşamın temsili olurken kimi

zaman da aynı gerekçe ile girişimciliğin, meslek değişiminin, farklı bir alanda alınacak eğitimin engeli olarak görülebilmektedir. Şiddet, aldatılma, sorumsuzluk gibi gerekçelerle yaşanan boşanma durumunda ise çoğunlukla kadınlar için aşağı yönlü hareketlilik söz konusudur.

Sosyal hareketlilikte temel referans noktası olan ve etki gücüyle yaşam boyu kuşatan bağdaştırıcılar kişiler için hareketliliğin kalkış noktalarıdır. Nesiller arası sermaye aktarımının temel dinamiği aile birçok hareket ve değişim için temel referans noktasıdır. Aileden devralının sınıfsal konum hayatın her alanına yansımaktadır. Alt gelir grubunda olan aileler çocuklarına yokluğu devrederken, orta gelirli sahipleri olunanın korunması ve daha yukarı taşınması kaygısını taşımaktadır. Üst gelir grupları ise sahip olunan sermayenin korunması ve dışarıya sunumu ile ilgilenmektedir. Ailenin kişinin hareketliliğini destekleyici etkisi karar yetkisi ile kısıtlamaya neden olabilmektedir. Sıklıkla eğitim, evlilik, meslek seçimi, göç gibi kararlarda görülen bu durum kişiyi kararında 'mecbur' bırakabilmektedir.

Demografik etkisinin yanı sıra sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olmak üzere birçok değişimi beraberinde getiren göç kişilerin hareketlilik örüntülerinde de önemlidir. Göç ve hareketlilik ilişkisine yakından bakıldığında göçün ilk başladığı 1950'lerden 2000 sonrası döneme kadar dört ayrı dönemde etkileşimin farklı yaşandığı görülmektedir. 1950'lerden 1970'lere kadar açık kalan fırsat penceresi kırdan kente göç edenler için barınmadan, çalışmaya hayatına, eğitime kadar fırsatlarla dolu bir kapı açmıştır. 1980'lerde zincirleme etki devam etmiş kişilerin hareketliliğinde gündelik yaşam ve tüketim üzerinden etkisini göstermiştir. 1990 sonrasında kente göç edenler önceki göç edenler kadar şanslı değillerdir. Önceki gelenlerin kent merkezlerindeki iş alanlarından yaşam alanlarına olan yoğunluğundan dolayı yeni göç edenler çeperde olmak zorunda kalmışlardır. Eğitim, çalışma, meslek, evlilik gibi nedenlerden dolayı yapılan göçlerin etkileri ve yarattığı farklılıklar kişilerin hareketliliklerinde belirgin olan hususlardır.

Bir diğer bağdaştırıcılığı olan hareketlilik etkeni sosyal çevredir. Sosyoekonomik sermaye gibi sosyal sermaye her daim katkısı olan ve yeniden üretilen bir mekânizmadır. Aileden miras kalan birikim, eğitimin ve mesleğin farklı kademelerinde oluşan ilişkiler, sivil toplum ve siyaset aracılığıyla kurulan bağlantılar kişilerin hayatlarında referans oldukları dönemlerde taşıyıcı, destekleyici ya da telafi edici konumdadır. Yapısal değişim ve uygulamaların yanı sıra bireylerin kişilik ve karakteri ve sahip oldukları inanç ve değerler hareketliliğine etki eden diğer unsurlardır. Dış koşullar kadar şekillendirici olarak tanımlanmasa da hareketliliklerinde eğitim, meslek, evlilik, göç gibi birçok faktörle etkili olmaktadır. Bireyler başarı hikayelerinde kendilerini ve kişiliklerini merkeze koyarak hareketliliklerindeki itici gücü kendilerine atfetmektedir. Girişimcilik, sosyal sermayenin kurumsal ilişkilerde yeniden üretimi, sanatsal yeteneğin geliştirilmesi gibi faktörler kişiye yukarı hareketliliğinde eşlik etmektedir. Yine çocukluk travmaları, bir yakının ani vefatı gibi faktörlerde psikolojik etkileriyle kişilerde aşağı hareketliliğe

eşlik etmektedir. Karakterin ve hayata bakış açısının bir yansıması olan değerler ve inanç ise kişilerin hayatında çok yönlüdür. Aile değerleri, mesleki değerler ve kişisel değerler kişilerin gündelik hayatlarında benimsediği değerlerdir. Bunların yanı sıra kişilerin ideolojileri ve dünya görüşleri de siyasete katılım sağlama ve uzak durma hususunda kişileri etkilemektedir. İnancın sosyal hayattaki etkinliği ve sonuçları kişilerin hareketliliklerini yukarı ya da aşağı yönlü olarak etkilemektedir. Aile ve çevreden aktarımla gelen değer ve inançlar, eğitim, meslek ve evlilikle kişilerin hayatlarında yer bulmaktadır. Bütün değerler kişilerin kendi inisiyatifleri ve öncelikleri bağlamında hayatlarına etki etmektedir. Kişilerin değer ve inançları eğitim hayatlarında, piyasada, meslek icrasında ve merkezi kurallarla karşılaştığında kişilerin hareketliliğinde kırılmalar yaratmaktadır.

Hastalık, olumsuz sağlık durumları, illegal işler, iş kaybı, iflas, kötü alışkanlıklar ve hapse girmek gibi kişisel olarak yaşanan olumsuz durumlar hareketlilikte düşüşe neden olan sebepler olarak sıralanabilir. Diğer yandan ise ekonomik ve siyasi krizler ve böylece piyasanın değişimi, çalışılan alanın değer kaybetmesi gibi durumlar da dönemsel olarak hareketliliğin aşağı doğru yaşanmasına etki eden durumlardır. Kişilerin sosyoekonomik durumları üzerinde etkisi olan bu olaylar kendileriyle beraber ailelerinde de önemli sonuçlara neden olmuştur. Bu nedenle kişilerin aşağı doğru yaşadıkları hareketlilik borçlanma, alım gücünün düşmesi, mülklerin satımı, maaşlı işe geçme gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu durumlarda sosyal destek mekânizmaları kuvvetli olan kişiler yani aile, yakın çevre, etki/ değiştirme gücü yüksek itibarlı tanıdıklar kişilerin bu süreçleri daha rahat geçirmelerini sağlamaktadır. Diğer yandan bu sermayelere sahip olmak kişilerin düşüşlerini kademeli hâle getirmektedir. Kişinin konumu ne kadar yüksekse aşağı yaşadığı hareketliliğin hızı ve mesafesi o kadar yavaş olmaktadır. Yukarı doğru hareketlilik yaşanırken edinilen kazanımlar, biriktirilerek devam eden yeterlilikler, sosyal ve kültürel sermaye kişinin konumunu pekiştiren unsurlardır. Bu unsurlar aşağı doğru hareketlilik yaşanırken tente görevini görmekte hatta kimi zaman kişi için yeniden kalkış noktasını oluşturmaktadır.

Bireylerin aileden edindikleri ve yaşamları boyunca inşa ettikleri birikimlerinin üzerine gelişen sosyal hareketlilik eğrisi, çoğu zaman hayatın tüm seyrine etki edecek bileşenler tarafından dalgalanmalar yaşamaktadır. Kırılma ya da dönüm noktası olarak tanımlanan bu durumlar aile, eğitim, meslek, evlilik, göç, iflas, girişimcilik, dönemsel/yapısal koşullar, STK ve cemaat ilişkileri, suç, inanç ve düşünceden kaynaklı değişimlerle meydana gelmekte ve bireyin hayatını öncesi ve sonrası şeklinde farklı evrelere bölmektedir. Araştırma sonucunda kişilerin çoğu zaman hayatlarındaki kırılma noktalarının farkında olduğu, güncel olan kırılmaları daha iyi detaylandığı ve aktarırken öncelikli olarak hareketlilik seyrini aşağıya çeken olumsuz dönüm noktalarına odaklandıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu soru kişilerden bulundukları konumdan geriye doğru bir okuma yapmasını istediğinden genelde son elde

edilen konum üzerine bir anlatım inşa etme çabasının var olduğu, bu sebeple dönüm noktalarına verilen cevabın kişinin içinde bulunduğu şartlar dikkate alınarak dikkate alınması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Hareketliliğe etki eden sosyoekonomik etkenlere bakıldığında temelde eğitim, meslek ve gelirin etkisi görülmektedir. Sosyoekonomik sermayenin eğitim, meslek ve gelir üzerinden etkisini sermaye, mekân ve ikisinin bütünleştiği tüketimle görmek mümkündür. Nitekim sosyoekonomik gelir gruplarının sermaye ile olan ilişkisine bakıldığında karşılaştırmalı değerlendirmelerin çoğunlukla simgesel olduğu görülmektedir. Sermayeyi gösteren atari, bisiklet, muz gibi küçük göstergelerin yanı sıra ev, araba ve gayrimenkul mülkiyeti de bu sermaye kapsamındadır. Gelir sermaye ilişkisinin en açık görünümü ise mekânlar üzerindedir. Yetişme ortamı ve yaşanan mekân aile sermayesinin devamlılığının yanı sıra kişilerin eğitim, meslek, evlilik gibi birçok temel değişim noktasında etkili olmaktadır. Hareketlilik sonrasında yine görünür ve öncelikli değişim tüketim üzerinden olmaktadır.

Kişilerin hareketliliğini etkileyen faktörler, etkilendikleri yapısal koşullar ve hayatlarının bir izlek üzerinde devam etmesini sağlayan bağdaştırıcılar hareketliliğin biçimlerine yönelik bir tablo çizmektedir. Sosyoekonomik statü ile olağan şekilde devam eden süreç içerisinde kişiler fakında olarak ya da olmayarak bulundukları konumu korumak ya da istedikleri konuma ulaşmak için bir dizi strateji geliştirir. Burada en öncelikli olan kişilerin eğitim, meslek ve gelirlerini referans alarak oluşturdukları sınıfsal farkındalıktır. Alt gelir grubundakiler önceki kuşatan kendilerine bir sermaye kalmadığı için eğitim ya da çalışma yaşamı ile yükselebileceklerine inanmaktadır. Orta düzey için de temel koşul olan eğitim üst sınıflar da imkanların iyileştirilmesi ile birliktedir. Kişilerin eğitimle ilgili tercihleri, meslek değişim kararları, girişimciliğin sıçrama noktalarını keşfetmek, çalışma hayatının sağladığı tecrübe, birikim ve sosyal sermayeyi kullanmak yukarı doğru hareket farkındalığını oluşturmaktadır. Bu süreçte kişiler çoğunlukla başarının kaynağı olarak kendilerine referans vermektedirler. Kişilerin çevrelerine göre kendilerini kıyaslaması ise hareketlilik algılarını göstermektedir. Eğitim, meslek ve gelir esas alınarak yapılan değerlendirmelerde kişiler babalarına göre kendilerini daha yukarıda, eğitim ve gelir durumuna göre kardeşleriyle yukarı ya da aşağıda, çocukları ile kendi konumlarını karşılaştırdıklarında ise daha aşağıda görmektedirler. Sahip olunan sosyoekonomik konum gelir gruplarının sahip oldukları sermaye çeşidine göre değişmektedir. Alt gelir gruplarında eğitim sağlanan yükselme, orta gelir gruplarında eğitim ve aldırılan özel dersler, kurslar ve bunların sağladığı ilişkileri oluşturma ile gerçekleşmektedir. Üst gelir gruplarında ise sahip olunan ekonomik sermaye kültürel ve sosyal sermaye ile bütünleşmekte ve simgesel olan üzerinden yükselme konum koruma stratejilerine etki etmektedir. Gelir gruplarının sosyal konumlarını sonraki nesle aktarımı da yine bu izlek üzerinden ve temelde aile aracılığı ile gerçekleşmektedir.

6. SONUÇ

Sosyal hareketlilik toplumsal yapıya dair analizler yapabilmek için ihtiyaç duyulan temel bileşenlerden birisidir. Bu araştırma projesi kapsamında Türkiye’de sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini ortaya çıkarmaya böylece toplumsal yapının değişiminin özel bir bileşeni olan sosyal hareketlilik analiz edilebilir hâle getirdik. Böylece sürekli eksikliği hissedilen bir modelin oluşturulmasıyla Türkiye’de sosyal bilim çalışmalarına önemli bir katkı sağladık.

Sosyal hareketlilik toplumsal yapıya dair analizler yapabilmek için ihtiyaç duyulan temel bileşenlerden birisidir. Dünyada sosyal hareketliliği anlamak ve açıklamak, takip edip analiz etmek üzere çok sayıda birbirine alternatif teori, model ve yöntem geliştirilse de Türkiye’de konuyla alakalı henüz yeterince sayıda ve derinlikte araştırmanın yapıldığını söylemek güç görünüyor. *Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri* araştırması ile Türkiye için ilk defa bir sosyal hareketlilik modeli oluşturulmuştur. Zengin bir teorik ve kavramsal arka plana yaslanan model nicel ve nitel metotların birlikte kullanıldığı karma bir metodolojiye dayanmaktadır. Araştırma, sosyal hareketliliğin yapısına dair elde edilen veriler ve biçimlerine dair yapılan analizlerle Türkiye toplumunun yaşadığı sosyal hareketliliğe dair bütünlüklü bir çerçeve sunmaktadır.

Bu rapora temel teşkil eden araştırmayı nicel ve nitel metotların birlikte kullanarak karma bir metodolojiye dayalı olarak yürüttük. Araştırmayı birbiri üzerine bina ettiğimiz üç aşamada gerçekleştirdik. Birinci aşamada tarihsel ve güncel bir biçimde literatür taramalarına ve odak grup çalışmalarına dayalı olarak bir taslak sosyal hareketlilik modeli şeması geliştirdik. İkinci aşamada TÜİK’ten aldığımız 2250 hanelik Türkiye örneklemine bir anket çalışması uyguladık. Üç kuşaktaki sosyal hareketlilik verileri elde ettiğimiz bu nicel araştırma ile genel bir kuşakiçi , kuşaklararası ve üç kuşak sosyal hareketlilik modeli geliştirdik. Bu model içinde hareketliliğin yapısal unsurları çözümledik. Üçüncü aşamada ise sosyal hareketliliğin biçimlerini ve örüntülerini ortaya çıkarmak maksadıyla bir nitel araştırma uyguladık. Nitel araştırmada katmanlandırılmış ve çeşitlendirilmiş bir teorik örneklem tekniği çerçevesinde 100 kişiden müteşekkil bir çalışma grubu ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirdik. Bu analizler neticesinde Türkiye’de kuşakiçi ve kuşaklararası sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini ortaya çıkartarak analiz ettik.

Türkiye’de sosyal hareketliliğin yoğunlaşmasının kırdan kente göçün arttığı 1950’lerde başlamaktadır. Daha öncesinde az sayıda kesimin kent merkezlerinde yaşadığı ve kırsalda da kişilerin sosyal hareketlilik yaşamalarını sağlayabilecek imkanlar yetersizdir. 1950’ler ile birlikte yol ve ulaşım imkanlarının genişlemesi ve tarımda makineleşmeyle birlikte küçük yerleşimler kişilerin geçimlerini sağlayabilmesi için daralmıştır. Kırdan kente göçün yaşanması ile ilk sosyal hareketlilik teşebbüsünün hem mekânsal olarak hem de farklı gelir gruplarında olan insanların

etkileşimiyle gerçekleştiği görülmektedir. Kentte üretimin farklılaşması, iş organizasyonlarının çeşitlenmesi, eğitimin sağladığı imkanlar, sosyokültürel değişimi sağlayan kent kültürü ve sosyal ilişkiler alanının çoğalması sosyal hareketliliğin aktif hâle gelebilmesinin zemini hazırlamıştır. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal hareketliliği üç farklı dönemde inceleyebiliriz: (1) Fırsat penceresi olarak adlandırdığımız 1950-1980 dönemi; (2) genişleyen yollar daralan şeritler olarak nitelediğimiz 1980-2000 dönemi; (3) Merdivenin kırık basamakları olarak kavramsallaştırdığımız 2000’ler.

6.1. Fırsat Penceresi (1950-1980)

1950’lerde serbest seçimler sonrası iktidarın el değiştirmesi ve Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi sadece yönetici partinin değişmesinden daha fazla bir anlama gelmektedir. Bu tarihten itibaren Türkiye’nin dış politikası, ekonomi siyaseti, idari mekânizması değişmiş ve en önemlisi sanayileşme ve şehirleşme hız kazanmıştır.

Bu dönemde sosyal hareketlilikte temel itici faktörün ekonominin yapısındaki değişim olduğunu görmekteyiz. 1950’lerin ortasından itibaren sanayileşmenin artan hızı kentte bir emek ihtiyacı meydana çıkarmıştır. Öte yandan kırdan tarım usulünün değişimi ve makinalaşma da emeğe olan talebi daraltmıştır. Kırdaki üretimin kırsal nüfusun iktisadi olarak geçimini temin edemeyecek noktaya gelmesiyle birlikte kentlere doğru yoğun bir göç başlamıştır.

1950’lerin başında başlayan kırdan kente göç neredeyse sabit bir seyirle 2000’lere kadar gelmiştir. Bu dönemden itibaren baktığımızda kent nüfusunun toplum nüfus içindeki oranının her beş yılda bir %3-4 arasında (1980-85 arası istisna) arttığını görürüz. 1950 öncesi erken dönemde göçler genellikle erkeklerin kent merkezlerine geçici süreyle çalışmaya gitmesi şeklinde gerçekleşirken bu dönemden itibaren ailelerle birlikte kıyı terk etme yönünde bir göç örüntüsünün ortaya çıkmıştır. Göç sadece kişilerin daha kolay iş bulmaları ve daha iyi geçinmeleri için bir araç değildir; sosyal hareketlilik bakımından banda girmek, özellikle sonraki nesiller için kentsel imkanlardan faydalanmak anlamında çok önemli etkileri mevcuttur. Ekonominin genişlemesinden ve gelişmesinden temelde kentte olanlar daha fazla faydalanmışlardır. Bununla birlikte kentte olmak sosyal hareketlilik için temel unsurlardan olan eğitim, girişim ve yeni mesleklere erişme imkanlarını da doğurmaktadır.

Burada karşımıza aslında göç dönemlerinin farklı etkileri çıkar. Aile şehre ne kadar erken göç etmişse “treni o kadar erken yakalamış” olmaktadır. Dolayısıyla trenin hangi mevkiinde olursa olsun tren ne kadar erken yakalanırsa o kadar uzak mesafeye gitmek mümkün hâle gelmektedir. Bu erken göç durumu kişilerin hem aileleri hem de sonraki nesillerin sosyal hareketlilikleri açısından çok önemli bir başlangıçtır. Öte yandan şehirlerdeki artan imkanların

çekici olması ve zor kırsal koşullarda yaşayanlar için geçimin sürdürülememesi kenti yeni yaşamın ve sosyal hareketliliğin merkezi haline getirmektedir.

Göçle başlayan değişimde hareketliliğin ilk yansıması çalışma hayatında olmuştur. Kırsaldan gelenlerin eğitim düzeylerinin düşük olması, zanaatkarlık becerilerine sahip olmamaları bu kişileri başlangıçta enformel bedensel işlere yönelmiştir. Burada hareketliliği sağlayan unsurlar da emek yoğun işlerdir. Eğer göç eden kişi bir miktar sermayeye sahipse veya daha önce kentte çalışma yoluyla bir beceri edinmişse yeni konumları daha hızlı edinebilmektedir. Kente göçle gelenlerin önemli bir kısmı kentsel ekonominin genişlemesine uyum olarak hızla konum değiştirme imkânı elde etmişlerdir. Bu nedenle 1950'den 1960'ların sonuna kadar sermaye olarak kısıtlı birikimini kullananlar için sermayelerine muadil açılan imkanlar oldukça fazladır.

Sosyal hareketlilikte fırsat penceresi olarak tanımlanabilecek bu dönemde kentsel ekonominin henüz kurumsallaşmamış olması bu fırsatı oluşturan önemli bir unsurdur. Özellikle enformel sektörün yoğunluğu ve canlılığı bu dönemde hızlı hareket etmenin zeminini teşkil etmektedir. Konut ve iş piyasalarındaki enformellik kişilere ellerindeki az sermaye ile yatırım yapabilme imkânı sağlamıştır. Nitekim olağanüstü sosyal hareketlilik hikayelerinin temellinde 1950-1980 arasındaki dönemde büyük şehirlere kendilerinin ya da baba-dedelerinin gelmiş olması bulunmaktadır. Bu dönemde başlayan küçük girişimler esnaflığa oradan da zamanla büyük işletmelere evrilmiştir.

Bu dönemde gelenlerin kırla bağı daha sıkıdır. Bu da göç ve sosyal hareketlilik örüntülerinin korunmasına yardımcı olan önemli bir husustur. Kırdan kente geçiş sürecinin sürekli yeniden deneyimlendiği yoğun bir geçiş dönemi olması nedeniyle kişilerin köyle maddi manevi ilişkilerinin devam ettiği görülmektedir. Bu durum kişilerin sosyal ve ekonomik birikim süreçlerini hızlandırmaktadır. Hemşerilik örüntüleriyle şehre hızlı adaptasyon ve şehrin ticari girişimciliğe imkân sağlayan açık alanlarına yatırım yapabilmek söz konusudur. Şehrin merkezinde dönemin gelişime ve yatırıma açık alanları olan tekstil, hırdavat, inşaat gibi sektörlerdeki girişimcilik denemeleri dönemin iktisadi gelişme dinamikleri (kentleşme ve altyapının gelişimi) nedeniyle başarılı olduğu görülmektedir. Nitekim ticari girişimlerin dönemin koşullarının rüzgarıyla hız kazandığı ve günümüzde büyük girişimcilik örnekleri olarak sayılabilecek firmaların bu dönemlerde çalışmalarına başladığı görülmektedir.

Dönemin imkanları arasında sayılabilecek bir diğer husus siyasi katılımın artışının topluma yansımasıdır. Çok partili hayata geçiş ve Demokrat Parti tabanlı kesimin siyasi görünürlüğü'nün artışı kırdan kente göç edenlerin oy potansiyeli olarak görünmesi anlamına da gelmektedir. Siyasi partilerin işçilerin ve köylülerin taleplerine kulak kesilmesi konuttan göçün farklı dinamiklerine kadar birçok gelişmeyi olağan durumuna bırakmalarına neden olmuştur. Sonradan yapılan düzenlemeler süreçten faydalananların lehine bir şekilde sonuçlanmıştır.

Böylece kentte kalıcılığı sağlayacak olan konut yatırım imkânı olarak kişilerin sosyal hareketliliklerinde önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır.

1960 ve 70'li yıllar aynı zamanda Avrupa'ya yoğun işçi göçünün de yaşandığı dönemdir. 1961'de Almanya'nın işçi alımını başlatması beraberinde diğer ülkelere olan göçü de tetiklemiştir. Buradaki en büyük etken daha önce giden birinin olmasıdır. 1973'te aile birleşimlerinin durdurulması ile göçün azaldığı fakat daha yerleşik hâle geldiği görülmektedir. 'Kaybolma korkusu' ve göçmenlerin döndürülmesine yönelik verilen teşvikler tersine göç sürecini hızlandırmıştır. Yurtdışında birikim sağlamış olan kesimler yine kentlere dönerek birikimlerini kazançlı yatırımlara dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu anlamda yurt dışına göçün yüksek düzeyli bir sosyal hareketlilik fırsatı oluşturduğunu görüyoruz. Özellikle ithal ikameci ekonomide çok kıymetli olan dövize sahip olmak, dönemin Türkiye'si ile kıyaslandığında yüksek düzeyli bir sermaye birikimine hızla sahip olabilmek yurt dışında çalışmayı bir mevki kazanma imkanına dönüştürmektedir. Bu sadece yurt dışına çalışmaya gidenler için değil onların tasarruf ve birikimlerini "burada" girişime ve ticarete dönüştürenler için de büyük bir sosyal hareketlilik fırsatı sunmaktadır. Bu sermayeyi iyi kullananların hızla yeni mevkiler kazandıkları görülmektedir.

1950-1980 sürecinin bir diğer yükselen sosyal hareketlilik faktörü eğitimidir. Eğitim, Türkiye'de uzunca bir süre (ve hâlen) hareketliliğin taşıyıcı unsuru olmuştur. Özellikle modern yaşam koşullarının kabulü arttıkça, modern ekonomi yerleştikçe ve kamu sisteminin genişlemesi devam ettikçe pek çok itibarlı, güçlü, etkili ve yüksek gelirli meslek de eğitimle elde edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde temel eğitimin genişlemesiyle birlikte okuma yazma oranı artmıştır. Kırsalda kaynakların azalmasından dolayı yaşanan sıkışmışlık da eğitim nedenli mekânsal hareketliliği tetiklemiştir. Bu süreçte ailelerin çocuklarını kasaba ve şehir merkezlerindeki yatılı okullara gönderdiği görülmektedir. Üniversite eğitimi ise çok sınırlı bir kesimin erişebildiği bir ayrıcalıktır. Gelir durumu yüksek, mesleki ve siyasi nüfusu olan aileler çocuklarını iyi liselere gönderebilmektedir. İyi bir lise eğitimi üniversite eğitime giden yol açmakla birlikte aynı zamanda iyi bir çevre sunmakta ve böylece pek çok fırsatın elde edilmesine vesile olmaktadır. Bu anlamda uçurtmanın yüksekliğini elde edilen eğitim belirlemektedir. Bu dönemde lise eğitimi yüksek düzeyli rutin bir mesleği elde etmeye yeterken, üniversite eğitimi iyi kazançlı ve itibarlı yönetici mevkileri getirmektedir.

Eğitim imkanlarına erişmek göçün önemli çekici faktörlerinden birisidir. Aktarılabilir bir sermaye sahibi olmayan aileler kentte artan çalışma olanaklarını da düşünerek çocuklarının eğitimi için göçü tercih etmektedir. Aynı zamanda bu dönemde göç sonrası ikinci kuşağın eğitime devam edip etmemesi uzun vadede ailedeki sonraki kuşakların sosyal konumlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu dönemde eğitime devam edenlerin daha sonra mevki elde etmede daha avantajlı konumda oldukları görülmektedir. Eğitime devam eden nesil aslında şehir kültürünü

birebir deneyimleyip yükselme yaşayan nesildir. Ailelerinin sosyoekonomik imkanları kişilerin eğitime devamlılıklarında etkili olmakta ve yükselmeye imkân sağlamaktadır. Sosyoekonomik ve kültürel birikimi yüksek olan gruplarda kadın-erkek fark etmeden eğitim sürecine dahil olma İstanbul ya da Ankara'da devlet kademesinde bir işe girmekle sonuçlanmaktadır. Bu dönem öğretmenlik, devlet memurluğu, hakimlik, doktorluk gibi devlet himayesindeki mesleklerin itibarlarının yükseldiği, gelir olarak çevresindeki maaşlı çalışanlara göre daha iyi konumda oldukları bir süreçtir.

6.2. Genişleyen Yollar Daralan Şeritler (1980-2000)

Türkiye'de 1960-1980 arası ithal ikameci planlamaya dayalı kalkınmacı bir ekonomik model uygulanmıştır. Bu ekonomik model bir taraftan kentleşmenin getirdiği artan iç taleple beslenirken bir taraftan da genişleyen sanayi ile üretimdeki gelişmelere dayanmaktadır. Bu anlamda ekonomideki hızlı bir büyüme aynı zamanda toplumsal konumlarda da hızlı yükselişleri beslemiştir. Ekonominin büyüdüğü dönemler herkesin konum kazandığı dönemlerdir. Ancak dışa kapalı bir ekonominin en temel sorunu olan döviz ihtiyacı zamanla artan kentsel tüketim talepleri, petrol, hammadde ve teknoloji girdisi talebi ile büyümeye başlamıştır. Özellikle 1970'lerin ortasında baş gösteren petrol krizi ile fiyatların aniden artması neticesinde Türkiye'nin elde ettiği döviz kaynakları dış alımı destekleyecek bir boyutun altında kalmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan yeni yalın üretim teknikleri de ayrıca mevcut üretimi daha maliyetli hâle getirmeye başlamıştır. 1970'lerin sonunda baş gösteren döviz krizi acil borçlanma ihtiyacını ortaya çıkarmış ve dolayısıyla artık ekonomik modelin değiştirilmesi gündeme gelmiştir.

24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan ve 12 Eylül 1980 sonrasında pekişen yeni iktisadi politikalar kentli orta sınıfın, sanayi işçisinin ve köylü yoksulların taleplerini bir kenara bırakıp özel sermayeyi teşvik etmektedir. Bu dönem dünya ekonomisine entegrasyonla belirlenen bir girişimcilik dönemidir. Eskinin büyük sanayicileri dünyada değişen sanayi modelinin bir neticesi olarak hızla sanayiden çekilmiş, dipte Anadolu'ya yayılan küçük orta boy bir sanayi ve girişim alanı açılmıştır. Eski büyük sermaye kendisini uluslararası sermaye ile eklemlenen finans ve perakende alanında yeniden üretirken, dipten gelen ve hızla yükselen yeni bir girişimci tabaka da ortaya çıkmıştır. Bu dönem sermaye genişlemesinin kurallarının devlet tarafından güvence altına alındığı zaman dilimidir. Devlet ekonomiden bir üretici olarak çekilmektedir ancak oyunun belirleyicisi ve kaynakları tahsis eden otorite olarak iktisadi düzenleyici konumun sürdürmektedir.

1980'lerin ilk aylarından başlayan bu dönem 1990'ların sonuna kadar *kaotik bir sosyal hareketlilik* ortaya çıkarmıştır. Bu dönemi kaotik kılan özellik yükselme ve düşme örüntülerinin

gittikçe iç içe geçmesi, iktisadi ve sosyal yapının taşıyıcı dinamiklerinin çok hızlı değişmesidir. Küreselleşmeye birlikte sürekli yenilenen rekabetçi bir iktisadi dünya karşısında çalışanların, serbest meslek erbabının ve küçük işletme sahiplerinin konumları sürekli değişmektedir. Böylece kayıp ve kazancın sürekli birlikte ve eş zamanlı olarak yürütülmesi söz konusudur. Bu karmaşık sosyal hareketlilik içinde bu dönemi en iyi ifade eden kavram girişimciliktir. Yükselen bir değer olarak *girişimcilik* hem iktisadi hem sosyal hem de bireysel alanı kuran kuşatan bir mahiyete sahiptir. Bir taraftan dünya ekonomisine eklenilen iktisadi yapının oluşturduğu fırsatlar, öte taraftan hızla değişen teknolojinin oluşturduğu imkanlar, değişen siyasal ilişkilerin hazırladığı boşluklar, zirveye eren şehirleşmenin açtığı alanlar, yaygınlaşan bilgi ve tekniğin sunduğu yönelimler girişimciliği temel unsura dönüştürmüştür.

Aslında girişimciliğin temel değer olarak ortaya çıkması eğitimin rutinleşmesiyle de ilgilidir. Önceki dönemde unvanlar ve konumlar kamunun elindedir ve standart bir eğitim bunları elde etmek için gereklidir. Ancak yeni dönemde iyi işleri, konumları ve unvanları elde etmek için salt eğitim yetmemektedir. Eğitimin üstüne artık kişisel yaratıcılık ve etkinlik de gerekmektedir. Böylece genişleyen eğitimin sosyal hareketlilik açısından oluşturduğu boşluğu fırsatlar ekonomisini iyi değerlendiren girişimcilik doldurmuştur.

1980 öncesinde yaşanan sağ-sol olayları özellikle üniversite eğitim sürecini yakından etkilemektedir. Sürecin içinde kalanlar geç mezuniyet, hapse düşme gibi sonuçlarla karşılaşmakta ve yaşamları olaylar öncesi ve sonrası olarak nitelendirilebilecek ölçüde değişmektedir. Dönemin ideolojik kutuplaşmayı etkileyen yapısı kişileri bir 'tarafta' olmaya sürüklemiş ve tercih yapmak durumunda bırakmıştır. Bu nedenle kişilerin eğitim hayatlarını yarıda bıraktıkları ve daha fazla devam edemeyecekleri düşüncesi ile çalışma hayatının farklı kademelerinden iş hayatına girdikleri görülmektedir. Bu tercih kişilerin kendi sosyal hareketlilik örüntülerinde farklı şekillerde sonuçlanmıştır. Bazı kişiler sürecin 'bedelini' ödedikleri düşüncesi ile aktif siyasete devam etmiş ve yer yer düşme ve yükselme yaşamışken bazıları eğitimin sağlayacağı olanakları bir kenarda bırakarak aktif çalışma hayatına girmişlerdir. Nihai olarak farklı şekillerde etki eden bu faktör kişiler nezdinde değerlendirildiğinde tercih pişmanlığı olarak sonuçlanmaktadır. Eğitimi sonradan tamamlayanların yanı sıra tamamlamayanların öznel sosyal hareketlilik algısında geride kalmış olma düşüncesini taşıdıkları görülmektedir.

Türkiye'de sosyal hareketlilik büyük siyasal krizlerden azade değildir. 1980-2000 arası dönem baş ve sonu askeri darbe ve yarı darbe arasında yaşanan kaotik bir dönemdir. Yaşanan iktisadi açılımlara zıt bir biçimde bu dönem siyasal olarak baskıcılıkla maluldür. 1980 darbesi çoğu eğitilmiş ve konum sahibi 700 bine yakın insanı tutuklamış, hapse atmış veya işinden etmiştir. Ülke nüfusunun 40 milyon, şehirlerde yaşayanların %45 olduğu düşünülürse bu sayının ne kadar yüksek olduğu anlaşılabilir. Darbe sonrasındaki yaygın tutuklamalar ile özellikle eğitilmiş kesimlerin konum kaybı aşağı doğru bir sosyal hareketlilik oluşturmuştur. Ayrıca siyasetin tatil

edilmesi ve pek çok yüksek konuma erişimin uzunca bir süre kısıtlanması da yukarı hareketliliği azaltan önemli bir etkidir. Zamanla konum kaybı yaşayan bu kesimlerin önemli bir kısmı mevcut sosyal ve kültürel sermayelerini kullanarak yükselen yeni özel sektör işlerine uyum sağlamış ve yaşadıkları konum kaybını telafi edecek girişimcilikleri öne çıkarmıştır. Ancak bir kısmının da büyük sosyal konum kaybı ve düşüş yaşadığı bilinmektedir.

Sosyal hareketlilik açısından bir diğer siyasal kırılma 1990'lı yılların sonunda 28 Şubat süreci ile yaşanmıştır. 28 Şubat da 12 Eylül gibi temelde eğitilmiş kesimin aşağı doğru sosyal hareketliliğine neden olmuştur. 28 Şubat süreciyle birlikte özel olarak başörtülü kadınlar, genel olarak da dindar bireyler çalışma yaşamında düşüş yaşamışlar; girişimciler iş kaybı ile yüz yüze kalmışlar ve başörtülü kızların eğitime erişimleri uzunca bir süre kısıtlanmıştır. Bu etkenler tabii olarak çok geniş bir kesimin sosyal konum kaybı ile neticelenmiştir. Bu sayılanlar arasında sosyal hareketlilik açısından en etkili olanı belki de uzun vadede büyük bir kesimin eğitime erişimini zayıflatmak olmuştur. Özellikle başörtüsü yasağından ötürü çoğunlukla müteaddiyin kadınların eğitim hayatlarını yarıda bırakması ve üniversiteye giriş sınavında uygulanan katsayı farklılığı dolayısıyla İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin üniversiteye veya istedikleri bölüme girememeleri oluşturduğu psikolojik travmalar kadar en kalıcı ve kapsamlı etkisini sosyal hareketliliğin kaybı ile vermiştir. Bu niteliklere haiz kişiler, aileleri kısa ve uzun vadeli bir kayıpla karşı karşıya kalmışlardır. 28 Şubat sınırlı bir grup için yükselme ve konumunu koruma imkânı oluştursa da çok geniş bir kesimde iş, meslek ve hareketlilik imkânı kaybı ile tezahür etmiştir. Belki de dönemin kaotik sosyal hareketlilik örüntüsünün arkasında bu kaba siyasal müdahâleler bulunmaktadır.

1980-1990'lı yıllarda piyasanın genişlemesi, özel sektörün birçok alanda etkinliğinin artması, kentlerde eğitim olanaklarının artması ve üniversite eğitiminin daha yaygın hâle gelmesi ile eğitim hareketliliğin bu dönemde temel yükselticisi konumundadır. Bu süreçte özellikle Anadolu'nun farklı dezavantajlı bölgelerinden eğitim için büyükşehirlere gelen kişiler ailelerinin sosyoekonomik durumlarına rağmen önce lise sonrasında üniversite eğitimiyle sosyal hareketlilik yaşamışlardır. Bu noktada dönem koşullarında göç ve eğitim ilişkisi oldukça kilit bir konumdadır. Temel eğitimin genişlemesi ve lise eğitimin yaygınlaşması bu dönemde nitelikli liselere olan rağbeti arttırmıştır. Ne var ki nitelikli eğitime erişimin artışı değişen meslek ve piyasa koşullarıyla gerekli donanım tanımlamasını değiştirdi. 1990 sonrasında devletin ekonomi politikalarındaki dışa açıklık ve büyüyen özel sektör eğitimin, dil yeterliliğinin ve çok kültürlü ve uluslu ortamlarda çalışma tecrübesini önemli hâle getirmektedir. Yine Anadolu'nun farklı yerlerinden gelen ve eğitimle yükselme yaşayan kişiler eğitim sürecinin kendilerine sağladığı donanımlarla mesleki hazırlıklarını tamamlayabilmişlerdir. Bu dönemlerde bu niteliklere sahip az sayılabilecek bir kitle bulunmaktadır ve sosyal hareketliliklerinde yükselme yaşayan kesim bu kişiler olmuştur.

Eğitim ve mesleğin yanı sıra 1980'lerde kentlere göç hala devam etmektedir. Fakat bir önceki dönemde göç edenlere bakıldığında göçün aynı yükselme imkanını sağlamadığı görülmektedir. Kırdan kente ilk göç dalgasında bulunanların kentin aslında tam olarak yapılaşmamasından kaynaklı enformelliği fırsata çevirme imkanları ile yoksulluklarını bir sonraki gelenlere devrettikleri görülmektedir. Bu nedenle hemşerilik örüntülerini takip etmek şehir merkezinde bir iş ve konut imkanının daha da zorlaştığı görülmektedir. 1990'da Güneydoğu'daki terör olaylarından dolayı yaşanan hadiseler nedeniyle devletin zorunlu göç uygulaması kişileri kent merkezlerine taşıırken yoksullaştırmaktadır da. Nitekim kişilerin mal varlıklarını, işlerini ve itibarlarını doğdukları ve geliştikleri topraklarda bırakıp başka şehirlere göç etmek zorunda kalmaları aşağı doğru sosyal hareketlilik yaşamaları ile neticelenmektedir. Bu kesimler genellikle büyük kentlerin çöküntü alanları olarak nitelendirilebilecek çeperlerine yerleşmişlerdir. İlk göç dalgası ile ikinci dalgayı ayırtıran en temel unsurlardan biri bu mekânsal ayrımdır. Öte yandan 1980-90'ların neoliberal politika uygulamaları ikinci göç dalgası ile gelenleri salt işçi olarak bünyesine dahil etmekte ve sosyal hareketlilik imkanına müsaade etmemektedir. Bu dalganın aynı zamanda etnik ve kültürel bir yanının da bulunuyor olması kent merkezlerinde dayanışma örüntülerine dahil olamamalarına da neden olmaktadır.

Bu dönemle birlikte çalışanların ve sermaye sahiplerinin örüntülerinin birbirlerinden ayrıştığı ve farklı sosyal hareketlilik etkenleri ile yola devam ettikleri görülmektedir. Devletin yürürlüğe koyduğu ekonomi politikaları kentlerde artan nüfusun ihtiyaçları ve yurtdışında değişen dengeler Türkiye'deki girişimcilere olumlu yansımıştır. Kentlerin 1980'li yıllardan itibaren ağırlıklı olarak rant merkezli gelişme dinamikleriyle şekillendirilmekte olduğu görülmektedir. 1990'lardaki kente hızlı yerleşmeyle birlikte konut ihtiyacının ortaya çıkması emlak spekülasyonlarıyla birlikte inşaat alanında yapılan yatırımları genişletmiş ve konut yapımına girenler için yükselme sağlamıştır. Nitekim kent çeperlerindeki boş arazilerin büyük sermaye ve kamu yatırımları için tahsisi sürecinde yaşanan emlak spekülasyonları erken göçle gelip küçük paylarla arsa sahibi olanların gelir açısından yükselme yaşamalarını sağlamıştır.

Devletin 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra yapılan özelleştirme politikaları ile çalışanlar için tayin süreçleri hız kazanıp iç göçün etkisi hissedilirken girişimciler için yeni yatırımların devlet destekli olarak yapılabilmesi için imkanlar oluşmaktadır. Devletin artan alt yapı yatırımları devlet imkân ve ihâleleri ile zenginleşme döneminin de kapısını aralamıştır. Sermaye sahibi, siyasi ilişkileri bulunan kesimler küçük girişimcilere nazaran çok daha büyük sıçramalar yaşamıştır. Büyüyen sermaye, uluslararası sermaye ile ilişki geliştirmeye başlamış, dünya ekonomileriyle paralel bir şekilde finansallaşma dalgasına katılmıştır.

Her ne kadar 1999'daki deprem, 2000'lerin başında yaşanan devalüasyon ve hemen akabinde 2001 krizinin patlak vermesi ile farklı sektörlere girişimcilik yapmak isteyenler ortamdaki belirsizlik ve kriz hâlinde dolayı yatırımlarını yapmaktan vazgeçse de bu dönem girişimcilik

için önemli fırsatlara kapı aralamıştır. Öte yandan hizmet sektörünün oldukça genişlediği bu dönem kadınların hem formel hem de enformel sektörler boyunca iş hayatına aktif katılımı söz konusudur. Hizmet sektörünün çalışmaya imkan sağlayan geniş yelpazesi ve kadınların kent yaşamı ile birlikte talep ettikleri hizmetlerdeki farklılaşmalar her türlü farklı sosyoekonomik arka plana sahip kadınlar için çalışma hayatının kapılarını açmıştır.

6.3. Merdivenin Kırılan Basamakları (2000'ler)

1990'ların kaotik hareketliliğinin üstüne 2000'ler Türkiye için bir çifte krizle başladı. Bir taraftan 1999 Marmara Depreminin oluşturduğu yıkım ve gösterdiği dayanıksızlık, öte taraftan siyasi karmaşa ile tetiklenen bir mali kriz. Her ikisi de büyük bir ekonomik daralmayı ve sosyal kapasite düşüşünü doğurdu. Yaygın bir işsizlik ve iflas dalgası bu yeni dönemi büyük bir aşağı doğru sosyal hareketlilikle başlattı. Ancak bu dönemde sosyal hareketlilik sadece krizlerle geçici olarak değişen sahnenin ve aktörlerin farklılaşması değil, aynı zamanda krizlerden sonra ekonominin ve siyasetin aldığı yeni biçimle “oyunun kurallarının” değişimi ile de şekillenmiştir.

2000'ler Türkiye’de kentleşmenin büyük ölçüde sınırlara dayandığı, kamu ve özel sektörün sınırlarının ve sınırlılıklarının ortaya çıktığı, eğitimin niteliklerinin değiştiği ve mesleki farklılaşmaların yaşandığı bir dönemdir. Eğitimden mesleğe gelirden mekânsal geçişlere kadar dalgalı bir sosyal hareketlilik örüntüsünün yaşandığı görülmektedir.

2000'lerin başında yaşanan devalüasyon ve hemen akabinde 2001 krizinin patlak vermesi bir yandan girişimcilikle yükselme yaşayan sektörlerde ve kişilerde borçlanma ve iflas sürecini beraberinde getirirken diğer yandan yükselmeye kapı aralamıştır. Her ne kadar 2001 krizi ülke ekonomisini sarssa da 2002’den 2008’e kadar istikrarlı bir koruma ortamının olduğu görülmektedir. Uzun dönemli koalisyon hükümetleri sonrasında tek partili hayata geçiş ile hem siyaset hem de piyasalar açısından refahın koruma altına alındığı bir süreç olarak nitelendirilebilir. 2008’de küresel olarak da yaşanan kriz sonrasında yurtdışına bağımlı olarak iş yapan sektörlerin daralması, krizi önden görenlerin sektör değiştirmesi ile sermaye artırımları ve kayıpları yaşanmıştır. Döviz kurlarındaki değişimler, iç dış ticaret dengelerinin değişimi, devletin piyasa politikaları ve dahası tüketici davranışlarındaki değişimler çalışma hayatını bu dönemde şekillendiren başlıca unsurlardır. 2010 sonrası girişimciliğin ve çalışma hayatında yenilikçilik ve teknolojiye yeni imkanlarla piyasayı takip eden ve piyasanın açıkları konusunda formül geliştiren girişimciler için yükselme imkânı doğmuştur.

2000 sonrası yaşanan bir diğer önemli gelişme 15 Temmuz Darbe Girişimidir. Öğretmenden özel işletme sahibine, öğrencisinden girişimcisine kadar birçok kişiyi etkileyen olayların her kesimi farklı şekillerde etkilemiştir. Eğitim içerisinde akademideki belirsizliklerin artması, KHK

ile ihraçların yaşanması, belirsizlikler ve işten uzaklaştırılmalarla birlikte aşağı doğru bir sosyal hareketlilik yaşanması söz konusudur.

Eğitimin 2000 sonrasındaki etki gücü de bu süreçte değişmektedir. Salt üniversite eğitimin meslek edinmede ve yükselmede önceki dönemler kadar etki etmediği görülmektedir. İyi bir lise ve üniversite eğitimi sonrasında üniversite değişim programları, lisansüstü programlara devam etmek, bir alanda ihtisaslaşma, sertifika programlarına katılımı, yabancı dil eğitimi gibi ek olarak sayılabilecek eğitimler meslek ediniminde yeni yeterlilikler olarak görülmektedir. Eğitimin yanı sıra dünya bilgisine sahip olmak ve bunu vizyon ile bütünleştirerek sunma becerisi önem kazanmıştır. 1990'lara kadar konum elde etmek ve yükselmek için yeterli olan lise eğitimi, 1990'lardan itibaren yerini üniversite eğitime bırakmıştır. Ancak bu durum hızla değişmiş ve iyi bir üniversite eğitiminin yanı sıra özel beceriler ve donanımlar gerekli olmaya başlamıştır. Eğitim genişlemesi yaşandıkça ve eğitime erişim arttıkça eğitimin sosyal hareketlilikteki etki ve katkısı da değişmeye başlamıştır. Bu süreçte okullar ve sağladığı nitelikler konusunda ailelerin ve kişilerin daha seçici olduğu görülmektedir.

Niteliklerin aynılaştığı bir çalışma ve meslek hayatında ise rekabet kaçınılmazdır. Nitekim eğitimin yaygınlaşmasıyla birlikte mesleki statü ve kariyer ile yukarı doğru daimi sosyal hareketlilik yaşama beklentisi de düşmektedir. Artan üniversite sayısı karşısında istihdamın eş zamanlı artmıyor oluşu diplomanın değerini düşürmekte, kişilere sosyal hareketlilik yaşayabilecekleri bir çalışma hayatı sunmamaktadır. 2000 yılında %48,6 olan ücretli veya maaşlı çalışan oranı 2018 yılında %67,6'ya ulaşmıştır. İş gücüne katılanların yarısından fazlasının hizmet sektöründe çalıştığı düşünüldüğünde hızlı ücretlileşme daha aşıkardır. Öte yandan çalışma hayatındaki esnek çalışma şartları, teknolojinin insan emeğini değersizleştirilmesi, iş güvencesizliği, kayıt dışı istihdam ve taşeronlaşma eğitim, meslek, gelir ilişkisine dair beklentileri gün geçtikçe düşürmektedir. Hizmet sektöründeki genişleme ve üst yönetici sınıflardaki kısmi genişleme haricinde eğitim ve meslekle yükselme yaşayan, düzenli işlerde çalışanların konum kaybı yaşadıkları görülmektedir. Yukarı doğru sosyal hareketlilik için artık daha fazlasına ihtiyaç vardır. Fakat daha fazla eğitim, tecrübe, mesleki birikim, sosyal sermaye seçenekleri içerisinde yukarı hareketliliğe sağlayan unsurlar için artık elek gittikçe sıkılaşmaktadır. Son yıllarda prestijli meslekler olarak tanımlanabilecek doktor, mühendis ve avukatların da gelişen teknoloji karşısında otoritelerini kaybetmeleri, 'ücretlileşme' ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Emek gelirlerinin 2002'de %38,7 olan oranı 2018 yılında %51,2'ye çıkmıştır. Bununla birlikte kendi işine sahip olanların oranı da %34,5'ten %18,8'e düşmüştür. Bu oranlar işçileşme ve ücretlileşme tartışmalarını gündeme taşımakta eğitim ve meslek edinimi ile refah içerisinde yaşayabilecek orta gelir gruplarının sosyal hareketlilik potansiyellerini azaltmaktadır.

Bu dönemdeki bir değişim alanı ise kadınların işgücüne katılımındaki artıştır. Ayrıca eğitime bağlı olarak kadınların iş alanlarında da önemli değişimler söz konusu olmaya başlamıştır. Kadınların kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasıyla ilkokuldan lisansüstü seviyeye kadar eğitim hayatına katılımı söz konusudur. Önceki nesillerde geleneksel kısıtlamalardan dolayı kadınların eğitime katılımı azken günümüzde kadın-erkek katılım oranlarının dengelendiği görülmektedir. Henüz kadınların iş hayatına katılımı düşük oranlarda olmasına rağmen özellikle hizmet sektöründe kadın çalışan sayısı artmaktadır.

Eğitim kurumlarının yaygınlaşması, eğitimde fırsat eşitliğinin artması, mesleki eğitimin toplumun birçok kesimi için mümkün hâle gelmesi yukarı sosyal hareketliliği arttırdığı ve toplumdaki eşitsizlikleri azalttığı belirtilmektedir. Ancak mesleki yeterlilikle edinilen pozisyonların eğitimle karşılanma oranının gittikçe azaldığı, üniversite mezunu sayısındaki artışa rağmen istihdamdaki daralma yaşandığı günümüzde hareketliliği sağlayan çoklu dinamiklerden bahsetmek mümkün değildir. Sistemin yükselme motoru olarak tanımlanabilecek ve bağımsız bir araç olarak tanımlanan eğitimin taşıyıcı gücü azalmaktadır. Bununla birlikte çalışma hayatında yaşanan hızlı ücretleşme birikimin sağlanamadığı, girişimcilikle kendi işini kurmanın mümkün olmadığı bir düzeni getirmektedir.

Bu noktada sosyoekonomik ve kültürel sermayenin belirleyiciliği daha aşıkardır. Nitekim sosyal ve sınıfsal arka plan erişilen eğitimin niteliğini etkileyerek sosyal hareketlilik fırsatını farklılaştırmaktadır. Ayrıca aynı eğitim sürecine girilse bile sosyal sınıf kökeni bireylerin eğitim olanaklarını ve eğitim başarısını etkilemektedir. İlk işe girme, kendini işini kurma gibi çalışma hayatında başlangıç ve yükselme sürecini etkileyen eşikler de yine ailenin ekonomik ve sosyal sermayesi ile ilişkilidir. Alt gelir grubunda kullanabileceği bir sermaye söz konusu değilken üst gelir grubunda yer alanlar sosyal ve iktisadi konumun yeniden üretildiği iktidar ağlarına erişimde ayrıcalıklıdırlar. Toplumun orta direği olarak tanımlanan, eğitim ve mesleğin tanıdığı izlekte yükselme yaşayabilen orta gelir gruplarında hareketliliğin kitlenmesi söz konusudur. Yukarı hareketliliğin kitlendiği bir toplumda ise eşitsizlik yapısal bir forma bürünmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (Vol. 1). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abendroth, A.-K., Huffman, M. L., & Treas, J. (2014). The parity penalty in life course perspective: Motherhood and occupational status in 13 European countries. *American Sociological Review*, 79(5), 993–1014.
- Åberg, R. (1979). Social mobility and class structuration. *Acta Sociologica*, 22(3), 247–271.
- Abramson, P. R. (1972). Intergenerational social mobility and partisan choice. *American Political Science Review*, 66(04), 1291–1294.
- Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & society*, 4(2), 139-158.
- Acker, J. (2006). Inequality regimes: Gender, class, and race in organizations. *Gender & Society*, 20(4), 441–464.
- Acs, G. (2011). *Downward mobility from the middle class*. Washington, DC: Pew Charitable Trusts.
- Açıkalın, S. & Gül, E. (2006). Sosyal sınıflarda tüketimin sınıf belirleyicilik rolü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 15-28.
- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma*. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Adams, B.N., & Butler, J.E. (1967). Occupational status and husband-wife participation. *Social Forces*, 45(4), 501-507.
- Admassie, A. (2003). Child labour and schooling in the context of a subsistence economy: Can they be compatible?, *International Journal of Educational Development*, 23, 167–185.
- Akcan, H. K. (2013). *Yanılsamalı Sınıf Pozisyonu: “Yeni Orta Sınıf Hareketliliği”*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Akdoğan, A. A. (2006). Siyasal kültür ve sosyal sermayenin karşılaştırılması: Türkiye için bazı çıkarsamalar. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 12(12), 162-187.
- Aksoy, M. (2004). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri’nde terörün neden ve sonuçları. *Journal of Human Sciences*, 1(1). Erişim adresi <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/78/77>
- Algan, Y., Dustmann, C., Glitz, A., & Manning, A. (2010). The economic situation of first and second-generation immigrants in France, Germany and the United Kingdom. *The Economic Journal*, 120(542), 4–30.
- Altuntek, N. S. (2001). Türkiye üzerine yapılmış evlilik ve akrabalık araştırmalarının bir değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 17-28.
- Andersen, R., & Curtis, J. (2012). The polarizing effect of economic inequality on class identification: Evidence from 44 countries. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(1), 129-141.
- Andersen, R., & Van De Werfhorst, H. G. (2010). Education and occupational status in 14 countries: The role of educational institutions and labour market coordination. *The British Journal of Sociology*, 61(2), 336-355. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2010.01315.x>
- Andorka, R. (1971). Social mobility and economic development in Hungary. *Acta Oeconomica*, 7(1), 25-45.
- Andorka, R. (1989). Cross-cultural and international comparative research of social mobility. *BMS: Bulletin of Sociological Methodology / Bulletin De Méthodologie Sociologique*, (24), 12-19.
- Andorka, R. (1990). Half a century of trends in social mobility in Hungary. *Social Reproduction in Eastern and Western Europe*, Groningen: Groningen University, 5-30.

- Andreotti, A., Mingione, E., & Pratschke, J. (2013). Female employment and the economic crisis: Social change in Northern and Southern Italy. *European Societies*, 15(4), 617–635.
- Ashby Wills, T., & Yaeger, A. M. (2003). Family factors and adolescent substance use: Models and mechanisms. *Current Directions in Psychological Science*, 12(6), 222-2.
- Assaad, R., Levison, D. & Zibani, N. (2001) *The effect of child work on school enrolment in Egypt*, Mimeo.
- Assari, S. (2018). Parental education attainment and educational upward mobility; role of race and gender. *Behavioral Sciences*, 8(11), 107.
- Athreya, K. (2004). Shame as it ever was: Stigma and personal bankruptcy. *FRB Richmond Economic Quarterly*, 90(2), 1-19.
- Attias-Donfut, C., & Dimova, R. (2011). Social mobility sans frontières?: Results from a survey on immigrants in France. *European Societies*, 13(1), 51–68.
- Auten, G., Gee, G., & Turner, N. (2013). New perspectives on income mobility and inequality. *National Tax Journal*, 66(4), 893–912.
- Aydin, H., & Ozfidan, B. (2014). Perceptions on mother tongue (Kurdish) based multicultural and bilingual education in Turkey. *Multicultural Education Review*, 6(1), 21-48.
- Aydoğan, M. (2018). *Muhafazakarlık inanç ve değerlerinin tüketime etkisi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/39046>
- Aytaç, I. A., Rankin, B. H., & İbikoğlu, A. (2015). The social impact of the 2008 global economic crisis on neighborhoods, households, and individuals in Turkey. *Social Indicators Research*, 124(1), 1-19.
- Aytaç, Ö. (2006). Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 139-160.
- Baines, D., & Johnson, P. (1999). In search of the “traditional” working class: Social mobility and occupational continuity in interwar London. *The Economic History Review, New Series*, 52(4), 692–713.
- Barnett, W., & Belfield, C. (2006). Early childhood development and social mobility. *The Future of Children*, 16(2), 73-98
- Barone, C., & Schizzerotto, A. (2011). Introduction: Career mobility, education, and intergenerational reproduction in five European societies. *European Societies*, 13(3), 331–345.
- Bartley, M., & Plewis, I. (1997). Does health-selective mobility account for socioeconomic differences in health? Evidence from England and Wales, 1971 to 1991. *Journal of Health and Social Behavior*, 38(4), 376-386.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (53), 515-542.
- Baştürk, Ş. (2011). *Türk toplumunda sosyal sermaye, toplumsal ağlar ve sosyal hareketlilik*. (Doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Bursa.
- Batsaikhan, U., Darvas, Z., & Raposo, I. G. (2018). *People on the move: Migration and mobility in the European Union*. Bruegel Blueprint Series 28, 22 January 2018.
- Bauder, H., & Jayaraman, S. (2014). Immigrant workers in the immigrant service sector: Segmentation and career mobility in Canada and Germany. *Transnational Social Review*, 4(2–3), 176–192.
- Baum, C. L. (2002). The effect of work interruptions on women’s wages. *Labour*, 16(1), 1–37.
- Bean, F. D., Leach, M., & Lowell, B. L. (2004). Immigrant job quality and mobility in the United States. *Work and Occupations*, 31(4), 499–518.
- Behrman, J. R., & Birdsall, N. (1983). The quality of schooling: Quantity alone is misleading. *The American Economic Review*, 73(5), 928-946.
- Beller, E. (2009). Bringing intergenerational social mobility research into the twenty-first century: Why mothers matter. *American Sociological Review*, 74(4), 507–528.

- Bendix, R. ve Lipset, S. M. (Ed.). (1966). *Class, status, and power: Social stratification in comparative perspective* (2d ed.). New York: Free Press.
- Bendix, R., & Howton, F. W. (1957). Social mobility and the american business elite--I. *The British Journal of Sociology*, 8(4), 357-369.
- Bengston, V. L., Biblarz, T. J., & Roberts, R. E. (2002). *How families still matter: A longitudinal study of youth in two generations*. Cambridge University Press.
- Bengston, V. L., Biblarz, T. J., & Roberts, R. E. (2009). How families still matter: A longitudinal study of youth in two generations. *Family in Transition*, 318-328.
- Berman, Y. (2018). *The long run evolution of absolute intergenerational mobility*. Erişim adresi <http://www.lisdatacenter.org/wp-content/uploads/files/uc2018-s6-1.pdf>
- Bertrand, M., & Schoar, A. (2006). The role of family in family firms. *Journal of economic perspectives*, 20(2), 73-96.
- Bibbee, A., Gönenç, R., Jacobs, S., Konvitz, J., & Price, R. (2000). *Economic effects of the 1999 Turkish earthquakes: an interim report*. Erişim adresi <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/233456804045.pdf?expires=1603652300&id=id&accname=guest&checksum=22D756F322B8E7C711AB062628B8D443>
- Biblarz, T., Bengtson, V., & Bucur, A. (1996). Social mobility across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 58(1), 188-200.
- Bihagen, E. (2007). Class origin effects on downward career mobility in Sweden 1982—2001. *Acta Sociologica*, 50(4), 415–430.
- Bird, K. (2013). The intergenerational transmission of poverty: An overview. *Chronic Poverty* içinde. (ss. 60-84). London: Palgrave Macmillan.
- Bison, I. (2011). Education, social origins and career (im)mobility in contemporary Italy: A holistic and categorical approach. *European Societies*, 13(3), 481–503.
- Blanden, J. (2009). *How much can we learn from international comparisons of intergenerational mobility?* Erişim adresi <http://eprints.lse.ac.uk/28283/>
- Blanden, J., Gregg, P., & Macmillan, L. (2013). Intergenerational persistence in income and social class: the effect of within-group inequality. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, 176(2), 541–563.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (1994). Rising wage inequality and the US gender gap. *The American Economic Review*, 84(2), 23-28.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (1996). International differences in male wage inequality: institutions versus market forces. *Journal of Political Economy*, 104(4), 791-837.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (1997). Swimming upstream: Trends in the gender wage differential in the 1980s. *Journal of Labor Economics*, 15(1, Part 1), 1-42.
- Blau, P. (1965). The flow of occupational supply and recruitment. *American Sociological Review*, 30(4), 475-490.
- Blau, P. M., Gustad, J. W., Jessor, R., Parnes, H. S., & Wilcock, R. C. (1956). Occupational choice: A conceptual framework. *ILR Review*, 9(4), 531-543.
- Blau, P.M., & O.D. Duncan. 1967. *The American occupational structure*. New York: John Wiley And Sons.
- Bloome, D., & Western, B. (2011). Cohort change and racial differences in educational and income mobility. *Social Forces*, 90(2), 375–395.
- BNP Paribas (2015). *Global entrepreneurialism report*. Erişim adresi <https://wealthmanagement.bnpparibas.com/public/en/achieving-your-goalsentrepreneur-report>
- Bogan, V., & Darity, W. (2008). Culture and entrepreneurship? African American and immigrant self-employment in the United States. *The Journal of Socio-Economics*, 37(5), 1999–2019.
- Bonjean, C. M., Bruce, G. D., & Williams Jr, J. A. (1967). Social mobility and job satisfaction: A replication and extension. *Social Forces*, 45(4), 492-501.

- Bonneuil, N., & Rosental, P.-A. (1999). Changing social mobility in nineteenth-century France. *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History*, 32(2), 53–73.
- Borjas, G. J. (2006). The intergenerational mobility of immigrants. Nber Working Paper Series. National Bureau of Economic Research.
- Bose, C., & Rossi, P. (1983). Gender and jobs: Prestige standings of occupations as affected by gender. *American Sociological Review*, 48(3), 316-330.
- Boudreau, J. W., Boswell, W. R., & Judge, T. A. (2001). Effects of personality on executive career success in the United States and Europe. *Journal of Vocational Behavior*, 58(1), 53-81.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım. Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (Çev. D. Fırat ve G. Berkkurt). Ankara: Heretik yay.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (2014). *Vârisler: Öğrenciler ve kültür*. (Çev: L. Ünsaldı ve A. Sümer). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.C. (1977). *Reproduction in education, society, and culture*. London and Beverly Hills: SAGE Publications.
- Breen, R. (1985). A Framework for comparative analyses of social mobility. *Sociology*, 19 (1), 93–107.
- Breen, R. (2010). Educational expansion and social mobility in the 20th century. *Social Forces*, 89(2), 365-388.
- Breen, R., & Jonsson, J. O. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Review of Sociology*, 31, 223-243.
- Breen, R., & Luijkx, R. (2004). Social mobility in Europe between 1970 and 2000. *Social mobility in Europe*, 1, 37-77.
- Brotz, H. M. (1960). A comparative study of social mobility. *The Sociological Quarterly*, 1 (4), 239–244.
- Brown, P., Reay, D., & Vincent, C. (2013). Education and social mobility, british journal of sociology of education. *British Journal Of Sociology Of Education*, 34(5-6), 637-643.
- Bruegel, I. (2000). The restructuring of London's labour force: Migration and shifting opportunities, 1971–91. *Area*, 32(1), 79-90.
- Bryan, J., Moore-Thomas, C., Day-Vines, N. L., & Holcomb-McCoy, C. (2011). School counselors as social capital: The effects of high school college counseling on college application rates. *Journal of Counseling & Development*, 89(2), 190-199.
- Buchmann, C., & Hannum, E. (2001). Education and stratification in developing countries: A review of theories and research. *Annual review of sociology*, 27(1), 77-102.
- Bünyamin, E. R., Şahin, Y., & Mutlu, M. (2015). Girişimciler için alternatif finansman kaynakları: Mevcut durum ve öneriler. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1(1), 31-54
- Camfield, L. (2015). 'Character matters': How do measures of non-cognitive skills shape understandings of social mobility in the global North and South?. *Social Anthropology*, 23(1), 68-79.
- Card, D., & DiNardo, J. E. (2002). Skill-biased technological change and rising wage inequality: Some problems and puzzles. *Journal of labor economics*, 20(4), 733-783.
- Card, D., & Krueger, A. B. (1992). Does school quality matter? Returns to education and the characteristics of public schools in the United States. *Journal of political Economy*, 100(1), 1-40.
- Carlsson, G. (1958). *Social mobility and class structure*. CWK Gleerup.
- Carmichael, F. (2000). Intergenerational mobility and occupational status in Britain. *Applied Economics Letters*, 7(6), 391–396.
- Castles, S. (2004). The factors that make and unmake migration policies, *International Migration Review*, 38(3), 852-884.

- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*, (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chang, E. P., Memili, E., Chrisman, J. J., Kellermanns, F. W., & Chua, J. H. (2009). Family social capital, venture preparedness, and start-up decisions: A study of Hispanic entrepreneurs in New England. *Family Business Review*, 22(3), 279-292.
- Charmaz, K. ve Bryant, A. (2008). *Grounded theory*. (L. M. Given, Ed.). Thousand Oaks: CA: Sage.
- Chase, I. (1975). A comparison of men's and women's intergenerational mobility in the United States. *American Sociological Review*, 40(4), 483-505.
- Chernichovsky, D. (1985). Socio-economic and demographic aspects of school enrolment and attendance in rural Botswana, *Economic Development and Cultural Change*, 33, 319-332.
- Chetty, R., Hendren, N., Jones, M. R., & Porter, S. R. (2020). Race and economic opportunity in the United States: An intergenerational perspective. *The Quarterly Journal of Economics*, 135(2), 711-783.
- Chetty, R., Hendren, N., Kline, P., & Saez, E. (2014). Where is the land of opportunity? The Geography of intergenerational mobility in the United States. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553-1623.
- Chiavacci, D. (2008). From class struggle to general middle-class society to divided society: Societal models of inequality in postwar Japan. *Social Science Japan Journal*, 11(1), 5-27.
- Christie, S. M. L., & Fone, D. L. (2003). Does car ownership reflect socio-economic disadvantage in rural areas? A cross-sectional geographical study in Wales, UK. *Public Health*, 117(2), 112-116.
- Chudacoff, H. P. (1982). Success and security: The meaning of social mobility in America. *Reviews in American History*, 10(4), 101-112.
- Cicirelli, V. G. (1978). The relationship of sibling structure to intellectual abilities and achievement. *Review of Educational Research*, 48(3), 365-379.
- Cindoğlu, D. (2010). *Başörtüsü yasağı ve ayrımcılık: Uzman meslek sahibi başörtülü kadınlar*. İstanbul: TESEV yayınları.
- Clark, W. A., & Ledwith, V. (2007). How much does income matter in neighborhood choice?. *Population Research and Policy Review*, 26(2), 145-161.
- Coleman, J. S. (1968). Equality of educational opportunity. *Integrated Education*, 6(5), 19-28.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, 95-120.
- Cooksey, E. C., & Fondell, M. M. (1996). Spending time with his kids: Effects of family structure on fathers' and children's lives. *Journal of Marriage and the Family*, 693-707.
- Corcoran, M. (1995). Rags to rags: Poverty and mobility in the United States. *Annual review of sociology*, 21(1), 237-267.
- Coulton, C., Theodos, B., & Turner, M. (2012). Residential mobility and neighborhood change: Real neighborhoods under the microscope. *Cityscape*, 14(3), 55-89.
- Crespo, N., Simoes, N., & Moreira, S. B. (2014). Gender differences in occupational mobility – evidence from Portugal. *International Review of Applied Economics*, 28(4), 460-481.
- Crompton, R. (2000). *Renewing class analysis*. Oxford; Malden, MA: Blackwell Publishers/The Sociological Review.
- Çatak, B. D. (2015). Mezhep farklılıklarının evli çiftlerin ilişkileri üzerindeki etkileri: Berlin-İstanbul örneği. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 179-201.
- Çiçek, A. (2011). *Malatya'da meslek yapısı ve sosyal hareketlilik (Malatya Merkez Uygulaması)*. (Doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Dagnes, J., Filandri, M., & Storti, L. (2018). Social class and wealth inequality in Italy over 20 years, 1993-2014. *Journal of Modern Italian Studies*, 23(2), 176-198.

- Dağdemir, Ö., & Acaroğlu, H. (2011). Türkiye’de bölgesel gelir dağılımının iller düzeyinde analizi: 1990-2006. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 39-56.
- Dahl, G. B., & Lochner, L. (2005). *The impact of family income on child achievement* (No. w11279). National Bureau of Economic Research.
- Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in industrial society* (Vol. 15). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Dalla Zuanna, G. (2006). Population replacement, social mobility and development in Italy in the twentieth century. *Journal of Modern Italian Studies*, 11(2), 188–208.
- Darroch, A. (1979). Another look at ethnicity, stratification and social mobility in Canada. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers Canadiens De Sociologie*, 4(1), 1-25.
- Davern, M., & Hachen Jr, D. S. (2006). The role of information and influence in social networks: examining the association between social network structure and job mobility. *American Journal of Economics and Sociology*, 65(2), 269-293.
- Davies, J. B., Zhang, J., & Zeng, J. (2005). Intergenerational mobility under private vs. public education. *Scandinavian Journal of Economics*, 107(3), 399–417.
- Davies, S., & Guppy, N. (1997). Fields of study, college selectivity, and student inequalities in higher education. *Social forces*, 75(4), 1417-1438.
- Davis, A. (1957). Personality and social mobility. *The School Review*, 65(2), 134–143.
- Davis, T. J. (1995). The occupational mobility of black males revisited: Does race matter? *The Social Science Journal*, 32(2), 121–135.
- Dayioğlu, M. (2005). Patterns of change in child labour and schooling in Turkey: The impact of compulsory schooling. *Oxford Development Studies*, 33(2), 195-210.
- Dayioğlu, M. (2006). The impact of household income on child labour in urban Turkey. *The Journal of Development Studies*, 42(6), 939-956.
- De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2001). Trends in the intergenerational transmission of cultural and economic status. *Acta Sociologica*, 44(1), 51-66.
- Deborah, T., Kendall, S., & Gordon, S. (Ed.). (2007). *Family talk: Discourse and identity in four American families*. Oxford: Oxford University Press.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye’de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*. Ankara: Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.
- Della Puppa, F., & Sredanovic, D. (2017). Citizen to stay or citizen to go? Naturalization, security, and mobility of migrants in Italy. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 15(4), 366-383.
- Demircioğlu, Z. (2016). Girişimcilik kadınlar için bir sosyal hareketlilik aracı olabilir mi?: Eskişehir’de kendi işini kuran kadınlar üzerine bir değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 143-166.
- Dessens, J. A. G., Jansen, W., Ganzeboom, H. B. G., & Heijden, P. G. M. van der. (2003). Patterns and trends in occupational attainment of first jobs in the netherlands, 1930- 1995: Ordinary least squares regression versus conditional multinomial logistic regression. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, 166(1), 63–84.
- Dex, S., & Bukodi, E. (2012). The effects of part-time work on women's occupational mobility in Britain: Evidence from the 1958 birth cohort study. *National Institute Economic Review*, 222(1), 20-37.
- Dex, S., Ward, K. and Lindley, J., (2007). Vertical occupational mobility and its measurement. *GeNet Working Paper*, 24.
- Di Paolo, A., Raymond, J. L., & Calero, J. (2013). A new proposal to gauge intergenerational mobility: educational mobility in Europe as a case study. *Social Indicators Research*, 114(3), 947–962
- Dijk, H. van, Visser, J., & Wolst, E. (1984). Regional differences in social mobility patterns in the Netherlands and between 1830 and 1940. *Journal of Social History*, 17(3), 435–452.

- DiPirete, T.A., De Graaf, P. M., Luijckx, R., Tahlin, M. & Blossfeld, H.P. (1997). Collectivist versus Individualist Mobility Regimes. *American Journal of Sociology*, 103(2), 318-58.
- DiPrete, T. A. (1990). Adding covariates to loglinear models for the study of social mobility. *American Sociological Review*, 55(5), 757. doi:10.2307/2095870
- Domański, H. (1997). Constant fluidity with rise in total rates. social mobility in six East-European nations. *Polish Sociological Review*, 267-283.
- Domański, H. (1998). Two transformations and social mobility. *Polish Sociological Review*, (124), 313-331.
- Dominguez, S., & Watkins, C. (2003). Creating networks for survival and mobility: Social capital among African-American and Latin-American low-income mothers. *Social problems*, 50(1), 111-135.
- Dribe, M., & Svensson, P. (2008). Social mobility in nineteenth century Rural Sweden – A Micro level analysis. *Scandinavian Economic History Review*, 56(2), 122–141.
- Duberley, J., & Carrigan, M. (2013). The career identities of 'mumpreneurs': Women's experiences of combining enterprise and motherhood. *International Small Business Journal*, 31(6), 629-651.
- DuBois, D. L., & Karcher, M. J. (Eds.). (2013). *Handbook of youth mentoring*. Sage Publications.
- Duffy, R. D., & Blustein, D. L. (2005). The relationship between spirituality, religiousness, and career adaptability. *Journal of Vocational Behavior*, 67(3), 429-440.
- Dufur, M. J., Parcel, T. L., Hoffmann, J. P., & Braudt, D. B. (2016). Who has the advantage? Race and sex differences in returns to social capital at home and at school. *Research in Social Stratification and Mobility*, 45, 27–40.
- Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). *Consequences of growing up poor*. Russell Sage Foundation.
- Duncan, O. D. (1968). Inheritance of poverty or inheritance of race?. *On understanding poverty*, 85-110.
- Efrat, R. (2006). The evolution of bankruptcy stigma. *Theoretical Inquiries in Law*, 7(2), 365-393.
- Elder, G. (1969). Appearance and education in marriage mobility. *American Sociological Review*, 34(4), 519-533.
- Elder, G. (1969). Occupational mobility, life patterns, and personality. *Journal of Health and Social Behavior*, 10(4), 308-323.
- England, P. (2005). Gender inequality in labor markets: The role of motherhood and segregation. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12(2), 264–288.
- Erder, S. (2013). *İstanbul'a bir kent konu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erder, S. (2018). *Zorla yerleştirmeden yerinden etmeye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2004). Muhafazakârlık: ana temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34), 5-9.
- Erikson, R. ve Goldthorpe, J. H. (1992). *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*. Oxford [England]; New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.
- Erikson, R., Goldthorpe, J., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational Class Mobility in Three Western European Societies: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology*, 30(4), 415-441.
- Erkilet, A. (2012). Mahremiyetin dönüşümü: Değer, taklit ve gösteriş tüketimi bağlamında "İslami" moda dergileri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 27-40.
- Ermisch, J., & Francesconi, M. (2001). Family matters: Impacts of family background on educational attainments. *Economica*, 68(270), 137-156.
- Erola, J., & Moisio, P. (2005). The impact of the 1990s economic crisis on social mobility in Finland. T.A. Wilska ve L. Haanpää (Ed.), *Lifestyles and social change: essays in economic sociology* içinde (ss.11-25). Turku: Publications of the Turku School of Economics and Business Administration.
- Erola, J., & Moisio, P. (2007). Social mobility over three generations in Finland, 1950–2000. *European sociological review*, 23(2), 169-183.

- Ersungur, Ş. M., Kızıltan, A., & Polat, Ö. (2007). Türkiye'de bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması: Temel bileşenler analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 55-66.
- Fan, C. C., & Huang, Y. (1998). Waves of rural brides: Female marriage migration in China. *Annals of the Association of American Geographers*, 88(2), 227-251.
- Featherman, D. L. ve Hauser, R. M. (1978). *Opportunity and change*. NY: Academic.
- Featherman, D. L., & Hauser, R. M. (1976). Sexual inequalities and socioeconomic achievement in the US, 1962-1973. *American Sociological Review*, 462-483.
- Featherman, D. L., Hauser, R. M., & Sewell, W. H. (1974). Toward comparable data on inequality and stratification: Perspectives on the second generation of national mobility studies. *The American Sociologist*, 9(1), 18-25.
- Featherman, D. L., Lancaster Jones, F. ve Hauser, R. M. (1975). Assumptions of social mobility research in the U.S.: The case of occupational status. *Social Science Research*, 4(4), 329-360. doi:10.1016/0049-089X(75)90002-2
- Featherman, D., & Hauser, R. (1976). Sexual inequalities and socioeconomic achievement in the U.S., 1962-1973. *American Sociological Review*, 41(3), 462-483.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Boden, J. M. (2008). The transmission of social inequality: Examination of the linkages between family socioeconomic status in childhood and educational achievement in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility*, 26(3), 277-295.
- Ferrare, J. J. (2016). Intergenerational Education mobility trends by race and gender in the United States. *AERA Open*, 2(4), 1-17.
- Fielding, A. J. (1992). Migration and social mobility: South East England as an escalator region. *Regional Studies*, 26(1), 1-15.
- Fielding, A. J. (1995). Migration and social change: A longitudinal study of the social mobility of immigrants in England and Wales. *European Journal of Population*, 11(2), 107-121.
- Fienberg, S. E. (1980). *The analysis of cross-classified categorical data*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Filmer, D., & Pritchett, L. (1999). The effect of household wealth on educational attainment: Evidence from 35 countries. *Population and development review*, 25(1), 85-120.
- Findlay, A., Mason, C., Houston, D., McCollum, D., & Harrison, R. (2009). Escalators, elevators and travelers: The occupational mobility of migrants to South-East England. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(6), 861-879.
- Fisher, B. M. (1972). The reconstruction of failure: Ideologies of educational failure in their relation to social mobility and social control. *Social Problems*, 19(3), 322-336. <https://doi.org/10.2307/799733>
- Fitzenberger, B., & Kunze, A. (2005). Vocational training and gender: Wages and occupational mobility among young workers. *Oxford Review of Economic Policy*, 21(3), 392-415.
- Flippen, C. (2014). U.S. internal migration and occupational attainment: Assessing absolute and relative outcomes by region and race. *Population Research and Policy Review*, 33(1), 31-61.
- Fox, G. (1975). Love match and arranged marriage in a modernizing nation: Mate selection in Ankara, Turkey. *Journal of Marriage and Family*, 37(1), 180-193.
- Fox, T. G. ve Miller, S. M. (1966). Occupational stratification and mobility: Intra-country variations. R. Bendix ve S. M. Lipset (Ed.), *Class, status, and power: Social stratification in comparative perspective* içinde (2d ed., ss. 574-581). New York: Free Press.
- Fuller B., & Liang X. (1999). Which girls stay in school? The influence of family economy, social demands and ethnicity in South Africa. C.H. Bledsoe (Ed.), *Critical Perspectives on Schooling and Fertility in the Developing World* içinde (ss. 181-215). Washington DC: National Academy Press.
- Gale, W. G., & Scholz, J. K. (1994). Intergenerational transfers and the accumulation of wealth. *Journal of Economic Perspectives*, 8(4), 145-160.

- Ganzeboom, H. B. G., Treiman, D. J. ve Ultee, W. C. (1991). Comparative intergenerational stratification research: Three generations and beyond. *Annual Review of Sociology*, 17(1), 277-302. doi:10.1146/annurev.so.17.080191.001425
- Ganzeboom, H. B., & Luijkx, R. (1989). Intergenerational class mobility in comparative perspective. *Research in Social Stratification and Mobility*, 8, 3-84.
- Ganzeboom, H. B., & Treiman, D. J. (1996). Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 international standard classification of occupations. *Social Science Research*, 25(3), 201-239.
- Ganzeboom, H. B., De Graaf, P. M., & Treiman, D. J. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, 21(1), 1-56.
- Garnier, M., & Hazelrigg, L. E. (1974). Father-to-son occupational mobility in France: Evidence from the 1960s. *American Journal of Sociology*, 80(2), 478-502.
- Gelissen, J., & de Graaf, P. M. (2006). Personality, social background, and occupational career success. *Social Science Research*, 35(3), 702-726.
- Giddens, A. (1973). *The class structure of the advanced societies*. London: Hutchinson.
- Gil-Hernández, C. J., Marqués-Perales, I., & Fachelli, S. (2017). Intergenerational social mobility in Spain between 1956 and 2011: The role of educational expansion and economic modernisation in a late industrialised country. *Research in Social Stratification and Mobility*, 51, 14-27.
- Girod, R., & Tofigh, F. (1965). Family background and income, school career and social mobility of young males of working-class origin: A geneva survey. *Acta Sociologica*, 9(1), 94-109.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B. G. (1992). *Basics of grounded theory analysis: Emergences vs forcing*. Mill Valley: Sociology Press.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (2005). *Awareness of dying*. New Brunswick, NJ: Aldine Transaction.
- Glass, D. V. (1998). *Social mobility in Britain*. London: Routledge.
- Glass, D. (1954). *Social mobility in England*. RKP.
- Goldthorpe, J. H., & Hope, K. (1972). Occupational grading and occupational prestige. *Social Science Information*, 11(5), 17-73.
- Goldthorpe, J. H., & Payne, C. (1986). Trends in intergenerational class mobility in England and Wales, 1972-1983. *Sociology*, 20(1), 1-24.
- Goldthorpe, J. H., Llewellyn, C., & Payne, C. (1980). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Clarendon Press ; Oxford University Press.
- Goldthorpe, J. H., Lockwood, D., Bechhofer, F., & Platt, J. (1971). *The affluent worker: Political attitudes and behaviour* (Vol. 2). CUP Archive.
- Goldthorpe, J. H., Lockwood, D., Platt, J. (1972). *The Oxford mobility study*. Cambridge.
- Green, K. C. (1994). *After the boom: Management majors in the 1990's*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Grootaert, C., & Patrinos, H. A. (Eds.). (1999). *The policy analysis of child labor: A comparative study*. Macmillan.
- Grusky, D. B., Smeeding, T. M., & Snipp, C. M. (2015). A new infrastructure for monitoring social mobility in the United States. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 657(1), 63-82. <https://doi.org/10.1177/0002716214549941>
- Grusky, D., & Hauser, R. (1984). Comparative social mobility revisited: Models of convergence and divergence in 16 Countries. *American Sociological Review*, 49(1), 19-38.
- Gundert, S., & Mayer, K. U. (2012). Gender segregation in training and social mobility of women in West Germany. *European Sociological Review*, 28(1), 59-81.

- Guveli, A., & De Graaf, N. D. (2006). Career class (im)mobility of the social-cultural specialists and the technocrats in the Netherlands. *European Sociological Review*, 23(2), 185–201.
- Guveli, A., Ganzeboom, H., Platt, L., Nauck, B., Baykara-Krumme, H., Eroglu, S., ... & Eroğlu, Ş. (2016). *Intergenerational consequences of migration: Socio-economic, family and cultural patterns of stability and change in Turkey and Europe*. Springer.
- Gülle, M. Y. (2014). *Sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan nesiller arası sosyal hareketlilik: Ankara Mamak örneği*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Güveli, A. & Kadı, İ. H. (2007). *Türkiye’de başörtüsü yasağının kadınlar üzerindeki sosyal, ekonomik ve psikolojik etkileri*, Hazar Grubu: İstanbul.
- Halsey, H. (1966). Education and social mobility in the USSR. *Soviet Studies*, 18(1), 57-65.
- Halsey, A. H. (2013). Reflections on education and social mobility. *British Journal of Sociology of Education*, 34(5-6), 644-659.
- Harper, C., Marcus, R., & Moore, K. (2003). Enduring poverty and the conditions of childhood: Lifecourse and intergenerational poverty transmissions. *World Development*, 31(3), 535-554.
- Harris, A. L. (2008). Optimism in the face of despair: Black-white differences in beliefs about school as a means for upward social mobility. *Social Science Quarterly*, 89(3), 608–630.
- Hatipoğlu, H. B. (2013). *Spatial entrapment, social mobility and education: The case of Ankara-Demetevler*. (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hauser, M.R. (1998). *Intergenerational economic mobility in the United States: Measures, differentials and trends*. Center of Demography and Ecology. The University of Wisconsin: Madison.
- Hauser, R. M. ve Grusky, D. B. (1988). Cross-national variation in occupational distributions, relative mobility chances, and intergenerational shifts in occupational distributions. *American Sociological Review*, 53, 723-41.
- Hauser, R. M., Tsai, S.-L. ve Sewell, W. H. (1983). A Model of stratification with response error in social and psychological variables. *Sociology of Education*, 56, 20-46.
- Haveman, R., & Smeeding, T. (2006). The role of higher education in social mobility. *The Future of Children*, 16(2), 125-150.
- Havighurst, R. (1958). Education, social mobility and social change in four societies. A comparative study. *International Review of Education / Internationale Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale De L'Education*, 4(2), 167-185.
- Heath, A. & MacMahon, D. (2005). Social mobility of ethnic minorities. Loury G., Mood T. & Teles S.M. (Ed.), *Ethnicity, Social Mobility and Public Policy: Comparing US and UK* içinde (ss. 393-414).
- Hendrickx, J., & Ganzeboom, H.B.G. (1998). Occupational status attainment in the Netherlands, 1920-1990. A multinomial logistic analysis. *European Sociological Review*, 14, 387-403.
- Henry, L. (2014). Income inequality and income-class consumption patterns. *Economic Commentary*, (2014-18).
- Hertz, T. (2005). Rags, riches and race: The intergenerational economic mobility of black and white families in the United States. *Unequal Chances: Family Background and Economic Success* içinde (ss. 165-191). Princeton: Princeton University Press.
- Heyneman, S. (1983). Improving the quality of education in developing countries. *Finance and development*, 20(1), 18.
- Heyneman, S. P., & Loxley, W. A. (1983). The effect of primary-school quality on academic achievement across twenty-nine high-and low-income countries. *American Journal of sociology*, 88(6), 1162-1194.
- Hornaday, J. A. (1982). Research about living entrepreneurs. *Encyclopedia of entrepreneurship*, 20-380.
- Hoşgör, E. (2011). Islamic capital/Anatolian tigers: Past and present. *Middle Eastern Studies*, 47(2), 343-360.

- Hout, M. (1984). Status, autonomy and training in occupational mobility. *American Journal of Sociology*, 89, 1379-1409.
- Hout, M. (1988). More universalism, less structural mobility: The American occupational structure of the 1980s. *American Journal of Sociology*, 93, 1358-1400.
- Hout, M. (1989). *Following in father's footsteps: Social mobility in Ireland*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Hout, M. ve Hauser, R. M. (1992). Symmetry and hierarchy in social mobility: A methodological analysis of the CASMIN model of class mobility. *European Sociological Review*, 8(3), (Special Edition on Social Stratification and Social Mobility), 239-266.
- Hulme, D., & Shepherd, A. (2003). Conceptualizing chronic poverty. *World Development*, 31(3), 403-423.
- Hurd, G. E., & Johnson, T. J. (1967). Education and social mobility in Ghana. *Sociology of Education*, 40(1), 55-79.
- Impicciatore, R., & Dalla Zuanna, G. (2006). A difficult social mobility: The education of children of Southern parents emigrated to Central and North Italy. *Genus*, 62(3/4), 155-201.
- Inkeles, A., & Rossi, P. H. (1956). National comparisons of occupational prestige. *American Journal of Sociology*, 61(4), 329-339.
- INSEE (2018). *Born in France to an immigrant parent*. Erişim adresi <https://www.insee.fr/en/statistiques/2856476>
- Isajiw, W., Aysan Sev'er, & Driedger, L. (1993). Ethnic identity and social mobility: A test of the "Drawback model". *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers Canadiens De Sociologie*, 18(2), 177-196.
- Ishida, H. (1993a). Social mobility in contemporary Japan. *Social Mobility in Contemporary Japan* içinde (ss. 1-24). London: Palgrave Macmillan.
- Ishida, H. (1993b). Social mobility in contemporary Japan: Educational credentials, class and the labour market in a cross-national perspective. Stanford University Press.
- Ishida, H. (2001). Industrialization, class structure, and social mobility in postwar Japan 1. *The British journal of sociology*, 52(4), 579-604.
- Ishida, H. (2007). Japan: Educational expansion and inequality in access to higher education. *Stratification in Higher Education: A Comparative Study*, Stanford: Stanford University Press.
- Ishida, H., Goldthorpe, J., & Erikson, R. (1991). Intergenerational class mobility in postwar Japan. *American Journal of Sociology*, 96(4), 954-992.
- Israel, G. D., Beaulieu, L. J., & Hartless, G. (2001). The influence of family and community social capital on educational achievement. *Rural sociology*, 66(1), 43-68.
- İşiker, D. (2011). *Bir zorunluluk alanı olarak içerisi ve dışarısı: "28 Şubat ve başörtülü kadınlar: Bir zihinsel ve ruhsal dönüşümün anlatıl(a)mamış hikayesi* (Doktora tezi). Erişim adresi <https://core.ac.uk/download/pdf/51100043.pdf>
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* içinde (ss. 249-268), (Ed. Oya Baydar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Jain, S. P. (1969). Social mobility in a town: An intergenerational analysis. *Economic and Political Weekly*, 4(43), 1703-1705, 1707, 1709-1710.
- Janowitz, M. (1958). Social stratification and mobility in West Germany. *American Journal of Sociology*, 64(1), 6-24.
- Javed, S. A., & Irfan, M. (2014). Intergenerational mobility: Evidence from Pakistan panel household survey. *The Pakistan Development Review*, 53(2.), 175-203.
- Jencks, C. (1972). *Inequality: A reassessment of the effect of family and schooling in America*, New York: Basic Books.
- Jiang Hong, & Singelmann, J. (1998). Gender differences in class mobility: A comparative study of the United States, Sweden, and West Germany. *Acta Sociologica*, 41(4), 315-333.

- Jones, F. L., Kojia, H., & Marks, G. (1994). Comparative social fluidity' trends over time in father to-son mobility in Japan and Australia, 1965-1985. *Social Forces*, 72(3), 775-798.
- Jonsson, J. O. (1993). Education, social mobility, and social reproduction in Sweden: Patterns and changes. *International Journal of Sociology*, 23(1), 2-30.
- Jonsson, J. O., & Mills, C. (1993). Social mobility in the 1970s and 1980s: A study of men and women in England and Sweden. *European Sociological Review*, 9(3), 229-248.
- Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J., & Barrick, M. R. (1999). The big five personality traits, general mental ability, and career success across the life span. *Personnel Psychology*, 52(3), 621-652.
- Kaelble, H. (1978). Social mobility in Germany, 1900-1960. *The Journal of Modern History*, 50(3), 439-461.
- Kalaycıoğlu, S., & Rittersberger-Tilic, H. (2000). Intergenerational solidarity networks of instrumental and cultural transfers within migrant families in Turkey. *Ageing & Society*, 20(5), 523-542.
- Kale, B. (2015). Zorunlu göçün 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkileri. M.Erdoğan ve A.Kaya (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi* içinde (ss.1 55-169). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kalmijn, M., & Kraaykamp, G. (1996). Race, cultural capital, and schooling: An analysis of trends in the United States. *Sociology of Education*, 69(1), 22-34.
- Kamacı, E. (2012). *Re-reading urbanization experience of İstanbul; Through changing residential mobility behaviour of households*. (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kanas, A., Chiswick, B. R., van der Lippe, T., & van Tubergen, F. (2012). Social contacts and the economic performance of immigrants: A panel study of immigrants in Germany. *International Migration Review*, 46(3), 680-709.
- Kappelhoff, P., & Teckenberg, W. (1987). Intergenerational and career mobility in the federal republic and the United States. *International Journal of Sociology*, 17(1-2), 1-49.
- Karamişe, Ş. (2017). *Tactics and everyday resistance of Turkish origin pupils in German schools* (Doktora tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/44337>
- Kartal, G., & Öztürk, S. (2017). Türkiye'de politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 250-270.
- Kasinitz, P. (2008). Becoming American, becoming minority, getting ahead: The role of racial and ethnic status in the upward mobility of the children of immigrants. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 620(1), 253-269
- Katz-Gerro, T. (2002). Highbrow cultural consumption and class distinction in Italy, Israel, West Germany, Sweden, and the United States. *Social Forces*, 81(1), 207-229.
- Kaya Bahçe, S. A., & Memiş, E. (2013). Estimating the impact of the 2008-09 economic crisis on work time in Turkey. *Feminist Economics*, 19(3), 181-207.
- Kearney, M.S., & Levine, P.B. (2016). Income inequality, social mobility, and the decision to drop out of high school. *Brooking Papers on Economic Activity* 2016(1), 333-396.
- Keller, T. (2011). Intra-generational social class mobility in Hungary between 1992 and 2007-The role of self confidence. *Polish Sociological Review*, 175(3), 373-292.
- Kemerlioğlu, E. (1973). *Erzurum'da meslekler ve sosyal tabakalaşma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik*. İzmir: Saray Kitabevleri.
- Kentel, F., & Öztürk, M. (2017). Kır mekânının sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümü: Modernleşen ve kaybolan geleneksel mekânlar ve anlamlar [TÜBİTAK 1001].
- Kerckhoff, A. C. (1984). The current state of social mobility research. *The Sociological Quarterly*, 25(2), 139-153.

- Kerckhoff, A. C., Campbell, R. T., Trott, J. M., & Kraus, V. (1989). The transmission of socioeconomic status and prestige in Great Britain and the United States. *Sociological Forum* içinde (ss. 155-177). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.
- Kershaw, T. (1992). The effects of educational tracking on the social mobility of African Americans. *Journal of Black Studies*, 23(1), 152-169
- Keyder, Ç. (1984). Türk tarımında küçük köylü mülkiyetinin tarihsel oluşumu ve bugünkü yapısı, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, 1255-1272.
- Kondo, A. (2007). Does the first job really matter? State dependency in employment status in Japan. *Journal of the Japanese and International Economies*, 21(3), 379-402.
- Koo, H. (1978). Rural-Urban migration and social mobility in third world metropolises: A cross-National study. *The Sociological Quarterly*, 19(2), 292-303.
- Korkmaz, A. (2005). Sosyal hareketlilik: Eğitim ve mesleğin sosyal hareketliliğe etkisi. *Sosyoloji Konferansları*, (31), 79-92.
- Koytak, E. (2020). Meslek sosyolojisinde teorik yaklaşımlar. *Journal of Economy Culture and Society*, (Özel Sayı 1 / Supplement 1), 1-27. DOI: 10.26650/JECS2020-0010
- König, W. (1987). Employment and career mobility of women in France and the Federal Republic. *International Journal of Sociology*, 17(1-2), 51-85.
- König, W., & Müller, W. (1986). Educational systems and labour markets as determinants of worklife mobility in France and West Germany: a comparison of men's career mobility, 1965-1970. *European Sociological Review*, 2(2), 73-96.
- Köse, E. (2013). *Âyanlar çağında içel sancağında sosyal hareketlilik*. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kurtul, A. K. (2010). *Ankara kent içi hareketlilikte konut ve yer tercihinin aktör ve yapı dinamikleri*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Kuvan, H. (2007). *Türk girişimcilerinin yaşam ve çalışma değerleri: Malatyalı girişimciler üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kwon, T., & Jun, K. (1990). Rural-urban migration and the social mobility of individuals in the republic of Korea: An analysis of life history data. *Korea Journal of Population and Development*, 19(2), 113-134.
- Labaree, D. F. (1997). Public goods, private goods: The American struggle over educational goals. *American Educational Research Journal*, 34(1), 39-81.
- Lareau, A. (1987). Social class differences in family-school relationships: The importance of cultural capital. *Sociology of Education*, 73-85.
- Lee, B., & Shin, K. (2017). Job mobility of non-regular workers in the segmented labor markets: A cross-national comparison of South Korea and Japan. *Development and Society*, 46(1), 1-23.
- Lee, J., & Zhou, M. (2015). *The Asian American achievement paradox*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lefranc, A., & Ojima, F. (2014). Intergenerational earnings mobility in Japan among sons and daughters: Levels and trends, *Journal of Population Economics*, 27(1), 91-134.
- Lefranc, A., & Trannoy, A. (2005). Intergenerational earnings mobility in France: Is France more mobile than the US? *Annales D'Économie Et De Statistique*, (78), 57-77.
- Lefranc, A., Ojima, F., & Yoshida, T. (2012). Intergenerational earnings mobility in Japan among sons and daughters: Levels and trends (SSRN Scholarly Paper ID 2189783). *Social Science Research Network*. <https://papers.ssrn.com/abstract=2189783>
- Lenski, G. (1958). Trends in inter-generational occupational mobility in the United States. *American Sociological Review*, 23(5), 514-523.
- Leppel, K., Williams, M. L., & Waldauer, C. (2001). The impact of parental occupation and socioeconomic status on choice of college major. *Journal of Family and Economic issues*, 22(4), 373-394.

- Levison, D., Moe, K. S. & Knaul, F. (2001). Youth education and work in Mexico, *World Development*, 29, 167–188.
- Levitas, R. (2000). What is social exclusion. D.Gordon ve P.Townsend (Ed.), *Breadline Europe: The measurement of poverty* içinde (357-383. ss.). Bristol: Policy Press.
- Lin, N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Lindley, J., & Machin, S. (2012). The quest for more and more education: implications for social mobility. *Fiscal Studies*, 33(2), 265-286.
- Lindo, F. (2000). Does culture explain? Understanding differences in school attainment between Iberian and Turkish youth in the Netherlands. *Immigrants, schooling and social mobility* içinde (ss. 206-224). Londra: Palgrave Macmillan.
- Lipset, S. M. (1966). *Class, status, and power: social stratification in comparative perspective*. New York: Free Press.
- Lipset, S. M., & Bendix, R. (1952). Social mobility and occupational career patterns I. Stability of jobholding. *American Journal of Sociology*, 57(4), 366-374.
- Lipset, S. M., & Bendix, R. (1959). *Social mobility in industrial society*, Berkeley and Los Angeles.
- Lipset, S. M., & Zetterberg, H. L. (1956). *A theory of social mobility*. New York: Columbia University Press.
- Livi, L. (1949). Considérations théoriques et pratiques sur le concept de "minimum de population". *Population (French Edition)*, 4(4), 754-756.
- Lockheed, M. E. (1989). *A multilevel model of school effectiveness in a developing country* (Vol. 242). World Bank Publications.
- Lopreato, J. (1965). Social mobility in Italy. *American Journal of Sociology*, 71(3), 311–314.
- Luthra, R. R. (2013). Explaining ethnic inequality in the German labor market: Labor market institutions, context of reception, and Boundaries. *European Sociological Review*, 29(5), 1095–1107.
- Maas, I., & Leeuwen, M. H. D. van. (2002). Industrialization and intergenerational mobility in Sweden. *Acta Sociologica*, 45(3), 179–194.
- Mandel, H., & Semyonov, M. (2006). A welfare state paradox: State interventions and women's employment opportunities in 22 countries. *American Journal of Sociology*, 111(6), 1910–1949.
- Marks, G. N., & Jones, F. L. (1991). Change over time in father-son mobility in Australia. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 27(3), 315-331.
- Marshall, G., Swift, A. ve Roberts, S. (1997). *Against the odds?: Social class and social justice in industrial societies*. New York: Oxford University Press.
- Mathews, C. H., & Moser, S. B. (1995). Family background and gender: Implications for interest in small firm ownership. *Entrepreneurship & Regional Development*, 7(4), 365-378.
- Matras, J. (1960). Comparison of intergenerational occupational mobility patterns: An application of the formal theory of social mobility. *Population Studies*, 14(2), 163–169.
- Matras, J. (1975). *Social inequality, stratification, and mobility* (Vol. 5). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Matras, J. (1984). *Social Inequality, stratification, and mobility*, (2. Ed.). New Jersey:
- Mayer, S. E. (1997). *What money can't buy: Family income and children's life chances*. Harvard University Press.
- Mazumder, B. (2014). Black–white differences in intergenerational economic mobility in the United States. *Economic Perspectives*, 38(1), 1-18.
- Mazumder, B., & Acosta, M. (2015). Using occupation to measure intergenerational mobility. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 657(1), 174–193.
- McAdams, D. P., & McLean, K. C. (2013). Narrative identity. *Current directions in psychological science*, 22(3), 233-238.

- McBrier, D. B., & Wilson, G. (2004). Going down? Race and downward occupational mobility for white-collar workers in the 1990s. *Work and Occupations*, 31(3), 283-322
- McCollum, D., Liu, Y., Findlay, A., Feng, Z., & Nightingale, G. (2018). Determinants of occupational mobility: the importance of place of work. *Regional Studies*, 52(12), 1612–1623.
- McIntosh, B., McQuaid, R., Munro, A., & Dabir-Alai, P. (2012). Motherhood and its impact on career progression. *Gender in Management: An International Journal*, 27(5), 346-364.
- Mil, B. (2007). Araştırmalarda Gömülü Teori Oluşturma. A. Yüksel, B. Mil ve Y. Bilim (Ed.), *Nitel araştırma: Neden nasıl niçin?* içinde (ss. 45–58). Ankara: Detay Yay.
- Milic, V. (1965). General trends in social mobility in Yugoslavia. *Acta Sociological* 9(1/2): 116-136.
- Miller, A. R. (2011). The effects of motherhood timing on career path. *Journal of Population Economics*, 24(3), 1071-1100.
- Mills, C.W. (1951). *White collar: The American middle class*. New York:Oxford University Press.
- Mills, C.W. (1956). *The power elite*. Oxford:Oxford University Press.
- Minello, A., & Blossfeld, H.-P. (2014). From mother to daughter: changes in intergenerational educational and occupational mobility in Germany. *International Studies in Sociology of Education*, 24(1), 65–84.
- Mok, K.H. (2015). Enhancing global competitiveness and human capital management: Does education help reduce inequality and poverty in Hong Kong? *China Review*, 15(2), 119-146.
- Montanari, A., & Cortese, A. (1993). South to North migration in a Mediterranean perspective. *Mass migration in Europe: The legacy and the future*, London, Belhaven, 212-233.
- Moore, W. E. (1966). Changes in Occupational Structure. N. J. Smelser ve S. M. Lipset (Ed.), *Social structure and mobility in economic development*, içinde (ss. 194-212). Chicago: Aldine Pub. Co.
- Moret, J. (2016). Cross-border mobility, transnationality and ethnicity as resources: European Somalis' post-migration mobility practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(9), 1455–1472.
- Morrison, M.A. (2011). *Are black immigrants a model minority? Race, ethnicity and social mobility in the United States*. (Doctor of Philosophy Thesis). University of Illinois, Chicago. United States.
- Mulligan, R. A. (1952). Social mobility and higher education. *The Journal of Educational Sociology*, 25(8), 476-487.
- Murgatroyd, L. (1984). Women, men and the social grading of occupations. *The British Journal of Sociology*, 35(4), 473-497.
- Mussino, E., & Strozza, S. (2012). The delayed school progress of the children of immigrants in lower-secondary education in Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(1), 41–57.
- Myers, W. (1989). Urban working children: A comparison of four surveys from South America, *International Labour Review*, 128, 321 –335.
- Neelsen, J.P. (1975). Education and social mobility. *Comparative Education Review*, 19(1), 129-143.
- Nettle, D. (2003). Intelligence and class mobility in the British population. *British Journal of Psychology*, 94(4), 551-561.
- Newell, W. H. (1976). Social organisation in Japan and Australia, 6. some thoughts on comparative social mobility. *Economic and Political Weekly*, 39(11), 1567-1571.
- Niles, F. S. (1981). Social class and academic achievement: A third world reinterpretation. *Comparative Education Review*, 25(3), 419-430.
- Oakil, A. T. M., Manting, D., & Nijland, H. (2016). Determinants of car ownership among young households in the Netherlands: The role of urbanisation and demographic and economic characteristics. *Journal of Transport Geography*, 51, 229-235.
- Oakil, A. T. M., Manting, D., & Nijland, H. (2016). Dynamics in car ownership: the role of entry into parenthood. *European Journal of Transport and Infrastructure Research*, 16(4), 661-673.
- Oddsson, G. A. (2010). Class awareness in Iceland. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 30(5/6), 292-312.

- OECD. (2018). Labor Force Participation rate, by sex and age group.
- Oishi, S., Kesebir, S., Miao, F. F., Talhelm, T., Endo, Y., Uchida, Y., ... & Norasakkunkit, V. (2013). Residential mobility increases motivation to expand social network: But why?. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(2), 217-223
- Oktar, S., & Varli, A. (2010). Türkiye'de 1950-54 döneminde Demokrat Parti'nin tarım politikası. *Marmara University Journal of the Faculty of Economic & Administrative Sciences*, 28(1), 1-22.
- Ozdemir, N., & Hacifazlioglu, O. (2008). Influence of family and environment on students' occupational choices and expectations of their prospective universities. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(4), 433-446.
- Ömür, H. (1997). *Sanayileşme ve sosyal hareketlilik*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Özbay, F. (2015). *Dünden bugüne aile, kent, nüfus*. İstanbul: İletişim.
- Özbolet, A. (2011). *Sosyal hareketlilik ve dini hayatta farklılaşma: Gerdibi köylüleri örneği*. (Doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Kayseri.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özgür, M., & Aydın, O. (2010). Türkiye'de kadın evlilik göçü. *Nature Sciences*, 5(1), 18-31
- Özipek, B. B. (2004). 28 Şubat ve İslamcılar. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık içinde*, 2, 640-651.
- Özsağır, A. (2013). Askeri darbe ve müdahalelerin ekonomik performans üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 759-773.
- Pajo, E. (2007). *International migration, social demotion, and imagined advancement: An ethnography of socioglobal mobility*. Springer Science & Business Media.
- Panichella, N., & Triventi, M. (2014). Social inequalities in the choice of secondary school: Long- term trends during educational expansion and reforms in Italy. *European Societies*, 16(5), 666-693.
- Patrinou, H. & Psacharopoulos, G. (1997). Family size, schooling and child labour in Peru: An empirical analysis, *Journal of Population Economics*, 10, 387-405.
- Paulson, E.L.(2018).A habitus divided? The effects of social mobility on the habitus and consumption, *European Journal of Marketing*, 52(5/6), 1060-1083.
- Payne, G., & Payne, J. (1983). Occupational and industrial transition in social mobility. *The British Journal of Sociology*, 34(1), 72-92.
- Payne, G., Ford, G., & Robertson, C. (1977). A reappraisal of social mobility in Britain. *Sociology*, 11(2), 289-310.
- Peach, C. (2005). Social integration and social mobility: Spatial segregation and intermarriage of the Caribbean population in Britain. *Ethnicity, social mobility and public policy*, 178-203.
- Polachek, S. W., & Xiang, J. (2009). *The gender pay gap across countries: A human capital approach*. Erişim adresi https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1498516
- Pong, S. L. (1996). School participation of children from single-mother families in Malaysia. *Comparative Education Review*, 40(3), 231-249.
- Porter, J. (1974). Race, socialization and mobility in educational and early occupational attainment. *American Sociological Review*, 39(3), 303-316.
- Portocarero, L. (1985). Social mobility in France and Sweden: Women, marriage and work. *Acta Sociologica*, 28(3), 151-170.
- Portocarero, L. (1989). Trends in occupational mobility: the gender gap in Sweden. *Acta sociológica*, 32(4), 359-374.

- Pott, A. (2001). Ethnicity and social mobility: The case of Turks in Germany. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de La Migration Internationale*, 2(2), 169–186.
- Psacharopoulos, G. (1997). Child labour versus educational attainment: Some evidence from Latin America, *Journal of Population Economics*, 10, 377–386.
- Quillian, L. (2003). How long are exposures to poor neighborhoods? The long-term dynamics of entry and exit from poor neighborhoods. *Population Research and Policy Review*, 22(3), 221-249.
- Rao, N. (2014). Migration, mobility and changing power relations: Aspirations and praxis of Bangladeshi migrants. *Gender, Place & Culture*, 21(7), 872–887.
- Ravallion, M. & Wodon, Q. (2000). Does child labour displace schooling? Evidence on behavioral responses to an enrolment subsidy, *Economic Journal*, 110, 158–175.
- Ray, R. (2000). Analysis of child labour in Peru and Pakistan: A comparative study, *Journal of Population Economics*, 13, 3-19.
- Razum, O., Sahin-Hodoglugil, N. N., & Polit, K. (2005). Health, wealth or family ties? Why Turkish work migrants return from Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(4), 719-739.
- Remennick, L. (2012). Intergenerational transfer in Russian-Israeli immigrant families: Parental social mobility and children's integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(10), 1533–1550.
- Rezai, S., Severiens, S. ., & Crul, M. R.. (2017). *The rise of the second generation: The role of social capital in the upward mobility of descendants of immigrants from Turkey and Morocco*. Rotterdam: Erasmus University.
- Ringdal, K. (1994). Intergenerational class mobility in post-war Norway: A weakening of vertical barriers? *European Sociological Review*, 10(3), 273–288.
- Riphahn, R. T. (2003). Cohort effects in the educational attainment of second generation immigrants in Germany: An analysis of census data. *Journal of Population Economics*, 16(4), 711-737.
- Robinson, V., & Valeny, R. (2005). Ethnic minorities, employment, self-employment, and social mobility in postwar Britain. *Loury, Glenn C., Modood, Tariq, and Teles, Steven M.(ed.)*, 414-448.
- Rodriguez, L. T. (2001). The wind beneath their wings: The moderating effects of social support on the entrepreneur and entrepreneurial performance outcomes.
- Rose, D., & O'Reilly, K. (1997). *Constructing classes: Towards a new social classification for the UK*. ESRC.
- Ross, C. (2000). Neighborhood disadvantage and adult depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 41(2), 177-187.
- Ross, C., & Mirowsky, J. (2001). Neighborhood disadvantage, disorder, and health. *Journal of Health and Social Behavior*, 42(3), 258-276.
- Royce-Davis, J., & Stewart, M. (2000). *Addressing the relationship between career development and spirituality when working with college students*. Erişim adresi <https://eric.ed.gov/?id=ED452444>
- Rye, J. F. (2006). Leaving the countryside: An analysis of rural-to-urban migration and long-term capital accumulation. *Acta Sociologica*, 49(1), 47–65.
- Rygiel, P. (2005). What became of the second generation? The children of European immigrants in France between the world wars. *The History of the Family*, 10(1), 87–98.
- Saar, E. (2010). Changes in intergenerational mobility and educational inequality in Estonia: Comparative analysis of cohorts born between 1930 and 1974. *European Sociological Review*, 26(3), 367-383.
- Salas-Velasco, M. (2007). The transition from higher education to employment in Europe: The analysis of the time to obtain the first job. *Higher Education*, 54(3), 333-360.
- Sassler, S., & White, M. (1997). Ethnicity, Gender, and Social Mobility in 1910. *Social Science History*, 21(3), 321-357.
- Saunders, P. (1997). Social mobility in Britain: An empirical evaluation of two competing explanations. *Sociology*, 31(2), 261-288.

- Saunders, P. (2010). *Social mobility myths*. Civitas.
- Sayari, S. (1986). Migration policies of sending countries: Perspectives on the Turkish experience. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 485(1), 87–97.
- Schneebaum, A., Rimplmaier, B., & Altzinger, W. (2016). Gender and migration background in intergenerational educational mobility. *Education Economics*, 24(3), 239-260.
- Schneider, J., & Lang, C. (2014). Social mobility, habitus and identity formation in the Turkish-German second generation. *New Diversities*, 16(1), 89-105.
- Schnell, P. (2014). *Educational mobility of second-generation Turks: cross-national perspectives*. Amsterdam: Amsterdam Univ. Press.
- Schumpeter, J. A. (1991). *Essays: On entrepreneurs, innovations, business cycles, and the evolution of capitalism*. Transaction Publishers.
- Seeman, M. (1977). Some real and imaginary consequences of social mobility: A French-American comparison. *American Journal of Sociology*, 82(4), 757–782.
- Seibert, S. E., & Kraimer, M. L. (2001). The five-factor model of personality and career success. *Journal of Vocational Behavior*, 58(1), 1-21
- Seifert, W. (1997). Occupational and economic mobility and social integration of Mediterranean migrants in Germany. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 13(1), 1-16.
- Seltzer, J. A. (1994). Consequences of marital dissolution for children. *Annual review of sociology*, 20(1), 235-266.
- Sezgin, Ş., Gündüz, N., & Sezgin, S. (2008). Güneydoğu terör olaylarının ekonomik sonuçları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(1), 1-17.
- Shah, B. (2007). Being young, female and laotian: Ethnicity as social capital at the intersection of gender, generation, 'race' and age. *Ethnic and Racial Studies*, 30(1), 28–50.
- Shavit, Y. ve Blossfeld, H. P. (1994). Persistent inequality: Changing educational attainment in thirteen countries. *British Journal of Educational Studies*, 42(4), 413–415.
- Shavit, Y., Yaish, M., & Bar-Haim, E. (2007). The persistence of persistent inequality 1 *Contribution To Collective Works* içinde.
- Shiner, M., & Noden, P. (2015). 'Why are you applying there?': 'Race', class and the construction of higher education 'choice' in the United Kingdom. *British Journal of Sociology of Education*, 36(8), 1170–1191
- Simkus, A. (1996). Cross-national comparisons of social mobility. *International Journal of Sociology*, 25(4), 57–73.
- Simpson, M. (1970). Social mobility, normlessness and powerlessness in two cultural contexts. *American Sociological Review*, 35(6), 1002-1013.
- Singh, J. S. (1980). Higher education and social mobility: The role of the university of Malaya. *Asian Journal of Social Science*, 8(1), 55-63.
- Skoufias, E. (1994). Market wages, family composition and the time allocation of children in agricultural households, *Journal of Development Studies*, 30, 335 –360.
- Slootman, M. (2018). Social mobility allowing for ethnic identification: reassertion of ethnicity among Moroccan and Turkish Dutch. *International Migration*, 56(4), 125–139.
- Smith, P. K. (1994). Downward mobility: Is it a growing problem?. *American Journal of Economics and Sociology*, 53(1), 57-72
- Snipp, C. (1985). Occupational mobility and social class: Insights from men's career mobility. *American Sociological Review*, 50(4), 475-493.
- Sobek, M. (1996). Work, status, and income: Men in the American occupational structure since the late nineteenth century. *Social Science History*, 20(2), 169-207.
- Solorzano, D. G. (1992). An exploratory analysis of the effects of race, class, and gender on student and parent mobility aspirations. *The Journal of Negro Education*, 61(1), 30-44.

- Song, Y.-L. (2016). From newcomers to middle class: The social and spatial mobility of new urban migrants. *China Review*, 16(3), 121-147.
- Sorhun, E. (2011). Economic and social motivation-based im/migration modeling: The case of Turkey. *Review of Development Economics*, 15(2), 356-369.
- Sorokin, P. 1927. *Social mobility*. New York And London: Harper And Brothers.
- Sorokin, P. A. (1964). *Social and cultural mobility*. London: The Free Press of Glencoe.
- Sousa, M. D. (2013). Bankruptcy stigma: A socio-legal study. *Am. Bankr. LJ*, 87, 435.
- Sönmez, A., & Toksoy, A. (2014). Türkiye’de girişimcilik ve türk girişimci profili üzerine bir analiz, yönetim ve ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi İİ BF Manisa*, 21(2), 44-47.
- Stanley, J., Hensher, D. A., Stanley, J., Currie, G., Greene, W. H., & Vella-Brodrick, D. (2011). Social exclusion and the value of mobility. *Journal of Transport Economics and Policy (JTEP)*, 45(2), 197-222.
- Stockdale, A. (2004). Rural out-migration: Community consequences and individual migrant experiences. *Sociologia Ruralis*, 44(2), 167-194.
- Stone, L. (1966). Social mobility in England, 1500–1700. *Past & Present*, 33(1), 16-55.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. New York: Cambridge University Press.
- Strauss, A. L. ve Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park: CA: Sage.
- Strauss, A. L. ve Corbin, J. (1994). Grounded Theory Methodology: An Overview. N. Denzin ve Y. Lincoln (Ed.), *Handbook of Qualitative Research* içinde (ss. 273–285). Thousand Oaks: CA: Sage.
- Stuckert, R. P. (1963). Occupational mobility and family relationships. *Social Forces*, 41(3), 301–307.
- Stull, J. C. (2013). Family socioeconomic status, parent expectations, and a child's achievement. *Research in Education*, 90(1), 53-67.
- Sunar, L. (2020). Türkiye’de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, (Supplement 1), 29-58. DOI: 10.26650/JECS2020-0053
- Sunar, L., Kaya, Y. ve Otrar, M. (2016). *Türkiye sosyoekonomik statü endeksi* (Araştırma Raporu No: 113K506). Ankara: TÜBİTAK.
- Sunata, U. (2014). Tersine beyin göçünde sosyal ağların rolü: Türkiyeli mühendislerin Almanya'dan geriye göç deneyim ve algıları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 85.
- Swartz, T. T. (2008). Family capital and the invisible transfer of privilege: Intergenerational support and social class in early adulthood. *New directions for child and adolescent development*, 2008(119), 11-24.
- Swift, A. (2004). Would perfect mobility be perfect? *European Sociological Review*, 20(1), 1–11.
- Şahin, T., & Coşkun, S. (2009). *Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Şengönül, T. (2007). *Toplumumuzda eğitimin dikey sosyal hareketliliğe etkisi (İzmir’de profesyonel meslek sahibi bireyler üzerine bir araştırma)*. (Doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1998). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan terör nedeniyle göç eden ailelerin sorunları*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Tait, S. I. (2016). Social stratification and the distribution of capital in Kerala, India: Applying Bourdieu to the centre for research and education for social transformation. *NEXUS: The Canadian Student Journal of Anthropology*, 24(1), 35-49.
- Tatlıcan, Ü. (1996). *Mühendisler ve sosyal hareketlilik: İzmir ve Hinterlandı*. (Doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Teles, S., Mickey, R., & Ahmed, F. (2005). Regime effects: Ethnicity, social mobility, and public policy in the USA and Britain. G. Loury, T. Modood, & S. Teles (Ed), *Ethnicity, Social Mobility, and Public*

- Policy: Comparing the USA and UK* içinde (ss. 522-570). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, J. L. (2004). The facets of the entrepreneur: identifying entrepreneurial potential. *Management Decision*, 42(2), 243-258.
- Thorne, D., & Anderson, L. (2006). Managing the stigma of personal bankruptcy. *Sociological Focus*, 39(2), 77-97.
- Treiman, D. J. (2013). *Occupational prestige in comparative perspective*. Amsterdam: Elsevier.
- Triandafyllidou, A., & Isaakyan, I. (Eds.). (2016). *High skill migration and recession: Gendered perspectives*. Springer.
- Tunali, I. (1996, December). Education and work experiences of 6-14 year-old children in Turkey. In *Economic Research Forum Working Papers* (No. 9638).
- Turcotte, M. (2011). Intergenerational education mobility: University completion in relation to parents' education level. *Canadian Social Trends*, 92, 37-43.
- Turner, R. (1960). Sponsored and contest mobility and the school system. *American Sociological Review*, 25(6), 855-867.
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: Akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326.
- UN Women. (2015). Transforming economies, realizing rights. UN Women.
- Usta, N. (1992). *Sosyal hareketlilik ve din ilişkisi: Samsun/Havza/Ilıca Kasabası örneği*. (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Erzurum.
- Uunk, W., Mach, B. W., & Mayer, K. U. (2005). Job mobility in the former East and West Germany: The effects of state-socialism and labor market composition. *European Sociological Review*, 21(4), 393-408.
- Uyarer, B. C. (2014). *Intergenerational mobility in education in Turkey*. (Yüksek lisans tezi). Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vallet, L. (2001). Forty years of social mobility in France: Change in Social fluidity in the light of recent models. *Revue Française De Sociologie*, 42, 5-64.
- van de Werfhorst, H. G. (2011). Skills, positional good or social closure? The role of education across structural-institutional labour market settings. *Journal of Education and Work*, 24(5), 521-548. <https://doi.org/10.1080/13639080.2011.586994>
- van den Hoonaard, W. C. (2008). *Theoretical sampling*. (L. M. Given, Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Van Leeuwen, M. H. D., & Maas, I. (2010). Historical studies of social mobility and stratification. *Annual Review of Sociology*, 36, 429-451
- Venturini, A., & Villosio, C. (2006). Labour market effects of immigration into Italy: An empirical analysis. *International Labour Review*, 145(1-2), 91-118. <https://doi.org/10.1111/j.1564-913X.2006.tb00011.x>
- Venturini, A., & Villosio, C. (2008). Labour-market assimilation of foreign workers in Italy. *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 517-541.
- Verbakel, E., & de Graaf, P. M. (2007). Resources of the partner: Support or restriction in the occupational career? Developments in the Netherlands Between 1940 and 2003. *European Sociological Review*, 24(1), 81-95.
- Viera, J. (2017). *An intergenerational migration experience: Social mobility among return migrants and their families in Mexico*. Erişim adresi: <https://cdr.lib.unc.edu/concern/dissertations/rv042t62b>
- Vincent, C., & Ball, S. J. (2007). Making up the middle-class child: Families, activities and class dispositions. *Sociology*, 41(6), 1061-1077.
- Wagmiller, R. L., & Adelman, R. M. (2009). *Childhood and intergenerational poverty: The long-term consequences of growing up poor*. Erişim adresi <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8MP5C0Z>

- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (Vol. 1). (Ed. Guenther Roth ve Claus Wittich). Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Weichselbaumer, D., & Winter-Ebmer, R. (2005). A meta-analysis of the international gender wage gap. *Journal of Economic Surveys*, 19(3), 479-511.
- Weichselbaumer, D., & Winter-Ebmer, R. (2006). Rhetoric in economic research: The case of gender wage differentials. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 45(3), 416-436.
- Wilkinson, L. R., Shippee, T. P., & Ferraro, K. F. (2012). Does occupational mobility influence health among working women? Comparing objective and subjective measures of work trajectories. *Journal of Health and Social Behavior*, 53(4), 432-447.
- Willis, P. (2016). *İşçiliği öğrenmek. Sınıf, İşçilik ve Eğitim: İşçi Çocukları Nasıl İşçi Oluyor?*. Ankara: Heretik Yay.
- Wilson, G., Roscigno, V. J., & Huffman, M. L. (2013). Public sector transformation, racial inequality and downward occupational mobility. *Social Forces*, 91(3), 975-1006.
- Wilson, George. (2012). Women's mobility into upper-tier occupations: Do determinants and timing differ by race? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 639(1), 131-148.
- Wright, E. O. (1996). The continuing relevance of class analysis - comments. *Theory and Society*, 25(5), 693-716.
- Wright, E. O. (1997). *Class counts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yamak, N., & Yamak, R. (1999). Türkiye'de gelir dağılımı ve iç göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 16-28.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22), 121-138.
- Yasuda, S. (1964). A methodological inquiry into social mobility. *American Sociological Review*, 29(1), 16-23.
- Yazgan, Ç. Ü. (2017). *Mesleki ve teknik anadolu lisesi öğrencilerinin sosyal hareketliliğine ilişkin profilleri: Eskişehir İli Örneği*. (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Yıldırım, C. (2011). *Neoliberal iktisat politikalarının Türkiye'de orta sınıfa etkisi*. (Doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Bolu.
- Yılmaz, H. B., & Dülgerler, Ş. (2011). Children who work in the street in İzmir, Turkey. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 39(1), 129-144.
- Young, M. (1958). *The rise of meritocracy*. London: Thames and Hudson.
- Yun, Y.-M. (1994). Class Structure and class mobility in East Asia: A comparison among South Korea, Japan and Taiwan. *Korea Journal of Population and Development*, 23(2), 257-282.

EKLER

Ek 1. Nicel Araştırma Anket Formu

TÜRKİYE'DE SOSYAL HAREKETLİLİĞİN YAPISI VE BİÇİMLERİ PROJESİ ARAŞTIRMA ANKET FORMU

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Araştırması İstanbul Medeniyet Üniversitesi öğretim üyelerinin TÜBİTAK desteğiyle (217K184 Numaralı Proje) gerçekleştirilmekte oldukları bir araştırmadır. Bu araştırma neticesinde Türkiye’deki değişik toplumsal hareketliliğin yönü, mesafesi, yoğunluğu, araçları ve biçimini tespit ve analiz edebilmek için bir model geliştirilecektir.

Bu kapsamda Türkiye genelinde 2500 kişi ile yürütülen anket ile elde edilecek veriler ile elde edilen veriler sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini tanımlamada kullanılacaktır. Araştırma raporunda anketlerle ilgili genel sonuçlar verilecek olup kişisel bilgileriniz tamamen gizli tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

BLOK NO

ANKET NO:

ANKETÖR 1 NO.....

ANKETÖR 2 NO.....

ANKETÖR 3 NO.....

DIKKAT! Bu anket HANE REİSİNİN **30-50 yaş** aralığında olduğu hanelerde uygulanacaktır.

Anketör Adı Soyadı ve No:	Adres Kontrol	Telefon Kontrol	SPV Kontrol	Anket Tarihi	Başl. Saati	Bitiş Saati
				/...../ 2018		

ADRES

S1.	Blok No:	
S2.	Hane Sıra No	
S3.	Yerleşim Yeri	1.Kent 2.Kır
S4.	Adres Asıl / Yedek Durumu	1. Asıl 2. İkame -1 3. İkame-2 4. İkame-3
S5.	İl	
S6.	İlçe	
S7.	Mahalle	
S8.	Köy	
S9.	Cadde /Sokak	
S10.	Dış Kapı No	
S11.	İç Kapı No	
S12.	Apartman Adı	
S13.	İlk ziyaret tarihi/...../2018	Ziyaret sonucu 1.Anket yapıldı 2.Evde yok 3.Red
S14.	İkinci ziyaret tarihi/...../2018	Ziyaret sonucu 1.Anket yapıldı 2.Evde yok 3.Red
S15.	Anketin yapılış biçimi:	1.Tek seferde tamamlandı 2.İki seferde tamamlandı
S16.	Anketörün gözlem notları:	

DENEK BİLGİLERİ:	
Erkek Adı Soyadı:	
Kadın Adı Soyadı:	
Telefon numarası:	

A. HANE HALKI SES TABLOSU

İlk satıra Erkek Hane Sahibinin ve ikinci satıra Kadın Hane Sahibinin bilgilerini alınız! Sonraki satırlara hanede yaşayan diğer kişilerin hane reisine olan yakınlığına göre bilgilerini büyükten küçüğe göre sıralayarak alınız. Hanede yer alan her bir bireyle ilgili satırı tamamlayıp sonraki bireye geçiniz.

A1. Haneye mensup olan kişi sayısı nedir? Kişi [Aşağıdaki tablodan kontrol et]

A2. Siz dâhil hanede yaşayan kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve gelirleri nedir?

SORU	A3.1. Geçimi hane ile ortak mı?	A3.2. Hanedeki konumu? (Hane halkı reisine göre)	A3.3. Doğum Tarihi	A3.4. Cinsiyet	A3.5. Medeni hal	A3.6. Eğitim durumu	A3.7. Mezun olduğu bölüm	A3.8. Mesleği	A3.9. Aylık Net Geliri	A3.10. İlgili kişinin ne tür gelirleri bulunmaktadır? (Birden fazla seçenek seçilebilir.)
DİKKATİ BU SORULAR SADECE 16 YAŞINDAN BÜYÜKLERE SORULACAK										
#	1. Evet 2. Hayır	1. Hane halkı reisi 2. Eşi 3. Oğlu/Kızı 4. Babası/Annesi 5. Kardeşi 6. Kayınpederi / Kayınvalidesi 7. Damadı/Gelini 8. Torunu 9. Diğer akrabası 10. Evde kalan hizmetli Akraba olmayanlar 11. Diğer:	Dikkat!!! Doğum tarihi sadece yıl olarak alınacak	1. Erkek 2. Kadın	1. Hiç evlenmedi 2. Evli 3. Evli ama bir okul bitirmede 4. Eşi öldü (dul) 5. Boşandı 6. Boşanmadı ama ayrı yaşıyor	1. Okur-yazar değil 2. Okur-yazar ama bir okul bitirmede 3. İlkokul (5 Yıl) 4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl) 5. Lise 6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans 7. Üniversite 8. Yüksek Lisans 9. Doktora	Dikkat!!! Bu soru sadece Üniversite mezunlarına sorulacak!	Buraya açık uçlu bir biçimde denek tarafından verilen cevap meslek bilgisi yazılacak MESLEK AÇIKLAMA KARTINA BAK	Buraya açık uçlu bir biçimde denek tarafından verilen aylık gelir miktarı yazılacak Eğer gelir yıllık olarak belirtiliyorsa yanına (/12) işareti konacak	1. Düzenli Maaş 2. Düzenli işten elde edilen ek gelirler (ikramiye, prim vb.) 3. Düzensiz ücret (yevmiye, parça başı ücret, iş başı ücret) 4. Kira, icar geliri 5. Ticari gelir 6. Tarım ve hayvancılık 7. Faiz, hisse vb. geliri 8. Emekli maaşı 9. Yaşlılık maaşı, sosyal yardım fonu vb 10. Dul, yetim ve öksüz maaşı
1.Hane Sahibi Erkek										
2.Hane Sahibi Kadın										
3.										
4.										
5.										
6.										
7.										
8.										

(EĞER HANEDE 8'DEN FAZLA KİŞİ ARKA SAYFADAN DEVAM EDİNİZ)

SORU	A3.1. Geçimi hane ile ortak mı?	A3.2. Hanedeki konumu? (Hane halkı reisine göre)	A3.3. Doğum Tarihi	A3.4. Cinsiyet	A3.5. Medeni hal	A3.6. Eğitim durumu	A3.7. Mezun olduğu bölüm	A3.8. Mesleği	A3.9. Aylık Net Geliri	A3.10. İlgili kişinin ne tür gelirleri bulunmaktadır? (Birden fazla seçenek seçilebilir)
DİKKATİ BU SORULAR SADECE 16 YAŞINDAN BÜYÜKLERE SORULACAK										
#	1. Evet 2. Hayır	1. Hane halkı reisi 2. Eşi 3. Oğlu/Kızı 4. Babası/Annesi 5. Kardeşi 6. Kayınpederi/ Kayınvalidesi 7. Damadı/Gelini 8. Torunu 9. Diğer akrabası 10. Evde kalan hizmetli Akraba olmayanlar 11. Diğer:	Dikkat!!! Doğum tarihi sadece yıl olarak alınacak	1. Erkek 2. Kadın	1. Hiç evlenmedi 2. Evli 3. Evli değil ama birlikte yaşıyor 4. Eşi öldü (dul) 5. Boşandı 6. Boşanmadı ama ayrı yaşıyor	1. Okur-yazar değil 2. Okur-yazar ama bir okul bitirmede 3. İlkokul (5 Yıl) 4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl) 5. Lise 6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans 7. Üniversite 8. Yüksek Lisans 9. Doktora	Dikkat!!! Bu soru sadece Üniversite mezunlarına sorulacak! MESLEK AÇIKLAMA KARTINA BAK	Buraya açık uçlu bir biçimde denek tarafından verilen cevap meslek bilgisi yazılacak MESLEK AÇIKLAMA KARTINA BAK	Buraya açık uçlu bir biçimde denek tarafından verilen aylık gelir miktarı yazılacak. Eğer gelir yıllık olarak belirtiliyorsa yanına (/12) işareti konacak	1. Düzenli Maaş 2. Düzenli işten elde edilen ek gelirler (ikramiye, prim vb.) 3. Düzensiz ücret (yevmiye, parça başı ücret, iş başı ücret) 4. Kira, icar geliri 5. Ticari gelir 6. Tarım ve hayvancılık 7. Faiz, hisse vb. geliri 8. Emekli maaşı 9. Yaşlılık maaşı, sosyal yardım fonu vb 10. Dul, yetim ve öksüz maaşı
9										
10										
11										
12										
13										
14										
15										
16										

B. ERKEK HANE SAHİBİ SOSYAL HAREKETLİLİK SORU TABLOSU

Aşağıdaki sorular erkek hane sahibine yöneltilenlerdir.

Sorulara net ve kesin cevaplar alınması hiçbir hücrenin boş bırakılmaması gerekmektedir!

HANE TABLOSUNDA BU KİŞİNİN SIRASI:

B1. Mezun olduğunuz lise hangisidir?

(BU SORU LİSE MEZUNLARINA SORULACAK! BK. A2.6)

1. Lise Mezunu Değilim
2. Düz/Temel Lise
3. Anadolu Lisesi
4. Fen Lisesi
5. Meslek Lisesi
6. İmam Hatip Lisesi
7. Askeri Lise
8. Özel Lise
9. Yabancı Lise
10. Diğer (Belirtiniz):

B2. İyi düzeyde bildiğiniz anadiliniz dışındaki yabancı diller hangileridir?

1. Herhangi bir yabancı dili iyi düzeyde bilmiyor
2. İngilizce
3. Almanca
4. Fransızca
5. Arapça
6. Diğer (Belirtiniz):

B3. Düzenli bir işte (ücretli veya kendinize ait) hiç çalıştınız mı? Bu işe başlama yaşıınız nedir? / İlk işe başlama yaşıınız nedir?

1. Evet YAŞINDA BAŞLADIM
2. Hayır, Ücretli Bir İşte Hiç Çalışmadım (B5. soruyu sor, B4, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B12, B13, B14, B15, B16, B17. soruları atla)

B4. Halihazırda herhangi bir işte çalışıyor musunuz? (Ücretli veya kendinize ait bir işiniz var mı?)

1. Evet (B5. soruyu atla)
2. Hayır (B5. soruyu sor, B6, B7, B8. soruyu atla)

B5. Çalışmıyorsanız çalışmama nedeniniz nedir?

1. İşe başlamak için bekliyor
2. Öğrenci
3. Ev hanımı
4. Emekli
5. İrat sahibi
6. Engelli
7. Sağlık nedenleriyle
8. Çocuk bakımı
9. Mevsimlik çalışıyor
10. Diğer (Belirtiniz):

B6. Mevcut çalıştığınız işyerinin statüsü nedir?

1. Devlet
2. Özel Şirket
3. Yabancı Şirket
4. Diğer (Belirtiniz):

- Temel liseler, resmi ve gündüz öğretimi yapan ve temel MEB lise müfredatını barındıran liselerdir.
- Ticaret, Endüstri, Sağlık, İletişim, Öğretmen, Polis, Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri Meslek Liseleri Kapsamına girmektedir.
- Yabancı liseler, yabancı dille eğitim yapan özel liselerdir (Saint Joseph Fransız Lisesi, Saint Benoit Fransız Lisesi gibi)
- Bu lise türleri dışında kalan liseler türü belirtilerek diğer kısmına yazılacaktır.
- Lise ismi belirtilirse bu lisenin türü istenecek

- İleri düzeyde yabancı dil bilgisi; dilin okuma, yazma, konuşma açısından anadil gibi kullanılabilirliğini ifade eder.
- Birden fazla dil seçilebilir.
- Bu diller dışında belirtilen dil açık bir biçimde yazılarak diğer seçeneğine yazılacaktır.

- Ücretli bir iş kişinin daimi bir şekilde yaptığı iştir. Geçici olarak yaptığı işler (staj, geçici dönem için yapılan satıcılık gibi) bu kapsamda değerlendirilmez.
- Kişinin aile içinde veya yakınına ait bir yerde ücretsiz veya harçlık karşılığı profesyonel olarak değerlendirilemeyecek işleri bu kapsamda değerlendirilmez.
- Görüşülen kişi eğer sadece yılını söylüyor ve başladığı yaşı hatırlamıyorsa o zaman yıl üzerinden yaşı hesaplayarak giriniz.

- Çalışmama nedeni olarak birden fazla seçenek işaretlenebilir.
- Görüşülen kişinin durumu belirtilen seçeneklerde bulunmuyorsa sorunun 'diğer' kısmına açıkça yazılarak belirtilmelidir.

- Çalışılan yerin türünde yabancı şirket, sermayesi temelde Türkiye dışı merkezli olan şirketlerdir. Bu şirketler genelde uluslararası alanda aktif olarak hizmet vermektedir.
- Devlet, özel ve yabancı şirket haricinde bulunan işyerleri 'diğer' seçeneğinde yazılarak açıkça belirtilmelidir.
- Esnaf Denildiğinde Özel Sektöre Yazılacak

B7. Mevcut çalıştığınız işteki ÇALIŞMA BİÇİMİNİ belirtir misiniz?

1. Düzenli ücretli / maaşlı
2. Yevmiyeli
3. İşveren (Yanında İşçi Çalıştıran)
4. Kendi hesabına (Yanında İşçi Çalıştırmayan)
5. Ücretsiz aile işçisi
6. Freelens/part time

B8. Mevcut çalıştığınız işinizdeki konumunuz nedir?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi

B8.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir?.....

DÖNÜM

16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B9. Mevcut işinizden önce herhangi bir işte çalıştınız mı?

1. Evet
2. Hayır (B10, B11, B12. soruyu atla)

B10. İşinizdeki konumunuz hiç değişti mi? Değiştiyse en son ne zaman değişti?

1. Evet YILINDA
2. Hayır, Konumum Hiç Değişmedi (B11, B12. soruları atla)

B11. Mevcut işinizden önceki işinizdeki konumunuz hangisidir?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç opertaörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi

B11.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir:

DÖNÜM

16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B12. Ücretli düzenli ilk işinizdeki konumunuz hangisidir?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)

ÇALIŞMA BİÇİMİNİ AÇIKLAMA KARTINA BAK!

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

- Kişinin hâlen ücretli veya kendine ait gelir getirici bir işte çalışıp çalışmadığı öğrenilecektir.
- Kişinin çalıştığı işindeki konumunun en son ne zaman değiştiği yıl olarak belirtilmelidir.
- Aynı konumda gerçekleşen iş değişimleri buraya yazılmamalıdır. Mesela bir kişi bir okulda öğretmenken başka bir okula öğretmen olarak geçmesi konum değişimi sayılmaz.

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi

B12.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir:

..... **DÖNÜM**

16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B13. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinin faaliyet alanı nedir?

1. Tarım
2. Hizmet
3. Sanayi
4. İnşaat

Eğer faaliyet alanından emin değilseniz açık olarak sektör bilgisini alınız!

B14. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinde kaç kişi çalışmaktadır? **KİŞİ**

B15. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinde emrinizde kaç kişi çalışmaktadır? **KİŞİ**

B16. Hiç üç aydan uzun süre işsiz kaldınız mı? Hangi yıllarda ne kadar işsiz kaldınız? (GÜNÜMÜZDEN GERİYE DOĞRU)

1. Evet
 - (1) hangi yıl: ne kadar süre ay
 - (2) hangi yıl: ne kadar süre ay
 - (3) hangi yıl: ne kadar süre ay

2. Hayır **(B17. Soruyu atla)**

B17. Bu dönemde işsiz kalma sebebi nedir?

1. Sahip olduğum işin iflas etmesi
2. Sağlık sorunları
3. İşten ayrılma
4. Engellilik
5. Göç
6. Çocuk Sahibi Olmak
7. Evlilik
8. Hapis
9. İşin sona ermesi / işyerinin kapanması
10. Yeni iş aramaya başlamak
11. Diğer (Belirtiniz):

B18. Doğum yeriniz neresidir?

- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyeri veya kuruluşun faaliyet alanı işaretlenmelidir.
- Hizmet sektörü alanları için ulaşım, iletişim, haberleşme, eğitim, sağlık, turizm ve yeme içme alanında faaliyet gösteren şirketler vs. örnek verilebilir. Devlet ya da özel sektörde olması fark etmemektedir.

- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyerinde çalışan kişi sayısı belirtilmelidir.
- Eğer iki işi varsa en tanımlayıcı olana göre cevap vermelidir.
- Şubeleri ya da bağımsız birimleri olan bir firmada çalışıyorsa şube veya birim esas alınmalıdır.
- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyerinde emrinde çalışan kişi sayısı belirtilmelidir.
- Eğer iki işi varsa en tanımlayıcı olana göre cevap vermelidir.
- Şubeleri ya da bağımsız birimleri olan bir firmada çalışıyorsa şube veya birim esas alınmalıdır.
- Soruda görüşülen kişinin kendinden alt kademeler çalışanları birebir kendi gözetim ve denetiminde çalışanların sorulduğu ifade edilmelidir.
- Kişinin üç aydan uzun süre işsiz kalma durumu evet ya da hayır olarak işaretlenmelidir.
- Görüşülen kişinin hangi yıllarda ne kadar süre ile işsiz kaldığını belirtmelidir. Burada birden fazla (3'e kadar) girilebilir.

- Kişinin işsiz kaldığı dönemde işsiz kalma nedeni belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi birden fazla sebep söylediğinde ilgili duruma uyabilecek seçenekler işaretlenmelidir.
- İşsiz kalma nedenleri arasında görüşülen kişinin durumu seçeneklerde bulunmuyorsa bunu 'diğer' kısmında belirtiniz.

- Kişinin doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü

..... İLİLÇE KÖY

B19. Hayatınızın büyük kısmını geçirdiğiniz yer neresidir?

..... İLİLÇE KÖY

B20. Eğer göç ettiyseniz bu göçün nedeni nedir?

1. Göç Etmedim
2. Sağlık
3. Eğitim
4. İş Bulma
5. İş Değişikliği
6. Evlilik
7. Doğal Afetler
8. Zorunlu Göç
9. Diğer (Belirtiniz):

B21. (Siz dahil) Kaç (öz) kardeşsiniz?

..... KARDEŞİZ

B22. Siz ailenizde kaçınıcı çocuksunuz?

.....

B23. Kaç çocuğunuz var?

..... TANE ÇOCUĞUM VAR

B24. Babanızın doğum yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

B25. Annenizin doğum yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.

- Eğer ilgili kişi bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer İlçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.
- Kişinin ikamet olarak en uzun süreli yaşadığı, hayatının büyük kısmının geçirildiği yer yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Gerekmesi hâlinde anketör soruyu açarak uzun süre ikamet ettiği yerleri sormalıdır ve en uzun olanın yerleşim yerinin bilgilerini girmelidir.
- Görüşülen kişi eğer göç ettiyse bunun nedeni seçenekler arasından işaretlenmelidir.
- Zorunlu göç bir kişinin yaşadığı yerden kendi rıza ve planı dışında göç ettirilmesini içermektedir.
- Görüşülen kişi eğer göç sebebini bunlardan biri olarak belirtmediyse ilgili göç nedeni eğer mümkünse belirlenen seçeneklerden birine dahil edilmeye çalışılmalıdır. Uygun olmaması durumunda ise 'diğer' seçeneğinde belirtilmelidir.

- Görüşülen kişinin kardeş sayıları ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Hane içinde yaşasın ya da dışarıda olsun bütün kardeşler dahil edilerek hesaplanmalıdır.
- Aynı anne veya babadan olan kardeşler burada belirtilmelidir. Üvey kardeşler bu kapsamda değerlendirilmemelidir.
- Görüşülen kişinin kardeşleri arasında kaçınıcı çocuk olduğuyla ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Hane içinde yaşasın ya da dışarıda olsun bütün öz kardeşler dahil edilerek hesaplanmalıdır.
- Görüşülen kişinin kardeşleri arasında kaç çocuk sahibi olduğuyla ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Halihazırda devam eden evlilik dışından olan çocuklar da dahil edilmelidir.
- Yasal olarak evlatlık olarak alınanlar bu sayıya dahil edilmelidir.
- Halen devam eden evlilikle ilişkili olan üvey çocuklar bu sayıya dahil edilmelidir.
- Görüşülen kişinin babasının doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi babasının doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Görüşülen kişi babası eğer bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer İlçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.
- Görüşülen kişinin annesinin doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi annesinin doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Görüşülen kişi annesi eğer bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer İlçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin

B26. 1. Annenizin hayatının büyük kısmını geçirdiği yer / Annenizin ikamet olarak en uzun kaldığı yerleşim yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

Yurtdışı ise ülke ismi:

B26. 2. Babanızın hayatının büyük kısmını geçirdiği yer / Babanızın ikamet olarak en uzun kaldığı yerleşim yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

Yurtdışı ise ülke ismi:

B27. Babanızın eğitim düzeyi hangisidir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora

B28. Annenizin eğitim düzeyi hangisidir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora

B29. Bildiğiniz kadarıyla babanızın düzenli ilk işi / mesleği nedir?

B30. Babanızın ilk işindeki konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)

statülerini anketör teyit etmelidir.

- Görüşülen kişinin ebeveyninin ikamet olarak en uzun süreli yaşadığı, hayatının büyük kısmının geçirildiği yer il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi bulunduğu yerin ikamet ettiği zamanki statüsü (il, ilçe, köy) üzerinden cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Eğer ebeveynler boşanmış ise görüşülen kişinin yanında bulunduğu anne ya da babasının hayatının büyük kısmının geçirildiği yer il, ilçe, köy olarak belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statüleri konusunu anketör teyit etmelidir.
- Gerekmesi hâlinde anketör soruyu açarak uzun süre ikamet ettiği yerleri sormalıdır ve en uzun olanın yerleşim yerinin bilgilerini girmelidir.

- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

- Görüşülen kişinin annesinin eğitim düzeyi işaretlenmelidir.
- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!
İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B31. Babanızın 40 yaşından sonraki sürekli işi / mesleği nedir?

1. Babam 40 yaşından önce vefat etti (B32. soruyu atla)
2. Babam 40 yaşından önce emekli oldu (B32. soruyu atla)
3. İş/mesleği: :

B32. Babanızın 40 yaşından sonraki sürekli işinde konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B33. Bildiğiniz kadarıyla annenizin düzenli ilk işi / mesleği nedir?

1. Ev hanımı (B34. soruyu atla)
2. İş Mesleği: :

B34. Annenizin işindeki konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

B35. Dedenizin (Babanızın babası) doğum yeri hangisidir?

..... İLİLÇE KÖY

B36. Dedenizin (Babanızın babası) en temsil edici işi / mesleği nedir?

(2 adet belirtilebilir)

1.
2.

B37. Dedenizin (Babanızın babası) işindeki konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

B38. Dedenizin (Babanızın babası) eğitim düzeyi nedir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora

B39. Ebeveyn (anne-baba) hanesinde konuşulan dil(ler) hangileridir?

1. Türkçe
2. Kürtçe
3. Zazaca
4. Arapça
5. Rumca
6. İbranice
7. Ermenice
8. Diğer.....

B40. Ebeveynlerinizle (anne-baba) karşılaştırdığınızda kendi sosyal konumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Onların konumundan daha düşük konumdayım

- Görüşülen kişinin dedesinin (babanın babası) doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi dedesinin (babanın babası) doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Görüşülen kişinin dedesi (babanın babası) eğer bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer ilçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

- Görüşülen kişinin dedesinin (babanın babası) eğitim düzeyi işaretlenmelidir.
- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

- Görüşülen kişinin ebeveynlerinin hanelerinde Türkçe haricinde konuşulan bir dil varsa, ne olduğu açık biçimde belirtilmelidir.
- Anketör bu soruda şıkları okumamalı, söylenene en uygun olan şıkkı işaretlemelidir.
- Belirlenen seçenekler görüşülen kişiye uymadığı takdirde 'diğer' seçeneğinde belirtilmelidir.

- Görüşülen kişinin kendini ebeveynlerinin sosyal durumu ile karşılaştırdığında sosyal konumlarını nasıl değerlendirdikleri sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.

2. Onlarla aynı konumdayım
3. Onların konumundan daha yüksek konumdayım
- B41. Çocuklarınızın sosyal konumunun sizinkine göre nasıl olacağını düşünüyorsunuz?**
1. Benim konumundan daha yüksek konumda olacaklar
2. Benimle aynı konumda olacaklar
3. Benim konumundan daha düşük konumda olacaklar

B42. Geçmişe göre kıyasladığınızda bugünkü konumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Geçmişe göre daha yüksek konumdaydım
2. O zamanki konumum ile aynı konumdayım
3. Geçmişe göre daha düşük konumdaydım

B43. Gelecekteki konumunuzun nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

1. Şimdiki konumumdan daha yüksek konumda olacağım
2. Şimdiki konumum ile aynı konumda olacağım
3. Şimdiki konumumdan daha düşük konumda olacağım

B44. Düzenli olarak spor yapma alışkanlığınız var mı?

1. Evet
2. Hayır (B45 ve B46. Soruyu atla)

B45. Düzenli olarak yaptığınız sporları nerelerde yaparsınız? (BİRDEN FAZLA SEÇİLEBİLİR)

1. Spor salonunda
2. Spor kulübünde
3. Evde
4. Park ve açık alanlarda
5. Diğer:

B46. Düzenli olarak yaptığınız sporlar hangileridir. En çok yaptığınızdan en az yaptığınıza doğru sırasıyla belirtiniz?

1.
2.
3.

B47. Günde ortalama kaç saatinizi internette geçiriyorsunuz?

N		1.	VAR	2. YOK	GÜNDE KAÇ SAAT
				(BİR ALT SORUYA GEÇİNİZ)	
1	EV BİLGİSAYARI	1		2	----- --
2	İŞYERİ BİLGİSAYARI	1		2	----- --
3	AKILLI TELEFON	1		2	----- --

B48. İnternette alışveriş yapar mısınız? Yılda ortalama kaç defa internette alışveriş yaparsınız?

1. Evet YILDA DEFA
2. Hayır

B49. Aşağıdaki sosyal medya kanallarından hangisinde şahsi hesabınız bulunmaktadır? Bu sosyal medya kanalında günde kaç saat geçirirsiniz?

N	1.	2.	GÜNDE KAÇ SAAT
	HESABIM VAR	HESABIM YOK	

- Öznel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu gelecekte çocuklarının sosyal konumları ile karşılaştırdığında çocuklarının sosyal konumlarını nasıl değerlendirdikleri sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Öznel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu geçmişe göre kıyasladığında bugünkü sosyal konumunu nasıl değerlendirdiği sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Öznel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu gelecekte nasıl olacağına dair bir değerlendirme yapması için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Öznel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur.

- B44. soru evet ise bu soruya cevap alınacaktır.
- Spor salonu belli alanlarda hizmet sağlayan orta ölçekli olan işletmeleri, spor kulüpleri ise daha büyük ölçekli ve hizmet çeşitliliği olan işyerlerini temsil etmektedir.

- B44. soru evet ise bu soruya cevap alınacaktır.
- Düzenli olarak yapılan sporlar belli bir kategorisi olmaksızın sıralanabilir.

- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

- Bu soru sosyal alışkanlıklara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

(BİR ALT SORUYA GEÇİNİZ)				
1	FACEBOOK	1	2	-----
2	TWITTER	1	2	-----
3	INSTAGRAM	1	2	-----

B50. Ebeveyninizde bir boşanma durumu mevcut mudur?

1. Evet
2. Hayır

B51. Aşağıdakilerden hangisi dünya görüşünüzü en yakın biçimde tanımlar?

1. Milliyetçi
2. Sosyal Demokrat
3. İslamcı
4. Kemalist
5. Muhafazakâr
6. Ulusalçı
7. Liberal
8. Sosyalist
9. Diğer:

- Bu soru dünya görüşünü öğrenmek için sorulmuş bir sorudur.
- Anketör seçenekleri deneğe okumamalı, verdiği cevaba en yakın seçeneği işaretlemelidir.
- Seçenekler arasında sunulan dünya görüşlerinden birini benimsediğini belirten kişinin tercihi 'diğer' kısmına yazılır

C. KADIN HANE SAHİBİ SOSYAL HAREKETLİLİK SORU TABLOSU

Aşağıdaki sorular kadın hane sahibine yöneltilenlerdir.

Sorulara net ve kesin cevaplar alınması hiçbir hücrenin boş bırakılmaması gerekmektedir!

HANE TABLOSUNDA BU KİŞİNİN SIRASI:

C1. Mezun olduğunuz lise hangisidir?

1. Lise Mezun Değilim
2. Düz/Temel Lise
3. Anadolu Lisesi
4. Fen Lisesi
5. Meslek Lisesi
6. İmam Hatip Lisesi
7. Askeri Lise
8. Özel Lise
9. Yabancı Lise
10. Diğer (Belirtiniz):

C2. İyi düzeyde bildiğiniz yabancı diller hangileridir? (Anadiliniz dışındaki diller.

Birden fazla seçilebilir)

1. Herhangi bir yabancı dili iyi düzeyde bilmiyor
2. İngilizce
3. Almanca
4. Fransızca
5. Arapça
6. Diğer (Belirtiniz):

C3. Düzenli bir işte (ücretli veya kendinize ait) hiç çalıştınız mı? Bu işe başlama yaşıınız nedir? / İlk işe başlama yaşıınız nedir?

1. Evet YAŞINDA BAŞLADIM
2. Hayır Ücretli Bir İşte Hiç Çalışmadım (C5. soruyu sor, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C11, C12, C13, C14, C15, C16, C17. soruları atla)

C4. Halihazırda herhangi bir işte çalışıyor musunuz? (Ücretli veya kendinize ait bir işiniz var mı?)

1. Evet (C5. Soruyu atla)
2. Hayır (C5. Soruyu sor, C6, C7, C8. Soruyu atla)

C5. Çalışmıyorsanız çalışmama nedeniniz nedir?

1. İşe başlamak için bekliyor
2. Öğrenci
3. Ev hanımı
4. Emekli
5. İrat sahibi
6. Engelli
7. Sağlık nedenleriyle
8. Çocuk bakımı
9. Mevsimlik çalışıyor
10. Diğer (Belirtiniz):

C6. Mevcut çalıştığınız işyerinin statüsü nedir?

1. Devlet / Kamu
2. Özel Sektör
3. Yabancı Şirket
4. Diğer (Belirtiniz):

- Temel liseler, resmi ve gündüz öğretimi yapan ve temel MEB lise müfredatını barındıran liselerdir.
- Ticaret, Endüstri, Sağlık, İletişim, Öğretmen, Polis, Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri Meslek Liseleri Kapsamına girmektedir.
- Yabancı liseler, yabancı dille eğitim yapan özel liselerdir (Saint Joseph Fransız Lisesi, Saint Benoit Fransız Lisesi gibi)
- Bu lise türleri dışında kalan liseler türü belirtilerek diğer kısmına yazılacaktır.
- Lise ismi belirtilirse bu lisenin türü istenecek

- İleri düzeyde yabancı dil bilgisi; dilin okuma, yazma, konuşma açısından anadil gibi kullanılabilirliğini ifade eder.
- Birden fazla dil seçilebilir.
- Bu diller dışında belirtilen dil açık bir biçimde yazılarak diğer seçeneğine yazılacaktır.

- Ücretli bir iş kişinin daimi bir şekilde yaptığı iştir. Geçici olarak yaptığı işler (staj, geçici dönem için yapılan satıcılık gibi) bu kapsamda değerlendirilmez.
- Kişinin aile içinde veya yakınına ait bir yerde ücretsiz veya harçlık karşılığı profesyonel olarak değerlendirilemeyecek işleri bu kapsamda değerlendirilmez.
- Görüşülen kişi eğer sadece yılını söylüyor ve başladığı yaşı hatırlamıyorsa o zaman yıl üzerinden yaşı hesaplayarak giriniz.

- Kişinin hâlen ücretli veya kendine ait gelir getirici bir işte çalışıp çalışmadığı öğrenilecektir.

- Çalışmama nedeni olarak birden fazla seçenek işaretlenebilir.
- Görüşülen kişinin durumu belirtilen seçeneklerde bulunmuyorsa sorunun 'diğer' kısmına açıkça yazılarak belirtilmelidir.

- Çalışılan yerin türünde yabancı şirket, sermayesi temelde Türkiye dışı merkezli olan şirketlerdir. Bu şirketler genelde uluslararası alanda aktif olarak hizmet vermektedir.
- Devlet, özel ve yabancı şirket haricinde bulunan işyerleri 'diğer' seçeneğinde yazılarak açıkça belirtilmelidir.

- C7. Mevcut çalıştığınız işteki çalışma biçiminizi belirtir misiniz?**
7. Düzenli ücretli / maaşlı
 8. Yevmiyeli
 9. İşveren (Yanında İşçi Çalıştıran)
 10. Kendi hesabına (Yanında İşçi Çalıştırmayan)
 11. Ücretsiz aile işçisi
 12. Freelens/part time
- C8. Mevcut İşinizdeki konumunuz nedir?**
1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
 2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
 3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
 4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
 5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
 6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
 7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
 8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
 9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
 10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
 11. Vasıflı bedensel işçi
 12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
 13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
 14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
 15. Çiftçi
- C8.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir:**
- **DÖNÜM**
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum
- C9. Şu anda yaptığınız işten önce herhangi bir işte çalıştınız mı?**
1. Evet
 2. Hayır (C11 ve C12. soruları atla)
- C10. İşinizdeki konumunuz hiç değişti mi? Değiştirse en son ne zaman değişti?**
3. Evet YILINDA
 1. Hayır, Konumum Hiç Değişmedi (C11, C12. soruları atla)

C11. Mevcut işinizden önceki işinizdeki konumunuz hangisidir?

(Aile işletmelerindeki konum veya geçici olarak çalışılan işlerdeki konum hariç)

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
 2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
 3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
 4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
 5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
 6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
 7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
 8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
 9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
 10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
 11. Vasıflı bedensel işçi
 12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
 13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
 14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
 15. Çiftçi
- C11.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir:**
- **DÖNÜM**

- Esnaf Denildiğinde Özel Sektöre Yazılacak

ÇALIŞMA BİÇİMİNİ AÇIKLAMA KARTINA BAK!

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

- Kişinin hâlen ücretli veya kendine ait gelir getirici bir işte çalışıp çalışmadığı öğrenilecektir.
- Kişinin çalıştığı işindeki konumunun en son ne zaman değiştiği yıl olarak belirtilmelidir.
- Aynı konumda gerçekleşen iş değişimleri buraya yazılmamalıdır. Mesela bir kişi bir okulda öğretmenken başka bir okula öğretmen olarak geçmesi konum değişimi sayılmaz.
- Görüşülen kişi geriye dönük olarak "şu kadar yıl önce" gibi ifadeler kullanması durumunda yıl bilgisi hesaplanıp yazılmalıdır.

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

16. Diğer (Belirtiniz):

17. Bilmiyorum

C12. Ücretli düzenli ilk işinizdeki konumunuz hangisidir?

(Aile işletmelerindeki konum veya geçici olarak çalışılan işlerdeki konum hariç)

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi

C12.1. Sahip olduğunuz toprak miktarı nedir:

DÖNÜM

16. Diğer (Belirtiniz):

17. Bilmiyorum

C13. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinin faaliyet alanı nedir?

1. Tarım
2. Hizmet
3. Sanayi
4. İnşaat

Eğer faaliyet alanından emin değilseniz açık olarak sektör bilgisini alınız!

C14. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinde kaç kişi çalışmaktadır? KİŞİ

(ŞUBELERİ YA DA BAĞIMSIZ BİRİMLERİ OLAN BİR FİRMADA ÇALIŞIYORSA ŞUBE VEYA BİRİM ESAS ALINMALIDIR.)

C15. Sahip olduğunuz ya da çalışmakta olduğunuz işyerinde emrinizde kaç kişi çalışmaktadır? KİŞİ

(ŞUBELERİ YA DA BAĞIMSIZ BİRİMLERİ OLAN BİR FİRMADA ÇALIŞIYORSA ŞUBE VEYA BİRİM ESAS ALINMALIDIR.)

C16. Hiç ÜÇ AYDAN UZUN SÜRE işsiz kaldınız mı? Hangi yıllarda ne kadar işsiz kaldınız? (en fazla üç seçenek) (GÜNÜMÜZDEN GERİYE DOĞRU)

1. Evet
- (1) hangi yıl: ne kadar süre ay
- (2) hangi yıl: ne kadar süre ay
- (3) hangi yıl: ne kadar süre ay

2. Hayır (C17. Soruyu atla)

C17. Bu dönemde işsiz kalma sebebi nedir?

1. Sahip olduğum işin iflas etmesi
2. Sağlık sorunları
3. İşten ayrılma
4. Engellilik

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyeri veya kuruluşun faaliyet alanı işaretlenmelidir.
- Hizmet sektörü alanları için ulaşım, iletişim, haberleşme, eğitim, sağlık, turizm ve yeme içme alanında faaliyet gösteren şirketler vs. örnek verilebilir. Devlet ya da özel sektörde olması fark etmemektedir.
- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyerinde çalışan kişi sayısı belirtilmelidir.
- Eğer iki işi varsa en tanımlayıcı olana göre cevap verilmelidir.
- Şubeleri ya da bağımsız birimleri olan bir firmada çalışıyorsa şube veya birim esas alınmalıdır.
- Kişinin sahip olduğu ya da çalıştığı işyerinde emrinde çalışan kişi sayısı belirtilmelidir.
- Eğer iki işi varsa en tanımlayıcı olana göre cevap verilmelidir.
- Şubeleri ya da bağımsız birimleri olan bir firmada çalışıyorsa şube veya birim esas alınmalıdır.
- Soruda görüülen kişinin kendinden alt kademeler çalışanları birebir kendi gözetim ve denetiminde çalışanların sorulduğu ifade edilmelidir.
- Kişinin üç aydan uzun süre işsiz kalma durumu evet ya da hayır olarak işaretlenmelidir.
- Görüülen kişinin hangi yıllarda ne kadar süre ile işsiz kaldığını belirtmelidir. Burada birden fazla (3'e kadar) girilebilir.
- Kişinin işsiz kaldığı dönemde işsiz kalma nedeni belirtilmelidir.
- Görüülen kişi birden fazla sebep söylediğinde ilgili duruma uyabilecek seçenekler işaretlenmelidir.
- İşsiz kalma nedenleri arasında görüülen kişinin

5. Göç
6. Çocuk sahibi olmak
7. Evlilik
8. Hapis
9. İşin sona ermesi / işyerinin kapanması
10. Yeni iş aramaya başlamak
11. Diğer (Belirtiniz):
- C18. Doğum yeriniz neresidir?**

..... İLİLÇE KÖY

- C19. Hayatınızın büyük kısmını geçirdiğiniz yer neresidir?**

..... İLİLÇE KÖY

- C20. Eğer göç ettiyseniz bu göçün nedeni nedir?**

1. Göç Etmedim
2. Sağlık
3. Eğitim
4. İş Bulma
5. İş Değişikliği
6. Evlilik
7. Doğal Afetler
8. Zorunlu Göç
9. Diğer (Belirtiniz):

- C21. (Siz dahil) Kaç kardeşiniz?**

..... KARDEŞİZ

- C22. Siz ailenizde kaçınıcı çocuksunuz?**

.....

- C23. Kaç çocuğunuz var?**

..... TANE ÇOCUĞUM VAR

- C24. Babanızın doğum yeri hangisidir?**

.....İLİLÇE KÖY

- C25. Annenizin doğum yeri hangisidir?**

.....İLİLÇE KÖY

durumu seçeneklerde bulunmuyorsa bunu 'diğer' kısmında belirtiniz.

- Kişinin doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Eğer ilgili kişi bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer ilçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.
- Kişinin ikamet olarak en uzun süreli yaşadığı, hayatının büyük kısmının geçirildiği yer yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Gerekmesi hâlinde anketör soruyu açarak uzun süre ikamet ettiği yerleri sormalıdır ve en uzun olanın yerleşim yerinin bilgilerini girmelidir.
- Görüşülen kişi eğer göç ettiyse bunun nedeni seçenekler arasından işaretlenmelidir.
- Zorunlu göç bir kişinin yaşadığı yerden kendi rıza ve planı dışında göç ettirilmesini içermektedir.
- Görüşülen kişi eğer göç sebebini bunlardan biri olarak belirtmediyse ilgili göç nedeni eğer mümkünse belirlenen seçeneklerden birine dahil edilmeye çalışılmalıdır. Uygun olmaması durumunda ise 'diğer' seçeneğinde belirtilmelidir.
- Görüşülen kişinin kardeş sayısı ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Hane içinde yaşasın ya da dışarıda olsun bütün kardeşler dahil edilerek hesaplanmalıdır.
- Aynı anne veya babadan olan kardeşler burada belirtilmelidir. Üvey kardeşler bu kapsamda değerlendirilmemelidir.
- Görüşülen kişinin kardeşleri arasında kaçınıcı çocuk olduğuyla ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Hane içinde yaşasın ya da dışarıda olsun bütün öz kardeşler dahil edilerek hesaplanmalıdır.
- Görüşülen kişinin kardeşleri arasında kaç çocuk sahibi olduğuyla ilgili veri sayısal olarak belirtilmelidir.
- Halihazırda devam eden evlilik dışından olan çocuklar da dahil edilmelidir.
- Yasal olarak evlatlık olarak alınanlar bu sayıya dahil edilmelidir.
- Halen devam eden evlilikle ilişkili olan üvey çocuklar bu sayıya dahil edilmelidir.
- Görüşülen kişinin babasının doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi babasının doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Görüşülen kişi babası eğer bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer ilçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.
- Görüşülen kişinin annesinin doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi annesinin doğduğu yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Görüşülen kişi annesi eğer bir il merkezinde doğmuşsa

C26. 1. Annenizin hayatının büyük kısmını geçirdiği yer / Annenizin ikamet olarak en uzun kaldığı yerleşim yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

Yurtdışı ise ülke ismi:

C26.2 Babanızın hayatının büyük kısmını geçirdiği yer / Babanızın ikamet olarak en uzun kaldığı yerleşim yeri hangisidir?

.....İLİLÇE KÖY

Yurtdışı ise ülke ismi:

C27. Babanızın eğitim düzeyi hangisidir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora

C28. Annenizin eğitim düzeyi hangisidir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora

C29. Bildiğiniz kadarıyla babanızın düzenli ilk işi / mesleği nedir?

.....

C30. Babanızın ilk işindeki konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar

sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer İlçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.

- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.

- Görüşülen kişinin ebeveyninin ikamet olarak en uzun süreli yaşadığı, hayatının büyük kısmının geçirdiği yer il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi bulunduğu yerin ikamet ettiği zamanki statüsü (il, ilçe, köy) üzerinden cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.
- Eğer ebeveynler boşanmış ise görüşülen kişinin yanında bulunduğu anne ya da babasının hayatının büyük kısmının geçirdiği yer il, ilçe, köy olarak belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statüleri konusunu anketör teyit etmelidir.
- Gerekmesi hâlinde anketör soruyu açarak uzun süre ikamet ettiği yerleri sormalıdır ve en uzun olanın yerleşim yerinin bilgilerini girmelidir.

- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

- Görüşülen kişinin annesinin eğitim düzeyi işaretlenmelidir.
- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum
- C31. Babanızın 40 yaşından sonraki sürekli işi / mesleği nedir?**
 1. Babam 40 yaşından önce vefat etti (C32. soruyu atla)
 2. Babam 40 yaşından önce emekli oldu (C32. soruyu atla)
 3. İş/mesleği: :
- C32. Babanızın 40 yaşından sonraki sürekli işindeki konumu hangisine uymaktadır?**
 1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
 2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
 3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
 4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
 5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
 6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
 7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
 8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
 9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
 10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
 11. Vasıflı bedensel işçi
 12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
 13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
 14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
 15. Çiftçi
 16. Diğer (Belirtiniz):
 17. Bilmiyorum
- C33. Bildiğiniz kadarıyla annenizin düzenli ilk işi / mesleği nedir?**
 1. Ev hanımı (C34. soruyu atla)
 2. İş Mesleği:
- C34. Annenizin işindeki konumu hangisine uymaktadır?**
 1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
 2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
 3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
 4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
 5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
 6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
 7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
 8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
 9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
 10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
 11. Vasıflı bedensel işçi
 12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
 13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
 14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
 15. Çiftçi
 16. Diğer (Belirtiniz):
 17. Bilmiyorum

C35. Dedenizin (BABANIZIN BABASI) doğum yeri hangisidir?

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

**MESLEK AÇIKLAMA
KARTINA BAK!
İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA
KARTINA BAK!**

- Görüşülen kişinin dedesinin (babanın babası) doğum yeri il, ilçe, köy olarak ilgili yere belirtilmelidir.
- Görüşülen kişi dedesinin (babanın babası) doğduğu

..... İLİLÇE KÖY

C36. Dedenizin (Babanızın babası) en temsil edici işi / mesleği nedir? (2 adet belirtilebilir)

1.
2.

C37. Dedenizin (Babanızın babası) işindeki konumu hangisine uymaktadır?

1. Üst Düzey Yönetici (Genel Müdür, Başkan vs.)
2. Orta Düzey Yönetici (Müdür, Direktör vs.)
3. Üst düzey profesyonel ve uzman (tıp hekimi, avukat, bilişimci vs.)
4. Orta düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (öğretmen, hemşire vs.)
5. Alt düzey masa başı ofis işlerinde çalışan rutin beyaz yakalı (memur, ofis çalışanı vs.)
6. Büyük İşveren (500 kişiden daha fazla işçi çalıştıran)
7. Orta İşveren (20-500 işçi çalıştıran)
8. Küçük İşveren (20'den az işçi çalıştıran)
9. Kendi hesabına çalışan küçük esnaf/ zanaatkar
10. Alt Düzey Yönetici (Şef, Koordinatör)
11. Vasıflı bedensel işçi
12. Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye bedensel işçi (vinç operatörü, aşçı vs.)
13. Yarı-Vasıflı ve Vasıfsız bedensel işçi
14. Tarım işçisi ve yevmiyeci
15. Çiftçi
16. Diğer (Belirtiniz):
17. Bilmiyorum

C38. Dedenizin (Babanızın babası) eğitim düzeyi nedir?

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar ama bir okul bitirmedi
3. İlkokul (5 Yıl)
4. İlköğretim ve ortaokul (8 Yıl)
5. Lise
6. Meslek Yüksek Okulu / Ön Lisans
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans
9. Doktora
10. Bilmiyorum

C39. EBEVEYN (ANNE-BABA) HANESİNDE konuşulan TÜRKÇE DIŞINDAKİ dil(ler) hangileridir?

1. Kürtçe
2. Zazaca
3. Arapça
4. Rumca
5. İbranice
6. Ermenice
7. Diğer.....

C40. Ebeveynlerinizle (anne-baba) karşılaştığınızda kendi SOSYAL KONUMUNUZU nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Onların konumundan daha düşük konumdayım
2. Onlarla aynı konumdayım
3. Onların konumundan daha yüksek konumdayım

yerin halihazırdaki statüsünü değil doğduğu zamanki statüsü üzerinden (il, ilçe, köy) cevap vermesi yönünde yönlendirilmelidir.

- Görüşülen kişinin dedesi (babanın babası) eğer bir il merkezinde doğmuşsa sadece il seçeneği doldurulmalıdır. Eğer İlçe merkezinde doğmuşsa il ve ilçe doldurulmalıdır; eğer bir köyde doğmuşsa il, ilçe ve köy belirtilmelidir.
- Doğum yeri konusunda belirtilen il, ilçe ve köylerin statülerini anketör teyit etmelidir.

MESLEK AÇIKLAMA KARTINA BAK!

İŞTEKİ KONUM AÇIKLAMA KARTINA BAK!

- Görüşülen kişinin dedesinin (babanın babası) eğitim düzeyi işaretlenmelidir.
- Bir okula devam edip bitirmemiş olanlar devam süresi ne olursa olsun mezun olarak değerlendirilemez.
- Okur yazar değil seçeneği herhangi bir okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyenleri ifade eder.
- Okur-yazar ama bir okul bitirmedi seçeneği bir okula gitmediği ya da gitmiş olmasına rağmen bitirmediği halde okuma yazma öğrenmiş olanları ifade eder.

- Görüşülen kişinin ebeveynlerinin hanelerinde Türkçe haricinde konuşulan bir dil varsa, ne olduğu açık biçimde belirtilmelidir.
- Anketör bu soruda şıkları okumamalı, söylenene en uygun olan şıkkı işaretlemelidir.
- Belirlenen seçenekler görüşülen kişiye uymadığı takdirde 'diğer' seçeneğinde belirtilmelidir.

- Görüşülen kişinin kendini ebeveynlerinin sosyal durumu ile karşılaştığında sosyal konumlarını nasıl değerlendirdikleri sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Öznel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.

C41. Çocuklarınızın sosyal konumunun sizinkine göre nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

1. Benim konumundan daha yüksek konumda olacaklar
2. Benimle aynı konumda olacaklar
3. Benim konumundan daha düşük konumda olacaklar

C42. 5 yıl öncesine göre kıyasladığınızda bugünkü sosyal konumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Geçmişe göre daha yüksek konumdaydım
2. O zamanki konumum ile aynı konumdayım
3. Geçmişe göre daha düşük konumdaydım

C43. Gelecekteki sosyal konumunuzun nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

1. Şimdiki konumumdan daha yüksek konumda olacağım
2. Şimdiki konumum ile aynı konumda olacağım
3. Şimdiki konumumdan daha düşük konumda olacağım

C44. Düzenli olarak spor yapma alışkanlığınız var mı?

1. Evet
2. Hayır (C45 ve C46. soruyu atla)

C45. Düzenli olarak yaptığınız sporları nerelerde yaparsınız? (BİRDEN FAZLA SEÇİLEBİLİR)

1. Spor salonunda
2. Spor kulübünde
3. Evde
4. Park ve açık alanlarda
5. Diğer:

C46. Düzenli olarak yaptığınız sporlar hangileridir. En çok yaptığınızdan en az yaptığınıza doğru sırasıyla belirtiniz?

1.
2.
3.

C47. Günde ortalama kaç saatinizi internette geçiriyorsunuz?

		2.YOK		
N		1.VAR	(BİR ALT SORUYA GEÇİNİZ)	GÜNDE KAÇ SAAT
1	EV BİLGİSAYARI	1	2	-----
2	İŞYERİ BİLGİSAYARI	1	2	-----
3	AKILLI TELEFON	1	2	-----

C48. İnternette alışveriş yapar mısınız? / yılda ortalama kaç defa internette alışveriş yaparsınız?

1. Evet YILDA DEFA
2. Hayır

C49. Aşağıdaki sosyal medya kanallarından hangisinde şahsi hesabınız bulunmaktadır? Bu sosyal medya kanalında günde kaç saat geçirirsiniz?

		2. HESABIM YOK		
N		1. HESABIM VAR	(BİR ALT SORUYA GEÇİNİZ)	GÜNDE KAÇ SAAT
1	FACEBOOK	1	2	-----
2	TWİTTER	1	2	-----
3	INSTAGRAM	1	2	-----

- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu gelecekte çocuklarının sosyal konumları ile karşılaştırdığında çocuklarının sosyal konumlarını nasıl değerlendirdikleri sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Özel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu geçmişe göre kıyasladığında bugünkü sosyal konumunu nasıl değerlendirdiği sorusu için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Özel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Görüşülen kişinin kendi sosyal konumunu gelecekte nasıl olacağına dair bir değerlendirme yapması için ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Özel değerlendirmeyi ölçen bu soru için tek cevap alınmalıdır.
- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur.

- C44. soru evet ise bu soruya cevap alınacaktır.
- Spor salonu belli alanlarda hizmet sağlayan orta ölçekli olan işletmeleri, spor kulüpleri ise daha büyük ölçekli ve hizmet çeşitliliği olan işyerlerini temsil etmektedir.

- C44. soru evet ise bu soruya cevap alınacaktır.
- Düzenli olarak yapılan sporlar belli bir kategorisi olmaksızın sıralanabilir.

- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

- Bu soru sosyal alışkanlıklara yönelik sorulmuş bir sorudur. Görüşülen kişinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

C50. Ebeveyninizde (anne-babanız) bir boşanma durumu mevcut mudur?

3. Evet

4. Hayır

C51. Aşağıdakilerden hangisi dünya görüşünüzü en yakın biçimde tanımlar?

1. Milliyetçi

2. Sosyal Demokrat

3. İslamcı

4. Kemalist

5. Muhafazakâr

6. Ulusalçı

7. Liberal

8. Sosyalist

9. Diğer:

- Bu soru dünya görüşünü öğrenmek için sorulmuş bir sorudur.
- Anketör seçenekleri deneğe okumamalı, verdiği cevaba en yakın seçeneği işaretlemelidir.
- Seçenekler arasında sunulan dünya görüşlerinden birini benimsediğini belirten kişinin tercihi 'diğer' kısmına yazılır

D. YAŞAM TARZINA DAİR SORULAR

Bu Soruları Hane Adına Reisi Yanıtlayacak

D.1. Oturduğunuz konutun tipi nedir? (SORMADAN İŞARETLE)

1. Müstakil konut/Villa
2. Apartman Dairesi
3. Site İçerisindeki apartman dairesi
4. Rezidans
5. Gecekondu
6. Köy evi
7. Diğer:

D.2. Oturduğunuz konutunuzun mülkiyet durumu nedir?

1. Ev sahibi
2. Kiracı
3. Lojman
4. Bedelsiz

D.3. Sürekli ikamet ettiğiniz konuttan başka size ait bir konutunuz var mı?

1. Evet
2. Hayır

D.4. Hanenize ait özel araç var mıdır? [ŞİRKET ARAÇLARI HARİÇ]

1. Evet ADET
2. Hayır

D.5. Evinizde (DERS VE SINAV KİTAPLARI DIŞINDA) kaç adet kitap bulunmaktadır? ADET

D.6. Şimdiki evliliğinizin gerçekleşme yılı nedir? (BU SORU SADECE EVLİLERE SORULACAKTIR)

D.7. AİLECE yemeğe çıkma (lokanta, restoran vb. yerlerde) alışkanlığı var mı? Ayda ortalama kaç defa ailece yemeğe çıkarsınız?

1. Evet AYDA DEFA
2. Hayır

D.8. Akraba/memleket ve iş seyahatleri haricinde tatil amaçlı seyahat eder misiniz?

1. Evet
2. Hayır (D9 ve D10. Soruları atla)

D.9. Son 5 yıl içerisinde akraba/memleket ve iş seyahatleri haricinde YURT İÇİNDE tatil amaçlı YILDA ORTALAMA KAÇ KERE seyahate çıktınız?

..... DEFA

- Hane adına soruya hane reisi cevap vermemelidir.
- Hane halkının oturduğu konutun tipi hakkında ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.

- Hane halkının oturduğu konutun mülkiyet durumu hakkında ilgili seçenekler okunmalı, verilen cevap işaretlendikten sonra yazılacak bedel sayısal olarak belirtilmelidir.
- Hane halkının oturduğu konutun tipi hakkında ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Konutun borcunun veya ipoteğinin olması durumu, herhangi bir haciz durumunun olup olmadığı ya da kredi vs. gibi taksitlendirmesinin olma durumunu ölçmektedir.
- Anketör ilgili sorularda değeri tam olarak yazmaya dikkat etmelidir.
- Hane halkının sürekli ikamet ettiği konuttan başka bir mülkiyetinin olması durumu hakkında ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Sürekli ikamet edilen konutun haricindeki konutun türü de işaretlenmelidir. Yatırım amaçlı ev, kira getirisi sağlayan ve uzun dönemli yatırım sağlayan ev türüdür.
- Yazlık ve devremülk ise belli bir dönemde bir süreliğine kâr amacı gütmeyen ikamet edilen evi tanımlamaktadır.
- Hanenin şahsi kullanıma ait araç durumu hakkında ilgili seçenekler okunmalı ve verilen cevap işaretlenmelidir.
- Hane adına soruya hane reisi cevap vermemelidir.
- Eğer hanede şahsi kullanıma ait araç varsa adet bilgisi öğrenilmelidir.
- Hanedeki ders ve sınav kitapları dışında toplam kitap sayısı hakkında verilen cevap belirtilmelidir.
- Tam olmasa bile tahmini olan sayı öğrenilmelidir.
- Tek kişilik ve bekar hanelerde bu soru sorulmayacaktır.
- Sorunun sadece hane reisine sorulması gerekmektedir.
- Yıl bilgisi yeterlidir.
- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Bireylerin tek başına, (öğle tatillerinde vb.) dışarıda yedikleri öğünler haricinde, hane içerisindeki insanların ailecek birlikte dışarıda yeme alışkanlıklarının tespitine çalışılmaktadır.
- Soru hane adına cevap verebilmesi adına hane reisine sorulmalıdır.
- Görüşülen kişi soruya evet yanıt verirse, bu alışkanlığı gerçekleştirme sıklığı sorulmalı ve ayda kaç defa gerçekleştirildiği belirtilmelidir.
- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Hane halkından herhangi birinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.
- Hanenin hep birlikte iş veya memleket seyahati dışında hususen tatil amaçlı olarak seyahat edip etmedikleri öğrenilmelidir.
- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Hane halkından herhangi birinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.
- Hanenin hep birlikte Son 5 yıl içerisinde akraba/memleket ve iş seyahatleri haricinde yurt içinde tatil amaçlı olarak yılda ortalama kaç kere seyahate çıktığının belirtilmesi

D.10. Son 5 yıl içerisinde akraba/memleket ve iş seyahatleri haricinde YURT DIŞINDA tatil amaçlı YILDA ORTALAMA KAÇ KERE seyahate çıktınız?

..... DEFA

gerekmektedir.

- Bu soru kültürel harcamalara yönelik sorulmuş bir sorudur. Hane halkından herhangi birinin alışkanlığının öğrenilmesi amaçlanmaktadır.
- Hanenin hep birlikte Son 5 yıl içerisinde akraba/memleket ve iş seyahatleri haricinde yurt dışında tatil amaçlı olarak yılda ortalama kaç kere seyahate çıktığının belirtilmesi gerekmektedir.

D.11. Gıda alışverişinizi aşağıdakilerden hangisinden yaparsınız?

	1. Her Zaman	2. Sıklıkla	3. Ara sıra	4. Nadiren	5. Hiçbir zaman
1. Semt Pazarı	1	2	3	4	5
2. İndirim marketleri (BİM, A101 gibi)	1	2	3	4	5
3. Mahalle bakkalı	1	2	3	4	5
4. Süpermarket ve grossmarketler	1	2	3	4	5
5. İnternet	1	2	3	4	5

D.12. Giyim alışverişinizi aşağıdakilerden hangisinden yaparsınız?

	1. Her Zaman	2. Sıklıkla	3. Ara sıra	4. Nadiren	5. Hiçbir zaman
1. Semt Pazarı	1	2	3	4	5
2. Mahalledeki Giyim Mağazası	1	2	3	4	5
3. Alışveriş Merkezindeki Giyim Mağazası	1	2	3	4	5
4. İndirim Outletleri	1	2	3	4	5
5. İnternet	1	2	3	4	5

D.13. Hanenizde konuşulan TÜRKÇE DİŞINDAKİ diller hangileridir? (BİRDEN ÇOK SEÇİLEBİLİR)

1. Kürtçe
2. Zazaca
3. Arapça
4. Rumca
5. İbranice
6. Ermenice
7. Diğer.....

- Bu soru hanenin etnisitesini öğrenmek için sorulmuş bir sorudur.
- Anketör seçenekleri görüşülen kişiye okumamalı, verdiği cevaba en yakın seçeneği işaretlemelidir.

!!!!ANKETİMİZE KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ!!!!

Ek 2. Nitel Araştırma Soru Protokolü

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi

Nitel Araştırma Soru Protokolü

Açıklama ve Onam

Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Araştırması İstanbul Medeniyet Üniversitesi öğretim üyelerinin TÜBİTAK desteğiyle (217K184 Numaralı Proje) gerçekleştirilmekte oldukları bir araştırmadır. Bu araştırma neticesinde Türkiye’deki değişik toplumsal hareketliliğin yönü, mesafesi, yoğunluğu, araçları ve biçimini tespit ve analiz edebilmek için bir model geliştirilecektir.

Bu kapsamda Türkiye genelinde 100 kişi ile yüz yüze yarı yapılandırılmış mülakatlara dayanarak yürütülen bu nitel araştırma ile elde edilen veriler sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini tanımlamada kullanılacaktır. Araştırma raporunda görüşmelere ve görüşmecilere dair şahsi bir bilgi verilmeyecek olup kişisel bilgileriniz tamamen gizli tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Sorular

I. GİRİŞ

- i. Biraz kendinizden bahseder misiniz?
Hayatınızı kısaca anlatır mısınız?

II. AİLE

a. Ebeveynler

1. Anne ve babanızdan bahseder misiniz?
2. Babanızın eğitim durumu ve sürecini biraz anlatır mısınız?
 - i. Sizce bu durum sizi nasıl etkiledi?
3. Annenizin eğitim durumu ve sürecini biraz anlatır mısınız?
4. Babanızın ana mesleği neydi? Bu mesleği nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Babanızın yaptığı işleri hatırlıyor musunuz?
6. Ebeveynleriniz hangi şehirde, nasıl bir muhitte yaşardı (farklı zamanları kapsayacak şekilde)
7. Kaç kardeşsiniz? Siz ailenin kaçınıcı çocuğusunuz? Siz doğduğunuzda babanız kaç yaşındaydı
8. Ebeveynleriniz siz çocukken (15 yaşına kadar) yaşadığı yer içerisindeki ekonomik konumu nasıldı?
 - i. Bulunduğu çevreden daha mı iyiydi?
 - ii. Hangi ayırt edici özellikleri vardı?
9. Ailenizin siz yetişkinen (15 yaşından sonra) yaşadığı yerdeki ekonomik konumu nasıldı?
 - i. Bulunduğu çevreden daha mı iyiydi?
 - ii. Hangi ayırt edici özellikleri vardı?

iii. Bir konum değişimi varsa bunu sağlayan temel etken nedir?

10. Ailenizin sosyal ve ekonomik imkanları sizin yaşamınıza (eğitim, gelir, mesleğinize) nasıl etki etti?
11. Ebeveynleriniz sizin eğitiminize ne tür katkılar yaptı?
(Dershaneye gönderme, özel ders aldırma, kursa yollama, ders çalıştırma gibi)
12. Ebeveynlerinizin kendisine ait arabaları var mıydı? Ne zaman nasıl aldılar hatırlıyor musunuz?
13. Ebeveynlerinizin kendisine ait evleri var mıydı? Ne zaman nasıl aldılar hatırlıyor musunuz?
14. Ebeveynlerinizle tatil amaçlı seyahate çıkar mıydınız? Nerelerde tatil yapardınız?
(Ailenizle birlikte yazları köye gider miydiniz, bayram tatillerini nerede geçirirdiniz)
(Bu belirli bir zamandan sonra oldu ise ne zaman, neden böyle bir değişim oldu)

b. Ulusal Göç - Köyden Kente Göç

1. Ebeveynleriniz hayatlarında hiç göç etmiş mi?
 - i. Ailenizde ilk göç hadisesi ne zaman yaşandı?
 - ii. Buna sebep olan etkenler nelerdir?
 - iii. Kimlerle birlikte göç edildi?
 - iv. Hangi rota ile? Nerelerden geçerek göç ettiler.
2. Göç ettikleri yerdeki yaşantılarında ne tür bir farklılaşma oldu?
3. Bu göçün sizin üzerinizdeki (Eğitiminiz, Sosyal konumunuz, mevcut mesleğiniz) etkileri neler oldu?

c. Uluslararası Göç

1. Ebeveynleriniz veya onların ebeveynleri uluslararası bir göç yaptı mı?
Türkiye dışından Türkiye'ye
Türkiye'den Türkiye dışına
2. Bu göç hadisesi ne zaman yaşandı?
3. Buna sebep olan etkenler nelerdir?
4. Kimlerle birlikte göç edildi?
5. Göç ettikleri yerdeki yaşantılarında ne tür bir farklılaşma oldu?
6. Bu göçün sizin üzerinizdeki etkileri neler oldu (eğitiminiz, Sosyal konumunuz, mevcut mesleğiniz)?

d. Miras

1. Ailenizden ya da bir başka yakınınızdan size bir miras kaldı mı?
 - i. Miras mülk olarak mı nakit olarak mı kaldı?
2. Kalan miras size düzenli bir gelir sağladı mı?
3. Kalan miras hayatınızda nasıl değişiklikleri beraberinde getirdi?
4. Mirasın hayatınızdaki etkileri devam ediyor mu?

III. KENDİ HİKAYESİ

a. Eğitim

1. Okuduğunuz ilkokuldan biraz bahsedebilir misiniz?
(Köy okulu, mahalledeki devlet okulu, ailenin seçtiği devlet okulu, özel okul)
2. Hangi lisede okudunuz? (tür ve isim)
Burada okuma kararı nasıl verildi?
Bu liseden mezun olmanın hayatınızdaki etkisi hakkında ne düşünöyorsunuz?
3. Yabancı dili ne zaman, nerede, nasıl öğrendiniz?
4. Özel bir yetenek kursuna (sanat, beceri, spor) gittiniz mi?
Hangilerine gittiniz? Buralara gitmek size ne kazandırdı?
5. Okuduğunuz üniversite ve bölüm kararını nasıl verdiniz?
6. Seçtiğiniz mesleği belirlemede kimler ve neler etkili oldu?
7. Aldığınız lise/üniversite eğitimi sosyal konumunuzu nasıl etkiledi?

8. (Lisansüstü eğitim yapmışsa) Bu kararı almakta kimler ve neler etkili oldu? Lisansüstü eğitim yapmanın hayatınızdaki (sosyal ve ekonomik olarak) etkisi nelerdir?

b. Çalışma Yaşamı

1. Çalışma yaşamına girişiniz ve bu süreçte geçirdiğiniz aşamaları anlatır mısınız?
 - i. İlk işinizi nasıl buldunuz?
 - ii. Sonra neden farklı bir sektöre, işe geçtiniz
 - iii. İşinizdeki yükselme veya farklı işlerde daha iyi konumlara gelme sürecini anlatır mısınız?
2. (Aldığı eğitimden farklı bir meslek icra ediyorsa) bunun nedenleri nelerdir?
3. Mesleki hayatınızla birlikte düşündüğünüzde eğitim olanaklarınız size nasıl bir çevre sağladı?
4. Halihazırdaki gelirinizde eğitiminizin etkisi nasıldır?

c. Meslek

1. Mesleğinizi belirlemede ailenizin/çevrenizin etkisi nasıl oldu?
 - i. Mesleğinizi belirlemede kişisel tercihleriniz nasıl etkili oldu?
 - ii. Mesleğinizi belirlemede ailenizin tercihleri nasıl etkili oldu?
 - iii. Mesleğinizi belirlemede Sosyal çevrenin tercihleri nasıl etkili oldu?
 - iv. Aldığı eğitimin etkisi
2. Mesleğinizi icra ederken hangi zorluklarla karşılaştınız?
3. Mesleğiniz şu an toplum içindeki konumunuzu nasıl etkiliyor (Sizce bu mesleği icra ediyor olmak size toplumda ne kadar/nasıl bir saygınlık kazandırıyor?)

d. Meslek değişimi (yatay hareketlilik)

1. Mesleğinizi hiç değiştirdiniz mi?
 - i. Mesleğinizi neden değiştirdiniz?
 - ii. Bu kararı almanızda etkili olan sebepler nelerdir?
2. Meslek değişiminizin hayatınızdaki yansımaları nasıl oldu?
 - i. Gelir durumunuzu nasıl etkiledi?
 - ii. Tamamlayıcı eğitim almanız gerekti mi?
3. Bugünden baktığınızda meslek değiştirme kararınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Mesleğinizi/işinizi değiştirdiğinizde çevrenizin size karşı tutumu ne yönde değişti? (Yeni mesleğiniz, işiniz, işteki yeni konumunuz toplum içindeki sosyal itibarınızı ne kadar/ne yönde -düşürdü, yükseltti/-nasıl etkiledi)

e. Girişimcilik

1. Yaptığınız işlerde kendinizi başarılı buluyor musunuz?
2. Bu durumda sizin etkinliğinizin oranı nedir?
3. Kendinizi bir girişimci olarak tanımlar mısınız? Sizce siz ne tür bir girişimcisiniz?
4. Girişimciliğinizin mesleki hayatınıza nasıl etkileri oldu?

f. Siyaset – Sivil Toplum

1. Herhangi bir siyasi partide görev aldınız mı? Ne kadar devam etti?
2. Bu görev sizin hayatınıza nasıl yansıdı?
3. Siyasi göreviniz size nasıl bir sosyal ilişki ve çevre sağladı?
4. Bu ilişkiler size ve ailenize nasıl dönüşler sağladı?
5. Herhangi bir sivil toplum kuruluşunda veya toplulukta etkinliğiniz veya ilişkiniz oldu mu?
 - i. Bu etkinlik sizin hayatınıza nasıl yansıdı? Ne kadar devam etti?
 - ii. Bu görev sizin hayatınıza nasıl yansıdı?
 - iii. Bu sivil kuruluşdaki göreviniz/konumunuz size nasıl bir sosyal ilişki ve çevre sağladı?
 - iv. Bu ilişkiler size ve ailenize nasıl dönüşler sağladı?

IV. EVLİLİK

a. Evlilik

1. Eşiniz ile evlilik süreciniz nasıl oldu?
2. Kendinizle kıyasladığınızda evlilik öncesinde eşinizin sosyoekonomik statüsünü nasıl değerlendiriyorsunuz (daha aşağı, eşit, daha yüksek)?
3. Ailenizin ve sosyal çevrenizin bu süreçte tutumu nasıldı?
 - i. Karar vermenizde etkili oldular mı?
 - ii. Aileniz evlilik kararınızı nasıl karşıladı (onayladı, karşı çıktı, kayıtsız kaldı) Neden?
4. Evliliğiniz sosyal hayatınızı nasıl etkiledi?
5. Evlilik sonrasında hayatınızda nasıl farklılıklar görüyorsunuz?
6. (Eğer boşanma varsa) Bu nasıl etkiledi?

b. Kendi Ailenizin Yapısı

1. Çocuklarınızın eğitim durumlarından bahseder misiniz?
2. Evliliğinizin çocuklarınızın sosyoekonomik durumuna etkisini nasıl yorumluyorsunuz?

V. TOPLUMSAL SINIF İÇERİSİNDE KONUMLANDIRILMASI

- a. Bütün bu konuştuklarımızı düşündüğünüzde hayatınızda kırılma oluşturan (sosyal konumunuzu sağlayan/etkileyen) en önemli etken/olay nedir?

VI. FARKLI VAKALARA YÖNELİK ÖZEL SORULAR

v. Hapse düşenler

1. Hapse nasıl girdiniz?
2. Süreci hazırlayan olaylardan bahseder misiniz?
3. Hapiste ne kadar kaldınız?
4. Hapis süreciniz nasıl geçti?

Bu süreçte neler yaptınız?
5. Siz hapisteyken aileniz/eşinizle kim ilgilendi?
6. Hapise girmeniz hayatınızın hangi alanlarında boşluk/kesinti oluşurdu?
 - i. Eğitim hayatı (okul bırakma)
 - ii. Çalışma hayatı (gelir düşüşü, işten çıkarılma vs.)
 - iii. Sosyal hayat (taşınma, boşanma vs.)
7. Hapisten çıktığınız ilk süreçte neler yaptınız?

Öncelik sıralamanız nasıldı? (eğitim, çalışma, evlenme)
8. Hapiste kaldığınız süreç hayatınızı nasıl etkiledi?

vi. İflas yoluyla kayıp yaşayanlar

1. Çalışma hayatınızda iflas ettiğiniz oldu mu?
 - i. Kaç kez? ne şekillerde?
 - iv. Bu süreçleri detaylı paylaşabilir misiniz?
2. İflas etmeden önceki işinizin özelliklerini ve bu işi kurma sürecinizi anlatır mısınız?
3. Çalışma hayatınızda iflas sürecinizi hazırlayan ya da hızlandıran faktörleri düşündüğünüzde neler etkiler oldu? Süreci paylaşabilir misiniz?
4. İflasınızın size nasıl bir etkisi oldu?
5. Aileniz bu süreçlerden nasıl etkilendi?
6. Bu süreçte ailenizden ya da çevrenizden herhangi bir destek aldınız mı? (Maddi, manevi)
7. Sonraki süreçte nasıl devam ettiniz?
 - i. Yeni bir iş kurma imkanınız oldu mu? Buna nasıl karar verdiniz?
 - ii. Maaşlı bir işe mi girdiniz? Buna nasıl karar verdiniz?
8. İflasınız öncesini ve sonrasını düşündüğünüzde hayatınızda nasıl farklılıklar oldu?
9. İflas etmeniz -şu andan baktığınızda- sizin hayatınızı nasıl etkiledi?

vii. Boşanma sebebiyle mali ve sosyal konum kaybı yaşayanlar

1. Eşinizle neden boşandınız?
2. Bu süreçte temel etkenler nelerdir?
3. Boşandıktan sonra ailenizde ve çevrenizde bu durum nasıl karşılandı?
4. Boşanmanızın sosyal ve ekonomik konumunuzda somut nasıl etkileri oldu?
5. Boşandıktan sonra nasıl bir mal paylaşımı yaptınız?
6. Düzenli bir geliriniz var mı?
7. Eşinizden gelen düzenli bir geliriniz var mı?
8. Düzenli Geliri Yoksa - Boşandıktan sonra geçiminizi nasıl sağladınız?
9. Bakmakla yükümlü olduğunuz çocuğunuz ya da başka biri var mı?
10. Evlenmeden önce ve evlilik sırasında sahip olduğunuz sosyal ve maddi olanakları düşündüğünüzde şu anki durumunuzla birlikte nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - i. Temel farklılık alanları neler?
11. Boşanmanız -şu andan baktığınızda- sizin hayatınızı nasıl etkiledi?

viii. Sağlık sorunları sebebiyle işinden mesleğinden uzaklaşanlar

Kendisi /Yakını

1. Hastalık/kaza süreciniz nasıl oldu? Tedavi süreciniz ne kadar sürdü?
2. Bu sırada size kimler yardımcı oldu?
3. Dışarıdan yardım almanız gerekti mi? (Maddi ya da bakım için)
4. Tedavi sürecinizde neler yaptınız?
5. Hastalığınızın hayatınıza nasıl yansımaları oldu?
6. Eğitim/mesleki hayatınızdan uzaklaşmaya/bırakmaya nasıl karar verdiniz?
7. Bu uzaklaşmanın size ve ailenize nasıl etkileri oldu?
 - i. Bu uzaklaşmanın sosyal etkileri nelerdir?
 - ii. Bu uzaklaşmanın gelir durumunuzda nasıl bir etkisi oldu?

ix. Maaşlı bir işten kendi işini kuran (girişimcilik)

1. Maaşlı işinizde nasıl sıkıntılar yaşıyordunuz? (işin kendisi, mesleki tatmin, yönetici, mobbing, maaş, çalışma koşulları)
2. Kendi işinizi kurmaya nasıl karar verdiniz?
 - i. Neden bu iş?
 - ii. Hazırlayan koşullardan bahseder misiniz?
3. Ailenizin (çocuk/ebeveyn) bu süreçte kararınıza karşı tutumu nasıl oldu?
4. İş ile ilgili farklı bir eğitim almanız gerekti mi?
5. Ortağınız var mı?
 - i. Ortağınız nasıl başladı? Biraz bahseder misiniz?
 - ii. Çok ortaklı bir iş açmayı nasıl karar verdiniz?
 - iii. Ortaklığınız nasıl gidiyor?
6. İşinizi kurmak için destek aldınız mı?
 - i. Bu destek nasıl bir destekti? Sermaye, mekân, tecrübe, iş öğretimi vs.
 - ii. Destek yeterli oldu mu?
 - iii. Bu desteği nasıl değerlendirdiniz?
7. Kendi işinizi kurmanız hayatınızda nasıl değişiklikleri beraberinde getirdi?
 - i. Kendi hayatında nasıl etkili oldu ?
 - ii. Ailesinin hayatında nasıl etkili oldu?
8. Yeni kurduğunuz işte geliriniz Miktar olarak ve geliri kullanma bakımından ne şekilde değişti?
9. Çevrenizin size olan bakışında/değerlendirmesinde nasıl bir farklılık oldu?
10. Çevrenizin sizin durumunuz hakkındaki düşüncelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

x. Devlet işinden özel sektöre (daha yüksek konuma) geçen

1. Devletteki işinizde nasıl sıkıntılar yaşıyordunuz? (işin kendisi, mesleki tatmin, yönetici, mobbing, maaş, çalışma koşulları)
2. Özel sektöre geçmeye nasıl karar verdiniz?
 - i. Neden bu iş?
 - ii. Hazırlayan koşullardan bahseder misiniz?

3. Önceki işinizin hangi özellikleri sizin özel sektöre geçmenize yardımcı oldu?
Önceki işinizin özellikleri sizin özel sektöre geçmenize nasıl yardımcı oldu?
4. Ailenizin (çekerdek/ebeveyn) bu süreçte kararınıza tutumu nasıl oldu?
5. İş ile ilgili farklı bir eğitim almanız gerekti mi?
6. Özel sektöre geçmeniz hayatınızda nasıl değişiklikleri beraberinde getirdi?
 - i. Kendi hayatında nasıl?
 - ii. Ailesinin hayatında nasıl?
7. Çevrenizin size olan bakışında/değerlendirmesinde nasıl bir farklılık oldu?
8. Çevrenizin sizin durumunuz hakkındaki düşüncelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

xı. Siyasal ilişkilerle özel bir yükselme yaşayanlar

1. Ailenizin ya da yakın çevrenizin siyasi bir parti ya da devlet kademesiyle bir yakınlığı oldu mu?

Nasıl bir yakınlıktı? Yakınlığının derecesi nedir?

1. Bu yakınlığın size ve ailenize nasıl tezahürleri oldu?
2. Size hayatınızın herhangi bir alanında imtiyaz sağladı mı?
3. Sizin siyasal ilişkileriniz nasıl? Herhangi bir siyasal grupta herhangi göreviniz bulunuyor mu?
4. Bu yakınlık süreci sizin için nasıl başladı?
5. Bu ilişkilerin size ve ailenize nasıl etkileri oldu?
6. Çocuklarınızın eğitimleri, mesleki hayatları ya da evliliklerinde bir etkisi oldu mu?
7. Eğer kopma süreci varsa – Bu ilişkiden ayrılışınız nasıl oldu?
8. Ayrılışınız sizin ve ailenizin sosyal ilişkilerinde ve gelir durumunuzda herhangi bir değişikliğe neden oldu mu?

xii. Kendisinin veya ailesinin sivil/cemaatsel ilişkileriyle özel bir yükselme yaşayanlar

1. Ailenizin (ebeveyn) ya da yakın çevrenizin sivil/cemaatsel ilişkilerle bir yakınlığı oldu mu?
2. Nasıl bir yakınlıktı? Yakınlığının derecesi nedir?
 - i. Ne tür görevler aldı, ne tür görevlerde bulundu?
 - ii. Hangi büyüklükte bir örgütlenme söz konusuydu?
3. Bu yakınlığın size ve ailenize ne türden tezahürleri oldu?
4. Size hayatınızın herhangi bir alanında imtiyaz sağladı mı?
5. Sizin sivil/cemaatsel ilişkileriniz nasıl? Herhangi bir yakınlığınız bulunuyor mu?
6. Bu yakınlık süreci sizin için nasıl başladı?
7. Bu ilişkilerin size ve ailenize nasıl etkileri oldu?
8. Çocuklarınızın eğitimleri, mesleki hayatları ya da evliliklerinde bir etkisi oldu mu?
9. Eğer kopma süreci varsa – Bu ilişkiden ayrılışınız nasıl oldu?
10. Ayrılışınız sizin ve ailenizin sosyal ilişkilerinde ve gelir durumunuza nasıl etkileri oldu?

Ek 3. Nitel Araştırma Çalışma Grubu Görüşme Detayları

Projede nitel araştırmada gerçekleştirilen mülakatları gerçekleştiren, mülakatın yer ve zamanı aşağıda sunulmuştur. Görüşülen Her bir kişiye takma ad verilmiştir.

Görüşülen Kişi Etiketi	Takma ad	Yaş	Cinsiyet	Medeni Hal	İşteki Konum	Şehir	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi (dk.)
G1	Aydın K.	35	Erkek	Bekar	Akademisyen	İzmir	2.06.2019	115
G2	Soner T.	32	Erkek	Evli	Doktor	İstanbul	5.06.2019	97
G3	Adnan M.	47	Erkek	Evli	Öğretmen	Erzurum	4.06.2019	117
G4	Can M.	45	Erkek	Evli	Danışman	İstanbul	2.06.2019	101
G5	Muhlis O.	33	Erkek	Evli	Akademisyen	İstanbul	3.06.2019	61
G6	Önder K.	32	Erkek	Evli	Akademisyen	İstanbul	3.06.2019	65
G7	Ayşe Gül H.	35	Kadın	Evli	Uzman	İstanbul	8.08.2019	90
G8	Çağrı K.	31	Erkek	Evli	Avukat	İstanbul	12.09.2019	54
G9	Ziya M.	53	Erkek	Evli	Fabrikatör	İstanbul	9.07.2019	82
G10	Gültekin K.	66	Erkek	Evli	İşçi	Düzce	13.09.2019	56
G11	Özgür K.	30	Erkek	Evli	Uzman	İstanbul	9.07.2019	120
G12	Emel G.	53	Kadın	Evli	İşletmeci	İstanbul	11.07.2019	150
G13	Remziye Y.	59	Kadın	Evli	İşletmeci	İstanbul	12.07.2019	66
G14	Selma H.	45	Kadın	Evli	STK çalışanı	İstanbul	12.07.2019	98
G15	Erhan K.	62	Erkek	Evli	STK çalışanı	İstanbul	15.07.2019	87
G16	Derya M.	57	Kadın	Boşanmış	Akademisyen	İstanbul	17.08.2019	90
G17	Gökay M.	34	Erkek	Bekar	Pilot	İstanbul	18.07.2019	48
G18	Reşit K.	58	Erkek	Evli	Üretici	İstanbul	5.08.2019	54
G19	Serhat M.	34	Erkek	Evli	Mühendis	İstanbul	8.08.2019	81
G20	Aysel B.	37	Kadın	Boşanmış	Mimar ve Okul Yöneticisi	İstanbul	9.08.2019	96
G21	Satılmış K.	43	Erkek	Evli	Kasap	Mersin	10.08.2019	70
G22	Ömer G.	54	Erkek	Evli	İşletmeci	Mersin	10.08.2019	77
G23	İlknur K.	55	Kadın	Evli	Aşçılık	İstanbul	21.08.2019	103
G24	Abdullah K.	41	Erkek	Evli	Seyyar Satıcı	Mersin	23.08.2019	105
G25	Osman K.	56	Erkek	Evli	İşletmeci	Ankara	24.08.2019	133
G26	Mahsun L.	51	Erkek	Evli	Sağlık Memuru	Malatya	25.06.2019	85
G27	Fatma Y.	53	Kadın	Evli	Ev hanımı	İstanbul	29.08.2019	133
G28	Baran K.	47	Erkek	Bekar	Öğretmen	Malatya	29.08.2019	141

G29	Özlem H.	50	Kadın	Evli	Memur	Mersin	27.06.2019	75
G30	Yıldırım M.	60	Erkek	Evli	İşletmeci	Düzce	30.08.2019	76
G31	Mehmet G.	57	Erkek	Evli	Akademisyen	Konya	8.07.2019	70
G32	Seyfi K.	68	Erkek	Evli	Muhasebeci	Konya	23.07.2019	58
G33	İrfan M.	60	Erkek	Evli	Yönetici	İstanbul	28.06.2019	45
G34	Güliden G.	49	Kadın	Evli	Öğretmen	İstanbul	23.07.2019	106
G35	Fulya H.	30	Kadın	Evli	İç mimar, sanatçı	İstanbul	30.08.2019	58
G36	Ebru K.	36	Kadın	Evli	Sigortacı	İstanbul	18.09.2019	45
G37	Bengü N.	38	Kadın	Evli	İşletmeci	İstanbul	9.07.2019	46
G38	Nursel C.	57	Kadın	Evli	STK çalışanı	Diyarbakır	9.07.2019	48
G39	Cüneyt O.	42	Erkek	Evli	Yönetici	İstanbul	12.06.2019	72
G40	Fuat P.	47	Erkek	Evli	Memur	İstanbul	13.06.2019	85
G41	Adem L.	63	Erkek	Evli	Yönetici	İstanbul	15.06.2019	65
G42	Mürsel K.	43	Erkek	Evli	Sağlık Memuru	Ankara	20.06.2019	88
G43	Savaş L.	56	Erkek	Evli	Yöneticilik	Ankara	21.06.2019	75
G44	Emine S.	42	Kadın	Evli	Çağrı merkezi Çalışanı	Ankara	14.07.2019	180
G45	Fırat K.	54	Erkek	Evli	Yönetici	Gaziantep	1.09.2019	92
G46	Nizamettin K.	33	Erkek	Evli	Doktor	Gaziantep	30.06.2019	108
G47	Günay K.	44	Erkek	Evli	Akademisyen	Gaziantep	3.09.2019	95
G48	Seyfi M.	33	Erkek	Evli	Yönetici	Gaziantep	8.07.2019	96
G49	Hüseyin K.	44	Erkek	Evli	İşletmeci	Gaziantep	9.07.2019	153
G50	Duygu T.	56	Kadın	Evli	Öğretmen	Malatya	9.07.2019	140
G51	Necip G.	34	Erkek	Evli	Doktor	Malatya	26.07.2019	135
G52	Cihan M.	52	Erkek	Evli	Akademisyen	Malatya	26.07.2019	107
G53	Rabia L.	54	Kadın	Evli	Sanatçı	İstanbul	27.07.2019	54
G54	Hayri F.	57	Erkek	Evli	Yönetici	İstanbul	27.07.2019	45
G55	Sezen K.	42	Kadın	Evli	İşletmeci	İstanbul	28.07.2019	94
G56	Semra T.	40	Kadın	Evli	Öğretmen	Diyarbakır	24.07.2019	73
G57	Hasan V.	39	Erkek	Evli	Yönetici	Diyarbakır	25.07.2019	86
G58	Dilek K.	25	Kadın	Bekar	Muhasebeci	Diyarbakır	25.07.2019	87
G59	Yetkin K.	35	Erkek	Evli	Doktor	Diyarbakır	4.09.2019	45
G60	Tuğba Y.	51	Kadın	Evli	İlahiyatçı	Bursa	5.09.2019	48
G61	Nihal F.	38	Kadın	Evli	Akademisyen	Bursa	23.06.2019	74
G62	Eylül K.	31	Kadın	Bekar	STK çalışanı	Bursa	15.07.2019	55
G63	Gürkan P.	62	Erkek	Evli	İşletmeci	Bursa	14.07.2019	45
G64	Aybüke K.	42	Kadın	Evli	Yönetici	Erzurum	15.07.2019	77

G65	Ayhan M.	35	Erkek	Evli	Akademisyen	Erzurum	16.07.2019	120
G66	İhsan M.	48	Erkek	Evli	Arkeolg	Erzurum	17.07.2019	57
G67	Semih K.	30	Erkek	Bekar	Vergi müfettişi	Erzurum	18.07.2019	79
G68	Hakkı F.	52	Erkek	Evli	Sendika çalışanı	Erzurum	18.07.2019	64
G69	Doğan K.	33	Erkek	Evli	Öğretmen	Konya	19.07.2019	54
G70	Fazilet O.	32	Kadın	Evli	Öğretmen	Konya	9.07.2019	60
G71	Koray F.	32	Erkek	Evli	Mühendis	Konya	10.07.2019	54
G72	Pınar M.	43	Kadın	Evli	Akademisyen	Ankara	10.07.2019	40
G73	Selçuk H.	59	Erkek	Evli	Yönetici	Ankara	11.07.2019	74
G74	Yusuf T.	41	Erkek	Evli	Yönetici	Ankara	11.07.2019	52
G75	Orhan V.	43	Erkek	Evli	Öğretmen	Ankara	10.07.2019	75
G76	Celal H.	54	Erkek	Evli	Yönetici	Ankara	10.07.2019	98
G77	Sezgin Y.	52	Erkek	Evli	Mühendis	Ankara	10.07.2019	77
G78	Ünsal P.	61	Erkek	Evli	Akademisyen	Sakarya	21.09.2019	85
G79	Salih U.	53	Erkek	Evli	Belediye çalışanı	Sakarya	9.07.2019	105
G80	Cemil T.	53	Erkek	Evli	Esnaf	Bolu	9.07.2019	63
G81	Bülent Y.	43	Erkek	Evli	Öğretmen	Bolu	10.07.2019	40
G82	İsmail F.	60	Erkek	Evli	Öğretmen	Düzce	10.07.2019	65
G83	Salim D.	68	Erkek	Evlilik	Emekli	Düzce	10.07.2019	71
G84	Atakan K.	62	Erkek	Dul	İşletme sahibi	Düzce	11.07.2019	95
G85	Akif K.	54	Erkek	Evli	Serbest Çalışan	İstanbul	13.07.2019	120
G86	Levent G.	54	Erkek	Evli	İhracat sorumlusu	İstanbul	13.07.2019	120
G87	Ceyda G.	56	Kadın	Evli	Mimar-ev hanımı	İstanbul	15.07.2019	98
G88	Taner F.	41	Erkek	Boşanmış	Kameraman	Mersin	18.09.2019	85
G89	Refik T.	68	Erkek	Evli	İşletme sahibi-emekli	Mersin	19.09.2019	106
G90	Onur K.	52	Erkek	Evli	Antrenör	İstanbul	19.09.2019	67
G91	Sabahattin L.	54	Erkek	Evli	İş adamı	İstanbul	2.09.2019	170
G92	Ahmet T.	58	Erkek	Evli	İşletme sahibi	İstanbul	4.09.2019	90
G93	Mert S.	47	Erkek	Evli	İşletme sahibi	İstanbul	6.09.2019	120
G94	Reşat H.	42	Erkek	Evli	Müteahhit	İstanbul	29.08.2019	160
G95	Ali G.	32	Erkek	Evli	Müzisyen	İstanbul	30.08.2019	67
G96	Büşra G.	39	Kadın	Evli	İşletmeci	İstanbul	3.12.2019	50

G97	Mete Y.	34	Erkek	Evli	Bürokrat-iş adamı	İstanbul	14.12.2019	90
G98	Mutlu H.	47	Kadın	Boşanmış	Çiftçi	İstanbul	9.12.2019	120
G99	Recai K.	61	Erkek	Evli	Yönetici	İstanbul	9.12.2019	133
G100	Murat P.	57	Erkek	Evli	Bürokrat	İstanbul	11.12.2019	100

Ek 4. Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler

Tablo 62. Kuşakıçi Sosyal Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler

		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)										
Cinsiyet	Eğitim Düzeyi		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Eğitimsiz	Count	0	2	25	6	95	0	0	0	0	128
		% within row	0	1,563	19,531	4,688	74,219	0	0	0	0	100
		% within column	0	8,696	9,191	4,444	6,914	0	0	0	NaN	6,755
	İlköğretim	Count	9	12	154	70	598	9	1	0	0	853
		% within row	1,055	1,407	18,054	8,206	70,106	1,055	0,117	0	0	100
		% within column	75	52,174	56,618	51,852	43,523	20	3,333	0	NaN	45,013
	Lise	Count	2	4	66	40	438	19	8	0	0	577
		% within row	0,347	0,693	11,438	6,932	75,91	3,293	1,386	0	0	100
		% within column	16,667	17,391	24,265	29,63	31,878	42,222	26,667	0	NaN	30,449
	Yüksek öğretim	Count	1	5	27	19	243	17	21	4	0	337
		% within row	0,297	1,484	8,012	5,638	72,107	5,045	6,231	1,187	0	100
		% within column	8,333	21,739	9,926	14,074	17,686	37,778	70	100	NaN	17,784
	Total	Count	12	23	272	135	1,374	45	30	4	0	1,895
		% within row	0,633	1,214	14,354	7,124	72,507	2,375	1,583	0,211	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	0	0	2	55	2	0	0	0	59
		% within row	0	0	0	3,39	93,22	3,39	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	2,632	3,288	0,669	0	0	0	2,758
	İlköğretim	Count	1	1	8	35	723	153	19	4	1	945

Total	Lise	% within row	0,106	0,106	0,847	3,704	76,508	16,19	2,011	0,423	0,106	100
		% within column	100	100	50	46,053	43,216	51,171	31,667	33,333	100	44,18
		Count	0	0	1	19	512	91	14	3	0	640
		% within row	0	0	0,156	2,969	80	14,219	2,188	0,469	0	100
		% within column	0	0	6,25	25	30,604	30,435	23,333	25	0	29,921
		Count	0	0	7	20	383	53	27	5	0	495
	Yüksek öğretim	% within row	0	0	1,414	4,04	77,374	10,707	5,455	1,01	0	100
		% within column	0	0	43,75	26,316	22,893	17,726	45	41,667	0	23,142
		Count	1	1	16	76	1,673	299	60	12	1	2,139
	Total	% within row	0,047	0,047	0,748	3,553	78,214	13,978	2,805	0,561	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	2	25	8	150	2	0	0	0	187
	Eğitimsiz	% within row	0	1,07	13,369	4,278	80,214	1,07	0	0	0	100
		% within column	0	8,333	8,681	3,791	4,923	0,581	0	0	0	4,636
		Count	10	13	162	105	1,321	162	20	4	1	1,798
	İlköğretim	% within row	0,556	0,723	9,01	5,84	73,471	9,01	1,112	0,222	0,056	100
		% within column	76,923	54,167	56,25	49,763	43,354	47,093	22,222	25	100	44,571
		Count	2	4	67	59	950	110	22	3	0	1,217
	Lise	% within row	0,164	0,329	5,505	4,848	78,061	9,039	1,808	0,247	0	100
		% within column	15,385	16,667	23,264	27,962	31,178	31,977	24,444	18,75	0	30,169
		Count	1	5	34	39	626	70	48	9	0	832
	Yüksek öğretim	% within row	0,12	0,601	4,087	4,688	75,24	8,413	5,769	1,082	0	100
		% within column	7,692	20,833	11,806	18,483	20,545	20,349	53,333	56,25	0	20,625
		Count	13	24	288	211	3,047	344	90	16	1	4,034
	Total	% within row	0,322	0,595	7,139	5,231	75,533	8,528	2,231	0,397	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1895		
Erkek	X ²	45,076	24	0,006
	N	2139		
Total	X ²	136,592	24	< ,001
	N	4034		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Baba Eğitim Düzeyi		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)								Total	
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9		10 ve 13
Kadın	Eğitimsiz	Count	0	6	52	29	328	2	1	0	0	418
		% within row	0	1,435	12,44	6,938	78,469	0,478	0,239	0	0	100
		% within column	0	26,087	19,259	21,481	24,065	4,444	3,333	0	NaN	22,21
	İlköğretim	Count	9	14	191	94	849	31	21	1	0	1,21
		% within row	0,744	1,157	15,785	7,769	70,165	2,562	1,736	0,083	0	100
		% within column	75	60,87	70,741	69,63	62,289	68,889	70	25	NaN	64,293
	Lise	Count	3	3	19	10	143	11	6	0	0	195
		% within row	1,538	1,538	9,744	5,128	73,333	5,641	3,077	0	0	100
		% within column	25	13,043	7,037	7,407	10,492	24,444	20	0	NaN	10,361
	Yüksek öğretim	Count	0	0	8	2	43	1	2	3	0	59
		% within row	0	0	13,559	3,39	72,881	1,695	3,39	5,085	0	100
		% within column	0	0	2,963	1,481	3,155	2,222	6,667	75	NaN	3,135
	Total	Count	12	23	270	135	1,363	45	30	4	0	1,882
		% within row	0,638	1,222	14,346	7,173	72,423	2,391	1,594	0,213	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	1	1	19	381	38	8	0	1	449
		% within row	0	0,223	0,223	4,232	84,855	8,463	1,782	0	0,223	100
		% within column	0	100	6,25	25	22,869	12,709	13,333	0	100	21,06
	İlköğretim	Count	1	0	11	54	1,041	228	36	8	0	1,379
		% within row	0,073	0	0,798	3,916	75,489	16,534	2,611	0,58	0	100
		% within column	100	0	68,75	71,053	62,485	76,254	60	66,667	0	64,681
	Lise	Count	0	0	3	2	174	22	5	2	0	208
		% within row	0	0	1,442	0,962	83,654	10,577	2,404	0,962	0	100

		% within column	0	0	18,75	2,632	10,444	7,358	8,333	16,667	0	9,756
		Count	0	0	1	1	70	11	11	2	0	96
	Yüksek öğretim	% within row	0	0	1,042	1,042	72,917	11,458	11,458	2,083	0	100
		% within column	0	0	6,25	1,316	4,202	3,679	18,333	16,667	0	4,503
		Count	1	1	16	76	1,666	299	60	12	1	2,132
	Total	% within row	0,047	0,047	0,75	3,565	78,143	14,024	2,814	0,563	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	7	53	48	709	40	9	0	1	867
Total	Eğitimsiz	% within row	0	0,807	6,113	5,536	81,776	4,614	1,038	0	0,115	100
		% within column	0	29,167	18,531	22,749	23,407	11,628	10	0	100	21,599
		Count	10	14	202	148	1,89	259	57	9	0	2,589
	İlköğretim	% within row	0,386	0,541	7,802	5,716	73,001	10,004	2,202	0,348	0	100
		% within column	76,923	58,333	70,629	70,142	62,397	75,291	63,333	56,25	0	64,499
		Count	3	3	22	12	317	33	11	2	0	403
	Lise	% within row	0,744	0,744	5,459	2,978	78,66	8,189	2,73	0,496	0	100
		% within column	23,077	12,5	7,692	5,687	10,466	9,593	12,222	12,5	0	10,04
		Count	0	0	9	3	113	12	13	5	0	155
	Yüksek öğretim	% within row	0	0	5,806	1,935	72,903	7,742	8,387	3,226	0	100
		% within column	0	0	3,147	1,422	3,731	3,488	14,444	31,25	0	3,861
		Count	13	24	286	211	3,029	344	90	16	1	4,014
	Total	% within row	0,324	0,598	7,125	5,257	75,461	8,57	2,242	0,399	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
----------	-------	----	---

Kadın	X ²	NaN		
	N	1882		
Erkek	X ²	75,754	24	< ,001
	N	2132		
Total	X ²	121,103	24	< ,001
	N	4014		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Anne Eğitim Düzeyi		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)								Total	
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9		10 ve 13
Kadın	Eğitimsiz	Count	3	12	114	53	559	5	5	0	0	751
		% within row	0,399	1,598	15,18	7,057	74,434	0,666	0,666	0	0	100
		% within column	25	52,174	42,222	39,259	41,043	11,111	16,667	0	NaN	39,926
	İlköğretim	Count	9	9	146	77	721	31	23	1	0	1,017
		% within row	0,885	0,885	14,356	7,571	70,895	3,048	2,262	0,098	0	100
		% within column	75	39,13	54,074	57,037	52,937	68,889	76,667	25	NaN	54,067
	Lise	Count	0	2	8	4	67	9	1	1	0	92
		% within row	0	2,174	8,696	4,348	72,826	9,783	1,087	1,087	0	100
		% within column	0	8,696	2,963	2,963	4,919	20	3,333	25	NaN	4,891
	Yüksek öğretim	Count	0	0	2	1	15	0	1	2	0	21
		% within row	0	0	9,524	4,762	71,429	0	4,762	9,524	0	100
		% within column	0	0	0,741	0,741	1,101	0	3,333	50	NaN	1,116
	Total	Count	12	23	270	135	1,362	45	30	4	0	1,881
		% within row	0,638	1,223	14,354	7,177	72,408	2,392	1,595	0,213	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN

Erkek	Eğitimsiz	Count	0	1	3	29	638	93	19	2	1	786
		% within row	0	0,127	0,382	3,69	81,17	11,832	2,417	0,254	0,127	100
		% within column	0	100	18,75	38,158	38,295	31,104	31,667	16,667	100	36,867
	İlköğretim	Count	1	0	12	44	904	190	34	8	0	1,193
		% within row	0,084	0	1,006	3,688	75,775	15,926	2,85	0,671	0	100
		% within column	100	0	75	57,895	54,262	63,545	56,667	66,667	0	55,957
	Lise	Count	0	0	0	2	92	11	3	1	0	109
		% within row	0	0	0	1,835	84,404	10,092	2,752	0,917	0	100
		% within column	0	0	0	2,632	5,522	3,679	5	8,333	0	5,113
	Yüksek öğretim	Count	0	0	1	1	32	5	4	1	0	44
		% within row	0	0	2,273	2,273	72,727	11,364	9,091	2,273	0	100
		% within column	0	0	6,25	1,316	1,921	1,672	6,667	8,333	0	2,064
	Total	Count	1	1	16	76	1,666	299	60	12	1	2,132
		% within row	0,047	0,047	0,75	3,565	78,143	14,024	2,814	0,563	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Total	Eğitimsiz	Count	3	13	117	82	1,197	98	24	2	1	1,537
		% within row	0,195	0,846	7,612	5,335	77,879	6,376	1,561	0,13	0,065	100
		% within column	23,077	54,167	40,909	38,863	39,531	28,488	26,667	12,5	100	38,301
	İlköğretim	Count	10	9	158	121	1,625	221	57	9	0	2,21
		% within row	0,452	0,407	7,149	5,475	73,529	10	2,579	0,407	0	100
		% within column	76,923	37,5	55,245	57,346	53,666	64,244	63,333	56,25	0	55,071
	Lise	Count	0	2	8	6	159	20	4	2	0	201
		% within row	0	0,995	3,98	2,985	79,104	9,95	1,99	0,995	0	100
		% within column	0	8,333	2,797	2,844	5,251	5,814	4,444	12,5	0	5,009
	Yüksek öğretim	Count	0	0	3	2	47	5	5	3	0	65
		% within row	0	0	4,615	3,077	72,308	7,692	7,692	4,615	0	100
		% within column	0	0	1,049	0,948	1,552	1,453	5,556	18,75	0	1,62

	Count	13	24	286	211	3,028	344	90	16	1	4,013
Total	% within row	0,324	0,598	7,127	5,258	75,455	8,572	2,243	0,399	0,025	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1881		
Erkek	X ²	30,45	24	0,17
	N	2132		
Total	X ²	78,54	24	< ,001
	N	4013		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Dede Eğitim Düzeyi		Kuşakıçı Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)								Total	
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9		10 ve 13
Kadın	Eğitimsiz	Count	5	12	139	66	757	14	8	1	0	1,002
		% within row	0,499	1,198	13,872	6,587	75,549	1,397	0,798	0,1	0	100
		% within column	50	52,174	57,676	51,969	60,415	35	29,63	25	NaN	58,087
	İlköğretim	Count	5	10	100	60	465	25	17	2	0	684
		% within row	0,731	1,462	14,62	8,772	67,982	3,655	2,485	0,292	0	100
		% within column	50	43,478	41,494	47,244	37,111	62,5	62,963	50	NaN	39,652
	Lise	Count	0	1	0	1	16	1	2	0	0	21
		% within row	0	4,762	0	4,762	76,19	4,762	9,524	0	0	100

Erkek	Yüksek öğretim	% within column	0	4,348	0	0,787	1,277	2,5	7,407	0	NaN	1,217
		Count	0	0	2	0	15	0	0	1	0	18
		% within row	0	0	11,111	0	83,333	0	0	5,556	0	100
		% within column	0	0	0,83	0	1,197	0	0	25	NaN	1,043
		Count	10	23	241	127	1,253	40	27	4	0	1,725
		Total	% within row	0,58	1,333	13,971	7,362	72,638	2,319	1,565	0,232	0
	Eğitimsiz	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	7	38	970	138	31	2	1	1,187
		% within row	0	0	0,59	3,201	81,719	11,626	2,612	0,168	0,084	100
		% within column	0	0	43,75	51,351	59,436	46,939	51,667	16,667	100	56,767
		Count	1	1	9	34	625	153	25	10	0	858
		İlköğretim	% within row	0,117	0,117	1,049	3,963	72,844	17,832	2,914	1,166	0
	Lise	% within column	100	100	56,25	45,946	38,297	52,041	41,667	83,333	0	41,033
		Count	0	0	0	0	23	2	2	0	0	27
		% within row	0	0	0	0	85,185	7,407	7,407	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	1,409	0,68	3,333	0	0	1,291
		Count	0	0	0	2	14	1	2	0	0	19
		Yüksek öğretim	% within row	0	0	0	10,526	73,684	5,263	10,526	0	0
	Total	% within column	0	0	0	2,703	0,858	0,34	3,333	0	0	0,909
		Count	1	1	16	74	1,632	294	60	12	1	2,091
		% within row	0,048	0,048	0,765	3,539	78,049	14,06	2,869	0,574	0,048	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	5	12	146	104	1,727	152	39	3	1	2,189
		Eğitimsiz	% within row	0,228	0,548	6,67	4,751	78,894	6,944	1,782	0,137	0,046
İlköğretim	% within column	45,455	50	56,809	51,741	59,861	45,509	44,828	18,75	100	57,364	
	Count	6	11	109	94	1,09	178	42	12	0	1,542	
	% within row	0,389	0,713	7,069	6,096	70,687	11,543	2,724	0,778	0	100	

	% within column	54,545	45,833	42,412	46,766	37,782	53,293	48,276	75	0	40,409
	Count	0	1	0	1	39	3	4	0	0	48
Lise	% within row	0	2,083	0	2,083	81,25	6,25	8,333	0	0	100
	% within column	0	4,167	0	0,498	1,352	0,898	4,598	0	0	1,258
	Count	0	0	2	2	29	1	2	1	0	37
Yüksek öğretim	% within row	0	0	5,405	5,405	78,378	2,703	5,405	2,703	0	100
	% within column	0	0	0,778	0,995	1,005	0,299	2,299	6,25	0	0,97
	Count	11	24	257	201	2,885	334	87	16	1	3,816
Total	% within row	0,288	0,629	6,735	5,267	75,603	8,753	2,28	0,419	0,026	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	
	N	1725	
Erkek	X ²	45,589	24
	N	2091	0,005
Total	X ²	70,511	24
	N	3816	< ,001

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Yaş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	20-29 yaş	Count	1	2	21	10	89	3	8	0	0	134

Erkek	30-39 yaş	% within row	0,746	1,493	15,672	7,463	66,418	2,239	5,97	0	0	100
		% within column	8,333	8,696	7,721	7,407	6,477	6,667	26,667	0	NaN	7,071
		Count	4	12	123	64	655	19	17	3	0	897
		% within row	0,446	1,338	13,712	7,135	73,021	2,118	1,895	0,334	0	100
		% within column	33,333	52,174	45,221	47,407	47,671	42,222	56,667	75	NaN	47,335
		Count	7	5	98	54	491	21	5	1	0	682
	40-49 yaş	% within row	1,026	0,733	14,37	7,918	71,994	3,079	0,733	0,147	0	100
		% within column	58,333	21,739	36,029	40	35,735	46,667	16,667	25	NaN	35,989
		Count	0	4	30	7	136	2	0	0	0	179
	50-59 yaş	% within row	0	2,235	16,76	3,911	75,978	1,117	0	0	0	100
		% within column	0	17,391	11,029	5,185	9,898	4,444	0	0	NaN	9,446
		Count	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
	60 yaş ve üstü	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,218	0	0	0	NaN	0,158
		Count	12	23	272	135	1,374	45	30	4	0	1,895
	Total	% within row	0,633	1,214	14,354	7,124	72,507	2,375	1,583	0,211	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	0	0	3	1	0	0	0	4
	20-29 yaş	% within row	0	0	0	0	75	25	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,179	0,334	0	0	0	0,187
		Count	0	0	5	23	721	143	30	9	0	931
	30-39 yaş	% within row	0	0	0,537	2,47	77,444	15,36	3,222	0,967	0	100
		% within column	0	0	31,25	30,263	43,096	47,826	50	75	0	43,525
		Count	1	0	9	39	605	118	22	2	0	796
	40-49 yaş	% within row	0,126	0	1,131	4,899	76,005	14,824	2,764	0,251	0	100
		% within column	100	0	56,25	51,316	36,163	39,465	36,667	16,667	0	37,214
	50-59 yaş	Count	0	1	2	14	322	36	8	1	1	385

Total	60 yaş ve üstü	% within row	0	0,26	0,519	3,636	83,636	9,351	2,078	0,26	0,26	100
		% within column	0	100	12,5	18,421	19,247	12,04	13,333	8,333	100	17,999
		Count	0	0	0	0	22	1	0	0	0	23
		% within row	0	0	0	0	95,652	4,348	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	1,315	0,334	0	0	0	1,075
		Count	1	1	16	76	1,673	299	60	12	1	2,139
	Total	% within row	0,047	0,047	0,748	3,553	78,214	13,978	2,805	0,561	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	1	2	21	10	92	4	8	0	0	138
	20-29 yaş	% within row	0,725	1,449	15,217	7,246	66,667	2,899	5,797	0	0	100
		% within column	7,692	8,333	7,292	4,739	3,019	1,163	8,889	0	0	3,421
		Count	4	12	128	87	1,376	162	47	12	0	1,828
	30-39 yaş	% within row	0,219	0,656	7,002	4,759	75,274	8,862	2,571	0,656	0	100
		% within column	30,769	50	44,444	41,232	45,159	47,093	52,222	75	0	45,315
		Count	8	5	107	93	1,096	139	27	3	0	1,478
	40-49 yaş	% within row	0,541	0,338	7,24	6,292	74,154	9,405	1,827	0,203	0	100
		% within column	61,538	20,833	37,153	44,076	35,97	40,407	30	18,75	0	36,639
		Count	0	5	32	21	458	38	8	1	1	564
	50-59 yaş	% within row	0	0,887	5,674	3,723	81,206	6,738	1,418	0,177	0,177	100
		% within column	0	20,833	11,111	9,953	15,031	11,047	8,889	6,25	100	13,981
		Count	0	0	0	0	25	1	0	0	0	26
	60 yaş ve üstü	% within row	0	0	0	0	96,154	3,846	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,82	0,291	0	0	0	0,645
		Count	13	24	288	211	3,047	344	90	16	1	4,034
	Total	% within row	0,322	0,595	7,139	5,231	75,533	8,528	2,231	0,397	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1895		
Erkek	X ²	40,778	32	0,137
	N	2139		
Total	X ²	74,207	32	< ,001
	N	4034		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Lise Türü		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Lise mezunu değil	Count	9	14	178	78	701	10	1	0	0	991
		% within row	0,908	1,413	17,962	7,871	70,737	1,009	0,101	0	0	100
		% within column	75	63,636	66,171	57,778	51,734	22,222	3,448	0	NaN	52,966
	Meslek lisesi / İHL	Count	1	4	28	13	167	8	9	0	0	230
		% within row	0,435	1,739	12,174	5,652	72,609	3,478	3,913	0	0	100
		% within column	8,333	18,182	10,409	9,63	12,325	17,778	31,034	0	NaN	12,293
	Düz lise	Count	0	2	56	39	379	22	16	3	0	517
		% within row	0	0,387	10,832	7,544	73,308	4,255	3,095	0,58	0	100
		% within column	0	9,091	20,818	28,889	27,97	48,889	55,172	75	NaN	27,632
	Anadolu / Fen lisesi	Count	1	2	7	5	99	5	3	1	0	123
		% within row	0,813	1,626	5,691	4,065	80,488	4,065	2,439	0,813	0	100
		% within column	8,333	9,091	2,602	3,704	7,306	11,111	10,345	25	NaN	6,574

Erkek	Özel / Askeri lise	Count	1	0	0	0	9	0	0	0	0	10
		% within row	10	0	0	0	90	0	0	0	0	100
		% within column	8,333	0	0	0	0,664	0	0	0	NaN	0,534
	Total	Count	12	22	269	135	1,355	45	29	4	0	1,871
		% within row	0,641	1,176	14,377	7,215	72,421	2,405	1,55	0,214	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
	Lise mezunu değil	Count	1	1	9	36	737	139	15	3	1	942
		% within row	0,106	0,106	0,955	3,822	78,238	14,756	1,592	0,318	0,106	100
		% within column	100	100	60	47,368	44,398	46,644	25	25	100	44,35
	Meslek lisesi / İHL	Count	0	0	2	13	306	52	11	2	0	386
		% within row	0	0	0,518	3,368	79,275	13,472	2,85	0,518	0	100
		% within column	0	0	13,333	17,105	18,434	17,45	18,333	16,667	0	18,173
	Düz lise	Count	0	0	3	19	499	95	25	4	0	645
		% within row	0	0	0,465	2,946	77,364	14,729	3,876	0,62	0	100
		% within column	0	0	20	25	30,06	31,879	41,667	33,333	0	30,367
	Anadolu / Fen lisesi	Count	0	0	1	7	112	11	8	2	0	141
		% within row	0	0	0,709	4,965	79,433	7,801	5,674	1,418	0	100
		% within column	0	0	6,667	9,211	6,747	3,691	13,333	16,667	0	6,638
	Özel / Askeri lise	Count	0	0	0	1	6	1	1	1	0	10
		% within row	0	0	0	10	60	10	10	10	0	100
		% within column	0	0	0	1,316	0,361	0,336	1,667	8,333	0	0,471
	Total	Count	1	1	15	76	1,66	298	60	12	1	2,124
		% within row	0,047	0,047	0,706	3,578	78,154	14,03	2,825	0,565	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Total	Count	10	15	187	114	1,438	149	16	3	1	1,933
		% within row	0,517	0,776	9,674	5,898	74,392	7,708	0,828	0,155	0,052	100
		% within column	76,923	65,217	65,845	54,028	47,695	43,44	17,978	18,75	100	48,385

	Count	1	4	30	26	473	60	20	2	0	616
Meslek lisesi / İHL	% within row	0,162	0,649	4,87	4,221	76,786	9,74	3,247	0,325	0	100
	% within column	7,692	17,391	10,563	12,322	15,688	17,493	22,472	12,5	0	15,419
	Count	0	2	59	58	878	117	41	7	0	1,162
Düz lise	% within row	0	0,172	5,077	4,991	75,559	10,069	3,528	0,602	0	100
	% within column	0	8,696	20,775	27,488	29,121	34,111	46,067	43,75	0	29,086
	Count	1	2	8	12	211	16	11	3	0	264
Anadolu / Fen lisesi	% within row	0,379	0,758	3,03	4,545	79,924	6,061	4,167	1,136	0	100
	% within column	7,692	8,696	2,817	5,687	6,998	4,665	12,36	18,75	0	6,608
	Count	1	0	0	1	15	1	1	1	0	20
Özel / Askeri lise	% within row	5	0	0	5	75	5	5	5	0	100
	% within column	7,692	0	0	0,474	0,498	0,292	1,124	6,25	0	0,501
	Count	13	23	284	211	3,015	343	89	16	1	3,995
Total	% within row	0,325	0,576	7,109	5,282	75,469	8,586	2,228	0,401	0,025	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	
	N	1871	
Erkek	X ²	45,566	32
	N	2124	0,057
Total	X ²	126,911	32
	N	3995	< ,001

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)										
Cinsiyet	Etnisite		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Türk	Count	10	18	241	116	1,16	41	29	4	0	1,619
		% within row	0,618	1,112	14,886	7,165	71,649	2,532	1,791	0,247	0	100
		% within column	90,909	94,737	94,51	89,922	91,918	95,349	96,667	100	NaN	92,356
	Diğer	Count	1	1	14	13	102	2	1	0	0	134
		% within row	0,746	0,746	10,448	9,701	76,119	1,493	0,746	0	0	100
		% within column	9,091	5,263	5,49	10,078	8,082	4,651	3,333	0	NaN	7,644
	Total	Count	11	19	255	129	1,262	43	30	4	0	1,753
		% within row	0,627	1,084	14,546	7,359	71,991	2,453	1,711	0,228	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
Erkek	Türk	Count	1	1	12	57	1,264	239	50	9	0	1,633
		% within row	0,061	0,061	0,735	3,491	77,404	14,636	3,062	0,551	0	100
		% within column	100	100	75	75	76,421	80,471	84,746	75	0	77,137
	Diğer	Count	0	0	4	19	390	58	9	3	1	484
		% within row	0	0	0,826	3,926	80,579	11,983	1,86	0,62	0,207	100
		% within column	0	0	25	25	23,579	19,529	15,254	25	100	22,863
	Total	Count	1	1	16	76	1,654	297	59	12	1	2,117
		% within row	0,047	0,047	0,756	3,59	78,129	14,029	2,787	0,567	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Total	Türk	Count	11	19	253	173	2,424	280	79	13	0	3,252
		% within row	0,338	0,584	7,78	5,32	74,539	8,61	2,429	0,4	0	100
		% within column	91,667	95	93,358	84,39	83,128	82,353	88,764	81,25	0	84,031
	Diğer	Count	1	1	18	32	492	60	10	3	1	618

Total	% within row	0,162	0,162	2,913	5,178	79,612	9,709	1,618	0,485	0,162	100
	% within column	8,333	5	6,642	15,61	16,872	17,647	11,236	18,75	100	15,969
	Count	12	20	271	205	2,916	340	89	16	1	3,87
	% within row	0,31	0,517	7,003	5,297	75,349	8,786	2,3	0,413	0,026	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	
	N	1753	
Erkek	X ²	8,526	8 0,384
	N	2117	
Total	X ²	29,23	8 < ,001
	N	3870	

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Doğum Yeri		Kuşakçı Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Köy	Count	2	9	65	41	271	9	3	0	0	400
		% within row	0,5	2,25	16,25	10,25	67,75	2,25	0,75	0	0	100
		% within column	16,667	39,13	24,254	30,37	19,941	20	10	0	NaN	21,322
	İlçe	Count	5	9	137	59	773	20	16	4	0	1,023
		% within row	0,489	0,88	13,392	5,767	75,562	1,955	1,564	0,391	0	100
		% within column	41,667	39,13	51,119	43,704	56,88	44,444	53,333	100	NaN	54,531

Erkek	Şehir	Count	5	5	58	32	296	14	10	0	0	420
		% within row	1,19	1,19	13,81	7,619	70,476	3,333	2,381	0	0	100
		% within column	41,667	21,739	21,642	23,704	21,781	31,111	33,333	0	NaN	22,388
		Count	0	0	8	3	19	2	1	0	0	33
		% within row	0	0	24,242	9,091	57,576	6,061	3,03	0	0	100
		% within column	0	0	2,985	2,222	1,398	4,444	3,333	0	NaN	1,759
		Count	12	23	268	135	1,359	45	30	4	0	1,876
		% within row	0,64	1,226	14,286	7,196	72,441	2,399	1,599	0,213	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
	Yurtdışı	Count	0	0	7	22	412	81	10	3	1	536
		% within row	0	0	1,306	4,104	76,866	15,112	1,866	0,56	0,187	100
		% within column	0	0	43,75	28,947	24,671	27,09	16,667	25	100	25,094
	Total	Count	1	0	7	39	881	148	31	6	0	1,113
		% within row	0,09	0	0,629	3,504	79,155	13,297	2,785	0,539	0	100
		% within column	100	0	43,75	51,316	52,754	49,498	51,667	50	0	52,107
	İlçe	Count	0	1	2	13	361	69	18	1	0	465
		% within row	0	0,215	0,43	2,796	77,634	14,839	3,871	0,215	0	100
		% within column	0	100	12,5	17,105	21,617	23,077	30	8,333	0	21,77
	Şehir	Count	0	0	0	2	16	1	1	2	0	22
		% within row	0	0	0	9,091	72,727	4,545	4,545	9,091	0	100
		% within column	0	0	0	2,632	0,958	0,334	1,667	16,667	0	1,03
	Yurtdışı	Count	1	1	16	76	1,67	299	60	12	1	2,136
		% within row	0,047	0,047	0,749	3,558	78,184	13,998	2,809	0,562	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Total	Count	2	9	72	63	683	90	13	3	1	936
		% within row	0,214	0,962	7,692	6,731	72,97	9,615	1,389	0,321	0,107	100
		% within column	15,385	37,5	25,352	29,858	22,549	26,163	14,444	18,75	100	23,33
	Total	Count	2	9	72	63	683	90	13	3	1	936
		% within row	0,214	0,962	7,692	6,731	72,97	9,615	1,389	0,321	0,107	100
		% within column	15,385	37,5	25,352	29,858	22,549	26,163	14,444	18,75	100	23,33

İlçe	Count	6	9	144	98	1,654	168	47	10	0	2,136
	% within row	0,281	0,421	6,742	4,588	77,434	7,865	2,2	0,468	0	100
	% within column	46,154	37,5	50,704	46,445	54,605	48,837	52,222	62,5	0	53,24
Şehir	Count	5	6	60	45	657	83	28	1	0	885
	% within row	0,565	0,678	6,78	5,085	74,237	9,379	3,164	0,113	0	100
	% within column	38,462	25	21,127	21,327	21,69	24,128	31,111	6,25	0	22,059
Yurtdışı	Count	0	0	8	5	35	3	2	2	0	55
	% within row	0	0	14,545	9,091	63,636	5,455	3,636	3,636	0	100
	% within column	0	0	2,817	2,37	1,155	0,872	2,222	12,5	0	1,371
Total	Count	13	24	284	211	3,029	344	90	16	1	4,012
	% within row	0,324	0,598	7,079	5,259	75,499	8,574	2,243	0,399	0,025	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1876		
Erkek	X ²	49,995	24	0,001
	N	2136		
Total	X ²	52,029	24	< ,001
	N	4012		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)

Cinsiyet	Yabancı Dil Bilgisi		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Yabancı dil bilmiyor	Count	8	22	256	117	1,185	33	18	1	0	1,64
		% within row	0,488	1,341	15,61	7,134	72,256	2,012	1,098	0,061	0	100
		% within column	66,667	95,652	94,815	86,667	86,877	73,333	60	25	NaN	87,095
	Yabancı dil biliyor	Count	4	1	14	18	179	12	12	3	0	243
		% within row	1,646	0,412	5,761	7,407	73,663	4,938	4,938	1,235	0	100
		% within column	33,333	4,348	5,185	13,333	13,123	26,667	40	75	NaN	12,905
	Total	Count	12	23	270	135	1,364	45	30	4	0	1,883
		% within row	0,637	1,221	14,339	7,169	72,438	2,39	1,593	0,212	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
Erkek	Yabancı dil bilmiyor	Count	1	1	10	58	1,392	258	39	7	1	1,767
		% within row	0,057	0,057	0,566	3,282	78,778	14,601	2,207	0,396	0,057	100
		% within column	100	100	62,5	76,316	83,353	86,288	65	58,333	100	82,725
	Yabancı dil biliyor	Count	0	0	6	18	278	41	21	5	0	369
		% within row	0	0	1,626	4,878	75,339	11,111	5,691	1,355	0	100
		% within column	0	0	37,5	23,684	16,647	13,712	35	41,667	0	17,275
	Total	Count	1	1	16	76	1,67	299	60	12	1	2,136
		% within row	0,047	0,047	0,749	3,558	78,184	13,998	2,809	0,562	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Total	Yabancı dil bilmiyor	Count	9	23	266	175	2,577	291	57	8	1	3,407
		% within row	0,264	0,675	7,807	5,136	75,638	8,541	1,673	0,235	0,029	100
		% within column	69,231	95,833	93,007	82,938	84,937	84,593	63,333	50	100	84,772
	Yabancı dil biliyor	Count	4	1	20	36	457	53	33	8	0	612
		% within row	0,654	0,163	3,268	5,882	74,673	8,66	5,392	1,307	0	100
		% within column	30,769	4,167	6,993	17,062	15,063	15,407	36,667	50	0	15,228
Total	Count	13	24	286	211	3,034	344	90	16	1	4,019	

% within row	0,323	0,597	7,116	5,25	75,491	8,559	2,239	0,398	0,025	100
% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1883		
Erkek	X ²	28,694	8	< ,001
	N	2136		
Total	X ²	67,564	8	< ,001
	N	4019		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Çocuk Sayısı		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Çocuk yok	Count	1	3	27	10	185	7	12	2	0	247
		% within row	0,405	1,215	10,931	4,049	74,899	2,834	4,858	0,81	0	100
		% within column	8,333	13,043	10	7,407	13,563	15,556	40	50	NaN	13,117
	Bir çocuk	Count	4	4	49	33	332	13	10	2	0	447
		% within row	0,895	0,895	10,962	7,383	74,273	2,908	2,237	0,447	0	100
		% within column	33,333	17,391	18,148	24,444	24,34	28,889	33,333	50	NaN	23,739
	İki çocuk	Count	2	9	105	46	463	20	8	0	0	653
		% within row	0,306	1,378	16,08	7,044	70,904	3,063	1,225	0	0	100
		% within column	16,667	39,13	38,889	34,074	33,944	44,444	26,667	0	NaN	34,679

Erkek	Üç ve daha fazla çocuk	Count	5	7	89	46	384	5	0	0	0	536
		% within row	0,933	1,306	16,604	8,582	71,642	0,933	0	0	0	100
		% within column	41,667	30,435	32,963	34,074	28,152	11,111	0	0	NaN	28,465
	Total	Count	12	23	270	135	1,364	45	30	4	0	1,883
		% within row	0,637	1,221	14,339	7,169	72,438	2,39	1,593	0,212	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
	Çocuk yok	Count	0	0	2	13	348	76	19	5	0	463
		% within row	0	0	0,432	2,808	75,162	16,415	4,104	1,08	0	100
		% within column	0	0	12,5	17,105	20,838	25,418	31,667	41,667	0	21,676
	Bir çocuk	Count	0	0	6	12	385	53	15	2	0	473
		% within row	0	0	1,268	2,537	81,395	11,205	3,171	0,423	0	100
		% within column	0	0	37,5	15,789	23,054	17,726	25	16,667	0	22,144
	İki çocuk	Count	1	1	6	27	513	103	11	4	0	666
		% within row	0,15	0,15	0,901	4,054	77,027	15,465	1,652	0,601	0	100
		% within column	100	100	37,5	35,526	30,719	34,448	18,333	33,333	0	31,18
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	0	0	2	24	424	67	15	1	1	534
		% within row	0	0	0,375	4,494	79,401	12,547	2,809	0,187	0,187	100
		% within column	0	0	12,5	31,579	25,389	22,408	25	8,333	100	25
	Total	Count	1	1	16	76	1,67	299	60	12	1	2,136
		% within row	0,047	0,047	0,749	3,558	78,184	13,998	2,809	0,562	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Total	Çocuk yok	Count	1	3	29	23	533	83	31	7	0	710
		% within row	0,141	0,423	4,085	3,239	75,07	11,69	4,366	0,986	0	100
		% within column	7,692	12,5	10,14	10,9	17,568	24,128	34,444	43,75	0	17,666
	Bir çocuk	Count	4	4	55	45	717	66	25	4	0	920
		% within row	0,435	0,435	5,978	4,891	77,935	7,174	2,717	0,435	0	100
		% within column	30,769	16,667	19,231	21,327	23,632	19,186	27,778	25	0	22,891

	Count	3	10	111	73	976	123	19	4	0	1,319
İki çocuk	% within row	0,227	0,758	8,415	5,534	73,995	9,325	1,44	0,303	0	100
	% within column	23,077	41,667	38,811	34,597	32,169	35,756	21,111	25	0	32,819
	Count	5	7	91	70	808	72	15	1	1	1,07
Üç ve daha fazla çocuk	% within row	0,467	0,654	8,505	6,542	75,514	6,729	1,402	0,093	0,093	100
	% within column	38,462	29,167	31,818	33,175	26,632	20,93	16,667	6,25	100	26,624
	Count	13	24	286	211	3,034	344	90	16	1	4,019
Total	% within row	0,323	0,597	7,116	5,25	75,491	8,559	2,239	0,398	0,025	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	
	N	1883	
Erkek	X ²	32,5	24
	N	2136	0,115
Total	X ²	80,268	24
	N	4019	< ,001

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Kardeş Sayısı		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1.Mar	4.Haz	7.Eyl	Eki.13	Total
Kadın	Tek çocuk	Count	3	3	29	16	232	8	11	3	0	305
		% within row	0,984	0,984	9,508	5,246	76,066	2,623	3,607	0,984	0	100

Erkek	İki-Üç çocuk	% within column	25	13,043	10,943	11,94	17,352	18,605	36,667	75	NaN	16,504
		Count	8	12	120	55	549	26	12	0	0	782
		% within row	1,023	1,535	15,345	7,033	70,205	3,325	1,535	0	0	100
		% within column	66,667	52,174	45,283	41,045	41,062	60,465	40	0	NaN	42,316
		Count	1	8	116	63	556	9	7	1	0	761
		% within row	0,131	1,051	15,243	8,279	73,062	1,183	0,92	0,131	0	100
	Dört ve üzeri çocuk	% within column	8,333	34,783	43,774	47,015	41,586	20,93	23,333	25	NaN	41,18
		Count	12	23	265	134	1,337	43	30	4	0	1,848
		% within row	0,649	1,245	14,34	7,251	72,348	2,327	1,623	0,216	0	100
	Total	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	3	10	239	49	13	5	0	319
		% within row	0	0	0,94	3,135	74,922	15,361	4,075	1,567	0	100
	Tek çocuk	% within column	0	0	20	13,333	14,966	16,838	22,414	41,667	0	15,553
		Count	0	1	2	26	677	122	21	5	0	854
		% within row	0	0,117	0,234	3,044	79,274	14,286	2,459	0,585	0	100
	İki-Üç çocuk	% within column	0	100	13,333	34,667	42,392	41,924	36,207	41,667	0	41,638
		Count	1	0	10	39	681	120	24	2	1	878
		% within row	0,114	0	1,139	4,442	77,563	13,667	2,733	0,228	0,114	100
	Dört ve üzeri çocuk	% within column	100	0	66,667	52	42,642	41,237	41,379	16,667	100	42,808
		Count	1	1	15	75	1,597	291	58	12	1	2,051
		% within row	0,049	0,049	0,731	3,657	77,864	14,188	2,828	0,585	0,049	100
	Total	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	3	3	32	26	471	57	24	8	0	624
		% within row	0,481	0,481	5,128	4,167	75,481	9,135	3,846	1,282	0	100
Total	Tek çocuk	% within column	23,077	12,5	11,429	12,44	16,053	17,066	27,273	50	0	16,004
		Count	8	13	122	81	1,226	148	33	5	0	1,636
		% within row	0,489	0,795	7,457	4,951	74,939	9,046	2,017	0,306	0	100
	İki-Üç çocuk	% within row	0,489	0,795	7,457	4,951	74,939	9,046	2,017	0,306	0	100

	% within column	61,538	54,167	43,571	38,756	41,786	44,311	37,5	31,25	0	41,959
	Count	2	8	126	102	1,237	129	31	3	1	1,639
Dört ve üzeri çocuk	% within row	0,122	0,488	7,688	6,223	75,473	7,871	1,891	0,183	0,061	100
	% within column	15,385	33,333	45	48,804	42,161	38,623	35,227	18,75	100	42,036
	Count	13	24	280	209	2,934	334	88	16	1	3,899
Total	% within row	0,333	0,616	7,181	5,36	75,25	8,566	2,257	0,41	0,026	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1848		
Erkek	X ²	22,174	16	0,138
	N	2051		
Total	X ²	39,57	16	< ,001
	N	3899		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Kaçınıcı Çocuk Olduğu		Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Birinci çocuk	Count	6	6	60	40	372	14	12	0	0	510
		% within row	1,176	1,176	11,765	7,843	72,941	2,745	2,353	0	0	100
		% within column	50	26,087	22,222	29,63	27,273	31,111	40	0	NaN	27,084
	İkinci çocuk	Count	4	7	106	53	516	16	11	3	0	716

Erkek	Üçüncü çocuk	% within row	0,559	0,978	14,804	7,402	72,067	2,235	1,536	0,419	0	100
		% within column	33,333	30,435	39,259	39,259	37,83	35,556	36,667	75	NaN	38,024
		Count	1	5	50	18	226	13	3	1	0	317
		% within row	0,315	1,577	15,773	5,678	71,293	4,101	0,946	0,315	0	100
		% within column	8,333	21,739	18,519	13,333	16,569	28,889	10	25	NaN	16,835
		Count	0	2	30	9	115	2	1	0	0	159
		% within row	0	1,258	18,868	5,66	72,327	1,258	0,629	0	0	100
		% within column	0	8,696	11,111	6,667	8,431	4,444	3,333	0	NaN	8,444
		Count	1	3	24	15	135	0	3	0	0	181
	Dördüncü çocuk	% within row	0,552	1,657	13,26	8,287	74,586	0	1,657	0	0	100
		% within column	8,333	13,043	8,889	11,111	9,897	0	10	0	NaN	9,612
		Count	12	23	270	135	1,364	45	30	4	0	1,883
	Beş ve üstü çocuk	% within row	0,637	1,221	14,339	7,169	72,438	2,39	1,593	0,212	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	5	21	465	102	26	6	1	626
	Total	% within row	0	0	0,799	3,355	74,281	16,294	4,153	0,958	0,16	100
		% within column	0	0	31,25	27,632	27,878	34,114	43,333	50	100	29,335
		Count	0	1	1	22	491	89	16	6	0	626
	Birinci çocuk	% within row	0	0,16	0,16	3,514	78,435	14,217	2,556	0,958	0	100
		% within column	0	100	6,25	28,947	29,436	29,766	26,667	50	0	29,335
		Count	0	0	2	11	310	44	7	0	0	374
	İkinci çocuk	% within row	0	0	0,535	2,941	82,888	11,765	1,872	0	0	100
		% within column	0	0	12,5	14,474	18,585	14,716	11,667	0	0	17,526
		Count	0	0	3	8	175	20	3	0	0	209
	Üçüncü çocuk	% within row	0	0	1,435	3,828	83,732	9,569	1,435	0	0	100
		% within column	0	0	18,75	10,526	10,492	6,689	5	0	0	9,794
		Count	1	0	5	14	227	44	8	0	0	299
	Dördüncü çocuk	% within row										
		% within column										
		Count										
	Beş ve üstü çocuk	% within row										
		% within column										
		Count										

Total	Total	% within row	0,334	0	1,672	4,682	75,92	14,716	2,676	0	0	100
		% within column	100	0	31,25	18,421	13,609	14,716	13,333	0	0	14,011
		Count	1	1	16	76	1,668	299	60	12	1	2,134
		% within row	0,047	0,047	0,75	3,561	78,163	14,011	2,812	0,562	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	6	6	65	61	837	116	38	6	1	1,136
		% within row	0,528	0,528	5,722	5,37	73,68	10,211	3,345	0,528	0,088	100
		% within column	46,154	25	22,727	28,91	27,606	33,721	42,222	37,5	100	28,28
		Count	4	8	107	75	1,007	105	27	9	0	1,342
	İkinci çocuk	% within row	0,298	0,596	7,973	5,589	75,037	7,824	2,012	0,671	0	100
		% within column	30,769	33,333	37,413	35,545	33,212	30,523	30	56,25	0	33,408
		Count	1	5	52	29	536	57	10	1	0	691
	Üçüncü çocuk	% within row	0,145	0,724	7,525	4,197	77,569	8,249	1,447	0,145	0	100
		% within column	7,692	20,833	18,182	13,744	17,678	16,57	11,111	6,25	0	17,202
		Count	0	2	33	17	290	22	4	0	0	368
	Dördüncü çocuk	% within row	0	0,543	8,967	4,62	78,804	5,978	1,087	0	0	100
		% within column	0	8,333	11,538	8,057	9,565	6,395	4,444	0	0	9,161
		Count	2	3	29	29	362	44	11	0	0	480
	Beş ve üstü çocuk	% within row	0,417	0,625	6,042	6,042	75,417	9,167	2,292	0	0	100
		% within column	15,385	12,5	10,14	13,744	11,939	12,791	12,222	0	0	11,949
		Count	13	24	286	211	3,032	344	90	16	1	4,017
	Total	% within row	0,324	0,597	7,12	5,253	75,479	8,564	2,24	0,398	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1883		
Erkek	X ²	45,652	32	0,056
	N	2134		
Total	X ²	43,347	32	0,087
	N	4017		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşaklığı Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Önceki İşteki Konum		-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	0	0	5	0	0	2	0	0	7
		% within row	0	0	0	71,429	0	0	28,571	0	0	100
		% within column	0	0	0	3,704	0	0	6,667	0	NaN	1,264
	Çiftçi	Count	0	0	0	2	0	1	0	0	0	3
		% within row	0	0	0	66,667	0	33,333	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,481	0	2,222	0	0	NaN	0,542
	Bedensel işçi	Count	0	0	0	97	7	8	7	2	0	121
		% within row	0	0	0	80,165	5,785	6,612	5,785	1,653	0	100
		% within column	0	0	0	71,852	21,212	17,778	23,333	50	NaN	21,841
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	224	14	16	25	20	2	0	301
		% within row	0	0	74,419	4,651	5,316	8,306	6,645	0,664	0	100
		% within column	0	0	82,353	10,37	48,485	55,556	66,667	50	NaN	54,332
Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	25	2	2	3	1	0	0	33	
	% within row	0	0	75,758	6,061	6,061	9,091	3,03	0	0	100	

	% within column	0	0	9,191	1,481	6,061	6,667	3,333	0	NaN	5,957
	Count	0	0	21	7	4	5	0	0	0	37
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	56,757	18,919	10,811	13,514	0	0	0	100
	% within column	0	0	7,721	5,185	12,121	11,111	0	0	NaN	6,679
	Count	0	7	0	1	0	1	0	0	0	9
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	77,778	0	11,111	0	11,111	0	0	0	100
	% within column	0	30,435	0	0,741	0	2,222	0	0	NaN	1,625
	Count	0	7	1	3	0	2	0	0	0	13
Alt düzey yönetici	% within row	0	53,846	7,692	23,077	0	15,385	0	0	0	100
	% within column	0	30,435	0,368	2,222	0	4,444	0	0	NaN	2,347
	Count	0	9	0	1	2	0	0	0	0	12
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	75	0	8,333	16,667	0	0	0	0	100
	% within column	0	39,13	0	0,741	6,061	0	0	0	NaN	2,166
	Count	7	0	0	2	1	0	0	0	0	10
Orta düzey yönetici	% within row	70	0	0	20	10	0	0	0	0	100
	% within column	58,333	0	0	1,481	3,03	0	0	0	NaN	1,805
	Count	2	0	0	0	1	0	0	0	0	3
Profesyonel ve uzman	% within row	66,667	0	0	0	33,333	0	0	0	0	100
	% within column	16,667	0	0	0	3,03	0	0	0	NaN	0,542
	Count	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	100	0	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0,741	0	0	0	0	NaN	0,181
	Count	3	0	1	0	0	0	0	0	0	4
Orta - Büyük İşveren	% within row	75	0	25	0	0	0	0	0	0	100
	% within column	25	0	0,368	0	0	0	0	0	NaN	0,722
	Count	12	23	272	135	33	45	30	4	0	554
Total	% within row	2,166	4,152	49,097	24,368	5,957	8,123	5,415	0,722	0	100

		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	0	1	0	4	2	0	0	7
Erkek	Tarım işçisi	% within row	0	0	0	14,286	0	57,143	28,571	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,316	0	1,338	3,333	0	0	1,082
		Count	0	0	0	1	1	1	1	0	0	4
	Çiftçi	% within row	0	0	0	25	25	25	25	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,316	0,552	0,334	1,667	0	0	0,618
		Count	0	0	0	4	18	98	18	2	1	141
	Bedensel işçi	% within row	0	0	0	2,837	12,766	69,504	12,766	1,418	0,709	100
		% within column	0	0	0	5,263	9,945	32,776	30	16,667	100	21,793
		Count	0	0	7	26	108	171	28	7	0	347
	Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	2,017	7,493	31,124	49,28	8,069	2,017	0	100
		% within column	0	0	43,75	34,211	59,669	57,191	46,667	58,333	0	53,632
		Count	0	0	0	8	22	2	1	2	0	35
	Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	0	22,857	62,857	5,714	2,857	5,714	0	100
		% within column	0	0	0	10,526	12,155	0,669	1,667	16,667	0	5,41
		Count	0	0	0	15	11	16	9	1	0	52
	Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	0	28,846	21,154	30,769	17,308	1,923	0	100
		% within column	0	0	0	19,737	6,077	5,351	15	8,333	0	8,037
		Count	0	0	0	8	4	1	1	0	0	14
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	57,143	28,571	7,143	7,143	0	0	100
		% within column	0	0	0	10,526	2,21	0,334	1,667	0	0	2,164
		Count	0	0	2	5	5	2	0	0	0	14
	Alt düzey yönetici	% within row	0	0	14,286	35,714	35,714	14,286	0	0	0	100
		% within column	0	0	12,5	6,579	2,762	0,669	0	0	0	2,164
		Count	0	0	3	2	5	2	0	0	0	12
	Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	25	16,667	41,667	16,667	0	0	0	100

		% within column	0	0	18,75	2,632	2,762	0,669	0	0	0	1,855
		Count	0	0	2	2	5	2	0	0	0	11
	Orta düzey yönetici	% within row	0	0	18,182	18,182	45,455	18,182	0	0	0	100
		% within column	0	0	12,5	2,632	2,762	0,669	0	0	0	1,7
		Count	1	0	0	2	1	0	0	0	0	4
	Profesyonel uzman ve	% within row	25	0	0	50	25	0	0	0	0	100
		% within column	100	0	0	2,632	0,552	0	0	0	0	0,618
		Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,552	0	0	0	0	0,155
		Count	0	1	2	2	0	0	0	0	0	5
	Orta - Büyük İşveren	% within row	0	20	40	40	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	100	12,5	2,632	0	0	0	0	0	0,773
		Count	1	1	16	76	181	299	60	12	1	647
	Total	% within row	0,155	0,155	2,473	11,747	27,975	46,213	9,274	1,855	0,155	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	0	0	6	0	4	4	0	0	14
Total	Tarım işçisi	% within row	0	0	0	42,857	0	28,571	28,571	0	0	100
		% within column	0	0	0	2,844	0	1,163	4,444	0	0	1,166
		Count	0	0	0	3	1	2	1	0	0	7
	Çiftçi	% within row	0	0	0	42,857	14,286	28,571	14,286	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,422	0,467	0,581	1,111	0	0	0,583
		Count	0	0	0	101	25	106	25	4	1	262
	Bedensel işçi	% within row	0	0	0	38,55	9,542	40,458	9,542	1,527	0,382	100
		% within column	0	0	0	47,867	11,682	30,814	27,778	25	100	21,815
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	231	40	124	196	48	9	0	648
		% within row	0	0	35,648	6,173	19,136	30,247	7,407	1,389	0	100

Esnaf-Zanaatkar	% within column	0	0	80,208	18,957	57,944	56,977	53,333	56,25	0	53,955
	Count	0	0	25	10	24	5	2	2	0	68
	% within row	0	0	36,765	14,706	35,294	7,353	2,941	2,941	0	100
	% within column	0	0	8,681	4,739	11,215	1,453	2,222	12,5	0	5,662
	Count	0	0	21	22	15	21	9	1	0	89
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	23,596	24,719	16,854	23,596	10,112	1,124	0	100
	% within column	0	0	7,292	10,427	7,009	6,105	10	6,25	0	7,41
	Count	0	7	0	9	4	2	1	0	0	23
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	30,435	0	39,13	17,391	8,696	4,348	0	0	100
	% within column	0	29,167	0	4,265	1,869	0,581	1,111	0	0	1,915
	Count	0	7	3	8	5	4	0	0	0	27
Alt düzey yönetici	% within row	0	25,926	11,111	29,63	18,519	14,815	0	0	0	100
	% within column	0	29,167	1,042	3,791	2,336	1,163	0	0	0	2,248
	Count	0	9	3	3	7	2	0	0	0	24
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	37,5	12,5	12,5	29,167	8,333	0	0	0	100
	% within column	0	37,5	1,042	1,422	3,271	0,581	0	0	0	1,998
	Count	7	0	2	4	6	2	0	0	0	21
Orta düzey yönetici	% within row	33,333	0	9,524	19,048	28,571	9,524	0	0	0	100
	% within column	53,846	0	0,694	1,896	2,804	0,581	0	0	0	1,749
	Count	3	0	0	2	2	0	0	0	0	7
Profesyonel ve uzman	% within row	42,857	0	0	28,571	28,571	0	0	0	0	100
	% within column	23,077	0	0	0,948	0,935	0	0	0	0	0,583
	Count	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	50	50	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0,474	0,467	0	0	0	0	0,167
Orta - Büyük İşveren	Count	3	1	3	2	0	0	0	0	0	9
	% within row	33,333	11,111	33,333	22,222	0	0	0	0	0	100

	% within column	23,077	4,167	1,042	0,948	0	0	0	0	0	0,749
	Count	13	24	288	211	214	344	90	16	1	1,201
Total	% within row	1,082	1,998	23,98	17,569	17,818	28,643	7,494	1,332	0,083	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	554		
Erkek	X ²	550,2	96	< ,001
	N	647		
Total	X ²	1,117,728	96	< ,001
	N	1201		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçı Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Mevcut İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	12	23	270	104	1,065	0	0	0	0	1,474
		% within row	0,814	1,56	18,318	7,056	72,252	0	0	0	0	100
		% within column	100	100	99,265	77,037	77,511	0	0	0	NaN	77,784
	Tarım işçisi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
Çiftçi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
	Count	0	0	1	16	42	1	0	0	0	60
Bedensel işçi	% within row	0	0	1,667	26,667	70	1,667	0	0	0	100
	% within column	0	0	0,368	11,852	3,057	2,222	0	0	NaN	3,166
	Count	0	0	0	5	58	3	0	0	0	66
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	0	7,576	87,879	4,545	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	3,704	4,221	6,667	0	0	NaN	3,483
	Count	0	0	0	4	26	15	1	0	0	46
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	0	8,696	56,522	32,609	2,174	0	0	100
	% within column	0	0	0	2,963	1,892	33,333	3,333	0	NaN	2,427
	Count	0	0	0	3	60	14	1	0	0	78
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	0	3,846	76,923	17,949	1,282	0	0	100
	% within column	0	0	0	2,222	4,367	31,111	3,333	0	NaN	4,116
	Count	0	0	0	0	3	4	0	0	0	7
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	0	42,857	57,143	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,218	8,889	0	0	NaN	0,369
	Count	0	0	0	0	7	0	2	0	0	9
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	77,778	0	22,222	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,509	0	6,667	0	NaN	0,475
	Count	0	0	1	3	89	8	25	0	0	126
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0,794	2,381	70,635	6,349	19,841	0	0	100
	% within column	0	0	0,368	2,222	6,477	17,778	83,333	0	NaN	6,649
	Count	0	0	0	0	6	0	1	1	0	8
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	75	0	12,5	12,5	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,437	0	3,333	25	NaN	0,422
	Count	0	0	0	0	15	0	0	3	0	18

Erkek	Profesyonel uzman	ve	% within row	0	0	0	0	83,333	0	0	16,667	0	100
			% within column	0	0	0	0	1,092	0	0	75	NaN	0,95
			Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Üst düzey yönetici		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0	0	0,073	0	0	0	NaN	0,053
			Count	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
	Orta - Büyük İşveren		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0	0	0,146	0	0	0	NaN	0,106
			Count	12	23	272	135	1,374	45	30	4	0	1,895
	Total		% within row	0,633	1,214	14,354	7,124	72,507	2,375	1,583	0,211	0	100
			% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
			Count	1	0	7	5	41	0	0	0	0	54
	Ev hanımı, işsiz		% within row	1,852	0	12,963	9,259	75,926	0	0	0	0	100
			% within column	100	0	43,75	6,579	2,489	0	0	0	0	2,556
			Count	0	0	0	3	13	0	0	0	0	16
	Tarım işçisi		% within row	0	0	0	18,75	81,25	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0	3,947	0,789	0	0	0	0	0,757
			Count	0	0	0	1	6	0	0	0	0	7
	Çiftçi		% within row	0	0	0	14,286	85,714	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0	1,316	0,364	0	0	0	0	0,331
			Count	0	0	1	27	226	2	0	0	0	256
	Bedensel işçi		% within row	0	0	0,391	10,547	88,281	0,781	0	0	0	100
			% within column	0	0	6,25	35,526	13,722	0,669	0	0	0	12,115
			Count	0	0	3	6	579	54	0	0	0	642
	Vasıflı bedensel işçi		% within row	0	0	0,467	0,935	90,187	8,411	0	0	0	100
			% within column	0	0	18,75	7,895	35,155	18,06	0	0	0	30,383
	Esnaf-Zanaatkar		Count	0	0	3	22	258	157	2	0	0	442

	% within row	0	0	0,679	4,977	58,371	35,52	0,452	0	0	100
	% within column	0	0	18,75	28,947	15,665	52,508	3,333	0	0	20,918
	Count	0	1	0	2	156	33	1	0	0	193
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0,518	0	1,036	80,829	17,098	0,518	0	0	100
	% within column	0	100	0	2,632	9,472	11,037	1,667	0	0	9,134
	Count	0	0	0	4	66	34	10	0	0	114
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	3,509	57,895	29,825	8,772	0	0	100
	% within column	0	0	0	5,263	4,007	11,371	16,667	0	0	5,395
	Count	0	0	2	2	41	3	17	0	0	65
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	3,077	3,077	63,077	4,615	26,154	0	0	100
	% within column	0	0	12,5	2,632	2,489	1,003	28,333	0	0	3,076
	Count	0	0	0	0	168	11	17	0	0	196
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0	0	85,714	5,612	8,673	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	10,2	3,679	28,333	0	0	9,276
	Count	0	0	0	4	24	1	6	1	0	36
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	11,111	66,667	2,778	16,667	2,778	0	100
	% within column	0	0	0	5,263	1,457	0,334	10	8,333	0	1,704
	Count	0	0	0	0	54	3	5	4	0	66
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	0	0	81,818	4,545	7,576	6,061	0	100
	% within column	0	0	0	0	3,279	1,003	8,333	33,333	0	3,124
	Count	0	0	0	0	11	1	1	0	0	13
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	84,615	7,692	7,692	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,668	0,334	1,667	0	0	0,615
	Count	0	0	0	0	4	0	1	7	1	13
Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	0	0	30,769	0	7,692	53,846	7,692	100
	% within column	0	0	0	0	0,243	0	1,667	58,333	100	0,615
Total	Count	1	1	16	76	1,647	299	60	12	1	2,113

Total		% within row	0,047	0,047	0,757	3,597	77,946	14,15	2,84	0,568	0,047	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	13	23	277	109	1,106	0	0	0	0	1,528
	Ev hanımı, işsiz	% within row	0,851	1,505	18,128	7,134	72,382	0	0	0	0	100
		% within column	100	95,833	96,181	51,659	36,61	0	0	0	0	38,124
		Count	0	0	0	3	13	0	0	0	0	16
	Tarım işçisi	% within row	0	0	0	18,75	81,25	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,422	0,43	0	0	0	0	0,399
		Count	0	0	0	1	6	0	0	0	0	7
	Çiftçi	% within row	0	0	0	14,286	85,714	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0,474	0,199	0	0	0	0	0,175
		Count	0	0	2	43	268	3	0	0	0	316
	Bedensel işçi	% within row	0	0	0,633	13,608	84,81	0,949	0	0	0	100
		% within column	0	0	0,694	20,379	8,871	0,872	0	0	0	7,884
		Count	0	0	3	11	637	57	0	0	0	708
	Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	0,424	1,554	89,972	8,051	0	0	0	100
		% within column	0	0	1,042	5,213	21,086	16,57	0	0	0	17,665
		Count	0	0	3	26	284	172	3	0	0	488
	Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	0,615	5,328	58,197	35,246	0,615	0	0	100
		% within column	0	0	1,042	12,322	9,401	50	3,333	0	0	12,176
		Count	0	1	0	5	216	47	2	0	0	271
	Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0,369	0	1,845	79,705	17,343	0,738	0	0	100
		% within column	0	4,167	0	2,37	7,15	13,663	2,222	0	0	6,761
		Count	0	0	0	4	69	38	10	0	0	121
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	3,306	57,025	31,405	8,264	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,896	2,284	11,047	11,111	0	0	3,019
		Count	0	0	2	2	48	3	19	0	0	74

		% within row	0	0	2,703	2,703	64,865	4,054	25,676	0	0	100
		% within column	0	0	0,694	0,948	1,589	0,872	21,111	0	0	1,846
		Count	0	0	1	3	257	19	42	0	0	322
Orta düzey beyaz yakalı		% within row	0	0	0,311	0,932	79,814	5,901	13,043	0	0	100
		% within column	0	0	0,347	1,422	8,507	5,523	46,667	0	0	8,034
		Count	0	0	0	4	30	1	7	2	0	44
Orta düzey yönetici		% within row	0	0	0	9,091	68,182	2,273	15,909	4,545	0	100
		% within column	0	0	0	1,896	0,993	0,291	7,778	12,5	0	1,098
		Count	0	0	0	0	69	3	5	7	0	84
Profesyonel uzman ve		% within row	0	0	0	0	82,143	3,571	5,952	8,333	0	100
		% within column	0	0	0	0	2,284	0,872	5,556	43,75	0	2,096
		Count	0	0	0	0	12	1	1	0	0	14
Üst düzey yönetici		% within row	0	0	0	0	85,714	7,143	7,143	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,397	0,291	1,111	0	0	0,349
		Count	0	0	0	0	6	0	1	7	1	15
Orta - Büyük İşveren		% within row	0	0	0	0	40	0	6,667	46,667	6,667	100
		% within column	0	0	0	0	0,199	0	1,111	43,75	100	0,374
		Count	13	24	288	211	3,021	344	90	16	1	4,008
Total		% within row	0,324	0,599	7,186	5,264	75,374	8,583	2,246	0,399	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	
	N	1895	

Erkek	X ²	1,643,507	104	< ,001
	N	2113		
Total	X ²	3,010,506	104	< ,001
	N	4008		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Babanın İşteki Konumu	Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)										Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,073	0	0	0	NaN	0,053
	Tarım işçisi	Count	0	0	5	7	42	1	0	0	0	55
		% within row	0	0	9,091	12,727	76,364	1,818	0	0	0	100
		% within column	0	0	1,852	5,185	3,081	2,222	0	0	NaN	2,922
	Çiftçi	Count	4	6	80	34	373	6	5	0	0	508
		% within row	0,787	1,181	15,748	6,693	73,425	1,181	0,984	0	0	100
		% within column	33,333	26,087	29,63	25,185	27,366	13,333	16,667	0	NaN	26,993
	Bedensel işçi	Count	4	7	70	41	393	13	11	1	0	540
		% within row	0,741	1,296	12,963	7,593	72,778	2,407	2,037	0,185	0	100
		% within column	33,333	30,435	25,926	30,37	28,833	28,889	36,667	25	NaN	28,693
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	4	34	21	151	9	5	0	0	224
		% within row	0	1,786	15,179	9,375	67,411	4,018	2,232	0	0	100
		% within column	0	17,391	12,593	15,556	11,079	20	16,667	0	NaN	11,902
	Esnaf-Zanaatkar	Count	3	3	45	9	178	6	3	0	0	247
		% within row	1,215	1,215	18,219	3,644	72,065	2,429	1,215	0	0	100

	% within column	25	13,043	16,667	6,667	13,059	13,333	10	0	NaN	13,124
	Count	1	0	18	5	89	6	0	1	0	120
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0,833	0	15	4,167	74,167	5	0	0,833	0	100
	% within column	8,333	0	6,667	3,704	6,53	13,333	0	25	NaN	6,376
	Count	0	1	7	11	56	2	3	0	0	80
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	1,25	8,75	13,75	70	2,5	3,75	0	0	100
	% within column	0	4,348	2,593	8,148	4,109	4,444	10	0	NaN	4,251
	Count	0	0	1	1	22	0	1	0	0	25
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	4	4	88	0	4	0	0	100
	% within column	0	0	0,37	0,741	1,614	0	3,333	0	NaN	1,328
	Count	0	2	5	4	26	2	0	2	0	41
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	4,878	12,195	9,756	63,415	4,878	0	4,878	0	100
	% within column	0	8,696	1,852	2,963	1,908	4,444	0	50	NaN	2,179
	Count	0	0	0	0	7	0	0	0	0	7
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,514	0	0	0	NaN	0,372
	Count	0	0	1	0	7	0	1	0	0	9
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	11,111	0	77,778	0	11,111	0	0	100
	% within column	0	0	0,37	0	0,514	0	3,333	0	NaN	0,478
	Count	0	0	1	1	8	0	1	0	0	11
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	9,091	9,091	72,727	0	9,091	0	0	100
	% within column	0	0	0,37	0,741	0,587	0	3,333	0	NaN	0,584
	Count	0	0	3	1	10	0	0	0	0	14
Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	21,429	7,143	71,429	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	1,111	0,741	0,734	0	0	0	NaN	0,744
	Count	12	23	270	135	1,363	45	30	4	0	1,882
Total	% within row	0,638	1,222	14,346	7,173	72,423	2,391	1,594	0,213	0	100

		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	0	0	7	2	0	0	0	9
Erkek	Ev hanımı, işsiz	% within row	0	0	0	0	77,778	22,222	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,422	0,673	0	0	0	0,424
		Count	0	0	0	1	54	4	1	0	0	60
	Tarım işçisi	% within row	0	0	0	1,667	90	6,667	1,667	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,333	3,255	1,347	1,667	0	0	2,828
		Count	0	1	3	19	382	60	7	1	0	473
	Çiftçi	% within row	0	0,211	0,634	4,017	80,761	12,685	1,48	0,211	0	100
		% within column	0	100	18,75	25,333	23,026	20,202	11,667	8,333	0	22,29
		Count	0	0	2	18	397	49	9	0	0	475
	Bedensel işçi	% within row	0	0	0,421	3,789	83,579	10,316	1,895	0	0	100
		% within column	0	0	12,5	24	23,93	16,498	15	0	0	22,385
		Count	1	0	1	12	250	63	15	2	0	344
	Vasıflı bedensel işçi	% within row	0,291	0	0,291	3,488	72,674	18,314	4,36	0,581	0	100
		% within column	100	0	6,25	16	15,069	21,212	25	16,667	0	16,211
		Count	0	0	5	12	249	45	4	1	1	317
	Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	1,577	3,785	78,549	14,196	1,262	0,315	0,315	100
		% within column	0	0	31,25	16	15,009	15,152	6,667	8,333	100	14,939
		Count	0	0	1	6	137	24	9	1	0	178
	Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	0,562	3,371	76,966	13,483	5,056	0,562	0	100
		% within column	0	0	6,25	8	8,258	8,081	15	8,333	0	8,388
		Count	0	0	3	4	93	34	8	4	0	146
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	2,055	2,74	63,699	23,288	5,479	2,74	0	100
		% within column	0	0	18,75	5,333	5,606	11,448	13,333	33,333	0	6,88
		Count	0	0	0	0	17	0	0	0	0	17
	Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100

Total	Orta düzey beyaz yakalı	% within column	0	0	0	0	1,025	0	0	0	0	0,801
		Count	0	0	1	1	46	7	4	1	0	60
		% within row	0	0	1,667	1,667	76,667	11,667	6,667	1,667	0	100
		% within column	0	0	6,25	1,333	2,773	2,357	6,667	8,333	0	2,828
		Count	0	0	0	0	11	3	1	1	0	16
		% within row	0	0	0	0	68,75	18,75	6,25	6,25	0	100
	Orta düzey yönetici	% within column	0	0	0	0	0,663	1,01	1,667	8,333	0	0,754
		Count	0	0	0	0	6	2	0	0	0	8
		% within row	0	0	0	0	75	25	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,362	0,673	0	0	0	0,377
		Count	0	0	0	0	4	0	1	0	0	5
		% within row	0	0	0	0	80	0	20	0	0	100
	Profesyonel uzman ve	% within column	0	0	0	0	0,241	0	1,667	0	0	0,236
		Count	0	0	0	2	6	4	1	1	0	14
		% within row	0	0	0	14,286	42,857	28,571	7,143	7,143	0	100
		% within column	0	0	0	2,667	0,362	1,347	1,667	8,333	0	0,66
		Count	1	1	16	75	1,659	297	60	12	1	2,122
		% within row	0,047	0,047	0,754	3,534	78,181	13,996	2,828	0,566	0,047	100
	Orta - Büyük İşveren	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	0	0	0	8	2	0	0	0	10
		% within row	0	0	0	0	80	20	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,265	0,585	0	0	0	0,25
		Count	0	0	5	8	96	5	1	0	0	115
		% within row	0	0	4,348	6,957	83,478	4,348	0,87	0	0	100
Total	Ev hanımı, işsiz	% within column	0	0	1,748	3,81	3,177	1,462	1,111	0	0	2,872
		Count	4	7	83	53	755	66	12	1	0	981
		% within row	0,408	0,714	8,461	5,403	76,962	6,728	1,223	0,102	0	100
	Tarım işçisi											
	Çiftçi											

	% within column	30,769	29,167	29,021	25,238	24,983	19,298	13,333	6,25	0	24,5
	Count	4	7	72	59	790	62	20	1	0	1,015
Bedensel işçi	% within row	0,394	0,69	7,094	5,813	77,833	6,108	1,97	0,099	0	100
	% within column	30,769	29,167	25,175	28,095	26,142	18,129	22,222	6,25	0	25,35
	Count	1	4	35	33	401	72	20	2	0	568
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0,176	0,704	6,162	5,81	70,599	12,676	3,521	0,352	0	100
	% within column	7,692	16,667	12,238	15,714	13,269	21,053	22,222	12,5	0	14,186
	Count	3	3	50	21	427	51	7	1	1	564
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0,532	0,532	8,865	3,723	75,709	9,043	1,241	0,177	0,177	100
	% within column	23,077	12,5	17,483	10	14,13	14,912	7,778	6,25	100	14,086
	Count	1	0	19	11	226	30	9	2	0	298
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0,336	0	6,376	3,691	75,839	10,067	3,02	0,671	0	100
	% within column	7,692	0	6,643	5,238	7,478	8,772	10	12,5	0	7,443
	Count	0	1	10	15	149	36	11	4	0	226
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0,442	4,425	6,637	65,929	15,929	4,867	1,77	0	100
	% within column	0	4,167	3,497	7,143	4,931	10,526	12,222	25	0	5,644
	Count	0	0	1	1	39	0	1	0	0	42
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	2,381	2,381	92,857	0	2,381	0	0	100
	% within column	0	0	0,35	0,476	1,291	0	1,111	0	0	1,049
	Count	0	2	6	5	72	9	4	3	0	101
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	1,98	5,941	4,95	71,287	8,911	3,96	2,97	0	100
	% within column	0	8,333	2,098	2,381	2,383	2,632	4,444	18,75	0	2,522
	Count	0	0	0	0	18	3	1	1	0	23
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	78,261	13,043	4,348	4,348	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,596	0,877	1,111	6,25	0	0,574
	Count	0	0	1	0	13	2	1	0	0	17
Profesyonel uzman ve	% within row	0	0	5,882	0	76,471	11,765	5,882	0	0	100

		% within column	0	0	0,35	0	0,43	0,585	1,111	0	0	0,425
		Count	0	0	1	1	12	0	2	0	0	16
	Üst düzey yönetici	% within row	0	0	6,25	6,25	75	0	12,5	0	0	100
		% within column	0	0	0,35	0,476	0,397	0	2,222	0	0	0,4
		Count	0	0	3	3	16	4	1	1	0	28
	Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	10,714	10,714	57,143	14,286	3,571	3,571	0	100
		% within column	0	0	1,049	1,429	0,529	1,17	1,111	6,25	0	0,699
		Count	13	24	286	210	3,022	342	90	16	1	4,004
	Total	% within row	0,325	0,599	7,143	5,245	75,475	8,541	2,248	0,4	0,025	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1882		
Erkek	X ²	138,385	104	0,014
	N	2122		
Total	X ²	180,521	104	< ,001
	N	4004		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakıçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									
Cinsiyet	Annenin İşteki Konumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2

	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	2,564	0	0	NaN	NaN	1,695
	Count	0	0	9	7	19	1	2	0	0	38
Çiftçi	% within row	0	0	23,684	18,421	50	2,632	5,263	0	0	100
	% within column	0	0	50	53,846	24,359	25	66,667	NaN	NaN	32,203
	Count	0	0	1	0	6	1	0	0	0	8
Bedensel işçi	% within row	0	0	12,5	0	75	12,5	0	0	0	100
	% within column	0	0	5,556	0	7,692	25	0	NaN	NaN	6,78
	Count	0	0	5	3	18	1	1	0	0	28
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	17,857	10,714	64,286	3,571	3,571	0	0	100
	% within column	0	0	27,778	23,077	23,077	25	33,333	NaN	NaN	23,729
	Count	0	0	1	2	7	0	0	0	0	10
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	10	20	70	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	5,556	15,385	8,974	0	0	NaN	NaN	8,475
	Count	0	0	1	0	14	1	0	0	0	16
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	6,25	0	87,5	6,25	0	0	0	100
	% within column	0	0	5,556	0	17,949	25	0	NaN	NaN	13,559
	Count	0	0	0	1	6	0	0	0	0	7
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	14,286	85,714	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	7,692	7,692	0	0	NaN	NaN	5,932
	Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	1,282	0	0	NaN	NaN	0,847
	Count	1	0	1	0	4	0	0	0	0	6
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	16,667	0	16,667	0	66,667	0	0	0	0	100
	% within column	100	0	5,556	0	5,128	0	0	NaN	NaN	5,085
Orta düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Erkek	Profesyonel uzman	ve	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN		
			% within column	0	0	0	0	0	0	0	NaN	NaN	0	
			Count	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2	
			% within row	0	50	0	0	50	0	0	0	0	100	
			% within column	0	100	0	0	1,282	0	0	NaN	NaN	1,695	
			Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Üst düzey yönetici		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN		
			% within column	0	0	0	0	0	0	0	NaN	NaN	0	
			Count	1	1	18	13	78	4	3	0	0	118	
	Total		% within row	0,847	0,847	15,254	11,017	66,102	3,39	2,542	0	0	100	
			% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN	NaN
			Count	0	0	0	0	9	1	0	0	0	10	
	Tarım işçisi		% within row	0	0	0	0	90	10	0	0	0	100	
			% within column	NaN	NaN	0	0	6,818	2,128	0	0	NaN	5,025	
			Count	0	0	1	3	30	15	2	0	0	51	
	Çiftçi		% within row	0	0	1,961	5,882	58,824	29,412	3,922	0	0	100	
			% within column	NaN	NaN	100	33,333	22,727	31,915	25	0	NaN	25,628	
			Count	0	0	0	4	37	14	4	1	0	60	
	Bedensel işçi		% within row	0	0	0	6,667	61,667	23,333	6,667	1,667	0	100	
			% within column	NaN	NaN	0	44,444	28,03	29,787	50	50	NaN	30,151	
			Count	0	0	0	1	10	5	0	0	0	16	
	Vasıflı bedensel işçi		% within row	0	0	0	6,25	62,5	31,25	0	0	0	100	
			% within column	NaN	NaN	0	11,111	7,576	10,638	0	0	NaN	8,04	
			Count	0	0	0	0	7	3	0	0	0	10	
	Esnaf-Zanaatkar		% within row	0	0	0	0	70	30	0	0	0	100	
			% within column	NaN	NaN	0	0	5,303	6,383	0	0	NaN	5,025	
	Rutin Beyaz Yakalı		Count	0	0	0	0	14	2	2	1	0	19	

Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	0	73,684	10,526	10,526	5,263	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	0	10,606	4,255	25	50	NaN	9,548
	Count	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	0	1,515	0	0	0	NaN	1,005
	Count	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	0	2,273	0	0	0	NaN	1,508
	Count	0	0	0	1	18	5	0	0	0	24
	% within row	0	0	0	4,167	75	20,833	0	0	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	11,111	13,636	10,638	0	0	NaN	12,06
	Count	0	0	0	0	1	2	0	0	0	3
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0	0	33,333	66,667	0	0	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	0	0,758	4,255	0	0	NaN	1,508
	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orta düzey yönetici	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	NaN	NaN	0	0	0	0	0	0	NaN	0
	Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	NaN	0	0	0,758	0	0	0	NaN	0,503
	Count	0	0	1	9	132	47	8	2	0	199
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0,503	4,523	66,332	23,618	4,02	1,005	0	100
	% within column	NaN	NaN	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
	Count	0	0	0	0	11	1	0	0	0	12
Total	% within row	0	0	0	0	91,667	8,333	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	5,238	1,961	0	0	NaN	3,785
	Count	0	0	10	10	49	16	4	0	0	89
Total	% within row	0	0	10	10	49	16	4	0	0	89
	% within column	0	0	10	10	49	16	4	0	0	89
	Count	0	0	10	10	49	16	4	0	0	89

	% within row	0	0	11,236	11,236	55,056	17,978	4,494	0	0	100
	% within column	0	0	52,632	45,455	23,333	31,373	36,364	0	NaN	28,076
	Count	0	0	1	4	43	15	4	1	0	68
Bedensel işçi	% within row	0	0	1,471	5,882	63,235	22,059	5,882	1,471	0	100
	% within column	0	0	5,263	18,182	20,476	29,412	36,364	50	NaN	21,451
	Count	0	0	5	4	28	6	1	0	0	44
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	11,364	9,091	63,636	13,636	2,273	0	0	100
	% within column	0	0	26,316	18,182	13,333	11,765	9,091	0	NaN	13,88
	Count	0	0	1	2	14	3	0	0	0	20
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	5	10	70	15	0	0	0	100
	% within column	0	0	5,263	9,091	6,667	5,882	0	0	NaN	6,309
	Count	0	0	1	0	28	3	2	1	0	35
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	2,857	0	80	8,571	5,714	2,857	0	100
	% within column	0	0	5,263	0	13,333	5,882	18,182	50	NaN	11,041
	Count	0	0	0	1	8	0	0	0	0	9
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	11,111	88,889	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	4,545	3,81	0	0	0	NaN	2,839
	Count	0	0	0	0	4	0	0	0	0	4
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	1,905	0	0	0	NaN	1,262
	Count	1	0	1	1	22	5	0	0	0	30
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	3,333	0	3,333	3,333	73,333	16,667	0	0	0	100
	% within column	100	0	5,263	4,545	10,476	9,804	0	0	NaN	9,464
	Count	0	0	0	0	1	2	0	0	0	3
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	33,333	66,667	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,476	3,922	0	0	NaN	0,946
	Count	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2

Profesyonel uzman	ve	% within row	0	50	0	0	50	0	0	0	0	100
		% within column	0	100	0	0	0,476	0	0	0	NaN	0,631
		Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Üst düzey yönetici		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0,476	0	0	0	NaN	0,315
		Count	1	1	19	22	210	51	11	2	0	317
Total		% within row	0,315	0,315	5,994	6,94	66,246	16,088	3,47	0,631	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	118		
Erkek	X ²	NaN		
	N	199		
Total	X ²	NaN		
	N	317		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Kuşakiçi Hareketlilik Düzeyi (Gruplu)									Total
			-13 ve - 10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	2	15	9	86	0	1	0	0	113
		% within row	0	1,77	13,274	7,965	76,106	0	0,885	0	0	100
		% within column	0	9,091	6,073	7,143	6,782	0	3,704	0	NaN	6,476

	Count	7	12	169	76	802	29	13	2	0	1,11
Çiftçi	% within row	0,631	1,081	15,225	6,847	72,252	2,613	1,171	0,18	0	100
	% within column	63,636	54,545	68,421	60,317	63,249	72,5	48,148	50	NaN	63,61
	Count	2	2	23	15	116	3	4	0	0	165
Bedensel işçi	% within row	1,212	1,212	13,939	9,091	70,303	1,818	2,424	0	0	100
	% within column	18,182	9,091	9,312	11,905	9,148	7,5	14,815	0	NaN	9,456
	Count	0	3	13	5	71	1	3	0	0	96
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	3,125	13,542	5,208	73,958	1,042	3,125	0	0	100
	% within column	0	13,636	5,263	3,968	5,599	2,5	11,111	0	NaN	5,501
	Count	2	2	18	12	122	5	4	2	0	167
Esnaf-Zanaatkar	% within row	1,198	1,198	10,778	7,186	73,054	2,994	2,395	1,198	0	100
	% within column	18,182	9,091	7,287	9,524	9,621	12,5	14,815	50	NaN	9,57
	Count	0	0	6	4	27	2	0	0	0	39
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	15,385	10,256	69,231	5,128	0	0	0	100
	% within column	0	0	2,429	3,175	2,129	5	0	0	NaN	2,235
	Count	0	1	0	4	19	0	1	0	0	25
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	4	0	16	76	0	4	0	0	100
	% within column	0	4,545	0	3,175	1,498	0	3,704	0	NaN	1,433
	Count	0	0	1	0	5	0	0	0	0	6
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	16,667	0	83,333	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0,405	0	0,394	0	0	0	NaN	0,344
	Count	0	0	0	0	8	0	0	0	0	8
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,631	0	0	0	NaN	0,458
	Count	0	0	0	0	5	0	0	0	0	5
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,394	0	0	0	NaN	0,287

Erkek	Profesyonel uzman	ve	Count	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100	
		% within column	0	0	0	0	0,079	0	0	0	NaN	0,057	
	Üst düzey yönetici		Count	0	0	0	1	1	0	1	0	0	3
		% within row	0	0	0	33,333	33,333	0	33,333	0	0	100	
		% within column	0	0	0	0,794	0,079	0	3,704	0	NaN	0,172	
	Orta - Büyük İşveren		Count	0	0	2	0	5	0	0	0	0	7
		% within row	0	0	28,571	0	71,429	0	0	0	0	100	
		% within column	0	0	0,81	0	0,394	0	0	0	NaN	0,401	
	Total		Count	11	22	247	126	1,268	40	27	4	0	1,745
		% within row	0,63	1,261	14,155	7,221	72,665	2,292	1,547	0,229	0	100	
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN	
	Tarım işçisi		Count	0	0	0	1	96	16	6	0	0	119
		% within row	0	0	0	0,84	80,672	13,445	5,042	0	0	100	
		% within column	0	0	0	1,389	6,206	5,498	10	0	0	5,959	
	Çiftçi		Count	1	1	7	50	960	169	32	7	1	1,228
		% within row	0,081	0,081	0,57	4,072	78,176	13,762	2,606	0,57	0,081	100	
		% within column	100	100	53,846	69,444	62,056	58,076	53,333	63,636	100	61,492	
	Bedensel işçi		Count	0	0	4	8	139	19	4	1	0	175
		% within row	0	0	2,286	4,571	79,429	10,857	2,286	0,571	0	100	
		% within column	0	0	30,769	11,111	8,985	6,529	6,667	9,091	0	8,763	
	Vasıflı bedensel işçi		Count	0	0	0	4	94	23	2	0	0	123
		% within row	0	0	0	3,252	76,423	18,699	1,626	0	0	100	
		% within column	0	0	0	5,556	6,076	7,904	3,333	0	0	6,159	
	Esnaf-Zanaatkar		Count	0	0	2	3	157	25	4	2	0	193
		% within row	0	0	1,036	1,554	81,347	12,953	2,073	1,036	0	100	
		% within column	0	0	15,385	4,167	10,149	8,591	6,667	18,182	0	9,664	

	Count	0	0	0	2	32	7	1	0	0	42
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	0	4,762	76,19	16,667	2,381	0	0	100
	% within column	0	0	0	2,778	2,069	2,405	1,667	0	0	2,103
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	0	0	1	36	24	7	1	0	69
	% within row	0	0	0	1,449	52,174	34,783	10,145	1,449	0	100
	% within column	0	0	0	1,389	2,327	8,247	11,667	9,091	0	3,455
	Count	0	0	0	1	4	2	1	0	0	8
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	12,5	50	25	12,5	0	0	100
	% within column	0	0	0	1,389	0,259	0,687	1,667	0	0	0,401
	Count	0	0	0	2	17	5	2	0	0	26
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0	7,692	65,385	19,231	7,692	0	0	100
	% within column	0	0	0	2,778	1,099	1,718	3,333	0	0	1,302
	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orta düzey yönetici	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Count	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,194	0	0	0	0	0,15
	Count	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,194	0	0	0	0	0,15
	Count	0	0	0	0	6	1	1	0	0	8
Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	0	0	75	12,5	12,5	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,388	0,344	1,667	0	0	0,401
	Count	1	1	13	72	1,547	291	60	11	1	1,997
Total	% within row	0,05	0,05	0,651	3,605	77,466	14,572	3,005	0,551	0,05	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Total	Tarım işçisi	Count	0	2	15	10	182	16	7	0	0	232
		% within row	0	0,862	6,466	4,31	78,448	6,897	3,017	0	0	100
		% within column	0	8,696	5,769	5,051	6,465	4,834	8,046	0	0	6,2
	Çiftçi	Count	8	13	176	126	1,762	198	45	9	1	2,338
		% within row	0,342	0,556	7,528	5,389	75,364	8,469	1,925	0,385	0,043	100
		% within column	66,667	56,522	67,692	63,636	62,593	59,819	51,724	60	100	62,48
	Bedensel işçi	Count	2	2	27	23	255	22	8	1	0	340
		% within row	0,588	0,588	7,941	6,765	75	6,471	2,353	0,294	0	100
		% within column	16,667	8,696	10,385	11,616	9,059	6,647	9,195	6,667	0	9,086
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	3	13	9	165	24	5	0	0	219
		% within row	0	1,37	5,936	4,11	75,342	10,959	2,283	0	0	100
		% within column	0	13,043	5	4,545	5,861	7,251	5,747	0	0	5,852
	Esnaf-Zanaatkar	Count	2	2	20	15	279	30	8	4	0	360
		% within row	0,556	0,556	5,556	4,167	77,5	8,333	2,222	1,111	0	100
		% within column	16,667	8,696	7,692	7,576	9,911	9,063	9,195	26,667	0	9,621
	Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	6	6	59	9	1	0	0	81
		% within row	0	0	7,407	7,407	72,84	11,111	1,235	0	0	100
		% within column	0	0	2,308	3,03	2,096	2,719	1,149	0	0	2,165
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	1	0	5	55	24	8	1	0	94
		% within row	0	1,064	0	5,319	58,511	25,532	8,511	1,064	0	100
		% within column	0	4,348	0	2,525	1,954	7,251	9,195	6,667	0	2,512
	Alt düzey yönetici	Count	0	0	1	1	9	2	1	0	0	14
		% within row	0	0	7,143	7,143	64,286	14,286	7,143	0	0	100
		% within column	0	0	0,385	0,505	0,32	0,604	1,149	0	0	0,374
	Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	0	0	2	25	5	2	0	0	34
		% within row	0	0	0	5,882	73,529	14,706	5,882	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,01	0,888	1,511	2,299	0	0	0,909

a X ² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros												
Orta düzey yönetici	Count	0	0	0	0	5	0	0	0	0	5	
	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100	
	% within column	0	0	0	0	0,178	0	0	0	0	0,134	
	Count	0	0	0	0	4	0	0	0	0	4	
	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100	
	% within column	0	0	0	0	0,142	0	0	0	0	0,107	
Profesyonel uzman	Count	0	0	0	1	4	0	1	0	0	6	
	% within row	0	0	0	16,667	66,667	0	16,667	0	0	100	
	% within column	0	0	0	0,505	0,142	0	1,149	0	0	0,16	
Üst düzey yönetici	Count	0	0	2	0	11	1	1	0	0	15	
	% within row	0	0	13,333	0	73,333	6,667	6,667	0	0	100	
	% within column	0	0	0,769	0	0,391	0,302	1,149	0	0	0,401	
Orta - İşveren	Count	12	23	260	198	2,815	331	87	15	1	3,742	
	% within row	0,321	0,615	6,948	5,291	75,227	8,846	2,325	0,401	0,027	100	
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1997		
Total	X ²	107,931	96	0,191
	N	3742		

Tablo 1. Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler

Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	0,	5	24	96	0,	1	1	0,	0,	127
		% within row	0	3,937	18,898	75,591	0	0,787	0,787	0	0	100
		% within column	0	4,762	5,139	10,423	0	0,588	1,020	0	0	6,748
	İlköğretim	Count	6	39	208	510	26	52	4	0,	0,	845
		% within row	0,710	4,615	24,615	60,355	3,077	6,154	0,473	0	0	100
		% within column	24	37,143	44,540	55,375	42,623	30,588	4,082	0	0	44,899
	Lise	Count	10	35	177	248	22	56	17	7	2	574
		% within row	1,742	6,098	30,836	43,206	3,833	9,756	2,962	1,220	0,348	100
		% within column	40	33,333	37,901	26,927	36,066	32,941	17,347	21,212	100	30,499
	Yüksek öğretim	Count	9	26	58	67	13	61	76	26	0,	336
		% within row	2,679	7,738	17,262	19,940	3,869	18,155	22,619	7,738	0	100
		% within column	36	24,762	12,420	7,275	21,311	35,882	77,551	78,788	0	17,853
	Total	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0,	0,	4	13	9	29	1	1	0,	57
		% within row	0	0	7,018	22,807	15,789	50,877	1,754	1,754	0	100
		% within column	NaN	0	6,452	3,403	2,273	3,201	0,412	1,064	0	2,717
	İlköğretim	Count	0,	3	17	201	199	449	48	9	1	927
		% within row	0	0,324	1,834	21,683	21,467	48,436	5,178	0,971	0,108	100

Total	Lise	% within column	NaN	27,273	27,419	52,618	50,253	49,558	19,753	9,574	25	44,185
		Count	0,	5	24	110	123	269	70	23	2	626
		% within row	0	0,799	3,834	17,572	19,649	42,971	11,182	3,674	0,319	100
		% within column	NaN	45,455	38,710	28,796	31,061	29,691	28,807	24,468	50	29,838
		Count	0,	3	17	58	65	159	124	61	1	488
		% within row	0	0,615	3,484	11,885	13,320	32,582	25,410	12,500	0,205	100
	Yüksek öğretim	% within column	NaN	27,273	27,419	15,183	16,414	17,550	51,029	64,894	25	23,260
		Count	0,	11	62	382	396	906	243	94	4	2,098
		% within row	0	0,524	2,955	18,208	18,875	43,184	11,582	4,480	0,191	100
	Total	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	0,	5	28	109	9	30	2	1	0,	184
		% within row	0	2,717	15,217	59,239	4,891	16,304	1,087	0,543	0	100
	Eğitimsiz	% within column	0	4,310	5,293	8,365	1,969	2,788	0,587	0,787	0	4,623
		Count	6	42	225	711	225	501	52	9	1	1,772
		% within row	0,339	2,370	12,698	40,124	12,698	28,273	2,935	0,508	0,056	100
	İlköğretim	% within column	24	36,207	42,533	54,566	49,234	46,561	15,249	7,087	16,667	44,523
		Count	10	40	201	358	145	325	87	30	4	1,200
		% within row	0,833	3,333	16,750	29,833	12,083	27,083	7,250	2,500	0,333	100
	Lise	% within column	40	34,483	37,996	27,475	31,729	30,204	25,513	23,622	66,667	30,151
		Count	9	29	75	125	78	220	200	87	1	824
		% within row	1,092	3,519	9,102	15,170	9,466	26,699	24,272	10,558	0,121	100
	Yüksek öğretim	% within column	36	25	14,178	9,593	17,068	20,446	58,651	68,504	16,667	20,704
		Count	25	116	529	1,303	457	1,076	341	127	6	3,980
		% within row	0,628	2,915	13,291	32,739	11,482	27,035	8,568	3,191	0,151	100
	Total	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	522,309	24	< ,001
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2098		
Total	X ²	711,843	24	< ,001
	N	3980		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Baba Eğitim Düzeyi		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Eğitimsiz	Count	3	6	70	304	4	21	5	5	0,	418
		% within row	0,718	1,435	16,746	72,727	0,957	5,024	1,196	1,196	0	100
		% within column	12	5,714	15,021	33,008	6,557	12,353	5,102	15,152	0	22,222
	İlköğretim	Count	12	63	315	571	39	112	71	24	2	1,209
		% within row	0,993	5,211	26,055	47,229	3,226	9,264	5,873	1,985	0,165	100
		% within column	48	60	67,597	61,998	63,934	65,882	72,449	72,727	100	64,274
	Lise	Count	4	25	68	34	12	30	20	2	0,	195
		% within row	2,051	12,821	34,872	17,436	6,154	15,385	10,256	1,026	0	100
		% within column	16	23,810	14,592	3,692	19,672	17,647	20,408	6,061	0	10,367
	Yüksek öğretim	Count	6	11	13	12	6	7	2	2	0,	59
		% within row	10,169	18,644	22,034	20,339	10,169	11,864	3,390	3,390	0	100
		% within column	24	10,476	2,790	1,303	9,836	4,118	2,041	6,061	0	3,137
	Total	Count	25	105	466	921	61	170	98	33	2	1,881
		% within row	1,329	5,582	24,774	48,963	3,243	9,038	5,210	1,754	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0,	0,	6	64	68	240	39	24	1	442
		% within row	0	0	1,357	14,480	15,385	54,299	8,824	5,430	0,226	100
		% within column	NaN	0	9,677	16,842	17,172	26,519	16,049	25,532	25	21,098
	İlköğretim	Count	0,	7	30	249	270	572	166	56	3	1,353
		% within row	0	0,517	2,217	18,404	19,956	42,276	12,269	4,139	0,222	100
		% within column	NaN	63,636	48,387	65,526	68,182	63,204	68,313	59,574	75	64,582

Total	Lise	Count	0,	2	11	49	39	62	31	12	0,	206
		% within row	0	0,971	5,340	23,786	18,932	30,097	15,049	5,825	0	100
		% within column	NaN	18,182	17,742	12,895	9,848	6,851	12,757	12,766	0	9,833
	Yüksek öğretim	Count	0,	2	15	18	19	31	7	2	0,	94
		% within row	0	2,128	15,957	19,149	20,213	32,979	7,447	2,128	0	100
		% within column	NaN	18,182	24,194	4,737	4,798	3,425	2,881	2,128	0	4,487
	Total	Count	0,	11	62	380	396	905	243	94	4	2,095
		% within row	0	0,525	2,959	18,138	18,902	43,198	11,599	4,487	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Eğitimsiz	Count	3	6	76	368	72	261	44	29	1	860
		% within row	0,349	0,698	8,837	42,791	8,372	30,349	5,116	3,372	0,116	100
		% within column	12	5,172	14,394	28,286	15,755	24,279	12,903	22,835	16,667	21,630
	İlköğretim	Count	12	70	345	820	309	684	237	80	5	2,562
		% within row	0,468	2,732	13,466	32,006	12,061	26,698	9,251	3,123	0,195	100
		% within column	48	60,345	65,341	63,028	67,615	63,628	69,501	62,992	83,333	64,437
	Lise	Count	4	27	79	83	51	92	51	14	0,	401
		% within row	0,998	6,733	19,701	20,698	12,718	22,943	12,718	3,491	0	100
		% within column	16	23,276	14,962	6,380	11,160	8,558	14,956	11,024	0	10,086
	Yüksek öğretim	Count	6	13	28	30	25	38	9	4	0,	153
		% within row	3,922	8,497	18,301	19,608	16,340	24,837	5,882	2,614	0	100
		% within column	24	11,207	5,303	2,306	5,470	3,535	2,639	3,150	0	3,848
	Total	Count	25	116	528	1,301	457	1,075	341	127	6	3,976
		% within row	0,629	2,918	13,280	32,721	11,494	27,037	8,576	3,194	0,151	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	270,320	24	< ,001
	N	1881		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2095		
Total	X ²	203,869	24	< ,001
	N	3976		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Anne Eğitim Düzeyi		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Eğitimsiz	Count	4	29	163	475	17	42	10	10	0,	750
		% within row	0,533	3,867	21,733	63,333	2,267	5,600	1,333	1,333	0	100
		% within column	16	27,619	34,979	51,630	27,869	24,706	10,204	30,303	0	39,894
	İlköğretim	Count	15	62	271	432	32	107	74	22	2	1,017
		% within row	1,475	6,096	26,647	42,478	3,147	10,521	7,276	2,163	0,197	100
		% within column	60	59,048	58,155	46,957	52,459	62,941	75,510	66,667	100	54,096
	Lise	Count	3	10	27	11	10	19	12	0,	0,	92
		% within row	3,261	10,870	29,348	11,957	10,870	20,652	13,043	0	0	100
		% within column	12	9,524	5,794	1,196	16,393	11,176	12,245	0	0	4,894
	Yüksek öğretim	Count	3	4	5	2	2	2	2	1	0,	21
		% within row	14,286	19,048	23,810	9,524	9,524	9,524	9,524	4,762	0	100
		% within column	12	3,810	1,073	0,217	3,279	1,176	2,041	3,030	0	1,117
	Total	Count	25	105	466	920	61	170	98	33	2	1,880
		% within row	1,330	5,585	24,787	48,936	3,245	9,043	5,213	1,755	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0,	1	15	124	126	381	84	40	1	772
		% within row	0	0,130	1,943	16,062	16,321	49,352	10,881	5,181	0,130	100
		% within column	NaN	9,091	24,194	32,632	31,818	42,099	34,568	42,553	25	36,850
	İlköğretim	Count	0,	8	34	225	245	472	138	48	3	1,173
		% within row	0	0,682	2,899	19,182	20,887	40,239	11,765	4,092	0,256	100
		% within column	NaN	72,727	54,839	59,211	61,869	52,155	56,790	51,064	75	55,990

Total	Lise	Count	0,	1	10	23	18	35	16	5	0,	108
		% within row	0	0,926	9,259	21,296	16,667	32,407	14,815	4,630	0	100
		% within column	NaN	9,091	16,129	6,053	4,545	3,867	6,584	5,319	0	5,155
	Yüksek öğretim	Count	0,	1	3	8	7	17	5	1	0,	42
		% within row	0	2,381	7,143	19,048	16,667	40,476	11,905	2,381	0	100
		% within column	NaN	9,091	4,839	2,105	1,768	1,878	2,058	1,064	0	2,005
	Total	Count	0,	11	62	380	396	905	243	94	4	2,095
		% within row	0	0,525	2,959	18,138	18,902	43,198	11,599	4,487	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Eğitimsiz	Count	4	30	178	599	143	423	94	50	1	1,522
		% within row	0,263	1,971	11,695	39,356	9,396	27,792	6,176	3,285	0,066	100
		% within column	16	25,862	33,712	46,077	31,291	39,349	27,566	39,370	16,667	38,289
	İlköğretim	Count	15	70	305	657	277	579	212	70	5	2,190
		% within row	0,685	3,196	13,927	30	12,648	26,438	9,680	3,196	0,228	100
		% within column	60	60,345	57,765	50,538	60,613	53,860	62,170	55,118	83,333	55,094
	Lise	Count	3	11	37	34	28	54	28	5	0,	200
		% within row	1,500	5,500	18,500	17	14	27	14	2,500	0	100
		% within column	12	9,483	7,008	2,615	6,127	5,023	8,211	3,937	0	5,031
	Yüksek öğretim	Count	3	5	8	10	9	19	7	2	0,	63
		% within row	4,762	7,937	12,698	15,873	14,286	30,159	11,111	3,175	0	100
		% within column	12	4,310	1,515	0,769	1,969	1,767	2,053	1,575	0	1,585
	Total	Count	25	116	528	1,300	457	1,075	341	127	6	3,975
		% within row	0,629	2,918	13,283	32,704	11,497	27,044	8,579	3,195	0,151	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	221,449	24	< ,001
	N	1880		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2095		
Total	X ²	125,583	24	< ,001
	N	3975		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Dede Eğitim Düzeyi		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	11	38	213	587	30	69	38	15	0,	1,001
		% within row	1,099	3,796	21,279	58,641	2,997	6,893	3,796	1,499	0	100
		% within column	47,826	38,384	51,574	68,897	51,724	43,949	41,758	48,387	NaN	58,063
	İlköğretim	Count	11	56	194	256	25	82	45	15	0,	684
		% within row	1,608	8,187	28,363	37,427	3,655	11,988	6,579	2,193	0	100
		% within column	47,826	56,566	46,973	30,047	43,103	52,229	49,451	48,387	NaN	39,675
	Lise	Count	0,	2	6	2	1	4	5	1	0,	21
		% within row	0	9,524	28,571	9,524	4,762	19,048	23,810	4,762	0	100
		% within column	0	2,020	1,453	0,235	1,724	2,548	5,495	3,226	NaN	1,218
	Yüksek öğretim	Count	1	3	0,	7	2	2	3	0,	0,	18
		% within row	5,556	16,667	0	38,889	11,111	11,111	16,667	0	0	100
		% within column	4,348	3,030	0	0,822	3,448	1,274	3,297	0	NaN	1,044
	Total	Count	23	99	413	852	58	157	91	31	0,	1,724
		% within row	1,334	5,742	23,956	49,420	3,364	9,107	5,278	1,798	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
Erkek	Eğitimsiz	Count	0,	3	25	188	193	552	133	66	2	1,162
		% within row	0	0,258	2,151	16,179	16,609	47,504	11,446	5,680	0,172	100
		% within column	NaN	27,273	40,323	50,538	50	61,953	56,118	71,739	50	56,545
	İlköğretim	Count	0,	8	33	173	184	325	97	25	2	847
		% within row	0	0,945	3,896	20,425	21,724	38,371	11,452	2,952	0,236	100
		% within column	NaN	72,727	53,226	46,505	47,668	36,476	40,928	27,174	50	41,217

Total	Lise	Count	0,	0,	4	6	6	6	5	0,	0,	27
		% within row	0	0	14,815	22,222	22,222	22,222	18,519	0	0	100
		% within column	NaN	0	6,452	1,613	1,554	0,673	2,110	0	0	1,314
	Yüksek öğretim	Count	0,	0,	0,	5	3	8	2	1	0,	19
		% within row	0	0	0	26,316	15,789	42,105	10,526	5,263	0	100
		% within column	NaN	0	0	1,344	0,777	0,898	0,844	1,087	0	0,925
	Total	Count	0,	11	62	372	386	891	237	92	4	2,055
		% within row	0	0,535	3,017	18,102	18,783	43,358	11,533	4,477	0,195	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Eğitimsiz	Count	11	41	238	775	223	621	171	81	2	2,163
		% within row	0,509	1,896	11,003	35,830	10,310	28,710	7,906	3,745	0,092	100
		% within column	47,826	37,273	50,105	63,317	50,225	59,256	52,134	65,854	50	57,237
	İlköğretim	Count	11	64	227	429	209	407	142	40	2	1,531
		% within row	0,718	4,180	14,827	28,021	13,651	26,584	9,275	2,613	0,131	100
		% within column	47,826	58,182	47,789	35,049	47,072	38,836	43,293	32,520	50	40,513
	Lise	Count	0,	2	10	8	7	10	10	1	0,	48
		% within row	0	4,167	20,833	16,667	14,583	20,833	20,833	2,083	0	100
		% within column	0	1,818	2,105	0,654	1,577	0,954	3,049	0,813	0	1,270
	Yüksek öğretim	Count	1	3	0,	12	5	10	5	1	0,	37
		% within row	2,703	8,108	0	32,432	13,514	27,027	13,514	2,703	0	100
		% within column	4,348	2,727	0	0,980	1,126	0,954	1,524	0,813	0	0,979
	Total	Count	23	110	475	1,224	444	1,048	328	123	4	3,779
		% within row	0,609	2,911	12,569	32,390	11,749	27,732	8,680	3,255	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1724		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2055		
Total	X ²	88,253	24	< ,001
	N	3779		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Yaş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	20-29 yaş	Count	2	8	36	53	5	18	11	1	0,	134
		% within row	1,493	5,970	26,866	39,552	3,731	13,433	8,209	0,746	0	100
		% within column	8	7,619	7,709	5,755	8,197	10,588	11,224	3,030	0	7,120
	30-39 yaş	Count	15	51	225	423	24	78	52	27	1	896
		% within row	1,674	5,692	25,112	47,210	2,679	8,705	5,804	3,013	0,112	100
		% within column	60	48,571	48,180	45,928	39,344	45,882	53,061	81,818	50	47,609
	40-49 yaş	Count	8	39	171	341	27	59	30	4	0,	679
		% within row	1,178	5,744	25,184	50,221	3,976	8,689	4,418	0,589	0	100
		% within column	32	37,143	36,617	37,025	44,262	34,706	30,612	12,121	0	36,079
	50-59 yaş	Count	0,	6	34	104	5	15	5	1	0,	170
		% within row	0	3,529	20	61,176	2,941	8,824	2,941	0,588	0	100
		% within column	0	5,714	7,281	11,292	8,197	8,824	5,102	3,030	0	9,033
	60 yaş ve üstü	Count	0,	1	1	0,	0,	0,	0,	0,	1	3
		% within row	0	33,333	33,333	0	0	0	0	0	33,333	100
		% within column	0	0,952	0,214	0	0	0	0	0	50	0,159
Erkek	20-29 yaş	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	20-29 yaş	Count	0,	0,	0,	1	1	1	1	0,	0,	4
		% within row	0	0	0	25	25	25	25	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,262	0,253	0,110	0,412	0	0	0,191
	20-29 yaş	Count	0,	0,	0,	1	1	1	1	0,	0,	4

Total	30-39 yaş	Count	0,	4	27	165	183	377	115	46	2	919
		% within row	0	0,435	2,938	17,954	19,913	41,023	12,514	5,005	0,218	100
		% within column	NaN	36,364	43,548	43,194	46,212	41,611	47,325	48,936	50	43,804
	40-49 yaş	Count	0,	5	21	139	148	355	84	34	1	787
		% within row	0	0,635	2,668	17,662	18,806	45,108	10,673	4,320	0,127	100
		% within column	NaN	45,455	33,871	36,387	37,374	39,183	34,568	36,170	25	37,512
	50-59 yaş	Count	0,	1	13	73	58	164	42	13	1	365
		% within row	0	0,274	3,562	20	15,890	44,932	11,507	3,562	0,274	100
		% within column	NaN	9,091	20,968	19,110	14,646	18,102	17,284	13,830	25	17,398
	60 yaş ve üstü	Count	0,	1	1	4	6	9	1	1	0,	23
		% within row	0	4,348	4,348	17,391	26,087	39,130	4,348	4,348	0	100
		% within column	NaN	9,091	1,613	1,047	1,515	0,993	0,412	1,064	0	1,096
	Total	Count	0,	11	62	382	396	906	243	94	4	2,098
		% within row	0	0,524	2,955	18,208	18,875	43,184	11,582	4,480	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
Total	20-29 yaş	Count	2	8	36	54	6	19	12	1	0,	138
		% within row	1,449	5,797	26,087	39,130	4,348	13,768	8,696	0,725	0	100
		% within column	8	6,897	6,805	4,144	1,313	1,766	3,519	0,787	0	3,467
	30-39 yaş	Count	15	55	252	588	207	455	167	73	3	1,815
		% within row	0,826	3,030	13,884	32,397	11,405	25,069	9,201	4,022	0,165	100
		% within column	60	47,414	47,637	45,127	45,295	42,286	48,974	57,480	50	45,603
	40-49 yaş	Count	8	44	192	480	175	414	114	38	1	1,466
		% within row	0,546	3,001	13,097	32,742	11,937	28,240	7,776	2,592	0,068	100
		% within column	32	37,931	36,295	36,838	38,293	38,476	33,431	29,921	16,667	36,834
	50-59 yaş	Count	0,	7	47	177	63	179	47	14	1	535

	% within row	0	1,308	8,785	33,084	11,776	33,458	8,785	2,617	0,187	100
	% within column	0	6,034	8,885	13,584	13,786	16,636	13,783	11,024	16,667	13,442
	Count	0,	2	2	4	6	9	1	1	1	26
60 yaş ve üstü	% within row	0	7,692	7,692	15,385	23,077	34,615	3,846	3,846	3,846	100
	% within column	0	1,724	0,378	0,307	1,313	0,836	0,293	0,787	16,667	0,653
	Count	25	116	529	1,303	457	1,076	341	127	6	3,980
Total	% within row	0,628	2,915	13,291	32,739	11,482	27,035	8,568	3,191	0,151	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	359,985	32	< ,001
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2098		
Total	X ²	114,112	32	< ,001
	N	3980		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
Cinsiyet	Mezun Olunan Lise Türü		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Lise mezunu değil	Count	6	44	241	611	26	55	6	0,	1	990
		% within row	0,606	4,444	24,343	61,717	2,626	5,556	0,606	0	0,101	100
		% within column	24	43,137	51,828	66,703	42,623	32,353	6,186	0	50	52,941
	Meslek lisesi / İHL	Count	4	13	64	84	7	27	23	8	0,	230
		% within row	1,739	5,652	27,826	36,522	3,043	11,739	10	3,478	0	100
		% within column	16	12,745	13,763	9,170	11,475	15,882	23,711	25	0	12,299
	Düz lise	Count	8	37	138	180	23	72	41	17	1	517
		% within row	1,547	7,157	26,692	34,816	4,449	13,926	7,930	3,288	0,193	100
		% within column	32	36,275	29,677	19,651	37,705	42,353	42,268	53,125	50	27,647
	Anadolu / Fen lisesi	Count	5	6	20	38	5	16	26	7	0,	123
		% within row	4,065	4,878	16,260	30,894	4,065	13,008	21,138	5,691	0	100
		% within column	20	5,882	4,301	4,148	8,197	9,412	26,804	21,875	0	6,578
	Özel / Askeri lise	Count	2	2	2	3	0,	0,	1	0,	0,	10
		% within row	20	20	20	30	0	0	10	0	0	100
		% within column	8	1,961	0,430	0,328	0	0	1,031	0	0	0,535
	Total	Count	25	102	465	916	61	170	97	32	2	1,870
		% within row	1,337	5,455	24,866	48,984	3,262	9,091	5,187	1,711	0,107	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Lise mezunu değil	Count	0,	3	19	198	187	443	61	16	1	928
		% within row	0	0,323	2,047	21,336	20,151	47,737	6,573	1,724	0,108	100
		% within column	NaN	27,273	30,645	51,969	47,704	49,168	25,417	17,021	25	44,508

Total	Meslek lisesi / İHL	Count	0,	1	8	61	71	159	54	22	0,	376
		% within row	0	0,266	2,128	16,223	18,883	42,287	14,362	5,851	0	100
		% within column	NaN	9,091	12,903	16,010	18,112	17,647	22,500	23,404	0	18,034
	Düz lise	Count	0,	7	29	107	108	253	94	32	2	632
		% within row	0	1,108	4,589	16,930	17,089	40,032	14,873	5,063	0,316	100
		% within column	NaN	63,636	46,774	28,084	27,551	28,080	39,167	34,043	50	30,312
	Anadolu / Fen lisesi	Count	0,	0,	6	15	25	44	28	22	0,	140
		% within row	0	0	4,286	10,714	17,857	31,429	20	15,714	0	100
		% within column	NaN	0	9,677	3,937	6,378	4,883	11,667	23,404	0	6,715
	Özel / Askeri lise	Count	0,	0,	0,	0,	1	2	3	2	1	9
		% within row	0	0	0	0	11,111	22,222	33,333	22,222	11,111	100
		% within column	NaN	0	0	0	0,255	0,222	1,250	2,128	25	0,432
	Total	Count	0,	11	62	381	392	901	240	94	4	2,085
		% within row	0	0,528	2,974	18,273	18,801	43,213	11,511	4,508	0,192	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Lise mezunu değil	Count	6	47	260	809	213	498	67	16	2	1,918
		% within row	0,313	2,450	13,556	42,179	11,105	25,965	3,493	0,834	0,104	100
		% within column	24	41,593	49,336	62,375	47,020	46,499	19,881	12,698	33,333	48,496
	Meslek lisesi / İHL	Count	4	14	72	145	78	186	77	30	0,	606
		% within row	0,660	2,310	11,881	23,927	12,871	30,693	12,706	4,950	0	100
		% within column	16	12,389	13,662	11,180	17,219	17,367	22,849	23,810	0	15,322
	Düz lise	Count	8	44	167	287	131	325	135	49	3	1,149
		% within row	0,696	3,829	14,534	24,978	11,401	28,285	11,749	4,265	0,261	100
		% within column	32	38,938	31,689	22,128	28,918	30,345	40,059	38,889	50	29,052
		Count	5	6	26	53	30	60	54	29	0,	263

Anadolu / Fen lisesi	% within row	1,901	2,281	9,886	20,152	11,407	22,814	20,532	11,027	0	100
	% within column	20	5,310	4,934	4,086	6,623	5,602	16,024	23,016	0	6,650
	Count	2	2	2	3	1	2	4	2	1	19
Özel / Askeri lise	% within row	10,526	10,526	10,526	15,789	5,263	10,526	21,053	10,526	5,263	100
	% within column	8	1,770	0,380	0,231	0,221	0,187	1,187	1,587	16,667	0,480
	Count	25	113	527	1,297	453	1,071	337	126	6	3,955
Total	% within row	0,632	2,857	13,325	32,794	11,454	27,080	8,521	3,186	0,152	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	316,739	32	< ,001
	N	1870		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2085		
Total	X ²	429,806	32	< ,001
	N	3955		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Etnisite		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Türk	Count	20	92	394	796	53	150	85	26	2	1,618
		% within row	1,236	5,686	24,351	49,197	3,276	9,271	5,253	1,607	0,124	100
		% within column	86,957	89,320	92,056	93,208	92,982	95,541	95,506	96,296	100	92,989
	Diğer	Count	3	11	34	58	4	7	4	1	0,	122
		% within row	2,459	9,016	27,869	47,541	3,279	5,738	3,279	0,820	0	100
		% within column	13,043	10,680	7,944	6,792	7,018	4,459	4,494	3,704	0	7,011
	Total	Count	23	103	428	854	57	157	89	27	2	1,740
		% within row	1,322	5,920	24,598	49,080	3,276	9,023	5,115	1,552	0,115	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Türk	Count	0,	10	49	300	307	676	190	68	3	1,603
		% within row	0	0,624	3,057	18,715	19,152	42,171	11,853	4,242	0,187	100
		% within column	NaN	90,909	79,032	78,740	78,920	75,531	78,838	73,118	75	77,216
	Diğer	Count	0,	1	13	81	82	219	51	25	1	473
		% within row	0	0,211	2,748	17,125	17,336	46,300	10,782	5,285	0,211	100
		% within column	NaN	9,091	20,968	21,260	21,080	24,469	21,162	26,882	25	22,784
	Total	Count	0,	11	62	381	389	895	241	93	4	2,076
		% within row	0	0,530	2,987	18,353	18,738	43,112	11,609	4,480	0,193	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
Total	Count	20	102	443	1,096	360	826	275	94	5	3,221	
	% within row	0,621	3,167	13,753	34,027	11,177	25,644	8,538	2,918	0,155	100	
	% within column	86,957	89,474	90,408	88,745	80,717	78,517	83,333	78,333	83,333	84,408	

	Count	3	12	47	139	86	226	55	26	1	595
Diğer	% within row	0,504	2,017	7,899	23,361	14,454	37,983	9,244	4,370	0,168	100
	% within column	13,043	10,526	9,592	11,255	19,283	21,483	16,667	21,667	16,667	15,592
	Count	23	114	490	1,235	446	1,052	330	120	6	3,816
Total	% within row	0,603	2,987	12,841	32,364	11,688	27,568	8,648	3,145	0,157	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	7,081	8	0,528
	N	1740		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2076		
Total	X ²	69,404	8	< ,001
	N	3816		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Doğum Yeri		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Köy	Count	3	15	75	250	10	33	7	7	0,	400
		% within row	0,750	3,750	18,750	62,500	2,500	8,250	1,750	1,750	0	100
		% within column	12	14,286	16,094	27,293	16,393	19,412	7,216	21,212	0	21,333
	İlçe	Count	17	69	294	447	31	89	60	14	1	1,022
		% within row	1,663	6,751	28,767	43,738	3,033	8,708	5,871	1,370	0,098	100
		% within column	68	65,714	63,090	48,799	50,820	52,353	61,856	42,424	50	54,507
	Şehir	Count	4	15	93	207	18	43	27	12	1	420
		% within row	0,952	3,571	22,143	49,286	4,286	10,238	6,429	2,857	0,238	100
		% within column	16	14,286	19,957	22,598	29,508	25,294	27,835	36,364	50	22,400
	Yurtdışı	Count	1	6	4	12	2	5	3	0,	0,	33
		% within row	3,030	18,182	12,121	36,364	6,061	15,152	9,091	0	0	100
		% within column	4	5,714	0,858	1,310	3,279	2,941	3,093	0	0	1,760
	Total	Count	25	105	466	916	61	170	97	33	2	1,875
		% within row	1,333	5,600	24,853	48,853	3,253	9,067	5,173	1,760	0,107	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Köy	Count	0,	1	9	86	95	253	50	29	2	525
		% within row	0	0,190	1,714	16,381	18,095	48,190	9,524	5,524	0,381	100
		% within column	NaN	9,091	14,516	22,572	23,990	27,925	20,576	30,851	50	25,036
	İlçe	Count	0,	7	35	205	217	456	125	45	2	1,092
		% within row	0	0,641	3,205	18,773	19,872	41,758	11,447	4,121	0,183	100
		% within column	NaN	63,636	56,452	53,806	54,798	50,331	51,440	47,872	50	52,074

Total	Şehir	Count	0,	1	16	85	81	189	67	19	0,	458
		% within row	0	0,218	3,493	18,559	17,686	41,266	14,629	4,148	0	100
		% within column	NaN	9,091	25,806	22,310	20,455	20,861	27,572	20,213	0	21,841
	Yurtdışı	Count	0,	2	2	5	3	8	1	1	0,	22
		% within row	0	9,091	9,091	22,727	13,636	36,364	4,545	4,545	0	100
		% within column	NaN	18,182	3,226	1,312	0,758	0,883	0,412	1,064	0	1,049
	Total	Count	0,	11	62	381	396	906	243	94	4	2,097
		% within row	0	0,525	2,957	18,169	18,884	43,205	11,588	4,483	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Köy	Count	3	16	84	336	105	286	57	36	2	925
		% within row	0,324	1,730	9,081	36,324	11,351	30,919	6,162	3,892	0,216	100
		% within column	12	13,793	15,909	25,906	22,976	26,580	16,765	28,346	33,333	23,288
	İlçe	Count	17	76	329	652	248	545	185	59	3	2,114
		% within row	0,804	3,595	15,563	30,842	11,731	25,781	8,751	2,791	0,142	100
		% within column	68	65,517	62,311	50,270	54,267	50,651	54,412	46,457	50	53,223
	Şehir	Count	4	16	109	292	99	232	94	31	1	878
		% within row	0,456	1,822	12,415	33,257	11,276	26,424	10,706	3,531	0,114	100
		% within column	16	13,793	20,644	22,513	21,663	21,561	27,647	24,409	16,667	22,105
	Yurtdışı	Count	1	8	6	17	5	13	4	1	0,	55
		% within row	1,818	14,545	10,909	30,909	9,091	23,636	7,273	1,818	0	100
		% within column	4	6,897	1,136	1,311	1,094	1,208	1,176	0,787	0	1,385
	Total	Count	25	116	528	1,297	457	1,076	340	127	6	3,972
		% within row	0,629	2,920	13,293	32,654	11,506	27,090	8,560	3,197	0,151	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	81	24	< ,001
	N	1875		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2097		
Total	X ²	90,137	24	< ,001
	N	3972		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Yabancı Dil Bilgisi		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total	
Kadın	Yabancı bilmiyor	dil	Count	20	89	420	854	49	133	54	19	1	1,639
		% within row	1,220	5,430	25,625	52,105	2,990	8,115	3,295	1,159	0,061	100	
		% within column	80	84,762	89,936	92,725	80,328	78,235	55,102	57,576	50	87,088	
	Yabancı biliyor	dil	Count	5	16	47	67	12	37	44	14	1	243
		% within row	2,058	6,584	19,342	27,572	4,938	15,226	18,107	5,761	0,412	100	
		% within column	20	15,238	10,064	7,275	19,672	21,765	44,898	42,424	50	12,912	
	Total	dil	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100	
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Erkek	Yabancı bilmiyor	dil	Count	0,	8	43	331	341	784	170	54	3	1,734
		% within row	0	0,461	2,480	19,089	19,666	45,213	9,804	3,114	0,173	100	
		% within column	NaN	72,727	69,355	86,877	86,111	86,534	69,959	57,447	75	82,690	
	Yabancı biliyor	dil	Count	0,	3	19	50	55	122	73	40	1	363
		% within row	0	0,826	5,234	13,774	15,152	33,609	20,110	11,019	0,275	100	
		% within column	NaN	27,273	30,645	13,123	13,889	13,466	30,041	42,553	25	17,310	
	Total	dil	Count	0,	11	62	381	396	906	243	94	4	2,097
		% within row	0	0,525	2,957	18,169	18,884	43,205	11,588	4,483	0,191	100	
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	
Total	Yabancı bilmiyor	dil	Count	20	97	463	1,185	390	917	224	73	4	3,373
		% within row	0,593	2,876	13,727	35,132	11,562	27,186	6,641	2,164	0,119	100	
		% within column	80	83,621	87,524	91,014	85,339	85,223	65,689	57,480	66,667	84,770	

Yabancı biliyor	dil	Count	5	19	66	117	67	159	117	54	2	606
		% within row	0,825	3,135	10,891	19,307	11,056	26,238	19,307	8,911	0,330	100
		% within column	20	16,379	12,476	8,986	14,661	14,777	34,311	42,520	33,333	15,230
Total		Count	25	116	529	1,302	457	1,076	341	127	6	3,979
		% within row	0,628	2,915	13,295	32,722	11,485	27,042	8,570	3,192	0,151	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	162,520	8	< ,001
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2097		
Total	X ²	214,213	8	< ,001
	N	3979		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
Cinsiyet	Çocuk Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Çocuk yok	Count	5	15	47	88	10	37	34	11	0,	247
		% within row	2,024	6,073	19,028	35,628	4,049	14,980	13,765	4,453	0	100
		% within column	20	14,286	10,064	9,555	16,393	21,765	34,694	33,333	0	13,124
	Bir çocuk	Count	5	29	104	197	18	51	28	14	0,	446
		% within row	1,121	6,502	23,318	44,170	4,036	11,435	6,278	3,139	0	100
		% within column	20	27,619	22,270	21,390	29,508	30	28,571	42,424	0	23,698
	İki çocuk	Count	11	37	168	313	25	62	31	5	1	653
		% within row	1,685	5,666	25,727	47,933	3,828	9,495	4,747	0,766	0,153	100
		% within column	44	35,238	35,974	33,985	40,984	36,471	31,633	15,152	50	34,697
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	4	24	148	323	8	20	5	3	1	536
		% within row	0,746	4,478	27,612	60,261	1,493	3,731	0,933	0,560	0,187	100
		% within column	16	22,857	31,692	35,071	13,115	11,765	5,102	9,091	50	28,480
	Total	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Çocuk yok	Count	0,	3	12	81	83	175	68	26	1	449
		% within row	0	0,668	2,673	18,040	18,486	38,976	15,145	5,791	0,223	100
		% within column	NaN	27,273	19,355	21,260	20,960	19,316	27,984	27,660	25	21,412
	Bir çocuk	Count	0,	1	17	86	85	199	52	27	0,	467
		% within row	0	0,214	3,640	18,415	18,201	42,612	11,135	5,782	0	100
		% within column	NaN	9,091	27,419	22,572	21,465	21,965	21,399	28,723	0	22,270

Total	İki çocuk	Count	0,	5	17	116	131	287	67	28	2	653
		% within row	0	0,766	2,603	17,764	20,061	43,951	10,260	4,288	0,306	100
		% within column	NaN	45,455	27,419	30,446	33,081	31,678	27,572	29,787	50	31,140
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	0,	2	16	98	97	245	56	13	1	528
		% within row	0	0,379	3,030	18,561	18,371	46,402	10,606	2,462	0,189	100
		% within column	NaN	18,182	25,806	25,722	24,495	27,042	23,045	13,830	25	25,179
	Total	Count	0,	11	62	381	396	906	243	94	4	2,097
		% within row	0	0,525	2,957	18,169	18,884	43,205	11,588	4,483	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Çocuk yok	Count	5	18	59	169	93	212	102	37	1	696
		% within row	0,718	2,586	8,477	24,282	13,362	30,460	14,655	5,316	0,144	100
		% within column	20	15,517	11,153	12,980	20,350	19,703	29,912	29,134	16,667	17,492
	Bir çocuk	Count	5	30	121	283	103	250	80	41	0,	913
		% within row	0,548	3,286	13,253	30,997	11,281	27,382	8,762	4,491	0	100
		% within column	20	25,862	22,873	21,736	22,538	23,234	23,460	32,283	0	22,945
	İki çocuk	Count	11	42	185	429	156	349	98	33	3	1,306
		% within row	0,842	3,216	14,165	32,848	11,945	26,723	7,504	2,527	0,230	100
		% within column	44	36,207	34,972	32,949	34,136	32,435	28,739	25,984	50	32,822
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	4	26	164	421	105	265	61	16	2	1,064
		% within row	0,376	2,444	15,414	39,568	9,868	24,906	5,733	1,504	0,188	100
		% within column	16	22,414	31,002	32,335	22,976	24,628	17,889	12,598	33,333	26,740
	Total	Count	25	116	529	1,302	457	1,076	341	127	6	3,979
		% within row	0,628	2,915	13,295	32,722	11,485	27,042	8,570	3,192	0,151	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	151,436	24	< ,001
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2097		
Total	X ²	131,385	24	< ,001
	N	3979		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)									
Cinsiyet	Kardeş Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Kadın	Tek çocuk	Count	6	18	71	116	15	42	27	10	0,	305
		% within row	1,967	5,902	23,279	38,033	4,918	13,770	8,852	3,279	0	100
		% within column	25	17,647	15,536	12,804	25	25	28,125	31,250	0	16,513
	İki-Üç çocuk	Count	7	49	211	350	28	68	51	17	1	782
		% within row	0,895	6,266	26,982	44,757	3,581	8,696	6,522	2,174	0,128	100
		% within column	29,167	48,039	46,171	38,631	46,667	40,476	53,125	53,125	50	42,339
	Dört ve üzeri çocuk	Count	11	35	175	440	17	58	18	5	1	760
		% within row	1,447	4,605	23,026	57,895	2,237	7,632	2,368	0,658	0,132	100
		% within column	45,833	34,314	38,293	48,565	28,333	34,524	18,750	15,625	50	41,148
	Total	Count	24	102	457	906	60	168	96	32	2	1,847
		% within row	1,299	5,522	24,743	49,053	3,249	9,096	5,198	1,733	0,108	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Tek çocuk	Count	0,	1	12	46	68	131	45	10	0,	313
		% within row	0	0,319	3,834	14,696	21,725	41,853	14,377	3,195	0	100
		% within column	NaN	10	20	12,603	18,037	14,836	19,912	11,111	0	15,533
	İki-Üç çocuk	Count	0,	5	28	168	166	339	85	46	2	839
		% within row	0	0,596	3,337	20,024	19,785	40,405	10,131	5,483	0,238	100
		% within column	NaN	50	46,667	46,027	44,032	38,392	37,611	51,111	50	41,638
	Dört ve üzeri çocuk	Count	0,	4	20	151	143	413	96	34	2	863
		% within row	0	0,463	2,317	17,497	16,570	47,856	11,124	3,940	0,232	100
		% within column	NaN	40	33,333	41,370	37,931	46,772	42,478	37,778	50	42,829

Total	Total	Count	0,	10	60	365	377	883	226	90	4	2,015
		% within row	0	0,496	2,978	18,114	18,710	43,821	11,216	4,467	0,199	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Tek çocuk	Count	6	19	83	162	83	173	72	20	0,	618
		% within row	0,971	3,074	13,430	26,214	13,430	27,994	11,650	3,236	0	100
		% within column	25	16,964	16,054	12,746	18,993	16,461	22,360	16,393	0	16,002
	İki-Üç çocuk	Count	7	54	239	518	194	407	136	63	3	1,621
		% within row	0,432	3,331	14,744	31,956	11,968	25,108	8,390	3,886	0,185	100
		% within column	29,167	48,214	46,228	40,755	44,394	38,725	42,236	51,639	50	41,973
	Dört ve üzeri çocuk	Count	11	39	195	591	160	471	114	39	3	1,623
		% within row	0,678	2,403	12,015	36,414	9,858	29,020	7,024	2,403	0,185	100
		% within column	45,833	34,821	37,718	46,499	36,613	44,814	35,404	31,967	50	42,025
Total	Total	Count	24	112	517	1,271	437	1,051	322	122	6	3,862
		% within row	0,621	2,900	13,387	32,910	11,315	27,214	8,338	3,159	0,155	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	76,802	16	< ,001
	N	1847		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2015		
Total	X ²	53,290	16	< ,001
	N	3862		

^a χ^2 could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)									
Cinsiyet	Kaçıncı Çocuk		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Birinci çocuk	Count	10	38	124	215	22	49	38	13	1	510
		% within row	1,961	7,451	24,314	42,157	4,314	9,608	7,451	2,549	0,196	100
		% within column	40	36,190	26,552	23,344	36,066	28,824	38,776	39,394	50	27,099
	İkinci çocuk	Count	8	40	186	339	26	68	34	15	0,	716
		% within row	1,117	5,587	25,978	47,346	3,631	9,497	4,749	2,095	0	100
		% within column	32	38,095	39,829	36,808	42,623	40	34,694	45,455	0	38,045
	Üçüncü çocuk	Count	4	13	74	172	9	27	18	0,	0,	317
		% within row	1,262	4,101	23,344	54,259	2,839	8,517	5,678	0	0	100
		% within column	16	12,381	15,846	18,675	14,754	15,882	18,367	0	0	16,844
	Dördüncü çocuk	Count	2	7	41	88	2	9	5	4	0,	158
		% within row	1,266	4,430	25,949	55,696	1,266	5,696	3,165	2,532	0	100
		% within column	8	6,667	8,779	9,555	3,279	5,294	5,102	12,121	0	8,395
	Beş ve üstü çocuk	Count	1	7	42	107	2	17	3	1	1	181
		% within row	0,552	3,867	23,204	59,116	1,105	9,392	1,657	0,552	0,552	100
		% within column	4	6,667	8,994	11,618	3,279	10	3,061	3,030	50	9,617
	Total	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Birinci çocuk	Count	0,	5	23	121	115	239	79	33	1	616
		% within row	0	0,812	3,734	19,643	18,669	38,799	12,825	5,357	0,162	100
		% within column	NaN	45,455	37,097	31,759	29,040	26,380	32,645	35,106	25	29,389

Total	İkinci çocuk	Count	0,	5	16	104	115	271	69	27	2	609
		% within row	0	0,821	2,627	17,077	18,883	44,499	11,330	4,433	0,328	100
		% within column	NaN	45,455	25,806	27,297	29,040	29,912	28,512	28,723	50	29,055
	Üçüncü çocuk	Count	0,	0,	10	77	75	156	37	17	0,	372
		% within row	0	0	2,688	20,699	20,161	41,935	9,946	4,570	0	100
		% within column	NaN	0	16,129	20,210	18,939	17,219	15,289	18,085	0	17,748
	Dördüncü çocuk	Count	0,	1	7	40	42	90	21	4	1	206
		% within row	0	0,485	3,398	19,417	20,388	43,689	10,194	1,942	0,485	100
		% within column	NaN	9,091	11,290	10,499	10,606	9,934	8,678	4,255	25	9,828
	Beş ve üstü çocuk	Count	0,	0,	6	39	49	150	36	13	0,	293
		% within row	0	0	2,048	13,311	16,724	51,195	12,287	4,437	0	100
		% within column	NaN	0	9,677	10,236	12,374	16,556	14,876	13,830	0	13,979
	Total	Count	0,	11	62	381	396	906	242	94	4	2,096
		% within row	0	0,525	2,958	18,177	18,893	43,225	11,546	4,485	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
Total	Birinci çocuk	Count	10	43	147	336	137	288	117	46	2	1,126
		% within row	0,888	3,819	13,055	29,840	12,167	25,577	10,391	4,085	0,178	100
		% within column	40	37,069	27,788	25,806	29,978	26,766	34,412	36,220	33,333	28,306
	İkinci çocuk	Count	8	45	202	443	141	339	103	42	2	1,325
		% within row	0,604	3,396	15,245	33,434	10,642	25,585	7,774	3,170	0,151	100
		% within column	32	38,793	38,185	34,025	30,853	31,506	30,294	33,071	33,333	33,308
	Üçüncü çocuk	Count	4	13	84	249	84	183	55	17	0,	689
		% within row	0,581	1,887	12,192	36,139	12,192	26,560	7,983	2,467	0	100
		% within column	16	11,207	15,879	19,124	18,381	17,007	16,176	13,386	0	17,320
		Count	2	8	48	128	44	99	26	8	1	364

Dördüncü çocuk	% within row	0,549	2,198	13,187	35,165	12,088	27,198	7,143	2,198	0,275	100
	% within column	8	6,897	9,074	9,831	9,628	9,201	7,647	6,299	16,667	9,150
	Count	1	7	48	146	51	167	39	14	1	474
Beş ve üstü çocuk	% within row	0,211	1,477	10,127	30,802	10,759	35,232	8,228	2,954	0,211	100
	% within column	4	6,034	9,074	11,214	11,160	15,520	11,471	11,024	16,667	11,916
	Count	25	116	529	1,302	457	1,076	340	127	6	3,978
Total	% within row	0,628	2,916	13,298	32,730	11,488	27,049	8,547	3,193	0,151	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	56,806	32	0,004
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2096		
Total	X ²	57,029	32	0,004
	N	3978		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Mevcut İşteki Konum	Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	25	102	458	876	0,	0,	0,	0,	0,	1,461
		% within row	1,711	6,982	31,348	59,959	0	0	0	0	0	100
		% within column	100	97,143	98,073	95,114	0	0	0	0	0	77,630
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bedensel işçi	Count	0,	1	2	15	24	18	0,	0,	0,	60
		% within row	0	1,667	3,333	25	40	30	0	0	0	100
		% within column	0	0,952	0,428	1,629	39,344	10,588	0	0	0	3,188
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0,	1	2	10	12	41	0,	0,	0,	66
		% within row	0	1,515	3,030	15,152	18,182	62,121	0	0	0	100
		% within column	0	0,952	0,428	1,086	19,672	24,118	0	0	0	3,507
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0,	1	2	3	9	30	1	0,	0,	46
		% within row	0	2,174	4,348	6,522	19,565	65,217	2,174	0	0	100
		% within column	0	0,952	0,428	0,326	14,754	17,647	1,020	0	0	2,444
	Rutin Beyaz Yakalı	Count	0,	0,	2	7	8	48	13	0,	0,	78
		% within row	0	0	2,564	8,974	10,256	61,538	16,667	0	0	100
		% within column	0	0	0,428	0,760	13,115	28,235	13,265	0	0	4,145

Erkek	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	0,	0,	0,	0,	2	5	0,	0,	7
		% within row	0	0	0	0	0	28,571	71,429	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	1,176	5,102	0	0	0,372
	Alt düzey yönetici	Count	0,	0,	1	1	0,	2	5	0,	0,	9
		% within row	0	0	11,111	11,111	0	22,222	55,556	0	0	100
		% within column	0	0	0,214	0,109	0	1,176	5,102	0	0	0,478
	Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	0,	0,	8	8	26	63	21	0,	126
		% within row	0	0	0	6,349	6,349	20,635	50	16,667	0	100
		% within column	0	0	0	0,869	13,115	15,294	64,286	63,636	0	6,695
	Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	6	1	8
		% within row	0	0	0	0	0	0	12,500	75	12,500	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	1,020	18,182	50	0,425
	Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	0,	1	0,	3	9	5	0,	18
		% within row	0	0	0	5,556	0	16,667	50	27,778	0	100
		% within column	0	0	0	0,109	0	1,765	9,184	15,152	0	0,956
	Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	0,	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	3,030	0	0,053
	Orta - Büyük İşveren	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	0,	1	2
		% within row	0	0	0	0	0	0	50	0	50	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	1,020	0	50	0,106
	Total	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Count	0,	6	14	32	2	0,	0,	0,	0,	0,	54

Ev hanımı, işsiz	% within row	0	11,111	25,926	59,259	3,704	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	54,545	22,581	8,377	0,505	0	0	0	0	2,574
	Count	0,	0,	2	10	4	0,	0,	0,	0,	16
Tarım işçisi	% within row	0	0	12,500	62,500	25	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	3,226	2,618	1,010	0	0	0	0	0,763
	Count	0,	0,	0,	1	6	0,	0,	0,	0,	7
Çiftçi	% within row	0	0	0	14,286	85,714	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	0,262	1,515	0	0	0	0	0,334
	Count	0,	0,	12	69	71	101	0,	0,	0,	253
Bedensel işçi	% within row	0	0	4,743	27,273	28,063	39,921	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	19,355	18,063	17,929	11,148	0	0	0	12,059
	Count	0,	3	10	146	138	340	1	0,	0,	638
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0,470	1,567	22,884	21,630	53,292	0,157	0	0	100
	% within column	NaN	27,273	16,129	38,220	34,848	37,528	0,412	0	0	30,410
	Count	0,	2	12	89	100	227	9	0,	0,	439
Esnaf- Zanaatkar	% within row	0	0,456	2,733	20,273	22,779	51,708	2,050	0	0	100
	% within column	NaN	18,182	19,355	23,298	25,253	25,055	3,704	0	0	20,925
	Count	0,	0,	4	20	24	110	33	0,	0,	191
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	2,094	10,471	12,565	57,592	17,277	0	0	100
	% within column	NaN	0	6,452	5,236	6,061	12,141	13,580	0	0	9,104
	Count	0,	0,	3	5	22	42	40	2	0,	114
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	2,632	4,386	19,298	36,842	35,088	1,754	0	100
	% within column	NaN	0	4,839	1,309	5,556	4,636	16,461	2,128	0	5,434
	Count	0,	0,	1	2	1	19	41	1	0,	65
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	1,538	3,077	1,538	29,231	63,077	1,538	0	100

Total	Orta düzey beyaz yakalı	% within column	NaN	0	1,613	0,524	0,253	2,097	16,872	1,064	0	3,098
		Count	0,	0,	4	5	23	51	76	35	0,	194
		% within row	0	0	2,062	2,577	11,856	26,289	39,175	18,041	0	100
	Orta düzey yönetici	% within column	NaN	0	6,452	1,309	5,808	5,629	31,276	37,234	0	9,247
		Count	0,	0,	0,	2	1	3	14	15	0,	35
		% within row	0	0	0	5,714	2,857	8,571	40	42,857	0	100
	Profesyonel ve uzman	% within column	NaN	0	0	0,524	0,253	0,331	5,761	15,957	0	1,668
		Count	0,	0,	0,	1	2	9	25	29	0,	66
		% within row	0	0	0	1,515	3,030	13,636	37,879	43,939	0	100
	Üst düzey yönetici	% within column	NaN	0	0	0,262	0,505	0,993	10,288	30,851	0	3,146
		Count	0,	0,	0,	0,	0,	3	2	6	2	13
		% within row	0	0	0	0	0	23,077	15,385	46,154	15,385	100
	Orta - Büyük İşveren	% within column	NaN	0	0	0	0	0,331	0,823	6,383	50	0,620
		Count	0,	0,	0,	0,	2	1	2	6	2	13
		% within row	0	0	0	0	15,385	7,692	15,385	46,154	15,385	100
	Total	% within column	NaN	0	0	0	0,505	0,110	0,823	6,383	50	0,620
		Count	0,	11	62	382	396	906	243	94	4	2,098
		% within row	0	0,524	2,955	18,208	18,875	43,184	11,582	4,480	0,191	100
Total	Ev hanımı, işsiz	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	25	108	472	908	2	0,	0,	0,	0,	1,515
		% within row	1,650	7,129	31,155	59,934	0,132	0	0	0	0	100
	Tarım işçisi	% within column	100	93,103	89,225	69,685	0,438	0	0	0	0	38,065
		Count	0,	0,	2	10	4	0,	0,	0,	0,	16
		% within row	0	0	12,500	62,500	25	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0,378	0,767	0,875	0	0	0	0	0,402

	Count	0,	0,	0,	1	6	0,	0,	0,	0,	7
Çiftçi	% within row	0	0	0	14,286	85,714	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0,077	1,313	0	0	0	0	0,176
	Count	0,	1	14	84	95	119	0,	0,	0,	313
Bedensel işçi	% within row	0	0,319	4,473	26,837	30,351	38,019	0	0	0	100
	% within column	0	0,862	2,647	6,447	20,788	11,059	0	0	0	7,864
	Count	0,	4	12	156	150	381	1	0,	0,	704
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0,568	1,705	22,159	21,307	54,119	0,142	0	0	100
	% within column	0	3,448	2,268	11,972	32,823	35,409	0,293	0	0	17,688
	Count	0,	3	14	92	109	257	10	0,	0,	485
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0,619	2,887	18,969	22,474	52,990	2,062	0	0	100
	% within column	0	2,586	2,647	7,061	23,851	23,885	2,933	0	0	12,186
	Count	0,	0,	6	27	32	158	46	0,	0,	269
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	2,230	10,037	11,896	58,736	17,100	0	0	100
	% within column	0	0	1,134	2,072	7,002	14,684	13,490	0	0	6,759
	Count	0,	0,	3	5	22	44	45	2	0,	121
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	2,479	4,132	18,182	36,364	37,190	1,653	0	100
	% within column	0	0	0,567	0,384	4,814	4,089	13,196	1,575	0	3,040
	Count	0,	0,	2	3	1	21	46	1	0,	74
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	2,703	4,054	1,351	28,378	62,162	1,351	0	100
	% within column	0	0	0,378	0,230	0,219	1,952	13,490	0,787	0	1,859
	Count	0,	0,	4	13	31	77	139	56	0,	320
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	1,250	4,063	9,688	24,063	43,438	17,500	0	100
	% within column	0	0	0,756	0,998	6,783	7,156	40,762	44,094	0	8,040
	Count	0,	0,	0,	2	1	3	15	21	1	43

Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	4,651	2,326	6,977	34,884	48,837	2,326	100
	% within column	0	0	0	0,153	0,219	0,279	4,399	16,535	16,667	1,080
	Count	0,	0,	0,	2	2	12	34	34	0,	84
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	0	2,381	2,381	14,286	40,476	40,476	0	100
	% within column	0	0	0	0,153	0,438	1,115	9,971	26,772	0	2,111
	Count	0,	0,	0,	0,	0,	3	2	7	2	14
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	0	21,429	14,286	50	14,286	100
	% within column	0	0	0	0	0	0,279	0,587	5,512	33,333	0,352
	Count	0,	0,	0,	0,	2	1	3	6	3	15
Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	0	0	13,333	6,667	20	40	20	100
	% within column	0	0	0	0	0,438	0,093	0,880	4,724	50	0,377
	Count	25	116	529	1,303	457	1,076	341	127	6	3,980
Total	% within row	0,628	2,915	13,291	32,739	11,482	27,035	8,568	3,191	0,151	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2098		
Total	X ²	5,631,303	104	< ,001
	N	3980		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										
Cinsiyet	Önceki İş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Tarım işçisi	Count	0,	0,	0,	5	0,	2	0,	0,	0,	7
		% within row	0	0	0	71,429	0	28,571	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,938	0	3,636	0	0	0	1,268
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	3	0,	0,	0,	0,	0,	3
		% within row	0	0	0	100	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,163	0	0	0	0	0	0,543
	Bedensel işçi	Count	1	14	24	58	5	10	9	0,	0,	121
		% within row	0,826	11,570	19,835	47,934	4,132	8,264	7,438	0	0	100
		% within column	16,667	45,161	17,910	22,481	19,231	18,182	29,032	0	0	21,920
	Vasıflı bedensel işçi	Count	5	12	77	143	16	28	12	6	0,	299
		% within row	1,672	4,013	25,753	47,826	5,351	9,365	4,013	2,007	0	100
		% within column	83,333	38,710	57,463	55,426	61,538	50,909	38,710	60	0	54,167
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0,	1	12	14	1	3	2	0,	0,	33
		% within row	0	3,030	36,364	42,424	3,030	9,091	6,061	0	0	100
		% within column	0	3,226	8,955	5,426	3,846	5,455	6,452	0	0	5,978
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0,	1	10	13	4	5	3	1	0,	37	
	% within row	0	2,703	27,027	35,135	10,811	13,514	8,108	2,703	0	100	
	% within column	0	3,226	7,463	5,039	15,385	9,091	9,677	10	0	6,703	
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	2	2	3	0,	1	1	0,	0,	9	
	% within row	0	22,222	22,222	33,333	0	11,111	11,111	0	0	100	
	% within column	0	6,452	1,493	1,163	0	1,818	3,226	0	0	1,630	

Erkek	Alt düzey yönetici	Count	0,	0,	2	5	0,	5	1	0,	0,	13
		% within row	0	0	15,385	38,462	0	38,462	7,692	0	0	100
		% within column	0	0	1,493	1,938	0	9,091	3,226	0	0	2,355
	Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	1	3	6	0,	1	0,	1	0,	12
		% within row	0	8,333	25	50	0	8,333	0	8,333	0	100
		% within column	0	3,226	2,239	2,326	0	1,818	0	10	0	2,174
	Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	1	6	0,	0,	1	1	1	10
		% within row	0	0	10	60	0	0	10	10	10	100
		% within column	0	0	0,746	2,326	0	0	3,226	10	100	1,812
	Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	1	1	0,	0,	1	0,	0,	3
		% within row	0	0	33,333	33,333	0	0	33,333	0	0	100
		% within column	0	0	0,746	0,388	0	0	3,226	0	0	0,543
	Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	0,	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0,181
	Orta - Büyük İşveren	Count	0,	0,	2	1	0,	0,	1	0,	0,	4
		% within row	0	0	50	25	0	0	25	0	0	100
		% within column	0	0	1,493	0,388	0	0	3,226	0	0	0,725
	Total	Count	6	31	134	258	26	55	31	10	1	552
		% within row	1,087	5,616	24,275	46,739	4,710	9,964	5,616	1,812	0,181	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	1	0,	0,	6	0,	0,	0,	7
		% within row	0	0	14,286	0	0	85,714	0	0	0	100
		% within column	NaN	0	4,545	0	0	2,062	0	0	0	1,101
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	1	1	1	1	0,	0,	4

	% within row	0	0	0	25	25	25	25	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	0,877	0,980	0,344	1,250	0	0	0,629
	Count	0,	0,	4	31	27	61	15	1	0,	139
Bedensel işçi	% within row	0	0	2,878	22,302	19,424	43,885	10,791	0,719	0	100
	% within column	NaN	0	18,182	27,193	26,471	20,962	18,750	5,263	0	21,855
	Count	0,	5	13	64	57	162	35	6	1	343
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	1,458	3,790	18,659	16,618	47,230	10,204	1,749	0,292	100
	% within column	NaN	83,333	59,091	56,140	55,882	55,670	43,750	31,579	50	53,931
	Count	0,	0,	0,	5	7	18	3	0,	0,	33
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	0	15,152	21,212	54,545	9,091	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	4,386	6,863	6,186	3,750	0	0	5,189
	Count	0,	1	2	7	2	25	12	1	0,	50
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	2	4	14	4	50	24	2	0	100
	% within column	NaN	16,667	9,091	6,140	1,961	8,591	15	5,263	0	7,862
	Count	0,	0,	0,	2	2	9	1	0,	0,	14
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	0	14,286	14,286	64,286	7,143	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	1,754	1,961	3,093	1,250	0	0	2,201
	Count	0,	0,	0,	2	4	2	5	1	0,	14
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	14,286	28,571	14,286	35,714	7,143	0	100
	% within column	NaN	0	0	1,754	3,922	0,687	6,250	5,263	0	2,201
	Count	0,	0,	1	2	1	2	2	4	0,	12
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	8,333	16,667	8,333	16,667	16,667	33,333	0	100
	% within column	NaN	0	4,545	1,754	0,980	0,687	2,500	21,053	0	1,887
	Count	0,	0,	0,	0,	1	3	2	5	0,	11
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	9,091	27,273	18,182	45,455	0	100

Total	Profesyonel ve uzman	% within column	NaN	0	0	0	0,980	1,031	2,500	26,316	0	1,730
		Count	0,	0,	1	0,	0,	0,	2	1	0,	4
		% within row	0	0	25	0	0	0	50	25	0	100
		% within column	NaN	0	4,545	0	0	0	2,500	5,263	0	0,629
	Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	0	100	100
		% within column	NaN	0	0	0	0	0	0	0	50	0,157
	Orta - Büyük İşveren	Count	0,	0,	0,	0,	0,	2	2	0,	0,	4
		% within row	0	0	0	0	0	50	50	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	0	0	0,687	2,500	0	0	0,629
	Total	Count	0,	6	22	114	102	291	80	19	2	636
		% within row	0	0,943	3,459	17,925	16,038	45,755	12,579	2,987	0,314	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	1	5	0,	8	0,	0,	0,	14
		% within row	0	0	7,143	35,714	0	57,143	0	0	0	100
		% within column	0	0	0,641	1,344	0	2,312	0	0	0	1,178
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	4	1	1	1	0,	0,	7
		% within row	0	0	0	57,143	14,286	14,286	14,286	0	0	100
		% within column	0	0	0	1,075	0,781	0,289	0,901	0	0	0,589
	Bedensel işçi	Count	1	14	28	89	32	71	24	1	0,	260
		% within row	0,385	5,385	10,769	34,231	12,308	27,308	9,231	0,385	0	100
		% within column	16,667	37,838	17,949	23,925	25	20,520	21,622	3,448	0	21,886
	Vasıflı bedensel işçi	Count	5	17	90	207	73	190	47	12	1	642
		% within row	0,779	2,648	14,019	32,243	11,371	29,595	7,321	1,869	0,156	100
		% within column	83,333	45,946	57,692	55,645	57,031	54,913	42,342	41,379	33,333	54,040

Esnaf- Zanaatkar	Count	0,	1	12	19	8	21	5	0,	0,	66
	% within row	0	1,515	18,182	28,788	12,121	31,818	7,576	0	0	100
	% within column	0	2,703	7,692	5,108	6,250	6,069	4,505	0	0	5,556
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0,	2	12	20	6	30	15	2	0,	87
	% within row	0	2,299	13,793	22,989	6,897	34,483	17,241	2,299	0	100
	% within column	0	5,405	7,692	5,376	4,688	8,671	13,514	6,897	0	7,323
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	2	2	5	2	10	2	0,	0,	23
	% within row	0	8,696	8,696	21,739	8,696	43,478	8,696	0	0	100
	% within column	0	5,405	1,282	1,344	1,563	2,890	1,802	0	0	1,936
Alt düzey yönetici	Count	0,	0,	2	7	4	7	6	1	0,	27
	% within row	0	0	7,407	25,926	14,815	25,926	22,222	3,704	0	100
	% within column	0	0	1,282	1,882	3,125	2,023	5,405	3,448	0	2,273
Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	1	4	8	1	3	2	5	0,	24
	% within row	0	4,167	16,667	33,333	4,167	12,500	8,333	20,833	0	100
	% within column	0	2,703	2,564	2,151	0,781	0,867	1,802	17,241	0	2,020
Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	1	6	1	3	3	6	1	21
	% within row	0	0	4,762	28,571	4,762	14,286	14,286	28,571	4,762	100
	% within column	0	0	0,641	1,613	0,781	0,867	2,703	20,690	33,333	1,768
Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	2	1	0,	0,	3	1	0,	7
	% within row	0	0	28,571	14,286	0	0	42,857	14,286	0	100
	% within column	0	0	1,282	0,269	0	0	2,703	3,448	0	0,589
Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	1	2
	% within row	0	0	0	0	0	0	0	50	50	100
	% within column	0	0	0	0	0	0	0	3,448	33,333	0,168
	Count	0,	0,	2	1	0,	2	3	0,	0,	8

Orta - Büyük İşveren	% within row	0	0	25	12,500	0	25	37,500	0	0	100
	% within column	0	0	1,282	0,269	0	0,578	2,703	0	0	0,673
	Count	6	37	156	372	128	346	111	29	3	1,188
Total	% within row	0,505	3,114	13,131	31,313	10,774	29,125	9,343	2,441	0,253	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	185,422	96	< ,001
	N	552		
Erkek	X ²	NaN		
	N	636		
Total	X ²	419,765	96	< ,001
	N	1188		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13		
Cinsiyet	Babanın İşteki Konumu												
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	1	1	
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	0	100	100	

	% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0,053
	Count	0,	0,	0,	45	0,	5	2	3	0,	55
Tarım işçisi	% within row	0	0	0	81,818	0	9,091	3,636	5,455	0	100
	% within column	0	0	0	4,886	0	2,941	2,041	9,091	0	2,922
	Count	0,	0,	0,	428	0,	47	13	20	0,	508
Çiftçi	% within row	0	0	0	84,252	0	9,252	2,559	3,937	0	100
	% within column	0	0	0	46,471	0	27,647	13,265	60,606	0	26,993
	Count	0,	0,	0,	403	24	65	39	8	1	540
Bedensel işçi	% within row	0	0	0	74,630	4,444	12,037	7,222	1,481	0,185	100
	% within column	0	0	0	43,757	39,344	38,235	39,796	24,242	50	28,693
	Count	0,	0,	168	8	12	15	19	2	0,	224
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	75	3,571	5,357	6,696	8,482	0,893	0	100
	% within column	0	0	35,974	0,869	19,672	8,824	19,388	6,061	0	11,902
	Count	0,	0,	207	10	9	6	15	0,	0,	247
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	83,806	4,049	3,644	2,429	6,073	0	0	100
	% within column	0	0	44,325	1,086	14,754	3,529	15,306	0	0	13,124
	Count	0,	0,	83	6	8	16	7	0,	0,	120
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	69,167	5	6,667	13,333	5,833	0	0	100
	% within column	0	0	17,773	0,651	13,115	9,412	7,143	0	0	6,376
	Count	0,	60	1	8	0,	9	2	0,	0,	80
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	75	1,250	10	0	11,250	2,500	0	0	100
	% within column	0	57,143	0,214	0,869	0	5,294	2,041	0	0	4,251
	Count	0,	19	2	0,	0,	4	0,	0,	0,	25
Alt düzey yönetici	% within row	0	76	8	0	0	16	0	0	0	100
	% within column	0	18,095	0,428	0	0	2,353	0	0	0	1,328

Erkek	Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	23	3	4	8	2	1	0,	0,	41
		% within row	0	56,098	7,317	9,756	19,512	4,878	2,439	0	0	100
		% within column	0	21,905	0,642	0,434	13,115	1,176	1,020	0	0	2,179
	Orta düzey yönetici	Count	4	0,	1	1	0,	1	0,	0,	0,	7
		% within row	57,143	0	14,286	14,286	0	14,286	0	0	0	100
		% within column	16	0	0,214	0,109	0	0,588	0	0	0	0,372
	Profesyonel ve uzman	Count	4	1	0,	4	0,	0,	0,	0,	0,	9
		% within row	44,444	11,111	0	44,444	0	0	0	0	0	100
		% within column	16	0,952	0	0,434	0	0	0	0	0	0,478
	Üst düzey yönetici	Count	5	2	1	3	0,	0,	0,	0,	0,	11
		% within row	45,455	18,182	9,091	27,273	0	0	0	0	0	100
		% within column	20	1,905	0,214	0,326	0	0	0	0	0	0,584
	Orta - Büyük İşveren	Count	12	0,	1	1	0,	0,	0,	0,	0,	14
		% within row	85,714	0	7,143	7,143	0	0	0	0	0	100
		% within column	48	0	0,214	0,109	0	0	0	0	0	0,744
	Total	Count	25	105	467	921	61	170	98	33	2	1,882
		% within row	1,328	5,579	24,814	48,937	3,241	9,033	5,207	1,753	0,106	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Ev hanımı, işsiz	Count	0,	0,	0,	0,	2	1	3	2	1	9
		% within row	0	0	0	0	22,222	11,111	33,333	22,222	11,111	100
		% within column	NaN	0	0	0	0,505	0,110	1,235	2,128	25	0,429
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	0,	2	4	36	12	6	0,	60
		% within row	0	0	0	3,333	6,667	60	20	10	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,524	1,010	3,974	4,938	6,383	0	2,860
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	19	6	331	65	42	2	465

	% within row	0	0	0	4,086	1,290	71,183	13,978	9,032	0,430	100
	% within column	NaN	0	0	4,974	1,515	36,534	26,749	44,681	50	22,164
	Count	0,	0,	0,	21	71	295	54	26	1	468
Bedensel işçi	% within row	0	0	0	4,487	15,171	63,034	11,538	5,556	0,214	100
	% within column	NaN	0	0	5,497	17,929	32,561	22,222	27,660	25	22,307
	Count	0,	0,	8	34	138	105	44	12	0,	341
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	2,346	9,971	40,469	30,792	12,903	3,519	0	100
	% within column	NaN	0	12,903	8,901	34,848	11,589	18,107	12,766	0	16,254
	Count	0,	0,	6	115	100	52	37	6	0,	316
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	1,899	36,392	31,646	16,456	11,709	1,899	0	100
	% within column	NaN	0	9,677	30,105	25,253	5,740	15,226	6,383	0	15,062
	Count	0,	0,	2	79	24	52	19	0,	0,	176
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	1,136	44,886	13,636	29,545	10,795	0	0	100
	% within column	NaN	0	3,226	20,681	6,061	5,740	7,819	0	0	8,389
	Count	0,	5	6	87	22	15	9	0,	0,	144
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	3,472	4,167	60,417	15,278	10,417	6,250	0	0	100
	% within column	NaN	45,455	9,677	22,775	5,556	1,656	3,704	0	0	6,864
	Count	0,	0,	6	4	1	6	0,	0,	0,	17
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	35,294	23,529	5,882	35,294	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	9,677	1,047	0,253	0,662	0	0	0	0,810
	Count	0,	1	13	12	23	10	0,	0,	0,	59
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	1,695	22,034	20,339	38,983	16,949	0	0	0	100
	% within column	NaN	9,091	20,968	3,141	5,808	1,104	0	0	0	2,812
	Count	0,	0,	10	3	1	2	0,	0,	0,	16
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	62,500	18,750	6,250	12,500	0	0	0	100

Total	Profesyonel ve uzman	% within column	NaN	0	16,129	0,785	0,253	0,221	0	0	0	0,763
		Count	0,	1	2	2	2	1	0,	0,	0,	8
		% within row	0	12,500	25	25	25	12,500	0	0	0	100
		% within column	NaN	9,091	3,226	0,524	0,505	0,110	0	0	0	0,381
	Üst düzey yönetici	Count	0,	1	1	3	0,	0,	0,	0,	0,	5
		% within row	0	20	20	60	0	0	0	0	0	100
		% within column	NaN	9,091	1,613	0,785	0	0	0	0	0	0,238
	Orta - Büyük İşveren	Count	0,	3	8	1	2	0,	0,	0,	0,	14
		% within row	0	21,429	57,143	7,143	14,286	0	0	0	0	100
		% within column	NaN	27,273	12,903	0,262	0,505	0	0	0	0	0,667
	Total	Count	0,	11	62	382	396	906	243	94	4	2,098
		% within row	0	0,524	2,955	18,208	18,875	43,184	11,582	4,480	0,191	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Ev hanımı, işsiz	Count	0,	0,	0,	0,	2	1	3	2	2	10
		% within row	0	0	0	0	20	10	30	20	20	100
		% within column	0	0	0	0	0,438	0,093	0,880	1,575	33,333	0,251
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	0,	47	4	41	14	9	0,	115
		% within row	0	0	0	40,870	3,478	35,652	12,174	7,826	0	100
		% within column	0	0	0	3,607	0,875	3,810	4,106	7,087	0	2,889
	Çiftçi	Count	0,	0,	0,	447	6	378	78	62	2	973
		% within row	0	0	0	45,940	0,617	38,849	8,016	6,372	0,206	100
		% within column	0	0	0	34,305	1,313	35,130	22,874	48,819	33,333	24,447
	Bedensel işçi	Count	0,	0,	0,	424	95	360	93	34	2	1,008
		% within row	0	0	0	42,063	9,425	35,714	9,226	3,373	0,198	100
		% within column	0	0	0	32,540	20,788	33,457	27,273	26,772	33,333	25,327

Vasıflı bedensel işçi	Count	0,	0,	176	42	150	120	63	14	0,	565
	% within row	0	0	31,150	7,434	26,549	21,239	11,150	2,478	0	100
	% within column	0	0	33,270	3,223	32,823	11,152	18,475	11,024	0	14,196
Esnaf- Zanaatkar	Count	0,	0,	213	125	109	58	52	6	0,	563
	% within row	0	0	37,833	22,202	19,361	10,302	9,236	1,066	0	100
	% within column	0	0	40,265	9,593	23,851	5,390	15,249	4,724	0	14,146
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0,	0,	85	85	32	68	26	0,	0,	296
	% within row	0	0	28,716	28,716	10,811	22,973	8,784	0	0	100
	% within column	0	0	16,068	6,523	7,002	6,320	7,625	0	0	7,437
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	65	7	95	22	24	11	0,	0,	224
	% within row	0	29,018	3,125	42,411	9,821	10,714	4,911	0	0	100
	% within column	0	56,034	1,323	7,291	4,814	2,230	3,226	0	0	5,628
Alt düzey yönetici	Count	0,	19	8	4	1	10	0,	0,	0,	42
	% within row	0	45,238	19,048	9,524	2,381	23,810	0	0	0	100
	% within column	0	16,379	1,512	0,307	0,219	0,929	0	0	0	1,055
Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	24	16	16	31	12	1	0,	0,	100
	% within row	0	24	16	16	31	12	1	0	0	100
	% within column	0	20,690	3,025	1,228	6,783	1,115	0,293	0	0	2,513
Orta düzey yönetici	Count	4	0,	11	4	1	3	0,	0,	0,	23
	% within row	17,391	0	47,826	17,391	4,348	13,043	0	0	0	100
	% within column	16	0	2,079	0,307	0,219	0,279	0	0	0	0,578
Profesyonel ve uzman	Count	4	2	2	6	2	1	0,	0,	0,	17
	% within row	23,529	11,765	11,765	35,294	11,765	5,882	0	0	0	100
	% within column	16	1,724	0,378	0,460	0,438	0,093	0	0	0	0,427
	Count	5	3	2	6	0,	0,	0,	0,	0,	16

Üst düzey yönetici	% within row	31,250	18,750	12,500	37,500	0	0	0	0	0	100
	% within column	20	2,586	0,378	0,460	0	0	0	0	0	0,402
	Count	12	3	9	2	2	0,	0,	0,	0,	28
Orta - Büyük İşveren	% within row	42,857	10,714	32,143	7,143	7,143	0	0	0	0	100
	% within column	48	2,586	1,701	0,153	0,438	0	0	0	0	0,704
	Count	25	116	529	1,303	457	1,076	341	127	6	3,980
Total	% within row	0,628	2,915	13,291	32,739	11,482	27,035	8,568	3,191	0,151	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	5,001,302	104	< ,001
	N	1882		
Erkek	X ²	NaN		
	N	2098		
Total	X ²	4,248,778	104	< ,001
	N	3980		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)

Cinsiyet	Annenin İşteki Konumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Tarım işçisi	Count	0,	0,	1	1	0,	0,	0,	0,	0,	2
		% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	3,125	2,273	0	0	0	0	NaN	1,695
	Çiftçi	Count	1	3	14	13	1	3	2	1	0,	38
		% within row	2,632	7,895	36,842	34,211	2,632	7,895	5,263	2,632	0	100
		% within column	50	37,500	43,750	29,545	16,667	20	25	33,333	NaN	32,203
	Bedensel işçi	Count	0,	1	1	2	0,	2	2	0,	0,	8
		% within row	0	12,500	12,500	25	0	25	25	0	0	100
		% within column	0	12,500	3,125	4,545	0	13,333	25	0	NaN	6,780
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0,	1	5	12	3	4	2	1	0,	28
		% within row	0	3,571	17,857	42,857	10,714	14,286	7,143	3,571	0	100
		% within column	0	12,500	15,625	27,273	50	26,667	25	33,333	NaN	23,729
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0,	1	2	4	0,	2	1	0,	0,	10
		% within row	0	10	20	40	0	20	10	0	0	100
		% within column	0	12,500	6,250	9,091	0	13,333	12,500	0	NaN	8,475
	Rutin Beyaz Yakalı	Count	1	2	4	5	0,	4	0,	0,	0,	16
		% within row	6,250	12,500	25	31,250	0	25	0	0	0	100
		% within column	50	25	12,500	11,364	0	26,667	0	0	NaN	13,559
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	0,	2	2	1	0,	1	1	0,	7
		% within row	0	0	28,571	28,571	14,286	0	14,286	14,286	0	100
		% within column	0	0	6,250	4,545	16,667	0	12,500	33,333	NaN	5,932
	Alt düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	1	0,	0,	0,	0,	1
		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100

Erkek	Orta düzey beyaz yakalı	% within column	0	0	0	0	16,667	0	0	0	NaN	0,847
		Count	0,	0,	2	4	0,	0,	0,	0,	0,	6
		% within row	0	0	33,333	66,667	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	6,250	9,091	0	0	0	0	NaN	5,085
	Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
	Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	1	1	0,	0,	0,	0,	0,	2
		% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	3,125	2,273	0	0	0	0	NaN	1,695
	Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
	Total	Count	2	8	32	44	6	15	8	3	0,	118
		% within row	1,695	6,780	27,119	37,288	5,085	12,712	6,780	2,542	0	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
	Tarım işçisi	Count	0,	0,	1	1	0,	7	0,	1	0,	10
		% within row	0	0	10	10	0	70	0	10	0	100
		% within column	NaN	0	14,286	3,571	0	7,216	0	25	NaN	5,155
	Çiftçi	Count	0,	0,	1	1	2	36	6	3	0,	49
		% within row	0	0	2,041	2,041	4,082	73,469	12,245	6,122	0	100
		% within column	NaN	0	14,286	3,571	6,250	37,113	26,087	75	NaN	25,258
	Bedensel işçi	Count	0,	1	0,	9	7	31	11	0,	0,	59
		% within row	0	1,695	0	15,254	11,864	52,542	18,644	0	0	100
		% within column	NaN	33,333	0	32,143	21,875	31,959	47,826	0	NaN	30,412

Vasıflı bedensel işçi	Count	0,	1	0,	1	8	6	0,	0,	0,	16
	% within row	0	6,250	0	6,250	50	37,500	0	0	0	100
	% within column	NaN	33,333	0	3,571	25	6,186	0	0	NaN	8,247
Esnaf- Zanaatkar	Count	0,	0,	1	2	5	2	0,	0,	0,	10
	% within row	0	0	10	20	50	20	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	14,286	7,143	15,625	2,062	0	0	NaN	5,155
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0,	0,	1	4	1	8	4	0,	0,	18
	% within row	0	0	5,556	22,222	5,556	44,444	22,222	0	0	100
	% within column	NaN	0	14,286	14,286	3,125	8,247	17,391	0	NaN	9,278
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0,	0,	0,	2	0,	0,	0,	0,	0,	2
	% within row	0	0	0	100	0	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	7,143	0	0	0	0	NaN	1,031
Alt düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	1	0,	2	0,	0,	0,	3
	% within row	0	0	0	33,333	0	66,667	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	3,571	0	2,062	0	0	NaN	1,546
Orta düzey beyaz yakalı	Count	0,	1	2	7	8	4	1	0,	0,	23
	% within row	0	4,348	8,696	30,435	34,783	17,391	4,348	0	0	100
	% within column	NaN	33,333	28,571	25	25	4,124	4,348	0	NaN	11,856
Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	1	0,	0,	1	1	0,	0,	3
	% within row	0	0	33,333	0	0	33,333	33,333	0	0	100
	% within column	NaN	0	14,286	0	0	1,031	4,348	0	NaN	1,546
Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,
	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	NaN	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
	Count	0,	0,	0,	0,	1	0,	0,	0,	0,	1

Total	Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	0	3,125	0	0	0	NaN	0,515
		Count	0,	3	7	28	32	97	23	4	0,	194
	Total	% within row	0	1,546	3,608	14,433	16,495	50	11,856	2,062	0	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0,	0,	2	2	0,	7	0,	1	0,	12
	Tarım işçisi	% within row	0	0	16,667	16,667	0	58,333	0	8,333	0	100
		% within column	0	0	5,128	2,778	0	6,250	0	14,286	NaN	3,846
		Count	1	3	15	14	3	39	8	4	0,	87
	Çiftçi	% within row	1,149	3,448	17,241	16,092	3,448	44,828	9,195	4,598	0	100
		% within column	50	27,273	38,462	19,444	7,895	34,821	25,806	57,143	NaN	27,885
		Count	0,	2	1	11	7	33	13	0,	0,	67
	Bedensel işçi	% within row	0	2,985	1,493	16,418	10,448	49,254	19,403	0	0	100
		% within column	0	18,182	2,564	15,278	18,421	29,464	41,935	0	NaN	21,474
		Count	0,	2	5	13	11	10	2	1	0,	44
	Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	4,545	11,364	29,545	25	22,727	4,545	2,273	0	100
		% within column	0	18,182	12,821	18,056	28,947	8,929	6,452	14,286	NaN	14,103
		Count	0,	1	3	6	5	4	1	0,	0,	20
	Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	5	15	30	25	20	5	0	0	100
		% within column	0	9,091	7,692	8,333	13,158	3,571	3,226	0	NaN	6,410
		Count	1	2	5	9	1	12	4	0,	0,	34
	Rutin Beyaz Yakalı	% within row	2,941	5,882	14,706	26,471	2,941	35,294	11,765	0	0	100
		% within column	50	18,182	12,821	12,500	2,632	10,714	12,903	0	NaN	10,897
		Count	0,	0,	2	4	1	0,	1	1	0,	9
		% within row	0	0	22,222	44,444	11,111	0	11,111	11,111	0	100

Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0	0	5,128	5,556	2,632	0	3,226	14,286	NaN	2,885
	Count	0,	0,	0,	1	1	2	0,	0,	0,	4
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	25	25	50	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	1,389	2,632	1,786	0	0	NaN	1,282
	Count	0,	1	4	11	8	4	1	0,	0,	29
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	3,448	13,793	37,931	27,586	13,793	3,448	0	0	100
	% within column	0	9,091	10,256	15,278	21,053	3,571	3,226	0	NaN	9,295
	Count	0,	0,	1	0,	0,	1	1	0,	0,	3
Orta düzey yönetici	% within row	0	0	33,333	0	0	33,333	33,333	0	0	100
	% within column	0	0	2,564	0	0	0,893	3,226	0	NaN	0,962
	Count	0,	0,	1	1	0,	0,	0,	0,	0,	2
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	2,564	1,389	0	0	0	0	NaN	0,641
	Count	0,	0,	0,	0,	1	0,	0,	0,	0,	1
Üst düzey yönetici	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	0	0	0	0	2,632	0	0	0	NaN	0,321
	Count	2	11	39	72	38	112	31	7	0,	312
Total	% within row	0,641	3,526	12,500	23,077	12,179	35,897	9,936	2,244	0	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	NaN	

	N	118
Erkek	X ²	NaN
	N	194
Total	X ²	NaN
	N	312

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Babaya Göre Kuşaklararası Hareketlilik (Gruplu)										Total
Cinsiyet	Dedenin İşteki Konumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tarım işçisi	Count	1	4	19	74	3	4	6	1	1	113
		% within row	0,885	3,540	16,814	65,487	2,655	3,540	5,310	0,885	0,885	100
		% within column	4,545	4,040	4,450	8,655	5,172	2,532	6,383	3,333	50	6,476
	Çiftçi	Count	9	42	226	624	28	108	49	23	1	1,110
		% within row	0,811	3,784	20,360	56,216	2,523	9,730	4,414	2,072	0,090	100
		% within column	40,909	42,424	52,927	72,982	48,276	68,354	52,128	76,667	50	63,610
	Bedensel işçi	Count	4	6	42	78	7	15	10	3	0,	165
		% within row	2,424	3,636	25,455	47,273	4,242	9,091	6,061	1,818	0	100
		% within column	18,182	6,061	9,836	9,123	12,069	9,494	10,638	10	0	9,456
	Vasıflı bedensel işçi	Count	2	6	39	26	8	6	8	1	0,	96
		% within row	2,083	6,250	40,625	27,083	8,333	6,250	8,333	1,042	0	100
		% within column	9,091	6,061	9,133	3,041	13,793	3,797	8,511	3,333	0	5,501
	Esnaf-Zanaatkar	Count	3	20	78	33	7	11	15	0,	0,	167
		% within row	1,796	11,976	46,707	19,760	4,192	6,587	8,982	0	0	100
		% within column	13,636	20,202	18,267	3,860	12,069	6,962	15,957	0	0	9,570
	Rutin Beyaz Yakalı	Count	1	5	11	11	2	6	2	1	0,	39
		% within row	2,564	12,821	28,205	28,205	5,128	15,385	5,128	2,564	0	100
		% within column	4,545	5,051	2,576	1,287	3,448	3,797	2,128	3,333	0	2,235
		Count	0,	10	6	1	2	5	1	0,	0,	25
		% within row	0	40	24	4	8	20	4	0	0	100

Erkek	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0	10,101	1,405	0,117	3,448	3,165	1,064	0	0	1,433
		Count	0,	2	2	0,	0,	0,	1	1	0,	6
		% within row	0	33,333	33,333	0	0	0	16,667	16,667	0	100
	Alt düzey yönetici	% within column	0	2,020	0,468	0	0	0	1,064	3,333	0	0,344
		Count	0,	0,	1	3	1	2	1	0,	0,	8
		% within row	0	0	12,500	37,500	12,500	25	12,500	0	0	100
	Orta düzey beyaz yakalı	% within column	0	0	0,234	0,351	1,724	1,266	1,064	0	0	0,458
		Count	1	1	0,	2	0,	0,	1	0,	0,	5
		% within row	20	20	0	40	0	0	20	0	0	100
	Orta düzey yönetici	% within column	4,545	1,010	0	0,234	0	0	1,064	0	0	0,287
		Count	0,	0,	0,	0,	0,	1	0,	0,	0,	1
		% within row	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
	Profesyonel ve uzman	% within column	0	0	0	0	0	0,633	0	0	0	0,057
		Count	1	0,	0,	2	0,	0,	0,	0,	0,	3
		% within row	33,333	0	0	66,667	0	0	0	0	0	100
	Üst düzey yönetici	% within column	4,545	0	0	0,234	0	0	0	0	0	0,172
		Count	0,	3	3	1	0,	0,	0,	0,	0,	7
		% within row	0	42,857	42,857	14,286	0	0	0	0	0	100
	Orta - Büyük İşveren	% within column	0	3,030	0,703	0,117	0	0	0	0	0	0,401
		Count	22	99	427	855	58	158	94	30	2	1,745
		% within row	1,261	5,673	24,470	48,997	3,324	9,054	5,387	1,719	0,115	100
	Total	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0,	0,	3	18	15	61	14	5	1	117
		% within row	0	0	2,564	15,385	12,821	52,137	11,966	4,274	0,855	100

	% within column	NaN	0	5	5,070	4,087	7,185	5,932	5,814	25	5,951
	Count	0,	5	24	197	199	575	141	64	3	1,208
Çiftçi	% within row	0	0,414	1,987	16,308	16,474	47,599	11,672	5,298	0,248	100
	% within column	NaN	55,556	40	55,493	54,223	67,727	59,746	74,419	75	61,445
	Count	0,	1	5	27	41	70	21	7	0,	172
Bedensel işçi	% within row	0	0,581	2,907	15,698	23,837	40,698	12,209	4,070	0	100
	% within column	NaN	11,111	8,333	7,606	11,172	8,245	8,898	8,140	0	8,749
	Count	0,	2	6	26	32	37	14	3	0,	120
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	1,667	5	21,667	26,667	30,833	11,667	2,500	0	100
	% within column	NaN	22,222	10	7,324	8,719	4,358	5,932	3,488	0	6,104
	Count	0,	1	8	56	41	53	27	5	0,	191
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0,524	4,188	29,319	21,466	27,749	14,136	2,618	0	100
	% within column	NaN	11,111	13,333	15,775	11,172	6,243	11,441	5,814	0	9,715
	Count	0,	0,	3	7	12	11	8	1	0,	42
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	7,143	16,667	28,571	26,190	19,048	2,381	0	100
	% within column	NaN	0	5	1,972	3,270	1,296	3,390	1,163	0	2,136
	Count	0,	0,	7	15	16	22	8	0,	0,	68
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	10,294	22,059	23,529	32,353	11,765	0	0	100
	% within column	NaN	0	11,667	4,225	4,360	2,591	3,390	0	0	3,459
	Count	0,	0,	2	2	1	3	0,	0,	0,	8
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	25	25	12,500	37,500	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	3,333	0,563	0,272	0,353	0	0	0	0,407
	Count	0,	0,	0,	5	6	12	3	0,	0,	26
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	0	19,231	23,077	46,154	11,538	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	1,408	1,635	1,413	1,271	0	0	1,322

Total	Orta düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0,	
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	
		% within column	NaN	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Profesyonel ve uzman	Count	0,	0,	0,	0,	1	1	0,	1	0,	3
		% within row	0	0	0	0	33,333	33,333	0	33,333	0	100
		% within column	NaN	0	0	0	0,272	0,118	0	1,163	0	0,153
	Üst düzey yönetici	Count	0,	0,	0,	1	0,	2	0,	0,	0,	3
		% within row	0	0	0	33,333	0	66,667	0	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,282	0	0,236	0	0	0	0,153
	Orta - Büyük İşveren	Count	0,	0,	2	1	3	2	0,	0,	0,	8
		% within row	0	0	25	12,500	37,500	25	0	0	0	100
		% within column	NaN	0	3,333	0,282	0,817	0,236	0	0	0	0,407
	Total	Count	0,	9	60	355	367	849	236	86	4	1,966
		% within row	0	0,458	3,052	18,057	18,667	43,184	12,004	4,374	0,203	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Tarım işçisi	Count	1	4	22	92	18	65	20	6	2	230
		% within row	0,435	1,739	9,565	40	7,826	28,261	8,696	2,609	0,870	100
		% within column	4,545	3,704	4,517	7,603	4,235	6,455	6,061	5,172	33,333	6,198
		Count	9	47	250	821	227	683	190	87	4	2,318
		% within row	0,388	2,028	10,785	35,418	9,793	29,465	8,197	3,753	0,173	100
		% within column	40,909	43,519	51,335	67,851	53,412	67,825	57,576	75	66,667	62,463
		Count	4	7	47	105	48	85	31	10	0,	337
		% within row	1,187	2,077	13,947	31,157	14,243	25,223	9,199	2,967	0	100
		% within column	18,182	6,481	9,651	8,678	11,294	8,441	9,394	8,621	0	9,081
		Count	2	8	45	52	40	43	22	4	0,	216

Vasıflı bedensel işçi	% within row	0,926	3,704	20,833	24,074	18,519	19,907	10,185	1,852	0	100
	% within column	9,091	7,407	9,240	4,298	9,412	4,270	6,667	3,448	0	5,821
	Count	3	21	86	89	48	64	42	5	0,	358
Esnaf- Zanaatkar	% within row	0,838	5,866	24,022	24,860	13,408	17,877	11,732	1,397	0	100
	% within column	13,636	19,444	17,659	7,355	11,294	6,356	12,727	4,310	0	9,647
	Count	1	5	14	18	14	17	10	2	0,	81
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	1,235	6,173	17,284	22,222	17,284	20,988	12,346	2,469	0	100
	% within column	4,545	4,630	2,875	1,488	3,294	1,688	3,030	1,724	0	2,183
	Count	0,	10	13	16	18	27	9	0,	0,	93
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	10,753	13,978	17,204	19,355	29,032	9,677	0	0	100
	% within column	0	9,259	2,669	1,322	4,235	2,681	2,727	0	0	2,506
	Count	0,	2	4	2	1	3	1	1	0,	14
Alt düzey yönetici	% within row	0	14,286	28,571	14,286	7,143	21,429	7,143	7,143	0	100
	% within column	0	1,852	0,821	0,165	0,235	0,298	0,303	0,862	0	0,377
	Count	0,	0,	1	8	7	14	4	0,	0,	34
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	2,941	23,529	20,588	41,176	11,765	0	0	100
	% within column	0	0	0,205	0,661	1,647	1,390	1,212	0	0	0,916
	Count	1	1	0,	2	0,	0,	1	0,	0,	5
Orta düzey yönetici	% within row	20	20	0	40	0	0	20	0	0	100
	% within column	4,545	0,926	0	0,165	0	0	0,303	0	0	0,135
	Count	0,	0,	0,	0,	1	2	0,	1	0,	4
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	0	0	25	50	0	25	0	100
	% within column	0	0	0	0	0,235	0,199	0	0,862	0	0,108
	Count	1	0,	0,	3	0,	2	0,	0,	0,	6
Üst düzey yönetici	% within row	16,667	0	0	50	0	33,333	0	0	0	100

Orta - Büyük İşveren	% within column	4,545	0	0	0,248	0	0,199	0	0	0	0,162
	Count	0,	3	5	2	3	2	0,	0,	0,	15
	% within row	0	20	33,333	13,333	20	13,333	0	0	0	100
	% within column	0	2,778	1,027	0,165	0,706	0,199	0	0	0	0,404
Total	Count	22	108	487	1,210	425	1,007	330	116	6	3,711
	% within row	0,593	2,910	13,123	32,606	11,452	27,136	8,892	3,126	0,162	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	354,570	96	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1966		
Total	X ²	336,989	96	< ,001
	N	3711		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Tablo 1. Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler

Eğitim Durumu		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	
Eğitimsiz	Count	1	0	0	7	117	0	2	0	0	127
	% within row	0,787 %	0 %	0 %	5,512 %	92,126 %	0 %	1,575 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	50 %	0 %	0 %	6,087 %	8,924 %	0 %	1,149 %	0 %	0 %	6,745 %
İlköğretim	Count	0	8	14	67	666	38	50	2	0	845
	% within row	0 %	0,947 %	1,657 %	7,929 %	78,817 %	4,497 %	5,917 %	0,237 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	80 %	40 %	58,261 %	50,801 %	51,351 %	28,736 %	1,471 %	0 %	44,875 %
Lise	Count	1	2	15	26	408	28	72	19	4	575
	% within row	0,174 %	0,348 %	2,609 %	4,522 %	70,957 %	4,870 %	12,522 %	3,304 %	0,696 %	100 %
	% within column	50 %	20 %	42,857 %	22,609 %	31,121 %	37,838 %	41,379 %	13,971 %	15,385 %	30,536 %
Yüksek öğretim	Count	0	0	6	15	120	8	50	115	22	336
	% within row	0 %	0 %	1,786 %	4,464 %	35,714 %	2,381 %	14,881 %	34,226 %	6,548 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	17,143 %	13,043 %	9,153 %	10,811 %	28,736 %	84,559 %	84,615 %	17,844 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	644.097	24	< ,001
N	1883		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Baba Eğitim Durumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Eğitimsiz	Count	1	2	6	21	352	7	22	5	2	418
	% within row	0,239 %	0,478 %	1,435 %	5,024 %	84,211 %	1,675 %	5,263 %	1,196 %	0,478 %	100 %
	% within column	50 %	20 %	17,143 %	18,261 %	26,870 %	9,459 %	12,644 %	3,676 %	7,692 %	22,210 %
İlköğretim	Count	1	7	23	75	833	54	126	77	14	1.210
	% within row	0,083 %	0,579 %	1,901 %	6,198 %	68,843 %	4,463 %	10,413 %	6,364 %	1,157 %	100 %
	% within column	50 %	70 %	65,714 %	65,217 %	63,588 %	72,973 %	72,414 %	56,618 %	53,846 %	64,293 %
Lise	Count	0	1	5	9	107	10	21	36	6	195
	% within row	0 %	0,513 %	2,564 %	4,615 %	54,872 %	5,128 %	10,769 %	18,462 %	3,077 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	14,286 %	7,826 %	8,168 %	13,514 %	12,069 %	26,471 %	23,077 %	10,361 %
Yüksek öğretim	Count	0	0	1	10	18	3	5	18	4	59
	% within row	0 %	0 %	1,695 %	16,949 %	30,508 %	5,085 %	8,475 %	30,508 %	6,780 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	2,857 %	8,696 %	1,374 %	4,054 %	2,874 %	13,235 %	15,385 %	3,135 %
Total	Count	2	10	35	115	1.310	74	174	136	26	1.882
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,860 %	6,111 %	69,607 %	3,932 %	9,245 %	7,226 %	1,382 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	183.874	24	< ,001
N	1882		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Anne Eğitim Durumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Eğitimsiz	Count	1	4	12	43	603	27	44	15	2	751
	% within row	0,133 %	0,533 %	1,598 %	5,726 %	80,293 %	3,595 %	5,859 %	1,997 %	0,266 %	100 %
	% within column	50 %	40 %	34,286 %	37,391 %	46,066 %	36,486 %	25,287 %	11,029 %	7,692 %	39,926 %
İlköğretim	Count	1	5	21	57	666	41	116	93	17	1.017
	% within row	0,098 %	0,492 %	2,065 %	5,605 %	65,487 %	4,031 %	11,406 %	9,145 %	1,672 %	100 %
	% within column	50 %	50 %	60 %	49,565 %	50,879 %	55,405 %	66,667 %	68,382 %	65,385 %	54,067 %
Lise	Count	0	1	2	6	37	5	12	24	5	92
	% within row	0 %	1,087 %	2,174 %	6,522 %	40,217 %	5,435 %	13,043 %	26,087 %	5,435 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	5,714 %	5,217 %	2,827 %	6,757 %	6,897 %	17,647 %	19,231 %	4,891 %
Yüksek öğretim	Count	0	0	0	9	3	1	2	4	2	21
	% within row	0 %	0 %	0 %	42,857 %	14,286 %	4,762 %	9,524 %	19,048 %	9,524 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	7,826 %	0,229 %	1,351 %	1,149 %	2,941 %	7,692 %	1,116 %
Total	Count	2	10	35	115	1.309	74	174	136	26	1.881
	% within row	0,106 %	0,532 %	1,861 %	6,114 %	69,591 %	3,934 %	9,250 %	7,230 %	1,382 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	212.241	24	< ,001
N	1881		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Dede Eğitim Durumu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Eğitimsiz	Count	2	5	13	57	758	39	73	45	10	1.002
	% within row	0,200 %	0,499 %	1,297 %	5,689 %	75,649 %	3,892 %	7,285 %	4,491 %	0,998 %	100 %
	% within column	100 %	55,556 %	39,394 %	52,778 %	63,484 %	56,522 %	45,062 %	36,290 %	41,667 %	58,087 %
İlköğretim	Count	0	4	20	47	421	29	85	66	12	684
	% within row	0 %	0,585 %	2,924 %	6,871 %	61,550 %	4,240 %	12,427 %	9,649 %	1,754 %	100 %
	% within column	0 %	44,444 %	60,606 %	43,519 %	35,260 %	42,029 %	52,469 %	53,226 %	50 %	39,652 %
Lise	Count	0	0	0	2	7	0	1	9	2	21
	% within row	0 %	0 %	0 %	9,524 %	33,333 %	0 %	4,762 %	42,857 %	9,524 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,852 %	0,586 %	0 %	0,617 %	7,258 %	8,333 %	1,217 %
Yüksek öğretim	Count	0	0	0	2	8	1	3	4	0	18
	% within row	0 %	0 %	0 %	11,111 %	44,444 %	5,556 %	16,667 %	22,222 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,852 %	0,670 %	1,449 %	1,852 %	3,226 %	0 %	1,043 %
Total	Count	2	9	33	108	1.194	69	162	124	24	1.725
	% within row	0,116 %	0,522 %	1,913 %	6,261 %	69,217 %	4 %	9,391 %	7,188 %	1,391 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	112.098	24	< ,001
N	1725		

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Yaş		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
20-29 yaş	Count	0	1	1	9	86	7	15	15	0	134
	% within row	0 %	0,746 %	0,746 %	6,716 %	64,179 %	5,224 %	11,194 %	11,194 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	2,857 %	7,826 %	6,560 %	9,459 %	8,621 %	11,029 %	0 %	7,116 %
30-39 yaş	Count	2	6	18	51	614	26	80	82	18	897
	% within row	0,223 %	0,669 %	2,007 %	5,686 %	68,450 %	2,899 %	8,919 %	9,142 %	2,007 %	100 %
	% within column	100 %	60 %	51,429 %	44,348 %	46,834 %	35,135 %	45,977 %	60,294 %	69,231 %	47,637 %
40-49 yaş	Count	0	3	14	45	479	32	64	36	6	679
	% within row	0 %	0,442 %	2,062 %	6,627 %	70,545 %	4,713 %	9,426 %	5,302 %	0,884 %	100 %
	% within column	0 %	30 %	40 %	39,130 %	36,537 %	43,243 %	36,782 %	26,471 %	23,077 %	36,059 %
50-59 yaş	Count	0	0	2	10	130	9	15	3	1	170
	% within row	0 %	0 %	1,176 %	5,882 %	76,471 %	5,294 %	8,824 %	1,765 %	0,588 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	5,714 %	8,696 %	9,916 %	12,162 %	8,621 %	2,206 %	3,846 %	9,028 %
60 yaş ve üstü	Count	0	0	0	0	2	0	0	0	1	3
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	66,667 %	0 %	0 %	0 %	33,333 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,153 %	0 %	0 %	0 %	3,846 %	0,159 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	60.838	32	0,002

N

1883

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Lise Türü		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Lise mezunu değil	Count	1	8	14	74	796	42	53	2	1	991
	% within row	0,101 %	0,807 %	1,413 %	7,467 %	80,323 %	4,238 %	5,348 %	0,202 %	0,101 %	100 %
	% within column	50 %	80 %	41,176 %	64,912 %	61,090 %	56,757 %	30,460 %	1,493 %	3,846 %	52,966 %
Meslek lisesi / İHL	Count	0	0	6	14	140	7	24	38	1	230
	% within row	0 %	0 %	2,609 %	6,087 %	60,870 %	3,043 %	10,435 %	16,522 %	0,435 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	17,647 %	12,281 %	10,744 %	9,459 %	13,793 %	28,358 %	3,846 %	12,293 %
Düz lise	Count	1	1	12	24	303	22	78	64	12	517
	% within row	0,193 %	0,193 %	2,321 %	4,642 %	58,607 %	4,255 %	15,087 %	12,379 %	2,321 %	100 %
	% within column	50 %	10 %	35,294 %	21,053 %	23,254 %	29,730 %	44,828 %	47,761 %	46,154 %	27,632 %
Anadolu / Fen lisesi	Count	0	1	2	2	56	3	18	29	12	123
	% within row	0 %	0,813 %	1,626 %	1,626 %	45,528 %	2,439 %	14,634 %	23,577 %	9,756 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	5,882 %	1,754 %	4,298 %	4,054 %	10,345 %	21,642 %	46,154 %	6,574 %
Özel / Askeri lise	Count	0	0	0	0	8	0	1	1	0	10
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	80 %	0 %	10 %	10 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,614 %	0 %	0,575 %	0,746 %	0 %	0,534 %
Total	Count	2	10	34	114	1.303	74	174	134	26	1.871
	% within row	0,107 %	0,534 %	1,817 %	6,093 %	69,642 %	3,955 %	9,300 %	7,162 %	1,390 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	336.206	32	< ,001

N

1871

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Etnisite		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Türk	Count	2	7	29	97	1.130	68	147	118	21	1.619
	% within row	0,124 %	0,432 %	1,791 %	5,991 %	69,796 %	4,200 %	9,080 %	7,288 %	1,297 %	100 %
	% within column	100 %	77,778 %	93,548 %	90,654 %	92,623 %	97,143 %	94,839 %	95,161 %	91,304 %	92,993 %
Diğer	Count	0	2	2	10	90	2	8	6	2	122
	% within row	0 %	1,639 %	1,639 %	8,197 %	73,770 %	1,639 %	6,557 %	4,918 %	1,639 %	100 %
	% within column	0 %	22,222 %	6,452 %	9,346 %	7,377 %	2,857 %	5,161 %	4,839 %	8,696 %	7,007 %
Total	Count	2	9	31	107	1.220	70	155	124	23	1.741
	% within row	0,115 %	0,517 %	1,781 %	6,146 %	70,075 %	4,021 %	8,903 %	7,122 %	1,321 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	8.173	8	0,417
N	1741		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Doğum Yeri		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Köy	Count	1	0	5	37	293	15	33	12	4	400
	% within row	0,250 %	0 %	1,250 %	9,250 %	73,250 %	3,750 %	8,250 %	3 %	1 %	100 %
	% within column	50 %	0 %	14,286 %	32,174 %	22,452 %	20,270 %	18,966 %	8,889 %	15,385 %	21,322 %
İlçe	Count	1	9	23	50	712	42	88	82	16	1.023
	% within row	0,098 %	0,880 %	2,248 %	4,888 %	69,599 %	4,106 %	8,602 %	8,016 %	1,564 %	100 %
	% within column	50 %	90 %	65,714 %	43,478 %	54,559 %	56,757 %	50,575 %	60,741 %	61,538 %	54,531 %
Şehir	Count	0	1	7	21	284	15	48	38	6	420
	% within row	0 %	0,238 %	1,667 %	5 %	67,619 %	3,571 %	11,429 %	9,048 %	1,429 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	20 %	18,261 %	21,762 %	20,270 %	27,586 %	28,148 %	23,077 %	22,388 %
Yurtdışı	Count	0	0	0	7	16	2	5	3	0	33
	% within row	0 %	0 %	0 %	21,212 %	48,485 %	6,061 %	15,152 %	9,091 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	6,087 %	1,226 %	2,703 %	2,874 %	2,222 %	0 %	1,759 %
Total	Count	2	10	35	115	1.305	74	174	135	26	1.876
	% within row	0,107 %	0,533 %	1,866 %	6,130 %	69,563 %	3,945 %	9,275 %	7,196 %	1,386 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	52.993	24	< ,001
N	1876		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Yabancı Dil Bilgisi		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Yabancı dil bilmiyor	Count	2	9	31	100	1.210	67	140	76	5	1.640
	% within row	0,122 %	0,549 %	1,890 %	6,098 %	73,780 %	4,085 %	8,537 %	4,634 %	0,305 %	100 %
	% within column	100 %	90 %	88,571 %	86,957 %	92,296 %	90,541 %	80,460 %	55,882 %	19,231 %	87,095 %
Yabancı dil biliyor	Count	0	1	4	15	101	7	34	60	21	243
	% within row	0 %	0,412 %	1,646 %	6,173 %	41,564 %	2,881 %	13,992 %	24,691 %	8,642 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	11,429 %	13,043 %	7,704 %	9,459 %	19,540 %	44,118 %	80,769 %	12,905 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	264.011	8	< ,001
N	1883		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Çocuk Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Çocuk yok	Count	0	2	3	7	134	12	38	42	9	247
	% within row	0 %	0,810 %	1,215 %	2,834 %	54,251 %	4,858 %	15,385 %	17,004 %	3,644 %	100 %
	% within column	0 %	20 %	8,571 %	6,087 %	10,221 %	16,216 %	21,839 %	30,882 %	34,615 %	13,117 %
Bir çocuk	Count	0	1	7	24	289	25	45	48	8	447
	% within row	0 %	0,224 %	1,566 %	5,369 %	64,653 %	5,593 %	10,067 %	10,738 %	1,790 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	20 %	20,870 %	22,044 %	33,784 %	25,862 %	35,294 %	30,769 %	23,739 %
İki çocuk	Count	1	4	18	48	441	24	71	40	6	653
	% within row	0,153 %	0,613 %	2,757 %	7,351 %	67,534 %	3,675 %	10,873 %	6,126 %	0,919 %	100 %
	% within column	50 %	40 %	51,429 %	41,739 %	33,638 %	32,432 %	40,805 %	29,412 %	23,077 %	34,679 %
Üç ve daha fazla çocuk	Count	1	3	7	36	447	13	20	6	3	536
	% within row	0,187 %	0,560 %	1,306 %	6,716 %	83,396 %	2,425 %	3,731 %	1,119 %	0,560 %	100 %
	% within column	50 %	30 %	20 %	31,304 %	34,096 %	17,568 %	11,494 %	4,412 %	11,538 %	28,465 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	157.827	24	< ,001
N	1883		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Kardeş Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Tek çocuk	Count	0	1	11	16	174	12	43	39	9	305
	% within row	0 %	0,328 %	3,607 %	5,246 %	57,049 %	3,934 %	14,098 %	12,787 %	2,951 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	31,429 %	14,286 %	13,530 %	16,901 %	25 %	28,889 %	36 %	16,504 %
İki-Üç çocuk	Count	1	3	13	48	529	25	78	72	13	782
	% within row	0,128 %	0,384 %	1,662 %	6,138 %	67,647 %	3,197 %	9,974 %	9,207 %	1,662 %	100 %
	% within column	50 %	30 %	37,143 %	42,857 %	41,135 %	35,211 %	45,349 %	53,333 %	52 %	42,316 %
Dört ve üzeri çocuk	Count	1	6	11	48	583	34	51	24	3	761
	% within row	0,131 %	0,788 %	1,445 %	6,307 %	76,610 %	4,468 %	6,702 %	3,154 %	0,394 %	100 %
	% within column	50 %	60 %	31,429 %	42,857 %	45,334 %	47,887 %	29,651 %	17,778 %	12 %	41,180 %
Total	Count	2	10	35	112	1.286	71	172	135	25	1.848
	% within row	0,108 %	0,541 %	1,894 %	6,061 %	69,589 %	3,842 %	9,307 %	7,305 %	1,353 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	81.677	16	< ,001
N	1848		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Kaçınıcı Çocuk Olduğu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Birinci çocuk	Count	0	2	11	32	324	28	55	46	12	510
	% within row	0 %	0,392 %	2,157 %	6,275 %	63,529 %	5,490 %	10,784 %	9,020 %	2,353 %	100 %
	% within column	0 %	20 %	31,429 %	27,826 %	24,714 %	37,838 %	31,609 %	33,824 %	46,154 %	27,084 %
İkinci çocuk	Count	1	3	14	53	486	24	66	59	10	716
	% within row	0,140 %	0,419 %	1,955 %	7,402 %	67,877 %	3,352 %	9,218 %	8,240 %	1,397 %	100 %
	% within column	50 %	30 %	40 %	46,087 %	37,071 %	32,432 %	37,931 %	43,382 %	38,462 %	38,024 %
Üçüncü çocuk	Count	0	1	5	12	237	13	27	20	2	317
	% within row	0 %	0,315 %	1,577 %	3,785 %	74,763 %	4,101 %	8,517 %	6,309 %	0,631 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	14,286 %	10,435 %	18,078 %	17,568 %	15,517 %	14,706 %	7,692 %	16,835 %
Dördüncü çocuk	Count	0	1	5	8	123	2	12	7	1	159
	% within row	0 %	0,629 %	3,145 %	5,031 %	77,358 %	1,258 %	7,547 %	4,403 %	0,629 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	14,286 %	6,957 %	9,382 %	2,703 %	6,897 %	5,147 %	3,846 %	8,444 %
Beş ve üstü çocuk	Count	1	3	0	10	141	7	14	4	1	181
	% within row	0,552 %	1,657 %	0 %	5,525 %	77,901 %	3,867 %	7,735 %	2,210 %	0,552 %	100 %
	% within column	50 %	30 %	0 %	8,696 %	10,755 %	9,459 %	8,046 %	2,941 %	3,846 %	9,612 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	54.438	32	0,008
N	1883		

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Önceki İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Tarım işçisi	Count	0	0	0	1	4	0	2	0	0	7
	% within row	0 %	0 %	0 %	14,286 %	57,143 %	0 %	28,571 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	2,083 %	1,146 %	0 %	3,333 %	0 %	0 %	1,268 %
Çiftçi	Count	0	0	0	0	2	1	0	0	0	3
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	66,667 %	33,333 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,573 %	3,226 %	0 %	0 %	0 %	0,543 %
Bedensel işçi	Count	0	1	3	12	81	8	7	8	1	121
	% within row	0 %	0,826 %	2,479 %	9,917 %	66,942 %	6,612 %	5,785 %	6,612 %	0,826 %	100 %
	% within column	0 %	33,333 %	30 %	25 %	23,209 %	25,806 %	11,667 %	18,182 %	16,667 %	21,920 %
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	1	6	29	189	17	34	20	3	299
	% within row	0 %	0,334 %	2,007 %	9,699 %	63,211 %	5,686 %	11,371 %	6,689 %	1,003 %	100 %
	% within column	0 %	33,333 %	60 %	60,417 %	54,155 %	54,839 %	56,667 %	45,455 %	50 %	54,167 %
Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	0	2	23	1	5	2	0	33
	% within row	0 %	0 %	0 %	6,061 %	69,697 %	3,030 %	15,152 %	6,061 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	4,167 %	6,590 %	3,226 %	8,333 %	4,545 %	0 %	5,978 %
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	1	2	19	3	7	5	0	37
	% within row	0 %	0 %	2,703 %	5,405 %	51,351 %	8,108 %	18,919 %	13,514 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	10 %	4,167 %	5,444 %	9,677 %	11,667 %	11,364 %	0 %	6,703 %
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	0	0	2	5	0	1	1	0	9
	% within row	0 %	0 %	0 %	22,222 %	55,556 %	0 %	11,111 %	11,111 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	4,167 %	1,433 %	0 %	1,667 %	2,273 %	0 %	1,630 %
Alt düzey yönetici	Count	1	0	0	0	6	1	3	2	0	13
	% within row	7,692 %	0 %	0 %	0 %	46,154 %	7,692 %	23,077 %	15,385 %	0 %	100 %
	% within column	100 %	0 %	0 %	0 %	1,719 %	3,226 %	5 %	4,545 %	0 %	2,355 %

Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	0	0	0	9	0	1	2	0	12
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	75 %	0 %	8,333 %	16,667 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	2,579 %	0 %	1,667 %	4,545 %	0 %	2,174 %
Orta düzey yönetici	Count	0	1	0	0	6	0	0	2	1	10
	% within row	0 %	10 %	0 %	0 %	60 %	0 %	0 %	20 %	10 %	100 %
	% within column	0 %	33,333 %	0 %	0 %	1,719 %	0 %	0 %	4,545 %	16,667 %	1,812 %
Profesyonel ve uzman	Count	0	0	0	0	2	0	0	0	1	3
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	66,667 %	0 %	0 %	0 %	33,333 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,573 %	0 %	0 %	0 %	16,667 %	0,543 %
Üst düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2,273 %	0 %	0,181 %
Orta - Büyük İşveren	Count	0	0	0	0	3	0	0	1	0	4
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	75 %	0 %	0 %	25 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,860 %	0 %	0 %	2,273 %	0 %	0,725 %
Total	Count	1	3	10	48	349	31	60	44	6	552
	% within row	0,181 %	0,543 %	1,812 %	8,696 %	63,225 %	5,616 %	10,870 %	7,971 %	1,087 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	148.325	96	< ,001
N	552		

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Mevcut İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Ev hanımı, işsiz	Count	2	10	35	109	1.306	0	0	0	0	1.462
	% within row	0,137 %	0,684 %	2,394 %	7,456 %	89,330 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	94,783 %	99,619 %	0 %	0 %	0 %	0 %	77,642 %
Tarım işçisi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Çiftçi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Bedensel işçi	Count	0	0	0	1	0	59	0	0	0	60
	% within row	0 %	0 %	0 %	1,667 %	0 %	98,333 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0,870 %	0 %	79,730 %	0 %	0 %	0 %	3,186 %
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	0	2	2	4	58	0	0	66
	% within row	0 %	0 %	0 %	3,030 %	3,030 %	6,061 %	87,879 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,739 %	0,153 %	5,405 %	33,333 %	0 %	0 %	3,505 %
Esnaf- Zanaatkar	Count	0	0	0	1	1	5	39	0	0	46
	% within row	0 %	0 %	0 %	2,174 %	2,174 %	10,870 %	84,783 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0,870 %	0,076 %	6,757 %	22,414 %	0 %	0 %	2,443 %
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	0	2	2	4	70	0	0	78
	% within row	0 %	0 %	0 %	2,564 %	2,564 %	5,128 %	89,744 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,739 %	0,153 %	5,405 %	40,230 %	0 %	0 %	4,142 %
Küçük İşveren (6- 20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	0	0	0	0	0	1	6	0	7
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	14,286 %	85,714 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0,575 %	4,412 %	0 %	0,372 %

Alt düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	2	7	0	9
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	22,222 %	77,778 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1,149 %	5,147 %	0 %	0,478 %
Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	0	0	0	0	2	3	121	0	126
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1,587 %	2,381 %	96,032 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2,703 %	1,724 %	88,971 %	0 %	6,691 %
Orta düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	2	6	8
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	25 %	75 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1,471 %	23,077 %	0,425 %
Profesyonel ve uzman	Count	0	0	0	0	0	0	1	0	17	18
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5,556 %	0 %	94,444 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0,575 %	0 %	65,385 %	0,956 %
Üst düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3,846 %	0,053 %
Orta - Büyük İşveren	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	7,692 %	0,106 %
Total	Count	2	10	35	115	1.311	74	174	136	26	1.883
	% within row	0,106 %	0,531 %	1,859 %	6,107 %	69,623 %	3,930 %	9,241 %	7,223 %	1,381 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	NaN		
N	1883		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Baba İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Ev hanımı, işsiz	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3,846 %	0,053 %
Tarım işçisi	Count	0	0	0	0	45	3	4	2	1	55
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	81,818 %	5,455 %	7,273 %	3,636 %	1,818 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	3,435 %	4,054 %	2,299 %	1,471 %	3,846 %	2,922 %
Çiftçi	Count	1	3	6	45	377	17	40	18	1	508
	% within row	0,197 %	0,591 %	1,181 %	8,858 %	74,213 %	3,346 %	7,874 %	3,543 %	0,197 %	100 %
	% within column	50 %	30 %	17,143 %	39,130 %	28,779 %	22,973 %	22,989 %	13,235 %	3,846 %	26,993 %
Bedensel işçi	Count	0	3	13	17	374	28	60	37	8	540
	% within row	0 %	0,556 %	2,407 %	3,148 %	69,259 %	5,185 %	11,111 %	6,852 %	1,481 %	100 %
	% within column	0 %	30 %	37,143 %	14,783 %	28,550 %	37,838 %	34,483 %	27,206 %	30,769 %	28,693 %
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	2	6	13	147	11	23	20	2	224
	% within row	0 %	0,893 %	2,679 %	5,804 %	65,625 %	4,911 %	10,268 %	8,929 %	0,893 %	100 %
	% within column	0 %	20 %	17,143 %	11,304 %	11,221 %	14,865 %	13,218 %	14,706 %	7,692 %	11,902 %
Esnaf- Zanaatkar	Count	1	1	3	11	191	4	22	13	1	247
	% within row	0,405 %	0,405 %	1,215 %	4,453 %	77,328 %	1,619 %	8,907 %	5,263 %	0,405 %	100 %
	% within column	50 %	10 %	8,571 %	9,565 %	14,580 %	5,405 %	12,644 %	9,559 %	3,846 %	13,124 %
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	1	2	9	74	6	6	16	6	120
	% within row	0 %	0,833 %	1,667 %	7,500 %	61,667 %	5 %	5 %	13,333 %	5 %	100 %
	% within column	0 %	10 %	5,714 %	7,826 %	5,649 %	8,108 %	3,448 %	11,765 %	23,077 %	6,376 %
Küçük İşveren (6-	Count	0	0	3	6	51	1	9	9	1	80
	% within row	0 %	0 %	3,750 %	7,500 %	63,750 %	1,250 %	11,250 %	11,250 %	1,250 %	100 %

20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0 %	0 %	8,571 %	5,217 %	3,893 %	1,351 %	5,172 %	6,618 %	3,846 %	4,251 %
	Count	0	0	1	3	15	0	2	4	0	25
Alt düzey yönetici	% within row	0 %	0 %	4 %	12 %	60 %	0 %	8 %	16 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	2,857 %	2,609 %	1,145 %	0 %	1,149 %	2,941 %	0 %	1,328 %
	Count	0	0	0	8	15	2	5	8	3	41
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0 %	0 %	0 %	19,512 %	36,585 %	4,878 %	12,195 %	19,512 %	7,317 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	6,957 %	1,145 %	2,703 %	2,874 %	5,882 %	11,538 %	2,179 %
	Count	0	0	0	1	3	0	1	1	1	7
Orta düzey yönetici	% within row	0 %	0 %	0 %	14,286 %	42,857 %	0 %	14,286 %	14,286 %	14,286 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0,870 %	0,229 %	0 %	0,575 %	0,735 %	3,846 %	0,372 %
	Count	0	0	1	1	2	1	0	4	0	9
Profesyonel ve uzman	% within row	0 %	0 %	11,111 %	11,111 %	22,222 %	11,111 %	0 %	44,444 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	2,857 %	0,870 %	0,153 %	1,351 %	0 %	2,941 %	0 %	0,478 %
	Count	0	0	0	0	5	1	2	3	0	11
Üst düzey yönetici	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	45,455 %	9,091 %	18,182 %	27,273 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,382 %	1,351 %	1,149 %	2,206 %	0 %	0,584 %
	Count	0	0	0	1	11	0	0	1	1	14
Orta - Büyük İşveren	% within row	0 %	0 %	0 %	7,143 %	78,571 %	0 %	0 %	7,143 %	7,143 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0,870 %	0,840 %	0 %	0 %	0,735 %	3,846 %	0,744 %
	Count	2	10	35	115	1.310	74	174	136	26	1.882
Total	% within row	0,106 %	0,531 %	1,860 %	6,111 %	69,607 %	3,932 %	9,245 %	7,226 %	1,382 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Value	df	p
-------	----	---

X ²	262.128	104	< ,001
N	1882		

Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)											
Anne İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Tarım işçisi	Count	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
	% within row	0 %	0 %	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	4,762 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1,695 %
Çiftçi	Count	0	0	0	30	0	2	1	4	1	38
	% within row	0 %	0 %	0 %	78,947 %	0 %	5,263 %	2,632 %	10,526 %	2,632 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	71,429 %	0 %	16,667 %	14,286 %	100 %	100 %	32,203 %
Bedensel işçi	Count	0	0	0	4	0	1	3	0	0	8
	% within row	0 %	0 %	0 %	50 %	0 %	12,500 %	37,500 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	9,524 %	0 %	8,333 %	42,857 %	0 %	0 %	6,780 %
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	17	1	2	6	2	0	0	28
	% within row	0 %	0 %	60,714 %	3,571 %	7,143 %	21,429 %	7,143 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	48,571 %	2,381 %	40 %	50 %	28,571 %	0 %	0 %	23,729 %
Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	7	0	1	1	1	0	0	10
	% within row	0 %	0 %	70 %	0 %	10 %	10 %	10 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	20 %	0 %	20 %	8,333 %	14,286 %	0 %	0 %	8,475 %
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	11	3	2	0	0	0	0	16
	% within row	0 %	0 %	68,750 %	18,750 %	12,500 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	31,429 %	7,143 %	40 %	0 %	0 %	0 %	0 %	13,559 %
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	4	0	2	0	1	0	0	0	7
	% within row	0 %	57,143 %	0 %	28,571 %	0 %	14,286 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	40 %	0 %	4,762 %	0 %	8,333 %	0 %	0 %	0 %	5,932 %
Alt düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	8,333 %	0 %	0 %	0 %	0,847 %

Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	6	0	0	0	0	0	0	0	6
	% within row	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	60 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5,085 %
Orta düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Profesyonel ve uzman	Count	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	% within row	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1,695 %
Üst düzey yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Total	Count	2	10	35	42	5	12	7	4	1	118
	% within row	1,695 %	8,475 %	29,661 %	35,593 %	4,237 %	10,169 %	5,932 %	3,390 %	0,847 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	NaN		
N	118		

		Kadınların Anneye Göre Kuşaklararası Hareketliliği (Gruplu)									
Dede İşteki Konum		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1-3	4-6	7-9	10-13	Total
Tarım işçisi	Count	0	0	2	4	91	5	3	5	3	113
	% within row	0 %	0 %	1,770 %	3,540 %	80,531 %	4,425 %	2,655 %	4,425 %	2,655 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	5,882 %	3,636 %	7,564 %	7,042 %	1,863 %	3,788 %	13,043 %	6,476 %
Çiftçi	Count	1	7	25	83	769	47	103	68	7	1.110
	% within row	0,090 %	0,631 %	2,252 %	7,477 %	69,279 %	4,234 %	9,279 %	6,126 %	0,631 %	100 %
	% within column	50 %	77,778 %	73,529 %	75,455 %	63,924 %	66,197 %	63,975 %	51,515 %	30,435 %	63,610 %
Bedensel işçi	Count	0	1	1	5	120	6	15	14	3	165
	% within row	0 %	0,606 %	0,606 %	3,030 %	72,727 %	3,636 %	9,091 %	8,485 %	1,818 %	100 %
	% within column	0 %	11,111 %	2,941 %	4,545 %	9,975 %	8,451 %	9,317 %	10,606 %	13,043 %	9,456 %
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	2	7	61	2	14	8	2	96
	% within row	0 %	0 %	2,083 %	7,292 %	63,542 %	2,083 %	14,583 %	8,333 %	2,083 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	5,882 %	6,364 %	5,071 %	2,817 %	8,696 %	6,061 %	8,696 %	5,501 %
Esnaf-Zanaatkar	Count	1	0	4	6	108	6	16	21	5	167
	% within row	0,599 %	0 %	2,395 %	3,593 %	64,671 %	3,593 %	9,581 %	12,575 %	2,994 %	100 %
	% within column	50 %	0 %	11,765 %	5,455 %	8,978 %	8,451 %	9,938 %	15,909 %	21,739 %	9,570 %
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	0	2	23	3	4	6	1	39
	% within row	0 %	0 %	0 %	5,128 %	58,974 %	7,692 %	10,256 %	15,385 %	2,564 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,818 %	1,912 %	4,225 %	2,484 %	4,545 %	4,348 %	2,235 %
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	1	0	0	15	1	5	3	0	25
	% within row	0 %	4 %	0 %	0 %	60 %	4 %	20 %	12 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	11,111 %	0 %	0 %	1,247 %	1,408 %	3,106 %	2,273 %	0 %	1,433 %
Alt düzey yönetici	Count	0	0	0	1	3	0	0	0	2	6
	% within row	0 %	0 %	0 %	16,667 %	50 %	0 %	0 %	0 %	33,333 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0,909 %	0,249 %	0 %	0 %	0 %	8,696 %	0,344 %

Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	0	0	0	4	0	0	4	0	8
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	50 %	0 %	0 %	50 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,333 %	0 %	0 %	3,030 %	0 %	0,458 %
Orta düzey yönetici	Count	0	0	0	0	3	1	0	1	0	5
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	60 %	20 %	0 %	20 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,249 %	1,408 %	0 %	0,758 %	0 %	0,287 %
Profesyonel ve uzman	Count	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	0 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0,621 %	0 %	0 %	0,057 %
Üst düzey yönetici	Count	0	0	0	0	2	0	0	1	0	3
	% within row	0 %	0 %	0 %	0 %	66,667 %	0 %	0 %	33,333 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	0 %	0,166 %	0 %	0 %	0,758 %	0 %	0,172 %
Orta - Büyük İşveren	Count	0	0	0	2	4	0	0	1	0	7
	% within row	0 %	0 %	0 %	28,571 %	57,143 %	0 %	0 %	14,286 %	0 %	100 %
	% within column	0 %	0 %	0 %	1,818 %	0,333 %	0 %	0 %	0,758 %	0 %	0,401 %
Total	Count	2	9	34	110	1.203	71	161	132	23	1.745
	% within row	0,115 %	0,516 %	1,948 %	6,304 %	68,940 %	4,069 %	9,226 %	7,564 %	1,318 %	100 %
	% within column	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

	Value	df	p
X ²	165.462	96	< ,001
N	1745		

Tablo 63. Üç Kuşak Sosyal Hareketlilik Düzeylerine Göre Çapraz Analizler

Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	1	0	10	98	0	1	0	0	110
		% within row	0,909	0	9,091	89,091	0	0,909	0	0	100
		% within column	9,091	0	4,63	8,711	0	0,645	0	0	6,304
	İlköğretim	Count	4	4	91	601	6	67	7	1	781
		% within row	0,512	0,512	11,652	76,953	0,768	8,579	0,896	0,128	100
		% within column	36,364	16	42,13	53,422	26,09	43,23	6,863	1,176	44,76
	Lise	Count	2	16	86	328	9	55	27	17	541
		% within row	0,37	2,957	15,896	60,628	1,664	10,17	4,991	3,142	100
		% within column	18,182	64	39,815	29,156	39,13	35,48	26,47	20	33,333
	Yüksek öğretim	Count	4	5	29	98	8	32	68	67	313
		% within row	1,278	1,597	9,265	31,31	2,556	10,22	21,73	21,41	100
		% within column	36,364	20	13,426	8,711	34,78	20,65	66,67	78,82	17,94
	Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	0	3	12	7	30	1	1	54
		% within row	0	0	5,556	22,222	12,96	55,56	1,852	1,852	100
		% within column	NaN	0	9,677	6,218	4,895	2,82	0,286	0,599	2,736
	İlköğretim	Count	0	3	13	107	68	575	80	10	862
		% within row	0	0,348	1,508	12,413	7,889	66,71	9,281	1,16	100
		% within column	NaN	42,857	41,935	55,44	47,55	54,04	22,86	5,988	43,67
	Lise	Count	0	4	9	55	47	312	122	38	593
		% within row	0	0,675	1,518	9,275	7,926	52,61	20,57	6,408	100

Total	Yüksek öğretim	% within column	NaN	57,143	29,032	28,497	32,87	29,32	34,86	22,75	31,579	30,04
		Count	0	0	6	19	21	147	147	118	7	465
		% within row	0	0	1,29	4,086	4,516	31,61	31,61	25,38	1,505	100
		% within column	NaN	0	19,355	9,845	14,69	13,82	42	70,66	36,842	23,56
		Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
	Total	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	1	0	13	110	7	31	1	1	0	164
		% within row	0,61	0	7,927	67,073	4,268	18,9	0,61	0,61	0	100
		% within column	9,091	0	5,263	8,346	4,217	2,543	0,221	0,397	0	4,41
		Count	4	7	104	708	74	642	87	11	6	1,643
		% within row	0,243	0,426	6,33	43,092	4,504	39,08	5,295	0,67	0,365	100
	İlköğretim	% within column	36,364	21,875	42,105	53,718	44,58	52,67	19,25	4,365	27,273	44,18
		Count	2	20	95	383	56	367	149	55	7	1,134
		% within row	0,176	1,764	8,377	33,774	4,938	32,36	13,14	4,85	0,617	100
		% within column	18,182	62,5	38,462	29,059	33,74	30,11	32,97	21,83	31,818	30,49
		Count	4	5	35	117	29	179	215	185	9	778
		% within row	0,514	0,643	4,499	15,039	3,728	23,01	27,64	23,78	1,157	100
	Yüksek öğretim	% within column	36,364	15,625	14,17	8,877	17,47	14,68	47,57	73,41	40,909	20,92
		Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
		% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
		% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın X ²	528,761	24	< ,001

	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	929,606	24	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Baba Durumu	Eğitim	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	2	4	25	312	1	22	2	4	0	372
		% within row	0,538	1,075	6,72	83,871	0,269	5,914	0,538	1,075	0	100
		% within column	18,182	16	11,574	27,758	4,348	14,19	1,961	4,706	0	21,33
	İlköğretim	Count	4	13	154	715	13	110	65	57	2	1,133
		% within row	0,353	1,147	13,592	63,107	1,147	9,709	5,737	5,031	0,177	100
		% within column	36,364	52	71,296	63,612	56,52	70,97	63,73	67,06	66,667	64,97
	Lise	Count	2	6	30	81	5	16	23	18	1	182
		% within row	1,099	3,297	16,484	44,505	2,747	8,791	12,64	9,89	0,549	100
		% within column	18,182	24	13,889	7,206	21,74	10,32	22,55	21,18	33,333	10,44
	Yüksek öğretim	Count	3	2	7	16	4	7	12	6	0	57
		% within row	5,263	3,509	12,281	28,07	7,018	12,28	21,05	10,53	0	100
		% within column	27,273	8	3,241	1,423	17,39	4,516	11,77	7,059	0	3,268
	Total	Count	11	25	216	1,124	23	155	102	85	3	1,744
		% within row	0,631	1,433	12,385	64,45	1,319	8,888	5,849	4,874	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	0	7	41	27	249	49	20	5	398
		% within row	0	0	1,759	10,302	6,784	62,56	12,31	5,025	1,256	100
		% within column	NaN	0	22,581	21,244	18,88	23,42	14	11,98	26,316	20,17
	İlköğretim	Count	0	6	18	126	92	725	216	97	10	1,29
		% within row	0	0,465	1,395	9,767	7,132	56,2	16,74	7,519	0,775	100
		% within column	NaN	85,714	58,065	65,285	64,34	68,2	61,71	58,08	52,632	65,38
	Lise	Count	0	1	5	14	14	65	64	30	2	195
		% within row	0	0,513	2,564	7,179	7,179	33,33	32,82	15,39	1,026	100

		% within column	NaN	14,286	16,129	7,254	9,79	6,115	18,29	17,96	10,526	9,883
		Count	0	0	1	12	10	24	21	20	2	90
	Yüksek öğretim	% within row	0	0	1,111	13,333	11,11	26,67	23,33	22,22	2,222	100
		% within column	NaN	0	3,226	6,218	6,993	2,258	6	11,98	10,526	4,562
		Count	0	7	31	193	143	1,063	350	167	19	1,973
	Total	% within row	0	0,355	1,571	9,782	7,248	53,88	17,74	8,464	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	2	4	32	353	28	271	51	24	5	770
Total	Eğitimsiz	% within row	0,26	0,519	4,156	45,844	3,636	35,2	6,623	3,117	0,649	100
		% within column	18,182	12,5	12,955	26,803	16,87	22,25	11,28	9,524	22,727	20,72
		Count	4	19	172	841	105	835	281	154	12	2,423
	İlköğretim	% within row	0,165	0,784	7,099	34,709	4,333	34,46	11,6	6,356	0,495	100
		% within column	36,364	59,375	69,636	63,857	63,25	68,56	62,17	61,11	54,545	65,19
		Count	2	7	35	95	19	81	87	48	3	377
	Lise	% within row	0,531	1,857	9,284	25,199	5,04	21,49	23,08	12,73	0,796	100
		% within column	18,182	21,875	14,17	7,213	11,45	6,65	19,25	19,05	13,636	10,14
		Count	3	2	8	28	14	31	33	26	2	147
	Yüksek öğretim	% within row	2,041	1,361	5,442	19,048	9,524	21,09	22,45	17,69	1,361	100
		% within column	27,273	6,25	3,239	2,126	8,434	2,545	7,301	10,32	9,091	3,955
		Count	11	32	247	1,317	166	1,218	452	252	22	3,717
	Total	% within row	0,296	0,861	6,645	35,432	4,466	32,77	12,16	6,78	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
Kadın	X ²	193,828	24
			< ,001

	N	1744		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1973		
Total	X ²	249,207	24	< ,001
	N	3717		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Anne Durumu	Eğitim	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	3	6	59	534	5	48	11	10	0	676
		% within row	0,444	0,888	8,728	78,994	0,74	7,101	1,627	1,479	0	100
		% within column	27,273	24	27,315	47,551	21,74	30,97	10,78	11,77	0	38,78
	İlköğretim	Count	5	14	143	554	14	92	70	65	3	960
		% within row	0,521	1,458	14,896	57,708	1,458	9,583	7,292	6,771	0,313	100
		% within column	45,455	56	66,204	49,332	60,87	59,36	68,63	76,47	100	55,08
	Lise	Count	2	4	11	30	2	13	18	8	0	88
		% within row	2,273	4,545	12,5	34,091	2,273	14,77	20,46	9,091	0	100
		% within column	18,182	16	5,093	2,671	8,696	8,387	17,65	9,412	0	5,049
	Yüksek öğretim	Count	1	1	3	5	2	2	3	2	0	19
		% within row	5,263	5,263	15,789	26,316	10,53	10,53	15,79	10,53	0	100
		% within column	9,091	4	1,389	0,445	8,696	1,29	2,941	2,353	0	1,09
	Total	Count	11	25	216	1,123	23	155	102	85	3	1,743
		% within row	0,631	1,434	12,392	64,429	1,32	8,893	5,852	4,877	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	0	9	74	48	431	91	50	8	711
		% within row	0	0	1,266	10,408	6,751	60,62	12,8	7,032	1,125	100
		% within column	NaN	0	29,032	38,342	33,57	40,55	26	29,94	42,105	36,04
	İlköğretim	Count	0	6	18	103	80	589	221	94	7	1,118
		% within row	0	0,537	1,61	9,213	7,156	52,68	19,77	8,408	0,626	100
		% within column	NaN	85,714	58,065	53,368	55,94	55,41	63,14	56,29	36,842	56,67
	Lise	Count	0	1	3	10	10	32	30	14	4	104
		% within row	0	0,962	2,885	9,615	9,615	30,77	28,85	13,46	3,846	100

Total	Yüksek öğretim	% within column	NaN	14,286	9,677	5,181	6,993	3,01	8,571	8,383	21,053	5,271
		Count	0	0	1	6	5	11	8	9	0	40
		% within row	0	0	2,5	15	12,5	27,5	20	22,5	0	100
		% within column	NaN	0	3,226	3,109	3,497	1,035	2,286	5,389	0	2,027
		Count	0	7	31	193	143	1,063	350	167	19	1,973
		% within row	0	0,355	1,571	9,782	7,248	53,88	17,74	8,464	0,963	100
	Total	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	3	6	68	608	53	479	102	60	8	1,387
	Eğitimsiz	% within row	0,216	0,433	4,903	43,836	3,821	34,54	7,354	4,326	0,577	100
		% within column	27,273	18,75	27,53	46,201	31,93	39,33	22,57	23,81	36,364	37,33
		Count	5	20	161	657	94	681	291	159	10	2,078
	İlköğretim	% within row	0,241	0,962	7,748	31,617	4,524	32,77	14	7,652	0,481	100
		% within column	45,455	62,5	65,182	49,924	56,63	55,91	64,38	63,1	45,455	55,92
		Count	2	5	14	40	12	45	48	22	4	192
	Lise	% within row	1,042	2,604	7,292	20,833	6,25	23,44	25	11,46	2,083	100
		% within column	18,182	15,625	5,668	3,04	7,229	3,695	10,62	8,73	18,182	5,167
		Count	1	1	4	11	7	13	11	11	0	59
	Yüksek öğretim	% within row	1,695	1,695	6,78	18,644	11,86	22,03	18,64	18,64	0	100
		% within column	9,091	3,125	1,619	0,836	4,217	1,067	2,434	4,365	0	1,588
		Count	11	32	247	1,316	166	1,218	452	252	22	3,716
	Total	% within row	0,296	0,861	6,647	35,414	4,467	32,78	12,16	6,781	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	188,629	24	< ,001

	N	1743		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1973		
Total	X ²	200,877	24	< ,001
	N	3716		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Dede Durumu	Eğitim	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Eğitimsiz	Count	4	6	81	710	7	71	35	41	1	956
		% within row	0,418	0,628	8,473	74,268	0,732	7,427	3,661	4,289	0,105	100
		% within column	36,364	24	39,32	66,479	31,82	47,97	35,71	53,25	50	57,7
	İlköğretim	Count	5	13	117	353	11	70	56	36	1	662
		% within row	0,755	1,964	17,674	53,323	1,662	10,57	8,459	5,438	0,151	100
		% within column	45,455	52	56,796	33,052	50	47,3	57,14	46,75	50	39,95
	Lise	Count	1	1	5	2	0	7	5	0	0	21
		% within row	4,762	4,762	23,81	9,524	0	33,33	23,81	0	0	100
		% within column	9,091	4	2,427	0,187	0	4,73	5,102	0	0	1,267
	Yüksek öğretim	Count	1	5	3	3	4	0	2	0	0	18
		% within row	5,556	27,778	16,667	16,667	22,22	0	11,11	0	0	100
		% within column	9,091	20	1,456	0,281	18,18	0	2,041	0	0	1,086
	Total	Count	11	25	206	1,068	22	148	98	77	2	1,657
		% within row	0,664	1,509	12,432	64,454	1,328	8,932	5,914	4,647	0,121	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Eğitimsiz	Count	0	0	7	98	50	639	184	106	7	1,091
		% within row	0	0	0,642	8,983	4,583	58,57	16,87	9,716	0,642	100
		% within column	NaN	0	24,138	51,042	34,97	60,51	53,18	64,24	36,842	55,75
	İlköğretim	Count	0	6	17	85	81	405	155	59	12	820
		% within row	0	0,732	2,073	10,366	9,878	49,39	18,9	7,195	1,463	100
		% within column	NaN	85,714	58,621	44,271	56,64	38,35	44,8	35,76	63,158	41,9
	Lise	Count	0	0	1	6	6	11	3	0	0	27
		% within row	0	0	3,704	22,222	22,22	40,74	11,11	0	0	100

Total	Yüksek öğretim	% within column	NaN	0	3,448	3,125	4,196	1,042	0,867	0	0	1,38
		Count	0	1	4	3	6	1	4	0	0	19
		% within row	0	5,263	21,053	15,789	31,58	5,263	21,05	0	0	100
		% within column	NaN	14,286	13,793	1,563	4,196	0,095	1,156	0	0	0,971
		Count	0	7	29	192	143	1,056	346	165	19	1,957
		% within row	0	0,358	1,482	9,811	7,307	53,96	17,68	8,431	0,971	100
	Total	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	4	6	88	808	57	710	219	147	8	2,047
		% within row	0,195	0,293	4,299	39,472	2,785	34,69	10,7	7,181	0,391	100
		% within column	36,364	18,75	37,447	64,127	34,55	58,97	49,32	60,74	38,095	56,64
		Count	5	19	134	438	92	475	211	95	13	1,482
		% within row	0,337	1,282	9,042	29,555	6,208	32,05	14,24	6,41	0,877	100
	İlköğretim	% within column	45,455	59,375	57,021	34,762	55,76	39,45	47,52	39,26	61,905	41,01
		Count	1	1	6	8	6	18	8	0	0	48
		% within row	2,083	2,083	12,5	16,667	12,5	37,5	16,67	0	0	100
		% within column	9,091	3,125	2,553	0,635	3,636	1,495	1,802	0	0	1,328
		Count	1	6	7	6	10	1	6	0	0	37
		% within row	2,703	16,216	18,919	16,216	27,03	2,703	16,22	0	0	100
	Lise	% within column	9,091	18,75	2,979	0,476	6,061	0,083	1,351	0	0	1,024
		Count	11	32	235	1,26	165	1,204	444	242	21	3,614
		% within row	0,304	0,885	6,502	34,864	4,566	33,32	12,29	6,696	0,581	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	11	32	235	1,26	165	1,204	444	242	21	3,614
		% within row	0,304	0,885	6,502	34,864	4,566	33,32	12,29	6,696	0,581	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	288,071	24	< ,001

	N	1657		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1957		
Total	X ²	300,29	24	< ,001
	N	3614		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi										
Cinsiyet	Yaş Grubu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	20-29 yaş	Count	1	3	8	77	2	8	12	7	0	118
		% within row	0,847	2,542	6,78	65,254	1,695	6,78	10,17	5,932	0	100
		% within column	9,091	12	3,704	6,844	8,696	5,161	11,77	8,235	0	6,762
	30-39 yaş	Count	5	12	99	530	10	61	54	57	1	829
		% within row	0,603	1,448	11,942	63,932	1,206	7,358	6,514	6,876	0,121	100
		% within column	45,455	48	45,833	47,111	43,48	39,36	52,94	67,06	33,333	47,51
	40-49 yaş	Count	3	7	93	406	9	71	31	19	0	639
		% within row	0,469	1,095	14,554	63,537	1,408	11,11	4,851	2,973	0	100
		% within column	27,273	28	43,056	36,089	39,13	45,81	30,39	22,35	0	36,62
	50-59 yaş	Count	2	2	16	111	2	15	5	2	1	156
		% within row	1,282	1,282	10,256	71,154	1,282	9,615	3,205	1,282	0,641	100
		% within column	18,182	8	7,407	9,867	8,696	9,677	4,902	2,353	33,333	8,94
	60 yaş ve üstü	Count	0	1	0	1	0	0	0	0	1	3
		% within row	0	33,333	0	33,333	0	0	0	0	33,333	100
		% within column	0	4	0	0,089	0	0	0	0	33,333	0,172
	Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	20-29 yaş	Count	0	0	0	1	1	1	0	1	0	4
		% within row	0	0	0	25	25	25	0	25	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,518	0,699	0,094	0	0,599	0	0,203
	30-39 yaş	Count	0	3	13	85	66	450	159	86	9	871
		% within row	0	0,344	1,493	9,759	7,577	51,67	18,26	9,874	1,033	100
		% within column	NaN	42,857	41,935	44,041	46,15	42,29	45,43	51,5	47,368	44,12

Total	40-49 yaş	Count	0	3	10	68	49	416	129	57	7	739
		% within row	0	0,406	1,353	9,202	6,631	56,29	17,46	7,713	0,947	100
		% within column	NaN	42,857	32,258	35,233	34,27	39,1	36,86	34,13	36,842	37,44
	50-59 yaş	Count	0	1	8	35	25	188	58	23	3	341
		% within row	0	0,293	2,346	10,264	7,331	55,13	17,01	6,745	0,88	100
		% within column	NaN	14,286	25,806	18,135	17,48	17,67	16,57	13,77	15,789	17,28
	60 yaş ve üstü	Count	0	0	0	4	2	9	4	0	0	19
		% within row	0	0	0	21,053	10,53	47,37	21,05	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	2,073	1,399	0,846	1,143	0	0	0,963
	Total	Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	20-29 yaş	Count	1	3	8	78	3	9	12	8	0	122
		% within row	0,82	2,459	6,557	63,934	2,459	7,377	9,836	6,557	0	100
		% within column	9,091	9,375	3,239	5,918	1,807	0,738	2,655	3,175	0	3,28
	30-39 yaş	Count	5	15	112	615	76	511	213	143	10	1,7
		% within row	0,294	0,882	6,588	36,176	4,471	30,06	12,53	8,412	0,588	100
		% within column	45,455	46,875	45,344	46,662	45,78	41,92	47,12	56,75	45,455	45,71
	40-49 yaş	Count	3	10	103	474	58	487	160	76	7	1,378
		% within row	0,218	0,726	7,475	34,398	4,209	35,34	11,61	5,515	0,508	100
		% within column	27,273	31,25	41,7	35,964	34,94	39,95	35,4	30,16	31,818	37,05
	50-59 yaş	Count	2	3	24	146	27	203	63	25	4	497
		% within row	0,402	0,604	4,829	29,376	5,433	40,85	12,68	5,03	0,805	100
		% within column	18,182	9,375	9,717	11,077	16,27	16,65	13,94	9,921	18,182	13,36
	60 yaş ve üstü	Count	0	1	0	5	2	9	4	0	1	22
		% within row	0	4,545	0	22,727	9,091	40,91	18,18	0	4,545	100
		% within column	0	3,125	0	0,379	1,205	0,738	0,885	0	4,545	0,592

	Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
Total	% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	258,379	32	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	116,533	32	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi										
Cinsiyet	Lise Türü			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Lise değil	mezunu	Count	4	5	106	705	5	70	9	2	1	907
			% within row	0,441	0,551	11,687	77,729	0,551	7,718	0,992	0,221	0,11	100
			% within column	40	20	49,302	63,115	21,74	45,16	8,824	2,41	33,333	52,34
	Meslek İHL	lisesi /	Count	2	3	36	116	5	13	21	21	0	217
			% within row	0,922	1,382	16,59	53,456	2,304	5,991	9,677	9,677	0	100
			% within column	20	12	16,744	10,385	21,74	8,387	20,59	25,3	0	12,52
	Düz lise		Count	3	11	59	248	10	65	49	39	1	485
			% within row	0,619	2,268	12,165	51,134	2,062	13,4	10,1	8,041	0,206	100
			% within column	30	44	27,442	22,202	43,48	41,94	48,04	46,99	33,333	27,99
	Anadolu lisesi	/ Fen	Count	1	5	13	42	2	7	22	21	1	114
			% within row	0,877	4,386	11,404	36,842	1,754	6,14	19,3	18,42	0,877	100
			% within column	10	20	6,047	3,76	8,696	4,516	21,57	25,3	33,333	6,578
	Özel / Askeri lise		Count	0	1	1	6	1	0	1	0	0	10
			% within row	0	10	10	60	10	0	10	0	0	100
			% within column	0	4	0,465	0,537	4,348	0	0,98	0	0	0,577
	Total		Count	10	25	215	1,117	23	155	102	83	3	1,733
			% within row	0,577	1,443	12,406	64,455	1,327	8,944	5,886	4,789	0,173	100
			% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Lise değil	mezunu	Count	0	3	13	104	71	564	80	22	5	862
			% within row	0	0,348	1,508	12,065	8,237	65,43	9,281	2,552	0,58	100
			% within column	NaN	42,857	41,935	54,167	50	53,31	22,99	13,33	26,316	43,94
	Meslek İHL	lisesi /	Count	0	2	4	27	20	183	79	42	2	359
			% within row	0	0,557	1,114	7,521	5,571	50,98	22,01	11,7	0,557	100
			% within column	NaN	28,571	12,903	14,063	14,09	17,3	22,7	25,46	10,526	18,3

Total	Düz lise	Count	0	1	12	50	43	280	150	64	7	607	
		% within row	0	0,165	1,977	8,237	7,084	46,13	24,71	10,54	1,153	100	
		% within column	NaN	14,286	38,71	26,042	30,28	26,47	43,1	38,79	36,842	30,94	
		Anadolu / Fen lisesi	Count	0	1	2	11	6	31	37	33	4	125
			% within row	0	0,8	1,6	8,8	4,8	24,8	29,6	26,4	3,2	100
			% within column	NaN	14,286	6,452	5,729	4,225	2,93	10,63	20	21,053	6,371
		Özel / Askeri lise	Count	0	0	0	0	2	0	2	4	1	9
			% within row	0	0	0	0	22,22	0	22,22	44,44	11,111	100
			% within column	NaN	0	0	0	1,408	0	0,575	2,424	5,263	0,459
	Total	Count	0	7	31	192	142	1,058	348	165	19	1,962	
		% within row	0	0,357	1,58	9,786	7,238	53,93	17,74	8,41	0,968	100	
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN	
	Lise mezunu değil	Count	4	8	119	809	76	634	89	24	6	1,769	
		% within row	0,226	0,452	6,727	45,732	4,296	35,84	5,031	1,357	0,339	100	
		% within column	40	25	48,374	61,803	46,06	52,27	19,78	9,677	27,273	47,88	
	Meslek lisesi / İHL	Count	2	5	40	143	25	196	100	63	2	576	
		% within row	0,347	0,868	6,944	24,826	4,34	34,03	17,36	10,94	0,347	100	
		% within column	20	15,625	16,26	10,924	15,15	16,16	22,22	25,4	9,091	15,59	
	Düz lise	Count	3	12	71	298	53	345	199	103	8	1,092	
		% within row	0,275	1,099	6,502	27,289	4,853	31,59	18,22	9,432	0,733	100	
		% within column	30	37,5	28,862	22,765	32,12	28,44	44,22	41,53	36,364	29,55	
	Anadolu / Fen lisesi	Count	1	6	15	53	8	38	59	54	5	239	
		% within row	0,418	2,51	6,276	22,176	3,347	15,9	24,69	22,59	2,092	100	
		% within column	10	18,75	6,098	4,049	4,848	3,133	13,11	21,77	22,727	6,468	
	Özel / Askeri lise	Count	0	1	1	6	3	0	3	4	1	19	
		% within row	0	5,263	5,263	31,579	15,79	0	15,79	21,05	5,263	100	
		% within column	0	3,125	0,407	0,458	1,818	0	0,667	1,613	4,545	0,514	

	Count	10	32	246	1,309	165	1,213	450	248	22	3,695
Total	% within row	0,271	0,866	6,658	35,426	4,465	32,83	12,18	6,712	0,595	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	310,984	32	< ,001
	N	1733		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1962		
Total	X ²	527,635	32	< ,001
	N	3695		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

		Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi										Total
Cinsiyet	Etnisite		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Türk	Count	7	21	186	967	18	138	87	74	1	1,499
		% within row	0,467	1,401	12,408	64,51	1,201	9,206	5,804	4,937	0,067	100
		% within column	70	87,5	92,537	92,802	85,71	95,17	94,57	98,67	100	93,05
		Count	3	3	15	75	3	7	5	1	0	112
		% within row	2,679	2,679	13,393	66,964	2,679	6,25	4,464	0,893	0	100
		% within column	30	12,5	7,463	7,198	14,29	4,828	5,435	1,333	0	6,952
	Diğer	Count	10	24	201	1,042	21	145	92	75	1	1,611
		% within row	0,621	1,49	12,477	64,68	1,304	9,001	5,711	4,655	0,062	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Total	Count	0	4	24	142	117	797	284	138	12	1,518
		% within row	0	0,264	1,581	9,354	7,708	52,5	18,71	9,091	0,791	100
		% within column	NaN	57,143	77,419	73,958	82,98	75,91	81,61	83,13	63,158	77,69
Erkek	Türk	Count	0	3	7	50	24	253	64	28	7	436
		% within row	0	0,688	1,606	11,468	5,505	58,03	14,68	6,422	1,606	100
		% within column	NaN	42,857	22,581	26,042	17,02	24,1	18,39	16,87	36,842	22,31
	Diğer	Count	0	7	31	192	141	1,05	348	166	19	1,954
		% within row	0	0,358	1,586	9,826	7,216	53,74	17,81	8,495	0,972	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
Total	Türk	Count	7	25	210	1,109	135	935	371	212	13	3,017
		% within row	0,232	0,829	6,961	36,758	4,475	30,99	12,3	7,027	0,431	100
		% within column	70	80,645	90,517	89,87	83,33	78,24	84,32	87,97	65	84,63
		Count	3	6	22	125	27	260	69	29	7	548
	Diğer	% within row	0,547	1,095	4,015	22,81	4,927	47,45	12,59	5,292	1,277	100
		% within column	30	19,355	9,483	10,13	16,67	21,76	15,68	12,03	35	15,37

	Count	10	31	232	1,234	162	1,195	440	241	20	3,565
Total	% within row	0,281	0,87	6,508	34,614	4,544	33,52	12,34	6,76	0,561	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	16,352	8	0,038
	N	1611		
Erkek	X ²	NaN	8	< ,001
	N	1954		
Total	X ²	79,961	8	< ,001
	N	3565		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									
Cinsiyet	Doğduğu Yer		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Köy	Count	5	0	24	299	2	35	11	12	1	389
		% within row	1,285	0	6,17	76,864	0,514	8,997	2,828	3,085	0,257	100
		% within column	45,455	0	11,163	26,696	8,696	22,58	10,78	14,12	33,333	22,37
	İlçe	Count	4	21	146	563	10	84	66	40	1	935
		% within row	0,428	2,246	15,615	60,214	1,07	8,984	7,059	4,278	0,107	100
		% within column	36,364	84	67,907	50,268	43,48	54,19	64,71	47,06	33,333	53,77
	Şehir	Count	1	3	41	244	9	34	22	31	1	386
		% within row	0,259	0,777	10,622	63,212	2,332	8,808	5,699	8,031	0,259	100
		% within column	9,091	12	19,07	21,786	39,13	21,94	21,57	36,47	33,333	22,2
	Yurtdışı	Count	1	1	4	14	2	2	3	2	0	29
		% within row	3,448	3,448	13,793	48,276	6,897	6,897	10,35	6,897	0	100
		% within column	9,091	4	1,86	1,25	8,696	1,29	2,941	2,353	0	1,668
	Total	Count	11	25	215	1,12	23	155	102	85	3	1,739
		% within row	0,633	1,438	12,363	64,405	1,323	8,913	5,865	4,888	0,173	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Köy	Count	0	0	2	47	33	303	81	37	7	510
		% within row	0	0	0,392	9,216	6,471	59,41	15,88	7,255	1,373	100
		% within column	NaN	0	6,452	24,352	23,08	28,48	23,14	22,16	36,842	25,84
	İlçe	Count	0	5	23	106	85	513	197	89	6	1,024
		% within row	0	0,488	2,246	10,352	8,301	50,1	19,24	8,691	0,586	100
		% within column	NaN	71,429	74,194	54,922	59,44	48,21	56,29	53,29	31,579	51,87
	Şehir	Count	0	2	4	37	23	240	70	40	5	421
		% within row	0	0,475	0,95	8,789	5,463	57,01	16,63	9,501	1,188	100
		% within column	NaN	28,571	12,903	19,171	16,08	22,56	20	23,95	26,316	21,33

Total	Yurtdışı	Count	0	0	2	3	2	8	2	1	1	19
		% within row	0	0	10,526	15,789	10,53	42,11	10,53	5,263	5,263	100
		% within column	NaN	0	6,452	1,554	1,399	0,752	0,571	0,599	5,263	0,963
	Total	Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Köy	Count	5	0	26	346	35	338	92	49	8	899
		% within row	0,556	0	2,892	38,487	3,893	37,6	10,23	5,451	0,89	100
		% within column	45,455	0	10,569	26,352	21,08	27,73	20,35	19,44	36,364	24,21
	İlçe	Count	4	26	169	669	95	597	263	129	7	1,959
		% within row	0,204	1,327	8,627	34,15	4,849	30,48	13,43	6,585	0,357	100
		% within column	36,364	81,25	68,699	50,952	57,23	48,98	58,19	51,19	31,818	52,76
	Şehir	Count	1	5	45	281	32	274	92	71	6	807
		% within row	0,124	0,62	5,576	34,82	3,965	33,95	11,4	8,798	0,743	100
		% within column	9,091	15,625	18,293	21,401	19,28	22,48	20,35	28,18	27,273	21,73
	Yurtdışı	Count	1	1	6	17	4	10	5	3	1	48
		% within row	2,083	2,083	12,5	35,417	8,333	20,83	10,42	6,25	2,083	100
		% within column	9,091	3,125	2,439	1,295	2,41	0,82	1,106	1,19	4,545	1,293
	Total	Count	11	32	246	1,313	166	1,219	452	252	22	3,713
		% within row	0,296	0,862	6,625	35,362	4,471	32,83	12,17	6,787	0,593	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	87,455	24	< ,001
	N	1739		

Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	94,329	24	< ,001
	N	3713		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Yabancı Bilgisi	Dil	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Yabancı bilmiyor	Count	10	20	190	1,04	14	134	61	48	1	1,518
		% within row	0,659	1,318	12,516	68,511	0,922	8,827	4,018	3,162	0,066	100
		% within column	90,909	80	87,963	92,444	60,87	86,45	59,8	56,47	33,333	86,99
	Yabancı biliyor	Count	1	5	26	85	9	21	41	37	2	227
		% within row	0,441	2,203	11,454	37,445	3,965	9,251	18,06	16,3	0,881	100
		% within column	9,091	20	12,037	7,556	39,13	13,55	40,2	43,53	66,667	13,01
	Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Yabancı bilmiyor	Count	0	5	23	170	126	942	260	99	11	1,636
		% within row	0	0,306	1,406	10,391	7,702	57,58	15,89	6,051	0,672	100
		% within column	NaN	71,429	74,194	88,083	88,11	88,53	74,29	59,28	57,895	82,88
	Yabancı biliyor	Count	0	2	8	23	17	122	90	68	8	338
		% within row	0	0,592	2,367	6,805	5,03	36,1	26,63	20,12	2,367	100
		% within column	NaN	28,571	25,806	11,917	11,89	11,47	25,71	40,72	42,105	17,12
	Total	Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
Total	Yabancı bilmiyor	Count	10	25	213	1,21	140	1,076	321	147	12	3,154
		% within row	0,317	0,793	6,753	38,364	4,439	34,12	10,18	4,661	0,38	100
		% within column	90,909	78,125	86,235	91,806	84,34	88,27	71,02	58,33	54,545	84,81
	Yabancı biliyor	Count	1	7	34	108	26	143	131	105	10	565
		% within row	0,177	1,239	6,018	19,115	4,602	25,31	23,19	18,58	1,77	100

Total	% within column	9,091	21,875	13,765	8,194	15,66	11,73	28,98	41,67	45,455	15,19
	Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
	% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	189,105	8	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	282,715	8	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									
Cinsiyet	Çocuk Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Çocuk yok	Count	2	4	31	105	6	22	35	25	0	230
		% within row	0,87	1,739	13,478	45,652	2,609	9,565	15,22	10,87	0	100
		% within column	18,182	16	14,352	9,333	26,09	14,19	34,31	29,41	0	13,18
	Bir çocuk	Count	3	4	57	240	4	45	29	33	0	415
		% within row	0,723	0,964	13,735	57,831	0,964	10,84	6,988	7,952	0	100
		% within column	27,273	16	26,389	21,333	17,39	29,03	28,43	38,82	0	23,78
	İki çocuk	Count	2	14	75	391	10	62	34	20	2	610
		% within row	0,328	2,295	12,295	64,098	1,639	10,16	5,574	3,279	0,328	100
		% within column	18,182	56	34,722	34,756	43,48	40	33,33	23,53	66,667	34,96
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	4	3	53	389	3	26	4	7	1	490
		% within row	0,816	0,612	10,816	79,388	0,612	5,306	0,816	1,429	0,204	100
		% within column	36,364	12	24,537	34,578	13,04	16,77	3,922	8,235	33,333	28,08
	Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Çocuk yok	Count	0	0	4	48	32	190	101	51	2	428
		% within row	0	0	0,935	11,215	7,477	44,39	23,6	11,92	0,467	100
		% within column	NaN	0	12,903	24,87	22,38	17,86	28,86	30,54	10,526	21,68
	Bir çocuk	Count	0	3	6	34	30	230	93	43	2	441
		% within row	0	0,68	1,361	7,71	6,803	52,15	21,09	9,751	0,454	100
		% within column	NaN	42,857	19,355	17,617	20,98	21,62	26,57	25,75	10,526	22,34
	İki çocuk	Count	0	3	14	51	54	346	85	51	8	612
		% within row	0	0,49	2,288	8,333	8,824	56,54	13,89	8,333	1,307	100
		% within column	NaN	42,857	45,161	26,425	37,76	32,52	24,29	30,54	42,105	31

Total	Üç ve daha fazla çocuk	Count	0	1	7	60	27	298	71	22	7	493
		% within row	0	0,203	1,42	12,17	5,477	60,45	14,4	4,462	1,42	100
		% within column	NaN	14,286	22,581	31,088	18,88	28,01	20,29	13,17	36,842	24,98
	Total	Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Çocuk yok	Count	2	4	35	153	38	212	136	76	2	658
		% within row	0,304	0,608	5,319	23,252	5,775	32,22	20,67	11,55	0,304	100
		% within column	18,182	12,5	14,17	11,608	22,89	17,39	30,09	30,16	9,091	17,69
	Bir çocuk	Count	3	7	63	274	34	275	122	76	2	856
		% within row	0,35	0,818	7,36	32,009	3,972	32,13	14,25	8,879	0,234	100
		% within column	27,273	21,875	25,506	20,789	20,48	22,56	26,99	30,16	9,091	23,02
	İki çocuk	Count	2	17	89	442	64	408	119	71	10	1,222
		% within row	0,164	1,391	7,283	36,17	5,237	33,39	9,738	5,81	0,818	100
		% within column	18,182	53,125	36,032	33,536	38,55	33,47	26,33	28,18	45,455	32,86
	Üç ve daha fazla çocuk	Count	4	4	60	449	30	324	75	29	8	983
		% within row	0,407	0,407	6,104	45,677	3,052	32,96	7,63	2,95	0,814	100
		% within column	36,364	12,5	24,291	34,067	18,07	26,58	16,59	11,51	36,364	26,43
	Total	Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
		% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	156,556	24	< ,001
	N	1745		

Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	200,745	24	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
Cinsiyet	Kardeş Sayısı		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tek çocuk	Count	0	5	40	145	8	32	41	18	0	289
		% within row	0	1,73	13,841	50,173	2,768	11,07	14,19	6,228	0	100
		% within column	0	20	19,231	13,11	34,78	20,65	41,84	21,43	0	16,87
	İki-Üç çocuk	Count	6	16	99	451	12	53	45	47	2	731
		% within row	0,821	2,189	13,543	61,696	1,642	7,25	6,156	6,43	0,274	100
		% within column	54,545	64	47,596	40,778	52,17	34,19	45,92	55,95	66,667	42,67
	Dört ve üzeri çocuk	Count	5	4	69	510	3	70	12	19	1	693
		% within row	0,722	0,577	9,957	73,593	0,433	10,1	1,732	2,742	0,144	100
		% within column	45,455	16	33,173	46,112	13,04	45,16	12,25	22,62	33,333	40,46
	Total	Count	11	25	208	1,106	23	155	98	84	3	1,713
		% within row	0,642	1,459	12,142	64,565	1,343	9,048	5,721	4,904	0,175	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Tek çocuk	Count	0	1	3	32	24	130	74	34	2	300
		% within row	0	0,333	1	10,667	8	43,33	24,67	11,33	0,667	100
		% within column	NaN	14,286	11,538	16,754	17,91	12,56	22,29	21,38	10,526	15,77
	İki-Üç çocuk	Count	0	2	10	77	68	411	146	74	9	797
		% within row	0	0,251	1,255	9,661	8,532	51,57	18,32	9,285	1,129	100
		% within column	NaN	28,571	38,462	40,314	50,75	39,71	43,98	46,54	47,368	41,88
	Dört ve üzeri çocuk	Count	0	4	13	82	42	494	112	51	8	806
		% within row	0	0,496	1,613	10,174	5,211	61,29	13,9	6,328	0,993	100
		% within column	NaN	57,143	50	42,932	31,34	47,73	33,74	32,08	42,105	42,35
	Total	Count	0	7	26	191	134	1,035	332	159	19	1,903
		% within row	0	0,368	1,366	10,037	7,042	54,39	17,45	8,355	0,998	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN

Total	Tek çocuk	Count	0	6	43	177	32	162	115	52	2	589
		% within row	0	1,019	7,301	30,051	5,433	27,5	19,53	8,829	0,34	100
		% within column	0	18,75	18,376	13,647	20,38	13,61	26,74	21,4	9,091	16,29
	İki-Üç çocuk	Count	6	18	109	528	80	464	191	121	11	1,528
		% within row	0,393	1,178	7,134	34,555	5,236	30,37	12,5	7,919	0,72	100
		% within column	54,545	56,25	46,581	40,709	50,96	38,99	44,42	49,79	50	42,26
	Dört ve üzeri çocuk	Count	5	8	82	592	45	564	124	70	9	1,499
		% within row	0,334	0,534	5,47	39,493	3,002	37,63	8,272	4,67	0,6	100
		% within column	45,455	25	35,043	45,644	28,66	47,4	28,84	28,81	40,909	41,46
	Total	Count	11	32	234	1,297	157	1,19	430	243	22	3,616
		% within row	0,304	0,885	6,471	35,868	4,342	32,91	11,89	6,72	0,608	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	114,024	16	< ,001
	N	1713		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1903		
Total	X ²	114,07	16	< ,001
	N	3616		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

			Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									
Cinsiyet	Kaçıncı Çocuk Olduğu		-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	Total
Kadın	Birinci çocuk	Count	5	9	76	260	12	45	41	28	0	476
		% within row	1,05	1,891	15,966	54,622	2,521	9,454	8,613	5,882	0	100
		% within column	45,455	36	35,185	23,111	52,17	29,03	40,2	32,94	0	27,28
	İkinci çocuk	Count	4	12	82	436	7	54	41	37	2	675
		% within row	0,593	1,778	12,148	64,593	1,037	8	6,074	5,481	0,296	100
		% within column	36,364	48	37,963	38,756	30,44	34,84	40,2	43,53	66,667	38,68
	Üçüncü çocuk	Count	1	4	31	193	2	32	16	11	0	290
		% within row	0,345	1,379	10,69	66,552	0,69	11,03	5,517	3,793	0	100
		% within column	9,091	16	14,352	17,156	8,696	20,65	15,69	12,94	0	16,62
	Dördüncü çocuk	Count	0	0	15	112	2	7	1	6	0	143
		% within row	0	0	10,49	78,322	1,399	4,895	0,699	4,196	0	100
		% within column	0	0	6,944	9,956	8,696	4,516	0,98	7,059	0	8,195
	Beş ve üstü çocuk	Count	1	0	12	124	0	17	3	3	1	161
		% within row	0,621	0	7,453	77,019	0	10,56	1,863	1,863	0,621	100
		% within column	9,091	0	5,556	11,022	0	10,97	2,941	3,529	33,333	9,226
	Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Erkek	Birinci çocuk	Count	0	2	9	57	48	275	119	62	7	579
		% within row	0	0,345	1,554	9,845	8,29	47,5	20,55	10,71	1,209	100
		% within column	NaN	28,571	29,032	29,534	33,57	25,85	34,1	37,13	36,842	29,35
	İkinci çocuk	Count	0	1	10	55	44	312	107	50	9	588
		% within row	0	0,17	1,701	9,354	7,483	53,06	18,2	8,503	1,531	100

Total	Üçüncü çocuk	% within column	NaN	14,286	32,258	28,497	30,77	29,32	30,66	29,94	47,368	29,8
		Count	0	1	7	40	28	195	47	28	1	347
		% within row	0	0,288	2,017	11,527	8,069	56,2	13,55	8,069	0,288	100
		% within column	NaN	14,286	22,581	20,725	19,58	18,33	13,47	16,77	5,263	17,59
	Dördüncü çocuk	Count	0	0	2	20	10	114	31	9	1	187
		% within row	0	0	1,07	10,695	5,348	60,96	16,58	4,813	0,535	100
		% within column	NaN	0	6,452	10,363	6,993	10,71	8,883	5,389	5,263	9,478
		Count	0	3	3	21	13	168	45	18	1	272
	Beş ve üstü çocuk	% within row	0	1,103	1,103	7,721	4,779	61,77	16,54	6,618	0,368	100
		% within column	NaN	42,857	9,677	10,881	9,091	15,79	12,89	10,78	5,263	13,79
		Count	0	7	31	193	143	1,064	349	167	19	1,973
		% within row	0	0,355	1,571	9,782	7,248	53,93	17,69	8,464	0,963	100
	Total	% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
		Count	5	11	85	317	60	320	160	90	7	1,055
		% within row	0,474	1,043	8,057	30,047	5,687	30,33	15,17	8,531	0,664	100
		% within column	45,455	34,375	34,413	24,052	36,15	26,25	35,48	35,71	31,818	28,38
	Birinci çocuk	Count	4	13	92	491	51	366	148	87	11	1,263
		% within row	0,317	1,029	7,284	38,876	4,038	28,98	11,72	6,888	0,871	100
		% within column	36,364	40,625	37,247	37,253	30,72	30,03	32,82	34,52	50	33,97
		Count	1	5	38	233	30	227	63	39	1	637
	İkinci çocuk	% within row	0,157	0,785	5,965	36,578	4,71	35,64	9,89	6,122	0,157	100
		% within column	9,091	15,625	15,385	17,678	18,07	18,62	13,97	15,48	4,545	17,13
		Count	0	0	17	132	12	121	32	15	1	330
		% within row	0	0	5,152	40	3,636	36,67	9,697	4,545	0,303	100
	Üçüncü çocuk	% within column	0	0	6,883	10,015	7,229	9,926	7,095	5,952	4,545	8,876
		Count	1	3	15	145	13	185	48	21	2	433
		% within row	0,231	0,693	3,464	33,487	3,002	42,73	11,09	4,85	0,462	100
		% within row	0,231	0,693	3,464	33,487	3,002	42,73	11,09	4,85	0,462	100

Total	% within column	9,091	9,375	6,073	11,002	7,831	15,18	10,64	8,333	9,091	11,65
	Count	11	32	247	1,318	166	1,219	451	252	22	3,718
	% within row	0,296	0,861	6,643	35,449	4,465	32,79	12,13	6,778	0,592	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	73,571	32	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1973		
Total	X ²	91,624	32	< ,001
	N	3718		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Önceki Konum	İşteki	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	0	1	3	0	1	1	0	0	6
		% within row	0	0	16,667	50	0	16,67	16,67	0	0	100
		% within column	0	0	1,724	0,943	0	1,667	2,941	0	0	1,176
	Çiftçi	Count	0	0	0	2	0	1	0	0	0	3
		% within row	0	0	0	66,667	0	33,33	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0,629	0	1,667	0	0	0	0,588
	Bedensel işçi	Count	1	4	13	74	1	10	9	2	0	114
		% within row	0,877	3,509	11,404	64,912	0,877	8,772	7,895	1,754	0	100
		% within column	33,333	66,667	22,414	23,27	16,67	16,67	26,47	8,333	0	22,35
	Vasıflı bedensel işçi	Count	1	1	35	170	4	36	15	11	0	273
		% within row	0,366	0,366	12,821	62,271	1,465	13,19	5,495	4,029	0	100
		% within column	33,333	16,667	60,345	53,459	66,67	60	44,12	45,83	0	53,53
	Esnaf-Zanaatkar	Count	1	0	1	23	0	2	1	1	0	29
		% within row	3,448	0	3,448	79,31	0	6,897	3,448	3,448	0	100
		% within column	33,333	0	1,724	7,233	0	3,333	2,941	4,167	0	5,686
	Rutin Yakalı Beyaz	Count	0	0	1	21	1	7	3	2	0	35
		% within row	0	0	2,857	60	2,857	20	8,571	5,714	0	100
		% within column	0	0	1,724	6,604	16,67	11,67	8,824	8,333	0	6,863
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	0	1	6	0	1	0	1	0	9
		% within row	0	0	11,111	66,667	0	11,11	0	11,11	0	100
		% within column	0	0	1,724	1,887	0	1,667	0	4,167	0	1,765
	Alt düzey yönetici	Count	0	1	1	5	0	2	3	1	0	13
		% within row	0	7,692	7,692	38,462	0	15,39	23,08	7,692	0	100

Erkek	Orta beyaz yakalı	düzey	% within column	0	16,667	1,724	1,572	0	3,333	8,824	4,167	0	2,549
			Count	0	0	3	5	0	0	1	2	0	11
		düzey	% within row	0	0	27,273	45,455	0	0	9,091	18,18	0	100
			% within column	0	0	5,172	1,572	0	0	2,941	8,333	0	2,157
		düzey	Count	0	0	0	6	0	0	0	3	0	9
			% within row	0	0	0	66,667	0	0	0	33,33	0	100
	Orta yönetici	düzey	% within column	0	0	0	1,887	0	0	0	12,5	0	1,765
			Count	0	0	1	1	0	0	0	0	1	3
		ve uzman	% within row	0	0	33,333	33,333	0	0	0	0	33,333	100
			% within column	0	0	1,724	0,314	0	0	0	0	100	0,588
		düzey	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
			% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100
	Üst yönetici	düzey	% within column	0	0	0	0	0	0	0	4,167	0	0,196
			Count	0	0	1	2	0	0	1	0	0	4
		Büyük İşveren	% within row	0	0	25	50	0	0	25	0	0	100
			% within column	0	0	1,724	0,629	0	0	2,941	0	0	0,784
		Total	Count	3	6	58	318	6	60	34	24	1	510
			% within row	0,588	1,176	11,373	62,353	1,176	11,77	6,667	4,706	0,196	100
	Tarım işçisi	düzey	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
			Count	0	0	0	1	0	5	1	0	0	7
		düzey	% within row	0	0	0	14,286	0	71,43	14,29	0	0	100
			% within column	NaN	NaN	0	1,818	0	1,441	0,917	0	0	1,149
		Çiftçi	Count	0	0	0	1	1	1	1	0	0	4
			% within row	0	0	0	25	25	25	25	0	0	100
	Bedensel işçi	düzey	% within column	NaN	NaN	0	1,818	2,5	0,288	0,917	0	0	0,657
			Count	0	0	3	20	9	75	23	3	1	134
		düzey	% within row	0	0	2,239	14,925	6,716	55,97	17,16	2,239	0,746	100

		% within column	NaN	NaN	23,077	36,364	22,5	21,61	21,1	8,108	12,5	22
		Count	0	0	7	30	23	201	46	15	4	326
Vasıflı işçi	bedensel	% within row	0	0	2,147	9,202	7,055	61,66	14,11	4,601	1,227	100
		% within column	NaN	NaN	53,846	54,545	57,5	57,93	42,2	40,54	50	53,53
		Count	0	0	0	0	4	24	3	0	1	32
Esnaf-Zanaatkar		% within row	0	0	0	0	12,5	75	9,375	0	3,125	100
		% within column	NaN	NaN	0	0	10	6,916	2,752	0	12,5	5,255
		Count	0	0	3	2	1	23	12	8	1	50
Rutin Yakalı	Beyaz	% within row	0	0	6	4	2	46	24	16	2	100
		% within column	NaN	NaN	23,077	3,636	2,5	6,628	11,01	21,62	12,5	8,21
		Count	0	0	0	0	1	6	6	0	0	13
Küçük (6-20 çalışan)	İşveren işçi	% within row	0	0	0	0	7,692	46,15	46,15	0	0	100
		% within column	NaN	NaN	0	0	2,5	1,729	5,505	0	0	2,135
		Count	0	0	0	0	1	5	6	1	0	13
Alt yönetici	düzy	% within row	0	0	0	0	7,692	38,46	46,15	7,692	0	100
		% within column	NaN	NaN	0	0	2,5	1,441	5,505	2,703	0	2,135
		Count	0	0	0	0	0	4	3	4	0	11
Orta beyaz yakalı	düzy	% within row	0	0	0	0	0	36,36	27,27	36,36	0	100
		% within column	NaN	NaN	0	0	0	1,153	2,752	10,81	0	1,806
		Count	0	0	0	0	0	2	3	4	0	9
Orta yönetici	düzy	% within row	0	0	0	0	0	22,22	33,33	44,44	0	100
		% within column	NaN	NaN	0	0	0	0,576	2,752	10,81	0	1,478
		Count	0	0	0	1	0	0	2	1	0	4
Profesyonel uzman	ve	% within row	0	0	0	25	0	0	50	25	0	100
		% within column	NaN	NaN	0	1,818	0	0	1,835	2,703	0	0,657
Üst yönetici	düzy	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	0	100	100

Total	Orta - İşveren	Büyük	% within column	NaN	NaN	0	0	0	0	0	0	12,5	0,164
			Count	0	0	0	0	0	1	3	1	0	5
			% within row	0	0	0	0	0	20	60	20	0	100
			% within column	NaN	NaN	0	0	0	0,288	2,752	2,703	0	0,821
			Count	0	0	13	55	40	347	109	37	8	609
			% within row	0	0	2,135	9,031	6,568	56,98	17,9	6,076	1,314	100
	Total		% within column	NaN	NaN	100	100	100	100	100	100	100	NaN
			Count	0	0	1	4	0	6	2	0	0	13
			% within row	0	0	7,692	30,769	0	46,15	15,39	0	0	100
			% within column	0	0	1,408	1,072	0	1,474	1,399	0	0	1,162
			Count	0	0	0	3	1	2	1	0	0	7
			% within row	0	0	0	42,857	14,29	28,57	14,29	0	0	100
	Çiftçi		% within column	0	0	0	0,804	2,174	0,491	0,699	0	0	0,626
			Count	1	4	16	94	10	85	32	5	1	248
			% within row	0,403	1,613	6,452	37,903	4,032	34,27	12,9	2,016	0,403	100
			% within column	33,333	66,667	22,535	25,201	21,74	20,89	22,38	8,197	11,111	22,16
			Count	1	1	42	200	27	237	61	26	4	599
			% within row	0,167	0,167	7,012	33,389	4,508	39,57	10,18	4,341	0,668	100
	Vasıflı bedensel işçi		% within column	33,333	16,667	59,155	53,619	58,7	58,23	42,66	42,62	44,444	53,53
			Count	1	0	1	23	4	26	4	1	1	61
			% within row	1,639	0	1,639	37,705	6,557	42,62	6,557	1,639	1,639	100
			% within column	33,333	0	1,408	6,166	8,696	6,388	2,797	1,639	11,111	5,451
			Count	0	0	4	23	2	30	15	10	1	85
			% within row	0	0	4,706	27,059	2,353	35,29	17,65	11,77	1,176	100
	Rutin Yakalı	Beyaz	% within column	0	0	5,634	6,166	4,348	7,371	10,49	16,39	11,111	7,596
			Count	0	0	1	6	1	7	6	1	0	22
			% within row	0	0	4,545	27,273	4,545	31,82	27,27	4,545	0	100

Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0	0	1,408	1,609	2,174	1,72	4,196	1,639	0	1,966
	Count	0	1	1	5	1	7	9	2	0	26
Alt yönetici	% within row	0	3,846	3,846	19,231	3,846	26,92	34,62	7,692	0	100
	% within column	0	16,667	1,408	1,34	2,174	1,72	6,294	3,279	0	2,324
	Count	0	0	3	5	0	4	4	6	0	22
Orta beyaz yakalı	% within row	0	0	13,636	22,727	0	18,18	18,18	27,27	0	100
	% within column	0	0	4,225	1,34	0	0,983	2,797	9,836	0	1,966
	Count	0	0	0	6	0	2	3	7	0	18
Orta yönetici	% within row	0	0	0	33,333	0	11,11	16,67	38,89	0	100
	% within column	0	0	0	1,609	0	0,491	2,098	11,48	0	1,609
	Count	0	0	1	2	0	0	2	1	1	7
Profesyonel ve uzman	% within row	0	0	14,286	28,571	0	0	28,57	14,29	14,286	100
	% within column	0	0	1,408	0,536	0	0	1,399	1,639	11,111	0,626
	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Üst yönetici	% within row	0	0	0	0	0	0	0	50	50	100
	% within column	0	0	0	0	0	0	0	1,639	11,111	0,179
	Count	0	0	1	2	0	1	4	1	0	9
Orta - İşveren	% within row	0	0	11,111	22,222	0	11,11	44,44	11,11	0	100
	% within column	0	0	1,408	0,536	0	0,246	2,797	1,639	0	0,804
	Count	3	6	71	373	46	407	143	61	9	1,119
Total	% within row	0,268	0,536	6,345	33,333	4,111	36,37	12,78	5,451	0,804	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
----------	-------	----	---

Kadın	X ²	267,55	96	< ,001
	N	510		
Erkek	X ²	NaN	96	< ,001
	N	609		
Total	X ²	242,222	96	< ,001
	N	1119		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Mevcut Konum	İşteki	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	11	24	213	1,099	0	0	0	0	0	1,347
		% within row	0,817	1,782	15,813	81,589	0	0	0	0	0	100
		% within column	100	96	98,611	97,689	0	0	0	0	0	77,19
	Tarım işçisi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Çiftçi	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bedensel işçi	Count	0	1	1	8	6	44	0	0	0	60
		% within row	0	1,667	1,667	13,333	10	73,33	0	0	0	100
		% within column	0	4	0,463	0,711	26,09	28,39	0	0	0	3,438
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	0	9	8	45	0	0	0	62
		% within row	0	0	0	14,516	12,9	72,58	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0,8	34,78	29,03	0	0	0	3,553
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	0	3	3	36	1	0	0	43
		% within row	0	0	0	6,977	6,977	83,72	2,326	0	0	100
		% within column	0	0	0	0,267	13,04	23,23	0,98	0	0	2,464
	Rutin Yakalı Beyaz	Count	0	0	1	4	2	16	47	0	0	70
		% within row	0	0	1,429	5,714	2,857	22,86	67,14	0	0	100
		% within column	0	0	0,463	0,356	8,696	10,32	46,08	0	0	4,011
		Count	0	0	0	0	0	2	4	0	0	6
		% within row	0	0	0	0	0	33,33	66,67	0	0	100

Erkek	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0	0	0	0	0	1,29	3,922	0	0	0,344
		Count	0	0	1	0	0	2	4	2	0	9
		% within row	0	0	11,111	0	0	22,22	44,44	22,22	0	100
	Alt yönetici	% within column	0	0	0,463	0	0	1,29	3,922	2,353	0	0,516
		Count	0	0	0	2	4	8	38	70	0	122
		% within row	0	0	0	1,639	3,279	6,557	31,15	57,38	0	100
	Orta beyaz yakalı	% within column	0	0	0	0,178	17,39	5,161	37,26	82,35	0	6,991
		Count	0	0	0	0	0	0	1	5	0	6
		% within row	0	0	0	0	0	0	16,67	83,33	0	100
	Orta yönetici	% within column	0	0	0	0	0	0	0,98	5,882	0	0,344
		Count	0	0	0	0	0	2	7	7	1	17
		% within row	0	0	0	0	0	11,77	41,18	41,18	5,882	100
	Profesyonel ve uzman	% within column	0	0	0	0	0	1,29	6,863	8,235	33,333	0,974
		Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100
	Üst yönetici	% within column	0	0	0	0	0	0	0	1,176	0	0,057
		Count	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	0	100	100
	Orta - Büyük İşveren	% within column	0	0	0	0	0	0	0	0	66,667	0,115
		Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
	Total	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	3	9	39	0	0	0	0	0	51
		% within row	0	5,882	17,647	76,471	0	0	0	0	0	100
	Ev hanımı, işsiz	% within column	NaN	42,857	29,032	20,207	0	0	0	0	0	2,584

Tarım işçisi	Count	0	0	1	12	3	0	0	0	0	16
	% within row	0	0	6,25	75	18,75	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	3,226	6,218	2,098	0	0	0	0	0,811
Çiftçi	Count	0	0	0	0	7	0	0	0	0	7
	% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	0	4,895	0	0	0	0	0,355
Bedensel işçi	Count	0	0	7	29	24	169	0	0	0	229
	% within row	0	0	3,057	12,664	10,48	73,8	0	0	0	100
	% within column	NaN	0	22,581	15,026	16,78	15,88	0	0	0	11,6
Vasıflı bedensel işçi	Count	0	3	4	68	39	481	0	0	0	595
	% within row	0	0,504	0,672	11,429	6,555	80,84	0	0	0	100
	% within column	NaN	42,857	12,903	35,233	27,27	45,21	0	0	0	30,14
Esnaf-Zanaatkar	Count	0	1	6	25	44	321	21	0	0	418
	% within row	0	0,239	1,435	5,981	10,53	76,79	5,024	0	0	100
	% within column	NaN	14,286	19,355	12,953	30,77	30,17	6	0	0	21,18
Rutin Beyaz Yakalı	Count	0	0	0	13	8	42	119	0	0	182
	% within row	0	0	0	7,143	4,396	23,08	65,39	0	0	100
	% within column	NaN	0	0	6,736	5,594	3,947	34	0	0	9,22
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	0	2	3	8	21	77	0	0	111
	% within row	0	0	1,802	2,703	7,207	18,92	69,37	0	0	100
	% within column	NaN	0	6,452	1,554	5,594	1,974	22	0	0	5,623
Alt düzey yönetici	Count	0	0	0	1	0	12	47	3	0	63
	% within row	0	0	0	1,587	0	19,05	74,6	4,762	0	100
	% within column	NaN	0	0	0,518	0	1,128	13,43	1,796	0	3,191
Orta düzey beyaz yakalı	Count	0	0	2	1	7	13	54	107	0	184
	% within row	0	0	1,087	0,543	3,804	7,065	29,35	58,15	0	100
	% within column	NaN	0	6,452	0,518	4,895	1,222	15,43	64,07	0	9,321

Total	Orta yönetici	Count	0	0	0	1	0	2	9	21	0	33
		% within row	0	0	0	3,03	0	6,061	27,27	63,64	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,518	0	0,188	2,571	12,58	0	1,672
	Profesyonel ve uzman	Count	0	0	0	1	2	3	20	32	3	61
		% within row	0	0	0	1,639	3,279	4,918	32,79	52,46	4,918	100
		% within column	NaN	0	0	0,518	1,399	0,282	5,714	19,16	15,789	3,09
	Üst yönetici	Count	0	0	0	0	0	0	2	2	7	11
		% within row	0	0	0	0	0	0	18,18	18,18	63,636	100
		% within column	NaN	0	0	0	0	0	0,571	1,198	36,842	0,557
	Orta - İşveren - Büyük	Count	0	0	0	0	1	0	1	2	9	13
		% within row	0	0	0	0	7,692	0	7,692	15,39	69,231	100
		% within column	NaN	0	0	0	0,699	0	0,286	1,198	47,368	0,659
	Total	Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
		% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Ev hanımı, işsiz	Count	11	27	222	1,138	0	0	0	0	0	1,398
		% within row	0,787	1,931	15,88	81,402	0	0	0	0	0	100
		% within column	100	84,375	89,879	86,343	0	0	0	0	0	37,59
	Tarım işçisi	Count	0	0	1	12	3	0	0	0	0	16
		% within row	0	0	6,25	75	18,75	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0,405	0,91	1,807	0	0	0	0	0,43
	Çiftçi	Count	0	0	0	0	7	0	0	0	0	7
		% within row	0	0	0	0	100	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	4,217	0	0	0	0	0,188
	Bedensel işçi	Count	0	1	8	37	30	213	0	0	0	289
		% within row	0	0,346	2,768	12,803	10,38	73,7	0	0	0	100
		% within column	0	3,125	3,239	2,807	18,07	17,47	0	0	0	7,771

Vasıflı bedensel işçi		Count	0	3	4	77	47	526	0	0	0	657
		% within row	0	0,457	0,609	11,72	7,154	80,06	0	0	0	100
		% within column	0	9,375	1,619	5,842	28,31	43,15	0	0	0	17,67
Esnaf-Zanaatkar		Count	0	1	6	28	47	357	22	0	0	461
		% within row	0	0,217	1,302	6,074	10,2	77,44	4,772	0	0	100
		% within column	0	3,125	2,429	2,124	28,31	29,29	4,867	0	0	12,4
Rutin Beyaz Yakalı		Count	0	0	1	17	10	58	166	0	0	252
		% within row	0	0	0,397	6,746	3,968	23,02	65,87	0	0	100
		% within column	0	0	0,405	1,29	6,024	4,758	36,73	0	0	6,776
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)		Count	0	0	2	3	8	23	81	0	0	117
		% within row	0	0	1,709	2,564	6,838	19,66	69,23	0	0	100
		% within column	0	0	0,81	0,228	4,819	1,887	17,92	0	0	3,146
Alt yönetici	düzey	Count	0	0	1	1	0	14	51	5	0	72
		% within row	0	0	1,389	1,389	0	19,44	70,83	6,944	0	100
		% within column	0	0	0,405	0,076	0	1,148	11,28	1,984	0	1,936
Orta beyaz yakalı	düzey	Count	0	0	2	3	11	21	92	177	0	306
		% within row	0	0	0,654	0,98	3,595	6,863	30,07	57,84	0	100
		% within column	0	0	0,81	0,228	6,627	1,723	20,35	70,24	0	8,228
Orta yönetici	düzey	Count	0	0	0	1	0	2	10	26	0	39
		% within row	0	0	0	2,564	0	5,128	25,64	66,67	0	100
		% within column	0	0	0	0,076	0	0,164	2,212	10,32	0	1,049
Profesyonel ve uzman		Count	0	0	0	1	2	5	27	39	4	78
		% within row	0	0	0	1,282	2,564	6,41	34,62	50	5,128	100
		% within column	0	0	0	0,076	1,205	0,41	5,973	15,48	18,182	2,097
Üst yönetici	düzey	Count	0	0	0	0	0	0	2	3	7	12
		% within row	0	0	0	0	0	0	16,67	25	58,333	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	0,442	1,19	31,818	0,323

Orta - İşveren	Büyük	Count	0	0	0	0	1	0	1	2	11	15
		% within row	0	0	0	0	6,667	0	6,667	13,33	73,333	100
		% within column	0	0	0	0	0,602	0	0,221	0,794	50	0,403
Total		Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
		% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	8,886,606	104	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Baba Konum	İşteki	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Ev hanımı, işsiz	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	0	0	1,176	0	0,057
	Tarım işçisi	Count	1	0	2	38	0	6	1	3	0	51
		% within row	1,961	0	3,922	74,51	0	11,77	1,961	5,882	0	100
		% within column	9,091	0	0,926	3,378	0	3,871	0,98	3,529	0	2,923
	Çiftçi	Count	1	0	8	400	0	45	11	18	0	483
		% within row	0,207	0	1,656	82,816	0	9,317	2,277	3,727	0	100
		% within column	9,091	0	3,704	35,556	0	29,03	10,78	21,18	0	27,68
	Bedensel işçi	Count	2	3	45	320	8	50	37	23	1	489
		% within row	0,409	0,613	9,202	65,44	1,636	10,23	7,566	4,703	0,204	100
		% within column	18,182	12	20,833	28,444	34,78	32,26	36,28	27,06	33,333	28,02
	Vasıflı bedensel işçi	Count	1	1	38	118	7	16	13	14	0	208
		% within row	0,481	0,481	18,269	56,731	3,365	7,692	6,25	6,731	0	100
		% within column	9,091	4	17,593	10,489	30,44	10,32	12,75	16,47	0	11,92
	Esnaf-Zanaatkar	Count	1	5	64	125	2	10	10	6	0	223
		% within row	0,448	2,242	28,7	56,054	0,897	4,484	4,484	2,691	0	100
		% within column	9,091	20	29,63	11,111	8,696	6,452	9,804	7,059	0	12,78
	Rutin Yakalı	Count	0	3	21	56	2	11	12	8	1	114
		% within row	0	2,632	18,421	49,123	1,754	9,649	10,53	7,018	0,877	100
		% within column	0	12	9,722	4,978	8,696	7,097	11,77	9,412	33,333	6,533
		Count	2	10	17	28	1	8	6	4	0	76
		% within row	2,632	13,158	22,368	36,842	1,316	10,53	7,895	5,263	0	100

Erkek	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	18,182	40	7,87	2,489	4,348	5,161	5,882	4,706	0	4,355
		Count	0	1	3	14	0	1	0	3	0	22
	Alt yönetici	% within row	0	4,545	13,636	63,636	0	4,545	0	13,64	0	100
		% within column	0	4	1,389	1,244	0	0,645	0	3,529	0	1,261
	Orta beyaz yakalı	Count	1	1	11	11	3	3	5	4	1	40
		% within row	2,5	2,5	27,5	27,5	7,5	7,5	12,5	10	2,5	100
	Orta yönetici	% within column	9,091	4	5,093	0,978	13,04	1,935	4,902	4,706	33,333	2,292
		Count	1	0	0	2	0	0	3	0	0	6
	Profesyonel uzman	% within row	16,667	0	0	33,333	0	0	50	0	0	100
		% within column	9,091	0	0	0,178	0	0	2,941	0	0	0,344
	Üst yönetici	Count	0	0	2	2	0	2	2	1	0	9
		% within row	0	0	22,222	22,222	0	22,22	22,22	11,11	0	100
	Orta - Büyük İşveren	% within column	0	0	0,926	0,178	0	1,29	1,961	1,176	0	0,516
		Count	1	1	1	3	0	3	1	0	0	10
	Total	% within row	10	10	10	30	0	30	10	0	0	100
		% within column	9,091	4	0,463	0,267	0	1,935	0,98	0	0	0,573
	Ev hanımı, işsiz	Count	0	0	4	8	0	0	1	0	0	13
		% within row	0	0	30,769	61,538	0	0	7,692	0	0	100
		% within column	0	0	1,852	0,711	0	0	0,98	0	0	0,745
		Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
		% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		Count	0	0	1	1	0	3	1	0	1	7
		% within row	0	0	14,286	14,286	0	42,86	14,29	0	14,286	100
		% within column	NaN	0	3,226	0,521	0	0,283	0,287	0	5,263	0,356

	Count	0	0	0	5	2	34	8	4	0	53
Tarım işçisi	% within row	0	0	0	9,434	3,774	64,15	15,09	7,547	0	100
	% within column	NaN	0	0	2,604	1,399	3,208	2,292	2,424	0	2,696
	Count	0	1	2	19	12	308	67	39	2	450
Çiftçi	% within row	0	0,222	0,444	4,222	2,667	68,44	14,89	8,667	0,444	100
	% within column	NaN	14,286	6,452	9,896	8,392	29,06	19,2	23,64	10,526	22,89
	Count	0	2	4	43	33	238	73	38	5	436
Bedensel işçi	% within row	0	0,459	0,917	9,862	7,569	54,59	16,74	8,716	1,147	100
	% within column	NaN	28,571	12,903	22,396	23,08	22,45	20,92	23,03	26,316	22,18
	Count	0	1	7	40	34	160	52	20	2	316
Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0,316	2,215	12,658	10,76	50,63	16,46	6,329	0,633	100
	% within column	NaN	14,286	22,581	20,833	23,78	15,09	14,9	12,12	10,526	16,07
	Count	0	2	4	40	29	150	45	19	4	293
Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0,683	1,365	13,652	9,898	51,2	15,36	6,485	1,365	100
	% within column	NaN	28,571	12,903	20,833	20,28	14,15	12,89	11,52	21,053	14,9
	Count	0	1	4	11	11	67	50	21	0	165
Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0,606	2,424	6,667	6,667	40,61	30,3	12,73	0	100
	% within column	NaN	14,286	12,903	5,729	7,692	6,321	14,33	12,73	0	8,393
	Count	0	0	5	22	15	61	23	7	3	136
Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	0	3,676	16,176	11,03	44,85	16,91	5,147	2,206	100
	% within column	NaN	0	16,129	11,458	10,49	5,755	6,59	4,242	15,789	6,918
	Count	0	0	1	1	1	7	3	2	0	15
Alt düzey yönetici	% within row	0	0	6,667	6,667	6,667	46,67	20	13,33	0	100
	% within column	NaN	0	3,226	0,521	0,699	0,66	0,86	1,212	0	0,763
	Count	0	0	1	6	2	18	16	12	0	55
Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	1,818	10,909	3,636	32,73	29,09	21,82	0	100
	% within column	NaN	0	3,226	3,125	1,399	1,698	4,585	7,273	0	2,798

Total	Orta yönetici	Count	0	0	0	2	1	7	1	2	1	14
		% within row	0	0	0	14,286	7,143	50	7,143	14,29	7,143	100
		% within column	NaN	0	0	1,042	0,699	0,66	0,287	1,212	5,263	0,712
	Profesyonel ve uzman	Count	0	0	0	1	1	2	3	0	1	8
		% within row	0	0	0	12,5	12,5	25	37,5	0	12,5	100
		% within column	NaN	0	0	0,521	0,699	0,189	0,86	0	5,263	0,407
	Üst yönetici	Count	0	0	0	1	0	2	1	0	0	4
		% within row	0	0	0	25	0	50	25	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	0,521	0	0,189	0,287	0	0	0,203
	Orta - İşveren - Büyük	Count	0	0	2	0	2	3	6	1	0	14
		% within row	0	0	14,286	0	14,29	21,43	42,86	7,143	0	100
		% within column	NaN	0	6,452	0	1,399	0,283	1,719	0,606	0	0,712
	Total	Count	0	7	31	192	143	1,06	349	165	19	1,966
		% within row	0	0,356	1,577	9,766	7,274	53,92	17,75	8,393	0,966	100
		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	100	NaN
	Ev hanımı, işsiz	Count	0	0	1	1	0	3	1	1	1	8
		% within row	0	0	12,5	12,5	0	37,5	12,5	12,5	12,5	100
		% within column	0	0	0,405	0,076	0	0,247	0,222	0,4	4,545	0,216
	Tarım işçisi	Count	1	0	2	43	2	40	9	7	0	104
		% within row	0,962	0	1,923	41,346	1,923	38,46	8,654	6,731	0	100
		% within column	9,091	0	0,81	3,265	1,205	3,292	1,996	2,8	0	2,802
	Çiftçi	Count	1	1	10	419	12	353	78	57	2	933
		% within row	0,107	0,107	1,072	44,909	1,286	37,84	8,36	6,109	0,214	100
		% within column	9,091	3,125	4,049	31,815	7,229	29,05	17,3	22,8	9,091	25,14
	Bedensel işçi	Count	2	5	49	363	41	288	110	61	6	925
		% within row	0,216	0,541	5,297	39,243	4,432	31,14	11,89	6,595	0,649	100
		% within column	18,182	15,625	19,838	27,563	24,7	23,7	24,39	24,4	27,273	24,93

		Count	1	2	45	158	41	176	65	34	2	524
Vasıflı işçi	bedensel	% within row	0,191	0,382	8,588	30,153	7,824	33,59	12,41	6,489	0,382	100
		% within column	9,091	6,25	18,219	11,997	24,7	14,49	14,41	13,6	9,091	14,12
		Count	1	7	68	165	31	160	55	25	4	516
Esnaf-Zanaatkar		% within row	0,194	1,357	13,178	31,977	6,008	31,01	10,66	4,845	0,775	100
		% within column	9,091	21,875	27,53	12,528	18,68	13,17	12,2	10	18,182	13,91
		Count	0	4	25	67	13	78	62	29	1	279
Rutin Yakalı	Beyaz	% within row	0	1,434	8,961	24,014	4,659	27,96	22,22	10,39	0,358	100
		% within column	0	12,5	10,121	5,087	7,831	6,42	13,75	11,6	4,545	7,518
		Count	2	10	22	50	16	69	29	11	3	212
Küçük (6-20 arası çalıştıran)	İşveren	% within row	0,943	4,717	10,377	23,585	7,547	32,55	13,68	5,189	1,415	100
		% within column	18,182	31,25	8,907	3,797	9,639	5,679	6,43	4,4	13,636	5,713
		Count	0	1	4	15	1	8	3	5	0	37
Alt yönetici	düzy	% within row	0	2,703	10,811	40,541	2,703	21,62	8,108	13,51	0	100
		% within column	0	3,125	1,619	1,139	0,602	0,658	0,665	2	0	0,997
		Count	1	1	12	17	5	21	21	16	1	95
Orta beyaz yakalı	düzy	% within row	1,053	1,053	12,632	17,895	5,263	22,11	22,11	16,84	1,053	100
		% within column	9,091	3,125	4,858	1,291	3,012	1,728	4,656	6,4	4,545	2,56
		Count	1	0	0	4	1	7	4	2	1	20
Orta yönetici	düzy	% within row	5	0	0	20	5	35	20	10	5	100
		% within column	9,091	0	0	0,304	0,602	0,576	0,887	0,8	4,545	0,539
		Count	0	0	2	3	1	4	5	1	1	17
Profesyonel uzman	ve	% within row	0	0	11,765	17,647	5,882	23,53	29,41	5,882	5,882	100
		% within column	0	0	0,81	0,228	0,602	0,329	1,109	0,4	4,545	0,458
		Count	1	1	1	4	0	5	2	0	0	14
Üst yönetici	düzy	% within row	7,143	7,143	7,143	28,571	0	35,71	14,29	0	0	100
		% within column	9,091	3,125	0,405	0,304	0	0,412	0,443	0	0	0,377

Orta - İşveren	Büyük	Count	0	0	6	8	2	3	7	1	0	27
		% within row	0	0	22,222	29,63	7,407	11,11	25,93	3,704	0	100
		% within column	0	0	2,429	0,607	1,205	0,247	1,552	0,4	0	0,728
Total		Count	11	32	247	1,317	166	1,215	451	250	22	3,711
		% within row	0,296	0,862	6,656	35,489	4,473	32,74	12,15	6,737	0,593	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	471,486	104	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1966		
Total	X ²	469,676	104	< ,001
	N	3711		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Anne Konum	İşteki	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
		% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	7,692	1,493	NaN	0	0	0	0	1,818
	Çiftçi	Count	0	0	4	25	0	1	1	3	1	35
		% within row	0	0	11,429	71,429	0	2,857	2,857	8,571	2,857	100
		% within column	0	0	30,769	37,313	NaN	8,333	12,5	42,86	100	31,82
	Bedensel işçi	Count	1	0	1	3	0	1	1	1	0	8
		% within row	12,5	0	12,5	37,5	0	12,5	12,5	12,5	0	100
		% within column	100	0	7,692	4,478	NaN	8,333	12,5	14,29	0	7,273
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	0	18	0	4	3	1	0	26
		% within row	0	0	0	69,231	0	15,39	11,54	3,846	0	100
		% within column	0	0	0	26,866	NaN	33,33	37,5	14,29	0	23,64
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	1	6	0	1	1	0	0	9
		% within row	0	0	11,111	66,667	0	11,11	11,11	0	0	100
		% within column	0	0	7,692	8,955	NaN	8,333	12,5	0	0	8,182
	Rutin Yakalı Beyaz	Count	0	0	5	5	0	4	1	0	0	15
		% within row	0	0	33,333	33,333	0	26,67	6,667	0	0	100
		% within column	0	0	38,462	7,463	NaN	33,33	12,5	0	0	13,64
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	1	0	2	0	1	1	1	0	6
		% within row	0	16,667	0	33,333	0	16,67	16,67	16,67	0	100
		% within column	0	100	0	2,985	NaN	8,333	12,5	14,29	0	5,455
Alt yönetici	düzey	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
		% within row	0	0	0	0	0	0	0	100	0	100

Erkek	Orta beyaz yakalı	düzey	% within column	0	0	0	0	NaN	0	0	14,29	0	0,909
			Count	0	0	0	6	0	0	0	0	0	6
		düzey	% within row	0	0	0	100	0	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0	8,955	NaN	0	0	0	0	5,455
	Orta yönetici	düzey	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		düzey	% within column	0	0	0	0	NaN	0	0	0	0	0
			Count	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
	Profesyonel ve uzman	ve	% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	7,692	1,493	NaN	0	0	0	0	1,818
		düzey	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
	Üst yönetici	düzey	% within column	0	0	0	0	NaN	0	0	0	0	0
			Count	1	1	13	67	0	12	8	7	1	110
		Total	% within row	0,909	0,909	11,818	60,909	0	10,91	7,273	6,364	0,909	100
			% within column	100	100	100	100	NaN	100	100	100	100	NaN
	Tarım işçisi	işçisi	Count	0	0	0	1	0	8	0	1	0	10
			% within row	0	0	0	10	0	80	0	10	0	100
		Çiftçi	% within column	NaN	0	0	4,545	0	8,081	0	6,667	NaN	5,263
			Count	0	0	0	1	2	35	7	4	0	49
	Bedensel işçi	işçi	% within row	0	0	0	2,041	4,082	71,43	14,29	8,163	0	100
			% within column	NaN	0	0	4,545	11,11	35,35	22,58	26,67	NaN	25,79
		Bedensel işçi	Count	0	1	3	8	3	30	9	5	0	59
			% within row	0	1,695	5,085	13,559	5,085	50,85	15,25	8,475	0	100
	Vasıflı bedensel işçi	işçi	% within column	NaN	100	75	36,364	16,67	30,3	29,03	33,33	NaN	31,05
			Count	0	0	0	3	6	5	0	0	0	14
		işçi	% within row	0	0	0	21,429	42,86	35,71	0	0	0	100

		% within column	NaN	0	0	13,636	33,33	5,051	0	0	NaN	7,368
		Count	0	0	0	1	2	4	3	0	0	10
Esnaf-Zanaatkar		% within row	0	0	0	10	20	40	30	0	0	100
		% within column	NaN	0	0	4,545	11,11	4,04	9,677	0	NaN	5,263
		Count	0	0	0	1	2	4	7	4	0	18
Rutin	Beyaz	% within row	0	0	0	5,556	11,11	22,22	38,89	22,22	0	100
Yakalı		% within column	NaN	0	0	4,545	11,11	4,04	22,58	26,67	NaN	9,474
		Count	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2
Küçük	İşveren	% within row	0	0	0	50	0	50	0	0	0	100
(6-20 arası işçi çalıştıran)		% within column	NaN	0	0	4,545	0	1,01	0	0	NaN	1,053
		Count	0	0	0	1	0	1	1	0	0	3
Alt	düzy	% within row	0	0	0	33,333	0	33,33	33,33	0	0	100
yönetici		% within column	NaN	0	0	4,545	0	1,01	3,226	0	NaN	1,579
		Count	0	0	1	5	3	7	4	1	0	21
Orta	düzy	% within row	0	0	4,762	23,81	14,29	33,33	19,05	4,762	0	100
beyaz yakalı		% within column	NaN	0	25	22,727	16,67	7,071	12,9	6,667	NaN	11,05
		Count	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3
Orta	düzy	% within row	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
yönetici		% within column	NaN	0	0	0	0	3,03	0	0	NaN	1,579
		Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Profesyonel ve uzman		% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	NaN	0	0	0	0	0	0	0	NaN	0
		Count	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Üst	düzy	% within row	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
yönetici		% within column	NaN	0	0	0	0	1,01	0	0	NaN	0,526
		Count	0	1	4	22	18	99	31	15	0	190
Total		% within row	0	0,526	2,105	11,579	9,474	52,11	16,32	7,895	0	100

		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	NaN	NaN
		Count	0	0	1	2	0	8	0	1	0	12
Total	Tarım işçisi	% within row	0	0	8,333	16,667	0	66,67	0	8,333	0	100
		% within column	0	0	5,882	2,247	0	7,207	0	4,545	0	4
		Count	0	0	4	26	2	36	8	7	1	84
	Çiftçi	% within row	0	0	4,762	30,952	2,381	42,86	9,524	8,333	1,19	100
		% within column	0	0	23,529	29,213	11,11	32,43	20,51	31,82	100	28
		Count	1	1	4	11	3	31	10	6	0	67
	Bedensel işçi	% within row	1,493	1,493	5,97	16,418	4,478	46,27	14,93	8,955	0	100
		% within column	100	50	23,529	12,36	16,67	27,93	25,64	27,27	0	22,33
		Count	0	0	0	21	6	9	3	1	0	40
	Vasıflı bedensel işçi	% within row	0	0	0	52,5	15	22,5	7,5	2,5	0	100
		% within column	0	0	0	23,596	33,33	8,108	7,692	4,545	0	13,33
		Count	0	0	1	7	2	5	4	0	0	19
	Esnaf-Zanaatkar	% within row	0	0	5,263	36,842	10,53	26,32	21,05	0	0	100
		% within column	0	0	5,882	7,865	11,11	4,505	10,26	0	0	6,333
		Count	0	0	5	6	2	8	8	4	0	33
	Rutin Beyaz Yakalı	% within row	0	0	15,152	18,182	6,061	24,24	24,24	12,12	0	100
		% within column	0	0	29,412	6,742	11,11	7,207	20,51	18,18	0	11
		Count	0	1	0	3	0	2	1	1	0	8
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within row	0	12,5	0	37,5	0	25	12,5	12,5	0	100
		% within column	0	50	0	3,371	0	1,802	2,564	4,545	0	2,667
		Count	0	0	0	1	0	1	1	1	0	4
	Alt düzey yönetici	% within row	0	0	0	25	0	25	25	25	0	100
		% within column	0	0	0	1,124	0	0,901	2,564	4,545	0	1,333
		Count	0	0	1	11	3	7	4	1	0	27
	Orta düzey beyaz yakalı	% within row	0	0	3,704	40,741	11,11	25,93	14,82	3,704	0	100

		% within column	0	0	5,882	12,36	16,67	6,306	10,26	4,545	0	9
		Count	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3
Orta yönetici	düzy	% within row	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	2,703	0	0	0	1
		Count	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Profesyonel uzman	ve	% within row	0	0	50	50	0	0	0	0	0	100
		% within column	0	0	5,882	1,124	0	0	0	0	0	0,667
		Count	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Üst yönetici	düzy	% within row	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
		% within column	0	0	0	0	0	0,901	0	0	0	0,333
		Count	1	2	17	89	18	111	39	22	1	300
Total		% within row	0,333	0,667	5,667	29,667	6	37	13	7,333	0,333	100
		% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet		Value	df	p
Kadın	X ²	NaN		
	N	110		
Erkek	X ²	NaN		
	N	190		
Total	X ²	100,067	88	0,179
	N	300		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Cinsiyet	Dede Konum	İşteki	Üç Kuşak Hareketlilik Düzeyi									Total
			-13 ve -10	-9 ve -7	-6 ve -4	-3 ve -1	0	1 ve 3	4 ve 6	7 ve 9	10 ve 13	
Kadın	Tarım işçisi	Count	0	0	0	97	0	6	2	6	2	113
		% within row	0	0	0	85,841	0	5,31	1,77	5,31	1,77	100
		% within column	0	0	0	8,622	0	3,871	1,961	7,059	66,667	6,476
	Çiftçi	Count	0	0	0	877	0	107	51	74	1	1,11
		% within row	0	0	0	79,009	0	9,64	4,595	6,667	0,09	100
		% within column	0	0	0	77,956	0	69,03	50	87,06	33,333	63,61
	Bedensel işçi	Count	0	0	0	125	6	17	14	3	0	165
		% within row	0	0	0	75,758	3,636	10,3	8,485	1,818	0	100
		% within column	0	0	0	11,111	26,09	10,97	13,73	3,529	0	9,456
	Vasıflı bedensel işçi	Count	0	0	69	2	8	7	8	2	0	96
		% within row	0	0	71,875	2,083	8,333	7,292	8,333	2,083	0	100
		% within column	0	0	31,944	0,178	34,78	4,516	7,843	2,353	0	5,501
	Esnaf-Zanaatkar	Count	0	0	119	13	3	7	25	0	0	167
		% within row	0	0	71,257	7,784	1,796	4,192	14,97	0	0	100
		% within column	0	0	55,093	1,156	13,04	4,516	24,51	0	0	9,57
	Rutin Yakalı Beyaz	Count	0	0	25	5	2	6	1	0	0	39
		% within row	0	0	64,103	12,821	5,128	15,39	2,564	0	0	100
		% within column	0	0	11,574	0,444	8,696	3,871	0,98	0	0	2,235
	Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	Count	0	16	1	4	0	3	1	0	0	25
		% within row	0	64	4	16	0	12	4	0	0	100
		% within column	0	64	0,463	0,356	0	1,935	0,98	0	0	1,433
	Alt düzey yönetici	Count	0	4	0	0	0	2	0	0	0	6
		% within row	0	66,667	0	0	0	33,33	0	0	0	100

Erkek	Orta beyaz yakalı	düzey	% within column	0	16	0	0	0	1,29	0	0	0	0,344
			Count	0	4	0	0	4	0	0	0	0	8
		düzey	% within row	0	50	0	0	50	0	0	0	0	100
			% within column	0	16	0	0	17,39	0	0	0	0	0,458
		düzey	Count	3	1	0	1	0	0	0	0	0	5
			% within row	60	20	0	20	0	0	0	0	0	100
	Orta yönetici	düzey	% within column	27,273	4	0	0,089	0	0	0	0	0	0,287
			Count	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
		ve uzman	% within row	0	0	100	0	0	0	0	0	0	100
			% within column	0	0	0,463	0	0	0	0	0	0	0,057
		düzey	Count	2	0	0	1	0	0	0	0	0	3
			% within row	66,667	0	0	33,333	0	0	0	0	0	100
	Üst yönetici	düzey	% within column	18,182	0	0	0,089	0	0	0	0	0	0,172
			Count	6	0	1	0	0	0	0	0	0	7
		Büyük İşveren	% within row	85,714	0	14,286	0	0	0	0	0	0	100
			% within column	54,545	0	0,463	0	0	0	0	0	0	0,401
		Total	Count	11	25	216	1,125	23	155	102	85	3	1,745
			% within row	0,63	1,433	12,378	64,47	1,318	8,883	5,845	4,871	0,172	100
	Tarım işçisi	düzey	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
			Count	0	0	0	10	3	47	38	15	4	117
		düzey	% within row	0	0	0	8,547	2,564	40,17	32,48	12,82	3,419	100
			% within column	NaN	0	0	5,181	2,098	4,417	10,86	8,982	21,053	5,927
		Çiftçi	Count	0	0	0	40	7	814	202	136	14	1,213
			% within row	0	0	0	3,298	0,577	67,11	16,65	11,21	1,154	100
	Bedensel işçi	düzey	% within column	NaN	0	0	20,725	4,895	76,5	57,71	81,44	73,684	61,45
			Count	0	0	0	1	24	96	42	10	1	174
		düzey	% within row	0	0	0	0,575	13,79	55,17	24,14	5,747	0,575	100

		% within column	NaN	0	0	0,518	16,78	9,023	12	5,988	5,263	8,815
		Count	0	0	2	13	39	46	16	4	0	120
Vasıflı işçi	bedensel	% within row	0	0	1,667	10,833	32,5	38,33	13,33	3,333	0	100
		% within column	NaN	0	6,452	6,736	27,27	4,323	4,571	2,395	0	6,079
		Count	0	0	7	64	44	35	40	2	0	192
Esnaf-Zanaatkar		% within row	0	0	3,646	33,333	22,92	18,23	20,83	1,042	0	100
		% within column	NaN	0	22,581	33,161	30,77	3,289	11,43	1,198	0	9,726
		Count	0	0	1	14	8	10	9	0	0	42
Rutin Yakalı	Beyaz	% within row	0	0	2,381	33,333	19,05	23,81	21,43	0	0	100
		% within column	NaN	0	3,226	7,254	5,594	0,94	2,571	0	0	2,128
		Count	0	2	3	40	8	12	3	0	0	68
Küçük (6-20 arası çalışan)	İşveren işçi	% within row	0	2,941	4,412	58,824	11,77	17,65	4,412	0	0	100
		% within column	NaN	28,571	9,677	20,725	5,594	1,128	0,857	0	0	3,445
		Count	0	1	3	2	0	2	0	0	0	8
Alt yönetici	düzy	% within row	0	12,5	37,5	25	0	25	0	0	0	100
		% within column	NaN	14,286	9,677	1,036	0	0,188	0	0	0	0,405
		Count	0	0	11	6	7	2	0	0	0	26
Orta beyaz yakalı	düzy	% within row	0	0	42,308	23,077	26,92	7,692	0	0	0	100
		% within column	NaN	0	35,484	3,109	4,895	0,188	0	0	0	1,317
		Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orta yönetici	düzy	% within row	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN	NaN
		% within column	NaN	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Count	0	1	0	0	2	0	0	0	0	3
Profesyonel uzman	ve	% within row	0	33,333	0	0	66,67	0	0	0	0	100
		% within column	NaN	14,286	0	0	1,399	0	0	0	0	0,152
Üst yönetici	düzy	Count	0	1	0	2	0	0	0	0	0	3
		% within row	0	33,333	0	66,667	0	0	0	0	0	100

Total	Orta - İşveren	Büyük	% within column	NaN	14,286	0	1,036	0	0	0	0	0,152	
			Count	0	2	4	1	1	0	0	0	0	8
			% within row	0	25	50	12,5	12,5	0	0	0	0	100
			% within column	NaN	28,571	12,903	0,518	0,699	0	0	0	0	0,405
			Count	0	7	31	193	143	1,064	350	167	19	1,974
			% within row	0	0,355	1,57	9,777	7,244	53,9	17,73	8,46	0,963	100
	Total		% within column	NaN	100	100	100	100	100	100	100	NaN	
			Count	0	0	0	107	3	53	40	21	6	230
			% within row	0	0	0	46,522	1,304	23,04	17,39	9,13	2,609	100
			% within column	0	0	0	8,118	1,807	4,348	8,85	8,333	27,273	6,184
			Count	0	0	0	917	7	921	253	210	15	2,323
			% within row	0	0	0	39,475	0,301	39,65	10,89	9,04	0,646	100
	Çiftçi		% within column	0	0	0	69,575	4,217	75,55	55,97	83,33	68,182	62,46
			Count	0	0	0	126	30	113	56	13	1	339
			% within row	0	0	0	37,168	8,85	33,33	16,52	3,835	0,295	100
			% within column	0	0	0	9,56	18,07	9,27	12,39	5,159	4,545	9,115
			Count	0	0	71	15	47	53	24	6	0	216
			% within row	0	0	32,87	6,944	21,76	24,54	11,11	2,778	0	100
	Bedensel işçi		% within column	0	0	28,745	1,138	28,31	4,348	5,31	2,381	0	5,808
			Count	0	0	126	77	47	42	65	2	0	359
			% within row	0	0	35,097	21,448	13,09	11,7	18,11	0,557	0	100
			% within column	0	0	51,012	5,842	28,31	3,445	14,38	0,794	0	9,653
			Count	0	0	26	19	10	16	10	0	0	81
			% within row	0	0	32,099	23,457	12,35	19,75	12,35	0	0	100
	Vasıflı bedensel işçi		% within column	0	0	10,526	1,442	6,024	1,313	2,212	0	0	2,178
			Count	0	18	4	44	8	15	4	0	0	93
			% within row	0	19,355	4,301	47,312	8,602	16,13	4,301	0	0	100
Esnaf-Zanaatkar	Rutin Yakalı	Beyaz											

Küçük İşveren (6-20 arası işçi çalıştıran)	% within column	0	56,25	1,619	3,338	4,819	1,231	0,885	0	0	2,501
	Count	0	5	3	2	0	4	0	0	0	14
Alt yönetici	% within row	0	35,714	21,429	14,286	0	28,57	0	0	0	100
	% within column	0	15,625	1,215	0,152	0	0,328	0	0	0	0,376
	Count	0	4	11	6	11	2	0	0	0	34
Orta beyaz yakalı	% within row	0	11,765	32,353	17,647	32,35	5,882	0	0	0	100
	% within column	0	12,5	4,453	0,455	6,627	0,164	0	0	0	0,914
	Count	3	1	0	1	0	0	0	0	0	5
Orta yönetici	% within row	60	20	0	20	0	0	0	0	0	100
	% within column	27,273	3,125	0	0,076	0	0	0	0	0	0,134
	Count	0	1	1	0	2	0	0	0	0	4
Profesyonel ve uzman	% within row	0	25	25	0	50	0	0	0	0	100
	% within column	0	3,125	0,405	0	1,205	0	0	0	0	0,108
	Count	2	1	0	3	0	0	0	0	0	6
Üst yönetici	% within row	33,333	16,667	0	50	0	0	0	0	0	100
	% within column	18,182	3,125	0	0,228	0	0	0	0	0	0,161
	Count	6	2	5	1	1	0	0	0	0	15
Orta - İşveren	% within row	40	13,333	33,333	6,667	6,667	0	0	0	0	100
	% within column	54,545	6,25	2,024	0,076	0,602	0	0	0	0	0,403
	Count	11	32	247	1,318	166	1,219	452	252	22	3,719
Total	% within row	0,296	0,86	6,642	35,44	4,464	32,78	12,15	6,776	0,592	100
	% within column	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Chi-Squared Tests

Cinsiyet	Value	df	p
----------	-------	----	---

Kadın	X ²	3,871,984	96	< ,001
	N	1745		
Erkek	X ²	NaN		
	N	1974		
Total	X ²	4,125,836	96	< ,001
	N	3719		

^a X² could not be calculated - At least one row or column contains all zeros

Üç Kuşak Hareketlilik Çarpaz Tablolar

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Doç. Dr. LÜTFİ SUNAR
Proje No:	217K184
Proje Başlığı:	Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri
Proje Türü:	1001 - Araştırma
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	MUHAMMED FEVZİ ESEN, CENGİZHAN YILDIRIM
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	İSTANBUL MEDENİYET Ü.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	01/06/2018 - 01/09/2020
Onaylanan Bütçe:	555160.0
Harcanan Bütçe:	404723.67
Öz:	Sosyal hareketlilik toplumsal yapıya dair analizler yapabilmek için ihtiyaç duyulan temel bileşenlerden birisidir. Bu araştırma projesi kapsamında Türkiye’de sosyal hareketliliğin yapısı ve biçimlerini ortaya çıkarmaya böylece toplumsal yapının değişiminin özel bir bileşeni olan sosyal hareketlilik analiz edilebilir hale getirmeye çabaladık. Böylece sürekli eksikliği hissedilen bir modelin oluşturulmasıyla Türkiye’de sosyal bilim çalışmalarına önemli bir katkı sağlamayı hedefledik. Dünya’da sosyal hareketlilik çalışmaları çok eski bir geçmişe sahiptir ve ciddi bir biçimde gelişmiştir. Ancak ne var ki sosyal hareketlilik konusu Türkiye’de yeterince ele alınmış değildir. Yapılan çalışmalar da tekil alan incelemesi veya yerel düzeydedir. Bu anlamda Türkiye için geçerli bir Sosyal Hareketlilik Modeline ihtiyaç bulunmaktadır. Bu araştırma ile Türkiye için önemli bir ihtiyaç olan sosyal hareketliliği çözümlemek üzere gerekli kuramsal temellere sahip bir model geliştirilmiştir. Bu araştırma kapsamında geliştirilen model ile akademisyenlerden, eğitim planlamacılarına, sivil toplum kuruluşlarından uluslararası kuruluşlara, yerel yönetimlerden merkezi hükümet birimlerine, kanun yapıcılardan politika geliştiricilere kadar çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki aktörlerin ihtiyaç duyduğu teorik bütünlüğü olan, pratik ve kolay uygulanabilir bir analiz aracı sağlanmıştır. Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi nicel ve nitel metodların birlikte kullanıldığı karma bir metodolojiye dayalı olarak yürütülmüştür. Araştırma birbiri üzerine bina edilmiş üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada tarihsel ve güncel bir biçimde literatür taramalarına ve odak grup çalışmalarına dayalı olarak bir taslak hareketlilik modeli şeması geliştirilmiştir. İkinci aşamada TÜİK’ten alınan 2250 hanelik Türkiye örneklemine bir anket çalışması uygulanmıştır. Üç kuşaktaki hareketlilik verilerinin elde edildiği bu nicel araştırma ile genel bir hareketlilik modeli geliştirilmiştir. Bu model içinde hareketliliğin yapısal unsurları çözümlenmiştir. Üçüncü aşamada ise sosyal hareketliliğin biçimlerini ve örüntülerini ortaya çıkarmak amacıyla bir nitel araştırma uygulanmıştır. Nitel araştırmada katmanlandırılmış ve çeşitlendirilmiş bir teorik örnekleme oluşturulmuş 100 kişiden müteşekkil bir çalışma grubu ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de Sosyal Hareketliliğin Yapısı ve Biçimleri Projesi’nin Türkiye’de toplumsal analizlerin geliştirilmesine bir kartopu etkisi sağlayacağı düşünülmektedir. Zira bu model kullanılarak standart, karşılaştırılabilir ve şeffaf bilgi üretmek daha kolay hale gelecektir.
Anahtar Kelimeler:	Sosyal hareketlilik, sosyal konum, sosyoekonomik statü, sınıf, tabakalaşma, eşitsizlik
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır